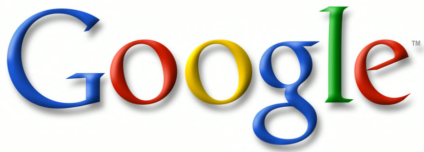
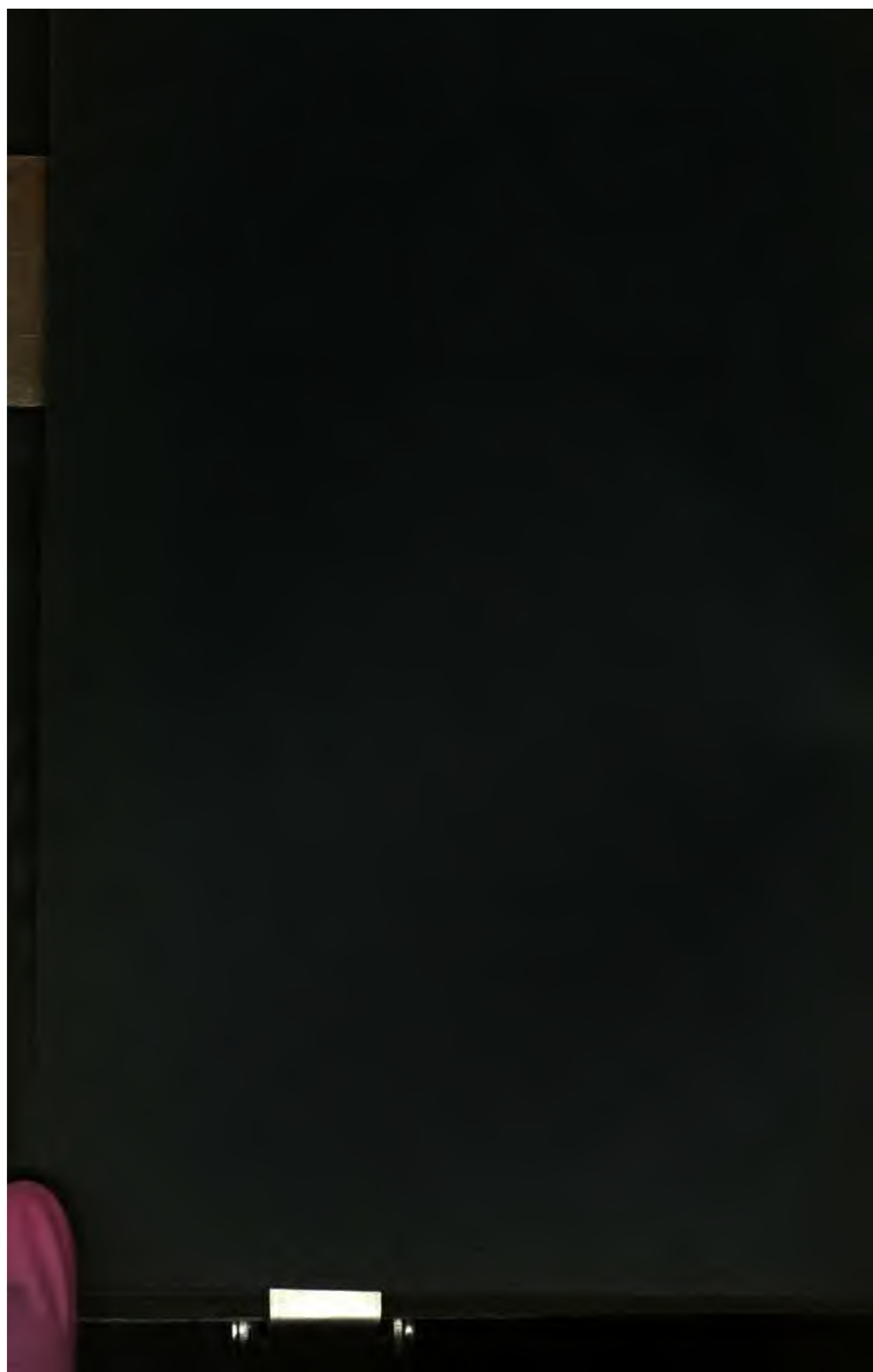




DE NEDERLANDSCHE SCHOOLWETGEVING

VOOR HET

Lager Onderwijs.

DE NEDERLANDSCHE SCHOOLWETGEVING

VOOR HET

Lager Onderwijs,

1796—1907.

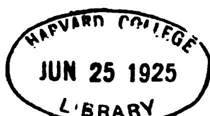
Wetten, Instructie's, Koninklijke Besluiten, enz.

VERZAMELD DOOR

I. VAN HOORN.
onderwijzer te Groningen.



P. NOORDHOFF. — 1907. — GRONINGEN.



„De kracht van het onderwijs kan niet gelegen zijn in doode wetsbepalingen, hoe goed en duidelijk ook uiteengezet, maar zij berust hoofdzakelijk in de levende werking van den onderwijzenden geest."

Schets eener Wet op het Lager- en Middelbaar Onderwijs door
Mr. C. J. VAN HEUSDEN.

VOORBERICHT.

Zoowel bij mijne studie voor de hoofdakte als bij mijne verdere studiën gevoelde ik de behoefte aan den tekst der vroegere onderwijswetten, Koninklijke Besluiten enz. Aanhalingen en uittreksels konden mij niet bevredigen. Telkens weer wenschte ik, dat er toch eene verzameling dier wetten in den handel ware. Maar die wensch werd niet bevredigd: er was nu eenmaal zoo'n boek niet. Ik was dus genoodzaakt bij de paedagogische en academische bibliotheek, ja zelfs bij 't Rijksarchief aan te kloppen, schreef af, wat ik niet in den boekhandel kon krijgen, en zoo ontstond langzamerhand eene verzameling van wetten en stukken, waaruit ik kon halen, wat ik noodig had voor mijne voortgezette studie in Neerlands Schoolwetgeving.

Ik meende velen een grooten dienst te bewijzen met die wetten en stukken in boekvorm uit te geven. 'k Ben begonnen met artikel 45 van het Ontwerp van Staatsregeling voor het Bataafsche Volk. Dat artikel is het begin van de algemeene Nederlandsche Schoolwetgeving; al wat er voorafgaat heeft betrekking op de provinciën, — art. 45 betreft het heele land. Aanvankelijk was het mijn plan tot de Wet van 1878 te gaan, omdat alles, wat na dien tijd verscheen, overal te verkrijgen is. De uitgever vond dat plan goed. Inmiddels verzocht ik een drietal deskundigen, op wier oordeel wij hoogen prijs stelden, het manuscript in te zien en te beoordeelen. Het oordeel dier heeren was gunstig.

Zoo werd tot de uitgave besloten en ging het boek ter perse. In het oorspronkelijk plan werd later eene wijziging gebracht, en dat voornamelijk op advies van een der heeren beoordeelaars. Deze meende, dat eene verzameling van wetten enz. tot 1878 half-werk zou zijn en dat men in allen gevalle de uitgave tot heden moest voortzetten. Om den omvang niet te groot te doen zijn, besloten we, de wetten en besluiten van 1878 en later in kleineren lettervorm te laten drukken. Voor de gemakkelijkheid van den lezer zijn de Koninklijke Besluiten zoo geplaatst, dat ze volgen op de Wet, waarbij ze behooren.

Ministerieele circulaires, beschikkingen enz. naar aanleiding van

—

de Wet van 1878 enz. zijn niet opgenomen: het boek zou nog omvangrijker geworden zijn, dan het nu reeds is. Bovendien was het niet mijn plan eene commentaar op de Wetten te leveren.

Wat het tijdperk 1796—1878 aangaat is alleen dat opgenomen, wat betrekking heeft op de algemeene *schoolorganisatie.*

Op 'n kleine uitzondering na is de geheele tekst, wat de Wetten 1878—1907 betreft, uit de Staatsbladen overgenomen, tot 1878 is de tekst òf ontleend aan oorspronkelijke stukken òf aan de volgende bronnen:

„Bijdragen betrekkelijk den Staat en de verbetering van het Schoolwezen" (1801—1877); „Wetten en decreten betreffende het openbaar onderwijs, met den franschen tekst; ten dienste der Hollanders, uitgegeven door Abr. Brussé, de Jonge (Dordrecht 1812)"; „Memorie van den Agent der Nationale Opvoeding J. H. van der Palm (Leiden 1854)"; „Stukken betreffende het Schoolwezen in de Bataafsche Republiek 1799—1806. Handboek voor Schoolopzieners, gemeentebesturen, plaatselijke schoolcommissiën enz.;

Geschiedkundige Schets van Neerlands Schoolwetgeving door A. van den Ende (December 1846)"; „A. A. J. Meylink, Officieele geschiedenis der Wet van 1806 ('s-Gravenhage 1857)"; „De Wet op het lager onderwijs door Iz. J. Lion (Haarlem 1857)";

„De Wet op het lager onderwijs door S. Blaupot ten Cate (J. B. Wolters, Groningen 1875)"; „J. Kuiper, geschiedenis van het Christelijk lager onderwijs in Nederland, (Groningen, J. B. Wolters, 1904)"; e. m. a.

Om de volledigheid zooveel mogelijk te betrachten, zijn drie Registers en een Overzicht van de Wetswijzigingen 1878—1906 aan het werk toegevoegd. In dit Overzicht vindt de lezer een duidelijk beeld van de talrijke wijzigingen, die in de oorspronkelijke Wet, waaronder wij nog altijd leven, zijn aangebracht. De pagina's, waarop die Wetten voorkomen, zijn hier niet aangegeven, omdat de inhoudsopgave dat gemakkelijk aanwijst. Wat het gebruik der Registers betreft, het volgende:

Register I heeft betrekking op de jaren 1796—1878 en op de Koninklijke Besluiten. Deze zijn er bij genomen om meer overzichten te voorkomen. Van elk Koninklijk Besluit is in Register I slechts dat opgenomen, wat als het ware het geheele Besluit vertegenwoordigt, b. v. „Subsidie. Het verleenen van — voor voeding en kleeding" 478.

„Bouw en inrichting van schoollokalen" 401, enz. De Burgerlijke Pensioenwet is slechts aangegeven door „Uittreksel uit de Burgerlijke Pensioenwet" 516. Dit geschiedde om dubbel werk te voorkomen, wijl vele artikels dier wet in de wet zelve staan en de inhoud der Pensioenwet zich niet leent voor eene beknopte inhoudsopgave.

—

Register II heeft alleen betrekking op de Leerplichtwet, — Register III op de Wet, zooals die bekend gemaakt is bij Besluit van 26 Juni 1905 (S. no. 219).

Mocht blijken, dat één Register voor 't heele boek wenschelijker wordt geacht, dan zal daarmee bij een mogelijken herdruk rekening worden gehouden.

De Uitgever stelt zich voor aanvullingen verkrijgbaar te stellen, telkens als belangrijke wijzigingen in de Wet aangebracht of Koninklijke Besluiten uitgegeven worden.

Zooveel mogelijk is alles in de tegenwoordige spelling overgebracht.

En voor wie is nu dit boek bestemd?

Het antwoord kan kort zijn: voor allen, die belang stellen in het lager onderwijs, in 't algemeen, — voor ieder, die de wet moet kennen, in 't bijzonder.

Gegronde op- en aanmerkingen zal ik gaarne ontvangen.

Ik meende dit voorbericht niet te mogen eindigen, voor ik mijnen hartelijken dank heb betuigd aan den Bibliothecaris van de Universiteit te Amsterdam voor diens prijzenswaardige bereidwilligheid en verder aan allen, die mij met hunnen zeer gewaardeerden raad ter zijde stonden.

I. VAN HOORN.

Groningen, 1907.

ONTWERP VAN STAATSREGELING VOOR HET BATAAFSCHE VOLK.

Art. 45. Het Staats-bewind zorgt door eene daartoe geschikte inrichting voor de bevordering van Kunsten, Wetenschappen, Opvoeding, Koophandel, Landbouw en Fabrieken.

PLAN VAN CONSTITUTIE VOOR HET VOLK VAN NEDERLAND. (10 Nov. 1796.)

VAN HET PUBLIEK ONDERWIJS.

711. Er zullen door de geheele Republiek genoegzame Scholen zijn, waarin de Jeugd kan worden onderwezen in het Lezen, Schrijven en Rekenen, mitsgaders alle zulke verdere kundigheden, welke, plaatselijke omstandigheden in acht genomen zijnde, de bestemming van den vrijen Burger meest kunnen bevorderen.

712. In deze Scholen wordt, op den gewonen Schooltijd, geen onderwijs gegeven in Leerstellige Geloofsbegrippen van eenig bijzonder Kerkelijk Genootschap; ook worden in dezelve geene Boeken gebruikt, waarin dergelijke leerstellige begrippen gevonden worden.

713. Er zal ééne Nationale Hooge School worden opgericht, waarin de Jeugd in alle Vakken van nuttige Wetenschappen kan worden onderwezen.

714. De Departementen en Plaatselijke Besturen behouden het recht Hooge Scholen en Kweekscholen van Kunsten en Wetenschappen op te richten en te onderhouden.

RAPPORT, NOPENS VERANDERINGEN IN HET PLAN VAN CONSTITUTIE VOOR HET VOLK VAN NEDERLAND. (29 December 1796.)

ONTWERP VAN STAATSREGELING VOOR HET BATAAFSCHE VOLK. TITEL VIII.

VAN DEN GODSDIENST EN 'T PUBLIEK ONDERWIJS.

Eerste Afd. Van den Godsdienst.
Tweede „ Over de zorg der Armen.
Derde „ Van het Publiek Onderwijs.

Art. 8. Het Volk van Nederland wil, dat het onderwijs in alle Zedelijke en Burgerlijke deugden, kunsten, wetenschappen en allerlei noodwendige en nuttige kundigheden, voor een ieder verkrijgbaar en gemakkelijk gemaakt worde.

Art. 9. Er zal, door de geheele Republiek, een voldoend aantal geschikte plaatsen of schoolhuizen zijn, waarin de Jeugd kan worden onderwezen in het lezen, schrijven en rekenen; mitsgaders in alle zulke verdere kundigheden, welke (plaatselijke omstandigheden in acht genomen zijnde) de bestemming van den vrijen Burger meest kunnen bevorderen.

Art. 10. In deze scholen mag geen onderwijs in Leerstellige Geloofsbegrippen van eenig Godsdienstig Genootschap gegeven, noch Boeken, dergelijke begrippen bevattende, gebruikt worden.

Art. 11. Allen, die in deze Scholen den post van Onderwijzer mogen waarnemen, moeten de noodige bekwaamheden bezitten, de vereischte getuigschriften hebben, en tot dien post door de Gemeente, waar hij denzelven zal bekleeden, wettig verkozen zijn.

Art. 12. Er zullen Schoolboeken worden vervaardigd, welke te zamen één geheel uitmaken, en van zulk eenen inhoud, dat zij aan het doel van een goed Nationaal onderwijs, om kundige en deugdzame Burgers te vormen, volkomen beantwoorden.

Art. 13. Om het doel van Nationaal onderwijs des te zekerder te bereiken; om op de grondslagen, in de Scholen gelegd, al trapsgewijze voort te bouwen; en om tevens meer bejaarden hunne plichten, als Mensch en Burger, te leeren kennen, en tot Vaderlandsche deugden aan te moedigen, zal er door de geheele Republiek, in ieder district, op een behoorlijk inkomen, een Volks-leeraar worden aangesteld.

Art. 14. Deze Volks-Leeraars moeten zijn mannen van gezond oordeel, in de Menschkunde, Natuurlijke en Vaderlandsche Geschiedenis, en in de rechten en plichten van den Mensch en Burger ervaren, en den Volks-toon volkomen machtig.

Art. 15. Zij geven, volgens eene Instructie, waarin ook de aard der onderwerpen bepaald is, op bestemde plaatsen en daartoe geschikte tijden, openbare Lessen.

Art. 16. Zij zullen zich, in hun onderwijs, van alle Leerstellige Godgeleerdheid zorgvuldig moeten wachten, en bij geen Godsdienstig Genootschap het Ambt van Prediker, Priester of Leeraar mogen waarnemen.

Art. 17. Er zal ééne Nationale Hooge School zijn, op welke, door een voldoend aantal verstandige, geleerde en deugdzame mannen, onderwijs in alle noodige en nuttige Kunsten en Wetenschappen zal worden gegeven.

Art. 18. Er zullen Nationale Feesten worden ingesteld, die hunne namen ontleenen aan de roemrijkste Gebeurtenissen der vrijwording des Bataafschen Volks, van de daardoor herkregen rechten, van den onderscheiden ouderdom der menschen, en van de dierbaarste en voor den mensch meest nuttige deugden.

Art. 19. Er zullen Gebouwen worden opgericht of verkozen, geschikt voor de bijeenkomsten der Burgeren, voor de openbare Lessen der Volks-leeraren, voor de Nationale Vreugdebedrijven, Feesten, en voor alle andere algemeene inrichtingen, als de Natie zal goedvinden te maken.

Art. 20. Er zal, op een ordentelijke Jaarwedde, in ieder

Departement, tot Inspector of Opziener der Scholen voor de Jeugd, worden aangesteld een verstandig, deugdzaam en welgeoefend man, niet beneden de 35 jaren oud; die van zijne menschkunde en van zijne ervarenheid, in de onderwijzing en opvoeding der Jeugd, voldoende proeven heeft gegeven of kan geven.

Art. 21. Het bestuur van het publiek onderwijs en over de Nationale opvoeding, zal worden toebetrouwd aan vijf verstandige, deugdzame en geleerde mannen; die ten minsten den ouderdom van 35 jaren hebben bereikt — zullende te zamen uitmaken het Bestuur van Publiek onderwijs en Nationale opvoeding.

Art. 22. Dit Bestuur is aanbevolen de geheele organisatie der scholen voor de Jeugd; het aanstellen der Volks-Leeraren en Inspectoren; het geven van derzelver Instructie; de Organisatie der Nationale Hooge School; de instelling en voorbereiding der Nationale Feesten en Spelen, en de aanmoediging van Kunsten, Wetenschappen en nuttige uitvindingen.

Art. 23. De Leden van dit Bestuur zullen op dezelfde wijze worden verkozen, als die van het Nationaal Gerechts-Hof, op een jaarlijksch Tractement van f 3000.

Art. 24. Het Wetgevend Lichaam zal uiterlijk binnen 6 weken, na deszelfs eerste zitting, die verkiezing doen, en dat Bestuur van de noodige Instructie voorzien; zullende hetzelve in alles aan het Wetgevend Lichaam verantwoordelijk zijn.

1e. Staatsregeling.

STAATSREGELING VAN 1798.

Art. 60. De Maatschappij wil, dat de verlichting en beschaving onder hare Leden zooveel mooglijk bevorderd worde.

61. De Vertegenwoordigende Macht maakt zoodanige inrichtingen, waardoor het Nationaal Karakter ten goede gewijzigd, en de goede zeden bevorderd worden.

ACTE VAN STAATSREGELING.

VAN DE VERTEGENWOORDIGENDE HOOGSTE MACHT.

Art. 30. Het Vertegenwoordigend Lichaam is datgene, welk het geheele Volk vertegenwoordigt, en, in deszelfs naam, wetten geeft, overeenkomstig het voorschrift der Staatsregeling.

Van de vorming des Vertegenwoordigenden Lichaams in twee Kamers.

Art. 51. Het geheel Vertegenwoordigend Lichaam bestaat uit zoovele Leden, als er twintig duizend tallen Zielen in de Bataafsche Republiek gevonden worden.

52. Dit Lichaam verdeelt zich in twee Kamers, genaamd de Eerste Kamer en Tweede Kamer.

53. Ter daarstellinge dezer verdeeling in Twee Kamers, houden alle de Leden van dit Lichaam, jaarlijks, op den laatsten Dinsdag der maand Juli, eene algemeene Vergadering, kiezen alsdan, uit het volle getal van alle de verkozenen tot het Vertegenwoordigend Lichaam, dertig Leden, welke de Tweede Kamer uitmaken; vormende de overige Leden te zamen de Eerste Kamer.

60. Het ontwerpen en voorstellen van alle wetten en besluiten behoort alleen, en bij uitsluiting, aan de Eerste Kamer, en het al of niet bekrachtigen van dezelven, aan de Tweede Kamer.

69. De alzoo bekrachtigde besluiten en wetten worden door de Tweede Kamer, na gedane registratie, onverwijld verzonden aan het Uitvoerend Bewind, ten einde naar eisch van zaken te handelen, en wordt tevens daarvan een afschrift, in behoorlijken vorm, aan de Eerste Kamer toegezonden.

VAN HET UITVOEREND BEWIND.

83. Het Uitvoerend Bewind wordt toevertrouwd aan een afzonderlijk Lichaam, bestaande uit vijf Leden.

91. Dit Lichaam heeft, ten zijnen dienste, éénen algemeenen Secretaris buiten deszelfs Leden, die, zoo ten aanzien van alle binnenlandsche als buitenlandsche Zaken, aan hetzelve alleen verbonden is; voorts een bepaald getal van Agenten, de benoodigde Commissarissen, eenen Boodschapper van Staat, en een vereischt getal van Boden.

92. Het Uitvoerend bewind bedient zich, ter volbrenging zijner verschillende werkzaamheden, van de volgende acht Agenten, als:

Eén van buitenlandsche Betrekkingen; Eén van Marine; Eén van Oorlog; Eén van Financie; Eén van Justitie; Eén van inwendige Policie en toezicht op den staat van Dijken, Wegen en Wateren;

Eén van Nationale Opvoeding, waaronder begrepen is de Geneeskundige Staatsregeling, de vorming der Nationale Zeden, en de bevordering van het openbaar Onderwijs, en van Kunsten en Wetenschappen; Eén van Nationale Oeconomie, zich uitstrekkende tot Koophandel, Zeevaart, Visscherijen, Fabrieken, Trafieken, Landbouw, en alle andere middelen van bestaan.

93. Deze Agenten worden aangesteld door het Uitvoerend Bewind, op Instructiën, vast te stellen door het Vertegenwoordigend Lichaam, en op eene jaarwedde van negen duizend Guldens ieder.

94. Ieder Agent benoemt voor zich eenen vasten Secretaris, en verdere Bedienden, tot zijne verschillende Bureaux vereischt wordende, op Instructiën, en onder goedkeuring van het Uitvoerend Bewind.

Op voordracht van het Uitvoerend Bewind, bepaalt het Vertegenwoordigend Lichaam de Jaarwedden voor de Secretarissen, en verdere Bedienden, der Agenten.

ADDITIONEELE ARTIKELEN TOT DE ACTE VAN STAATSREGELING.

4. Alle Geestelijke Goederen en Fondsen, waaruit te

voren de Tractementen, of Pensioenen, van Leeraren of Hoogleeraren der voormaals Heerschende Kerk, betaald werden, worden Nationaal verklaard, om daaruit, eerstlijk, de nog blijvende Tractementen en Pensioenen te voldoen, en, daarna, tot een vast Fonds te worden aangelegd voor de Nationale Opvoeding, en ter bezorging der Behoeftigen; blijvende nochtans onverlet de aanspraak, welke eenig Lichaam of Gemeente daarop mocht maken, en, met de noodige bewijzen voorzien, aan het Vertegenwoordigend Lichaam ter beslissing zal moeten inleveren.

7. Alle openbare Instituten, ter bevordering der Wetenschappen, in deze Republiek bij de aanneming dezer Staatsregeling aanwezig, blijven op denzelfden voet voortduren, tot dat daaromtrent, door het uitvoerend Bewind, eenig voorstel van verandering aan het Vertegenwoordigend Lichaam gedaan, en door Hetzelve zal worden goedgekeurd.

„In de Instructie voor den Agent van Opvoeding werden de grondslagen voor de schoolhervorming gelegd. Die Instructie kan aangemerkt worden als het fondament, waarop alle schoolwetgevingen, die van 1801, van 1803 en 1806 gebouwd zijn."

Aanspraak ter opening v. d. Jaarl. Alg. Verg. der Ond. Gezelschappen in het 5e District der Prov. Gron. te Winschoten den 10 Mei 1856, door den Schoolopziener B. Brugsma.

21 December 1798.

Instructie voor den Agent van Nationale Opvoeding, waar onder begrepen is de Geneeskundige Staatsregeling, de vorming der Nationale Zeden, de bevordering van het openbaar Onderwijs en van Kunsten en Wetenschappen.

ART. 1.

De Agent zal zich moeten gedragen naar de bepalingen bij de Staatsregeling voorgeschreven, en bijzonder naar die grondbeginselen, welke op zijne werkzaamheden eenen bijzonderen

invloed hebben. Weshalven hij steeds zal moeten bedacht zijn, dat de eerbiedige erkentenis van een alles besturend Opperwezen de banden der Maatschappij versterkt, en daarom op alle mogelijke wijzen in de harten der Vaderlandsche Jeugd behoort te worden ingedrukt; – dat door het Nationaal Onderwijs de teedere gemoederen niet te veel kan worden ingeboezemd de heilige Wet, waarin alle de plichten van den Mensch in de Maatschappij hunnen grondslag hebben, om namelijk aan anderen niet te doen, 't geen wij niet wenschen dat aan ons geschiede — en ten allen tijde aan onze Medemenschen zoo veel goeds te doen, als wij in gelijke omstandigheden van hen zouden wenschen te ontvangen; – dat de verlichting en beschaving van alle de Leden der Maatschappij zoo veel mogelijk bevorderd worden; — dat de jonge Burgers en Burgeressen van den Staat, aan wier verlichting en deugd het Bataafsche Volk het heilig pand zijner aangenomen grondstellingen van het Maatschappelijk verdrag ter bewaring heeft aanbevolen, al vroeg in die grondbeginselen onderwezen worden, en tevens overtuigd, dat van de echte waardeering der Vrijheid en van de verstandige en eerlijke beoefening der afzonderlijke en algemeene rechten en plichten voornamelijk de duurzaamheid, het behoud en geluk afhangt van het Vaderland, dat zij vuriglijk behooren te beminnen.

2.

Op hem rust de zorg om na te sporen alles, wat zou kunnen strekken tot verbetering der verstandelijke, zedelijke en lichamelijke Opvoeding.

3.

Hij zal door het inwinnen van de noodige berichten nopens den staat der publieke zoogenaamde lagere Scholen in ons Vaderland (de Scholen in de Godshuizen daaronder begrepen) zich in staat stellen, om de gebreken, die in dezelve huisvesten, te kennen; en aan het Uitvoerend Bewind een Plan inleveren, hoe de leerwijze op dezelve op een beteren voet kan worden ingericht; welk Plan tevens zou kunnen dienen tot een handboek voor de Onderwijzers in opgemelde Scholen.

4.

Hij zal binnen den kortst mogelijken tijd aan het Uitvoerend Bewind inleveren eene opklimmende Lijst van geschikte Leerboeken, om in de Scholen gebruikt te worden, en tevens daarbij opgeven de wijze, hoe dezelve door de gansche Republiek in de scholen kunnen worden ingevoerd, en daarentegen geweerd alle de zoodanige, welke Burgerlijke twisten of tweedracht zouden kunnen aanwakkeren, de schadelijke bijgeloovigheid voortplanten, het Burgerlijk karakter bederven, of nadeelig zijn voor het verstand en de goede zeden.

5.

Deze Leerboeken zullen moeten ingericht zijn naar de vatbaarheid der Jeugd, en geschikt om derzelver teedere harten te vormen, – zij zullen in het gemeen moeten strekken om het verstand te beschaven, goede zeden aan te prijzen, Vaderlandsliefde op te wekken, en Republikeinsche deugden voort te planten.

6.

Hij zal zorgen, dat alle onderwijs in de leerstellige Godgeleerdheid der onderscheidene Gezindheden — en alle eeredienst of uiterlijke Ceremoniën, welke aan bijzondere Kerkgenootschappen verknocht zijn, van de publieke Scholen geweerd worden.

7.

Hij zal het noodig toevoorzicht houden, dat door de Onderwijzers aan de Wetten en de besluiten van het Uitvoerend Bewind worde voldaan, en van de nalatigen of gebrekkigen kennis geven, opdat dezelve behoorlijk gecorrigeerd, en desnoods van hunne posten ontzet worden.

8.

Hij zal ten spoedigste aan het Uitvoerend Bewind een Plan opgeven wegens de inrichting en aanstelling van Departementale en Plaatselijke Schoolbesturen, welke zullen zorgen, dat de gearresteerde bepalingen behoorlijk worden uitgevoerd.

9.

Hij zal aan het Uitvoerend Bewind een Plan opgeven tot oprichting van een of meer kweekscholen, waarin geschikte voorwerpen tot bekwame Meesters kunnen worden opgeleid.

10.

De aanstelling van Schoolmeesters zal geschieden door het Plaatselijk Gemeentebestuur onder approbatie van het Departementaal Bestuur.

11.

Niemand zal voortaan tot Schoolmeester worden aangesteld, ten ware hij voorzien zij van een behoorlijk bewijs, dat hij door den Agent, door een Departementaal, of door andere daartoe gequalificeerde Personen, geëxamineerd en tot het openbaar onderwijs geschikt geoordeeld is.

12.

Dit bewijs zal niet worden afgegeven, dan nadat zoodanig een Burger door behoorlijk getuigschrift van de Municipaliteit of Municipaliteiten, alwaar hij sedert de zes laatste jaren gewoond heeft, van zijn Civisme en goed zedelijk gedrag zal hebben doen blijken. — De bepalingen, in dit en in het onmiddellijk voorgaande 10 en 11 Art. voorkomende, zijn provisioneel, en tot dat, op voordracht van het Uitvoerend Bewind, deswegens nadere schikkingen zullen zijn gemaakt.

13.

Hij zal zoo spoedig mogelijk aan het Uitvoerend Bewind voordragen de wijze, hoe de Kinderen van onvermogende Ouders, overal, zonder derzelver bezwaar zullen kunnen onderwezen worden in het lezen en schrijven; en hoe de Ouders, zonder krenking van hunne vrijheid, zullen kunnen worden verplicht hunne Kinderen van dat onderwijs te doen gebruik maken.

14.

Hij zal zorgen, dat de opvoeding in de Scholen, overeenkomstig met 's Lands Regeeringsvorm, worde ingericht; — dat

de Jeugd in dezelve meer geleid dan gedwongen, meer door vermaningen en goede voorbeelden, dan door slaafsche strafoefening, tot de betrachting van haren plicht worde bewogen.

15.

Hij zal alle mogelijke middelen beramen, om de Nederduitsche taal te zuiveren, te beschaven, en derzelver spelling op eenen gelijken voet in te richten.

16.

Op gelijke wijze, als boven bij Art. 3 van de publieke Scholen gesproken is, zal de Agent, door het inwinnen van de noodige informatiën, zich in staat stellen om de gebreken te kennen, welke in de Latijnsche, Fransche en andere Scholen, alwaar vreemde Talen geleerd worden, plaats hebben, en zoo spoedig mogelijk een verbeterde leerwijze aan het Uitvoerend Bewind voordragen, ten einde die alomme zal kunnen worden ingevoerd.

17.

Hij zal zorgen, dat op de Latijnsche Scholen mede de Nederduitsche Taal naar derzelver regels onderwezen worde, en dat overal dezelfde Grammatica tot dat einde worde gebezigd, opdat de Jongelingen, naar de Hooge School bevorderd zijnde, tot een gewichtiger onderwijs in de Nederduitsche Letterkunde zijn voorbereid.

18.

De aanstelling van de Onderwijzers in deze Scholen blijft het werk der Gemeente-Besturen op voordracht van het Stedelijk Schoolbestuur; en daar, alwaar geen Plaatselijk Schoolbestuur aanwezig is, op den tot nu toe gebruikelijken voet, zijnde nochtans de bepalingen, in dit Artikel voorkomende, slechts provisioneel, tot daarin nader zal zijn voorzien.

19.

Niemand zal door het Plaatselijk Schoolbestuur tot dezen post worden voorgedragen, dan die voorzien is met een getuigschrift van zijn Civisme en goed zedelijk gedrag gedurende

de zes laatste verloopen jaren, door de Municipaliteit of Municipaliteiten zijner woning behoorlijk uitgegeven; – mitsgaders met een voldoend bewijs zijner bekwaamheid en geschiktheid tot dezen post, ten ware hij vooraf in zoodanigen post reeds blijken van zijne bekwaamheid en geschiktheid gegeven had.

20.

Alle Gymnasia, Athenaea en Hooge Scholen, alsmede de aanstelling van Curatoren, Hoogleeraren en verdere Beambten, blijven provisioneel op den ouden voet, tot zoo lang, dat bij het Vertegenwoordigend Lichaam desaangaande andere bepalingen, omtrent derzelver getal en bestuur, zullen zijn gemaakt, waarvan de Agent zal verplicht zijn, om, binnen den kortst mogelijken tijd, een voordracht en betoog bij het Uitvoerend Bewind in te leveren.

21.

Hij zal zorgen, dat door een bijzonder daartoe geschikt tijdschrift de promotiën en de uitslag der examina op de hoogere en lagere Scholen, en alles, wat tot de Nationale Opvoeding betrekking heeft, worden bekend gemaakt, waartoe hij door eene geregelde Correspondentie met de respectieve Schoolbesturen zal in staat gesteld worden.

22.

Hij zal het noodig toevoorzicht houden, dat er in het openbaar niets geleerd worde, strijdig met de goede en Republikeinsche beginselen, die aan de Jeugd, door het onderwijs in de Nationale Scholen, zijn ingeboezemd.

23.

Hij zal een wakend oog houden op de Schriften, die in het licht verschijnen of door de openbare Nieuwspapieren worden aangekondigd; en van dezulken, die schadelijk zijn voor de goede zeden, aan het Uitvoerend Bewind kennis geven.

24.

Hij zal, ondanks de bepalingen in deze Instructie gemaakt, het recht hebben, om aan het Uitvoerend Bewind

zoodanig een Plan van openbaar onderwijs voor te dragen, als hij tot bereiking van het oogmerk der Maatschappij het meest geschikt zal oordeelen.

25.

Hij draagt zorg, dat de Schouwspelen, overal waar dezelve in de Republiek gevonden worden, Leerscholen zijn van het Volk, — Kweekscholen voor de Deugd, en behoedmiddelen tegen de ondeugd; — dat zij tot dien trap van verbetering gebracht worden, waarvoor zij vatbaar zijn, — en dat van dezelve worden geweerd die stukken, welke de zeden bederven of den Nationalen geest verzwakken; — dat zij strekken tot opwekking van de Republikeinsche deugden, dat zij de belooning voorstellen, die een eerlijke handel te wachten heeft, en de ondeugd haar masker ontrukken.

26.

Hij zal derhalven moeten kennis dragen van de stukken, welke ten Tooneele gevoerd worden; — weshalven de Commissarissen der Schouwburgen en Directeurs van reizende of vaste Troepen verplicht zullen zijn, de Lijst der Tooneelstukken, welke zij voornemens zijn te laten vertoonen, door hem te doen examineeren, en met voorkennis van het Uitvoerend Bewind approbeeren.

27.

Hij zorgt, dat de Nationale geest door alle mogelijke middelen gevormd en geleid worde tot Deugd en Vaderlandsliefde, en tot de kennis van de ware belangen van het Gemeenebest; — tot het goed verstand der Staatsregeling en Vaderlandsche Historie; — hetzij door het schrijven van Weekbladen, geschikt voor de vatbaarheid van de Jeugd en minverlichte Burgers,; — 't zij door het doen vertoonen van zedelijke Tooneelstukken, tot opwekking van Vaderlandsliefde.

28.

Hij neemt kennis van de manier van Onderwijs en den staat der Wetenschappen in andere Landen, daar dezelve bloeien,

— alsmede van de nieuwe instellingen in den voortgang der Kunsten en Wetenschappen, om daarvan in ons Land het beste gebruik te maken.

29.

Hij zal in het oog houden, dat de beoefening der schoone Kunsten eenen zeer heilzamen invloed kan hebben op het vormen van het Nationaal Karakter, en zal dienvolgens de noodige informatiën nemen naar den tegenwoordigen staat der Schilderkunst, der Beeldhouwkunst en Burgerlijke Bouwkunst, ten einde aan het Uitvoerend Bewind de geschiktste middelen voor te dragen, om de schoone Kunsten in ons Vaderland te doen bloeien.

30.

Hij zal met alle vlijt nagaan den staat der Letterkunde in ons Vaderland, en de middelen, welke bij de hand zouden kunnen genomen worden om dezelve te verbeteren, zoowel met betrekking tot de Dichtkunst, als die om wél te spreken; in het oog houdende, dat geen dier Werken waarlijk schoon zijn kunnen, zoo zij eene strekking hebben, om den eerbied voor het Opperwezen te verminderen of de zeden te bederven: en zal hij aan het Uitvoerend Bewind de meest geschikte middelen voordragen, om den smaak te verbeteren en de beoefening der Letterkunde aan te moedigen.

31.

Hij zal alle mogelijke attentie hebben op de geheele Staatkundige Geneeskunde, — alle plaatshebbende gebreken en misbruiken desaangaande opsporen, dezelve aan het Uitvoerend Bewind, benevens de middelen ter verbetering, zoodra mogelijk, voordragen, en zijne zorgen laten gaan over alles, wat strekken kan ter bevordering van de gezondheid en de physieke welvaart van het Bataafsche Volk.

32.

Hij zal nauwkeurig toevoorzicht houden op de algemeene oorzaken der Volksziekten in ons Vaderland, vooral van door-

gaande en besmettende ziekten van Menschen; terwijl hij mede, voor zooverre zulks invloed heeft op de gezondheid der Menschen, met de meeste nauwkeurigheid zal letten op de ziekte van het lastdragend en slachtbare Vee (alle huislijke Dieren daaronder begrepen), mitsgaders omtrent de algemeene middelen, die, ter afwering en herstel der ziekten, behooren in het werk gesteld te worden.

33.

Hij zal derhalven moeten acht geven, 1°. op alle luchtbedervende en besmettelijke oorzaken van ziekten, en al hetgeen de lucht met schadelijke dampen vervult, 't welk zich tot de gevolgen der Droogmakerijen en Overstroomingen uitstrekt.

2°. Op alle verbeteringen, welke ter bevordering van de gezondheid der Ingezetenen in de Burgerlijke Bouwkunde zoude kunnen gemaakt worden.

3°. Op alle soorten van Spijzen en Dranken, voor zoo ver derzelver aard, hoedanigheid, of bereiding voor de gezondheid nadeelig zoude kunnen zijn.

4°. Op alles, wat de openbare uitoefening en praktijk der Genees-, Heel-, Vroed- en Artsenijmengkunde zoo in de Steden, als op het Platte Land, betreft, ten einde deze voor den Staat zoo belangrijke Wetenschap door deskundigen geoefend en alle schadelijke gevolgen der Onkunde en kwakzalverij geweerd worden.

5°. Op de gesteldheid der Gevangenissen, Gast-, Krankzinnig- en Verbeterhuizen of andere openbare Gestichten door de geheele Republiek, voor zoo verre zij hare betrekking hebben op de gezondheid en ziekten der Menschen.

6°. Op alle omstandigheden, die voor de gezondheid der Ingezetenen nadeelige gevolgen zouden kunnen hebben.

34.

Hij zal aan het Uitvoerend Bewind, zoo dra mogelijk, een gedetailleerd plan inleveren, volgens welk het toevoorzicht over het Genees-, Heel-, Vroed- en Artsenijkundige in de geheele Republiek, de verzorging van de Armen en Bewoners van het Platte Land door Genees-, Heel-, Vroed- en Artsenij-

kundigen, en het onderwijs in de opgemelde vakken in het vervolg dient te worden ingericht.

35.

Hij zal binnen den kortst mogelijken tijd aan het Uitvoerend Bewind inleveren Pharmacopœa Batava, om door de geheele Republiek te worden ingevoerd.

36.

Hij zal binnen den kortst mogelijken tijd aan het Uitvoerend Bewind opgeven, op welke Plaatsen zoodanige Collegiën zouden kunnen worden daargesteld ter regeling en bevordering der Genees-, Heel-, Vroed- en Artsenijkunde, en op welke wijze dezelve zouden behooren te worden daargesteld.

37.

Hij zal, na eene behoorlijke inrichting van het Geneeskundig bestuur, met de Collegia Medica door de geheele Republiek eene geregelde Correspondentie houden, ten einde door dezelve van het getal der dooden en geborenen, van den staat der gezondheid der Ingezetenen, der Veeziekte bij grasseerende epidemieën, onderricht te worden, en, tot voorkoming of stuiting daar van, zoodanige middelen aan het Uitvoerend Bewind voorslaan, als hij meest geschikt zal oordeelen.

38.

Deze Correspondentie zal zich ook uitstrekken tot alle inbreuken, die tegen de heilzame instellingen van dit vak zouden mogen gemaakt worden door onbevoegde Personen; zullende hij, hiervan onderricht, door middel van het Uitvoerend Bewind, alle schadelijke en bedervende inbreuken, op staanden voet, trachten tegen te gaan en uit te roeien.

39.

Hij zal zorgen, dat er alle jaar eene nauwkeurige lijst worde in het licht gegeven van alle de geborenen en gestorvenen door de geheele Republiek gedurende het afgeloopen jaar, derzelver ouderdom en geslacht, en, zooveel mogelijk, aan welke

ziekten zij overleden zijn, waartoe alle Municipaliteiten en Collegia Medica verplicht zullen zijn hem de noodige bijdragen te bezorgen.

40.

Binnen den kortst mogelijken tijd zal door den Agent moeten worden ingeleverd een volledig plan ter verbetering der inrichtingen op 's Lands Vloot, zoowel ten aanzien van het voedsel, 't welk aldaar gebruikt wordt, als van de geneesmiddelen en geneeswijze, en voorts van alle onderwerpen, die betrekking hebben tot de gezondheid of ziekte van de vlotelingen.

41.

Alle geneeskundige inrichtingen voor de Armée te Lande zullen staan onder zijn toevoorzicht, zullende hij dienaangaande zoodanige verbeteringen voordragen, als hij ten meesten nutte zal oordeelen te behooren.

42.

Hij draagt zorg, dat er van tijd tot tijd een Geneeskundig Zakboekje worde uitgegeven, welke voornamelijk zal moeten behelzen zoodanige lessen, die in staat zijn den gemeenen Man in zijnen leefregel te leiden, en de gevaarlijke klippen van lichtgeloovigheid, bijgeloof, onachtzaamheid, slordigheid of verwaarloozing aan te wijzen.

43.

Bij het vieren van Nationale Feesten zal hij verplicht zijn de Plannen daartoe aan het Uitvoerend Bewind in te leveren.

44.

Binnen den kortst mogelijken tijd dient hij het Uitvoerend Bewind, op alle de in zijne handen ten dien einde gestelde stukken, van bericht, consideratiën en advies.

45.

Hij zal, hoezeer onbevoegd om op eigen gezag eenige nieuwe inrichtingen daar te stellen, echter verplicht zijn, om de Decreten

en besluiten, zoo door het Vertegenwoordigend Lichaam als het Uitvoerend Bewind met betrekking tot zijn Agentschap genomen, te effectueeren of te doen effectueeren.

46.

Hij zal van zijne verrichtingen, mitsgaders van alle zaken, bij dit Agentschap voorvallende, moeten houden een behoorlijk verbaal, ten einde daarvan op zoodanigen tijd, als door het Uitvoerend Bewind zal worden bepaald, aan hetzelve Bewind verslag te kunnen doen: bij welke gelegenheid hij tevens aan het gemelde Bewind kennis zal moeten geven van zoodanige dispositiën, als door hem uit krachte van deze Instructie, of ingevolge van de op hem verleende autorisatiën, zullen zijn genomen.

47.

Hij levert alle jaar een Rapport in bij het Uitvoerend Bewind, over den staat der Kunsten en Wetenschappen in de Bataafsche Republiek, en van de verbeteringen, welke daaraan zijn toegebracht, om hetzelve ter kennisse te brengen van het Vertegenwoordigend Lichaam.

48.

Hij is gehouden alle veertien dagen een succinct Rapport van zijne Ambtsverrichtingen aan het Uitvoerend Bewind in te zenden.

49.

Hij zal binnen den kortst mogelijken tijd aan het Uitvoerend Bewind opgeven de, naar zijn inzien behoorlijke, wedde van zijnen Secretaris, gelijk mede het aantal en jaarwedden van zijne verdere Geëmployeerden, en het getal der Vertrekken, welke hij voor het Bureau van zijn Agentschap noodig heeft, ten einde hetzelve in staat gesteld worde, om dienaangaande, aan het Vertegenwoordigend Lichaam zoodanige voordracht te doen, als het zal vermeenen te behooren.

50.

Hij zal alle Besluiten van het Uitvoerend Bewind, die aan hem ter uitvoering gezonden worden, in originali,

houden bij het archief van zijn Bureau, en daarvan een geauthentiseerde Copie zenden aan diegene, tot welker naricht dezelve strekken.

51.

Hij zal zorg dragen, dat zijn Secretaris en verdere Geëmployeerden zich stiptelijk houden aan hunne Instructiën, en voor derzelver nalatigheid verantwoordelijk zijn.

52.

Hij zal van alle Brieven, door hem in zijne qualiteit geschreven wordende, behoorlijk geregistreerde Copieën houden, ten einde daarvan ten allen tijde het Uitvoerend Bewind de noodige informatiën te kunnen geven.

53.

Hij zal zorgen, dat het Archief van zijn Agentschap in eene behoorlijke orde worde gehouden, ten einde hetzelve ten allen tijde aan zijnen opvolger kan worden overgegeven, wanneer zijne aanstelling door het Uitvoerend Bewind wordt ingetrokken, of hij voor dezen zijnen post mocht bedanken.

54.

Hij zal door de Nieuwspapieren bekend maken de dagen en uren, op welke hij, voor ieder Burger, die zulks zoude mogen begeeren, in iedere week zal te spreken zijn.

55.

Hij zal zich nimmer buiten de residentieplaats mogen begeven zonder voorkennis van het Uitvoerend Bewind.

56.

Hij zal in handen van den President van het Uitvoerend Bewind afleggen de navolgende Verklaring, gelijk mede de Eeden van corruptie en zuivering:

„Ik verbind mij plechtig mijnen Post van Agent der Nationale „Opvoeding met al mijn vermogen, overeenkomstig mijne „Instructie, getrouw en ijverig te zullen waarnemen.

„Ik belove en zweer, dat ik mij exactelijk zal reguleeren naar „den inhoud van het Plakaat bij de voormalige Staten der „Vereenigde Nederlanden, op den 10 December 1715 gearres„teerd tegen het geven en nemen van verboden Giften, Gaven „of Geschenken.

„Ik verklaar en zweer, dat ik directelijk of indirectelijk, om „het voorsz. Ambt te verkrijgen, aan eenige Personen, hetzij „binnen of buiten het Bestuur, onder wat pretext of naam het„zelve zou kunnen geschieden, geene Giften of Gaven hebbe „gepresenteerd of beloofd noch gegeven, of beloven, noch „geven zal."

57.

„Het Vertegenwoordigd Lichaam behoudt aan zich het ver„mogen, om dezelve Instructie te amplieeren, te expliceeren en „te altereeren, zoo en in dier voege, als hetzelve zal meenen te behooren".

Gearresteerd bij Decreet van het Vertegenwoordigend Lichaam den 21 December 1798.

9 Juni 1800.

Memorie door den Agent van Nationale Opvoeding, ingediend bij het Uitvoerend Bewind,

Betreffende de toekomstige inrichting en noodzakelijke verbetering van het Schoolwezen.

Het is nu ruim een jaar geleden, dat het oppertoezicht over het Nationaal Onderwijs aan mij is toevertrouwd; in dat tijdsverloop heb ik de gelegenheid gehad, om den staat van het lagere Schoolwezen, zoo wel naar deszelfs innerlijke, als uitwendige gedaante, uit onderscheiden berichten te leeren kennen; vele ontwerpen, tot deszelfs verbetering, zijn mij door kundige mannen aangeboden; schetsen, tot hetzelfde oogmerk dienende, van meerdere en mindere uitgestrektheid, zijn bij mij vervaardigd; en met de volkomenste overtuiging, dat deze gewichtige tak van nationaal geluk eene grondige herstelling allerdringendst

behoeft, heb ik echter tot nog toe den moed niet gehad, om eenige stellige voordracht deswegens ter uwer Vergadering in te dienen.

Ik zie namelijk rondom mij de afschrikkende voorbeelden van onderscheiden plans van hervorming, die door schrandere hoofden, na rijpe overdenking, ontworpen, door hooge vergaderingen goedgekeurd en bekrachtigd, echter nog in geene werking hebben kunnen gebracht worden, of die niet alleen bepaald, maar ook dadelijk ingevoerd, zoo vele hinderpalen ontmoeten, zoo menigerlei moeilijkheden veroorzaken, dat het nut, 't welk zij bedoelden, door de schade en het ongelijk, uit dezelve voortvloeiende, bijkans wordt opgewogen.

De redenen hiervan zijn niet moeielijk op te sporen: de voornaamste derzelve zijn *de zoozeer uitéénloopende behoeften van de Ingezetenen der onderscheiden Gewesten van deze Republiek; het nationaal karakter,* 't welk alle nieuwigheden met een ongunstig oog beschouwt, zijne zucht tot vrijheid niet zelden openbaart in eenen stijfhoofdigen afkeer van het gebodene, en noode dulden kan, dat men wijs wil zijn boven zijne vaderen; en eindelijk *de nog plaatshebbende partijschap,* die, door kerkelijken en staatkundigen invloed aangevuurd, de gemoederen tegen elke nieuwe inrichting te meerder opzet, naarmate zij in haren aard beter is, en meer geschikt om de voordeelen van den tegenwoordigen regeeringsvorm sterker in het oog te doen loopen.

Alle deze hindernissen, die de invoering van ieder ontwerp ter herstel en verbetering in den weg staan, of hetzelve, ingevoerd zijnde, van zijne voornaamste nuttigheid berooven, komen vooral in aanmerking, wanneer nieuwe schikkingen tot verbetering van het Nationaal Onderwijs, tot verlichting van min gegoede Burgers, gemaakt en in trein gebracht moeten worden: want daar dit onderwerp is van een allerteedersten aard; daar verouderde en ingewortelde vooroordeelen hier meer dan elders hun kracht oefenen; daar partijzucht aan hetzelve zich niet weinig laat gelegen liggen, daar welwillende medewerking, uit overtuiging geboren, in dezen tot een gelukkigen uitslag zoozeer vereischt wordt, en daartegen traagheid en onwil omtrent verstandelijke beschaving bij de behoeftiger volksklassen doorgaans heerschende zijn; dáár zal het weinig betoog behoeven,

met hoeveel omzichtigheid ontwerpen tot verbetering van het openbaar onderwijs behooren ingericht te zijn; hoe weinig men daarbij aan de idealen eener hersenschimmige volkomenheid zich mag vasthechten, ten einde niet, door het onverkrijgbare driftig te bejagen, ook die nuttigheid te verliezen, die men anderszins nog had kunnen bereiken. En behoef ik hier nog bij te voegen, dat de *finantiëele toestand van dit Gemeenebest, niet toelaat het invoeren van uitgebreide plans, waarmede aanmerkelijke uitgaven zijn verbonden, en die weder nieuwe lasten van de reeds zoo zeer bezwaarde en gedrukte Ingezetenen zouden doen afvorderen.*

Doch hoe moeielijk het ook zij, dit onderwerp bij de hand te vatten, hoe veel beleid en kennis van zaken deszelfs behandeling vereische, mijn plicht vordert nochtans van mij, dat ik Ulieder verwachting en die der Natie niet te leur stelle, en in de streelende hoop, van ten minsten eenig nut te stichten, Ulieden mijne denkbeelden mededeele over de voornaamste punten, die tot het Nationaal Onderwijs in de Lagere Scholen, en deszelfs verbetering voor het toekomende, betrekking hebben, en waaromtrent het Vertegenwoordigend Lichaam, bij het arresteeren mijner Instructie, deszelfs gevoelen niet heeft aan den dag gelegd.

Het eerste punt betreft **de uitgestrektheid van het Nationaal Onderwijs,** of de bepaling der vraag: in hoe verre de Bataafsche Maatschappij, uit hoofde harer aangenomen grondbeginselen, verplicht is, om van harentwege, en ten laste der algemeene cassa, ieder burger gelegenheid te geven tot verkrijging dier kundigheden, die tot de behoorlijke nakoming zijner maatschappelijke plichten en verbintenissen noodwendig vereischt worden?

Ik spreek met opzet van noodzakelijke kundigheden, zonder in aanmerking te nemen de zoodanige, die alleen nuttig zijn; of begeert men een andere onderscheiding, van volstrekt noodzakelijke, in tegenstelling van andere, welker noodzakelijkheid alléén betrekkelijk is tot zekere standen der Maatschappij.

Want hoe zeer eene Maatschappij, die verlichting en beschaving onder hare leden, zoo veel mogelijk,

wil bevorderd hebben, (Art. 60 der Algemeene Beginselen) het onderwijs in vreemde talen en allerlei wetenschappen, aanmoedigen en ondersteunen moet, zal echter niemand lichtelijk vaststellen, dat dit onderwijs aan alle Burgers, ten koste der Maatschappij, om niet, moet worden gegeven, of dat de gelegenheid daartoe even ruim moet worden opengesteld, als omtrent de verkrijging der kundigheden van lezen, schrijven, en de eerste beginselen van het rekenen behoort te geschieden. De laatste zijn voor alle leden van eenen beschaafden Burgerstaat volstrekt onontbeerlijk, en het lezen en schrijven wordt zelfs, bij Art. VI der Acte van Staatsregeling, als een vereischte gevorderd, om in het stemregister als Burger te worden ingeschreven.

Dit allereenvoudigst en noodzakelijk onderwijs behoort tot de behoeften der Maatschappij, en het is ontegenzeggelijk dat hetzelve alom moet worden gegeven, en geen Burger reden hebben om zich te beklagen, dat hij vruchteloos heeft getracht hetzelve voor zich of de zijnen te bekomen. Doch, wat wordt er vereischt, indien de Maatschappij of het Burgerlijk Bestuur aan deze verplichting behoorlijk zal voldoen? en in hoe ver is de Staat gehouden, om alle de onkosten te dragen, die deze geringste trap van beschaving en verlichting der Ingezetenen onvermijdelijk na zich sleept?

Velen zijn van oordeel, dat deze verplichting onbepaald is, en geene andere grenzen heeft, dan die der volstrekte behoefte, die aan alle leden der Maatschappij gemeen is. Dat derhalven van wegens het Burgerlijk Bestuur alom door de gansche Republiek Grondscholen moeten worden opgericht, waarin van Landswege onderricht wordt gegeven in het *lezen, schrijven*, de *eerste beginselen van het rekenen*, en voorts *zoodanige algemeene gronden van Godsdienst en zedekunde* ingeprent, zonder welke geene ware beschaving of verlichting kan plaats hebben; waarvan de Leeraars en derzelver Suppoosten uit 's Lands kas worden bezoldigd, localen, schoolbehoeften en 't geen verder tot het onderwijs vereischt wordt, van 's Landswege verzorgd, onderhouden en geleverd, zonder dat voor dit onderwijs, of den aankleve van dien, door iemand ietwets behoeft te worden betaald, en met afschaffing der zoogenaamde armen-

scholen, en vernietiging van het onderscheid, hetwelk tusschen deze en de burgerscholen voormaals bestond.

Een nationaal onderwijs van dien aard en uitgestrektheid, eenmaal ingevoerd en behoorlijk in werking gebracht zijnde, zou niet kunnen nalaten onberekenbare voordeelen aan de Natie toe te brengen, en de groote onkosten, daaraan verknocht, zouden opgewogen worden door de meerdere mate van volksgeluk, 't welk uit deze bron zou voortstroomen. Maar aan den anderen kant mag men de zwarigheden niet ontveinzen, die zich hier allerwege opdoen, en die niet zoo zeer de zaak zelve, als wel de mogelijkheid van derzelver invoering betreffen, doch die even daarom bij het opstellen van groote en schitterende ontwerpen, menigmaal worden over 't hoofd gezien.

Waar toch zal men de penningen vinden ter goedmaking der groote onkosten, welke vereischt worden om zoodanig een nationaal onderwijs eerst tot stand te brengen, en vervolgens aan den gang te houden? waar zal men voorwerpen vinden, geschikt om in den naam der Maatschappij, een onderwijs te geven, 't welk der Natie tot eer en nut tevens zou moeten verstrekken? Zekerlijk alleen door dezelve eerst van jongs af te vormen, en voorts dezelve te beloonen op eene wijze, geëvenredigd aan hunne verdiensten; en, indien het moeielijk zal vallen het lot der nu bezoldigde Schoolmeesters eenigszins aanmerkelijk te verbeteren, hoe veel moeilijker, hoe onmogelijk zal het dan worden, indien derzelver getal zoo boven mate wordt vermeerderd. Hoe zal men daarenboven de Natie voor deze inrichting een genoegzamen smaak bijbrengen, en haar uitlokken, om van dit onderwijs zulk een algemeen gebruik te maken, dat deszelfs nuttigheid beantwoordt aan de grootte der daartoe vereischte uitgaven? Zal dit anders kunnen geschieden, dan door het vernietigen van alle bijzondere scholen, waarin geen vreemde talen of hoogere wetenschappen worden geleerd, en zal men alzoo niet een luiden kreet van onrechtvaardigheid en willekeur doen opgaan?

En zal men eindelijk het afschaffen der armenscholen, het geven van onderwijs aan kinderen uit alle klassen, van den Burgerstand dooreen gemengd, met goeden uitslag tot stand brengen, alvorens de laatste wortel der algemeenste vooroordeelen

is uitgerukt, en alvorens de haveloosheid en slordigheid, die doorgaans de behoeftige Leden der Maatschappij aankleven, vernietigd of vóórgekomen is?

Doch voor een oogenblik ter zijde gesteld, dat de invoering van een zoodanig ontwerp jaren arbeids zou vereischen, dat de onkosten, daar op vallende, bij geen mogelijkheid te berekenen zouden zijn, en dat hetzelve alom een onvoorzienen tegenstand zou ontmoeten, voortspruitende uit den aard der zaak en uit de wijziging van ons nationaal karakter; ik beweer daarenboven, dat de Maatschappij niet volstrekt verplicht is, om aan het Nationaal Onderwijs zoodanig een uitgestrektheid te geven. Gaarne beken ik, dat de kundigheden, waarvan hier de reden is, tot de volstrekte behoeften eener beschaafde maatschappij behooren: maar is niet elk lid der Maatschappij verplicht, om zelve in de behoefte van zich en de zijnen, ten zijnen eigenen koste te voorzien, en wordt de last daarvan niet dan eerst op de Maatschappij overgebracht, wanneer hij zich onvermogend vindt, om voor zich zelven te zorgen? Dat een iegenlijk, die de kosten van het onderwijs zijner kinderen zelve dragen kan, die niet overbrenge op de schouders van het algemeen, en dat de Staat alleen zorg drage, dat niemand het noodzakelijk onderwijs behoeve te ontberen, enkel omdat hij buiten staat is om hetzelve te bekostigen. Het is waar, dat men langs dezen weg, en door het toelaten van bijzondere Scholen, het niet zoo volkomen in zijn macht heeft, om den aard en den vorm van het onderwijs overal op gelijken voet en tot denzelfden trap van volkomenheid te brengen; doch dat men aan den anderen kant niet te veel opoffere aan 't geen ik te voren reeds eene hersenschimmige volkomenheid noemde; dat men vooral zich wachte, om eene Natie, gelijk de onze, te dwingen om wijzer te worden, dan zij zijn wil, of om haar grondbeginselen te doen aannemen, die zich meer door hunne innerlijke waardij en heilrijke gevolgen moeten aanprijzen, dan met moeite ingeprent, en als 't ware aan den man gebracht worden.

Ik ben derhalven van oordeel, dat het *Nationaal Onderwijs, 't welk om niet genoten wordt, enkel zich behoort te bepalen tot zoodanige kinderen, welker ouders, of die de plaats*

der ouderen vervangen, door armoedigen staat of bekrompenheid van inkomsten, zich onvermogend bevinden, om voor dit gedeelte van derzelver opvoeding naar behooren te zorgen. Aan dezen moet overal gelegenheid bezorgd worden, om ten algemeenen koste die kúndigheden te verkrijgen, welke derzelver toekomstige stand in de maatschappij vordert, terwijl alle de overigen het nimmer aan de Maatschappij kunnen wijten, indien hunne opvoeding ten dezen opzichte is verwaarloosd, of verkeerdelijk ingericht geworden.

En hiertoe zou de zorg van het burgerlijk bestuur, in het bezoldigen van het openbaar onderwijs der zoogenoemde lagere Scholen, zich geheel kunnen bepalen, indien niet in ons Vaderland verscheiden streken wierden gevonden, waar de inkomsten der Schoolmeesters, voortvloeiende uit de gelden, die zij van de ouders voor het onderwijs hunner kinderen ontvangen, hun geen toereikend bestaan kunnen verschaffen, en zelfs niet genoegzaam zijn, om de eerste noodwendigheden des levens te vervullen. Zoodanig is het geval op het platte land en bijkans alle dorpen, gelijk ook in eenige kleinere steden van dit Gemeenebest; en wanneer hierin niet op eenigerlei wijzen voorziening geschiedde, zou een van beiden plaats hebben, of dat de meeste dezer streken van Scholen en Schoolmeesters beroofd wierden, of dat men zijn toevlucht zou moeten nemen tot half bekwame of geheel onbekwame voorwerpen, die zich getroosteden, om door de opbrengst van hunner handen arbeid aan te vullen, 't geen aan hun behoorlijk bestaan ontbrak.

Ik beken, dat op meest alle dorpen de Schoolgelden op een veel te lagen prijs gesteld zijn, en dat de bewoners van het platte land, noch naar evenredigheid van hun tegenwoordige welvaart, noch in gelijkheid met de stedelingen, in de kosten van het onderwijs dragen; maar men wijze het middel aan, om dit anders dàn langzamerhand en met de grootste behoedzaamheid te verbeteren, indien het slechts mogelijk is, hierin binnen vele jaren eene aanmerkelijke verbetering in te voeren. Geen stand in de Maatschappij is over 't algemeen onverschilliger omtrent het onderwijs der jeugd, dan de boerenstand; de geringste dienst, dien zij van hunne kinderen trekken

kunnen, is groot genoeg, om hen deze van de Scholen te doen afhouden, en indien men den wekelijkschen of maandelijkschen loon der Onderwijzers op openbaar gezag verhoogde, zou eene aanmerkelijke ontvolking der Scholen daarvan buiten twijfel het eerste gevolg wezen.

Aan zoodanige Schoolmeesters derhalven ten plattenlande of in kleine steden, die uit het onderwijs der jeugd geene genoegzame inkomsten trekken, behoort overal eene toelage gegeven te worden, naar redelijkheid groot genoeg, om het ontbrekende aan hun ordentelijk bestaan te suppleeren, en om of bekwame voorwerpen aan te moedigen, om aldaar zich te etablisseeren, of geschikte jongelingen door hoop op bevordering uit te lokken, om zich aldaar verder in de moeielijke kunst van onderwijzen te volmaken. Deze toelagen kunnen of in een jaarlijksch tractement, of in vrijdom van woning met den aankleve van dien, of in het vruchtgebruik of de inkomsten van kleine stukken goeds; of in de combinatie met andere, gemakkelijk waar te nemen, posten, of wel gedeeltelijk in die allen bestaan.

Want gelijk het ontegensprekelijk is, dat de kosten van het onderwijs, 't welk aan behoeftigen of minvermogenden om niet gegeven wordt, door de gansche Maatschappij moeten gedragen worden, zoo komt het mij bedenkelijk, onbillijk, en onuitvoerlijk voor, dat de toelagen of tractementen der Schoolmeesters op het platte land of in kleine steden, uit de algemeene kasse of eenige Lands Comptoiren zouden betaald worden.

In de eerste plaats toch is het strijdig met de ware gelijkheid, dat de talrijke bewoners der aanzienlijke en mindere steden, door hunne contributiën, of uit de inkomsten van gemeenschappelijke kassen zouden bijdragen tot het onderwijs der dorpelingen, niet der behoeftige of minvermogende onder dezelve, maar van die allen, zonder dat dezelve wederkeeriglijk iets tot dat der stedelingen toebrengen, en enkel ten dien gevolge, opdat zij hunne kinderen tot veel minderen prijs zouden kunnen ter Schole zenden, dan elders kan geschieden.

Eene tweede zwarigheid, en die insgelijks alles afdoet, is deze: indien alle Schoolmeesters, welke, behalven de inkomsten hunner Schoolgelden, ook tractementen of emolumenten genieten, dezelve

ontvangen moesten uit de algemeene kas, zouden dezelve alle op eene gelijke belooning aanspraak kunnen vormen, en die der kleinste gehuchten zouden grootere toelagen kunnen vorderen, naar mate de zuivere inkomsten van hun onderwijs minder rendeerden; in allen gevalle zou het moeilijk zijn, zulk eene billijke en gelijkmatige repartitie te maken, dat men niet elk oogenblik met klachten wierd overstroomd, en gevaar liep, om nu eens rechtmatige bezwaren niet te verlichten, dan weder willekeurige eischen, bij gebrek van informatiën in te willigen: ten bewijze hiervan kunnen verstrekken, de menigvuldige adressen van Schoolmeesters uit het voormalig Bataafsch Brabant, welke grootendeels oorspronkelijk zijn uit een besluit der Representanten van dat Gewest indertijd, tot gelijkmaking van de tractementen der Schoolmeesters, die uit 's Lands Geestelijke Comptoiren betaald wierden; opdat ik thans zwijge, dat de hoop op bevordering, de grootste spoorslag der ambitie, hierdoor aanmerkelijk verdoofd, en bijkans uitgebluscht zou worden.

Om deze redenen derhalve zoude ik van gevoelen zijn, dat de tractementen of emolumenten der Schoolmeesters ten platten lande, en die met hen in gelijk geval verkeeren, door de respectieve Gemeentens moeten betaald, en gevonden worden, hetzij uit Gemeente-kassen, hetzij uit zoodanige Gemeentegoederen, die voormaals reeds tot betaling der Schoolmeesteren verstrekten, hetzij eindelijk uit het provenu van zoodanige plaatselijke heffingen of belastingen, als daartoe, op bekomen authorisatie van het Vertegenwoordigend Lichaam, zouden ingevoerd worden; terwijl eindelijk, indien het Vertegenwoordigend Lichaam dit alzoo mocht goedvinden, uiterlijk binnen een half jaar na het nemen van het Decreet, daartoe relatief, zouden moeten ophouden alle betalingen, welke uit eenige Lands-Comptoiren, aan Schoolmeesters ten platten lande of elders, zijn geaccordeerd, en de Gemeente-Besturen aangeschreven, om inmiddels te zorgen, dat dezelve tractementen of emolumenten, op eenige andere wijze, ten laste der Gemeente, wierden gevonden. [1])

[1]) Hoe overtuigend ook de gronden mogen zijn, waarop dit mijn besluit gebouwd is, twijfel ik echter geenszins, of het zal aan velen

Op deze wijze, gegrond op rechtvaardigheid, gelijkheid, en welbegrepen algemeen belang, op deze wijze, zeg ik, zou tevens, buiten eenig meerder bezwaar voor den Lande, de weg gebaand zijn tot oprichting van een *Schoolfonds*, zoo heilzaam en onontbeerlijk voor de bevordering van het Nationaal Onderwijs, dat hetzelve, zonder dergelijk eene ondersteuning, nimmer tot stand kan gebracht worden: in welk fonds zouden gestort worden alle de gelden, die voormaals uit eenige 's Lands Comptoiren, Gewestelijke of Quartiers-kassen, Geestelijke Goederen, of Domeinen, toebehoord hebbende aan den Vorst van Nassau, aan Schoolmeesters ten platten lande of in kleine steden plachten

---

hard en bijkans onuitvoerlijk voorkomen: het zal derhalven niet ondienstig zijn nog de eene en andere aanmerking ten overvloede er bij te voegen.

1o. De betaling der tractementen en emolumenten aan dorps- of andere plaatselijke Schoolmeesters, geschiedt in de Republiek op een zeer ongelijken voet: hier uit 's Lands Comptoiren – daar uit dorpskassen, – ginds uit collecten, omgang, omslag, of plaatselijke belastingen; elders uit kerkelijke kassen. Vordert niet de goede orde, dat hierin gelijkheid worde gebracht?

2o. De toelagen uit kerkelijke kassen worden reeds op vele plaatsen geweigerd, en zullen alom worden opgezegd: waaruit zullen dezelve voortaan gevonden worden, dan van de Gemeentens?

3o. Indien de toelagen uit 's Lands Comptoiren aan sommige plaatsen blijven voortduren, zullen dan niet andere Gemeentens, die zelve hun Schoolmeesters altijd betalen, of na het ophouden der kerkelijke betaling, dit voortaan doen moeten, billijk kunnen vorderen op gelijken voet gesteld te worden, en ook toelagen uit 's Lands kas te ontvangen, of wel dat die overal ophouden? Het eerste zal volstrekt onuitvoerlijk bevonden worden, tot het laatste zal men door den drang der omstandigheden van zelve gebracht worden. Maar waarom dan niet het oogenblik der confusie vóórgekomen?

4o. Eindelijk de tractementen en emolumenten der Schoolmeesters, ontstaan op vele plaatsen uit, of zijn verbonden met de verplichting, om de arme kinderen om niet te onderwijzen; in zoo ver nu dezelve daar uit oorspronkelijk zijn en arbeid en loon in behoorlijke evenredigheid staan, kunnen dezelve bij wijze van nadere schikking blijven voortduren: 'tgeen, zoo ik vertrouw, niet weinige zwarigheden zal uit den weg ruimen.

te worden uitgereikt; en welk fonds, onder beheering van het Uitvoerend Bewind, of van den Agent der Nationale Opvoeding, onder verantwoording aan hetzelve, hoofdzakelijk zou moeten strekken:

1° Tot aankweeking van bekwame Schoolleeraars voor alle vakken, waarin het onderwijs der jeugd kan worden onderscheiden.

2° Tot aanmoediging en belooning van zoodanige Schoolonderwijzers, welke boven andere zich in hunnen post verdienstelijk maken, of wier inkomsten, uit hoofde van meer dan gewone bekrompenheid van plaatselijke finantiëele omstandigheden, verre beneden hunnen arbeid en verdiensten is.

3° Tot goedmaking der onkosten, welke een behoorlijk en werkzaam toezicht, over den staat der Scholen en het onderwijs in dezelve, noodwendig vereischt, en zonder welk plaatselijk toezicht ook de allerbeste inrichtingen tot verbetering der leerwijze, en bevordering van de belangen der jeugd, hare uitwerking moeten missen, gelijk hier na breeder, en zoo ik mij niet ganschelijk bedrieg, ontegenzeggelijk zal worden aangetoond.

Hetzelfde denkbeeld tot oprichting van een Schoolfonds is reeds, in het 4de der Additioneele Artikelen tot de Acte van Staatsregeling, uitgedrukt, alwaar gesteld wordt, dat de Geestelijke Goederen en Fondsen, na expiratie van 3 jaren na het aannemen der Staatsregeling, tot een vast fonds moeten worden aangelegd voor de Nationale Opvoeding, en ter bezorging der Behoeftigen: doch daar de verdeeling van dit fonds bij dit Art. geheel onbeslist is gelaten, en de bezorging der behoeftigen wellicht alleen meer zal vereischen, dan de Geestelijke Goederen en Fondsen kunnen opbrengen, zal het, mijns oordeels, niet overtollig zijn, dat althans provisioneel worde verklaard, dat de gelden, welke voormaals, en tot heden toe, uit de Geestelijke Comptoiren, tot bevordering van het onderwijs der jeugd werden verstrekt, daaronder begrepen dezulke, die aan Kosters, Voorzangers, Organisten, of andere Kerkelijke bedienden, tevens Schoolmeesters zijnde, werden uitgereikt, zullen blijven ten dienste en ter dispositie van de Nationale Opvoeding.

Behalven het 1ste punt 't welk ik mij ter behandeling had voorgesteld, de uitgestrektheid van het Nationaal Onderwijs, bemerk ik, dat ik tevens reeds een goed gedeelte van het tweede, **de betaling** namelijk **der openbare Onderwijzers,** heb afgehandeld, waaromtrent mij alleenlijk nog overblijft te spreken over de betaling dier School-leeraren, die aan kinderen van behoeftigen of minvermogenden om niet onderwijs geven, en welker tractementen, die hun geheel bestaan uitmaken, noodwendig komen moet ten laste der gansche Natie. Hiertoe, dunkt mij, kan of moet geen ander fonds aangewezen worden, dan de kas van het Algemeen Armbestuur. Gelijk de Maatschappij verplicht is, aan hare behoeftige leden arbeid of brood te verzorgen, zoo moet zij ook derzelver kinderen in staat stellen, om éénmaal nuttige en werkzame Burgers te worden, en het is ten allen tijde alzoo begrepen, dat dezelfde corporatie, die aan den armen onderstand uitreikte, ook verplicht was in de kosten te voorzien, die het onderwijs van derzelver kinderen medebracht. Hetzij derhalven aan het Armbestuur jaarlijks eene bijzondere som voor het onderwijs van de kinderen der behoeftigen worde toegestaan, hetzij dezelve mede begrepen zal moeten worden onder de generale begrooting der onkosten van het armwezen, de natuur der zaak en goede orde vorderen, dat de betaling der Schoolmeesters, waarvan ik thans spreke, en van de verdere uitgaven, tot derzelver onderwijs behoorende, komen ten laste der kas van het Algemeen Armbestuur.

Het zal derhalven, opdat ik overga tot een derde punt, **de aard** en **inrichting** namelijk **van de Nationale Scholen, en de voorwaarden om toegang tot dezelve te bekomen;** het zal de plicht zijn van het Uitvoerend Bewind, aan 't welk het Opper-Armbestuur is toevertrouwd, te zorgen, dat in alle steden of plaatsen, waar het getal der arme kinderen meer dan honderd bedraagt, zoo ras doenlijk, één of meer Nationale Scholen worden opgericht, en dat in de onkosten voorzien worde, welke uit de betaling der Leeraren of Ondermeesters in de gemelde Scholen, uit de verzorging en het onderhoud der daartoe benoodigde localen, en uit den gedurigen aankoop van onderwijs-boeken en verdere Schoolbehoeftens proflueeren;

kunnende nochtans in zoodanige plaatsen, waar alreeds Stads- Armen- of Diaconie-Scholen aanwezig zijn, omtrent derzelver voortduring en nationaliseering zoodanige provisioneele of bestendige schikkingen worden gemaakt, als de aard der zaken en der omstandigheden zal toelaten of vereischen.

Het onderwijs op deze Scholen behoort zich hoofdzakelijk te bepalen tot het Lezen, Schrijven en de eerste beginselen der Rekenkunde; doch dit onderwijs moet op eene natuurlijke en ongedwongen wijze zoodanig ingericht worden, dat hetzelve, *door ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen, geschikt zij om hen tot redelijke wezens te vormen, en wijders om in hunne harten in te prenten de kennis en het gevoel van dat alles, wat zij aan het Opperwezen, aan de Maatschappij, aan hunne ouderen, aan zich zelven, en aan hunne medemenschen verschuldigd zijn.* Het gebruik in de keus der Schoolboeken, het karakter der Onderwijzers en hunne Leermethode moeten daarna gewijzigd worden, en langs dezen weg zal men zijne bedoeling oneindig beter bereiken, dan wanneer men opzettelijk, en afgescheiden van het overig en gewoon Schoolwerk, zedekunde en maatschappelijke plichten den kinderen doet onderwijzen. Het eerste zal nuttige en brave burgers, het andere misschien weinig meer dan waanwijze veelweters maken.

Doch daar de tijd, van vijf à zes uren, dien de kinderen dagelijks op de Scholen doorbrengen, en de nog overige tijd van den dag, dien dezelve daarop nog zouden kunnen besteden, ongetwijfeld langer is, dan zij behoeven, om het noodig onderwijs te erlangen, en mitsdien een groot deel derzelve, vooral onder de minst gevorderde, ledig is, terwijl de andere door den Meester worden beziggehouden, zou men vooral ook moeten bedacht zijn, om de Nationale Scholen, daar, waar zulks gevoeglijk kan geschieden, en ten minsten sommige derzelve tot zoogenoemde *Industrie-Scholen* in te richten, waar de kinderen het grootste deel van den ganschen dag doorbrengen, en behalven op die uren, waarin iedere klasse onderwijs ontvangt, zich met eenig werk, hetzij spinnen, breien, of andere dergelijke handen-arbeid, onder het opzicht van daartoe gestelde personen, bezighouden, en daarmede een gering, geëvenredigd loon verdienen. Ik beken, dat dergelijke

Instituten niet overal, uit hoofde der vereischte localen en andere omstandigheden, kunnen plaats hebben, ik beken ook, dat men hierin met de verschillende behoeften van handeldrijvende, stille en fabriek-steden, alsmede van het platte land moet te rade gaan, doch daar, waar zich geen hindernissen tegen de oprichting van dergelijke Industrie-Scholen in den weg stellen, zouden dezelve een drievoudig nut tevens teweeg brengen: vooreerst, dat de kinderen daardoor van jongsaf aan den lediggang onttrokken, en tot arbeidzaamheid gewend worden: ten anderen, dat derzelver gedrag en zeden nauwkeurig kunnen bewaakt, en voor verwildering bewaard worden: en eindelijk, dat daardoor aan verscheiden ouders het voorwendsel wordt afgesneden, om hunne kinderen van de Scholen af te houden, 't geen dikwijls om geene andere reden geschiedt, dan omdat dezelve, door eenig werk of boodschappen voor anderen te verrichten, eenige stuivers wekelijks kunnen verdienen.

Dan, om van dit onderwerp af te stappen, 't geen echter waardig was van ter zijde te worden aangeroerd; tot de Nationale Scholen, waar het onderwijs op kosten der natie wordt gegeven, behooren toegang te hebben:

1°. De kinderen van alle zoodanige ouders, welke uit de kas van het algemeen Armbestuur eenigen onderstand genieten.

2°. De kinderen van zoodanige minvermogende burgers, welke, ofschoon geenerlei onderstand uit eenige armenkasse genietende, nochtans op goede gronden kunnen verklaren buiten staat te zijn, om een ordentelijk Schoolgeld voor hunne kinderen te betalen: terwijl echter het genot van dit Nationaal Onderwijs om niet hen geenszins van hunne stembevoegdheid zal berooven, of doen vallen in de termen van Art. XIII La. f. van de Acte van Staatsregeling.

3°. De kinderen, welker ouders onderstand trekken uit de Armenkassen van Kerkgenootschappen, welke behoeftige Ledematen zelve onderhouden; edoch met dien verstande, dat door zoodanige Kerkgenootschappen, voor het onderwijs der kinderen hunner behoeftige Ledematen, aan de publieke armenkas der plaats eene billijke, hoewel zoo gering mogelijke uitkeering zal geschieden, volgens een tarief, daarvan met onderlinge goedkeuring op te maken.

Eindelijk zou, naar mijn oordeel, op zoodanige plaatsen, waar, uit hoofde van het gering aantal van behoeftige kinderen, de onkosten van het oprichten eener Nationale School niet konden gemaakt worden, door het algemeen Armen-bestuur moeten worden gezorgd, dat de kinderen van deszelfs bedeelden, en van andere minvermogende burgers, om niet onderwijs konden ontvangen bij de plaatselijke openbare of geädmitteerde Schoolonderwijzers, tegen betaling van zoodanig modiek schoolgeld, als de Armmeester der Plaats met de gezegde Onderwijzers zouden overéénkomen, of desnoods, ter taxatie en moderatie der Gemeente-besturen; terwijl door de Diaconieën der Kerkgenootschappen, welke hunne armen zelve onderhouden, van gelijke zou behooren te geschieden, en dezelve alle onder de stellige verplichting gebracht te worden, om voor het onderwijs der kinderen van hunne bedeelden evenzeer, als voor derzelver overige behoeften zorge te dragen.

Op deze wijze zal voldaan worden aan het gevorderde bij het 13 Art. mijner Instructie, waarbij ik gelast worde aan het Uitvoerend Bewind voor te dragen de wijze, hoe de kinderen van onvermogende Ouders, overal, zonder derzelver bezwaar, zullen kunnen onderwezen worden in het lezen en schrijven, – terwijl, wat het bijgevoegde in hetzelfde artikel aangaat, hoe, naamlijk, de Ouders, zonder krenking van hunne vrijheid zullen kunnen worden verplicht, hunne kinderen van dat onderwijs gebruik te doen maken, de maatregelen deswegens te nemen, moeielijk van voren bepaald, en veel geschikter bij de uitkomst en door de ondervinding zullen kunnen beraamd worden.

Aldus afgehandeld hebbende, 't geen betrekking heeft tot de *openbare onderwijzers* der jeugd, waaronder ik begrijpe de eigenlijke gezegde Nationale Schoolleeraars en de Dorps- en andere Schoolmeesters, die, behalven de Schoolgelden hunner leerlingen, ook nog gemeentelijke toelagen van tractementen of emolumenten genieten, en welke beide daarin overeenkomen, dat zij tot waarneming van hunnen post eene dadelijke beroeping of aanstelling behoeven, waarvan hier nu zal gesproken worden: na, zeg ik, dit afgehandeld te hebben, ga

ik over tot een vierde punt, rakende de **bijzondere Schoolmeesters,** die, zonder eenig openbaar voordeel te genieten, ten hunnen eigen perikele, zich aanbieden tot het onderwijs van de kinderen dergenen, die hun daarvoor een billijk loon willen geven.

Het oprichten van dergelijke bijzondere Scholen, kan, mijns oordeels, niet alleen niet worden tegengegaan of afgekeurd, maar het vloeit ook natuurlijk voort uit de hier boven gelegde gronden, dat de Staat alleen voorziet in het onderwijs der behoeftigen of minvermogenden, terwijl alle, die de kosten daarvan zelve dragen kunnen, ook zelve naar de gelegenheid moeten omzien, om zich dit onderwijs voor hunne kinderen te verzorgen; welke gelegenheid in de meest bevolkte steden nimmer kan ontbreken, terwijl omtrent de dorpen en kleinere steden daarin voorzien wordt op de hier boven aangehaalde wijze.

Het bijzonder School-onderwijs verdeelt zich in onderscheiden vakken; het eerste en eenvoudigste bepaalt zich tot die noodzakelijke kundigheden, die in de Nationale en andere openbare Scholen worden geleerd; vandaar strekt het zich uit tot het aanleeren van vreemde talen en verschillende wetenschappen, wier nuttigheid zich vooral in de hoogere levensstanden openbaart, en het eindigt ten laatsten in zoodanige Instituten, waar voor de geheele opvoeding en vorming der jeugd, in het verstandelijke en zedelijke beide wordt zorg gedragen. De grondregels hieromtrent, door mij bijtebrengen, betreffen wel inzonderheid het eerste, maar zijn echter algemeen genoeg, om ook op al het overige toepasselijk te kunnen gemaakt worden.

Hoezeer, volgens het 53ste Art. onzer algemeene Staatkundige Grondbeginselen, een iegelijk het recht heeft, om zoodanig eerlijk bedrijf aan te vangen, als hij verkiezen zal, is nochtans de uitoefening van dit recht, uit hoofde van den aard der zake, en ook van het bijgevoegde in dat zelfde artikel, onderworpen aan bepalingen, die de goede orde en wijze staatkunde vorderen. Ofschoon derhalven, in verscheiden steden van dit Gemeenebest, het Schoolmeesterschap mede een Gilde heeft uitgemaakt, en, na het vernietigen der Gilden, vele zich veroorloofd hebben, om zonder eenige proef of examen

3*

eigendunkelijk Scholen op te richten, en door openbare uithangborden zich als gequalificeerde onderwijzers der jeugd aan te kondigen, zoo volgt hieruit geenszins, dat men waarlijk daartoe het recht heeft gehad, of ten minsten, dat dergelijke misbruiken niet voor het vervolg zouden moeten geweerd worden.

Inderdaad, gelijk niemand ontkennen zal, dat het Burgerlijk Bestuur behoort te zorgen, dat het leven en de gezondheid der Ingezetenen niet worde toevertrouwd aan de moordende hand van Kwakzalvers, of onbekwame Genees- en Heelmeesters, zoo is het van eene gelijke evidentie, dat *de vorming van het verstand en de zeden der jeugd niet mag worden overgelaten aan de verwaandheid van een iegelijk, die zich daartoe slechts verkiest op te doen, noch aan de inbeelding van eenen fortuinzoeker, noch aan eenen verarmden handwerksman,* die bij het verloopen zijner zaken, uit de lichtzinnigheid en lichtgeloovigheid van vele ouderen, nog hoopt een stuk brood te woekeren, ten koste van het toekomend geluk hunner kinderen. Men zou, het is waar, kunnen zeggen, dat zonder bekwaamheid voor hunnen post, en zonder ijver in deszelfs waarneming, deze menschen niet lichtelijk grooten ingang zullen vinden, en dat men hen derhalven zonder groot gevaar kan toestaan, hun fortuin langs dezen weg te beproeven. Doch men vergeet hierbij, dat de vorming der jeugd van te veel belang is, om dezelve, ook in de geringste mate, roekeloos bloot te stellen; dat vele ouders, inzonderheid wanneer dweeperij en religiezucht mede listiglijk in het spel worden gebracht, niet in staat zijn om het goed en slecht onderwijs behoorlijk te onderscheiden; en eindelijk, dat onbekwame of half bekwame Schoolmeesters doorgaans hun toevlucht nemen tot het eischen van een gering loon, waardoor zij, tot een dubbel nadeel, tevens baatzuchtige ouders uitlokken, en den bekwamen onderwijzer noodzaken, om zijne rechtmatige bezoldiging, tot zijne grievende schade, te verminderen.

Het is derhalven, naar mijn inzien, eene bewezen waarheid, dat *niemand voortaan vrijheid mag hebben, om een School op te richten, of zich in het openbaar als onderwijzer der jeugd aan te kondigen, zonder daartoe, door een behoorlijke admissie*

bevoegd te zijn verklaard, welke admissie het best zal worden verleend door het Gemeente-Bestuur der plaats, waar zulk een bijzonder School-onderwijzer zou verlangen zich neder te zetten.

Ten platten lande of in kleine steden, waar men verplicht is den openbaren Schoolmeester tractement of andere voordeelen toe te leggen, omdat de zuivere inkomsten van het onderwijs, of de Schoolgelden, geen genoegzaam bestaan kunnen verschaffen aan eenen man van bekwaamheid en ijver, zal de admissie van bijzondere Scholen uit den aard der zaak zelve geen plaats kunnen vinden, of althans door het Gemeente-Bestuur kunnen geweigerd worden, zonder dat hierdoor kan gerekend worden aan iemand een uitsluitend voorrecht te worden verleend, maar alleen voorgekomen, dat de orde niet worde gestoord, noch het verkregen recht van anderen door partijschap of baatzucht verkort. Nochtans moeten hiervan natuurlijk worden uitgezonderd Kost-Scholen, welker opzieners zich alleen bezig houden met het onderwijs dergenen, wier geheele opvoeding aan hen is toevertrouwd; gelijk mede zoodanige gevallen, wanneer eene Gemeente aan een School-onderwijzer tractement of emolumenten toelegt, meer om zijne buitengewone verdiensten te beloonen, of zich van zijnen dienst bij voortduring te verzekeren, dan omdat hij anders geen toereikend bestaan zou vinden.

In alle andere steden en plaatsen daarentegen, waar, uit hoofde der meerdere bevolking of andere omstandigheden, geene andere openbare, dan eigenlijk gezegde Nationale Scholen zich bevinden, zal aan bijzondere personen, die zich met het onderwijs der jeugd begeeren bezig te houden, geene admissie mogen geweigerd worden, indien zij voldoen aan de vereischten, die, in deze hoedanigheid, van hen zullen gevorderd worden; doch daarin te kort schietende, zal onder geen voorwendsel, hoe ook genaamd, het oprichten eener school hun mogen worden toegestaan.

Deze vereischten laten zich gemakkelijk raden: zij bestaan in het produceeren van geloofwaardige getuigschriften van hun goed burgerlijk en zedelijk gedrag, en in het afleggen van voldoende proeven hunner bekwaamheid en geschiktheid, om aan kinderen het noodig onderwijs te geven. Van het een en

ander zal ik gelegenheid hebben, om in het vervolg nader te spreken, wanneer ik over het toezicht op den staat en het onderwijs der Scholen mijne gedachten zal mededeelen. Thans zij het genoeg, te hebben opgemerkt, dat het oprichten van bijzondere Scholen, hoe ook genaamd, eene voorafgaande admissie der politieke macht noodwendig vereischt; doch dat aan den anderen kant deze admissie niet gevoeglijk kan geweigerd worden aan hen, wier gedrag en kundigheden hen tot den post van onderwijzers der jeugd geschikt en bevoegd verklaren. Ten aanzien van dit laatste zou men wel kunnen vragen, of ook niet andere redenen een Gemeente-Bestuur zouden mogen bewegen, om eenen bijzonderen Onderwijzer binnen hunne jurisdictie niet toe te laten, van wiens bekwaamheid en zeden zij anders grond hadden, om het beste te vermoeden: wanneer b. v. binnen hunne Gemeente, reeds een genoegzaam aantal bekwame Onderwijzers zich bevond, en de vermeerdering van dit getal, hunnes inziens, nergens anders toe strekken zou, dan om een ongeoorloofden naijver aan te stoken, en onderling den een des anderen inkomsten en bestaan te doen besnoeien. Doch hoe veel schijns dit ook hebben moge, ik vind mij verplicht, daar tegen in te brengen, dat in zoodanig geval, waar het niet langer het algemeen belang, maar het bijzonder belang van enkele personen betreft, wier naijver schadelijk voor hun zelve, misschien voordeelig wordt voor het algemeen; de staatkundige grondbeginselen der Bataafsche Maatschappij in hun vollen omvang kunnen en moeten werken, en aan niemand een recht geweigerd, hetgeen aan anderen in gelijke omstandigheden is verleend geworden. En gesteld zijnde, 't geen ik niet gansche-lijk ontkenne, dat in enkele gevallen ook het algemeen hierbij eenig nadeel zou kunnen lijden, kan men echter niet te behoedzaam zijn, om den weg af te snijden tot willekeurige weigeringen van admissie aan menschen, wier talenten en verdiensten, hun op een beter lot aanspraak gaven. Hoe lichtelijk toch zou het voorwendsel: er zijn in deze Gemeente reeds schoolmeesters genoeg, in de hand der vooringenomenheid voor sommige personen, en der partijschap tegen andere, een wapen kunnen worden, om den voortgang der verlichting, en de bevordering van het maatschappelijk geluk te bestrijden. Men moet wel

van Geconstitueerde Machten steeds het beste vermoeden, maar men kan echter het boven-menschelijke niet van dezelve verwachten: men kent de bijzondere inschikkelijkheden, die de leden dier Collegiën elkander onderling niet zelden te meerder bewijzen, naar mate zij beter zijn samengesteld: en wanneer men de zaak van deze zijde beschouwt, lijdt het bij mij geen oogenblik bedenking: of *men kan de toelating van bijzondere Schoolmeesters van geene andere voorwaarden afhankelijk maken, dan in hun eigen gedrag en bekwaamheden gegrond zijn.*

Doch deze zelfde voorwaarde, geloof ik, dat men ook vorderen kan in een ander soort van bijzondere onderwijzers, die aan de Huizen der Burgeren, op bepaalde uren derzelver kinderen lessen geven. Deze toch ook zijn openbare personen, wier bevoegdheid tot het waarnemen van den post, waartoe zij zich aanbieden, voor de maatschappij van belang is, en wier zedelijk gedrag en karakter des te nauwkeuriger verdient gadegeslagen te worden, naar mate zij door hunnen toegang tot het binnenste der Huisgezinnen van schadelijken invloed zouden kunnen zijn. En, ofschoon het in dezen moeielijker is de misbruiken tegen te gaan, of de overtredingen der wet uit te vorschen, kan dit wel een drangreden tot meerder waakzaamheid aan de hand geven, maar nimmer om verordeningen achterwege te laten, die door het algemeen welzijn gevorderd worden.

Eindelijk bestaat er nog een derde soort van bijzonder onderwijs, hetwelk men h u i s e l ij k kan noemen, dewijl zij, die hetzelve geven, althans in de Nederduitsche taal, H u i s o n d e r w ij z e r s genoemd worden, en hun onderricht zich doorgaans bepaalt tot de kinderen van slechts één huisgezin, waar van zij ook zelve leden zijn.

Deze beschouw ik als geheel bijzondere personen; het oordeel over derzelver bekwaamheid of bevoegdheid, staat alleen aan de Ouders, die hun kroost aan dezelve toevertrouwen, en wier vrijheid in dezen aan geene banden gelegd of beperkt kan worden, hoezeer het anders te wenschen was, dat vele met meer verstand en omzichtigheid in eene zoo aangelegen zaak te werk gingen. Indien ik ten opzicht dezer Huisonderwijzers iets zou voorslaan, het zou alleen dit zijn, dat men voortaan hun de vernedering bespaarde, om gelijk althans in sommige

Gewesten geschiedt, in de begrooting der personeele lasten onder de huiselijke dienstboden gerangschikt te worden.

Een vijfde punt, waarvan de beoordeeling en beslissing niet minder belangrijk en noodzakelijk is, betreft de vraag: **hoe ver de vorderingen van het Gouvernement, of der hoogste politieke macht, zich kunnen en mogen uitstrekken omtrent de inrichting van het onderwijs zelve, en de regeling van den inwendigen staat der Scholen?** Bij het behandelen van deze vraag behoort men nauwkeuriglijk in 't oog te houden, dat het uitoefenen der hoogste Macht in een vrijen Burgerstaat aanmerkelijk verschilt van de beschikkingen, die een willekeurig gezag zich aanmatigt; en dat, bijvoorbeeld, verscheiden verordeningen omtrent het publiek onderwijs, door Keizer Jozef in zijne Oostenrijksche Staten gemaakt, ongeoorloofd zouden kunnen zijn voor de hoogste Bestuurders der Bataafsche Maatschappij; en daarenboven, dat eene wijze Staatkunde menigmaal het Volks-bestuur verbiedt van alle de macht gebruik te maken, die aan hetzelve is toevertrouwd; bevelende steeds te rade te gaan met de kennis der tijden, personen, omstandigheden, en vooral van het karakter der Natie, wier belangen het alleen moet behartigen.

Dit dan behoorlijk gadeslaande, zie ik mij verplicht, om in de thans voorhanden zijnde questie, een aanmerkelijk en zeer wezenlijk onderscheid te maken tusschen de openbare en de bijzondere Scholen. De eerste zijn wel, gelijk uit het boven verhandelde blijkt, van tweederlei aard: de Nationale Schoolonderwijzers trekken hun geheel bestaan uit de kas der gansche Natie; de gemeentelijke daarentegen, of bevoorrechte Schoolmeesters, slechts gedeeltelijk, en zulks alleen (immers volgens mijne beginselen) van de Gemeente, die hen heeft aangesteld; doch beiden komen daarin overeen, dat zij op een bepaalden voet worden beroepen, en voorrechten genieten, die de Maatschappij hun waarborgt, en dat de Politieke Macht, in meerder of minder mate, voor de vruchten van hun onderwijs aansprakelijk is. Ik vind er derhalven geen de minste zwarigheid in, om de macht van het Burgerlijk Bestuur over beiden even vér uit te strekken, en beide te onderwerpen aan gelijke bestellingen, omtrent den aard van het onderwijs, en den inwendigen

staat hunner Scholen. Acht men het noodig eene bepaalde leermethode vóór te schrijven en in te voeren; oordeelt men het raadzaam het gebruik van zekere Schoolboeken, met uitsluiting van alle anderen, te gebieden; vindt men het oirbaar openbare examens der leerlingen te doen houden; meent men hen aan een bijzonder toezicht en schoolonderzoek te moeten onderwerpen; in dit alles kunnen beide, zoo de nationale als bevoorrechte Schoolmeesters, op denzelfden voet gesteld worden, en dezelfde wetten gelden voor die allen; terwijl dan ook alle aanspraak hebben op dezelfde aanmoedigingen en belooningen, welke voor verdienstelijke openbare Schoolonderwijzers bestemd, en aan dezelve uitgereikt zullen worden.

Doch gansch anders, zoo ik mij niet geheel bedrieg, is het gelegen met de bijzondere School-onderwijzers, welke aan dergelijke bepalingen niet kunnen onderworpen worden, en waaromtrent de Burgerlijke Macht, na zich verzekerd te hebben van derzelver bekwaamheid en bevoegdheid om onderwijs te geven, grootendeels heeft afgedaan: immers, nadat zij aan deze vereischten hebben voldaan, hebben zij het recht om te vorderen, dat men het onderwijs der jeugd hun vrijlate; zij hebben recht om van het Gouvernement in gevoelen te verschillen, omtrent de beste leermethode, en de waarde der verschillende schoolboeken; zij mogen zekerlijk aan de jeugd geene verderfelijke beginselen inprenten, welke eene strekking hebben, om ongehoorzaamheid aan de wetten, of afkeer van den gevestigden Regeerings-vorm in te boezemen; doch wat anders is het, dat eene goede politie daartegen wake, en wat anders, dat men den geheelen vorm van hun onderwijs, naar speculatieve grondbeginselen ontworpen, aan hun voorschrijve, en het oordeel van andere, omtrent de beste wijze om spoedige en goede vorderingen in het leeren te maken, aan hun opdringe. Dat men bij het examen, 't welk van hen afgeëischt wordt, niet alleen onderzoek doe naar hunne kunde in de wetenschappen, die zij wenschen te onderwijzen, maar ook naar hunne bekwaamheid in de kunst van onderwijzen, en die aan anderen mede te deelen: maar de admissie, die na den goeden uitslag van zulk een examen aan hen verleend wordt, is geene gunst, waaruit het recht voortvloeit, om hen

te onderwerpen aan voorwaarden, waarin zij niet vrijwillig verkiezen toe te stemmen: het is eene stellige verplichting, eene hulde, aan hunne talenten en verdiensten toegebracht, en eene aanspraak op het openbaar vertrouwen.

Doch al ware het, dat aan het Bestuur de macht moest toegekend worden, om deszelfs bestellingen, omtrent de geheele inrichting van het onderwijs, ook uit te strekken tot bijzondere Scholen, dan nog zoude ik het gebruik maken van deze macht, in haar ganschen omtrek, gerustelijk durven en moeten ontraden. Want, indien het verdienen en verwerven van algemeene goedkeuring, indien het uitlokken eener bereidwillige medewerking, uit overtuiging geboren, volstrekt noodzakelijk is om in de verbetering van het onderwijs te slagen, wie weet dan niet, dat zelfs de geringste schijn van dwang menigwerf genoegzaam is, om de gemoederen voor in te nemen en afkeerig te maken van 't geen zij, aan zich zelven overgelaten, uit eigen beweging verkozen, en misschien driftiglijk zouden nagejaagd hebben. Middelen van gezag boezemen altijd mistrouwen in omtrent de verordeningen, die men langs dezen weg poogt in te voeren, en naar mate men van de innerlijke deugdelijkheid zijner maatregelen meer overtuigd is, zal men minder pogingen inspannen om dezelve door te drijven, en meer aan den tijd en aan de vrijwillige inspraken van het verstand en zedelijk gevoel overlaten. Terwijl eindelijk onderwijzers, zich onvrijwillig onderwerpende aan eene leermethode, die bij hen niet voor de beste wordt gehouden, even daarom ook het hunne niet zullen toebrengen, om die aan te prijzen, en er alle de bedoelde vruchten van te doen plukken.

Ik beken dat deze laatste bedenkingen ook grootendeels gelden omtrent de Openbare Schoolmeesters, bij wien men ook niet kan veronderstellen, dat zij alle dezelfde geneigdheid zullen hebben, om of hunne denkbeelden, of hunne aangenomen gewoonten in de manier van onderwijzen, aan de voorgeschreven methode te onderwerpen, of gedurige bezoeken in hunne Scholen te ontvangen, alleen daartoe ingericht, opdat men zich van hunnen ijver verzekere, of eindelijk het gebruik van geliefkoosde Schoolboeken met andere, deels onbekende, te moeten afwisselen. Doch met deze Onderwijzers

bestaat er een soort van overeenkomst, uit kracht van welke zij zich eenigen meerderen dwang moeten getroosten, en den zelven in rekening brengen tegen de voordeelen, die zij ter verzekering van hun bestaan genieten. Zij zijn ook meer gewoon zich als openbare ambtenaars te beschouwen, welke naar den last en instructie, die zij van de Burgerlijke macht ontvangen, verplicht zijn zich te gedragen; gelijk onder anderen uit het voorbeeld der leeraren op de Latijnsche Scholen blijken kan; terwijl ik laatstelijk nog aanmerke, dat het ook geenszins met eene wijze staatkunde zou overeenkomen, zulke enge bepalingen aan het openbaar onderwijs voor te schrijven, dat daardoor den Schoolleeraar de handen geheel waren gebonden, en hij geene gelegenheid zou hebben, om van zijn eigen waarnemingen gebruik te maken, of naar de onderscheiden vatbaarheden en geestgesteldheid zijner leerlingen, zich verstandelijk te schikken.

Doch gelijk ik van oordeel ben, dat men de bijzondere Onderwijzers tot het aannemen eener voorgeschreven leermethode niet brengen moet door middelen van gezag, zoo geloof ik, dat men daartoe geene middelen van persuatie moet sparen, en door het verleenen van kleine voorrechten, of het opwekken eener betamelijke eerzucht hen bewegen, om vrijwillig hunne manier van onderwijzen, naar de bepalingen, door de Hoogste Macht in de openbare Scholen deswegens gemaakt, in te richten: wanneer ik geenszins twijfele, of de bedoelde éénstemmigheid zal eenmaal, zonder werkelijke tegenkanting, alom stand grijpen.

De behandeling van het 5de punt, brengt mij natuurlijk tot een zesde, belangende **de manier en inrichting van het openbaar onderwijs in de Scholen,** en het **gebruik der leerboeken, waar aan de Meesters geheel of ten deele zouden verbonden zijn.** Aangaande beide deze onderwerpen, wordt in mijne Instructie uitdrukkelijk gesproken in het 3de, 4de en 5de Artikel derzelve.

In het 3de Artikel wordt mij de last opgelegd, „om na behoorlijke berichten te hebben ingewonnen omtrent de gebreken, die in de publieke, zoogenaamde lagere Scholen huisvesten, een Plan aan het Uitvoerend Bewind in te leveren, hoe de leerwijze op dezelve op eenen beteren voet gebracht zou kunnen worden, welk plan tevens zou moeten dienen tot een handboek voor de Onderwijzers in opgemelde Scholen. Ik behoef

niet te zeggen dat zoodanig een plan eene geheele afzonderlijke behandeling vordert, welke sedert lang een gedeelte der werkzaamheden van mijn Departement uitmaakt; en daar ik dus eerlang hoop mijn ontwerp aan het Uitvoerend Bewind te kunnen aanbieden, zal ik thans slechts weinige hoofdzaken, en als in 't voorbijgaan, aanroeren.

Het is ongetwijfeld, dat de manier van onderwijzen, zooals die op de lagere Scholen plag in gebruik te zijn, en de inrichting dier scholen zelve, allergebrekkigst zijn, in geenen deele geschikt, noch naar het nut der leerlingen, noch naar het gemak der onderwijzers, en als 't ware, alleen gevormd, om doodelijke verveling, afkeer van alle onderwijs, en langs dezen weg, domheid en onkunde voort te planten. Bekend met den innerlijken staat van vele lagere Scholen, ben ik verzekerd mij niet te sterk uit te drukken, hoezeer ik niet onrechtvaardig genoeg ben, om allen Schoolleeraren denzelfden lak aan te wrijven, of geene uitzonderingen op mijn gezegde ten voordeele van sommige toe te laten. Kundige mannen, en onder deze Schoolonderwijzers zelve, hebben zich evenals ik hierover uitgelaten, en derzelver schriften zijn te bekend, om hier te behoeven aangehaald te worden.

Zoodanig eene manier van onderwijzen derhalven, als voormaals in zwang was, kan op geene openbare Scholen worden geduld, waarover de Burgerlijke Macht zich verplicht heeft geacht een onmiddellijk toezicht aan zich voor te behouden, en de noodzakelijkste veranderingen, welke hierin behooren gemaakt te worden, moeten door een wijselijk uitgeoefend gezag niet alleen geholpen en ondersteund, maar ook dadelijk ingevoerd en tot stand gebracht worden. Het handboek voor Schoolmeesters, waarvan in mijne Instructie gesproken wordt, moet den openbaren Schoolonderwijzeren niet alleen aanleiding tot nadenken en vrijwillige proefnemingen geven, maar hun ook den regel voorschrijven, waarnaar zij zich hebben te gedragen: zonder welke stellige verordening men bij de uitkomst zien zoude zeer weinig gevorderd te zijn.

Deze verbeteringen, zoo ver zij door proefnemingen gestaafd, en van eene onbetwistbare nuttigheid bevonden zijn, komen voornamelijk op het volgende neder.

1º Dat aan de jeugd het leeren gemakkelijker worde gemaakt, door orde in het onderwijs, en eene geregelde opvolging van hetzelve; door duidelijkheid en gebruik te maken van die zielsvermogens der kinderen, die in hunnen leeftijd het meest ontwikkeld zijn.

2º Dat insgelijks aan de School-leeraars meer gemak, en genoegen tevens, worde verzorgd, door dezelve in staat te stellen, om, zonder overdrevene inspanning, aan alle hunne leerlingen in persoon het noodig onderwijs te geven, en terwijl zij vele kinderen te gelijker tijd in hetzelfde onderwijs begrijpen, zoodanige inrichtingen te maken, dat geen der leerlingen daarbij iets verlieze, maar veeleer alle daar bij winnen. Hoe wonderspreukig dit ook oppervlakkig schijnen moge, de uitvoerlijkheid daarvan is door de ondervinding bevestigd, en een iegelijk, die gelegenheid gehad heeft het verbeterd onderwijs bij te wonen, 't welk op sommige bijzondere en openbare Scholen gegeven wordt, waar men de methode, door de Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen, aangeprezen, heeft ingevoerd, kan aan de waarheid van mijn gezegde getuigenis geven.

3º Dat aan het gewone School-onderwijs eene meerdere strekking worde gegeven tot ontwikkeling van der kinderen vatbaarheden en vermogens, en tot hunne vorming als redelijke wezens. Aanmerkelijk zijn, ook ten dezen opzichte, de voordeelen der thans verbeterde leerwijs boven het oud gebruik. Het slaafsche en werktuiglijke, 't welk de verouderde manier van onderwijzen zoo zeer kenmerkt, kan bijkans geheel worden nagelaten, en zonder de kinderen, tot hunne schade, in redeneerende en spitsvondige wezentjes te misvormen, kan men door de eenvoudigste middelen hun denkvermogen opscherpen, hunne oplettendheid gaande maken en de nuttigheid van iederen bijzonderen tak van het onderwijs hen doen gevoelen.

4º Dat eindelijk het gewoon School-onderwijs gepaard ga met het mededeelen van zoodanige kundigheden aan de jeugd, die tot verrijking van hun verstand, tot vorming van hun hart, en tot hunne voorbereiding strekken kunne, voor dien stand des levens, waartoe zij in de Maatschappij verordend zijn. Het is hier voornamelijk, dat de keus der Schoolboeken in aanmerking komt: wanneer men den kinderen geleerd heeft te verstaan,

't geen zij in of buiten hunne Schooloefeningen lezen; wanneer men hun niets in handen geeft, dan 't geen zij met hunne gewone kinderlijke vatbaarheid verstaan kunnen, wanneer men hunnen, daardoor opgewekten leeslust voedsel geeft door het mededeelen van nuttige en gemeenzame kundigheden, op eenen behaaglijken trant, uit boeken voor de jeugd geschreven, en naar derzelver behoeften ingericht; wanneer het mondeling onderricht van den Meester, wanneer de voorbeelden, die zij in hunne schrijfoefeningen gebruiken, met al hetgeen verder op eene School te pas komt, naar dat ontwerp zijn aangelegd om deugdzame, geschikte en beminnelijke kinderen te vormen, om nuttige leden der Maatschappij uit hen aan te kweeken; heeft het bewijs noodig, dat hierdoor aan de beschaving en verlichting van den burgerstand een gewichtige dienst zal geschieden? En hoezeer ik dit niet schrijve, opdat men zich aanstonds van zulk eene methode gouden bergen zou beloven, is het echter wel te ontkennen, dat dezelve oneindig verschilt in nuttigheid van de gewone manier van onderwijzen, waardoor men den kinderen, uit een verkeerden Godsdienst-ijver, onverstaanbare boeken in handen geeft, en met het nut, 't welk zij uit derzelver inhoud zouden kunnen trekken, zich in geene deele bekreunt? De afkeer van alle verstandelijke beschaving, die door het lezen van goede boeken verkregen wordt; deze afkeer, zoo gevestigd bij de lieden der behoeftiger levensstanden, heeft dezelve wel een anderen oorsprong, dan het ellendig onderwijs der lagere Scholen?

Eene leermethode, gebouwd op de grondbeginselen, die ik hier slechts kortelijk geschetst hebbe, moet door een verstandig aangewend gezag op de openbare Scholen worden ingevoerd en gehandhaafd, en langs dezen weg het onderwijs in deszelfs eerste beginselen aangetast en verbeterd. Men zal mij hier waarschijnlijk de tegenwerping maken, hoe het immer mogelijk wezen zal, de openbare School-onderwijzers, die er thans zijn, van hunne aangenomen en ingewortelde gebruiken af te brengen, hen aan eene nieuwe en geheel vreemde methode te gewennen, hen, in weerwil hunner vooroordeelen, en hunner eigen onkunde, in verstandige Onderwijzers der Jeugd te herscheppen? terwijl het echter noch raadzaam, noch rechtvaardig zijn zou, die

allen of derzelver grootste gedeelte, van hunnen post, en dus van hun bestaan, te berooven. Het laatste beken ik volmondig, en ook het eerste verdient, mijns oordeels, alle opmerking, terwijl de beschouwing der hindernissen, waarmede men in dezen zal te worstelen hebben, de beste wijze moet aan de hand geven, om die, zoo niet op éénmaal, ten minsten van langzamerhand te overwinnen. Voorts moet ik hierbij opmerken:

Vooreerst, indien vele Schoolmeesters, uit hoofde van hunne eigen ongeschiktheid tot dien post, niet in staat zullen zijn, om zoodanig eene voorgeschreven leermethode, in haar ganschen omvang en bedoeling in werking te brengen, dezelve echter daardoor van vele kwade gewoontens zullen teruggehouden worden, en altijd meer nuts doen, dan zij, aan zich zelven overgelaten, hadden kunnen of willen verrichten.

Ten anderen, dat de verbeterde leerwijze, in een gepast handboek, hun behoort aangeprezen en uitgelegd te worden, in dier voege, dat zij met eenige oefening zich gedurig bekwamer kunnen maken. Ten derden, dat de onderwijs-boeken, die zij verplicht zijn te gebruiken, zoodanig moeten ingericht zijn, dat die tot het aanwenden der voorgeschreven methode van zelve leiden, en dezelve gemakkelijker maken. Ten vierden, dat een behoorlijk en onmiddellijk toevoorzicht op den staat der Scholen, strekken moet om de Onderwijzeren tevens te recht te helpen, en tot hunnen plicht te bepalen. En eindelijk, dat zoodanige Onderwijzers, die op den duur volkomen ongeschikt worden bevonden voor hunnen post, of door halsstarrigheid zich dien onwaardig maken, door andere en bekwamer voorwerpen van tijd tot tijd moeten worden vervangen.

Gelijk men, mijnes oordeels, den openbaren School-onderwijzeren de methode moet voorschrijven, die zij in hun onderwijs volgen moeten, zoo vloeit het uit dezelfde grondbeginselen voort, dat men hen niet geheel vrij kan laten, in de keus der Schoolboeken, waarvan zij zich met hunne leerlingen bedienen zullen. Geheel vrij waren zij ten dezen opzichten nimmer; kerkelijke invloed bepaalde hunnen wil op eene volstrekte wijze: en hoezeer overtuigd, dat b.v. de Heidelbergsche Catechismus een zeer ongeschikt boek was, om de kinderen te leeren spellen, dat een uittreksel uit de Schriften des Bijbels

geen leesboek heeten kon, naar de vatbaarheden der jeugd geschikt, zouden zij echter in vele Gewesten, het niet lichtelijk gewaagd hebben, het gebruik dezer boeken van hunne Scholen achter te laten, en in plaats derzelve hunne leerlingen in handen te geven. Doch even daarom zal het minder moeielijk vallen, hen in dezen aan de bevelen eener wettige macht te onderwerpen, vooral daar men van de meer gematigde en verlichte denkwijs dezer tijden mag verwachten, dat ook vele Kerkelijken hier in aan het Burgerlijk Bestuur de hand zullen leenen, en het wezenlijk nut der jeugd, waarop zij zulk eene nauwe betrekking hebben, boven vooroordeel en kwade gewoonte den voorrang geven.

Het kan nauwelijks eenige bedenking baren, of een Burgerlijk Bestuur, 't welk zich het hoogste toezicht over de openbare Scholen heeft voorbehouden, moet, omtrent het gebruik der onderwijsboeken in dezelve, ten minsten eene verbiedende macht uitoefenen, en de zoodanige, die schadelijk of nutteloos zijn, daar van weren, hetzij het andere daar voor in plaats stelle, het zij de keus van zulke boeken, die de afgekeurde vervangen moeten, aan de Meesters worde overgelaten. Eene Lijst van geapprobeerde Schoolboeken, die voor gedurige vermeerdering vatbaar is, te doen formeeren, en de openbare Onderwijzers te gebieden, om zich te onthouden van het gebruik van alle boeken, welke op deze Lijst niet gevonden worden; ook deze maatregel kan den toets der rechtvaardigheid en der verlichte Staatkunde doorstaan, en men zou zich, naar mijn inzien, bedriegen, indien men daarin misbruik van macht, of iets anders dan eene redelijke zorg voor de belangen der jeugd, meende te ontdekken. Doch eene andere vraag is het, of het billijk en raadzaam zij, alle keuze in het gebruik van Schoolboeken den Meester te ontzeggen, hem eene vaste volgreeks van diegenen, die hij alleen mag, en die hij alle moet gebruiken, ter hand te stellen, en hem te gebieden, om geene andere, dan bepaaldelijk deze op zijne School te dulden? Deze vraag laat zich van twee verschillende zijden beschouwen en beantwoorden, en wel in dier voege, dat de beslissing daarvan, althans mij, ten uitersten moeielijk voorkomt.

Aan den eenen kant schijnt hierdoor den bekwamen Onder-

wijzer een onaangename dwang te worden opgelegd, en daarenboven de lust gesmoord, om ten dienste der jeugd goede Schoolboeken op te stellen, welke lust onder onze paedagogische Schrijveren niet genoeg kan worden opgewakkerd: terwijl het eindelijk hachelijk schijnt, een stel van classieke Onderwijsboeken, geschikt om aan alle plaatsen met hetzelfde nut gebruikt te worden, in zulk een trap van volkomenheid bij één te brengen, of te doen vervaardigen, dat het, indien niet boven alle berisping verheven, ten minsten in deszelfs gebreken geen onoverkomelijke hinderpaal voor het algemeen gebruik ontmoete.

Doch aan den anderen kant is het getal der bekwame Onderwijzers, vooral onder de openbare Schoolmeesters, helaas! zoo gering, dat men in alle de deelen van hun onderricht hen niet te zeer bepalen of aan vaste voorschriften onderwerpen kan. Laat men hun eenige keus over, men kan zich bijkans verzekerd houden, dat zij kwalijk kiezen zullen en het minder goede, minder voor elke klasse der leerlingen geschikte, boven het meer goede en meer geschikte, den voorrang zullen geven. Daarenboven schijnt eene vaste en algemeene leermethode ook Onderwijsboeken te vereischen, die in dien smaak bearbeid, en op denzelfden leest geschoeid zijn, zonder welk middel het bijkans onmogelijk zijn zal, de Meesters, gelijk zij gewoonlijk zijn, aan eene verbeterde manier te gewennen. En eindelijk zal het, althans naar het denkbeeld, 't welk ik mij deswegens gevormd heb, niet zoo geheel zwaar vallen, Schoolboeken te doen vervaardigen, tegen welker algemeen gebruik geene bedenkingen van genoegzaam gewicht kunnen ingebracht worden.

Ik zou derhalven het meest daartoe overhellen, *dat voor iedere klasse van leerlingen bepaalde Onderwijsboeken wierden vervaardigd*, en alle openbare Schoolmeesters onder de verplichting gebracht, om zich van dezelve, in een voorgeschreven orde, te bedienen, zonder die te mogen achterwege laten, of met andere verwisselen; eene bepaling, welke, ik beken het, wel eenige hindernissen zal ontmoeten, doch ik ben in de vaste overtuiging, dat deze de veel grooter voordeelen, daaruit voortvloeiende, geenszins kunnen opwegen. Ook zoude ik niet alle Onderwijsboeken onder deze vastgestelde reeks begrijpen, maar alleen sommige, en omtrent de overige aan de Meesters,

uit eene voorgestelde Lijst, de keuze vrijlaten. De vastgestelde en classieke Schoolboeken zouden alleen de grondstoffen moeten behelzen, in de verdere bearbeiding derzelve, en de voortzetting van het onderwijs, zou men zich van andere kunnen bedienen, die alleen met een bewijs van goedkeuring behoefden voorzien te zijn, zonder dat derzelver gebruik door eene stellige verordening wierd geboden. Hierdoor zou en de gelegenheid worden opengelaten om van den arbeid van bekwame mannen, en derzelver dagelijks uitkomende School- of Kinderschriften gebruik te maken, en nochtans zou de geheele aanleg en omvang van het Schoolonderwijs genoegzaam bepaald en omschreven zijn. Op vele Latijnsche Scholen heeft een dergelijke inrichting plaats, en indien dezelve niet overal met de beste uitwerking is bekroond, het is alleen, omdat men in de keus der Onderwijsboeken niet altijd met verstand en nauwkeurigheid is te werk gegaan.

Het aantal nu der Boeken, welker gebruik door het gezag der wet zou geboden worden, behoeft niet groot te zijn: één Boekje voor de kennis der letteren en eenvoudigste klanken; één om die tot lettergrepen en woorden te leeren samenvoegen; één behelzende een genoegzaam aantal gemakkelijke en aangename leesoefeningen; één voor de kennis der Nederduitsche taal; één voor die der voornaamste Vaderlandsche Geschiedenissen; één bevattende de plichten der kinderen, en die van den mensch in al zijne betrekkingen; en eindelijk één Rekenboek. Alle deze stukjes moeten duidelijk, op een aangenamen kinderlijken trant, doch zonder laagheid of beuzelachtigheid, geschreven worden; zij moeten deels geschikt zijn, om in het geheugen te worden ingeprent; onpartijdigheid moet daar in doorstralen, en geenszins de zucht, om uit de kinderen Staatkundige proselijten te vormen, 'twelk alleen geschikt zou zijn, om onverwinnelijken tegenstand tegen dezelve te doen geboren worden, en de beginsels onzer regeeringsvorm in verdenking te brengen. Eindelijk zou het Uitvoerend Bewind behooren geautoriseerd te worden, tot het doen vervaardigen en invoeren van zoodanige leerboeken, als hier omschreven zijn, en om die voor den minst mogelijken prijs verkrijgbaar te maken. Op deze wijs zal er nog ruimte genoeg overblijven, om gebruik

te maken van den arbeid van verstandige Kindervrienden, die gemeenzame lessen en nuttige kundigheden, die Fabelen, Vertellingen, Voorschriften en aangename Gedichtjes, in bevattelijke Schoolboeken, ten dienste der jeugd, hebben verzameld; daar men toch volgens eene verbeterde leermethode, in een tijd van twee jaren, met de kinderen een veel grooter vak kan doorloopen, dan volgens de oude manier in het dubbele van denzelfden tijd. En aldus zou eindelijk ook op de meest geregelde wijs voldaan worden aan de meening van het Vertegenwoordigend Lichaam, uitgedrukt in het 4e en 5e Artikel mijner Instructie, waarbij de noodzakelijkheid erkend wordt, om de thans meestal in gebruik zijnde Schoolboeken, door andere meer geschikte, in den grootst mogelijken omvang, te doen vervangen.

Een zevende punt, waaromtrent ik mij verplicht oordeele mijne gedachten open te leggen, betreft **de verbetering van het openbaar Onderwijs van de zijde der Schoolmeesters,** of de middelen, die door het Bestuur behooren aangewend te worden, ten einde te zorgen, dat het onderwijs der jeugd voortaan aan kundiger, bekwamer en geschikter voorwerpen worde toevertrouwd. Deze belangrijke stof, die insgelijks wel eene afzonderlijke behandeling vordert, zal ik even daarom hier slechts in hare voornaamste bijzonderheden aanroeren.

Het zal noodeloos zijn, de rechtmatige klachten te herhalen, die allerwege over de onbekwaamheid der openbare Schoolmeesters, en de slordigheid, waarmee men in derzelver aanstelling te werk ging, worden opgeheven. Zooveel is zeker, dat ons land met dergelijke onkundige Onderwijzers is opgevuld, en daar het hard zou zijn, die allen van hunne posten te ontzetten, en onmogelijk hen door bekwame mannen te remplaceeren, dat de eerste zorg van het Gouvernement zich daarhenen moet uitstrekken, om deze, als nog mingeschikte voorwerpen in bekwaamheid te doen toenemen, en langzamerhand hen te vormen en te verbeteren, voor zoover zij voor vorming en verbetering vatbaar zijn. Want hoewel er buiten twijfel onder hen gevonden worden, aan wien, uit hoofde van hunne meer gevorderde jaren, of gebrek aan zielsvermogens, alle arbeid vruchteloos zal besteed worden, en die daarom, op eene billijke

wijze, zoo spoedig mogelijk, door andere moeten vervangen worden, zal men er echter vele vinden, die gemakkelijk op den rechten weg zijn te brengen, en den arbeid, aan hen besteed, met rijpe vruchten zullen beloonen. Het meerder genoegen zelfs, 't welk zij door een redelijker waarneming van hunnen post zullen smaken, zal hun tot een prikkel en aanmoediging verstrekken; gelijk ik met voorbeelden, bij mij bekend, gemakkelijk zou kunnen staven.

De middelen nu, welke tot verbetering der thans fungeerende Schoolmeesters kunnen en moeten aangewend worden, zijn hoofdzakelijk de volgende:

1°. Het voorschrijven eener bepaalde leermethode en gebruik vandaar naar ingerichte Schoolboeken, waarvan in het voorgaande reeds gesproken is.

2°. Het uitgeven van een handboek voor Schoolmeesters, geschikt om hen met de gansche uitgestrektheid hunner plichten, en de wijze om aan dezelve te beantwoorden, gemeenzaam te maken.

3°. Het uitgeven van andere paedagogische schriften en opstellen, enkel voor hunnen stand vervaardigd, en het verkrijgbaar maken derzelve, tot geene, of zeer geringe onkosten voor openbare Onderwijzers.

4°. Aanmoedigingen van eer en voordeel voor de zoodanige, die zich boven andere in eene verlichte waarneming van hunnen post hebben onderscheiden. En

Eindelijk *5*°. een werkzaam Schooltoezicht, zoowel geschikt om hen terecht te wijzen, en op den weg te helpen, als om hen, in geval van traagheid of vasten wil, tot hunnen plicht te bepalen.

Door het aanwenden nu van deze middelen, zullen wel niet op éénmaal of binnen zeer korten tijd, alle thans fungeerende Schoolmeesters in bekwame onderwijzers der jeugd herschapen worden, maar indien men dezen weg met geduld, met voorzichtigheid en standvastigheid volgt, zie ik geene reden, waarom men zich daarvan niet die zelfde heilrijke gevolgen zou kunnen beloven, die men daarvan in andere landen heeft mogen aanschouwen.

Na dit omtrent de thans fungeerende Schoolmeesters te hebben vastgesteld, behoort *in de tweede plaats* het Bestuur door wijze

inrichtingen te zorgen, dat voortaan de openvallende plaatsen, zooveel mogelijk, aan geene andere, dan kundige mannen, worden begeven. Ik zeg zooveel mogelijk, dewijl het inderdaad niet te verwachten is, dat zich aanstonds voor alle vaceerende plaatsen, ook voor die, waar de bezoldiging nauwelijks middelmatig is, mannen van talenten en verdiensten zullen opdoen; integendeel kan men het bijkans zeker stellen, dat de voorraad van personen, voor het onderwijs der jeugd geschikt, in den ganschen omtrek van dit Gemeenebest, nog op dit oogenblik te gering is, om alle telkens openvallende plaatsen te vervullen. Doch niettemin kan de waakzaamheid van een behoorlijk Schooltoezicht uitwerken: vooreerst, dat de onkunde en verwaandheid niet boven kunde en verdiensten, gelijk zoo menigwerf geschied is, de voorkeur worde gegeven. Ten tweeden, dat de volslagen onkunde en domheid zonder verschooning worde geweerd; en ten derden, dat op zoodanige plaatsen, waar uit hoofde der geringe bezoldiging, onaangenaamheid der ligging als anderzins, geene personen van genoegzame bekwaamheid verkrijgbaar zijn, nochtans de zoodanige worden aangesteld, wier goede aanleg en neiging om zich verder te oefenen, door hoop op bevordering aangevuurd, een gegronde hoop geven, dat zij eenmaal beter zullen beantwoorden aan de vereischten, die hun alsnog ontbreken: wel ingerichte Examens, af te nemen van alle, die naar eene Schoolmeesters-plaats staan, en proeven van vorderingen af te leggen door de zoodanigen, die op deze voorwaarden zijn aangesteld, zijn de zekerste middelen, om aan het doel eener beschaafde Maatschappij in dezen te beantwoorden.

Behalven de verbetering der thans in dienst zijnde Schoolmeesters, en de omzichtigheid in het verkiezen en aanstellen van andere, bij openvallende vacaturen, is er nog een derde zorg, die ten aanzien der verbetering van het onderwijs van de zijde der Schoolmeesters op het Bestuur rustende is: *het successievelijk aankweeken namelijk van zoodanige waarlijk geschikte Onderwijzers der jeugd, van wier vermenigvuldiging en verspreiding door alle oorden der Republiek men eenmaal die verbeteringen in de beschaving en verlichting der jeugd mag hopen, die het doel zijn der wenschen van een welingerichten en vrijen burgerstaat.*

Bij het 9e Artikel mijner Instructie wordt mij, ten dezen aanzien, de last opgelegd, om „aan het Uitvoerend Bewind een plan op te geven tot oprichting van één of meer Kweekscholen, waarin geschikte voorwerpen tot bekwame Meesters worden opgeleid." Indien men door *Kweekscholen* verstaat zoodanige Instituten, waar jongelingen, die slechts even de School verlaten hebben, kost en inwoning genieten, en daarenboven onder het toezicht van een opperhoofd met deszelfs adsistenten onderwezen worden in alle die kundigheden, die in den toekomenden Leeraar der jeugd vereischt worden; dan vind ik mij verplicht, mij zelven tegen dergelijke Kweekscholen te verklaren, uit hoofde van derzelver kostbaarheid en twijfelachtige nuttigheid, vooral daar men langs dezen weg bezwaarlijk de kunst van zelve te onderwijzen aan de kweekelingen zal bijbrengen, en de levenswijs in Kweekscholen of Seminaria doorgaans de moeder is van stijfheid, verwaandheid, heerschzucht en onbevallige zeden.

Doch ik verbeelde mij een goed Instituut, tot aankweeking en successieve vermenigvuldiging van bekwame Schoolmeesters bijkans op deze wijs. In eene niet groote, gezonde Stad van ons Vaderland, waar huisvesting en levensmiddelen op een lagen of middelmatigen prijs staan, worden vier kundige mannen aangesteld, onder den titel van Nationale Leeraars, op een jaarlijksch tractement van *ƒ* 1500.— ieder: welke verplicht zijn daarvoor op een gemeenzamen en populairen doch tevens soliden trant, achtervolgens eene instructie aan hen voor te schrijven, lessen te geven.

De eerste in de Nederduitsche Spraak, in haar geheelen omvang en voorts in de Onderwijskunde, de kennis van de deugden, gebreken en vermogens der Kinderen, den staat en verbetering van het Schoolwezen, de vereischten van een goed Onderwijzer der Jeugd, de hoedanigheden, welke hij zich voornamelijk eigen maken, de gebreken waarvoor hij zich wachten moet, enz.

De tweede in de Aardrijkskunde, de Wis- en Rekenkunde, zoowel practicaal als theoretisch.

De derde in de Natuurkunde en Natuurlijke Historie, voor zooveel de voornaamste natuurverschijnsels in derzelver oor-

zaak en gevolgen betreft; voorts in de Huishoud- en Landbouwkunde.

De vierde eindelijk in de Vaderlandsche en andere Geschiedenissen, en daarenboven in de Zedekunde en kennis van het menschelijk hart.

Tot dit Onderwijs, ter vorming van Schoolonderwijzers, heeft een iegelijk toegang, die slechts verklaart het voornemen te hebben, om de Vaderlandsche Jeugd op openbare of bijzondere Scholen te leeren: het wordt gratis gegeven in eene openbare daartoe geschikte plaats.

Aan een aantal van vijftien Jongelingen, wordt een jaarlijksche toelage gegeven van *f* 400.— waarvoor dezelve zich van huisvesting, kost en kleeding moeten voorzien, en voorts verplicht zijn het onderwijs der Nationale Leeraren bij te wonen, en zich te onderwerpen aan derzelver toezicht op hun zeden, gedrag en studiën, en onder verband van gedurende tien achtereenvolgende jaren als onderwijzers op eene of meer openbare Scholen te fungeeren.

Deze Jongelingen moeten ten minsten den ouderdom van 17 jaren bereikt hebben, en gedurende twee jaren als Ondermeester op een openbaar of bijzonder School werkzaam zijn geweest, immers eenen gequalificeerden Meester in het geven van Schoolonderwijs aan de Jeugd, behulpzaam zijn geweest; zij genieten de toelage van *f* 400 niet langer dan twee achtereenvolgende jaren. Alleen bekwaamheid, verkregen kunde, betoonde ijver en lust in het Schoolonderwijs, kunnen hier op dezelve aanspraak geven, en uit alle de voorwerpen, die bij het oppertoezicht over de Scholen, als de beste en geschikte jonge lieden bekend staan, worden diegenen verkoren, wier vlijt, wier talenten en zeden het meest belooning en aanmoediging verdienen.

De onkosten van dit Instituut, ten bedrage van f 12000 jaarlijks, worden uit de kas van het Schoolfonds, waarvan hier boven is gesproken, goed gemaakt. Op deze wijs zou men voor een bepaalde en berekenbare som, elke twee jaren een getal van vijftien, meer dan gewoonlijk bekwame Onderwijzers voor de Openbare Scholen gevormd zien; hun zeden en omgang zouden beschaafd zijn; zij zouden geen vreemdelingen wezen

in de practijk der onderwijskunde, zij zouden geleerd hebben zonder verwaandheid zich zelven te schatten, en aan den stand der Schoolmeesters die achting bijbrengen, die tot verbetering van het onderwijs zoo volstrekt onontbeerlijk is. Terwijl het te denken is, dat behalven de vijftien bevoorrechte Jongelingen, ook nog een aantal andere, hetzij op hun eigen kosten, het zij op die van meervermogende begunstigers, zich aan dit Instituut van de noodige kundigheden zouden voorzien, om het Vaderlandsch Schoolwezen eenmaal tot luister te verstrekken. Indien zoodanig een kweekschool tot vorming van bekwame Meesters, door het Vertegenwoordigend Lichaam bij mijne Instructie bedoeld is, dan is de nuttigheid daarvan in geen twijfel te trekken, terwijl het tevens zeker is, dat men aan één dergelijk Instituut genoeg heeft; doch van alle andere Kweekscholen, die met den omslag van huiselijke inrichtingen gepaard gaan, zal de nuttigheid niet beantwoorden aan de grootte der daartoe vereischt wordende kosten, en men zal van den goeden wil en bekwaamheid van den Oppertoeziener ten éénemaal afhangen; om van vele andere genoeg bekende nadeelen, uit eene samenwoning van jonge lieden in dezen ouderdom oorspronkelijk, thans niet te gewagen.

Algemeen bekend is de zwarigheid, die, gelijk zij tegen alle Kweekscholen van Meesters, zoo ook bijzonderlijk tegen dergelijk Instituut kan ingebracht worden, hoedanig ik hier heb voorgedragen, dat namelijk de kweekelingen langs dien weg al te geleerd, of althans met het gevoelen van hunne eigen geleerdheid en kennis te zeer doordrongen worden, om naderhand als eenvoudige Land-Schoolmeesters of Onderwijzers van de kinderen der behoeftigen, hunnen post met lust en ijver waar te nemen.

Dan hiertegen kan men veilig aanmerken, dat het geheele onderwijs aan het Instituut zoodanig moet ingericht zijn, dat de Leerlingen gedurig tot hunne toekomende bestemming terug gebracht, en bij dezelve bepaald worden; dat zij het denkbeeld van het lot, dat op hen wacht, nimmer uit het oog verliezen. Men moet zich hierbij geene levenswijs aan den eenen, en geen collegiehouden aan den anderen kant verbeelden, hoedanig bij en voor de studeerende jeugd aan onze Vaderlandsche Acade-

miën plaats heeft, maar geheel andere inrichtingen en wijzigingen, die in een eigenlijk en uitgewerkt plan voor zoodanig een Instituut zouden moeten, en gemakkelijk zouden kunnen gedetailleerd worden. En ziet men daarenboven niet jonge lieden, die tot den Predikdienst worden opgeleid, op éénmaal van het vrije Academieleven, tot een geheel tegenovergestelden stand en levenswijs, menigmaal in het akeligst landverblijf, met een sober en bekrompen inkomen overgaan, zonder dat de aard of inrichting hunner vorige studiën hun hierin hinderlijk is. Men moet wezenlijke zwarigheden onderscheiden van de tegenwerpingen der bedilzucht of schroomvalligheid; en indien men eindelijk zich niet te onrecht beklaagt, dat menigmaal zelfs bekwame en geoefende Schoolonderwijzers, bij gebrek van beschaafde samenleving en kennis der wereld, in hun voorkomen en manieren onbehaaglijk en gedwongen zijn, zal men dan ook niet eenigen prijs stellen op middelen, tot verhelping van dit ongemak geschikt?

Doch behalven zoodanig een Instituut ter vorming van bekwame Schoolleeraren, zou men ook nog andere min kostbare maatregelen kunnen bij de hand nemen, om dezelve aan te kweeken en hun getal te vermenigvuldigen. Hiertoe breng ik *aanmoedigingen van eer en voordeel aan Schoolmeesters*, die onder hun opzicht, en door hun onderwijs jongelingen hadden bekwaam gemaakt, om zelve met lof onderwijzers te worden, en in de voornaamste vakken daartoe betrekkelijk uit te munten. Aan jonge lieden, die twee of meer jaren als Ondermeesters op een openbaar, of welingericht bijzondere School hadden gefungeerd, moest bij openvallende plaatsen standvastig de voorkeur worden gegeven boven andere, aan wie de onderwijskunst nog vreemd en nieuw was. Indien deze jonge Lieden buitengewone proeven van bekwaamheid bij hun Examen aan den dag leiden, behoorde uit de schoolkas aan hen een matige premie, b.v. van f 50.— te worden toegelegd, om hen in de onkosten eener te aanvaarden huishouding te gemoet te komen, en daarenboven hun naam in een daartoe geschikt openbaar geschrift met lof bekend gemaakt te worden. Dit laatste zou ook moeten geschieden omtrent Meesters, die diergelijke jonge lieden hadden gevormd, en hun daarenboven een premie

geschonken, bestaande of in eene medaille, of in een boekgeschenk, of in gereed geld, ter waarde van f 75.– naar hunne vrijwillige keuze.

Hierbij, oordeele ik, dat eindelijk nog één maatregel zou kunnen en moeten gevoegd worden, waarvan ik mij een goeden uitslag durve voorspellen. Gelijk men namelijk in de meeste Steden van eenige aanmerkelijke bevolking, personen vindt, die met een eervollen titel bekleed, en voor eene zeer matige bezoldiging, openbaar en bijzonder onderwijs geven in de Ontleed-, Heel- en Verloskunde, en de leerlingen in deze wetenschappen tot verkrijging der vereischte kundigheden behulpzaam zijn, zou men ook in dezelfde Steden, en waarschijnlijk ook nog in andere van minder uitgestrektheid, personen kunnen vinden en aanstellen, die voor een vereerenden titel, en geringe vergoeding voor hun tijdverlies, of ook wel zonder eenige belooning, hunnen arbeid zouden willen besteden, om de Jongelingen, welke in die Steden en omliggende Dorpen, zich voor den post van Onderwijzers der Jeugd wenschten bekwaam te maken, het noodig onderricht, in openbare lessen, te geven nopens de vereischten van een goeden Schoolleeraar, die tot de waarneming van dat gewichtig ambt behooren. Ik houde mij verzekerd, dat er kundige vrienden der Menschheid en des Vaderlands genoeg zullen gevonden worden, die deze taak geerne op zich zullen nemen, en dat, indien men de uren der lessen voorbedachtelijk daarnaar inricht, ook vele reeds fungeerende Schoolleeraars zelve van die gelegenheid, om zich bekwamer te maken, even zeer zullen gebruik maken, als men de bekwaamste Heel- en Verloskundigen gebruik ziet maken van het openbaar onderwijs, 't welk in deze kunsten wordt gegeven. Dit middel behoort derhalven zoo spoedig mogelijk in 't werk gesteld, en een eenvoudig ontwerp vervaardigd te worden, ten einde de behoorlijke eenparigheid in dit openbaar onderricht in te voeren; en alzoo zal men, tot niet zeer aanmerkelijke kosten, een bron van beschaving en verbetering voor het Schoolonderwijs geopend zien, terwijl tevens de algemeene belangneming in den staat van het Schoolwezen, in geen geringe mate zal opgewakkerd en vermeerderd worden.

Een achtste punt, en buiten twijfel één der aangelegenste

van alle, die ik ter overweging heb vóór te stellen, betreft het oprichten en in werking brengen van **een algemeen toezicht over de Scholen,** 't welk, uitgebreid over de gansche Republiek, voor de nakoming der vastgestelde wetten en verordeningen zorge draagt, kennis neemt van alle belangrijke bijzonderheden tot den staat van het Schoolwezen behoorende, de vereischte hulp en raad overal toedeelt, en door welks medewerking alleen de Agent der Nationale Opvoeding in staat is, om aan den wil en de verwachting der Natie te beantwoorden, en van zijnen hoogstmoeielijken arbeid eenige gewenschte vruchten te doen plukken. Het Vertegenwoordigend Lichaam zelf heeft de noodzakelijkheid daarvan gevoeld, en spreekt daarom in het 8e Artikel mijner Instructie, van de inrichting en aanstelling van Departementale en Plaatselijke Schoolbesturen, welke zorgen moeten, dat de gearresteerde bepalingen behoorlijk worden uitgevoerd. Hieromtrent gelast het Vertegenwoordigend Lichaam mij ten spoedigsten aan het Uitvoerend Bewind een plan op te geven, en, overtuigd van het belang der zaak, heb ik ook van het oogenblik af, dat ik dezen post aanvaardde, mij met dit onderwerp bezig gehouden, meer dan één ontwerp geschetst, veranderd, verworpen, en een ander daarvoor in plaats gesteld, doch telkens, wanneer ik mij zelven afvroeg, of in mijn plan een genoegzame waarborg gevonden wierd voor deszelfs beantwoording aan het oorspronkelijk oogmerk, mij zelven een troosteloos antwoord moeten geven. Kundige Mannen, met wie ik bij alle gelegenheden gesprekken en correspondentiën over deze materie heb gehouden, schenen mij toe daarover geen meer opgehelderde denkbeelden te hebben, dan ik bij mij zelve bespeurde; en van nabij wetende, hoe licht dergelijke Collegiën, als door het Vertegenwoordigend Lichaam bedoeld schijnen, bij het ontstaan van onvoorziene hindernissen, bij het ontmoeten van ondank en kwaden wil, of bij den omslag van verdrietige kleinigheden, den moed laten zakken, of in werkeloosheid neerzinken, in welk geval de verbetering van het Schoolwezen, door mislukking der daartoe aangewende middelen, merkelijk zou zijn achteruit gesteld, besloot ik, dat, hoe eenvoudig eene zaak het ook schijne te wezen, een plan voor Departementale en Plaatselijke

Schoolbesturen in te dienen, dezelve echter, van nabij en in hare gevolgen beschouwd, moeielijk en hachelijk was, en eene ten uitersten omzichtige behandeling vorderde. De voorname zwarigheid is hierin gelegen, dat men geheele collegiën, uit een meerder tal van personen bestaande, niet wel brengen kan onder eene strikte verantwoordelijkheid voor de geheele nakoming van hunnen last, noch, eigenlijk gezegd hen aansprakelijk maken voor verzuim of nalatigheid, noch ook van hen vergen of verwachten alle zoodanige diensten, welke met onaangenaamheid en moeite verbonden, maar dikwerf even daarom van de grootste noodzakelijkheid zijn, ten ware men alle collegiën, op eene voor den Lande zeer oneureusen voet, wilde bezoldigen, 't geen nimmer de intentie van het Vertegenwoordigend Lichaam kan geweest zijn. Ik ontken niet, dat men hier en daar verlichte en menschlievende ijveraars voor de belangen der jeugd zou aantreffen, die zich grooten arbeid zonder belooning zouden getroosten, maar mag men zich vleien die overal te zullen vinden, en dat hun ijver, zegepralende over alle hindernissen, op den duur met dezelfde belangloosheid en kracht zal aanhouden? Hoezeer ik het karakter onzer Natie geenszins van de ongunstigste zijde beschouwe, kan ik echter deze groote dingen mij niet vóórstellen, en alware ik tot deze vleiende gedachten uit mijnen aard genegen, mijne ondervinding, gedurende één jaar, dat ik dit Agentschap waarneme, zou dezelve niet bevestigen. Wanneer intusschen het toezicht over de Scholen, over het onderwijs dat in dezelve gegeven wordt, de daarin heerschende gebreken of verbeteringen, het plichtverzuim, den ijver of vorderingen der Meesters, en verder belangrijke bijzonderheden, niet met nauwkeurige oplettendheid wordt uitgeoefend, wanneer dit niet overal geschiedt, met dezelfde verstandige gestrengheid, onafgebroken vlijt en op een eenparigen voet, dan zal men welhaast, ook na een goed begin, den lust zien verflauwen, den invloed der kwade voorbeelden zien werken, de natuurlijke neiging tot gemak zien boven drijven, en het zal den Agent der Nationale Opvoeding, die toch ten laatsten voor de werkzaamheden der aan hem ondergeschikte personen of collegiën aansprakelijk wordt, steeds haperen aan de noodige inlichtingen, informatiën en middelen van executie, terwijl het hem, bij alle

mogelijke getrouwheid en energie, nimmer gelukken zal eene hervorming tot stand te brengen, welke anders niet alleen uitvoerlijk is, maar slechts ernstig en standvastig behoeft gewild te worden, om aanwezen en bestendigheid te erlangen.

In plaats derhalven van de onvolkomen, twijfelachtige verantwoordelijkheid, en den tragen werkings-geest van onbezoldigde collegiën, behoort het onmiddellijk toezicht over de Scholen aan bijzondere personen te worden aanbevolen, onbesproken mannen van kunde en activiteit, aansprakelijk voor de getrouwe nakoming van hunnen last en instructie, in staat om alles zelve na te gaan en uit eigen oogen te zien, en voor de waarneming van dezen hunnen post niet op zoodanigen voet bezoldigd, als of zij zich daarmede alleen behoorden en behoefden bezig te houden, maar als menschen, wier overige bezigheden hun toelaten, om tegen een billijke en matige vergoeding van tijdverlies, onkosten en menigvuldige moeite, aan de inspraak van hun hart, aan hunnen ijver, ter bevordering van het algemeen welzijn, en aan hunne neiging om de belangen der jeugd te bevorderen, vlijt en zorgen, en dat gedeelte hunnes levens op te offeren, 't welk anderen aan hunne uitspanningen ten beste geven. Deze zijn het, welke alleen kunnen en zullen zorgen, dat de gearresteerde bepalingen behoorlijk worden uitgevoerd, en dat er een trapswijze, steeds voortgaande en toenemende verbetering in het Schoolwezen tot stand kome, terwijl alle andere maatregelen het voorgestelde doel nauwelijks ten halve kunnen bereiken, en zelfs de beste plans van reforme op losse schroeven zullen stellen.

Een Departementaal Schoolbestuur, ingericht, gelijk het, naar mijn oordeel, behoorde te zijn, zou moeten bestaan naar de verschillende locale gesteldheid der Departementen, uit een ongelijk getal van niet minder dan drie, en niet meer dan vijf personen, welke met elkander, in elk der respectieve Departementen, het algemeen toezicht over den staat van het Schoolwezen in hetzelve, zoude uitoefenen. Deze personen, zooveel mogelijk in verschillende districten van hetzelfde Departement woonachtig, moeten, na hunne benoeming, dit Departement in zoo vele gelijke School-Districten, als zij zelve leden van het algemeen toezicht uitmaken, en dus in

drie vier of vijf dergelijke Districten verdeelen; onder approbatie echter, en in geval van discrepance, onder beslissing van het Uitvoerend Bewind, of van den Agent der Nationale Opvoeding. Elk dezer Leden, heeft in het District, 't welk hem is ten deel gevallen, het bijzonder toezicht over alle openbare Scholen binnen hetzelve voor zijne bijzondere verantwoording. Hij is verplicht voor de nakoming der gearresteerde Schoolwetten te waken, alle verbeteringen in de Scholen trapswijze in te voeren, dezelve ten minste viermaal des jaars in persoon te bezoeken, ten einde zich van den staat derzelve te verzekeren, alle belangrijke bijzonderheden aan te teekenen, den Schoolleeraren tot raad en hulp te wezen, en alle andere diensten te bewijzen, welke in deze zijne betrekking van hem kunnen gevorderd worden, alles volgens bepaalden last en instructie, aan hem deswegens ter hand te stellen. Elk dezer personen heeft den titel van School-Opziener, en geniet in deze qualiteit, bij wijze van dedomagement voor arbeid, tijdverlies en reiskosten, een som van f 600.– in het jaar, zonder iets verder in rekening te mogen brengen, behalven alleen de porten der brieven, bij hen in hunne qualiteit ontvangen, waarvan zij een gespecificeerde declaratie gerechtigd zijn elke drie maanden in te leveren. De School-Opzieners binnen elk Departement, komen jaarlijks viermalen bij elkander, om derzelver gemaakte schikkingen en gedane waarnemingen elkander mede te deelen, onderling te raadplegen over het belang der Scholen, de examina te houden der openbare Schoolmeesters, welke in den tusschentijd zijn verkoren, en van al het merkwaardige nopens den staat der Scholen, 't welk in het afgeloopen vierendeel jaars is voorgevallen, aan het Agentschap der Nationale Opvoeding een behoorlijk verslag te doen, ten einde hetzelve in een daartoe geschikt tijdschrift wereldkundig te maken, en voorts zoodanige verdere schikkingen te beramen, als uit hoofde der bekomen informatiën en gedane voorslagen bij hem nuttig of noodzakelijk geoordeeld worden. De School-Opzieners, aldus vergaderd zijnde, maken met malkander uit het Departementaal Schoolbestuur, en de buitengewone onkosten van derzelver driemaandelijksche bijeenkomsten worden hun, ten deele uit de Examen Gelden, die zij genieten, goed gedaan, en voor het ontbrekend gedeelte door

de School-Opzieners zelve, uit hun vast jaarlijksch dedommagement gedragen. Eindelijk elk der acht Departementale Schoolbesturen zendt jaarlijks een zijner leden naar deze Residentie, om met den Agent der Nationale Opvoeding te raadplegen, en te overleggen alle zoodanige punten, welke door denzelven te voren zijn opgegeven, of 't geen zij zelve in last mochten hebben met betrekking tot het Onderwijs der Jeugd en belang der Scholen, in deszelfs geheelen omvang. Deze bijeenkomst duurt nimmer langer dan eene week, en de daar toe afgezonden School-Opzieners, genieten gedurende dien tijd een defroiement van f 7.— daags, mitsgaders dertig stuivers reiskosten voor ieder uur afstands.

Zoodanig een werkzaam en personeel toezicht over de Scholen, zou, volgens eene gematigde berekening, eene jaarlijksche uitgave van omtrent f 20000.— insolveeren, welke zouden moeten gevonden worden uit de School-casse, hetzij derzelver gewone inkomsten, op den voet als hier boven is gemeld, daaraan toereikende waren, gelijk mij niet onwaarschijnlijk voorkomt; hetzij dezelve ten dien einde met eenige toelage uit de Nationale Schatkist zou moeten gesubsidieerd worden. Deze som nu, hoe zeer op zich zelven beschouwd, aanmerkelijk genoeg, is echter, wanneer men ziet op de groote nuttigheid, door dezelve te weeg te brengen, inderdaad gering, en kan onder de noodzakelijkste en heilzaamste uitgaven gerangschikt worden; terwijl ik hier nog zou kunnen bijvoegen, dat ook geheel onbezoldigde Departementale Schoolbesturen, uit hoofde van reiskosten, verteringen buiten de plaats hunner woning, schrijfloonen en andere onvermijdelijke uitgaven, altijd pecunieele opofferingen, ten minsten ter helft van hetgeen thans door mij geëischt wordt, zouden na zich sleepen, ten ware men verkoos alle de leden uit een en dezelfde Stad of Plaats te benoemen, geenerlei plaatsveranderingen, schoolbezoeken en dergelijke diensten van hun te vorderen, en in 't generaal hun geene bezigheden op te leggen, die eenig aanmerkelijk tijdverlies of moeite kosten: ja! indien het mijn oogmerk geweest ware eene ijdele vertooning te maken, zoude ik hebben kunnen voorstellen, dat de School-Opzieners, gelijk zij straks door mij omschreven zijn, geenerlei tractement zouden genieten, maar alleen de faculteit

hebben, om bij schoolbezoeken en onderlinge bijeenkomsten, reiskosten, daggelden en vacatiën, alsmede den loon van één of meer Schrijvers te declareeren; doch ik ben overtuigd, dat alsdan de onkosten op het allerminst gerekend, even hoog zouden geloopen zijn, terwijl men daarenboven van menschen, op zulk een voet aangesteld, nimmer vergen of verwachten kan, dat zij met genoegzamen ijver of geestdrift hunnen post zullen waarnemen, noch hen brengen onder een volkomen verantwoordelijkheid.

Ik twijfel derhalven geenszins, of het Vertegenwoordigend Lichaam zal dezen voorslag omtrent *de inrichting en aanstelling van Departementale Schoolbesturen*, wel willen agreëeren, en ik neem de vrijheid hierbij aan te merken, dat het van de uiterste noodzakelijkheid is, dat deze Schoolbesturen ten spoedigsten in werking worden gebracht, dewijl niet eerder, dan na de aanstelling van gequalificeerde School-Opzieners door de geheele Republiek, de zaken van het Schoolwezen behoorlijk bij de hand genomen en aan den gang kunnen gebracht worden. Ik wensch derhalven, en verlang, met allen ernst en aandrang, dien de aangelegenheid der zaak vordert, dat het Uitvoerend Bewind ten spoedigsten worde geautoriseerd, om op den voet als in dezen breeder is vermeld, *Departementale Schoolbesturen over de gansche Republiek aan te stellen* en de tractementen der respectieve School-Opzieners, waar uit dezelve Besturen moeten zijn samengesteld, provisioneel, en tot zoo lang er *eene Schoolkas* zal zijn opgericht, bij wijze van voorschot, uit de Nationale Schatkist te doen betalen.

Het toezicht der Departementale Schoolopzieners, moet uit deszelfs aard, zich voornamelijk uitstrekken over de Openbare Scholen, dat is, de zoodanige, waarvan de onderwijzers, geheel of gedeeltelijk, uit eene publieke kas, of door gemeentelijke toelagen worden bezoldigd, of wel voorrechten genieten, die met eene bezoldiging gelijk staan; terwijl zoo wel om hen niet met bezigheden te overladen, als ter voorkoming van verwarringen in hun bestuur, de bijzondere Scholen niet dan op eene indirecte wijs, onder hunne zorg en waakzaamheid kunnen begrepen worden. Doch ten einde deze het noodig toezicht niet zouden missen, zal het dienstig zijn, dat in alle Gemeentens,

waar dergelijke bijzondere Scholen zijn opgericht, een Plaatselijk Schoolbestuur worde aangesteld, waarvan ik de grondtrekken hier wederom kortelijk zal schetsen.

Een Plaatselijk Schoolbestuur bestaat uit niet minder dan drie Leden, voorts uit zooveel grooter getal, als men naar den toestand der onderscheiden gemeenten, en den voorraad van kundige personen, dienstig zal oordeelen.

De Leden van hetzelve worden gekozen door het Plaatselijk Gemeentebestuur, hetwelk van derzelver aanstelling, en alle veranderingen in dit Collegie voorvallende, onverwijld kennis geeft aan den Agent der Nationale Opvoeding.

Het Plaatselijk Schoolbestuur draagt vooral zorg, dat binnen de Gemeente geene bijzondere Scholen worden opgericht, dan op bekomen admissie van het Gemeentebestuur, en na voldaan te hebben aan de voorwaarde daartoe vereischt.

Het is gequalificeerd tot het afnemen, of ten overstaan van hetzelve, door kundige Leden doen afnemen der Examens van bijzondere School-Onderwijzers, of Onderwijzeressen, welke admissie begeeren, en welke in die vakken, waarin zij onderwijs wenschen te geven, nog niet zijn geëxamineerd en goedgekeurd bij eenig Departementaal Schoolbestuur.

Hetzelve beraamt de beste wijze, om het onderwijs op de bijzondere Scholen, zoo die reeds gevestigd zijn, alsnog staan opgericht te worden, door geschikte middelen van overtuiging en aanmoediging te verbeteren; de misbruiken uit onkunde of vooroordeel gesproten, tegen te gaan, en schadelijke of verboden Schoolboeken, desnoods, door tusschenkomst van het Burgerlijk Gezag, uit deze Scholen te weren; ten welken eindelijk aan hen steeds de toegang tot dezelve zal vrijstaan, zonder daarin eenigszins te mogen worden belemmerd.

Elk Plaatselijk Schoolbestuur zendt tweemaal des jaars een beknopt verslag van den staat van het bijzonder Schoolwezen, onder deszelfs ressort, aan den Departementalen School-Opziener van het District, waaronder het behoort, ten einde door dezen bij het Agentschap der Nationale Opvoeding te worden ingediend.

Tusschen de Departementale en Plaatselijke Schoolbesturen, zal steeds de beste verstandhouding heerschen, zullende de eersten

de laatsten met alle verzochte inlichtingen, goeden raad en gemeenschappelijken overleg gereedelijk bijstaan, en wederkeeriglijk de Plaatselijke Schoolbesturen zich niet onttrekken, om over de Nationale Scholen, binnen derzelver Gemeenten respectievelijk gevestigd, zoodanig een indirect toezicht te houden, als zij met de Departementale School-Opzieners zullen overeenkomen. Zoodanig is het denkbeeld, 't welk ik mij vorme van de beste inrichting der Plaatselijke Schoolbesturen, van derzelver bijzonderen werkings-kring, onafhankelijk van de werkzaamheden der Departementale Schoolbesturen, hoezeer met dezelve overeenstemmende, en geschikt om een heilzamen naijver, omtrent de belangen van het Schoolonderwijs, op te wekken en levendig te houden. Een denkbeeld, 't welk misschien van de eene of andere zijde, niet zonder schijn kan bestreden worden, maar hetgeen, na eene rijpe overweging, mij oneindig verkieslijker is voorgekomen dan eenig ander plan, gebouwd op de ondergeschiktheid van het één dezer Collegiën aan het ander, als welke, naar mijn inzien en oordeel, over het karakter onzer Natie, gereedelijk worden kon een bron van verwarring, misverstand en trage behartiging der Schoolbelangen; terwijl het eindelijk geen betoog behoeft, dat de Plaatselijke Schoolbesturen, welker leden zich niet buiten de plaats hunner woning behoeven te begeven, noch een aanmerkelijken of veel tijdroovenden arbeid te besteden, ook niet behoeven bezoldigd te worden. Het locaal hunner bijeenkomsten, benevens het vereischte vuur en licht, wordt hun door het Gemeentebestuur verstrekt, en voor verdere kleine onkosten, kunnen de gelden voor het afnemen der Examens te ontvangen, benevens eene geringe jaarlijksche contributie der bijzondere Schoolonderwijzers, toereikende geoordeeld worden.

Na al het in dezen breeder verhandelde, blijft er, met betrekking tot het zoogenaamd lager Schoolwezen, alleen een laatste punt over, waaromtrent het noodig zal zijn de aandacht van het Vertegenwoordigend Lichaam nader te bepalen; **de aanstelling namelijk der openbare, zoo Nationale als bevoorrechte Schoolonderwijzers.** In mijne Instructie worden hieromtrent, bij Art. 10, 11 en 12 derzelve, beschikkingen voorgedragen; doch grootendeels alleen provisioneel, en voor-

behoudens de veranderingen, welke nopens de bepalingen in de gemelde Artikelen vervat, uit eene nadere voordracht van het Uitvoerend Bewind deswegens zouden mogen proflueeren, gelijk in substantie aan het slot van het 12 Art. wordt gezegd.

Dan, daar hetgeen ik ten dezen aanzien heb voor te dragen, deels in den aard der zaak, en deels in het verhandelde bij de voorgaande Punten gegrond is, en over zulks geen bijzonder betoog of adstructie behoeft, zal ik, ten einde noodelooze herhalingen te vermijden, mij omtrent dit Artikel refereeren aan hetgeen bij het slot dezer Memorie breeder gedetailleerd zal voorkomen.

En aldus mijne voorgestelde taak afgehandeld hebbende, blijft mij niets meer overig dan het resultaat van al het beredeneerde kortelijk in dier voege samen te trekken, dat daaruit door Ul. een gepast voorstel kan geformeerd worden, om met uwe goedkeuring bekrachtigd, ter Vergadering der Eerste Kamer te worden ingediend, ten gevolge van het gestatueerde bij het 3de en volgende Artikelen der Instructie voor den Agent der Nationale Opvoeding, en inzonderheid uit aanmerking van den wil der Bataafsche Natie, uitgedrukt bij het 60ste en 61ste Artikel der Algemeene Beginselen, waarop derzelver Staatsregeling is gebouwd, zou kunnen besluiten:

„Dat alom door de gansche Republiek **om niet** onderwijs zal worden gegeven aan de kinderen van behoeftigen, welke niet bedeeld worden uit de armenkas van eenig Kerkgenootschap, en van minvermogenden, welke, schoon geen onderstand uit eenige armenkas genietende, nochtans buiten staat zijn om een ordentelijk schoolgeld te betalen, en dat de kosten van dit Nationaal Onderwijs uit de Nationale Schatkist zullen gedragen en gebracht worden onder het respect van het algemeen Armbestuur; wordende mitsdien het Uitvoerend Bewind geautoriseerd, om de noodige orders te stellen, dat zoo door het oprichten van Nationale Scholen, en nationaliseeren van plaatshebbende Armenscholen, als door andere geschikte middelen, aan dit oogmerk ten spoedigsten worde voldaan.

„Dat op zoodanige plaatsen, waar de inkomsten der Schoolmeesteren, voortspruitende uit wekelijksche, maandelijksche of andere Schoolgelden, te gering zijn om aan een bekwaam

voorwerp een ordentelijk bestaan te bezorgen, aan dezelve, bij wijze van tractement of emolumenten, eene toelage zal worden geaccordeerd, naar mate van het vermogen der respectieve Gemeenten, uit welker kassen, goederen of inkomsten, proflueerende uit plaatselijke heffingen of belastingen, deze toelagen zoo ver mogelijk zullen moeten gevonden worden; zullende dien ten gevolge, na expiratie van zes maanden na Publicatie dezes, ophouden alle betalingen, welke uit 's Lands Geestelijke Comptoiren, Gewestelijke of Kwartierkassen, toebehoord hebbende aan den Vorst van Nassau, of uit eenige 's Lands Comptoiren, hoe ook genaamd, aan Dorps- of andere plaatselijke Schoolmeesters, hetzij in deze qualiteit, of uit hoofde van kerkelijke bedieningen, plachten te geschieden, met intrekking en vernietiging van het gestatueerde bij de Publicatie van het Uitvoerend Bewind van den 16 November 1799.

„Dat de Gelden, welke uit de Lands Comptoiren, in het vorig Art. vermeld, voormaals ter bezoldiging van Schoolmeesters, Kosters en Voorzangers werden betaald, terstond na het ophouden dier betaling zullen gestort worden in een afzonderlijke kas, onder beheering en administratie van het Uitvoerend Bewind, mitgaders jaarlijksche verantwoording van den staat der inkomsten en uitgaven van Commissarissen der Nationale Rekening. Welke kas den naam van **Schoolfonds** zal dragen, en strekken:

1°. *Tot aanmoediging en belooning van verdienstelijke Schoolonderwijzers.*

2°. *Tot verbetering der inkomsten van zoodanige Schoolmeesters, die uit hoofde van den bekrompen finantiëelen toestand der Gemeenten, geene behoorlijke toelage van dezelve kunnen bekomen.*

3°. *Tot aankweeking en vorming van bekwame Schoolmeesters voor het vervolg.*

4°. *Tot vinding der onkosten van een geregeld en werkzaam toezicht over den staat van het openbaar Schoolwezen.*

„Dat wijders, behalven de openbare, zoo Nationale als Gemeentelijke Schoolmeesters, ook bijzondere Scholen zullen mogen opgericht worden in alle plaatsen, waar meer dan één Onderwijzer der Jeugd uit de particuliere Schoolgelden zijn

bestaan kan vinden, doch dat niemand, van de eene of andere Sexe, zoodanig een bijzonder School, van welk een aard of benaming ook, zal mogen oprichten, tenzij alvorens van het Gemeente-bestuur eene wettige admissie te hebben bekomen, welke admissie niet zal mogen verleend worden, dan na behoorlijke getuigschriften van goed burgerlijk en zedelijk gedrag, ten genoegen van het Gemeente-bestuur geproduceerd, en voor een gequalificeerd Collegie een behoorlijk examen afgelegd te hebben, doch ook aan de, in dit examen bekwaam bevonden zijnde, niet zal mogen geweigerd worden.

„Dat op alle openbare, zoo Gemeentelijke als Nationale Scholen, eene verbeterde leermethode zal worden ingevoerd, waaraan de Onderwijzers in gemelde Scholen, op verbeurte van hunnen post, zich zullen moeten onderwerpen, achtervolgens een voorschrift, daarvan door het Uitvoerend Bewind zoo spoedig mogelijk te produceeren, en aan het oordeel van het Vertegenwoordigend Lichaam te onderwerpen.

„Dat de onderwijzers op de openbare Scholen insgelijks zullen gehouden zijn, geen onderwijs te geven uit andere Schoolboeken, dan die hun ten dien einde zullen worden voorgeschreven of vrijgelaten; wordende aan het Uitvoerend Bewind aanbevolen, om een volledig stel classieke Onderwijsboeken, bevattende de voorname gronden van al hetgeen op een wel ingericht School behoort onderwezen te worden, te doen vervaardigen, en wijders een lijst te doen opmaken van zoodanige andere Schoolboeken, als buiten en behalve de straks gemelde op de openbare Scholen zullen mogen gebezigd worden.

„Dat al verder, zoo ras het *Schoolfonds*, hierboven gemeld, tot stand zal gekomen zijn, de meest efficacieuse middelen zullen aangewend worden, tot aankweeking en vorming van bekwame Schoolleeraars, zoo door het oprichten van een Instituut, en het geven van openbaar en bijzonder onderwijs in alle kundigheden, welke tot het behoorlijk waarnemen van dien gewichtigen post vereischt worden, als door het uitloven van aanmoedigingen en premiën; tot welk alles zoodanig een gedeelte der inkomsten van het Schoolfonds zal worden afgezonderd, als de overige noodzakelijke uitgaven, waartoe hetzelve bestemd is, slechts eenigermate dulden.

„Dat met betrekking tot het toezicht over alle openbare Scholen, hetzelve zal worden toevertrouwd in ieder Departement, aan een Departementaal Schoolbestuur, bestaande, naar de locale gesteldheid der Departementen, waarvan de beoordeeling aan het Uitvoerend Bewind wordt overgelaten, uit niet minder dan drie, en niet meer dan vijf personen, welke onder zich ieder Departement in even zoovele Schooldistricten zullen verdeelen, en elk in één dier districten, onder den titel van School-opzieners, het geheel bijzonder toezicht over den staat der openbare Scholen voor hunne rekening hebben, verplicht zijn voor de nakoming der gearresteerde wetten te waken, den Schoolmeesteren tot raad en hulp te verstrekken, alle verbeteringen trapswijze in te voeren, viermalen in elk jaar alle de openbare Scholen te bezoeken, en voorts in het algemeen het nut en het belang van het Schoolwezen op alle mogelijke wijzen te behartigen, alles volgens speciale Instructie, deswegens door het Uitvoerend Bewind aan hen vóór te schrijven.

„Dat deze School-opzieners, ieder vierendeel jaars bijeenkomende, zullende uitmaken het Departementaal Schoolbestuur, in deze bijeenkomsten derzelver gemaakte schikkingen en waarnemingen elkander onderling mededeelen, raadplegen over het belang der Scholen, en over alle zaken, waarin hun advies of informatiën begeerd worden, de examina houden over de in dien tusschentijd aangestelde openbare Schoolmeesters, en van al het merkwaardige nopens den staat der Scholen aan het Agentschap van Nationale Opvoeding een behoorlijk verslag mededeelen.

„Dat ieder dezer School-opzieners als een defroiement voor reiskosten, tijdverlies, arbeid en schrijfloonen zal genieten eene som van *f* 600.– in het jaar, zonder iets verder in rekening te mogen brengen, behalven alleen de porten der brieven, bij hen in hunne qualiteit ontvangen, waarvan zij eene gespecificeerde declaratie gerechtigd zullen zijn alle drie maanden in te leveren.

„Dat wijders elk der acht Departementale Schoolbesturen jaarlijks één zijner leden zal zenden naar deze residentie, om met den Agent der Nationale Opvoeding te

raadplegen en te overleggen alle punten, welke betrekking hebben tot het onderwijs der jeugd en belang der Scholen, in deszelfs geheelen omvang; welke bijeenkomst niet langer zal mogen duren dan ééne week, en de daartoe afgezonden Schoolopziener, gedurende den tijd, genieten een defroiement van *f* 7.– daags, mitgaders dertig stuivers reiskosten voor ieder uur afstands van de plaats hunner woning.

„Dat de onkosten van dit Departementaal School-toezicht, zullen betaald worden uit het *School-fonds*, doch dat, ten einde deze hoogst gewichtige zaak aan geene vertraging zij onderworpen, het Uitvoerend Bewind wordt geautoriseerd, om terstond na het ontvangen van dit besluit over te gaan tot het aanstellen der Departementale Schoolbesturen, op den voet als in dezen vermeld, en om de tractementen en defroiementen der Schoolopzieners, zoolang het Schoolfonds nog niet in wezen zal zijn, provisioneel en bij wijze van voorschot, uit de Nationale Schatkist te doen betalen.

„Dat, met relatie tot het toezicht over de bijzondere Scholen, de Gemeente-besturen, binnen welke dezelve worden gevonden, ten spoedigsten moeten aanstellen een Plaatselijk Schoolbestuur, bestaande uit niet minder dan drie personen, van welker aanstelling, en alle veranderingen in deze collegiën voorvallende, aan den Agent der Nationale Opvoeding zal moeten kennis gegeven worden.

„Dat deze Plaatselijke Schoolbesturen inzonderheid zullen hebben zorg te dragen, dat binnen derzelver Gemeente geene bijzondere Scholen worden opgericht, dan op bekomen admissie der Gemeentebesturen, en voldaan te hebben aan de voorwaarden daartoe vereischt; gelijk dezelve uit dien hoofde, door den Agent der Nationale Opvoeding, na bekomen kennis van derzelver aanstelling, en van de personen, waaruit zij zijn gecomposeerd, speciaal zullen worden gequalificeerd tot het afnemen der Examens van de bijzondere Schoolmeesters en Schoolhouderessen binnen hunne Gemeente.

„Dat dezelve zullen verplicht zijn, om alle middelen van overtuiging en aanmoediging aan te wenden, ter verbetering van het bijzonder onderwijs en wering der misbruiken, uit onkunde of vooroordeel gesproten, en om het gebruik van

schadelijke of verboden Schoolboeken, desnoods door tusschenkomst van het Burgerlijk Bestuur, krachtdadiglijk te beletten.

„Dat dezelve tweemaal des jaars een beknopt verslag van den staat van het bijzonder Schoolwezen, onder derzelver toezicht staande, zullen zenden aan den Departementalen Schoolopziener van het District, waaronder elk derzelven behoort, ten einde door dezen bij het Agentschap der Nationale Opvoeding te worden ingediend; terwijl voorts de goede verstandhouding, en het gemeenschappelijk overleg tusschen de Departementale en Plaatselijke Schoolbesturen, door alle geschikte middelen, zal behooren aangekweekt en bevorderd te worden.

„Dat eindelijk de aanstelling van openbare Onderwijzers op de Nationale en Gemeentelijke Scholen, met ampliatie en alteratie van het deswegens gestatueerde bij het 10de, 11de en 12de Artikel der Instructie voor den Agent der Nationale Opvoeding, voortaan zal moeten geschieden op de navolgende wijze:

„De Nationale Onderwijzers, welke geheel uit 's Lands Kassa worden bezoldigd, zullen derzelver aanstelling ontvangen van het Uitvoerend Bewind, als uitoefenende het Opper-armbestuur over de Bataafsche Republiek, op voordracht van den Agent der Nationale Opvoeding.

„Deze voordracht zal geschieden uit eene nominatie van drie personen, te formeeren door het Departementaal Schoolbestuur, hetwelk, des noodig, daartoe buitengewoon bijeenkomt.

„De drie genomineerde personen zullen alvorens door het Departementaal Schoolbestuur moeten geëxamineerd zijn, en bij de nominatie overlegd worden getuigschriften van derzelver bijzondere en relatieve bekwaamheid: voor welk examen door de niet verkorenen niets, doch door den eventuëel aangestelden Onderwijzer betaald zal worden f 14.– en ingeval van buitengewone bijeenkomst f 21.–.

„De Gemeentelijke Onderwijzers zullen tot dien post verkozen of gedispicieerd worden door het Plaatselijk Gemeentebestuur, met kennis en overleg van den Departementalen School-Opziener van het District, waartoe zoodanige Gemeente behoort.

„De verkozen of gedispicieerde Persoon zal in de eerstvolgende bijeenkomst van het Departementaal Schoolbestuur worden geëxamineerd, en bekwaam bevonden wordende, ge-

approbeerd, waarna deszelfs aanstelling haar volle kracht zal bekomen hebben; zonder dat voortaan eenige approbatie bij het Departementaal Bestuur meer noodig wezen of plaats hebben zal.

„Voor het straks gemelde Examen zal betaald worden f 7.— en in geval eene buitengewone bijeenkomst van het Departementaal Schoolbestuur wordt geëischt, f 21.—.

„Ten opzicht van Plaatsen, waar uit hoofde van bekrompenheid der inkomsten als anderszins, geen bekwaam onderwijzer kan gevonden worden, zal eene provisioneele of voorwaardelijke aanstelling en approbatie mogen geschieden.

„De bepalingen, vervat in het 12. Artikel der Instructie voor den Agent der Nationale Opvoeding, betreffende de vereischte getuigschriften van goed zedelijk gedrag en civisme, zullen blijven in derzelver volle kracht, doch met dien verstande:

1º. Dat een Acte van Burgerschap voor een genoegzaam bewijs van civisme zal gehouden worden.

2º. Dat de zoodanige, die, of omdat zij den ouderdom van 20 jaren nog niet bereikt hebben, of nog geen tien jaren binnen deze Republiek woonachtig zijn geweest, geen Acte van Burgerschap kunnen vertoonen, hunne aankleving aan 's Lands gevestigden Regeeringsvorm op eene andere wijze, ten genoegen van het Departementaal Schoolbestuur, of van het Gemeentebestuur, zullen moeten bewijzen, en daarenboven bij de aanvaarding van hunnen post afleggen dezelfde verklaring, als tot de stembevoegdheid wordt vereischt.

„Geen openbaar School-Onderwijzer, laatstelijk, zal van deszelfs post kunnen ontzet worden, dan alleen wegens plichtsverzuim, burgerlijk of zedelijk wangedrag; zullende in zoodanig geval, de aanklachte bij het Departementaal Schoolbestuur moeten geschieden, en door hetzelve gebracht worden ter kennis van den Agent der Nationale Opvoeding, om na beoordeeling van derzelver gegrondheid finaal te disponeeren.

Ik eindig met onderwerping van al het in dezen geavanceerde aan Ul. meer verlicht oordeel.

Heil en Eerbied!

9 Juni 1800.

31 Juli 1800.

GELIJKHEID, VRIJHEID, BROEDERSCHAP.

Extract uit het Register der Besluiten van de Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam des Bataafschen Volks.

Donderdag den 31 Juli 1800.

Het zesde jaar der Bataafsche Vrijheid.

Is gelezen eene Missive van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek, geschreven alhier den 22 dezer, sub No. $\frac{162}{48}$; daarbij overleggende een afschrift eener Missive door den Agent van Nationale Opvoeding, den 9 Juli laatstleden, aan hetzelve Bewind gezonden, bevattende eene Voordracht, zoo tot verbetering van het Schoolwezen, als tot het vormen van bekwame onderwijzers binnen deze Republiek; zullende het Bewind voornoemd in der tijd de Dispositie van het Vertegenwoordigend Lichaam, deswegens te gemoet zien:

En gedecreteerd: voorsz. Missive en Bijlage, in originali, te stellen in handen van de Burgers Representanten Verbeek, Gulje en van Leyden, om deswegens der Vergadering te dienen van consideratiën en advis; zullende dezelve alvorens worden gedrukt, en den Leden gedistribuëerd.

Accordeert met Voorsz. Register.

Bijlage, behoorende tot de Besluiten van 31 Juli 1800.

GELIJKHEID, VRIJHEID, BROEDERSCHAP.

In den Haag den 22 Julij 1800.

Het zesde jaar der Bataafsche Vrijheid.

Het Uitvoerend Bewind van de Bataafsche Republiek,

aan

Het Vertegenwoordigend Lichaam des Bataafschen Volks.

Burgers Vertegenwoordigers.

De Agent van Nationale Opvoeding door den aard zijner Commissie en den inhoud zijner Instructie verplicht, en ook dadelijk werkzaam zijnde, om de noodige berichten in te winnen, en ons de noodige Voordrachten te doen, zoo in 't algemeen tot verbetering van het Schoolwezen, als in 't bijzonder tot het vormen van bekwame Onderwijzers, binnen deze Republiek, heeft

ons, nu onlangs, hieromtrent zijne gedachten gedeveloppeerd, in eene ampele missive, behelzende onderscheidene pointen, en welke ons is voorgekomen alleszins attentie te meriteeren.

Wij hebben, dienvolgens, geoordeeld, Ul. een afschrift derzelve Missive, ons daar toe refereerende, te moeten inzenden, en gelijk wij verzoeken, dat de inhoud daarvan, waarmede wij ons alleszins conformeeren, een objet van Ul. deliberatiën moge uitmaken, zoo zullen wij in der tijd Ul. dispositie deswegens te gemoet zien.

Heil en Eerbied!

A. F. R. E. van Haersolte.
Ter ordonnantie van hetzelve v.t.
C. G. Hultman.

19 November 1800.

RAPPORT

der Commissie uit de Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam, naar aanleiding van de Voordracht betrekkelijk de verbetering van het schoolwezen.

Op den 31 Juli laatstleden, zijn Uwe Medeleden Verbeek, Guljé en Van Leyden belast met de belangrijke taak van het onderzoek des briefs van het Uitvoerend Bewind, geschreven op den 22 daar te voren, sub Numeris $\frac{162}{48}$, ter deliberatie van het Vertegenwoordigend Lichaam brengende een Voordracht van den Agent van Nationale Opvoeding, betrekkelijk de verbetering van het Schoolwezen in het algemeen, als in het bijzonder, tot het vormen van bekwame Onderwijzers, aan welke Commissie vervolgens zijn toegevoegd geworden de Burgers Representanten Van Royen en Albarda.

Wij hebben ons steeds, bij de overweging van dat belangrijk onderwerp, voor oogen gesteld den weldadigen invloed, welken goede inrichtingen van Nationaal Onderwijs noodwendig moeten hebben op het algemeen welzijn. Het is met een waar genoegen, dat wij onze Landgenooten het recht doen wedervaren, dat zij boven verscheidene andere Volken uitmunten door eene meer algemeene gehechtheid aan de voorschriften eener goede zedekunde, welke de beste steun is eener wel-

ingerichte Volksregeering, en tevens best door eene welingerichte Volksregeering wordt gewaarborgd.

Doch ook die bewustheid moest ons met een des te grooteren ijver doen nasporen, langs welke wegen men het Nationaal Onderwijs kan verbeteren, en de goede zaden, welke nog in eene ruime mate bij ons zijn overgebleven, nog meerdere heilrijke vruchten doen dragen. Met die voornemens de schoone Verhandeling van den Agent der Nationale Opvoeding opvattende, hebben wij met hem gemeend, dat men in deze minder naar eene Theoretische volkomenheid moest zoeken, dan wel de middelen uitdenken, door welke men trapsgewijze het goede kan daarstellen, de vooroordeelen allengskens uitroeien, zonder hen, die met dezelve behept zijn, voor het hoofd te stooten. De natuur moge wel eens, zoowel in het moreele als in het physieke, schokken noodig hebben, om het behoorlijk evenwicht te herstellen, in de meeste gevallen is eene zachte leiding, hoewel minder schielijk werkende, te verkiezen boven eene plotselinge verandering. Indien de omstandigheden minder drukkend waren, indien het Vertegenwoordigend Lichaam niet het pijnigend gevoel gehad had, van door den nood derzelven gedrongen, zware lasten op het Bataafsche Volk te moeten leggen, om grooter onheilen voor te komen, dan zoude men sommige inrichtingen dadelijk tot eene meerdere volkomenheid kunnen brengen; dan te recht is door den Agent begrepen, dat alle uitgaven, die niet volstrekt noodzakelijk waren, moesten worden vermeden. Onze landaard zondigt zeker meer door eene te groote gehechtheid aan het oude, dan door eene overdreven zucht tot het nieuwe, en het is daarom, dat zij dan liefst het hare tot verbeteringen bijdraagt, wanneer de ondervinding het nut derzelve boven alle bedenking heeft gesteld. Het is ons dus aangenaam geweest, Burgers Vertegenwoordigers, in de denkbeelden, door den Agent voorgeslagen en door het Uitvoerend Bewind aan Uwe beschikking voorgesteld, de middelen aan te treffen, door welke, naar ons inzien, de Bataafsche Jongelingschap tot nuttige Leden der Maatschappij, tot gelukkige Wezens kan geleid worden. Wij zullen Uwe aandacht niet vermoeien, door U te herhalen hetgeen in de Voordracht is ter neder gesteld, wij zullen ons

vergenoegen met U de hoofddenkbeelden voor te dragen, in die orde, in welke wij gemeend hebben dezelve te moeten brengen in het Concept-Besluit, dat wij aan Uwe raadplegingen onderwerpen.

Voor alles moeten wij U doen opmerken, dat het Vertegenwoordigend Lichaam zich, naar ons inzien, alleenlijk moet bepalen bij de hoofdtrekken, en de uitvoering, gelijk mede de toepassing dier hoofdtrekken op bijzonderheden, geheel aan de uitvoerende Macht moet overlaten; en dan bepalen zich die hoofdtrekken tot de volgende:

1. *Welke Scholen er zijn zullen?*
2. *Wie op dezelve Onderwijs zullen genieten?*
3. *Welke Leerwijze zal worden gevolgd?*
4. *Op welke wijze de Scholen zullen worden bekostigd?*
5. *Welke Personen over dezelven toezicht zullen hebben, en welke werkzaamheden aan die Personen zullen worden toevertrouwd?*
6. *Van het Schoolfonds en deszelfs gebruik.*

I.

De Scholen worden gebracht tot *openbare* of *bijzondere*, de eerste zijn *Nationale* of *Gemeentelijke.*

Van de Nationale wordt gesproken op de 14 pag. van de gedrukte Voordracht, wanneer gezegd wordt, dat het Uitvoerend Bewind, als hebbende het Opper Armbestuur, zoude zorgen, dat op alle plaatsen, alwaar een genoegzaam aantal arme kinderen gevonden wordt, één of meer Nationale Scholen worden opgericht: zoodanige Gebouwen of Vertrekken, welke thans behooren aan eenige Armenfondsen, die op de wijze bij de Wet over het Armenbestuur gemaakt, aan den Lande mochten overgaan, zullen natuurlijk ter beschikking komen van het Bewind, en alsdan tot die Nationale Scholen dienstbaar worden gemaakt.

Behalve deze zullen er noodwendig ook moeten zijn Gemeentelijke Scholen, voor hen geschikt, wier Ouderen in staat zijn, voor de opvoeding hunner Kinderen te zorgen, en deze zijn de andere openbare Scholen, in zooverre mede van de

Nationale onderscheiden, dat zij, of geheel niet, of maar gedeeltelijk door den Lande worden bekostigd.

Van de bijzondere Onderwijzers, hetzij dat Kinderen aan hun huis Onderwijs ontvangen, hetzij dat zij zich naar de woning der Kinderen begeven, zal alleen maar onder het vijfde Artikel over het Toezicht behoeven gesproken te worden.

II.

De *Nationale Scholen* zijn geschikt voor zoodanige Kinderen, welke ten laste komen van het generaal Armenbestuur; het spreekt van zelf, dat de Maatschappij aan de zoodanige het noodig onderricht moet bezorgen. Dan, hare weldadige invloed moet zich ook uitstrekken tot de kinderen van hen, die wel geen onderstand uit eenige Armenkas genieten, maar evenwel buiten staat zijn, eenig Schoolgeld voor hunne kinderen te betalen. De Ouderen zijn zeker in de eerste plaats verplicht, eene behoorlijke Opvoeding aan hunne kinderen te geven, maar als zij aan dien plicht niet kunnen voldoen, moet hen de Maatschappij te hulpe komen. Op de *Gemeentelijke Scholen* komen natuurlijk zij, voor welke aan de voorwaarden, voor dezelve bepaald, wordt voldaan.

III.

Wij zullen geenszins herhalen, maar willen gaarne overnemen de oordeelkundige aanmerkingen door den Agent bijgebracht, over de meest geschikte middelen om de Leerwijze op de Scholen te verbeteren; wij zullen alleen uwer aandacht herinneren, dat die middelen voornamelijk bestaan in *het bepalen eener Leermethode*, naar welke de openbare Onderwijzers hun onderricht zullen moeten bepalen, en *het opgeven der Boeken*, van welke zij gebruik zullen mogen maken, terwijl derzelver keus aan hen wordt overgelaten.

IV.

Omtrent de wijze op welke de Scholen zullen worden bekostigd, is bijzonder in het oog gehouden die spaarzaamheid welke alle takken van Bestuur, voornamelijk in de tegenwoordige omstandigheden, behoort te regelen. De Nationale

Scholen zullen wel door de Natie worden bekostigd, maar de kosten worden gevonden uit de kas van het Armenbestuur. Dit Fonds zal eenigszins kunnen worden te gemoet gekomen, wanneer de Bezorgers der Godsdienstige Genootschappen, die de Bezorgers hunner Armen aan zich hebben behouden, de Kinderen dier Armen op de Nationale Scholen Onderwijs laten genieten. De schikkingen dienaangaande, kunnen best tusschen de Departementale Schoolbestuurders en de Armenbezorgers bepaald worden. Wij zullen hier niet onderzoeken, in hoeverre de Natie moet gerekend worden verplicht te zijn, voor allen de noodige Scholen te bezorgen. Wat hierover in het afgetrokkene moge gezegd worden, wij gelooven met den Agent, dat de uitvoering in de tegenwoordige omstandigheden, aan de grootste zwarigheden onderhevig zijn zoude; en het is daarom, dat wij ons zeer wel met het denkbeeld hebben vereenigd, om de kosten der Gemeentelijke scholen niet ten laste van het algemeen te brengen, en zelfs zooverre, dat, wanneer de gelden, die voor ieder kind betaald worden, niet toereikende zijn, de Gemeentelijke Kas het ontbrekende zoude bijdragen. Er zijn echter Gemeenten in ons Vaderland, die niet in de mogelijkheid zijn deze kosten te kunnen bijdragen, en hierin wordt voorzien wanneer het Uitvoerend Bewind uit het Schoolfonds, die Gemeenten, in het dragen dezer last, de behulpzame hand toereikt. Wij weten wel, dat dit eenige schade zal toebrengen aan die Gemeenten, alwaar de Schoolmeesters geheel uit 's Lands Kas worden betaald; maar de ongelijkheid, die daaromtrent thans plaats heeft, kan niet wel blijven voortduren, en voor zooverre eenige derzelve het wezenlijk behoeven, zal de Maatschappij zorg dragen, dat gebrek aan de noodige geldmiddelen, het missen van onderwijs niet ten gevolge hebbe.

V.

Het toezicht over de Scholen wordt, onder den Agent, toebetrouwd aan *Departementale* en *Gemeentelijke Schoolbestuurders*.

Omtrent het getal der Departementale Schoolbestuurders, zijn wij afgegaan van het denkbeeld van den Agent, en meenen, na met hem hierover te hebben gesproken, dat het getal van *drie* genoegzaam zijn zal, maar onder bepaling, dat zij zullen kunnen

volstaan, met tweemaal in het jaar de scholen van hun District te bezoeken; deze bezuiniging is voor het Schoolfonds niet onbeduidend. De drie Departementale School-Opzieners hebben ieder een District, uit een derde van het Departement bestaande, dat aan hunne zorgen is toebetrouwd, en voor hetwelk zij verantwoordelijk zijn. Ten dien einde gaat ieder tweemaal in het jaar alle de Nationale en Gemeentelijke Scholen bezoeken, om na te gaan of de Onderwijzers de gegeven voorschriften behoorlijk volgen. Dit geeft hen aanleiding niet alleen, om de onderwijzers, die vermaningen mochten noodig hebben, tot eene betere betrachting hunner plichten te brengen, maar ook, om, wanneer zij hunne waarnemingen te zamen brengen, te overwegen, welke verbeteringen als nuttig aan den Agent behooren voorgedragen te worden. De nuttigste inrichtingen toch verbasteren weldra, wanneer aan dezelve niet behoorlijk de hand wordt gehouden, en het is daarom, dat ons die bezoeken als zeer nuttig voorkomen. Ieder dezer School-Opzieners zal, wanneer een der Gemeentelijke Scholen vacant is, met het Gemeente-Bestuur overleggen, wie met het meeste nut tot dien post zoude kunnen benoemd worden; hoewel de aanstelling aan het Gemeente-Bestuur toekomt, is daarom deze onderlinge schikking wenschelijk, omdat de voornoemde Persoon alvorens door het Departementaal Schoolbestuur moet worden geëxamineerd. De drie Leden van hetzelve komen ten dien einde viermaal in het jaar bijeen, en zij die beroepen zijn, of op de Nominatie worden gebracht, moeten aan dat Schoolbestuur voldoende blijken geven van hunne kunde; voor welk examen eene geringe betaling is voorgedragen. Wanneer een Nationale Onderwijzer benoemd moet worden, wordt door het Departementaal Schoolbestuur eene Nominatie van drie Personen gemaakt, om, met de getuigschriften hunner bijzondere en relatieve bekwaamheid aan den Agent te worden gezonden, ten einde, op deszelfs voordracht, de benoeming door het Uitvoerend Bewind geschiede. Zij onderzoeken op gelijke wijze de bekwaamheid diergene, welke tot Gemeentelijke onderwijzers benoemd zijn, en hunnen post, zonder behoorlijk getuigschrift niet kunnen aanvaarden, terwijl daartoe niet alleen dusdanig een getuigschrift wordt vereischt, maar ook de vereischte getuigschriften van goed zedelijk gedrag

en civisme, gelijk zulks in het 12 Art. der Instructie van den Agent van Nationale Opvoeding is bepaald; met dien verstande echter, dat een Acte van Burgerschap als een voldoend bewijs van civisme zal worden gerekend, maar dat zij die daartoe buiten staat zijn, omdat zij den ouderdom van 20 jaren niet bereikt hebben, of omdat zij, buiten de Republiek geboren, nog geene 10 jaren binnen dezelve hebben gewoond, hunne gehechtheid aan 's Lands gevestigden Regeeringsvorm, op eene andere wijze, ten genoegen van het Departementaal Schoolbestuur, of van het Gemeente Bestuur zullen moeten bewijzen, en daarenboven, bij de aanvaarding van hunnen post, dezelfde verklaring afleggen, welke tot de Stembevoegdheid wordt vereischt. Indien het getal Opzichters zeer wierd vermenigvuldigd, zoude het moeilijk zijn alle genoegzaam bekwaam te vinden, en zoude de eenvormigheid, welke wenschelijk is, minder bevorderd worden; en het is daarom, dat te recht, naar ons inzien, het opzicht over de openbare Scholen, hetzij Nationale, het zij Gemeentelijke, geheel aan het Departementaal Schoolbestuur wordt opgedragen, waardoor de werkzaamheden der Plaatselijke Schoolbestuurders zeer gering worden, en zich bepalen tot de bijzondere Scholen. Zij zijn het best in staat om te zorgen, dat niemand die kostwinning opvatte, zonder te hebben voldaan aan hetgeen de Maatschappij te recht mag verlangen, om een genoegzamen waarborg te hebben, dat aan hare jonge leden geene denkbeelden worden ingeprent, schadelijk voor de goede zeden of strekkende tot ondermijning van den Regeeringsvorm.

De Maatschappij kan zeker niet gedoogen, dat iemand zich opwerpt, om de Jeugd in de eerste jaren te vormen, en een onderwijs te doen erlangen, waarvan voor het toekomstig lot der Leerlingen zooveel afhangt, zonder behoorlijke blijken van eene genoegzame bekwaamheid te hebben gegeven, even weinig, als dat een onkundige zich opwerpe, om de ziekten van het Lichaam te genezen.

Daartoe wordt voorgesteld, dat ook de Bijzondere Onderwijzers, Scholen oprichtende, door Personen, daartoe door den Agent te benoemen, behoorlijk worden geëxamineerd. Maar dat examen afgeloopen, daar die bijzondere Scholen alleen plaats hebben onder toelating der Maatschappij, heeft dezelve geen

inzage, mits de Onderwijzers aan de voorwaarde hunner aanstelling voldoen. Doch dit belet niet, dat de Plaatselijke Schoolbestuurders niet zouden trachten door middelen van overreding deze Onderwijzers te brengen tot het volgen der meest geschikte leermethode. Terwijl het niet als een misbruik van macht kan worden beschouwd, wanneer zij het gebruik van schadelijke of verboden Boeken beletten. Deze Plaatselijke Schoolbestuurders zouden tweemaal in het jaar aan den Departementalen School-Opziener van hun District inzenden den staat van de Scholen, om door dezen aan den Agent te worden bezorgd.

Dan, behalve deze toeziende werkzaamheden der onderscheidene Schoolbesturen, zoude ieder Departementaal Schoolbestuur eenmaal des jaars, een zijner Leden naar den Haag zenden, om met den Agent te raadplegen en te overleggen alle de poincten, welke betrekking hebben tot het onderwijs der Jeugd en het belang der Scholen, in deszelfs geheelen omvang.

Voor wij van dit poinct afstappen, moeten wij nog aan uwe goedkeuring aanbevelen het denkbeeld, dat geen openbaar Schoolonderwijzer van deszelfs post ontzet zal kunnen worden, dan wegens plichtverzuim, burgerlijk of zedelijk wangedrag. Wij oordeelen het niet raadzaam de macht van afzetting aan de Gemeente Besturen op te dragen, maar veel beter, dat de aanklachte geschiede aan de Departementale Schoolbesturen, om door dezelve gebracht te worden ter kennisse van den Agent; doch zouden liever het finaal besluit van afzetten overlaten ter bestemming van het Bewind.

VI.

Omtrent het *Schoolfonds* meenen wij vrijheid te hebben ons te kunnen vergenoegen met hetgeen in het Concept Besluit wordt voorgedragen, daar het ons voorkomt, dat het wel begrepen belang van het publiek onderwijs met zich brengt, dat alle schikkingen, als, bij voorbeeld, het bepalen, aan welke Gemeenten toelagen moeten gegeven worden, niet aan de Wetgevende, maar wel aan de Uitvoerende Macht worde opgedragen.

En het is op al deze gronden, dat wij aan Uwl. deliberatiën onderwerpen het volgend Besluit:

De Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam, gehoord hebbende het rapport eener personeele Commissie, op den 31 Juli l.l. benoemd, om te dienen van consideratiën en advis, over eene Missive van het Uitvoerend Bewind, geschreven op den 22 daartevoren, sub Nis 162-48, ter deliberatie van het Vertegenwoordigend Lichaam brengende eene Voordracht van den Agent van Nationale Opvoeding, betrekkelijk de verbetering van het Schoolwezen, heeft geärresteerd de bepalingen, volgende hierna geïnsereerd.

(volgen de artt. die ongeveer de Wet van 15 Juni 1801 uitmaken.)

En zal dit Besluit, overeenkomstig het 60 Art. der Staatsregeling, aan de Tweede Kamer ter bekrachtiging worden gezonden, met en benevens de voordracht van het Uitvoerend Bewind en dit Rapport, alles in originali.

(w.g.) A. J. VERBEEK.
FR. GULJÉ.
F. VAN LEYDEN.
H. VAN ROYEN.
J. ALBARDA.

Op dit Rapport besloten zijnde om van het Uitvoerend Bewind te requireeren een Bericht, of en in hoe verre de Fondsen bij hetzelve Rapport aangewezen, tot het in werking brengen van het daarbij voorgedragen Plan, buiten bezwaar van den Lande, voldoende kunnen worden gerekend enz. heeft hetzelve de volgende Missive ingeleverd.

MISSIVE

van het Uitvoerend Bewind aan de Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Lichaam, tot beantwoording van bedenkingen, geopperd ten gevolge van de Memorie van den Agent van Nationale Opvoeding.

Burgers Representanten!

Bij Ul. besluit van den 3en dezer, genomen op een Rapport der Burgers Verbeek, en verdere Gecommitteerden, ter Examen eener Missive van onze Vergadering van den 22sten Julij l.l.,

daarbij hebbende overgelegd eene Missive van den Agent van Nationale Opvoeding, bevattende eene voordracht tot verbetering van het lagere Schoolwezen binnen deze Republiek, requireert GiJl. van ons Bericht, of en in hoe verre de Fondsen, bij hetzelve Rapport aangewezen, tot het in werking brengen van het daarbij voorgedragen Plan, buiten bezwaar van den Lande, voldoende kunnen worden gerekend, en zoo neen, welke toelagen ten voorsz. einde zouden worden vereischt.

Ter voldoening aan Ul. verlangen, hebben wij de elucidatie gevorderd van den Agent der Nationale Opvoeding, en het is ten gevolge derzelve, dat wij alsnu de eer hebben Ul. te communiceeren.

Dat bij het Plan door den Agent voornoemd, gesuppediteerd, en door Ul. Gecommitteerden, bij derzelver Rapport hoofdzakelijk overgenomen, de kas van den Lande in geenen deelen wordt ingewikkeld in nieuwe of onberekenbare uitgaven.

Dat alle onkosten, uit de invoering van hetzelve Plan profflueerende, niet alleen worden geassigneerd op het breeder daarbij omschreven Schoolfonds, maar ook van den staat en de toereikendheid van dat Fonds worden afhankelijk gemaakt, en mitsdien, immers zonder Ul. speciale autorisatie en concessie, niet kunnen geschieden, indien de penningen van het Schoolfonds tot het doen dier uitgaven onvoldoende worden bevonden.

Dat, wel is waar, de aanstelling van drie School-Opzieners in elk Departement, op een Jaarlijksch Tractement van f 600 ieder, eenigermate van de toereikendheid van het Schoolfonds wordt onafhankelijk gemaakt, doordien dezelve onmiddellijk zou behooren te geschieden, en de Tractementen, ook voor de oprichting en instandbrenging van dat Fonds, bij wijze van voorschot betaald te worden uit de Nationale Kas, gelijk bij Art. 32 van het Concept-Besluit wordt gestatueerd, doch dat deze ook de eenige uitgave is van dien aard, bij het Plan voorgedragen, dat dezelve, al ware het, dat het Schoolfonds daaraan niets konde bijdragen, 't geen nochtans hoogstwaarschijnlijk is, de jaarlijksche som van f 14000 niet zou kunnen te boven gaan, en dat dezelve zoo matig gesteld en van die onbetwistbare noodzakelijkheid is, dat het geenszins vermoedelijk is, dat daarin door uwe Vergadering zou worden gedifficulteerd.

Dat wijders, indien bij vervolg van tijd de publieke omstandigheden gunstiger wierden, en ten behoeve van het Openbaar Onderwijs grooter opofferingen uit de Nationale Kas konden gedaan worden, alsdan ook het Algemeen Belang ruime toelagen aan het Schoolfonds zou kunnen vorderen, doch dat daartoe alvorens het Vertegenwoordigend Lichaam in der tijd speciaal zou moeten verzocht worden, zonder dat, door de invoering van dit plan op den voorgeschreven voet, eenigermate vervangen wordt de beslissing van hetzelve Lichaam, op zoodanige eventuëele voordracht.

Dat nochtans eindelijk van het hier boven vermelde moeten uitgezonderd worden de onkosten voor het oprichten van Nationale Scholen, waarin de kinderen van behoeftigen, uit geene Kerkelijke Armenkas bedeeld wordende, om niet onderwijs zouden ontvangen; dan welke onkosten, volgens art. 5 van het Concept-Besluit, moetende gedragen worden door het Generaal Armen Fonds, ook niet kunnen worden geïmpendeerd, alvorens zoodanig Fonds bestaat, of alvorens op de algemeene begrooting der Staatsbehoeften een post voor het Armenwezen is gebracht, onder welke dan ook de kosten van het onderwijs der behoeftige kinderen zouden moeten begrepen zijn, terwijl, indien alvorens op de eene of andere plaats, eene stellige noodzakelijkheid tot het oprichten eener Nationale School mocht bevonden worden te bestaan, alsdan wederom ter uwer Vergadering eene speciale voordracht tot vinding der noodige kosten zou moeten geschieden.

Door deze ophelderingen, Burgers Representanten! gelooven wij, dat volkomen zal zijn genoeg gedaan aan de bezwaren van zoodanige Leden uwer Vergadering, die veellicht in vermoeden stonden, dat Gijl. door de goedkeuring van het voorgedragen plan zoudt kunnen zijn ingeleid tot het accordeeren van betalingen, welke of het actueel vermogen der Natie te boven gingen, of door de daaruit resulteerende nuttigheid niet wierden opgewogen, of eindelijk met geene juistheid te berekenen waren; van welk een en ander het tegendeel uit het hierboven geavanceerde onwederleggelijk blijkbaar is.

En hier zouden wij derhalven ook ons bericht kunnen besluiten, waren wij niet door den Agent der Nationale

Opvoeding verzocht, om bij deze gelegenheid alsnog nader, tot wegruiming van eenige bezwaren van een anderen aard, aan uwe attentie aan te bevelen de navolgende bijzonderheden, nopens den aard en oogmerken van het geprojecteerde School-Fonds.

Dat het namelijk wel hard toeschijnt, een School-Fonds op te richten uit de penningen, die voormaals aan Schoolmeesters van lands wege wierden betaald, en van nu voortaan aan dezelve zullen onthouden worden, terwijl de meesten hunner niet in het geval zijn van iets te kunnen missen, maar allen veeleer verhooging van bezoldiging behoorden te ontvangen.

Dan, dat de noodzakelijkheid dezen maatregel heeft gevorderd, vermits het grootste deel der Schoolmeesters niets van lands wege geniet, maar uit Gemeentelijke of andere kassen wordt gesalariëerd, terwijl het vooralsnog onmogelijk is, alle openbare Schoolonderwijzers uit de Nationale Kas te bezoldigen, en het volstrekt strijdig is met alle welbegrepen gelijkheid, dat de Natie van een aantal Schoolmeesters, in dezelfde omstandigheden verkeerende, sommigen betalen, en anderen wederom niet betalen zou.

Dat door den voorgestelden maatregel niet alleen de gelijkheid wordt hersteld, maar tevens gezorgd, dat geen der Schoolmeesteren door het inhouden van de Landstractementen in zijn bestaan wordt bekort, vermits, in gevalle de Gemeente niets tot zijne bezoldiging kan bijdragen, het Uitvoerend Bewind, uit het School-Fonds, zonder benadeeling van hetzelve, hem even zooveel zou kunnen toeleggen, als hij voorheen uit Geestelijke, Dominiale, of andere Nationale Goederen onmiddellijk plach te ontvangen, ingevolge het voorgedragene bij Art. 6 van het Concept-Besluit.

Dat wijders, door de verplichting aan iedere Gemeente opgelegd, om ten minsten iets ter bezoldiging van haren Schoolmeester bij te dragen, waarbij dan nog eene toelage uit het School-Fonds kan gevoegd worden, juist het middel gevonden, en de weg geopend is, om het lot der Schoolonderwijzers van stonden aan eenigszins te verbeteren, terwijl het, bij eene behoorlijke administratie van het School-Fonds, niet mogelijk is, dat iemand daarbij eenig nadeel lijde, 't geen niet door hen zou kunnen geleden worden.

Dat eindelijk langs dezen weg eene meer onmiddellijke verplichting der Schoolmeesters, om zich naar de bevelen van het Gouvernement te gedragen, geboren wordt, uit welke verplichting geene andere, dan de allerheilzaamste gevolgen voor de verbeteringen van het onderwijs, kunnen resulteeren.

Deze nadere Consideratiën, Burgers Representanten, hebben wij niet willen afzijn dit oogenblik nog ter uwer kennisse te brengen, daar Gijl. gereed staat, op eene der belangrijkste aangelegenheden voor de Burgerlijke Maatschappij Ul. besluit uit te brengen.

Heil en Eerbied.

SCHOOLWET VAN DEN 15 JUNI 1801.

Het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek doet te weten:

Dat het Vertegenwoordigend Lichaam des Bataafschen Volks, op de wijze bij de Staatsregeling voorgeschreven, overwogen hebbende;

Dat, daar ingevolge het 60ste Artikel van de Algemeene Beginselen der Acte van Staatsregeling, de Maatschappij wil, dat de verlichting en beschaving onder hare Leden zooveel mogelijk worde bevorderd, het onderwijs in de Lagere Scholen, als zijnde de eerste bronnen, waaruit eene meer algemeene beschaving en verlichting kan voortvloeien, behoort te worden geregeld, en aan bepaalde en eenparige Wetten verbonden;

Besloten en verordend heeft, te arresteeren de hier navolgende bepalingen.

Art. 1. Aan alle Ingezetenen der Bataafsche Republiek zal eene genoegzame gelegenheid worden verschaft, om derzelver kinderen behoorlijk onderwijs in de noodzakelijkste kundigheden des Menschelijken Levens te doen erlangen, en zulks tegen betaling van Wekelijksche, Maandelijksche of andere Schoolgelden; wordende te dien einde alle Gemeente-Besturen gelast, om, bij aanhoudenheid, zorge te dragen, dat, binnen derzelver Gemeenten, genoeg-

zame Scholen aanwezig zijn, en dat ook de kinderen van Bedeelden uit Armen-Cassen, in Plaatsen, waar voor dezelve geene afzonderlijke Scholen bestaan, van dezelfde gelegenheid kunnen gebruik maken, op zoodanigen voet, en tegen al zulke betaling, als waarover tusschen de respectieve Gemeente-Besturen, Opzieners der Armen-Cassen, en Onderwijzers der Jeugd in billijkheid zal worden overeengekomen.

Art. 2. De Gemeente-Besturen zullen wijders zorge dragen, dat op alle Dorpen en Plaatsen, waar de Wekelijksche, Maandelijksche of andere Schoolgelden niet toereikende zijn om eenen Onderwijzer der Jeugd een ordentelijk bestaan te bezorgen, aan denzelven, behalven vrije inwoning, ook eene geëvenredigde toelage tot vermeerdering zijner inkomsten worde gegeven, en de kosten daaruit voortvloeiende, ten laste der Gemeente, op de wijze bij de Staatsregeling voorgeschreven, worden gevonden, terwijl in zoodanige Gemeenten, welke buiten staat mochten zijn om de daartoe vereischte penningen op te brengen, door het Uitvoerend Bewind, op na te melden wijze, zoo verre mogelijk, zal worden voorzien, dat door dit onvermogen de kinderen niet beroofd worden van het noodig onderwijs.

Art. 3. De School-Onderwijzers, welke eenige toelagen, emolumenten of voorrechten, hetzij ten laste der Gemeenten, hetzij uit het hierna te omschrijven School-Fonds genieten, zullen door den naam van Openbare- of Gemeentelijke Schoolmeester van Bijzondere Onderwijzers der Jeugd worden onderscheiden.

Art. 4. Het onderwijs op de Openbare- of Gemeentelijke Scholen zal zich bepalen tot het Lezen, Schrijven, en de eerste beginselen der Rekenkunde; zullende hetzelve zoodanig worden ingericht, dat het door ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der

kinderen geschikt zij, om hen tot redelijke wezens te vormen; en wijders om in hunne harten in te prenten de kennis en het gevoel van dat alles, wat zij aan het Opperwezen, aan de Maatschappij, aan hunne Ouderen, aan zich zelven en aan hunne Medemenschen verschuldigd zijn; wordende het aan het Uitvoerend Bewind overgelaten, om daar, waar zulks geschiktelijk geschieden kan, de noodige inrichtingen te doen daarstellen, ten einde die Scholen tevens strekken om de kinderen den tijd, dien zij aan het bovengemelde onderwijs niet geven, te doen besteden tot eenen nuttigen arbeid, en daardoor minvermogende Ouders des te meer aan te sporen tot het zenden hunner kinderen naar die Scholen.

In de Schoolboeken en Leer-methode zal, met de meeste zorg, moeten worden vermeden al hetgeen zoude strekken tot ondermijning eener Goede Zedekunde, en van den eerbied voor het Opperwezen; doch tevens worden daargelaten al het leerstellige, dat, door de onderscheidene Kerkgenootschappen verschillend wordt begrepen.

Art. 5. Het Uitvoerend Bewind zal arresteeren eene verbeterde Leer-methode, waaraan alle Openbare Onderwijzers zich zullen moeten onderwerpen op verbeurte van hunnen Post.

Art. 6. De Onderwijzers in de Openbare Scholen zullen mede gehouden zijn, in het gebruik der Boeken, zich te gedragen naar de voorschriften, die hun door of wegens het Uitvoerend Bewind zullen worden gezonden.

Art. 7. Het toezicht over de Openbare Scholen wordt opgedragen aan Departementale School-Besturen, onder het opzicht van den Agent der Nationale Opvoeding.

Art. 8. Om dat Bestuur uit te maken, worden in ieder Departement door het Uitvoerend Bewind benoemd drie Stemgerechtigde Burgers, welke onder den naam

van School-Opzieners, ieder bijzonder werkzaam zijn over een derde van het Departement.

Art. 9. Ieder School-Opziener is verantwoordelijk voor zijn District, en bezoekt tweemaal in ieder Jaar de Scholen van hetzelve, nagaande, of de Onderwijzers voldoen aan het heilzaam oogmerk hunner instelling, hen door gepaste aanmoedigingen en vermaningen aansporende, om meer en meer nuttig te worden; zullende gezegde School-Opzieners voor het overige verplicht zijn zich te gedragen naar zoodanige Instructie, als door het Uitvoerend Bewind voor hunne werkzaamheden zal worden vastgesteld.

Art. 10. Ieder derzelver overlegt met het Gemeente-Bestuur, wie, bij eene vacature, tot Gemeentelijk Onderwijzer behoort te worden benoemd.

Art. 11. Het Departementaal School-Bestuur vergadert viermaal in ieder Jaar, zoowel om te examineeren de Candidaten tot Schoolmeesters, als tot het verrichten der verdere hun aanbevolen werkzaamheden.

Art. 12. Niemand kan tot openbaar Onderwijzer worden aangesteld, tenzij hij alvorens, door het Departementaal School-Bestuur geëxamineerd, bekwaam worde verklaard tot het geven van onderwijs: zullende hij bovendien moeten voorzien zijn van een voldoend getuigschrift van goed zedelijk gedrag, gelijk mede van toegedaan te zijn den gevestigden Regeeringsvorm, waartoe vereischt wordt eene Acte van Burgerschap, of, bijaldien hij den ouderdom van 20 Jaren niet heeft bereikt, of, buiten de Republiek geboren, nog geene 10 Jaren in dezelve heeft gewoond, dat hij de Verklaring aflegge, welke bij het 7de Art. der Publicatie van den 2 Februarij 1801 wordt gevorderd.

Art. 13. De Gemeente-Besturen hebben de benoeming der Gemeentelijke Schoolmeesters; doch wordt aan dezelve aanbevolen, in dezen gemeenschappelijk te werken met den Departements School-Opziener van hun District: de benoemde Onderwijzer moet alvorens bij het Departements School-Bestuur zijn geëxa-

mineerd, en betaalt daarvoor 7 guldens, en in geval eener buitengewone bijeenkomst 21 guldens..

Art. 14. Het Departementaal School-Bestuur overweegt alle door deszelfs Leden ingenomene berichten, ten einde daaruit op te maken, welke verbeteringen, tot eene meerdere volmaking van het Nationaal Onderwijs, zouden kunnen worden daargesteld, en welke voordrachten, daartoe strekkende, aan den Agent zouden kunnen worden gedaan.

Art. 15. Aan elk der leden wordt toegelegd een jaarlijksche somme van 600 guldens voor Reiskosten, Tijd-verlies, Arbeid en Schrijfloonen, zonder iets verder in rekening te mogen brengen, behalve alleen de Porten der Brieven, bij hen, in hunne qualiteit ontvangen, waarvan zij eene gespecificeerde Declaratie gerechtigd zullen zijn alle drie maanden in te leveren.

Art. 16. Ieder der Departementale School-Besturen zendt jaarlijks één zijner Leden naar den Haag, om met den Agent van Nationale Opvoeding te raadplegen en te overleggen alle poincten, welke betrekking hebben tot het Onderwijs der Jeugd en het belang der Scholen, en deszelfs geheelen omvang, welke bijeenkomst niet langer zal mogen duren dan ééne week, en de daartoe afgezondene School-Opzieners, gedurende dien tijd, genieten een defroyement van 7 guldens daags, mitsgaders 30 stuivers Reiskosten voor ieder uur afstands van de Plaats hunner woninge, zoowel voor de héén als terug reize.

Art. 17 Geen openbaar School-Onderwijzer zal van zijnen Post kunnen worden ontzet, dan alleen wegens Plichtverzuim, Burgerlijk of Zedelijk wangedrag; in welk geval de aanklachte bij het Departementaal School-Bestuur zal moeten geschieden, hetwelk dezelve zal brengen ter kennisse van den Agent, zullende de finale afzetting alleen geschieden door het uitvoerend Bewind.

Art. 18. Ieder Burger zal een bijzonder School kunnen oprichten, om in hetzelve Onderwijs te geven, even

als in de openbare Scholen geschiedt, doch daartoe alvorens admissie van het Gemeente-Bestuur moeten verkrijgen, en even als de openbare Onderwijzers worden geëxamineerd.

Art. 19. Ieder Gemeente-Bestuur, binnen welks ressort zoodanige bijzondere Scholen zijn, zal ten spoedigsten een Plaatselijk School-Bestuur benoemen, uit niet minder dan drie Personen bestaande, en van derzelver aanstelling, gelijk mede van alle veranderingen, in dat College voorvallende, kennis geven aan den Agent van Nationale Opvoeding, welke die Personen zal qualificeeren tot het afnemen der Examens van de bijzondere Schoolmeesters en Schoolhouderessen.

Art. 20. Deze Plaatselijke School-Bestuurders zullen zorge dragen, dat, binnen derzelver Gemeente, geene Bijzondere Scholen worden opgericht, dan op bekomene admissie der Gemeente-Besturen, en na voldaan te hebben aan de Voorwaarden, daartoe vereischt.

Zij zullen verplicht zijn, om alle middelen van overtuiging en aanmoediging aan te wenden, ter verbetering van het bijzonder Onderwijs, en wering der misbruiken, uit onkunde of vooroordeel gesproten. Zij zullen het gebruik van schadelijke of verbodene Schoolboeken, Kaarten, Prenten, enz. desnoods door tusschenkomst van het Burgerlijk Bestuur, krachtdadiglijk beletten. Zij zullen op het zedelijk gedrag der onderwijzers een wakend oog houden, ten einde, bijaldien zij, door kwade voorbeelden, der Jeugd slechte indrukken geven, hunne Acte van Admissie worde ingetrokken; voorts zullen zij tweemaal des Jaars een beknopt verslag van den staat van het bijzonder Schoolwezen zenden aan den Departementalen Schoolopziener van het District, waaronder elk derzelve behoort, ten einde door dezen bij den Agent van Nationale Opvoeding te worden ingediend.

Art. 21. Met den tijd van acht Maanden, na de Publicatie dezes, zullen ophouden alle betalingen, welke uit

's Lands Kas, Geestelijke Comptoiren, Gewestelijke of Quartierkassen, Domeinen, toebehoord hebbende aan den Vorst van Nassau, of uit eenige 's Lands Comptoiren, hoe ook genaamd, aan Dorps of andere Plaatselijke Schoolmeesters, hetzij in deze qualiteit, of uit hoofde van Kerkelijke Bedieningen, plegen te geschieden, met intrekking en vernietiging van het gestatueerde bij de Publicatiën van het Uitvoerend Bewind van 20 Mei en 16 November 1799.

Art. 22. Alle de Gelden, welke uit de Comptoiren in het vorig Artikel vermeld, voormaals ter bezoldiging van Schoolmeesters, Kosters en Voorzangers wierden betaald, zullen terstond, na het ophouden dier betaling, gestort worden in eene afzonderlijke Kas, onder beheering en administratie van het Uitvoerend Bewind, welke Kas den naam van *School-Fonds* zal dragen: zullende eene Jaarlijksche verantwoording der Inkomsten en Uitgaven aan Commissarissen der Nationale Rekening geschieden.

Art. 23. Wanneer de Agent van Nationale Opvoeding onderricht is, dat een School-Onderwijzer zich door bijzondere verdiensten heeft waardig gemaakt, blijken van goedkeuring van het Gouvernement te bekomen, zal, op des Agents voordracht, het Uitvoerend Bewind, uit het School-Fonds eene buitengewone belooning aan dien School-Onderwijzer ter aanmoediging doen verstrekken.

Art. 24. Wanneer aan het Uitvoerend Bewind genoegzaam zal zijn gebleken, dat in eene Gemeente de Schoolgelden niet toereikende zijn, om den Onderwijzer een behoorlijk bestaan te bezorgen, en dat daarenboven de omstandigheden dier Gemeente niet toelaten, om het ontbrekende te vinden uit Plaatselijke Belastingen, zal het Bewind door eene toelage uit het School-Fonds zorgen, dat, door gebrek aan de noodige middelen, de Kinderen van die Gemeente niet worden beroofd van het noodig onderwijs; en zulks bij voorkeuze omtrent zoodanige Gemeenten,

welker onderwijzers te voren uit 's Lands Kas wierden bezoldigd.

Art. 25. Wanneer de penningen van het School-Fonds toereikende zijn zullen, zal het Uitvoerend Bewind in die Gemeente, welke daartoe door hetzelve het geschiktst zal worden geoordeeld, een Instituut daarstellen, hetwelk onder het toezicht van den Agent van Nationale Opvoeding zal strekken, om een bepaald getal Personen, welke meer dan gewone bekwaamheden tot het geven van onderwijs hebben, de gelegenheid te verschaffen, om alle die kundigheden te verzamelen, welke voor een School-Onderwijzer nuttig zijn.

Art. 26. Uit dat School-Fonds zullen mede de kosten van het toezicht over de Scholen worden gevonden.

Art. 27. Het Uitvoerend Bewind wordt geautoriseerd om de Tractementen en Defroyementen der School-Opzieners, zoo lange het School-Fonds nog niet tot stand zal gekomen zijn, provisioneel, en bij wijze van voorschot, uit de Nationale Schatkist te doen betalen.

Art. 28. Aan het Uitvoerend Bewind wordt opgedragen, om op de gronden, in deze Wet gelegd, alle noodige schikkingen te beramen en vast te stellen, ten einde in de Scholen de eerste beginselen worden ingeprent, om de Kinderen te vormen tot deugdzame Menschen en tot nuttige Leden der Maatschappij.

Art. 29. Het Uitvoerend Bewind zal Jaarlijks aan het Vertegenwoordigend Lichaam eene generale opgave inzenden van de schikkingen, door of van wege hetzelve omtrent het Schoolwezen daargesteld, en van de verbeteringen, welke in dat belangrijk vak plaats hebben.

Art. 30. Zoodra het algemeen Armbestuur, op de wijze bepaald bij Publicatie van het Uitvoerend Bewind van den 15 Juli 1800, in behoorlijke werking zal gebracht zijn, zal door het oprichten van Nationale Scholen, alom de noodige zorge worden gedragen, dat aan de Kinderen van Behoeftigen, Bedeelden, of van Minvermogenden, het onderwijs in de nood-

zakelijkste kundigheden om niet worde gegeven, volgens een nader en gedetailleerd Plan, daartoe door het Uitvoerend Bewind alsdan voor te dragen, en aan de goedkeuring van het Vertegenwoordigend Lichaam te onderwerpen.

Art. 31. Inmiddels wordt aan alle Gemeente Besturen ten ernstigsten aanbevolen zorge te dragen, dat het onderwijs, hetwelk binnen derzelver Gemeenten, aan Behoeftigen of Minvermogenden, hetzij ten laste der Gemeentelijke Kassen, of ten koste van bijzondere Kerkgenootschappen pleegde te worden gegeven, worde gecontinueerd, tot tijd en wijle hetzelve zal worden vervangen door zoodanige Nationale inrichtingen, als deswegen zullen worden in werking gebracht.

En worden eindelijk alle Opzieners der Armen bij dezen vermaand, om speciaal toe te zien, dat de Kinderen der bedeelden van de voor hen geschikte gelegenheden, ter bekoming van het noodig onderwijs, stiptelijk gebruik maken, en dat de Ouders dier Kinderen tot het ter Schole zenden derzelven, desnoods door gedeeltelijke of geheele terughouding der gewone bedeeling, of op eenige andere wijze worden geconstringeerd.

Weshalven het Uitvoerend Bewind, ten einde aan de heilzame intentie des Vertegenwoordigenden Lichaams worde voldaan, alle Gemeente Besturen, en die verder in eenige betrekkingen mochten staan tot het openbaar of bijzonder Onderwijs in de lagere Scholen, serieuselijk vermaant, om de hierboven gemaakte bepalingen met allen ijver na te komen en te doen nakomen, aan de verbetering van het onderwijs in de Scholen, met aanwending van al het aan hen toevertrouwd gezag werkzaam te zijn, het lot van de Onderwijzers der Jeugd, zooveel in hun vermogen is, te verbeteren, en derzelver eerwaardigen stand naar verdienste te verheffen, door alle zoodanige, in vergelijking van het gewicht der zaak,

altijd geringe opofferingen, als daartoe zullen worden vereischt, met standvastige en voorzichtige weerstandbieding aan de dwalingen der Onkundigen, aan de vooroordeelen der Lichtgeloovigen, en aan tegenkanting der Onwilligen, met onbaatzuchtigen ijver eindelijk voor de dierbaarste belangen van het tegenwoordig en toekomend Geslacht; wordende dezelve, van wegens het Uitvoerend Bewind, mitsdezen verzekerd, dat derzelver gezag, waar zulks noodig mocht zijn, met ernst zal worden gehandhaafd, en dat het Bewind in alle verordeningen, welke aan deszelfs beschikkingen zijn overgelaten, zijne handelingen door billijkheid en gematigdheid zal kenmerken, tot wegneming en voorkoming van alle rechtmatige redenen van beklag, van hoedanigen aard die zijn mochten, en tot opwekking van vernieuwden lust en werkzaamheid bij alle, die in de vorming en beschaving der Jeugd aan het Vaderland gewichtige diensten willen bewijzen, ten einde langs dezen weg het Maatschappelijk geluk worde vermeerderd, Naarstigheid, Goede Zeden en Vaderlandsche Deugden voortgeplant, en de Bataafsche Natie, welke in de zorg voor het Onderwijs der Jeugd andere Volken zoo lange ten voorbeelde heeft gestrekt, doch nu voor sommige harer Naburen in dit gewichtig stuk moet achterstaan, ook in dezen den ouden roem harer Wijsheid en Menschlievendheid moge hernemen.

Dienvolgens gelast het Uitvoerend Bewind, in naam des Vertegenwoordigenden Lichaams, dat deze zal worden afgekondigd en aangeplakt, alomme daar zulks behoort.

Gedaan in den Haag, den 15 Junij 1801.

(was geparafeerd)

A. F. R. E. van Haersolte Vt.

(onderstond)

Ter ordonnantie van hetzelve,

(was geteekend)

S. Dassevael. l. s.

AANSPRAAK

van den Agent van Nationale Opvoeding ter opening der bijeenkomst van Schoolopzieners, te zijnen huize gehouden op den 16 Juli en volgende dagen des jaars 1801.

Daar ik thans het genoegen heb eene eerste vrucht mijner pogingen, tot hervorming van het Onderwijs der Jeugd, te smaken, door een aantal Mannen bij mij vergaderd te zien, die gaarne hunne talenten en hunnen arbeid tot bereiking van dit heilzaam doel willen aanwenden, en met mij treden in de overweging der belangrijkste aangelegenheden daartoe betrekkelijk, kan ik mij zelven de voldoening niet weigeren, om Ul. geëerde Medeburgers en Vrienden, voor dit bewijs van uw vertrouwen en van uwe goedwilligheid, om mij in het gewichtigst gedeelte van mijnen post tot raad en tot hulp te verstrekken, mijnen oprechten dank te betuigen.

Wanneer ik naga, hoedanig de post van Opziener der Scholen, naar het denkbeeld dat ik mij van denzelven gevormd heb, moet ingericht en waargenomen worden, wanneer ik overweeg, met welke hindernissen en verdrietelijkheden men in denzelven zal te worstelen hebben; wanneer ik in vergelijking breng den arbeid daaraan verknocht, ik zal niet zeggen, met deszelfs bezoldiging, want deze kan in geene aanmerking komen en nauwelijks voor iets meer dan een bloote schadeloosstelling worden gehouden, maar met de zichtbare uitwerkselen van dien arbeid; dan betuige ik mij geene te waardige denkbeelden te kunnen vormen van de Vaderlands- en Menschenliefde dergenen, die zich voor het welzijn der Bataafsche jeugd en tot uitbreiding van ware verlichting, deugd en wetenschap dezen moeilijken post willen laten welgevallen.

Inderdaad, *waar ik de oogen wende, ik ontdek niet dan zwarigheden,* zoo groot in getal en gewicht, dat men in verzoeking geraakt, om de daar tegen overstaande aanmoedigingen voorbij te zien, en gevaar loopt, om voor het gevoel der laatste geheel onvatbaar te worden. *In het Onderwijs der Scholen zelve is niet maar hier en daar iets terecht te brengen, maar alles, het een melaatscher dan het andere, te herstellen en te herscheppen.* De Onderwijzers der jeugd, door het gemis van

eenigerhande aanmoediging, door het uitblusschen van allen naijver, door gebrek aan noodige opleiding en nog meer dan dit alles, door kommer en behoefte in een staat van diepe vernedering gezonken, hebben geen denkbeeld van den aard en het gewicht hunner bestemming, en beschouwen den man, die hen tot de hoogte derzelve wil opvoeren, als een hatelijken nieuwigheidsbejager, die hen aan zijne grillen wil opofferen en van het overschot der rust hunnes afgesloofden levens berooven.

De leerwijze der Scholen, slaafsch en ***werktuigelijk, geschikt om den lust der kinderen, in plaats van op te wekken, uit te dooven, ja van den beginne af te versmoren;*** om hunne ***verstandsvermogens,*** in plaats van die te ***ontwikkelen,*** voor hun gansche leven te ***verstompen,*** en om hun geheugen, niet met de kennis van nuttige zaken, maar met verwarde klanken op te vullen; deze leerwijze heeft niettemin alle de ontelbare aanhangers van het oude, die het voor een misdaad rekenen wijzer te willen zijn dan hunne vaderen, tot even zoovele driftige voorstanders. ***De leerboeken der Scholen, nutteloos voor het oogmerk waartoe ze dienen moeten, zonder belang*** en ***vervelend voor de jeugd,*** hebben nochtans, door hun inhoud en afkomst, een eerwaardig voorkomen bij velen, die derzelver afschaffing en verwisseling met andere voor niets minder dan heiligschennis houden. Bij de Ouders ontmoet men de verstgaande onverschilligheid voor de vorming van hun kroost, in hunne harten de grofste vooroordeelen, en in hunne huisgezinnen alle de gevolgen eener verwaarloosde opvoeding; bij Gemeentebesturen een geest van tegenkanting, zoo ras aan hun gezag onttrokken wordt eene voor hen onmogelijke bezorging van belangrijke zaken; bij de Kerkelijken afhankelijkheid, kleinmoedigheid of dweepzucht, alle even doodelijk voor de hervorming der Scholen .... der Scholen, waarvan het locaal alleen niet zelden een onverwinnelijken hinderpaal stelt aan derzelver meest noodzakelijke verbetering.

Voegt hierbij de uitwerkselen van burgerlijke en Godsdienstige partijschap en de daaruit geboren verwijdering der harten; het bijkans algemeen misnoegen, uit den rampspoed der tijden nog meer, dan uit de wezenlijke gebreken van onzen regeeringsvorm gesproten, en den staat van 's Lands kas, die, door de

herhaaldelijk ondernomen herschepping onzer Marine, door een verbazend kostbare Landmacht,. en door de ver boven ons vermogen geklommen nationale schuld uitgeput, geene zoo krachtige ondersteuning kan aanbieden, als waardoor anders veellicht aan de meeste en moeielijkste bezwaren zou kunnen worden te hulp gekomen: met welk uitzicht, zoo zou men bijkans uitroepen, met welk eenigermate gunstig vooruitzicht zal men dan het werk der School-verbetering aanvaarden en zich den ondankbaren post van Opziener der Scholen getroosten? *Wat Hercules zal den stroom leiden om deze stallen van Augias te zuiveren, en de besmette lucht haar verpestenden adem te ontnemen?*

Dit tafereel, Medeburgers, 't welk ik met ware, schoon donkere, verven heb afgeschetst, is voor Ul. en mij zoo troosteloos, dat ik noodig achtte onze aandacht te verpoozen door het opzamelen der bijzonderheden, welke geschikt zijn, om, niettegenstaande het afschrikkend gezicht van alle deze hinderpalen onzer onderneming, echter onzen wankelenden moed op te beuren en ons onze nieuwe loopbaan volvaardig te doen beginnen.

Indien immer *eenige wezenlijke verbetering der Scholen zal tot stand gebracht worden, dan zal dezelve een voorwerp moeten uitmaken der zorge van het Hoog Bestuur des Lands;* hetzelve zal door wijze en bepaalde Wetten den grondslag van alles moeten leggen, de handhaving dier Wetten aan geschikte personen aanbevelen, en een toegang openen, langs welken men, door het trapswijze invoeren van voortgaande maatregelen tot herstel, door het voorzichtig aanwenden van gepaste hulpmiddelen, eindelijk het voorgestelde doel tot eene zekere hoogte bereiken kan: hierdoor alleen toch kan aan moedwilligen tegenstand het hoofd geboden, aan ijdele uitvluchten de weg afgesneden, en die eenparigheid van werking bekomen worden, die aan alle welingerichte pogingen de noodige kracht en klem moet geven. Maar is dit zoo, dan mogen wij ons ten minsten verheugen, dat de eerste stap gedaan, en de ingang gebaand is van eenen weg, die nog wel overal met doornen en struiken bewassen, hier en daar door ruïnen en steenklompen opgestopt is, maar echter een zekeren uitgang voorspelt, indien wij slechts acht geven om het echte spoor te houden, en noch arbeid, noch

inspanning onzer krachten te sparen voor de verkrijging der roemrijkste aller wenschen. Daarenboven: *waaraan is voor een aanmerkelijk gedeelte het diep verval der Scholen toe te schrijven?* Is het niet aan *volslagen gebrek aan een hoogst noodzakelijk toevoorzicht?* Aanschouwt de mannen, die zich gedurende een gansch leven, onder een aantal kwalijk opgevoede kinderen moeten afsloven, terwijl bijkans niemand zich om hun lot, of òm de vruchten van hunnen zuren arbeid bekommert; nemen zij hun plicht waar met ijver en met verstand, het ontbreekt hun aan alle aanmoediging of voldoening; volgen zij in het onderwijs verkeerde grondregelen, niemand heeft lust om hen te onderrichten, en die daartoe den lust mocht hebben, dien ontbreekt het aan de noodige kunde; hunne Scholen worden niet bezocht, op de vorderingen hunner leerlingen geen acht geslagen; de bewustheid, dat zij onder geenerlei wezenlijk opzicht staan, doet hen, in het gemak van den ouden slenter, eenige verlichting zoeken voor de verdrietelijkheden van hunnen post; onbekend met geschriften, die hen, zoolang zij nog in hunne jeugdige jaren zijn, zouden kunnen vormen en opleiden, hebben zij geen toegang tot personen, bij wie zij eenige inlichting kunnen verkrijgen: dus overgelaten aan zich zelf, genoodzaakt om zich naar alle de luimen en grilligheden der Ouderen te schikken, ten einde niet beroofd te worden van dat gedeelte van hun sober bestaan, 't welk uit de Schoolgelden voortvloeit, kwijnen zij, zonder eenigen prikkel of weetgierigheid e kennen, in onkunde en vergetelheid weg, en laten niet zelden geene andere sporen van hun bestaan achter, dan Weduwen en kinderen zonder toevlucht of brood .... *En zou een welgeordend toezicht over de Scholen aan deze diep-ingewortelde kwaal niet eenig geneesmiddel kunnen toebrengen?* Zou de enkele gedachte van door een verstandig oog gadegeslagen te worden, niet over het algemeen reeds eenige, en hier en daar eene zeer heilzame, uitwerking moeten teweegbrengen? Zou alle onderrichting, aan Onderwijzers der jeugd gegeven, alle aanmoediging, lof en vriendelijke berisping voor allen gelijkelijk nutteloos wezen? Zou eene goede Schoolorden en gepaste onderwijsboeken, met gezag ingevoerd, vergezeld van een verstaanbaar handboek voor het nuttigst gebruik derzelve,

nergens eenige misbruiken beteugelen, geene kwade gewoonten afschaffen, en nergens tot eene meer redelijke opleiding der jeugd den weg banen? Vergeeft mij, Medeburgers, indien ik, die u geene te vleiende uitzichten van den goeden uitslag uwer pogingen wil openen, nochtans deze vragen niet ontkennend kan beantwoorden; indien ik U eenige vruchten derzelve met vertrouwen durve beloven, beneffens de voldoening voor uwe menschlievende harten, dat Gij u zult bekend gemaakt en bezig gehouden hebben met den staat, met het lot en de aangelegenheid van mannen, die, door verwaarloozing van de zijde des Burgerlijken Bestuurs, beneden hunnen eerwaardigen stand gezonken, eene hulprijke hand noodig hebben, om hen op te beuren, hun de waarde hunner bestemming te doen gevoelen, en aan de ellende en kommer, waardoor zij gedrukt worden, is het mogelijk, te ontrukken.

Wijders, hoezeer menigvuldige oorzaken hebben samengeloopen, om het grooter getal van de Onderwijzers der jeugd te doen blijven ver beneden de instelling en het gewicht hunnes Ambts, er zijn nochtans onder dezelve waardige mannen, verspreid door alle de oorden van dit Gemeenebest, die door hunne kunde en ijver de achting der braven verdienen, en verlangen naar het oogenblik, waarin betere inrichtingen met kracht zullen worden gehandhaafd; maar het zijn deze, die ondersteuning behoeven, om de hinderpalen der vooroordeelen en der kwaadwilligheid te overwinnen, en om niet zelve de slachtoffers hunner edele gezindheid te worden; het zijn deze, die op den eervollen weg, door hen ingeslagen, een bekwamen leidsman noodig hebben, om hen eene nog grooter volkomenheid te gemoet te voeren: alle hebben zij aanspraak op den lof en de belooning van hunnen hoogst nuttigen arbeid, en om als verdienstelijke Burgers bekend te worden bij het Vaderland, 't welk zij boven anderen hebben welgedaan. En schoon sommige hunner door geschriften zich eenen naam en eer hebben verworven, andere echter, met een gelijken trap van verdiensten, leven onopgemerkt in hunnen kleinen kring, en worden vergeten, omdat niemand hen kende, die hunne deugd wist te waardeeren. Ziet daar, mijne Vrienden, eene aanlokkelijke, betooverende zijde van den post eenes Bestuurders

der Scholen: recht te doen aan verdiensten, die miskend of in het duister verscholen waren; ziet daar eene kleine vergoeding voor de menigerlei verdrietelijkheden, aan dien post verknocht, de deugd te kunnen handhaven tegen de vervolging van nijd en vooroordeelen, ijver en talenten te ondersteunen, aan dezelve nieuwe veerkracht, een gelukkiger wending te geven, en alzoo het heil, door dezelve teweeggebracht, onberekenbaar te vermenigvuldigen.

Laat ik hier ten laatsten nog mogen bijvoegen, dat door de nu uitgevaardigde wet omtrent het Schoolwezen, en het verordenen van een geregeld toezicht over hetzelve, nog van een anderen kant, op eene zekere en van alle bedenkingen onafhankelijke wijs, gezorgd is voor de verbetering van het Openbaar Onderwijs: ***ik bedoel, dat niemand, zonder het afleggen van behoorlijke proeven en bewijzen zijner bekwaamheid, tot hetzelve zal worden toegelaten.*** Gaarne beken ik, dat men in de Examens van beroepen Schoolmeesters, immers vooreerst, toegevendheid zal moeten gebruiken en zich niet zelden vergenoegen met een veel geringer trap van volkomenheid, dan men in gemoede voor de bediening eenes zoo gewichtigen Ambts noodzakelijk oordeelt; maar dit zal echter nimmer ten nadeele van meer geschikte en bekwame Onderwijzers behoeven te geschieden, en niet dan onder zoodanige bepalingen, die eene meer algemeene oefening in de kundigheden, tot het onderwijs betrekkelijk, en ook meer algemeene vorderingen, in dezelve, voor het toekomende beloven. Hierdoor zal ten minsten de vermetele onkunde worden afgeschrikt en beteugeld, en eindelijk de deur gesloten voor zoovele onwaardige voorwerpen, die bij het verloopen van een verwaarloosd beroep of handwerk, of in de verlegenheid om met iets beters den kost te verdienen, zich nog altijd goed genoeg achten, om als Onderwijzers der Jeugd en Vormers van menschen op het tooneel te treden.

Het is dan niet geheel hopeloos, Medeburgers, dat door de maatregelen, bij het Hoog Bestuur des Lands genomen, en waarvan Gijlieden benevens mij tot uitvoerders gesteld zijt, iets goeds worde voortgebracht; ik stem gereedelijk toe, dat dit goede gering zal kunnen zijn, en dat de nuttigheid Uwes

arbeids, immers in den aanvang, en, naar den uiterlijken schijn, niet aan de grootheid van denzelven zal beantwoorden; maar kan men wel iets, wat tot het onderwijs en tot de beschaving der jeugd betrekking heeft, gering noemen?

Indien door uwe zorgen en pogingen slechts één of weinige kinderen worden gevormd, om éénmaal, als verstandige en brave vaders en moeders, in hunne huisgezinnen en rondom zich, zegen en geluk te verspreiden, om het goede zaad, dat in hun gezaaid was, weder in hunne kinderen over te planten, is dan dit gering nut, door Ulieden gesticht, in deszelfs omtrek en waarde wel onder eenige berekening te brengen? Indien het Ulieden door onvermoeide vlijt gelukken mocht slechts hier en daar eene goede school te stichten, waar het gezond verstand geleerd, vaderlandsche deugden worden ingeprent, en de jeugd tot dien trap van beschaving opgeleid, die voor haar stand en beroep is afgemeten, is het dan wel mogelijk de mate der verplichting te bepalen, die het geheele vaderland, die het tegenwoordig en toekomend geslacht aan U en uwen welbesteden arbeid hebben zal; en wie onzer, mijne Vrienden, zou voor deze streelende bewustheid, voor deze zuivere voldoening des harten, om, al ware het onopgemerkt en miskend, een zegen der maatschappij geweest te zijn, zich geene moeielijke onderneming laten welgevallen?

Dan, hoezeer ik voor mij zelve overreed ben, dat in deze loopbane nut en heil voor het algemeen teweeg te brengen is, wil ik Ulieden echter geenszins ontveinzen, dat niet zoozeer van de inspanning uwer pogingen, als van de wijze om dezelve aan te wenden, de meer of min gunstige uitslag derzelve te verwachten is, en dat zelfs de uitstekendste kunde, gepaard met den meesten ijver en geestdrift, doch zonder voorzichtig beleid en vaste grondbeginselen, gevaar zou loopen het voorgestelde doel te missen. Vergunt mij eenige bedenkingen te dezen opzichte, die bij mij, uit eene herhaalde overweging dezer belangrijke zaak, zijn geboren, aan uwe aandacht en beoordeeling kortelijk mede te deelen.

Vooreerst. Daar het werk, aan het toezicht over de scholen verknocht, nog nieuw is, en de te bearbeiden stof bijkans

geheel als ruw en ongevormd moet beschouwd worden, zou men lichtelijk, in een overmaat van ijver, door alles tevens bij de hand te willen nemen, zich in eene menigte van bezigheden kunnen inwikkelen, die meer verwarrend en moed uitdoovend, dan in derzelver gevolgen heilrijk zouden zijn. Het zal derhalven van aanbelang wezen, dat ieder Opziener, na zich met den staat der Scholen in zijn District oppervlakkig te hebben bekend gemaakt, het daarin voorkomend werk oordeelkundig schifte en verdeele, berekene wat zijne eerste zorgen vereischen, en wat voor volgende oogenblikken kan gespaard worden; waarin hij onmiddellijk nut zou kunnen stichten, en voor welke pogingen hij gunstiger tijdstip, een beter samenloop van omstandigheden moet afwachten; en hoezeer het den grootsten moed zou aanduiden het moeielijkste allereerst aan te vatten, het meest bedorvene voor alles anders te willen herstellen en verbeteren, schijnt echter wijsheid en overleg in dezen het tegendeel aan te raden, ja gebiedend te vorderen, dat de eerste pogingen vooral worden aangewend, waar de uitslag het zekerste is, waar of eene reeds bestaande inrichting der Scholen, of de geschiktheid der Onderwijzers, of Plaatselijke bijzonderheden eene gezonde hoop op merkbare en onmiddellijke nuttigheid aan de hand geven. Zoo zal men zich langzamerhand voor hetgeen moeielijker is zelve zien voorbereid; zwarigheden, die onoverkomelijk schenen, zullen ongevoelig worden uit den weg geruimd, en, terwijl men den arbeid zich door orde verlicht, zal dezelve eindelijk het geheel met meerder nadruk omvatten.

Ten anderen.

Niets is gewoner bij hen, die uit edelmoedige beginselen, en met geestdrift, belangrijke verbeteringen pogen in te voeren, dan zich een ideaal van volkomenheid te vormen, waarnaar zij, als naar het hoogste doel hunner wenschen, zoolang zonder vermoeienis heenstreven, totdat niet zelden de uitkomst hen overreedt, dat onvolmaaktheid het kenmerk is van alle aardsche dingen, en dat men, ook in het goede, het nuttige en edele, zijne begeerten moet weten te matigen. En waar zal men voor deze teleurstelling zich meer moeten wachten, dan in de verbetering der Scholen? Elk derzelve is een samengesteld

werktuig, bestaande uit vele raderen van een teeder en gebrekkig maaksel; omstandigheden waarover men niets te gebieden heeft; personen, wier zielskrachten en karakter boven het bereik van alle maatregelen liggen, bepalen van alle kanten onze uitzichten, onze hulpmiddelen en onze wenschen; ieder School is slechts voor een zekeren trap en voor zeker soort van volkomenheid vatbaar, en het is voor het scherpziend oog der oordeelkunde alleen mogelijk na te gaan, wat van elk derzelve in het bijzonder, nu of in het vervolg, te hopen zij; hoe men de denkbeelden en grondregelen eener ware Schoolverbetering, niet slechts op alle in het algemeen, maar ook op ieder afzonderlijk, hebbe toe te passen. Hierdoor, ik gevoel het, zal het werk der School-Opzieners niet verminderd, maar aanmerkelijk vermeerderd worden, doch tevens, zoo ik mij vleie, in aangenaamheid en voldoening gewinnen, en eene goede en gewenschte uitkomst kan langs dezen weg alleen worden verzekerd.

Ten derden.

Ook ten aanzien der hindernissen, welke zich in de beoefening der plichten, aan het toezicht over de Scholen verknocht, van alle kanten zullen opdoen, zal een verstandig overleg te stade komen, ten einde niet door dezelve als overrompeld en ongeschikt te worden om eenig goed ten uitvoer te brengen. Wien is het niet menigmaal in de volvoering zijner beste en geliefdste plans te beurt gevallen, dat hij voor den tegenstand heeft moeten wijken? Wie heeft zich alsdan niet menigmaal te laat beklaagd, dat hij, door al te lang tegen den stroom op te roeien, zijn tijd verloren en noodeloos verdriet zich heeft op den hals gehaald? Moeilijkheden van aanbelang zijn door tijd en geduld alleen te overwinnen, en die, met verwaarloozing van dit grondbeginsel, zijn oogmerk meende te bereiken, door, gelijk men dit noemt, terstond door te tasten, werd doorgaans het slachtoffer zijner welgemeende dwaling. Onoverkomelijke zwarigheden welgemoed over te stappen; andere, die meer arbeids en tijds zouden vorderen, dan nuttiger bezigheden, vooral in den aanvang, voor zich vereischen, voor een poos terzijde te stellen; voor alles het gunstig tijdstip af te zien, en, waar overtuiging genoegzaam is, geene betooning van gezag te wagen; het zijn de grondstellingen, wier verstandige aan-

wending ten laatsten ook de grootste hinderpalen uit den weg ruimen.

Ten vierden.

Maar van alles, wat den post eenes Opzieners der Scholen verdrietig en den uitslag zijner pogingen onzeker zou kunnen maken, is niets doodelijker, dan twisten en geschillen, die, hetzij derzelver beslissing de tusschenkomst eener hooger macht al dan niet vereischen, altijd op misnoegen, verwijdering en verdubbelde tegenwerking uitloopen. Waar dezelve slechts voor te komen zijn door onbekrompenheid van geest, die zich aan geene kleinigheden of vitterijen bekreunt, door toegevendheid, die het geringe laat glippen, om zich van het grootere te verzekeren, door afkeer van alles wat slechts naar heerschzucht zweemt, door achting en vertrouwen in te boezemen, door bereidwillige dienstbetooning, en door alle de beminnelijke eigenschappen eener verheven ziel, dáár, ook met opoffering van eigen begrippen, de eenstemmigheid te bevorderen, de inspraak der gevoeligheid voor die van plicht en algemeen belang te smoren, en geen harnas aan te trekken, dan waar de overwinning den strijd waardig is; behoeve ik Ul., Medeburgers, van de waarde dezer grondbeginsels te overtuigen, daar zij uw openbaar en bijzonder gedrag steeds hebben gekenmerkt?

Ik zou hier, *ten vijfden,* nog kunnen spreken over de noodzakelijkheid, om door medewerking van anderen, vrienden der jeugd en des menschdoms, zich den arbeid eenigermate te verlichten, en, zooveel mogelijk zal zijn, een aantal bekwame mannen, vooral uit die standen, wier invloed op de maatschappij het uitgebreidste is, aan de hervorming van het onderwijs te verbinden, en voor de verbetering van het Schoolwezen belang in te boezemen; doch ik heb veellicht de palen der bescheidenheid reeds overtreden, en althans voor uw geduld en toegevendheid reeds meer dan genoeg gezegd. Ik zal dus een einde maken met mij in de openhartige mededeeling van uwen verlichten raad over alle de onderwerpen, die de stof onzer onderlinge overweging zullen uitmaken, ernstig aan te bevelen, en Ul. van mijne zijde te verzekeren, dat geen arbeid noch opofferingen mij immer te groot zullen zijn, om Ul., en die met u denzelfden post zullen bekleeden, tot deszelfs waarneming,

zooveel in mijn vermogen is, in staat te stellen, den uitslag uwer pogingen te verzekeren en u de rijkste vruchten van uwen arbeid te doen plukken.

Zullen éénmaal betere dagen voor ons Vaderland aanlichten, en zal het alsdan tevens door uwe zorgen gebleken zijn, dat algemeene verbetering der Scholen geen loutere harsenschim is, dan zullen wij gezamenlijk naar krachtiger ondersteuning omzien, ten einde den stand van waardige Onderwijzers der jeugd te verheffen, de middelen ter beschaving te vermenigvuldigen, en eenen arbeid, waarbij de maatschappij het wezenlijkst belang heeft, door meer geëvenredigde belooningen te vergelden.

Hij, die de bron is van waarheid, deugd en verlichting doe onze onderneming wel gelukken, en tot heil des Vaderlands, tot heil des menschdoms uitloopen! — dit is de wensch, waarmede ik eindige. —

16 Juli 1801

GELIJKHEID, VRIJHEID, BROEDERSCHAP.

22 Aug. 1801.

PUBLICATIE van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek, houdende alteratiën in het 8 en 15 Art. der Publicatie van den 15 Juni 1801, en verdere beschikkingen omtrent het onderwijs in de lagere Scholen. Geärresteerd den 22 Augustus 1801. Het zevende Jaar der Bataafsche Vrijheid.

Het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek doet te weten:

Vooreerst, Dat het Vertegenwoordigend lichaam, op de wijze bij de Staatsregeling voorgeschreven, overwogen hebbende, dat, mits dat het oogmerk van het Vertegenwoordigend Lichaam worde bereikt, en de sommen, door hetzelve geaccordeerd, niet te boven gegaan, de beschikkingen over de wijze van daarstelling meer behooren tot de werkzaamheden van het Uitvoerend Bewind,

Besloten en verordend heeft:

Bij alteratie van het 8 en 15 Art. van het Decreet van den 6 Juni dezes jaars, houdende verordeningen ten aanzien van

het onderwijs op de lagere Scholen, bij Publicatie van den 15 daaraan, ter kennisse van den Volke gebracht, – hetzelve Bewind te autoriseeren, om, wanneer daardoor het oogmerk der daarstelling van de Departementale School-Opzieners beter zoude worden bereikt, in die Departementen, welke eene mindere uitgestrektheid hebben. minder dan drie, in die van eene meerdere uitgestrektheid, meer dan drie School-Opzieners aan te stellen;

Voorts om, ten zelven einde, de werkzaamheden van eenen School-Opziener aan twee Stemgerechtigde Burgers op te dragen, mits aan beide gezamenlijk niet meer dan zeshonderd Guldens voor reiskosten, tijdverlies, arbeid en schrijfloonen worde goedgedaan.

Ten Tweeden, Dat het Bewind uit kracht der autorisatie, en last, door het Vertegenwoordigend Lichaam bij het voorschreven Decreet, en dat van 6 Juni dezes jaars, op hetzelve verstrekt, heeft beraamd en vastgesteld, te weten:

Eene Instructie voor de Departementale School-Opzieners, een Reglement voor de Departementale School-Besturen, Algemeene verordeningen omtrent het afnemen der examens bij de Departementale School-Besturen, en een Reglement van orden voor de Openbare Scholen, binnen de Bataafsche Republiek;

van alle welke gearresteerde stukken het vereischt aantal exemplaren aan de Departementale Besturen zijn gezonden.

Voorts de verdeeling der Departementen in School-Districten, en de aanstelling der School-Opzieners over dezelve, zoo in maniere als volgt:

Dat het Departement van de Eems is verdeeld in vijf School-Districten, waarvan het eerste zal bestaan uit den eersten Ring van dat Departement, en waarover als School-Opziener is aangesteld de Burger T. Schonegevel, te Dokkum.

Over het tweede, zullende bestaan uit den 2den en 3den Ring, de Burger B. van Weemen, te Leeuwarden. Over het derde, bestaande uit het grootste deel van den 4den Ring, de Burger J. H. Niewold, te Warrega. Over het vierde, be-

staande uit den 5den, een klein deel van den 4den, en een klein gedeelte van den 6den Ring, de Burgers H. D. Guyot en J. R. van Eerde, beide te Groningen. En over het vijfde, bestaande uit het grootste deel van den 6den en uit den 7den Ring, de Burger H. Wester, in de Oude Pekel-A.

Dat het Departement van den Ouden IJsel is verdeeld in zes School-Districten, waarvan het eerste en tweede zal bestaan uit den 1sten, 2den, en de helft van den 4den Ring, en waarover als School-Opzieners zijn aangesteld de Burgers W. Sanders, te Vollenhoven, en M. J. Adriani, te Tjalbert, welke de verdeeling dezer beide Districten onder zich zullen formeeren, met kennisgeving aan, en onder approbatie van den Agent van Nationale Opvoeding.

Wijders over het derde District, bestaande uit de Zuidelijkste helft van den 4den, en het Noordelijkst deel van den 5den Ring, de Burger J. F. Serrurier, te Zwolle.

Over het vierde, vijfde en zesde District, zullende bestaan uit den geheelen 3den, het Zuidelijk deel van den 5den en voorts den 6den en 7den Ring, de Burgers J. ten Brink, te Harderwijk; J. W. A. Muller, te Olst, en J. H. Floh, te Enschede; welke deze drie Districten onder elkander zullen verdeelen, met kennisgeving aan en onder approbatie van den Agent van Nationale Opvoeding.

Dat het Departement van den Rijn is verdeeld in vier School-Districten, waarvan het eerste zal bestaan uit den 1sten en de helft van den 2den Ring, met uitzondering van eenige Scholen in de Noordelijkste gedeelten gelegen, en over welk District tot School-Opziener is aangesteld de Burger G. W. Boot, te Gorinchem.

Over het tweede, bestaande uit den 3den en 4den Ring, benevens eenige Scholen, ten Zuiden dier Ringen, in den eersten en tweeden Ring gelegen, de Burger G. W. Westerbaen, te Utrecht.

Over het Derde, bestaande uit den 5den en de helft van den 4den Ring, de Burger J. van Manen, Adz. te Arnhem. En over het vierde, bestaande uit den 6den en 7den Ring, de Burger H. W. van Woelderen, te 's Heerenberg.

Dat het Departement van den Amstel, bij het-

welk, met betrekking tot het Departementaal Schoolbestuur, is gevoegd de 7de Ring van het Departement Tessel, is verdeeld in twee School-Districten; waarvan het eerste zal bestaan uit alle de openbare Scholen, gelegen in het Departement van den Amstel, en dat gedeelte van den 7den Ring van het Departement van Tessel, hetwelk ten Westen de Vecht is gelegen, en over welk District als School-Opzieners zijn aangesteld de Burgers C. Wertz, te Amsterdam, en A. Simons te Thamen aan den Uithoorn.

Over het tweede, bestaande uit het ander gedeelte van laatstgemelden Ring, gelegen ten Oosten van de Vecht, de Burger H. H. Donker Curtius, te Muiderberg.

Dat het Departement van Tessel, met uitzondering van den 7den Ring, is verdeeld in drie School-Districten, waarvan het eerste zal bestaan uit den geheelen 1sten, en een Noordelijk gedeelte van den 2den en 3den Ring, en waarover als School-Opziener is aangesteld de Burger J. Clarisse te Enkhuizen.

Over het tweede, bestaande uit het overige van den tweeden en derden, en den geheelen vierden Ring, de Burger P. Beets Pz. te Zaandam.

Over het derde, bestaande uit den 5den en 6den Ring, de Burgers J. Teissèdre l'Ange, te Haarlem, en J. de Kruyff, te Leiden.

Dat het Departement van de Delf' is verdeeld in twee School-Districten, waarvan het eerste zal bestaan uit den eersten, tweeden en de Noordelijke helft van den 6den en van den 7den Ring, en waarover als School-Opziener is aangesteld de Burger B. Spoelstra, in den Haag.

Over het tweede, bestaande uit den 3den, 4den, 5den en de Zuidelijke helft van den 6den en 7den Ring, de Burger W. Goede, te Rotterdam.

Dat het Departement van de Dommel is verdeeld in vijf School-Districten, waarvan het eerste zal bestaan uit den 1sten en 3den Ring, en waarover als School-Opziener is aangesteld de Burger E. Thijsman, te Loon op Zand.

Over het tweede, bestaande uit den 2den Ring, met uitzondering der zoogenoemde Boemelerwaard, de Burger A. A. Ossenberch, te Woudrichem.

Over het derde, bestaande uit het overig gedeelte van den tweeden, uit den geheelen zevenden, en een Noordelijk deel van den zesden Ring, de Burger S. de Kanter, te Zalt-Boemel.

Over het vierde, bestaande, uit het overige van den 6den Ring, de Burger S. van den Noordaa, te Dinther. En

Over het vijfde, bevattende den vierden en vijfden Ring, de Burger A. van Moorsel te Eindhoven. En eindelijk:

Dat het Departement van Schelde en Maas is verdeeld in vijf School-Districten, waarvan het eerste en tweede zal bestaan uit den 1sten en 2den Ring, waarover tot School-Opzieners zijn aangesteld, de Burgers S. F. Huët, te Vlissingen; en A. van Deinze Jz., te Middelburg; welke de verdeeling dezer beide Districten onder zich zullen formeeren, met voorkennis en onder goedkeuring van den Agent van Nationale Opvoeding.

Over het derde, bestaande uit den 3den en 7den Ring, de Burger A. Uyttenhooven, te Brouwershaven.

Over het vierde, bestaande uit den 4den, en het kleiner gedeelte van den 6den Ring, de Burger A. van Crimpen, te Ossendrecht. En

Over het vijfde, bevattende den 5den, en het grooter deel van den 6den Ring, de Burger J. Rochussen te Etten.

Ten derden, dat bij het 24 Artikel der Instructie, voor de Departementale School-Opzieners gearresteerd, woordelijk het volgende is bepaald. (Zie Art. 24 der Instructie).

En dat dien ten gevolge, de Respectieve Gemeente-Besturen zich, bij invallende vacaturen, stiptelijk naar den inhoud van 't opgemelde 24 Art. zullen hebben te gedragen, en niet naar dien van het 10, 11 en 12 der Instructie voor den Agent van Nationale Opvoeding, als zijnde dezelve Artikelen, bij die Instructie slechts provisioneel gearresteerd, alsnu, door de nadere verordeningen van het Vertegenwoordigend Lichaam, omtrent het onderwijs in de lagere Scholen, vervat in de Publicatie van den 15 Juni dezes jaars, alsmede in deze Publicatie, vervallen en vernietigd.

Dienvolgens gelast het Uitvoerend Bewind, in naam des Vertegenwoordigenden Lichaams, dat deze zal worden afgekondigd en aangeplakt, alomme daar zulks behoort.

Gedaan in den Haag, den 22 Augustus 1801, het zevende Jaar der Bataafsche Vrijheid.

(was geparafeerd)

BESIER, vt.

(Onderstond)

Ter ordonnantie van hetzelve.

(Was geteekend)

S. DASSEVAEL, l. s.

---

22 Aug. 1801.

No. 1. Instructie voor de Departementale School-opzieners, aangesteld ingevolge het 8ste Artikel der Publicatie van 15 Juni 1801.

De School-Opzieners, hebbende de vereischten, en verkoren op de wijze bij de Wet bepaald, zullen, in de waarneming van dezen post, zich gedragen naar de navolgende voorschriften:

1.

Ieder School-Opziener zal in dat District, waarover het toezicht aan hem ten deel gevallen, en persoonlijk is aanbevolen, de meest mogelijke zorg aanwenden, dat het onderwijs der Jeugd op de openbare Scholen binnen hetzelve, op een geregelden voet gebracht, verbeterd, en van meer wezenlijke of uitgebreide nuttigheid worde; dat de Onderwijzer der Jeugd tot het geven van zoodanig onderwijs meer en meer in staat gesteld, derzelver verdiensten aangemoedigd en beloond, en derzelver lot, door vermeerdering hunner inkomsten, waar zulks eenigszins geschieden kan, verbeterd worde; dat wijders de reeds gearresteerde, of nader te bepalen wetten voor het openbaar lager Schoolwezen worden gekend en nagekomen; dat alle zich hiertegen opdoende hinderpalen, zooveel mogelijk, door voorzichtigheid en standvastigheid worden uit den weg geruimd, en eindelijk, dat de verbetering van het Schoolwezen, bij het algemeen, niet als een drukkende last, maar veel meer als eene heilzame, noodzakelijke en uitvoerlijke inrichting, beschouwd en voorgestaan worde.

2.

Tot dat einde zal elk derzelve allereerst zich bekend maken met de personen van de openbare Onderwijzers der Jeugd

binnen zijn District, met derzelver onderscheiden talenten, en vorderingen in de kundigheden tot hunnen post vereischt, en daarvan, ten zijnen bijzonderen nutte, behoorlijke aanteekening houden.

3.

Hij zal van dezelve afvorderen eene schriftelijke opgave van het getal hunner scholieren van beide Seksen, gelijk mede van de Boeken, door hen tot onderwijs gebezigd, met opgave van den voorraad derzelve bij hen voorhanden, en met last om geene andere, dan met zijne voorkennis en toestemming zich aan te schaffen, en eindelijk van den staat hunner jaarlijksche Inkomsten en Emolumenten, en van de Fondsen of Kassen, waaruit zij hunne betaling erlangen.

4.

Hij zal dezelve ondervragen omtrent de manier van onderwijzen, bij hen tot nog toe in gebruik, de gebreken daarvan hun op eene overtuigende wijs onder het oog brengen, en daardoor, gelijk ook op alle andere wijzen, hunnen ijver pogen op te wekken, om, zooveel hun vermogen toelaat, ter verbetering mede te werken.

5.

Hij zal hun op eene klare en eenvoudige wijze opening geven van den aard, de oogmerken en voordeelen eener verbeterde leerwijze, het ongeschikte der meest in zwang zijnde Schoolboeken, en van de noodzakelijkheid, om dezelve met andere, tot het onderwijs opzettelijk ingerichte geschriften, af te wisselen.

6.

Hij zal hun ter hand stellen een Exemplaar van het Reglement van Orden voor de openbare Scholen, hunne bezwaren tegen de bijzondere Artikelen van hetzelve aanhooren, en de macht hebben om, ingeval naar zijn oordeel de uitvoering van het een of ander aan onoverwinnelijke locale zwarigheden onderhevig was, de werking daarvan voor een tijd op te schorten.

7.

Hij zal hunne klachten en bezwaren, zoo omtrent hetgeen de waarneming van hun Ambt, als hetgeen hunne bezoldiging betreft, geduldig aanhooren, en zijne beste diensten aanwenden, ten einde dezelve zooveel mogelijk worden opgeheven.

8.

Hij zal aan elk derzelve, die raad en onderrichting omtrent zijnen post begeert, vrijheid vergunnen, om zich in persoon of geschrifte tot dat einde bij hem te vervoegen.

9.

Hij zal inzonderheid de bekwaamste en welwillendste onder dezelve pogen te onderscheiden, en zich voornamelijk beijveren, om door onderrichting en allerlei aanmoediging derzelver ijver aan te vuren, ten einde de hun meest mogelijke kundigheden en verdiensten van waardige Onderwijzers der Jeugd zich eigen te maken.

10.

Hij zal alle pogingen aanwenden, om te weeg te brengen, dat in de Scholen onder zijn District het geheel jaar door geregeld onderwijs worde gegeven, en, waar zulks in den beginne niet kan geschieden, dat althans, zooveel mogelijk, een geheele stilstand van het onderwijs, niet alleen voor sommige, maar voor alle klassen van leerlingen, worde voorgekomen.

11.

Hij zal (desnoods met overleg der Gemeente-Besturen en Bezorgers der Armen) middelen trachten te beramen, om de Ouders het willekeurig achterhouden hunner kinderen van de Scholen te beletten.

12.

Ten einde door de pogingen van alle weldenkende beminnaren der Jeugd in zijnen post ondersteund te worden, is hij bevoegd, om aan plaatselijk aangestelde, of nog aan te stellen Commissiën, gelijk mede aan bijzondere, bij hem bekende en vertrouwde

Personen, een plaatselijk toeverzicht over enkele Scholen aan te bevelen, hoezeer hij zich nimmer kan ontslaan, van de wezenlijke deelen van zijnen post in persoon waar te nemen, en ook daarvoor alleen verantwoordelijk te zijn.

13.

Zoo ras door het Uitvoerend Bewind omtrent eene verbeterde Leermethode, en het gebruik van Onderwijs-Boeken in de Scholen, finale bepalingen zullen gearresteerd zijn, zal hij zorgen, dat dezelve terstond alom in zijn District worden ingevoerd, en alles, wat daarmede strijdig is, zorgvuldig geweerd.

14.

Hij zal met de Gemeente-Besturen der Plaatsen onder zijn District, alwaar de Schoolmeesters uit Lands-Comptoiren werden bezoldigd, in correspondentie treden omtrent de middelen, om, bij het ophouden der betalingen van Landswege derzelver jaarlijksche Tractementen uit de opbrengst van Plaatselijke Belastingen te vinden.

15.

Ieder Departementaal-Schoolopziener zal binnen deszelfs District moeten onderzoeken:

1°. Of er geschikte Plaatselijke Schoolmeesters-woningen en Schoolvertrekken overal gevonden worden.

2°. Of bijaldien dezelve ontbreken, of geen Plaatselijke eigendom zijn, eenige schikkingen vereischt worden met Kerken-raden of andere eigenaars van zoodanige woningen.

3°. Op wat wijze, ten minsten koste der Gemeente, in een volstrekt gebrek derzelver gebouwen kan voorzien worden.

16.

Hij zal op plaatsen, waar de Schoolmeesters uit Plaatselijke goederen en fondsen worden bezoldigd, naar den aard en staat dier goederen en fondsen, naar derzelver eigenlijke bestemming, en het gebruik waartoe zij geëmployeerd worden, een nauwkeurig onderzoek doen.

17.

Hij zal insgelijks bij de Gemeenten en derzelver Besturen, gelijk mede bij zoodanige Kerkelijke Genootschappen, welke tot onderhoud der Schoolmeesters iets bijdragen, zich beijveren, om voor waardige Onderwijzers het genot hunner Inkomsten te verzekeren, en, naar gelang hunner verdiensten, te vermeerderen.

18.

Hij heeft het recht, om bij het Agentschap voorstellen te doen, ten einde door het Uitvoerend Bewind, uit het op te richten Schoolfonds, belooningen, of jaarlijksche toelagen worden verleend aan zoodanige Onderwijzers, die door hunne naarstigheid en de getrouwe waarneming van hunnen post, zich deze aanmoediging waardig maken.

19.

Hij is aan den anderen kant verplicht, om, ingeval School-Onderwijzers onder zijn District, zich aan plichtverzuim, burgerlijk of zedelijk wangedrag schuldig maken, of wel, hetzij openlijk, hetzij meer bedekt, de maatregelen van het Gouvernement nopens het Schoolwezen tegenstreven, dezelve aan te klagen bij het Departementaal School-Bestuur, om naar bevind van zaken dezelve te corrigeeren, of een voorstel te doen, om hen van hunne posten te ontzetten.

20.

Ieder School-Opziener wijders, overeenkomstig Art. 9 der Publicatie van 15 Juni, verplicht zijnde tweemaal in het jaar de Scholen van zijn District te bezoeken, zal zulks doen, wanneer het hem meest raadzaam zal voorkomen, niettemin zooveel mogelijk in acht nemende de tijden, waarop de gewone jaarlijksche examens in de Scholen zullen gehouden worden.

21.

Met het doen der Schoolbezoeken zal niet eerder behoeven aangevangen te worden, dan na 1 Januari 1802, terwijl, gedurende den loop des jaars 1801, de School-Opzieners, te dezen aanzien, zullen kunnen volstaan, met op eenige andere,

even geschikte, wijze te voldoen aan het vereischte bij Art. 2 en volgende van deze Instructie.

22.

Niettemin wordt aan elken School-Opziener op het ernstigst aanbevolen, om, hetzij in gevallen van noodzakelijkheid, hetzij van uitstekende nuttigheid, of ook wanneer hij zulks buiten zijn merkelijk bezwaar zal kunnen verrichten, zich aan het getal van twee jaarlijksche Schoolbezoeken niet te bepalen, maar door het meermaal herhalen derzelve, zich bij het Vaderland en de Jeugd verdienstelijk te maken.

23.

Bij het doen dezer Schoolbezoeken zal de School-Opziener den Meester, in zijne tegenwoordigheid, onderwijs doen geven aan kinderen in alle klassen van allerlei vorderingen, ten einde over de manier en inrichting van hetzelve onderwijs te kunnen oordeelen; voorts zal hij opletten, of de gearresteerde bepalingen omtrent het Schoolwezen naar behooren en naar vermogen worden in acht genomen, of de School-orden en Wetten door Onderwijzer en Leerlingen worden gehoorzaamd, en 't geen verder bij hem van belang zal worden geoordeeld: na het afloopen van welk bezoek in de Scholen, hij den Onderwijzer in persoon en afzonderlijk zal onderhouden over alles, wat door hem in hetzelve is opgemerkt, en hem naar bevind van zaken den behoorlijken lof geven, onderrichten, vermanen of bestraffen over hetgeen hij gezien of gehoord heeft; terwijl eindelijk ieder School-Opziener van zijne waarnemingen en opmerkingen in deze Schoolbezoeken, zoowel als van andere merkwaardige zaken, hem in zijnen Post voorkomende, behoorlijk aanteekening zal houden, om te dienen als hierna zal worden vermeld, bij het Reglement voor de Departementale Schoolbesturen.

24.

Ten einde, ingeval eener vacature, voldaan worde aan de intentie van het Vertegenwoordigend Lichaam, uitgedrukt in het 10de en 13de Art. der Publicatie van 15 Juni 1801, zal het navolgende worden in acht genomen:

a. Zoo ras eene Schoolmeesters-plaats door overlijden, afstand, als anderszins is opengevallen, zal het Gemeente-Bestuur, zonder eenig verwijl, daarvan kennis geven aan den School-Opziener van het District, en met deszelfs voorkennis en bewilliging voorzien in de provisioneele waarneming van den Schooldienst, tot zoolang de plaats werkelijk zal zijn vervuld.

b. Het Gemeente-Bestuur zal in de Nieuwspapieren, welke binnen dat Departement meest gelezen worden, de vacature doen aankondigen, met bijvoeging der voorwaarden, waarop de beroepene zijn post zal aanvaarden, tèn einde alle degene, welke ingevolge Art. 13 der Publicatie van 15 Juni 1801 een volledig bewijs van bekwaamheid van eenig Departementaal Schoolbestuur zullen verkregen hebben, uit te noodigen, om zich, met overlegging van hetzelve, en andere bij het 12de Art. der meergemelde Publicatie vereischte getuigschriften, als Sollicitanten bij het Gemeente-Bestuur aan te melden.

c. Van alle de zich dus aangemeld hebbende bevoegde Personen zal het Gemeente-Bestuur, met overzending van derzelver geproduceerde bewijzen en getuigschriften, aan den School-Opziener van het District kennis geven, en deszelfs consideratiën omtrent eene te doene benoeming en aanstelling vragen.

d. Na ingekomen antwoord van den School-Opziener, zal door het Gemeente-Bestuur, uit de zich aangediend hebbende Personen, mits dezelve de vereischte volledige bevoegdheid hebben, een vrije keuze geschieden, en derzelver gedane beroeping aan geene verdere approbatie, noch ook aan eenige tegenspraak onderworpen zijn, zullende alleen daarvan dadelijk aan den School-Opziener kennis moeten gegeven worden.

e. Ingeval zich geene Personen aandienen, welke van eenig Departementaal Schoolbestuur een volledig bewijs van bekwaamheid hebben verkregen, zal de keus en benoeming ook uit andere, min bevoegde Sollicitanten door het Gemeente-Bestuur kunnen geschieden, mits in acht nemende de wijze, boven sub. Lit. *c.* gemeld; doch alsdan zal de benoemde, alvorens aangesteld te worden, moeten worden verwezen aan het Departementaal School-Bestuur van het Departement, binnen 't welk die Gemeente is gelegen, ten einde door hetzelve naar de mate zijner bekwaamheid onderzoek gedaan worde, en deszelfs waar-

neming van den Schooldienst aan zoodanige voorwaarde van nader examen of anderszins verbonden, als bij hetzelve raadzaam zal worden geoordeeld.

f. Bij vacaturen in geringe of zeer behoeftige Gemeenten, zal van de bepaling in dit Artikel, sub. Lit. *b.* gemaakt, mogen worden afgegaan.

25.

Elk School-Opziener zal zich beijveren, dat in de Scholen onder zijn District, behalven de noodzakelijkste takken van onderwijs, ook andere nuttige kundigheden, naar gelang van de behoefte en omstandigheden der jeugd, en van de vatbaarheid der onderwijzers, worden geleerd, en zal inzonderheid zijne oplettendheid wijden aan de verbetering van het Nationaal en Godsdienstig gezang.

26.

Ieder School-Opziener zal gehouden zijn den Agent van Nationale Opvoeding te dienen van bericht, consideratiën en advies op alle stukken, welke in zijne handen te dien einde zullen gesteld worden, en betrekking hebben op het School-District, waarover het toezicht aan hem is opgedragen, gelijk dezelve mede verplicht is, ter bevordering van het Nationaal Onderwijs, zoodanige commissiën van den Agent van Nationale Opvoeding binnen zijn District op zich te nemen en ten uitvoer te brengen, als waarmede hij van wege denzelven zal worden belast: doch in zoodanig geval alle de onkosten, welke uit het waarnemen van dien last mochten voortvloeien, het Agentschap, bij specifieke declaratie, in rekening mogen brengen.

27.

Wanneer een Schoolopzieners-post onder meer personen is verdeeld, zullen dezelve niet alleen een gelijk en van elkander onafhankelijk gezag uitoefenen, maar ook tusschen deze en de overige School-Opzieners geenerlei verschil in rang plaats hebben, zullende allen gelijkelijk zitting en stem hebben in de Vergadering van het Departementaal School-Bestuur, en onder gelijke verplichting liggen, om te dier Vergadering te verschijnen.

28.

Ieder School-Opziener zendt maandelijks bij het Agentschap in eene opgave van zoodanige Schoolmeesters-plaatsen binnen zijn District, welke door afstand, overlijden als anderszins zijn opengevallen, en van de voordeelen of conditiën aan ieder derzelver verknocht, alsmede van de namen der personen, die op vaceerende Schoolmeesters-plaatsen binnen zijn District zijn aangesteld, ten einde deze opgave te doen plaatsen in de Bijdragen tot den staat en de verbetering van het Schoolwezen.

29.

Alle de School-Opzieners eindelijk zullen, in het bijwonen en houden der Vergaderingen van het Departementaal School-Bestuur, verplicht zijn zich te gedragen naar het hierna volgende Reglement, voor dezelve gearresteerd.

No. 2. Reglement voor de Departementale Schoolbesturen.

1.

De gewone Vergaderingen der Departementale Schoolbesturen zullen gehouden worden in de week, welke begint met den eersten Zondag van de maanden Maart, Juni, September en December van elk Jaar, op zoodanige plaatsen, dagen en uren, als de leden derzelve onderling zullen goedvinden, mits daarvan doende, ten dienste der belanghebbende, behoorlijke advertentie in de Nieuwspapieren, welke binnen hun Departement meest worden gelezen.

2.

De buitengewone Vergaderingen zullen gehouden worden:

a. Wanneer dezelve voor het afnemen van één of meer examens worden gevorderd, op den voet, als in het 13. Artikel der Publicatie is vermeld.

b. Op expresse bijeenroeping van wege het Agentschap der Nationale Opvoeding, hetwelk alsdan in de kosten voorziet op gelijken voet als bij Art. 26 der Instructie voor de Departementale School-Opzieners is bepaald.

c. Wanneer de leden onderling zulk eene buitengewone samenkomst noodig of raadzaam oordeelen, mits alsdan op hunne bijzondere kosten.

3.

Alle de School-Opzieners van ieder Departement, zijn verplicht deze Vergaderingen bij te wonen, en kunnen om geene andere redenen zich daarvan verschoonen, dan die door volstrekte noodzakelijkheid worden gewettigd.

4.

De leden eener Vergadering nemen bij tourbeurten den post van Secretaris derzelve waar, des echter, dat dezelve ook aan één hunner voor langer tijd kan worden opgedragen, mits zulks geschiede met deszelfs volkomen bewilliging.

5.

De gewone en buitengewone Vergaderingen zullen niet eerder scheiden, dan wanneer alle de bezigheden, aan dezelve gedemandeerd en welke afdoening vorderen, behoorlijk zijn ten einde geloopen.

6.

Alle de School-Opzieners brengen, op elke gewone Vergadering, ter tafel van dezelve een schriftelijk verslag van hun bevind en waarnemingen omtrent den staat van het Schoolwezen binnen hun District, samengesteld uit de bijzondere aanteekeningen bij hen gehouden nopens alle merkwaardige bijzonderheden, welke hun in hunnen post zijn voorgekomen; en welke voornamelijk zullen moeten betreffen:

Het persoonlijk karakter, de kundigheden, ijver, en welwillendheid der School-Onderwijzers;

De aanmoedigingen en hindernissen, hun in hunnen post voorgekomen;

De middelen, door hen met, en zonder goeden uitslag, tot verbetering van het onderwijs aangewend;

De plaatselijke omstandigheden der Schoolvertrekken, en de inkomsten der Schoolmeesteren binnen hun District;

De Personen, die zich met plaatselijk toeverzicht hebben willen belasten;

En in het algemeen alle zoodanige zaken, welke voor hen, voor hunne Ambtgenooten, en voor het Schoolwezen in 't gemeen van genoegzaam aanbelang bij hen worden geoordeeld.

7.

Van alle deze ter Vergadering ingekomen berichten zal, door het Departementaal School-Bestuur, een algemeen overzicht worden gemaakt, hetwelk, benevens de oorspronkelijke berichten, na het einde van iedere Vergadering, aan het Agentschap der Nationale Opvoeding zal worden verzonden, doch hetwelk de laatste, na daarvan het noodig gebruik te hebben gemaakt, aan den Secretaris der laatstgehouden Vergadering in originali zal terugzenden, om bij de stukken en papieren van het Departementaal Schoolbestuur te worden bewaard.

8.

Het Departementaal Schoolbestuur formeert uit de ingekomen berichten en voorstellen van deszelfs leden, zoodanige algemeene of bijzondere voordrachten, als hetzelve ter verbetering van het Schoolwezen dienstig zal oordeelen bij het Agentschap der Nationale Opvoeding in te brengen.

9.

Het Departementaal Schoolbestuur ontvangt ieder half jaar het verslag over den staat der bijzondere Scholen, op de wijze in het slot van Artikel 20 der Publicatie vermeld, en verzendt hetzelve, begeleid van zoodanige aanmerkingen, als noodig zullen gekeurd worden, aan het Agentschap der Nationale opvoeding.

10.

Hetzelve examineert alle in deszelfs Departement woonachtige personen, welke, ten einde tot openbare onderwijzers der Jeugd benoembaar te zijn, de vereischte proeven hunner bekwaamheid tot dien post begeeren af te leggen; en richt deze examens in volgens een vasten leiddraad, zoo, dat dezelve alom op een eenparigen en geregelden voet worden afgenomen.

11.

Hetzelve doet ook onderzoek naar de bekwaamheid der zoodanige, welke nog geen volledig getuigschrift van eenig Departementaal Schoolbestuur hebbende kunnen bekomen, bij gebreke van andere, dit vereischte bezittende Sollicitanten, tot openbare School-Onderwijzers zijn benoemd, ten einde, na gedaan onderzoek, of aan dezelve een volledig getuigschrift van bekwaamheid af te geven, of derzelver aanstelling aan zoodanige voorwaarden van nader examen of anderszins te kunnen verbinden, als bij hetzelve raadzaam zal worden geoordeeld.

12.

Aan degene, welke in deze examens voldoende bewijzen van bekwaamheid hebben afgelegd, worden volledige getuigschriften afgegeven, uit kracht van welke dezelve, alom in de Bataafsche Republiek, als Openbare Onderwijzers der Jeugd benoembaar zijn: en welke Getuigschriften zullen zijn van den navolgenden inhoud:

Het Departementaal Schoolbestuur van ....

geëxamineerd hebbende den Burger..............

heeft denzelven in alles, wat, overeenkomstig Art. 4 der Publicatie van 15 Juni 1801, tot den post van Schoolonderwijzer behoort, genoegzaam bekwaam geoordeeld, en bovendien denzelven bevonden alle verdere vereischten te bezitten, bij het 12de Artikel der opgemelde Publicatie uitgedrukt. Weshalven het voorn. School-Bestuur geene zwarigheid maakt den gemelden Burger, door dit volledig Getuigschrift, tot den post van onderwijzer der Jeugd in de Openbare Scholen bevoegd te verklaren.

Gegeven in onze Vergadering, gehouden te ...... den ..... met het Zegel derzelve, en met onze gewone handteekening bekrachtigd.

13.

De gelden, voor het afnemen der examens bestemd, ingevolge Art. 13 der Publicatie, worden vóór het afnemen derzelve betaald, en niet teruggegeven aan dengenen, die geen volledig Getuigschrift van bekwaamheid kan verkrijgen; doch die één-

maal de voor het Examen bepaalde penningen voldaan hebben, zullen bij een herhaald Examen niets meer behoeven te betalen, ten ware voor hetzelve eene buitengewone Vergadering wierd begeerd.

14.

Deze gelden worden, zoo ver mogelijk, besteed ter goedmaking van de reis- en andere onkosten der School-Opzieners.

15.

De Departementale School-Besturen dienen den Agent van Nationale Opvoeding van consideratiën en advies op alle stukken en Voorstellen, welke te dien einde in hunne handen worden gesteld.

22 Aug. 1801.

No. 3. Algemeene Verordeningen omtrent het afnemen der Examens bij de Departementale School-Besturen.

1.

Wanneer iemand begeert tot den post van Openbaar Onderwijzer bevoegd en gerechtigd te worden verklaard, zal dezelve voor het School-Bestuur in het Departement, binnen 't welk hij woonachtig is, het daartoe vereischt Examen moeten afleggen.

2.

Tot dat einde zal hij zich, hetzij in geschrifte, hetzij in persoon, vervoegen tot den School-Opziener van het District, waartoe hij uit hoofde zijner woonplaats behoort, en denzelven kennis geven van zijn voornemen, om in de eerstvolgende gewone, of wel in eene buitengewone Vergadering te worden geëxamineerd, hem tevens toezendende, of overleggende een getuigschrift van zijn goed zedelijk gedrag, benevens zijne Acte van Burgerschap, of wel, in gevalle daartoe termen voorhanden zijn, zijne geneigdheid betuigende, om de verklaring af te leggen, welke bij het 7de Artikel der Publicatie van 2 Februari 1801 wordt gevorderd.

3.

De School-Opziener, de getuigschriften in orde bevonden hebbende, zal denzelven te kennen geven den tijd wanneer, en de plaats waar hij zich zal hebben te vervoegen, om zich te doen examineeren.

4.

Deszelfs Examen zal niet enkel tot voorwerp hebben het onderzoek naar zijne bekwaamheid, ten opzichte der kundigheden, waaromtrent het onderwijs verkeert, maar ook naar zijne geschiktheid, om die kundigheden op de beste wijze aan anderen, bijzonderlijk aan kinderen mede te deelen.

5.

Alvorens het eigenlijk gezegd onderzoek of Examen beginne, zal het Departementaal School-Bestuur, door den persoon, die zich tot het Examen aanbiedt, op eene eenvoudige wijs te ondervragen, en met hem in een gemeenzaam gesprek te treden, zooveel mogelijk trachten te ontdekken:

a. Hoe groot de omtrek zijner kundigheid is, niet alleen in de noodzakelijkste vakken van het openbaar onderwijs, maar ook in andere Wetenschappen, die tot meerdere volmaking en tot sieraad van hetzelve strekken kunnen.

b. Of hij begaafd is met een goed natuurlijk verstand.

c. Of hij eene genoegzame menschen-kennis bezit, om met kinderen behoorlijk om te gaan.

d. Of vriendelijkheid en geduld, gepaard met eene welberedeneerde standvastigheid, tot zijn karakter behooren.

6.

Het Examen zelve zal op de volgende wijze geschieden:

a. Hij zal eene proeve geven van zijne vaardigheid in het juist, natuurlijk, en met den vereischten toonval lezen van allerlei gedrukt en geschreven schrift, en bij die gelegenheid onderzoek gedaan worden naar zijne kunde in het gebruik der scheid- en zinteekenen.

b. Voorts zal men hem een opstel, waarin de regels eener goede spelling verwaarloosd zijn, ter verbetering voorleggen,

en hem de redenen der door hem gemaakte veranderingen afvragen, ten einde zijne bekwaamheid in de spelkunst (Orthographie) te onderzoeken.

c. Vervolgens zal aan hem, tot eene proeve zijner vorderingen in de Nederduitsche Taalkunde, een volzin worden opgegeven, om de reden-deelen daarin aan te wijzen, en zijne kunde omtrent de woord-buiging, woord-voeging enz. aan den dag te leggen.

d. Hierna zal hij, of in een daartoe geschikt boek, of op een los blad papier, eenige regels in het groot, middensoort en klein schrijven, en de pennen, welke hij hiertoe gebruikt, zelf moeten versnijden.

e. Na den afloop van al het voorgaande, zal hij eenige rekenkundige voorstellen moeten oplossen, welke, zooveel mogelijk zullen moeten betreffen zaken, in het gemeene leven voorkomende, en waaruit tevens zijne ervarenheid in de rekenkundige bewerking der geheele en gebroken getallen zal kunnen blijken; zullende hem ten slot eenige vragen worden gedaan over het theoretisch gedeelte der rekenkunde, en over de zoogenoemde decimalen, of tientallige breuken.

7.

Het onderzoek naar deszelfs bekwaamheid of kunde ten einde gebracht zijnde, zal men overgaan tot het beproeven zijner geschiktheid om te onderwijzen: ten welken einde hij zal worden ondervraagd nopens de wijze, waarop hij zijne leerlingen tot de kennis der letteren en eerste grondbeginselen, en voorts tot de kunst van lezen, schrijven en rekenen zal pogen op te leiden; men zal aan hem het verhaal eener geschiedenis of eene vertelling voorleggen, opdat hij zijne geschiktheid toone, om aan kinderen eene zaak duidelijk en klaar voor te stellen, en zorgen, waar de gelegenheid zulks toelaat, dat kinderen van onderscheiden jaren en vorderingen aldaar dadelijk tegenwoordig zijn, opdat de proeve met zekerheid worde genomen.

8.

Eindelijk zullen hem eenige vragen worden gedaan, omtrent zijne denkwijze, betrekkelijk het aanwenden der grondbeginselen,

bij de school-orden bepaald, nopens het beloonen en straffen; en in het algemeen over de geschiktste middelen, om niet alleen het verstand der kinderen te beschaven, maar ook inzonderheid om hunne harten tot deugd te vormen.

9.

Wanneer het Examen is ten einde geloopen, en hij in hetzelve genoegzame en voldoende bewijzen van kunde en geschiktheid heeft gegeven, hetwelk door de Leden van het Departementaal Schoolbestuur bij meerderheid van stemmen beslist zal worden, zal aan hem worden ter hand gesteld een volledig getuigschrift van bekwaamheid, achtervolgens het Formulier daarvan, bepaald bij het 12de Art. van het Reglement voor de Departementale School-Besturen, en waarbij hij bevoegd zal verklaard worden, om, zonder eenig nader Examen, als openbaar Onderwijzer der Jeugd te worden aangesteld.

10.

Hij daarentegen, omtrent wiens kunde en geschiktheid bij het Departementaal Schoolbestuur eenige gegronde twijfeling overblijft, zal zonder getuigschrift worden weggezonden, en hem alleen de weg aangewezen, om door vlijt en oefening zich bekwamer te maken; met deze uitzondering nochtans: wanneer iemand, ingevolge het bepaalde bij het 24ste Art. l. e. der Instructie voor de School-Opzieners, en bij het 11de Art. van het Reglement voor de Departementale Schoolbesturen, bij gebreke van bevoegde Sollicitanten, tot School-Onderwijzer is benoemd, en aan hem, na afgenomen Examen, geen volledig getuigschrift van bekwaamheid kan worden afgegeven dat alsdan door het Departementaal Schoolbestuur, naar bevind van zaken, aan hem zal kunnen worden ter hand gesteld eenig ander getuigschrift, waarbij hij tot eene provisioneele waarneming van den Schooldienst bevoegd wordt verklaard, tot een nader Examen binnen een bepaalden tijd verplicht, of zoodanige andere voorwaarden aan hem worden opgelegd, als voor de belangen van het openbaar Onderwijs meest dienstig zal worden geoordeeld.

11.

De namen dergenen, die, na afgelegd Examen, een volledig getuigschrift van bekwaamheid hebben, zullen, door middel der Bijdragen tot den staat en de verbetering van het Schoolwezen, telkens aan het publiek worden bekend gemaakt.

22 Aug. 1801.

No. 4. Reglement van Orden voor de Openbare Scholen, binnen de Bataafsche Republiek.

Art. 1.

Er zal in alle Openbare Scholen, gedurende vier dagen der week, dagelijks tweemaal worden schoolgehouden, éénmaal des vóór-, en eenmaal des namiddags, en iedere schooltijd, naar de talrijkheid der leerlingen, twee of drie uren moeten duren.

2.

Op de twee overige, gewoonlijk tot Schoolonderwijs geschikte dagen, zal slechts tweemaal in 't geheel school worden gehouden, ten einde de leerlingen gelegenheid te geven, om, buiten den gewonen schooltijd, onderwijs te ontvangen in de Godsdienstige leerstellingen van het Kerkgenootschap, waartoe zij behooren.

3.

De dagelijksche schooltijden zullen door den School-Opziener van het District met de Onderwijzers in elke School worden geregeld.

4.

Gedurende de weken, waarin de feesten van Paschen, Pinksteren en Kerstmis bij de Christenen invallen, zal er vacantie zijn, en geen School behoeven gehouden te worden.

5.

De School-Opziener bepaalt, welke vacantie-tijden, behalven deze, of tot viering van bijzondere plaatselijke feesten, of gedurende de dringendste bezigheden van den Landbouw, in elke school kunnen vergund worden.

6.

In de Schoolvertrekken zal de meest mogelijke reinheid en zindelijkheid heerschen; dezelve zullen wekelijks tweemaal gezuiverd, des zomers veelmalen met water besprengd, en tusschen de Schooltijden opengezet en gelucht moeten worden.

7.

Waar dezelve verbouwd of hersteld moeten worden, zal men op ruimte en luchtigheid in de eerste plaats acht moeten geven.

8.

De Zitplaats of Lessenaar van den Onderwijzer zal zoo geplaatst zijn, dat hij op de gemakkelijkste wijze de geheele School kan overzien.

9.

De Leerlingen zullen naast elkander zitten, zoo, dat de bezigheden van den een den ander niet belemmeren, en in de hoogere klassen de Jongens zooveel mogelijk van de Meisjes afgescheiden.

10.

De Leerlingen zullen in drie klassen verdeeld worden, en elke klasse afzonderlijk zitten; de eerste op kleine bankjes, de volgende aan geëvenredigde tafels, van bankjes of latten voorzien, waarop de voeten kunnen rusten.

11.

De plaatsen in de School zullen genommerd zijn, en ieder weten, welke plaats aan hem toekomt.

12.

De Schoolboeken, Leien, Schriften enz. zullen in de School blijven; en de eerste niet dan met toestemming van den Meester mede naar huis genomen worden; zij zullen buiten den Schooltijd op een geschikte plaats geborgen, en buiten op geschreven worden de naam van den eigenaar.

13.

De Schoolboekjes en Schrijfbehoeften zullen door den Meester alleen aan de Kinderen, tegen vastgestelde prijzen, worden geleverd.

14.

Er mogen geene nieuwe leerlingen worden aangenomen, dan tweemaal des jaars, op vastgestelde tijden, door den School-Opziener te bepalen, en in het geheel geene, die nog den vollen ouderdom van vijf jaren niet hebben bereikt.

15

De Meester zal eene lijst formeeren van elke klasse der Leerlingen, en nauwkeurig aanteekenen de namen dergenen, welke te laat, of, zonder wettige redenen, in het geheel niet ter Schole komen.

16.

Hij zal, gedurende den ganschen Schooltijd, van het begin af, in zijne School tegenwoordig moeten zijn, en zorgen, dat de pennen versneden en de voorschriften te voren in gereedheid gebracht zijn.

17.

Hij zal, gedurende den Schooltijd, zich met niets anders dan met onderwijzen mogen bezig houden, en zonder redenen van noodzakelijkheid zich uit zijne School niet verwijderen.

18.

Hij zal zorgen, dat de Leerlingen niet onnoodig naar buiten gaan, of te lang vertoeven; en dat geen derzelve gedurende den Schooltijd op straat of op den weg kome.

19.

Wanneer het getal der Scholieren meer dan zestig bedraagt, zal men bedacht zijn, om een Ondermeester of tweeden Meester aan te stellen.

20.

De drie klassen der Leerlingen zullen op de navolgende wijze verdeeld en ingericht zijn:

De eerste klasse leert de letters en derzelver samenvoeging tot lettergrepen en woorden, gelijk mede het uitspreken der cijferletteren en getallen; ten welken einde de Onderwijzer zich zal bedienen van een groot zwart bord, en daarop de letters, woorden en cijfers met krijt voorteekenen.

De tweede klasse begint in de boekjes te lezen, leert schrijven en een weinig uit het hoofd rekenen.

De derde klasse leert juist, met inachtneming der zinteekenen, en met een natuurlijken toonval lezen, volmaakt zich in 't schrijven en rekenen, en wordt geoefend in de gronden der Nederduitsche taal.

21.

Elke klasse kan in meerdere afdeelingen of tafels worden verdeeld, naar eisch der omstandigheden; aan iedere tafel worden door alle Leerlingen dezelfde boekjes gebruikt, en dezelfde lessen geleerd.

22.

Terwijl de eene klasse onderwezen wordt, zullen alle de andere insgelijks hunne bezigheden hebben, of toeluisteren, zullende gedurende den ganschen schooltijd stilte en aandacht moeten heerschen.

23.

Elke klasse moet in iederen Schooltijd onderwezen worden.

24.

De Leerlingen der eerste klasse worden op het bord door den Meester of Ondermeester onderwezen, en zoeken de aangeleerde letters of woorden in hunne boekjes of bladen na.

25.

De Leerlingen der tweede en derde klasse worden op derzelver plaats zittende onderwezen, zoodanig, dat altijd slechts

één Leerling gehoord wordt, en de overige dezelfde les in hunne boeken in stilte nagaan; ten einde zich van dit laatste te verzekeren, wordt van tijd tot tijd een ander Leerling opgeroepen, om de les van den vorigen op te vatten.

26.

Bij het schrijven zorgt de Meester, dat de Leerling rechtop zitte, zoodat dezelve nimmer met de borst op het voorlijf leune, of op zijde hange.

27.

Wanneer er onder de Leerlingen der derde Klasse gevonden worden, die de vereischte bekwaamheid bezitten, zal de Meester zich van één of meer derzelven tot het onderwijs der eerste Klasse kunnen bedienen; doch deze eer alleen te beurt doen vallen aan hen, die zich een geruimen tijd boven anderen ordentelijk en zediglijk hebben gedragen.

28.

De plaatsen in de School zullen iedere week door den Meester naar verdiensten worden ingedeeld; die het vlijtigst leeren, zich voor het overige wel gedragen, en naarstig ter Schole komen, zullen altijd boven de andere zitten; en die de eerste is aan zijne tafel, een zeker opzicht over dezelve, onder den Meester, hebben.

29.

De Meester zal twee boeken houden, waarin hij wekelijks aanteekening doet van het gedrag der Leerlingen; in het één zal hij het goed gedrag derzelve, in het andere hun slecht gedrag, luiheid, onbescheidenheid en andere in 't oog loopende gebreken opteekenen, in dier voege, dat de som van goed of slecht gedrag spoedig is op te maken: deze beide boeken zullen, bij het bezoek der Scholen, aan den School-Opziener openlijk worden vertoond.

30.

De Meester zal toezien, dat de Kinderen zindelijk zijn, en altijd wel gewasschen en gereinigd ter School komen, 't welk

mede een vereischte zal zijn, om bevorderd te kunnen worden; zij, die er geheel haveloos uitzien, zullen van de andere afgezonderd zitten.

31.

Luiheid en slecht gedrag zullen gestraft worden door
1. Het zitten op de onderste plaatsen.
2. Door aanteekening in het boek van slecht gedrag.
3. Door het schrijven van den naam op een schand-bord.
4. Door afzonderlijk te zitten, zonder iets te mogen leeren.
5. In zware misdrijven door lichamelijke straffen, doch waarvan aanteekening zal moeten gehouden, en den School-Opziener bij het Schoolbezoek kennis gegeven worden.
6. En eindelijk door het verwijzen van de School, 't geen niet zonder toestemming van den School-Opziener zal mogen geschieden.

32.

Ieder half Jaar zal er een School-examen gehouden worden, en dan alleen zullen de Kinderen uit eene Klasse naar eene hoogere bevorderd kunnen worden, 't welk door den School-Opziener, indien dezelve tegenwoordig is, of door hen, die met eenig Plaatselijk toezicht bekleed zijn, zal geschieden. Bij deze gelegenheid zullen eerbewijzen betoond worden aan hen, die gedurende het laatst half Jaar het vlijtigst geleerd, en zich het ordentelijkst gedragen hebben.

33.

Aan hen, die de School verlaten, en zich wel gedragen en groote vorderingen gemaakt hebben, zal hiervan een vereerend bewijs worden ter hand gesteld.

34.

De betaling der Schoolgelden zal door den School-Opziener, met overleg van het Gemeente-bestuur, naar plaatselijke omstandigheden geregeld worden, en daarbij vooral in het oog gehouden, dat de Ouders geen voordeel kunnen beoogen, met hunne Kinderen eenige dagen of weken buiten de School te houden.

35.

De School-Opziener zal bepalen, op hoedanige wijze de tijd, voor het onderwijs geschikt, in elke School behoort verdeeld te worden.

36.

In iedere School zal op bordpapier geplakt voorhangen een exemplaar der volgende

SCHOOLWETTEN.

Geen Kind mag zonder verlof uit de School blijven.

Geen Kind mag te laat op School komen.

Elk Kind moet gewasschen, gekamd en zuiver gekleed zijn.

Een Kind moet vriendelijk en beleefd zijn jegens iedereen.

Op School moet men stil zijn en niemand storen.

Men moet oplettend zijn, wanneer anderen leeren, en onthouden, wat men in de Schoolboekjes leest, of van den Meester hoort.

Men moet zijne boeken en papieren zuiver bewaren.

Men moet niet vragen om naar buiten te gaan, dan wanneer het volstrekt noodig is, en dan ook terstond weer binnen komen.

Men mag nooit liegen.

Wanneer men iets vindt, moet men het aan den Meester brengen.

De Kinderen moeten met orde uit de School gaan, en zich ook op straat of bij den weg vreedzaam en zedig gedragen.

37.

Deze Schoolwetten zullen door de Meesters ter kennis van de Ouders gebracht, en van tijd tot tijd aan de Kinderen voorgelezen en uitgelegd worden.

Tweede Staatsregeling.

Staatsregeling van 1801. 16 October.

Volgens Art. 29. zal het Staats-Bewind berusten bij eene Vergadering van twaalf Personen.

Art. 32. Behalven een Algemeene Secretaris, worden aan het Staats-Bewind toegevoegd een Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche zaken, drie

Secretarissen van Staat voor de zaken van de Marine, van den Oorlog te Lande, en voor de Binnenlandsche, oftewel voor ieder der drie laatstgemelden, ter keuze van het Staats-Bewind, een Raad, uit niet meer dan drie Leden bestaande, en eindelijk een Raad van Finantie van drie Leden met een Thesaurier Generaal.

Art. 49. Het Wetgevend Lichaam bestaat uit vijf en dertig Personen, welke voor de eerste maal dadelijk worden benoemd door het Staats-Bewind, gedurende de eerste acht dagen na deszelfs installatie.

Art. 45. Het Staats-Bewind zorgt door eene daartoe geschikte inrichting voor de bevordering van Kunsten, Wetenschappen, Opvoeding, Koophandel, Landbouw en Fabrieken. —

In den Haag, den 17den Maart 1802.

De Raad van Binnenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek

aan

Het Staats-Bewind derzelve Republiek.

Burgers!

In de laatst verloopen maanden December en Januari zijn ter onzer Vergadering ingekomen onderscheiden Rapporten der Respectieve Departementale School-besturen, voortgevloeid uit derzelver bijeenkomsten, in het laatst des voorleden jaars gehouden; en welke Rapporten inzonderheid behelsden Verslag van den Staat van het openbaar lager Schoolwezen binnen ieder Departement en elk Schooldistrict, voor zooverre namelijk deze Staat kon worden opgemaakt uit de bijzondere berichten en persoonlijke kennis der Schoolonderwijzers, daartoe op onderscheiden Plaatsen, door de geheele Republiek, samengeroepen, en uit de schriftelijke opgaven, door dezelve aan hunne Schoolopzieners respectievelijk ter hand gesteld.

Na alle deze Rapporten behoorlijk te hebben geëxamineerd, hebben wij gemeend daaruit een algemeen bericht omtrent den tegenwoordigen toestand van het openbaar lager School-

wezen in ons Vaderland te moeten opmaken en ter uwer kennis brengen, welk bericht dienvolgens den inhoud van deze Missive zal uitmaken. Wij erkennen gaarne met de verdienstelijke Mannen, die door het Uitvoerend Bewind, bij Besluit van den 22 Augustus l.l., tot School-opzieners en Leden der Departementale Schoolbesturen zijn aangesteld, dat dit algemeen Verslag, uit hoofde van het kort tijdsverloop sedert het in werking brengen der nieuwe Schoolverordeningen, en van het ongunstig jaarseizoen, 't welk nauwelijks eenige opzettelijke School-bezoeken gedoogde, die volledigheid niet zal kunnen bezitten, welke men daaraan wel wenschte te geven; doch, daar wij niettemin verzekerd zijn genoegzame data te bezitten, om in het schetsen der groote trekken van ons tafreel ons aan geene merkelijke misvattingen bloot te stellen, hebben wij geoordeeld met het inzenden van dit Verslag niet te moeten toeven tot aan het bekomen van nauwkeuriger berichten, maar daartoe al aanstonds over te gaan; en zulks om de navolgende reden:

In de Publicatiën van 15 Juni en 22 Augustus des vorigen jaars, houdende verordeningen omtrent het openbaar lager Schoolwezen, zullen, uit kracht der sedert dien tijd ingevoerde Staatsregeling, noodwendig veranderingen moeten gemaakt worden: want, behalven dat daarbij de oude verdeeling in Departementen en Ringen ten grondslag is gelegd, en geenszins voorzien geworden de voortdurende betaling aan Kerkelijke Bedienden, waardoor alles, wat tot de oprichting van zeker Schoolfonds betrekking heeft, grootendeels is vervallen, zoo is daarbij ook gerekend op eene meerdere afhankelijkheid van Departementale en Gemeentelijke Besturen, en eene meerdere concentratie van alle belangen in den boezem van het Algemeen Bewind, dan overeenkomstig is met den geest en de bepalingen der tegenwoordige Staatsregeling. Er zal dus opnieuw moeten bepaald worden, niet of het openbaar onderwijs als een voorwerp van algemeene aangelegenheid zal blijven beschouwd worden, maar hoedanig de zorg van het Staats-Bewind voor hetzelve, overeenkomstig de heerschende orde van zaken, zal moeten gewijzigd zijn, en welk aandeel daarvan aan de beschikking der Departementale Besturen moet worden

overgelaten, welke dwangmiddelen voorts omtrent hetzelve van wege het Algemeen Bestuur des Lands behooren ingevoerd, welke onderstanden en aanmoedigingen uit 's Lands Kasse, ten behoeve van hetzelve verleend te worden. Om welk alles behoorlijk te beoordeelen vooraf dient geweten te worden, aan welke hoofdgebreken het openbaar Schoolwezen deszelfs verval te wijten heeft; welke uitzichten men op eene wezenlijke verbetering met grond kan koesteren; en welke middelen eindelijk tot bereiking van dit oogmerk kunnen en moeten in 't werk gesteld worden.

En daar dit alles met genoegzame zekerheid kan opgemaakt worden uit het algemeen Verslag, hetwelk wij thans in staat zijn te produceeren, hebben wij gemeend hetzelve, als een voorlooper onzer eerstdaags aan Ul. te doene Voorstellen, nopens het Bataafsche Schoolwezen, zonder verwijl ter uwer Vergadering te moeten inzenden, thans alleen nog omtrent hetzelve remarqueerende, dat het hoofdzakelijk en alleen de zoogenoemde Land-Scholen betreft, daar wij omtrent het openbaar onderwijs in de Stedelijke Scholen nog niet in staat zijn genoegzame bescheiden te geven, en het de Land-Scholen voornamelijk zijn, welke de zorg der Hooge Overheid onmiddellijk vereischen.

Drie hoofdstellingen maken het resultaat uit van ons onderzoek en de bij ons ingekomen Rapporten, en onder deze kunnen wij alle belangrijke bijzonderheden gevoeglijk rangschikken.

Vooreerst: dat het openbaar lager Schoolwezen eene verbetering en hervorming dringend behoeft.

Ten tweeden: dat het voor eene wezenlijke verbetering vatbaar is, en deze niet langer onder de hersenschimmige ontwerpen moet geteld worden. En

Ten derden: dat alleen door eene verstandige, maar nadrukkelijke medewerking van het Gouvernement, deze verbetering kan bereikt worden.

De eerste dezer hoofdstellingen zal wel geen uitdrukkelijk betoog noodig hebben; indien er iets is, waaromtrent eene algemeene overtuiging heerscht, het is de slechte en jammerlijke staat van verre de meeste Dorps-Scholen; en het is aan

dit algemeen aangenomen gevoelen, dat de pogingen van het Vertegenwoordigend Lichaam en Uitvoerend Bewind tot hervorming der Vaderlandsche Scholen, haren oorsprong verschuldigd waren. En inderdaad, men behoeft zich slechts voor te stellen, welke Personen zich doorgaans tot het geven van dit onderwijs aanboden; welke hunne opleiding tot dien post was; welke voorbeelden zij vóór zich hadden; welke de belooning van hunnen arbeid, en hunne aanmoedigingen in denzelven waren; welke de graad hunner afhankelijkheid was, hier van kerkelijke heerschzucht, daar van de grilligheid hunner aanstellers, bij wie sommige hunner te voren als huisbedienden hadden ingewoond, en elders van de bekrompenheid en de vooroordeelen der Ouders, wier Kinderen bij hen ter Schole gaan. Men behoeft zich slechts voor te stellen het gering belang, 't welk van wege de Lands-Regeering in het onderwijs der Jeugd gesteld wierd, het gebrek aan aanzien der Onderwijzers, ja! de soort van verachting op dezen stand gelegd, om zich reeds vooraf de allerongunstigste denkbeelden van het Openbaar Schoolwezen te vormen, denkbeelden, waarin men door de ondervinding zich niet dan al te zeer bevestigd ziet. Wij willen daarom deze eerste hoofdstelling niet uitvoeriger ontwikkelen, noch U een algemeen tafreel der Land-Scholen, gelijk zij doorgaans zijn, ophangen: Wij willen liever eenige bijzonderheden opnoemen, waaruit Gijl. den aard en den trap des bederfs met meer zekerheid zult onderkennen.

Toen, in de bijeenkomsten der School-onderwijzers, aan deze, door de Schoolopzieners, achtervolgens een nieuw Reglement van Orden voor de Scholen, de gronden eener verbeterde leermethode werden voorgelegd, toonden verre de meeste daarmede geheel onbekend te zijn, geen denkbeeld te hebben van een onderwijs, geschikt om de redelijke vermogens der Jeugd te ontwikkelen, en, hoezeer alle, dien het niet aan verstand ontbrak, de gemakkelijkheid en voortreffelijkheid dezer nieuwe leerwijze boven de oude terstond inzagen en erkenden, bleek het echter duidelijk, dat zij tot op dat oogenblik alleen eene werktuiglijke en slaafsche manier hadden gevolgd.

In een zeer groot aantal Scholen in deze Republiek staat gedurende het aanmerkelijkst gedeelte van het jaar het onderwijs

ganschelijk stil, en wordt slechts gegeven in de wintermaanden, wanneer, uit hoofde van de kortheid der dagen, en onbruikbaarheid der wegen, de kinderen uit afgelegen woningen van hetzelve geen gebruik kunnen maken. Het middel, 't welk men in sommige streken hiertegen in 't werk stelt, is misschien niet minder erg dan de kwaal zelve: een boerenknaap uit de nabijheid, die een weinig slecht lezen en schrijven kan, wordt tot Onderwijzer verheven, krijgt voor het gansche seizoen tien à twaalf guldens, of iets meer voor zijne belooning, en heeft beurtelings bij de ingezetenen van het gehucht de kost en inwoning. Hoe het, bij zulk een gebroken, of jammerlijk onderwijs met de vordering der leerlingen en hunne vorming tot Menschen gelegen zij, zal niet noodig zijn aan te toonen. Behalven dat het alleen des winters schoolhouden natuurlijk aanleiding geeft, dat anderszins goede en bekwamere Meesters des zomers zich aan ander werk overgeven, daaraan langzamerhand meer zich vasthechten, en eindelijk hunne School voor een louter bijwerk houden, 't geen zij, niet om de zaak, maar enkel om het gering voordeel, niet geheel laten varen.

Groot en rechtmatig zijn alom de klachten over de soberheid van het bestaan der Onderwijzers, 't welk bijkans nergens geëvenredigd is aan den arbeid, nergens geschikt, om bekwame jonge lieden tot dezen belangrijken post aan te moedigen. Maar in sommige streken is dit bestaan inderdaad kommerlijk en armoedig: vele huisgezinnen van School-onderwijzers lijden in deze dure tijden gebrek, of verteren het weinige, dat zij in beter dagen en bij ruimer inkomsten samenbrachten. Andere ziet men, ten einde in het te kort hunner gewone winsten te voorzien, daghuurders werk verrichten, en bijkans allen worden nedergedrukt onder het gewicht hunner rampen.

Velen hebben de verzwaring van deze rampen te danken aan hen, bij wie zij bescherming moesten vinden, aan de Gemeente-Besturen hunner Plaatsen, dikwerf samengesteld uit dweepzieke, onkundige en onbarmhartige wezens. En hier moeten wij openlijk klachten inbrengen, inzonderheid tegen die van Bataafsch-Brabant, en die gedeelten van het Departement van de Dommel, welke tot Gelderland behooren. Wij zwijgen van de willekeurige remotiën, waardoor zoovele eerlijke

en afgeleefde Onderwijzers aan den dijk gejaagd en tot den bedelstaf gebracht zijn, terwijl men derzelver plaatsen met opgeraapte wezens en vreemdelingen heeft vervuld; maar wij spreken thans alleen van de onrechtvaardige besnoeiïngen, die men aan de inkomsten van anderen heeft toegebracht, door het ontnemen van woningen en vruchtgebruiken onder allerlei voorwendsels, en vooral, door de zoogenoemde corporeele diensten, een gedeelte uitmakende van het bestaan, waarop zij beroepen waren, aan meer begunstigde voorwerpen te geven; terwijl alle klachten over zoodanig eene handelwijze bij de Provinciale of Departementale Besturen, om redenen, welke licht te bevroeden zijn, geenen ingang konden vinden.

Dat de meeste Schoolvertrekken ten Platten Lande de noodige ruimte en luchtigheid missen, welke tot een geregeld onderwijs zoozeer vereischt worden, is algemeen bekend, maar minder bekend is het, dat in sommige, binnen eene ruimte van tien of twaalf vierkante voeten, bij eene lage verdieping, 70, 80 en meer kinderen zich onderling door hunnen adem verpesten, dat in vele geene open stookplaats wordt gevonden, en dat in andere noch de Meester, noch de Leerlingen de onkosten der brandstoffen kunnen dragen, terwijl men onvermogend is, of voorgeeft te zijn, om eene uitgave van *f* 18 à *f* 20, daartoe vereischt, op eene andere wijze te vinden. Opdat wij thans zwijgen van de onreinheid, die in deze bedompte verblijven heerscht, van het gebrek, niet slechts aan geriefelijkheden, maar aan eerste noodwendigheden, waarvan wij proeven zouden kunnen bijbrengen, die schaamte ons doet verzwijgen.

Vele dezer gebreken zouden, door welwillende medewerking van de zijde der ingezetenen of Gemeente-Besturen, te overwinnen zijn, maar vinden juist daar de oorzaak van derzelver bestaan of voortduring. Deze menschen, daar zij zelve geen ander dan slecht onderwijs immer hebben genoten, daar zij, bij eene verwaarloosde opvoeding, geleerd hebben op den Schoolmeester met verachting neder te zien, begeeren niet, dat hunne kinderen beter zouden leeren, dan zij zelve deden, en dommen Godsdienstijver parende bij eene domme zucht voor het oude, beijveren zij zich slechts, om aan alle verbetering onoverkomelijke hinderpalen in den weg te stellen.

En hierin, dat wij dit ten laatsten nog aanroeren, hierin slagen zij boven mate, ook op Plaatsen, daar men bekwame Onderwijzers en welingerichte Scholen heeft. Men zoekt alsdan een Persoon op, door dweepzucht en onverstand bekend; het Gemeente-Bestuur duldt dat hij eene zoogenoemde B ij s c h o o l opricht, en de Ouders zenden gretiglijk hunne Kinderen, waar zij voor domheid en partijzucht worden opgekweekt, terwijl de brave openbare Onderwijzer zich van zijn wettig bestaan ziet beroofd. Dit kwaad kende men bijkans niet voor den jare 1795: het is daaruit oorspronkelijk, dat het Dorpsbestuur, zonder hooger toezicht, in handen van menschen is gekomen, die, nimmer geleerd hebbende, wat beleid, wat rechten van den Burgerstaat zijn, zich al wat hun goeddunkt meenen te kunnen veroorloven.

Wij sparen uwe aandacht, Burgers! eene menigte andere bijzonderheden, die wij nog zouden kunnen aanhalen, en meenen genoeg gezegd te hebben, om Ul. te doen zien, in welk een trap en mate het openbaar Schoolwezen in deze Republiek verbetering en hervorming dringend behoeft.

Wij gaan dus liever over tot onze t w e e d e h o o f d s t e l l i n g, dat namelijk, bij dezen ellendigen staat van het Schoolwezen, nochtans eene wezenlijke verbetering en hervorming van hetzelve mogelijk en uitvoerlijk is.

Hoe wonderspreukig dit ook schijnen moge, en hoezeer het hierboven opgegevene veeleer schijnt te bewijzen, dat alle pogingen tot herstel van een zoo diep verval vruchteloos zullen zijn, meenen wij echter, tot staving van ons gevoelen, wederom zoodanige bijzonderheden te kunnen aanvoeren, die de zaak zelve boven alle redelijke twijfeling zullen verheffen.

V o o r e e r s t: Ofschoon het getal van waarlijk bekwame School-leeraars, in vergelijking met dat der ongeschikte, inderdaad gering is, is het echter, op zich zelven beschouwd, vrij aanzienlijk. Uit onderscheidene Oorden der Republiek hebben wij berichten ontvangen, dat de menigte van kundige en waardige Onderwijzers de verwachting der Schoolopzieners en Schoolbesturen verre overtrof. Dit getal is in de laatste jaren aanmerkelijk vermeerderd, en wij mogen het als een vrucht der jongste School-verordeningen beschouwen, dat in drie Zittingen

der Departementale School-besturen, sedert de maand September des vorigen Jaars gehouden, aan een twintigtal Personen, na afgenomen streng examen, getuigschriften hebben kunnen afgegeven worden van volledige bekwaamheid en bevoegdheid, om, zonder nader onderzoek, alom in dit Gemeenebest openbaar onderwijs te geven. Waarbij wij bovendien moeten aanmerken, dat het aankweeken van geschikte Onderwijzers, uit deszelfs aard, indien het slechts niet aan aanmoedigingen ontbreekt, in eene steeds vermeerderde evenredigheid voortgaat, daar het voorbeeld van sommigen anderen ter navolging opwekt, en de bekwame Leeraar verscheiden bekwame Kweekelingen en Ondermeesters vormt, die op hun beurt openbare Schoolonderwijzers worden. Er is derhalven in 't minst geene vreeze, dat men, bij het aanwenden der noodige middelen, op den duur gebrek zou hebben aan voorwerpen voor het Onderwijs geschikt. Twee bekwame Onderwijzers voorzien, binnen weinige jaren, eene gansche Landstreek rondom zich, van kundige Meesters en bloeiende Scholen. Dit is geen bloot gezegde, het is eene daadzaak, waarvan het bewijs ook aan sommige Leden uwer Vergadering niet onbekend kan wezen.

Ten tweeden: de verbetering van het Schoolwezen is overal, waar dezelve plaats heeft, aan zoodanige oorzaken toe te schrijven, dat men uit dezelve tot de mogelijkheid van een meer algemeen herstel veilig besluiten mag. Zeer groot en onvergetelijk zijn de diensten, door de Bataafsche Maatschappij tot Nut van 't Algemeen aan ons Nederlandsch Schoolwezen toegebracht: de geschriften, op haren last vervaardigd en door haar uitgegeven, hebben de weldenkende Natie wakker gemaakt, en zijn in handen van brave Onderwijzers geschikte Leer- en Leesboeken voor de Scholen geworden. Hare ijverige Leden hebben alom, waar zulks geschieden kon, in en bij de plaatsen hunner woning, de Scholen beginnen te hervormen; en de Departements-Onderwijs- en Kweekscholen, in vele Steden opgericht, hebben met onweersprekelijke daadzaken getoond, wat men voor de maatschappij van eene heilzame School-verbetering te wachten heeft. Deze Maatschappij blijft in haren edelen arbeid voortgaan, en daar zij alleen, zonder bijstand van het Bestuur, ja! gedurende een geruimen tijd verdrukt en

vervolgd, zooveel heeft kunnen verrichten, wat kan men niet van haar verwachten, wanneer het Gouvernement hare oogmerken aan de hand gaat, en hare werkzaamheden met kracht en wijsheid ondersteunt?

Eene andere oorzaak van den verbeterden staat der Scholen, in sommige dorpen en grootere streken, is het ruimer bestaan der Onderwijzers. Overal, waar aan dezen post een genoegzaam inkomen voor een ordentelijk Burger huisgezin ten Platten Lande is vastgemaakt, kan men bekwame Onderwijzers vinden, die hun beroep met ijver en met eere waarnemen. Verbetering van de inkomsten der Schoolmeesteren is dus een onfeilbaar middel tot herstel van het Schoolwezen, een middel, 't geen wel aan zwarigheden, maar echter niet aan zoo groote zwarigheden onderhevig is, als men zich meestal verbeeldt; daar sommige plaatsen hetzelve niet meer behoeven, andere de genoegzame bronnen daartoe in zich zelve bezitten; en de behoefte der Onderwijzers in armelijke streken zoo gering is, dat een kleine bijslag voor hen een gewichtige vermeerdering uitmaakt.

Het herstel der Scholen ten Platten Lande staat ook bijkans overal in verband met de zorg der Gemeente-Besturen voor dezelve. Waar deze zich de zaak aantrekken, daar ziet men alle hindernissen langzamerhand verdwijnen: de Scholen worden van het noodige voorzien, de Schoolvertrekken verbeterd, het inkomen der Leeraars verhoogd, en deze in hunne werkzaamheden nagegaan en aangemoedigd, en zulks op plaatsen, waar het vermogen der ingezetenen en der dorps-kas veel geringer is dan op andere, waar men voorgeeft tot zulke uitgaven buiten staat te zijn. Hervorming der Gemeente-Besturen ten Platten Lande, eene zaak, waarvan de volstrekte noodwendigheid zich allerwege doet gevoelen, zal dus ook van zelve herstel van het Schoolwezen ten gevolge hebben.

Eene derde soort van bijzonderheden, ten betooge der uitvoerlijkheid van eene wezenlijke Schoolverbetering, heeft wederom hare betrekking tot de thans in dienst zijnde Schoolmeesters. Bij deze had men, niet zonder eenigen grond, afkeer van zoogenaamde nieuwigheden in hunne Scholen, onwil en bij velen zelfs onbeschaafden tegenstand kunnen verwachten.

Doch het tegendeel hiervan, behoudens eenige niet noemenswaardige uitzonderingen, heeft de ondervinding aan den dag gelegd. De bereidwilligheid, waarmede de Onderwijzers, uit alle oorden der Republiek, op de enkele uitnoodiging der Schoolopzieners, ter hun aangewezen plaatse zijn verschenen, om opgave te doen van den staat hunner Scholen, en een nieuw Reglement voor de inrichting derzelve, en voor hun Onderwijs te ontvangen; deze bereidwilligheid strekt tot een proef van 't geen wij straks zeiden. En de wijze, waarop zij de onderrichtingen en vermaningen der School-opzieners ontvingen, de zwarigheden zelve, die zij inbrachten, toonden duidelijk, dat zij met eene behoorlijke handleiding gaarne alles wilden beproeven, wat hunne vermogens toelieten, dat zij andere leerboeken wilden invoeren, de gebreken hunner manier van onderwijzen verbeteren, en zelfs aan den tegenstand der Ouders van hunne Leerlingen het hoofd bieden, zoo zij slechts verzekerd waren gehandhaafd te worden in hunne ondernemingen, en op eenige verbetering van hun lot konden hopen.

Het is deze gunstige gesteldheid der meeste Onderwijzers, ook der zoodanige, van wie zich weinig meer dan goede wil laat beloven, langzamerhand voorbereid door de verzekering, dat eenmaal Wetten op het Onderwijs zouden gemaakt worden, en verder opgewekt door den menschkundigen en zachtzinnigen ijver der School-opzieners, die wel niet eene plotselijke herschepping van het Schoolwezen, maar eene langzame, doch zekere en merkbare verbetering van hetzelve aan den Menschenvriend in het verschiet vertoont.

Wij voegen hier, in de vierde plaats bij, dat de invoering van een meer redelijk Onderwijs op de Scholen, gebouwd op de beginsels van beschaving en ontwikkeling der verstandelijke vermogens, niet zoo moeielijk is, als men het zich oppervlakkig verbeeldt; de nieuwe leerwijze prijst zich aan door eenvoudigheid en gemakkelijkheid; zij houdt den lust des Onderwijzers gaande; zij spaart den tijd, door een aantal Leerlingen gelijkelijk, tot aller werkelijk voordeel, hetzelfde onderwijs mede te deelen; zij bevordert de orde en stilte, en laat zich eindelijk, naar de meerdere of mindere kunde van den Leeraar, in een grooter of geringer trap van volkomenheid aanwenden. Het is wederom

de ondervinding, die ons dit doet staande houden. Nergens heeft men de verbetering gewild en dadelijk begonnen, of zij is met een gelukkigen uitslag bekroond, en de Onderwijzers zelve, gelijk wij straks reeds zeiden, voor zooverre zij slechts eenige geschiktheid voor hunnen post bezaten, hoezeer met deze methode te voren onbekend, hebben aan dezelve het getuigenis van uitvoerlijkheid en voortreffelijkheid boven de oude gegeven; zij hebben de verdere onderrichting der Schoolopzieners ingeroepen, en alleen gevorderd tegen den kwaden wil van Ouders of de onverschilligheid der Gemeente-Besturen, door het gezag en de uitvoering der Wet, gehandhaafd te worden. Gereedelijk echter bekennen wij, dat sommige der thans gevestigde Onderwijzers, hetzij door gevorderden ouderdom of diep ingewortelde gewoonte, hetzij door volslagen gebrek aan alle vereischte bekwaamheden, nimmer zich met eene betere manier gemeenzaam zullen kunnen maken, en nauwelijks iets meer, dan eene nalating der allergrofste gebreken, zullen kunnen presteeren, doch behalven, dat ook dit reeds eenige verbetering is, en zelfs de geringste vorderingen van belang zijn in alles, wat het Onderwijs der Jeugd betreft, zoo moet men ook iets aan den tijd overlaten, en van de voortgaande uitwerking der maatregelen van een verlicht Gouvernement, ook van dit kwaad, een billijk herstel verwachten.

Wij achten hier ons betoog van de uitvoerlijkheid der Schoolverbetering te kunnen eindigen; hetzelve was gebouwd, 1°. *op het aangroeiend getal van bekwame Onderwijzers in ons Vaderland;* 2°. *op de beschouwing der oorzaken, waaraan de aanvankelijke verbetering der Scholen op vele Plaatsen is toe te schrijven;* 3°. *op de bereidwilligheid der tegenwoordige School-leeraren,* om naar vermogen het hunne toe te brengen tot bekoming van herstel; en eindelijk 4°. *op de natuurlijke gemakkelijkheid der verbeterde leerwijze* voor allen, die zich slechts met eenigen ijver op dezelve toeleggen. Ons is derhalven alleen overig het ontwikkelen van onze

Derde hoofdstelling; dat alleen door eene verstandige, doch nadrukkelijke medewerking, van de zijde van de Gouvernements, de bedoelde verbetering kan bereikt worden.

Ten einde met bescheidenheid omtrent de pretieuse aandacht

uwer Vergadering te werk te gaan, zullen wij hier wederom zeer kort zijn, te meer, daar de zaak zelve klaar, en aan weinig twijfel bij den onbevooroordeelden onderhevig is.

Van welk een invloed de wijze en krachtdadige medewerking van het Staats-bestuur is op het herstel van 't Schoolwezen, is alreeds in het korte tijds-verloop, sedert het emaneeren der Publicatie van den 15 Juni des vorigen jaars, uit de werking der daarbij verordende maatregelen gebleken, en zou buiten twijfel nog veel sterker zijn in 't oog geloopen, indien niet de sinds dien tijd voorgevallen Staats-verandering onzekerheid omtrent de voortduring der onder de laatstvoorgaande Constitutie gemaakte bestellingen over het algemeen had veroorzaakt, eene onzekerheid, die èn School-bestuurders èn Gemeenten, en Onderwijzers, zonder daarom het voorgestelde doel geheel uit het oog te verliezen, nochtans in derzelver ijver heeft belemmerd, en de aangevangen werkzaamheden vertraagd. Doch het is niet de nuttigheid der medewerking van het Gouvernement, het is de volstrekte noodzakelijkheid derzelve ter invoering eener wezenlijke verbetering, die wij hier moeten aantoonen.

En hier vragen wij gerustelijk ieder der zake kundigen af, of er eenige mogelijkheid van herstel in dezen zij, zonder eenparigheid en volkomen gelijkvormigheid der bestellingen over de gansche uitgestrektheid der Republiek. Wij onderzoeken hier niet, in hoeverre zoodanige uniformiteit omtrent andere, omtrent alle voorwerpen van Algemeene Politie, voor de vastheid van ons tegenwoordig Staatsgebouw noodzakelijk, en als de beste waarborg derzelve moet geacht worden; wij passen dit thans alleen toe op het Schoolwezen. Zoolang hierin verscheidenheid van maatregelen heerscht; zoolang men in de eene streek aan redelijke Schoolwetten onderworpen, in de andere daarvan ontslagen is; zoolang zal men klachten, tegenwerking en flauwe behartiging ontmoeten; men zal zich wanen verongelijkt te zijn, en al wat naar weder-invoering van het oude haakt, zal niet ophouden pogingen tot verandering aan te wenden. Maar zoo ras alom dezelfde Wet heerscht, ziet een ieder zich de noodzakelijkheid opgelegd; niemand vindt heul bij zijnen nabuur; men onderwerpt zich gemakkelijker aan 't geen men weet onvermijdelijk te zijn, vooral wanneer uit-

zichten van meer voordeel of aanzien daarmede verbonden zijn, ja! indien men slechts met een rustigen tred voortgaat, volgt op een kortstondig misnoegen van weinigen, welhaast algemeene tevredenheid.

't Geen wij van de eenparigheid in het onderwijs en de inrichting der Scholen zeiden, is insgelijks waar van het toezicht over dezelve. Alle Opzieners der Scholen en Schoolbesturen moeten aan dezelfde Instructie verbonden zijn, dezelfde macht, uit de Wet voortvloeiende, bezitten, dezelfde regelmaat hunner werkzaamheden volgen, en in denzelfden geest arbeiden, of men zal zich overstroomd zien van hindernissen, die bij een éénvormig Bestuur zich van zelve uit den weg ruimen.

Dan, om deze eenparigheid te verkrijgen of te behouden, is de medewerking van het Hoogst Bestuur des Lands van onvermijdbare noodzakelijkheid. Indien het, wij zullen niet zeggen aan een Gemeente-Bestuur of Kerkelijk Collegie, maar zelfs indien het aan een Departements-Bestuur is overgelaten, of er voor de verbetering van het Schoolwezen binnen deszelfs ressort al, dan niet, zal gezorgd worden, of de inrichting van het Onderwijs en het toezicht over de Scholen, op deze, dan wel op eene andere wijze zal plaats hebben, dan zal het natuurlijk gevolg zijn, dat men daaromtrent in onderscheiden Departementen verschillend denkt en handelt, en dat die Besturen, welke zich de zaak met ernst en ijver aantrekken, door de onverschilligheid of verwaarloozing van anderen zich de handen zullen gebonden, en het misnoegen onder hunne ingezetenen opgewekt zien, zoo zij zich, om deze en andere redenen, al niet genoodzaakt vinden, hunne bedoeling geheel te laten varen. Wij zouden hier wederom daadzaken ten bewijze kunnen aanvoeren, indien wij Ulieder tijd niet wilden sparen. Alleen dus door algemeen werkende Wetten omtrent het Onderwijs, de inrichting en het toezicht der Scholen, Wetten, waarvan wel de uitvoering, maar geenszins het al of niet nakomen, aan de bijzondere Geconstitueerde Machten is opgedragen; hierdoor alleen kan het herstel van ons diep vervallen Schoolwezen worden teweeggebracht.

Daarenboven, tot bereiking van dit einde wordt al het gezag der Hooge Overheid vereischt. Niet dat de zaak, die wij be-

doelen, met geweld zou behoeven te worden doorgedreven, en daardoor een luide kreet van ontevredenheid opgewekt, alsdan zou het bedenkelijk worden dezelve te beginnen, immers zonder alle de gevolgen er van te voren berekend te hebben. Maar, daar het Schoolwezen, bij de alsnog heerschende Politieke en Kerkelijke Partijschap, waarmede hetzelve veelal gerekend wordt in verband te staan, uit zoo verschillende oogpunten wordt beschouwd, en men dus bezwaarlijk vermoeden kan, dat door eene algemeene, vrijwillige toestemming de verbetering van hetzelve immer kan tot stand komen, wordt er noodwendig gezag vereischt, niet om de Ingezetenen des Lands een dwangjuk op te leggen, maar om de Onderwijzers der Jeugd, eensdeels, tot eene getrouwer waarneming hunner Posten te verplichten, en anderdeels, dezelve te dekken tegen de voor hen onaangename gevolgen, welke het vooroordeel en de kwaadwilligheid, om hunne gehoorzaamheid aan de Wet, hun mochten berokkenen. De opgeroepen Onderwijzers zelve betuigden zich aan alle voorschriften der Wet gaarne te onderwerpen, indien zij er slechts stellig toe gelast wierden, en indien men zorgde, dat zij niet door andere, aan deze Wetten niet onderworpen, Personen in hun wettig bestaan wierden benadeeld. Het is dus enkel als 't ware de vertooning van gezag, het is vastheid van het Gouvernement in het handhaven van heilzame maatregelen, 't geen ten dezen gevorderd wordt, maar zonder 't welk ook alle pogingen der Menschen-vrienden, en loffelijkste Maatschappijen, of in rook zullen verdwijnen, of slechts eene zeer bepaalde nuttigheid zullen aanbrengen.

Eindelijk *eene wezenlijke verbetering der Scholen vordert verbetering van het uit- en inwendige der School-vertrekken, en van het lot en bestaan der School-onderwijzers.*

Wij hebben reeds gezegd, dat hiertoe op vele Plaatsen, Plaatselijke Fondsen toereikende zouden zijn, hetzij daartoe de gewone Dorps-Inkomsten genoegzaam waren, hetzij men matige, en niet drukkende lasten van de Ingezetenen vorderde; en waarom zoude ook in het eene Gewest het openbaar Onderwijs door de Ingezetenen worden bekostigd, en in het andere, in even welvarende streken, de Ingezetenen daartoe niets bijbrengen? Hoe dit zij, altijd zal het Bestuur des Lands zich hieraan moeten

laten gelegen liggen, zonder 't welk geen Gemeente-Bestuur tot nieuwe betalingen, of het heffen van nieuwe lasten, hoe noodzakelijk dan ook, besluiten zal. Daarenboven, er zal ook van 's Lands wege eene meerdere toelage tot bevordering van het Onderwijs moeten gegeven worden, vooral in de behoeftige Land-Departementen, waar het Schoolwezen in den ellendigsten staat is. Doch er behoeven hiertoe geene groote Sommen te worden afgezonderd; indien jaarlijks aan de Departementale Besturen, op de begrooting van derzelver huishoudelijke behoeften eene matige som voor de verbetering van het Schoolwezen wierd geleden, indien het gebruik dezer penningen naar een verstandig plan werd geregeld, en men niet op eenmaal in alles poogde te voorzien, maar beginnende met de allerverdienstelijkste en allerbehoeftigste, langzamerhand voortging, dan voorzeker zou men met eene niet zeer groote uitgave, groote behoeften vervullen, den ijver der Onderwijzers op de krachtigste wijze aanmoedigen, vermogende Gemeenten tot aanzienlijke bijdragen aansporen; en aldus aan de gansche natie toonen, hoe een verlicht en Vaderlandslievend Gouvernement tot herstel van het Onderwijs der Jeugd slechts ernstig behoefde te willen, om het ook met der daad tot stand te brengen.

Het is dus hier alleen de vraag, of de zaak zelve in zoo groot eene mate de zorg en de bemoeiïng der Hooge Overheid verdient, als wij dit zoo even voorstelden, en hierover moeten wij ten slot nog een enkel woord aanmerken.

De verbetering van het Schoolwezen is reeds dadelijk, onder de vorige Regeering, door het Vertegenwoordigend Lichaam en Uitvoerend Bewind ondernomen: eene Landswet deswegen is in volkomen werking, en verspreidt reeds alom een heilzamen invloed. De zaak is dus niet meer nieuw, en eene geheele, of slechts voor een aanmerkelijk gedeelte eene verandering van maatregelen, zou, door dweepzucht en onverstand in de hand te werken, door den ijver van alle waardige Menschenvrienden, die in zoo grooten getale met dit belangrijk werk zich bezig houden, geheel uit te blusschen, de beschaving en verlichting onzer Natie ten minsten het vierde gedeelte eener Eeuw achteruit zetten, en de beste gelegenheid doen verloren gaan, om iets met vrucht te beginnen.

En welk eene vertooning zou dan dit land aan het oog van deszelfs Naburen aanbieden: overal beijvert men zich, om het eerst of elementair onderwijs op een redelijken en vasten voet te brengen. Sedert de wijsgeerige Keizer Jozef het voorbeeld aan alle verlichte Regenten en Besturen heeft gegeven, arbeidt men, zoowel in het Roomsch-Katholiek als Protestantsch gedeelte van Duitschland aan de vorming der jeugd door wel-ingerichte Scholen: het Fransch Gouvernement heeft dit sedert lang als het voorwerp der eerste zorgen van een Republikeinsch Bestuur beschouwd, en tot in het Noorden van Europa werkt de geest van eenen Basedow, van Salzmann en Niemeyer.

Men vreeze niet, dat langs dezen weg de geringere Volksstanden voor hun eigen geluk, en voor de rust der Maatschappij, te zeer zullen ontwikkeld, en met voor hen nuttelooze Wetenschappen bekend gemaakt worden; inderdaad wij zijn er niet aan toe, om hiervoor beducht te zijn. Reeds is de onkunde der arbeidende klasse in volslagen onevenredigheid gekomen met de meergevorderde kennis van den middelstand; een verschijnsel, 't welk zorgelijk genoeg is, en waarvan men de jammerlijke uitwerksels gezien heeft in die tijdperken der Revolutie, waarin de intrigue zich van dit werktuig met zooveel vrucht heeft bediend.

Men wende het oog naar het Platte Land, en overwege de gevolgen van de slechte opvoeding der landlieden, ook voor den Staat: men beschouwe, hoe geheel geene denkbeelden van betamelijke ondergeschiktheid daar heerschende zijn; hoe Gemeente-Besturen en Ingezetenen door hunne vooroordeelen en stijfhoofdigheid alles in de war gestuurd, en aan de schromelijkste onrechtvaardigheden zich hebben schuldig gemaakt, zonder gevoel of nadenken; men beoordeele hunne gevoelens van eer en trouw, van de heiligheid des eeds uit hunne opbrengst in de geldheffingen en andere bijzonderheden, en men zal zien, welk belang de Staat heeft bij het beter onderwijs der Dorpelingen en der arbeidende klasse: men zal zich niet langer bekommeren, dat deze menschen voor hunnen stand te wijs zullen worden, en voor hun geluk te veel kundigheden verkrijgen.

Dat dan vrij een wijs en Republikeinsch Bestuur zich overgeve aan de zachte bewegingen eener menschlievende Wijsbegeerte, die voor de verstandelijke behoeften van dat gedeelte der Maat-

schappij, 't welk alles alleen van de zorg des Bestuurs verwachten moet, met dringende vertoogen pleit; dat het zich langs dezen weg van de dankbaarheid des Nageslachts en het geluk des Vaderlands verzekere.

Wij Burgers! hebben geoordeeld ook deze consideratiën aan U te moeten voorstellen; het is op grond derzelve, dat wij eerlang aan Ul. eene voordracht meenen te doen, omtrent de veranderingen, welke in de Publicatie van 15 Juni en 22 Augustus des vorigen jaars, uit hoofde der tegenwoordige orde van zaken, behooren gemaakt te worden, met behouding echter van de algemeene bedoeling en den geest dier Wetten.

Waarmede

Heil en Eerbeid.

(was gepar.)

J. F. LEEMANS, vt.

(onderstond)

Ter ordonnantie van den Raad voorn.

(was get.)

WENCKEBACH.

---

12 Augustus 1802.

„De Raad van Binnenl. Zaken heeft de voordracht (slot-Missive 17 Mrt. 1802) aan het Staatsbewind over de alteratiën, welke, uit hoofde der veranderde orden van zaken, in de Schoolverordeningen, vervat in de Publicatiën van 15 Juni en 22 Augustus 1801, zouden behooren gemaakt te worden, tengevolge van het verhandelde in de Algemeene Schoolbestuurs-Vergadering, geärresteerd. „Dezelve is in twee deelen onderscheiden: 1. in het eerste gedeelte onderzoekt de Raad, welke veranderingen in de gemelde Publicatiën noodzakelijk worden, door de nieuwe territoriale verdeeling van het Gemeenebest; vermits de werkzaamheden der School-Besturen en Schoolopzieners, tot nog toe gebonden aan de grensscheidingen en afdeelingen der voormalige Departementen, alsnu zullen moeten geregeld worden naar de grenzen en verdeelingen der thans aanwezige Departementen.

2. In het tweede deel wordt gehandeld over de veranderingen in de Schoolverordeningen, welke haren grond hebben in den

aard der tegenwoordige Staatsregeling, in zooverre dezelve van die der vorige afwijkt en verschilt.

Na een algemeen overzicht der punten van dit verschil, bepaalt de Raad zich tot eene voordracht van Stukken, welke dientengevolge door denzelven zijn ontworpen, en aan het Wetgevend Lichaam ter bekrachtiging behooren aangeboden te worden, als:

Een algemeen Reglement voor het openbaar lager Schoolwezen.

Eenige verordeningen op 't afnemen en afleggen van examens van Onderwijzers op de Openbare Scholen.

De Schoolorden voor alle zoodanige Scholen.

En de Instructie voor de Schoolopzieners en School-Besturen.

Terwijl eindelijk de Raad voorstelt, de wijze, op welke, in de onderscheidene Departementen, met medewerking der Departementale Besturen, de noodige huishoudelijke Reglementen zouden kunnen ontworpen en bewerkstelligd worden".

1. „De tegenwoordige Departementale School-Besturen van de Eems, den Ouden IJsel, Rijn, Tessel, Amstel, Delft, Dommel, Schelde en Maas, in zooverre te vernietigen, dat voortaan in derzelver plaats zullen subintreeren Nationale School-Besturen, waarvan één zal gevestigd zijn in ieder Departement, uitgezonderd, dat, in het Departement Holland, twee zoodanige School-Besturen zullen gevonden worden, voorts één in Zeeland, één in Brabant, één in Utrecht, één in Gelderland, één in Overijsel, één in Friesland en één in Groningen."

„Dat de School-Opzieners, door het Uitvoerend-Bewind, bij Besluit van den 22 Augustus 1801, aangesteld, en alsnog in hunne Functiën continueerende, hunne posten respectievelijk zullen blijven waarnemen in die Departementen, binnen welke zij woonachtig zijn, en in zoodanige uitgestrektheid van District, als nader zal worden bepaald, zullende aan dezelve nog zoo vele anderen worden toegevoegd, als de veranderde Territoriale Verdeeling, ontstane vacatures, en andere omstandigheden zullen vereischen.

2. Tot de laatsten overgaande, slaat de Raad voor, na in eenige bijzonderheden het verschil der tegenwoordige staatsregeling met de vorige te dezen opzichte opgemerkt te hebben, het volgende:

„Om het hierbij gevoegd algemeen School-Reglement, met de drie daartoe behoorende Bijlagen, na dezelve alvorens te hebben geëxamineerd, bij Conductoire Missive, waarvan wij de vrijheid nemen, het Concept hiernevens te voegen, aan het Wetgevend Lichaam, ter approbatie en sanctie, in te zenden.

„En wijders te besluiten:

„Dat, in ieder Departement dezer Republiek, zal worden vervaardigd een Huishoudelijk Reglement voor de openbare Lagere Scholen, behelzende al zulke verordeningen omtrent het Lager Schoolwezen binnen zoodanig Departement, als niet onder het algemeen School-Reglement zijn begrepen.

„Dat, tot vervaardiging van hetzelve Huishoudelijk Reglement, door ieder Departementaal Bestuur, eene Commissie uit deszelfs midden zal worden benoemd, ten einde, gezamenlijk met het Nationaal School-Bestuur binnen dat Departement, en als eene gecombineerde Commissie, hetzelve Reglement te ontwerpen.

„Dat de alzoo gecombineerde Commissie in de Residentieplaats van ieder Departement zal samenkomen op den 9 September aanstaande, zullende Reis- en Teerkosten, voor de buiten de Residentie wonende Leden der Commissie, worden voldaan uit den 6den Post der 7de Somme van de Begrooting voor het loopend jaar.

„Dat deze gecombineerde Commissie, uiterlijk binnen veertien dagen, haren arbeid zal moeten voltooid hebben, en het door haar ontworpen School-Reglement, dadelijk, ingeleverd bij het Departementaal Bestuur, om door hetzelve, uiterlijk binnen veertien dagen, te worden beoordeeld.

„Dat het ontwerp, door het Departementaal Bestuur geäggreeerd zijnde, ter approbatie aan het Staats-Bewind zal moeten worden gezonden; of niet goedgekeurd zijnde, aan hetzelve Bewind ingezonden, vergezeld met de noodige aanmerkingen en bedenkingen, ten einde daaromtrent, door het Staats-Bewind, naar bevind van zaken, finaal worde beslist."

MISSIVE aan het Wetgevend Lichaam van het Bataafsch Gemeenebest.

Burgers!

Wij hebben de Eer bij dezen aan Uwe Vergadering aan te bieden een Reglement voor het openbaar Lager Schoolwezen,

binnen de Bataafsche Republiek, met drie daartoe behoorende Bijlagen, gequoteerd met de Letters A, B en C.

Deze Stukken zijn het gevolg van een specialen last, door ons aan den Raad van Binnenlandsche Zaken, bij deszelfs Instructie gegeven, om aan ons te suppediteeren, welke veranderingen in de Publicatiën van 15 Juni en 22 Augustus des vorigen Jaars, concerneerende het Lager Schoolwezen, uit hoofde der tegenwoordige Orde van Zaken, en veranderde Territoriale Verdeeling der Republiek, zouden behooren gemaakt te worden.

Wij hebben met de meeste zorgvuldigheid pogen te onderhouden, welke bestellingen, omtrent het Lager Schoolwezen, als domestiek in ieder Departement konden worden beschouwd, en welke voor de geheele Republiek op een eenparigen voet behoorden te worden geregeld; omtrent de eerste hebben wij reeds bepaald den voet en wijze, waarop, binnen ieder Departement, door middel van Huishoudelijke School-Reglementen, te vervaardigen met concurrentie der Departementale Besturen, in de plaatshebbende Behoefte kan worden voorzien; omtrent de laatste, zijnde de Verordeningen, vervat in het Reglement en Bijlagen, welke wij thans Ul. ter approbatie voorleggen.

De onderstelling, dat, al wat het Lager Schoolwezen betreft, en mitsdien de geheele materie in vorm van het publiek Onderwijs aan Plaatselijke of Departementale beschikkingen, moest overgelaten, en de Wetten, daaromtrent geëmaneerd, geheel buiten effect gesteld worden; deze onderstelling is te ongerijmd, om Ul. aandacht met de nederlegging derzelve langer, dan een oogenblik, bezig te houden.

Zij zou involveeren, dat de meerdere of mindere zorg voor de belangen der Jeugd, dat het tegengaan, of voortplanten van onkunde en vooroordeelen, het bevorderen, of ondermijnen van zedelijke beginselen, voor het belang en de rust van den Staat, in zooverre onverschillige zaken waren, dat men over dezelve, in onderscheidene Departementen, wankelende, uiteenloopende of schadelijke begrippen zou kunnen koesteren, zonder dat het noodig ware, daartegen, door Algemeene Wetten, te voorzien.

Zij zou den eenparigen en vasten tred van het publiek Onderwijs, zonder 't welk alle verbetering van hetzelve eene loutere harsenschim is, onmogelijk maken; de verplichting der

Bestuurders, om voor dit Onderwijs, als een volstrekte behoefte van den Staat, die aan alle Oorden der Republiek gelijkelijk werkt en plaats heeft, zorg te dragen, op losse schroeven stellen; ja! deze onderstelling te willen doordrijven, zou het onbetwistbaar kenmerk zijn eener afkeerigheid van alle verbetering in dit gewichtig vak, die slechts aan heerschzucht, aan dweeperij, of onverstand mag worden toegekend.

De tijden zijn, Gode zij dank! voorbij, waarin men geloofde, dat de domheid der menigte de zekerste steun der Regeeringen was, en zij, die de voortplanting van Godsdienstige of Volksvooroordeelen voor een waarborg hielden van de rust der Staten, zijn door de ondervinding te jammerlijk gelogenstraft.

De éénheid daarenboven van het Bataafsch Gemeenebest is als een grondslag der tegenwoordige Staatsregeling plechtig erkend; zal men door verschil in inrichtingen van algemeen belang, aan dezelve, buiten noodzaak, eene veelkleurige gedaante geven, en, terwijl men éénheid van Munten, van Maten en Gewichten alom invoert, het Systema van Openbare Opvoeding, welker bevordering, bij het 45 Art. der Staatsregeling aan ons speciaal is opgedragen, doen wankelen, of aan de onzekerheid van temporaire, locale, of personeele begrippen blootstellen? Daarenboven, al ware het met de tegenwoordige denkwijze der beschaafde Regeeringen van Europa overeen te brengen, dat het openbaar Onderwijs behoorde tot die objecten van gewone Inwendige Politie, waarvan de beschikking, bij Art. 71 der Staatsregeling, aan de Departementale Besturen is opgedragen, worden echter, bij hetzelfde Artikel, Algemeene Wetten ondersteld, tegen welke niets strijdigs door dezelve Besturen mag worden ondernomen of verricht, en hoedanige Wetten in de Publicatiën van 15 Juni en 22 Augustus 1801 zijn begrepen.

Het zijn deze Wetten, waarvan de ondervinding reeds geleerd heeft, dat zij, met gematigdheid en voorzichtigheid ten uitvoer gebracht, en gesterkt door welwillendheid en medewerking der Plaatselijke Machten, inderdaad geschikt zijn, om het Schoolwezen in ons Vaderland uit deszelfs verval op te beuren om te voorkomen, dat opnieuw of bij voortduring, begunstigde Huisbedienden, verloopen Handwerkslieden, of waanwijze en dweepzieke Idioten, tot den rang van Onder-

wijzer worden verheven, en de Landjeugd inzonderheid gedompeld blijve in dien poel van vooroordeelen, waarvan de jammerlijke gevolgen zich, in deze dagen van Burgerlijke verdeeldheid, maar al te zeer hebben geopenbaard.

De inrichtingen van ons Schoolwezen, hoezeer nog gebrekkig, en in derzelver aanvang, hebben reeds bij onze Naburen eene gunstige onderscheiding en opmerking gebaard; zij behooren onder de weinige goede vruchten eener Revolutie, die, tegen haar oogmerk en bedoelingen, maar al te vruchtbaar in rampen is geweest, en wij hebben dus gemeend in dezelve geene meerdere veranderingen te moeten maken, dan de aard der tegenwoordige Staatsregeling, en de ondervinding van sommige gebreken, noodwendig vereischten.

Tot staving van het een en ander, hierbij geävanceerd, voegen wij nog hiernevens de gedrukte Copie eener Missive, door den Raad van Binnenlandsche Zaken, den 17 Maart laatstleden, over den tegenwoordigen staat van het Schoolwezen, aan ons geschreven, en proponeeren aan Uwe Vergadering te nemen het navolgend Besluit.

(6 Mei 1803).

Het Staatsbewind der Bataafsche Republiek,

Aan

Het Wetgevend Lichaam van het Bataafsch Gemeenebest.

Burgers,

Onder de zaken, welke het Vertegenwoordigend Lichaam, in der tijd, tot een onderwerp van deszelfs deliberatiën heeft gemaakt, behoort ook inzonderheid het Lager Schoolwezen, welks diep vervallen staat in dit Gemeenebest, op de dringendste wijze verbetering en herstelling behoefde, immers, bijaldien wij eenigszins in staat zouden gesteld worden, om te kunnen wedijveren met andere volken van Europa, wier welbestuurde ijver in dit gewichtig vak, zoovele voor de Menschheid belangrijke vorderingen heeft gemaakt.

Deze deliberatiën hebben het aanwezen gegeven aan de Wet van den 15 Juni 1801, houdende verordeningen omtrent het onderwijs in de Lagere Scholen, welke vervolgens door het Uitvoerend Bewind, ingevolge de op hetzelve verstrekte

volmacht, bij Publicatie van den 22 Augustus daaraanvolgende, nader is geamplieërd en geältereerd, terwijl hetzelve tevens dienovereenkomstig heeft vastgesteld: eene Instructie voor de Departementale School-Opzieners, een Reglement voor de Departementale Schoolbesturen, Algemeene Verordeningen omtrent de Examens bij de voorsz. Schoolbesturen, en een Reglement van Orde voor de Openbare Scholen.

Het onderwerp dezer Wetten was te gewichtig, om niet onze aandacht te vestigen, en de daarbij gemaakte bepalingen te belangrijk, om dezelve niet te onderscheiden van zoovele Stukken en Besluiten van dien tijd, welke uit haren aard slechts van zeer korten duur konden wezen, omdat zij haren oorsprong te danken hadden aan eene verkeerde toepassing van algemeene Grondbeginselen, en aan eene Theorie, wier Practijk onuitvoerlijk wierd bevonden.

Dat toch het openbaar Schoolwezen voor den Staat eene zaak van het hoogste belang zij, en dat eene goede inrichting van hetzelve, onder de voor alle Ingezetenen weldadigste beschikkingen van een wijs Gouvernement moet geteld worden, kan niemand ontkennen, zonder tevens te beweren, dat de meerdere of mindere zorg voor de belangen der Jeugd, dat het tegengaan of voortplanten van onkunde en vooroordeelen, dat het bevorderen of ondermijnen van zedelijke beginselen, in één woord, dat alle verstandelijke en zedelijke beschaving voor het belang en de rust van de Maatschappij geheel onverschillige zaken zijn.

En terwijl de ondervinding het onbestaanbare van vele verordeningen der jongste tijden heeft geleerd, heeft dezelve daarentegen door de daad bewezen, dat de vastgestelde Schoolverordeningen, met gematigdheid en voorzichtigheid ten uitvoer gebracht, inderdaad geschikt zijn, om het Schoolwezen in ons Vaderland uit deszelfs verval op te beuren.

Trouwens, in verscheidene gedeelten onzer Republiek, vermeerdert het getal van waardige en kundige Onderwijzers, en de toekomst vleit ons met een gunstig vooruitzicht, daar ook min bekwame Onderwijzers, door Menschkundige School-Opzieners geleid, zich bereid toonen, om, met verzaking van verouderde Vooroordeelen, de nieuwe verbeterde Leerwijze te

volgen, die zich, door hare natuurlijke eenvoudigheid en gemakkelijkheid, zoo algemeen aanprijst.

Dan, daar deze Schoolwetten zijn ingericht naar de vorige Staatsregeling, welke in haren aard zeer veel afwijkt van de tegenwoordige, in derzelver beginselen en gevolgen, kunnen deze verordeningen in derzelver geheel niet blijven voortduren, maar moeten gewijzigd worden naar den aard der tegenwoordige Staatsregeling, de verschillende Departementale Verdeelingen, en de Departementale Reglementen in het bijzonder; daar bij de vorige Staatsregeling alle macht over de geheele Republiek, in één punt was geconcentreerd, waaraan alle andere Autoriteiten, als Administratieve Lichamen verbonden waren, terwijl volgens de tegenwoordige, het algemeen grondbeginsel van éénheid in het Bestuur meer is gewijzigd, en speciaal de gewone Politie, Oeconomie en Finantie, aan de beschikking der Departementale Besturen is gedemandeerd. Overtuigd nochtans van de noodzakelijkheid, dat het publiek Onderwijs, welks bevordering bij het 45 Artikel der Staatsregeling aan ons uitdrukkelijk is aanbevolen, op eenparigen en vasten voet worde gebracht en gehouden, en dat hetzelve geenszins behoort te worden blootgesteld aan de onzekerheid van temporaire, locale, of personeele begrippen, hebben wij het van onzen plicht geacht, deze zaak tot een bijzonder onderwerp onzer deliberatiën te maken, en in een behoorlijk en wel overlegd onderscheid, tusschen zoodanige essentiëele stukken van het publiek Onderwijs, als waarin de eenparigheid een volstrekt vereischte is, en tusschen zoodanige, welke, behoudens het algemeen belang, naar locale omstandigheden en behoeften behooren geregeld te worden, den grondslag gelegd van de veranderingen, welke in de thans plaats hebbende verordeningen noodzakelijk zijn.

En het is dientengevolge, dat wij, na ingenomene consideratiën en advies, zoo van den Raad van Binnenlandsche Zaken, als van de respectieve Departementale Besturen, Ulieden bij dezen ter goedkeuring aanbieden, het door ons ontworpen R e g l e m e n t v o o r h e t L a g e r S c h o o l w e z e n b i n n e n d e B a t a a f s c h e R e p u b l i e k, alsmede de V e r o r d e n i n g e n o p h e t a f n e m e n e n a f l e g g e n d e r E x a m e n s v a n

Onderwijzers op de openbare Lagere Scholen, strekkende tot Bijlage van het eerstgemelde.

Wij vleien ons, in de daarbij gemaakte bepalingen, overeenkomstig ons boven gemanifesteerd principe, den waren middenweg getroffen te hebben, door van den eenen kant aan het Nationaal Opperbestuur het gezag en de klem te verzekeren, welke het welbegrepen grondbeginsel van Eénheid, en het belang der Nationale Opvoeding gebiedend vorderen; en door van de andere zijde aan de Departementale en Plaatselijke Besturen, den invloed te waarborgen, welke de aard der Staatsregeling, de inhoud der Departementale Reglementen en het locaal belang der Ingezetenen vereischen.

Dan, wij vinden ons verplicht, om Ulieden tevens bij het voordragen dezer veranderingen, de noodzakelijkheid onder het oog te brengen, dat omtrent de Personen zelve der School-Opzieners, waaraan voornamelijk de executie dezer School-wetten wordt toebetrouwd, zoo min mogelijk veranderingen gemaakt, en dienvolgens de thans fungeerende School-Opzieners, voor zooverre dezelve daartoe mochten geschikt en genegen zijn, in hunne Posten gecontinuëerd worden.

Het belang van het onderwijs vordert zulks ten sterksten, daar toch mannen, welke reeds door de ondervinding in dezen kring van werkzaamheden geoefend zijn, buiten tegenspraak, den voorrang verdienen boven anderen, die geene proefondervindelijke kennis bezitten, ook dan, wanneer anderszins hunne kunde en bekwaamheden mochten gelijk staan. Terwijl tevens de billijkheid verbiedt, om hen, die den last der eerste invoering eener nieuwe Schoolverordening hebben gedragen, en in het moeielijkste tijdstip, met zooveel ijver zijn werkzaam geweest, thans nu de tegenkantingen allengskens konden worden weggeruimd, waartegen zij, tot dusverre, te strijden hadden en zij zich vleien konden, van te eeniger tijd, van hunnen arbeid gewenschte vruchten te zien, van hunne Posten te berooven. Hoe weinig zoude zoodanige handelwijs, welke niet dan de nadeeligste uitwerking moest hebben, met de regelen eener gezonde Staatkunde en voorzichtig beleid strooken, en hoe ongeschikt zoude dezelve zijn, om andere bekwame Mannen aan te moedigen, tot het aanvaarden van

Posten, die voor veel moeite slechts veel ondank, en eene zoo geringe belooning, aanbieden.

En het is op grond van alle deze motieven, dat wij Ulieden voordragen, te nemen het navolgend Besluit.

„Gedelibereerd zijnde op eene Missive van het Staats-Bewind, van den 6 Mei l.l., No. $^9/_{81}a$, is overeenkomstig de Voordracht daarbij gedaan, besloten:

1°. „Te statueeren, zooals gestatueerd wordt bij deze, dat zal worden geärresteerd het navolgend

„Reglement voor het openbaar Lager Schoolwezen, binnen de Bataafsche Republiek."

(Fiat Insertio).

„Gelijk mede het, bij Artikel 2 van voorsz. Reglement, vermelde voorschrift van „Verordeningen op het afnemen en afleggen der Examens van Onderwijzers op de openbare Lagere Scholen".

(Fiat Insertio).

2°. „Dat, door het Staats-Bewind de tot dusverre gefungeerd hebbende Departementale School-Opzieners van de voormalige Departementen van de Eems, den Ouden IJsel, den Rijn, den Amstel, Tessel, de Delf, de Dommel en van Schelde en Maas, voor zooverre dezelve geschikt en genegen mochten zijn om in dezelfde betrekking te blijven fungeeren, in deze hunne qualiteit, binnen de Departementen, waar dezelve woonachtig zijn, zullen worden gecontinuëerd en bevestigd, zonder dat eene benoeming, maar alleen eene suppletie van vacante of te kort komende School-Opzienersplaatsen zal behoeven te geschieden.

„En zal Extract dezes aan het Staats-Bewind worden gezonden, ten einde aan dit Besluit de noodige executie te geven, en gelijk Extract aan de Nationale Rekenkamer, tot informatie."

Heil en Hoogachting!

Ter Ordonnantie enz.

REGLEMENT voor het openbaar Lager Schoolwezen, binnen de Bataafsche Republiek.

Art. 1.

Openbare Lagere Scholen zijn alle zoodanige, waarin, op openbaar Gezag, of na wettige bekomene Admissiën of Aanstelling, onderwijs wordt gegeven, in de eerste beginselen van kennis en beschaving, als Lezen, Schrijven, Rekenen, en de gronden der Nederduitsche Taal, onverschillig of dezelve Scholen zijn opgericht in Steden, Dorpen, Vlekken of Gehuchten enz., en of in dezelve daarbenevens, vreemde Talen en hoogere Wetenschappen worden onderwezen, gelijk mede om het even, of de Onderwijzers in dezelve, ten laste van Plaatselijke, of Lands Casse en Comptoiren, eenige Tractementen of Emolumenten genieten, dan wel uit Kerkelijke, particuliere of andere Fondsen, toelagen ontvangen, of eindelijk, enkel op bekomen Admissiën, zonder eenigen publieken onderstand, alleen tegen genot van het provenu der Schoolgelden, onderwijs geven.

Art. 2.

Niemand zal, binnen de Bataafsche Republiek, eene openbare Lagere School mogen oprichten, of in dezelve als Onderwijzer fungeeren, dan die de navolgende vereischten bezit.

Vooreerst: dat hij zijn goed Burgerlijk en Zedelijk gedrag, door één of meer voldoende Getuigschriften kan bewijzen.

Ten tweeden: dat hij, na een behoorlijk afgelegd Examen, tot het geven van openbaar Onderwijs, bekwaam worde geoordeeld.

Ten derden: dat hij op eene wettige wijze beroepen of aangesteld zij, of door een daartoe bevoegd Collegie als Onderwijzer der Jeugd geadmitteerd, waarvan nochtans zijn uitgezonderd de thans fungeerende Schoolmeesters, mits zich binnen zes weken aan den School-Opziener van het District aangevende, en onder reserve van nadere voorziening, in geval van wangedrag, of verregaande onkunde. Het voorschrift voor het afnemen der Examens is vervat in de Verordeningen, deswegens vastgesteld en achter dit Reglement gevoegd.

Art. 3.

Op alle openbare Lagere Scholen zal worden ingevoerd en opgevolgd eene vaste Schoolorde, welke in ieder School, door den School-Opziener van het District, met overleg der Plaatselijke School-Commissie, waar dezelve bestaat, zal worden bepaald en geärresteerd, met kennisgeving aan het Departementaal School-Bestuur, in deszelfs eerstvolgende Vergadering.

Art. 4.

Het onderwijs op de openbare Lagere Scholen zal zoodanig moeten worden ingericht, dat de verstandelijke vermogens der Kinderen, door hetzelve ontwikkeld, en zij tot redelijke Wezens worden gevormd, dat wijders in hunne harten worden ingeprent de kennis en het gevoel van dat alles, wat zij aan het Opperwezen, aan de Maatschappij, aan hunne Ouders, aan zich zelven, en aan hunne Medemenschen verschuldigd zijn, zonder dat echter, in de gewone Schooltijden, eenig Godsdienstig onderricht zal mogen gegeven worden in het Leerstellige, 't welk door onderscheidene Kerkgenootschappen verschillend wordt begrepen.

Art. 5.

De Onderwijzers zullen almede niet vermogen op derzelver Scholen, eenige andere Leerboeken of Voorschriften te gebruiken, dan welke door het Departementaal School-Bestuur, binnen elk Departement, zullen zijn of worden goedgekeurd en ingevoerd, onder approbatie van het Departementaal Bestuur.

Art. 6.

School-Onderwijzers, nalatig of onwillig zijnde om aan het bepaalde, bij de twee voorgaande Artikelen, te gehoorzamen, zullen met suspensie of intrekking hunner Acte van aanstelling of admissie worden gestraft.

Art. 7.

De regelmaat van beroeping, aanstelling en admissie van openbare Onderwijzers, gelijk mede de wijze waarop dezelve, ingeval van plichtverzuim of wangedrag, in hunne Posten ge-

schorst, of van dezelve ontzet worden, wordt in ieder Departement bepaald door een Huishoudelijk Reglement, door het Departementaal School-Bestuur voorgedragen, en door het Departementaal Bestuur goedgekeurd, zullende een afschrift van hetzelve, door elk Departementaal Bestuur aan het Staats-Bewind worden ingezonden.

Art. 8.

De Departementale Besturen zorgen, dat alom binnen hun Departement genoegzame gelegenheid voorhanden zij, om de Jeugd behoorlijk onderwijs te doen erlangen, maar dat echter door eene onbepaalde toelating van Scholen, vooral ten Platten Lande, derzelver aantal niet te zeer vermeerdere; en zullen wijders, zoowel als de respectieve Gemeente-Besturen, trachten zorg te dragen, dat op alle Plaatsen, waar de gewone inkomsten van den Onderwijzer te gering zijn, voor deszelfs ordentelijk bestaan, door Plaatselijke Tractementen of Emolumenten, aan het ontbrekende, zooveel mogelijk worde tegemoet gekomen.

Art. 9.

Zij beramen, tot verzekering en vermeerdering van de bezolding der Onderwijzers ten Platten Lande, alle zoodanige schikkingen, als met den aard en de Huishouding in hunne Departementen, respectievelijk, het meest overeenkomstig zijn, langs alle zoodanige wegen en middelen, welke daartoe strekken, dat het Lot van verdienstelijke School-Onderwijzers verbeterd, en van den invloed van eigenzinnigheid en vooroordeel, zoo min mogelijk, afhankelijk gemaakt worde.

Art. 10.

Zij wenden alle gepaste middelen aan, om het verbeterd onderwijs, binnen hunne Departementen, door belooningen en eerbewijzingen aan te moedigen en uit te breiden.

Art. 11.

Het bijzonder toezicht over den staat en het onderwijs der openbare Lagere Scholen is alom, in dit Gemeenebest, onder het Oppertoezicht van het Staats-Bewind en de Departementale

Besturen, opgedragen aan Personen, onder den titel van School-Opzieners, welker werkzaamheden zullen bepaald worden door eene Instructie, te arresteeren door het Staats-Bewind, overeenkomstig den inhoud van dit Reglement, echter, dat in Steden of Plaatsen, waar drie en meer openbare Lagere Scholen worden gevonden, dit toezicht door den School-Opziener van het District wordt uitgeoefend, gecombineerd met eene Plaatselijke School-Commissie, aangesteld op den voet, als hier beneden Art. 19 zal worden vermeld.

Art. 12.

Alle de School-Opzieners, woonachtig binnen hetzelfde Departement, maken met elkanderen eene Vergadering uit, onder den naam van Departementaal School-Bestuur van dat Departement; doch in het Departement Holland zullen twee zoodanige Vergaderingen worden geconstitueerd.

Art. 13.

De eventueel vacante School-Opzieners plaatsen worden vervuld door de Departementale Besturen, uit eene Nominatie van drie Personen, door het Departementaal School-Bestuur geformeerd, dewelke eenmaal door het Departementaal Bestuur zal kunnen worden afgekeurd en teruggezonden, wanneer eene nieuwe Nominatie zal moeten geformeerd worden.

Art. 14.

De actuëele School-Opzieners zullen aan de Departementale Besturen eene Voordracht doen van de verdeeling van het Departement in Districten, en van de distributie der Tractementen aan de onderscheidene School-Opzieners uit de globale som, door het Staats-Bewind voor ieder Departement te bepalen; zullende dezelve, nadat deze Voordracht zal zijn goedgekeurd, en daaruit gebleken de noodzakelijkheid der aanstelling van meerdere School-Opzieners, door hen eene Nominatie, tot suppletie, worden geformeerd en aangeboden aan de Departementale Besturen, ten einde daaruit de electie te doen, welke daarvan, gelijk mede van elke volgende aanstelling van eenen School-Opziener, alsook van de bovengenoemde verdeeling der

Districten en distributie der Tractementen, kennis geven aan het Staats-Bewind.

Art. 15.

Het Staats-Bewind regelt de globale Somme, welke in ieder Departement aan de gezamenlijke School-Opzieners zal worden toegekend, en doet dezelve, benevens Defroiementen, vóór de Algemeene Vergadering, in Art. 18 omschreven, voor Briefporten, Advertentiën en extra-ordinaire onkosten, op last van het Staats-Bewind geïmpendeerd, betalen uit den daartoe bestemden post op de begrooting der Staatsbehoeften. Zullende wijders door de Departementale Besturen worden gezorgd voor Localen, Vuur, Licht, Schrijfbehoeften en verdere benoodigdheden voor de Vergaderingen der Departementale Schoolbesturen.

Art. 16.

Ieder School-Opziener heeft zijn bijzonder District, waarover het toezicht aan hem persoonlijk is aanbevolen: deszelfs invloed op de beroeping, aanstelling of admissie van Onderwijzers, binnen zijn District, wordt bepaald en gewijzigd door het Huishoudelijk Departementaal School-Reglement, des echter, dat

1°. Geene beroeping, aanstelling of admissie, buiten voorkennis en medeweten van den School-Opziener geschiede.

2°. Dat aan hem gelegenheid worde gegeven, zijnen raad en bedenkingen mede te deelen; en

3°. Dat hij in het vermogen zij, om, ingeval van plichtverzuim of verwaarloozing van het belang der Scholen, daartegen intijds zijne klachten, ter behoorlijke plaatse, in te brengen bij de daartoe bevoegde Geconstitueerde Machten, hetzij Plaatselijk, Departementaal, of bij het Staats-Bewind.

Art. 17.

De School-Opzieners en School-Besturen zorgen, dat de Wetten en Reglementen omtrent het openbaar Lager Schoolwezen, in alle Scholen, binnen hunne Districten of Departementen, met zooveel nauwkeurigheid, als zij in elk derzelve mogelijk, en bij de gegeven Plaatselijke omstandigheden bestaanbaar en uitvoerlijk oordeelen, worden nagekomen, en onder

geenerlei voorwendsel krachteloos gemaakt of geëludeerd, in welken gevalle zij zich, met hunne klachten, aan de daartoe bevoegde Geconstitueerde Macht vervoegen.

Art. 18.

Er zal jaarlijks eene Vergadering gehouden worden, bestaande uit een Afgevaardigde van ieder Departementaal School-Bestuur, welke in de maand Juli, door het Staats-Bewind, in den Haag, zullen worden bijeengeroepen en gepresideerd door een der Leden van den Raad van Binnenlandsche Zaken, daartoe door het Staats-Bewind te benoemen.

Deze Vergadering zal raadplegen en besluiten omtrent alles, wat de algemeene belangen van het Schoolwezen betreft, en deswegen de vereischte voorslagen aan het Staats-Bewind indienen.

Art. 19.

In alle Steden en Plaatsen, waar drie en meer openbare Lagere Scholen gevonden worden, zullen door het Gemeente-Bestuur, Plaatselijke School-Commissiën worden aangesteld, uit niet minder dan drie Personen bestaande, welke gecombineerd en in overeenstemming met den School-Opziener van het District, volgens een onderling te bepalen regelmaat hunner werkzaamheden, het toezicht over dezelve Scholen zullen uitoefenen, en zorgen, dat op dezelve de Voorschriften van dit Reglement, zoo omtrent de bevoegdheid der Personen, die den Post van Openbaar Onderwijzer der Jeugd bekleeden, als omtrent de Schoolorde, Leerwijze en Leerboeken, nauwkeuriglijk worden nagekomen.

Art. 20.

De aanstelling dezer Plaatselijke School-Commissiën zal door de Gemeente-Besturen moeten geschieden uiterlijk binnen drie maanden na de afkondiging dezes, en daarvan onmiddellijk kennis worden gegeven, zoo aan de Departementale Besturen, als aan de Departementale School-Besturen der Departementen, waaronder elk dier Gemeenten behoort.

Art. 21.

Het Staats-Bewind, de Departementale en Gemeente-Besturen zullen, een iegelijk in den hunnen, tot aanmoediging van

bekwame Schoolleeraars, en aankweeking van geschikte voorwerpen, voor het openbaar Onderwijs, van alle middelen, in derzelver handen gesteld, het best en convenabelst gebruik maken, en al het aan hen toevertrouwd gezag aanwenden, om dit Reglement te handhaven en te doen nakomen, te waken tegen alle inbreuken op hetzelve, en de overtreders naar behooren te corrigeeren.

En zijn, hiermede, alle Placaten, Statuten, Ordonnantiën, Keuren of Reglementen, binnen deze Republiek, op het Schoolwezen geëmaneerd, en alle Schoolverordeningen, hoe ook genaamd, ook speciaal de publicatiën van 15 Juli en 22 Augustus 1801 afgeschaft en buiten effect gesteld; wordende eindelijk, de hier achter gevoegde Bijlage, hiermede, verklaard te hebben kracht van Wet en te zijn van dezelfde valeur, alsof dezelve hier woordelijk ware geïnsereerd.

VERORDENINGEN
op het afnemen en afleggen der examens van Onderwijzers op de openbare Lagere Scholen.

Art. 1.

De Examens der openbare School-onderwijzers, naar Art. 2 No. 2 van het Reglement voor het openbaar Lager Schoolwezen, af te leggen, alvorens als zoodanig te kunnen worden aangesteld of geädmitteerd, zullen moeten geschieden voor de Departementale School-Besturen, of Plaatselijke School-Commissiën, naar de bepalingen deswegens in de twee volgende Artikelen gemaakt.

Art. 2.

Voor de Departementale School-Besturen zullen moeten worden afgelegd de Examens:

1°. Van alle diegenen, welke een volledig Getuigschrift van bekwaamheid, nader omschreven in Art. 12 en volgende dezer Verordeningen, begeeren, als hetwelk niet anders dan door een Departementaal School-Bestuur zal kunnen worden afgegeven.

2°. Van alle Beroepenen of Geädmitteerden op Plaatsen, waar geene Plaatselijke School-Commissiën, naar Art. 19 van het School-Reglement aangesteld, aanwezig of in werking zijn.

Art. 3.

Voor de Plaatselijke School-Commissiën zullen afgelegd worden de Examens van alle Beroepene of geädmitteerde Onderwijzers in Plaatsen, waar dergelijke School-Commissiën wettiglijk zijn aangesteld.

Art. 4.

Geen Departementaal School-Bestuur of Plaatselijke School-Commissie zullen vermogen eenige andere Personen te examineeren, dan welke binnen hunne Departementen of Gemeenten respectievelijk, of woonachtig, of beroepen zijn, of wenschen geädmitteerd te worden, met dien verstande, dat elk, die een volledig Getuigschrift van bekwaamheid begeert, zich tot bekoming van hetzelve zal moeten vervoegen bij het Departementaal School-Bestuur van het Departement, binnen hetwelk hij woonachtig is; en een Beroepene, of die admissie verlangt tot het afleggen van zijn Examen, zich zal moeten adresseeren bij dat School-Bestuur, of die School-Commissie, onder welks of welker toezicht de plaats behoort, waar hij zich zal nederzetten.

Art. 5.

Elk die Examen wenscht af te leggen, zal zich intijds bij dien School-Opziener van het District of de Plaatselijke Commissie, waaronder hij woonachtig of beroepen is, of wenscht geädmitteerd te worden, met overlegging van een of meer Getuigschriften van goed zedelijk gedrag moeten vervoegen, welke alsdan aan hem zal te kennen geven, wanneer hij, in eene gewone of buitengewone Vergadering, zal kunnen worden geëxamineerd.

Art. 6.

Deszelfs Examen zal niet enkel tot voorwerp hebben het onderzoek naar zijne bekwaamheid, ten opzichte der kundigheden, waaromtrent het openbaar onderwijs verkeert, maar ook naar zijne geschiktheid, om die kundigheden op de beste wijze aan anderen, en bijzonderlijk aan kinderen, mede te deelen.

Art. 7.

Alvorens het eigenlijk gezegd Onderzoek of Examen beginne, zal het Departementaal School-Bestuur of Plaatselijke School-

Commissie, door den Persoon, die zich tot het Examen aanbiedt, op eene eenvoudige wijs te ondervragen, en met hem in een gemeenzaam gesprek te treden, zooveel mogelijk trachten te ontdekken, hoe groot de omtrek zijner kundigheden is, niet alleen in de noodzakelijkste vakken van het openbaar onderwijs, maar ook in de andere wetenschappen, die tot meerdere volmaking en tot sieraad van hetzelve strekken kunnen, en of hij eene genoegzame Menschenkennis bezit, om met kinderen behoorlijk om te gaan.

Art. 8.

Het Examen zelve zal op de volgende wijze geschieden.

a) Hij zal eene proeve geven van zijne vaardigheid in het juist, natuurlijk, en met den vereischten toonval lezen van allerlei gedrukt en geschreven schrift, en bij die gelegenheid onderzoek gedaan worden naar zijne kunde in het gebruik der Scheid- en zinteekenen.

b) Voorts zal men hem een opstel, waarin de regels eener goede spelling verwaarloosd zijn, ter verbetering voorleggen, en hem de redenen der door hem gemaakte veranderingen afvragen, ten einde zijne bekwaamheid in de spelkunst (orthographie) te onderzoeken.

c) Vervolgens zal aan hem, tot eene proeve zijner vorderingen in de Nederduitsche Taalkunde, een volzin worden opgegeven, om de redendeelen daarin aan te wijzen, en zijne kunde omtrent de woordbuiging, woordvoeging enz. aan den dag te leggen.

d) Hierna zal hij, of in een daartoe geschikt boek, of op een los blad Papier, eenige regels in het groot, middensoort en klein schrijven, en de Pennen, welke hij hiertoe gebruikt, zelf moeten versnijden.

e) Na den afloop van al het voorgaande, zal hij eenige rekenkundige voorstellen moeten oplossen, welke, zooveel mogelijk, zullen moeten betreffen zaken, in het algemeen leven voorkomende, en waaruit tevens zijne ervarenheid in de rekenkundige bewerking der geheele of gebroken getallen zal kunnen blijken; zullende hem ten slotte eenige vragen worden gedaan over het theoretisch ge-

deelte der rekenkunde, en speciaal over de zoogenaamde Decimalen of tientallige breuken.

Art. 9.

Het onderzoek naar deszelfs bekwaamheid of kunde ten einde gebracht zijnde, zal men overgaan tot het beproeven zijner geschiktheid om te onderwijzen, ten welken einde hij zal worden ondervraagd nopens de wijze, waarop hij zijne Leerlingen tot de kennis der letteren en eerste grondbeginselen, en voorts tot de kunst van lezen, schrijven en rekenen zal pogen op te leiden; men zal aan hem het verhaal eener geschiedenis of eene vertelling voorleggen, opdat hij zijne geschiktheid toone om aan kinderen eene zaak duidelijk en klaar voor te stellen, en zorgen, waar de gelegenheid zulks toelaat, dat de kinderen van onderscheiden jaren en vorderingen aldaar tegenwoordig zijn, ten einde eene dadelijke proeve van zijne vordering in de onderwijskunde te nemen.

Art. 10.

Eindelijk zullen hem eenige vragen worden gedaan omtrent het aanwenden der grondbeginselen bij de Schoolorde bepaald, nopens het beloonen en straffen en in het algemeen over de geschiktste middelen, om niet alleen het verstand der kinderen te beschaven, maar ook inzonderheid om hunne harten tot deugd te vormen.

Art. 11.

Wanneer het examen is ten einde geloopen, zal aan den Geëxamineerden, mits genoegzame bewijzen van bekwaamheid hebbende getoond, een Getuigschrift worden afgegeven, waarin van deszelfs, in het Examen, aan den dag gelegde kundigheden, van den aard en omtrek derzelve, zooveel mogelijk verslag gedaan, en tevens te kennen zal worden gegeven, dat hij bekwaam is geoordeeld, om ter Plaatse, waar hij beroepen is, of wenscht geädmitteerd te worden, hetzij provisioneel en onder verband van nader Examen, hetzij onder eenige andere voorwaarden, als openbaar Onderwijzer te fungeeren; waaromtrent de behoeften en omstandigheden der Plaats, waarvoor

hij aanstelling of admissie begeert, vooral in aanmerking zullen komen, welk Getuigschrift ook niet verder dan tot dit einde zal kunnen strekken, noch in gevalle van beroep of verplaatsing naar elders, van een nader Examen ontslaan.

Art. 12.

Door de Departementale School-Besturen zullen volledige Getuigschriften van bekwaamheid worden afgegeven aan de zoodanigen, welke zich tot dat einde bepaaldelijk aanmelden, of in hun Examen, uit hoofde van beroep of begeerde admissie, zoodanig een Getuigschrift toonen waardig te zijn.

Art. 13.

Indien iemand enkel ter bekoming van een volledig Getuigschrift, zonder beroep of verlangde admissie, zich aan het Examen onderwerpt, en niet genoegzaam bekwaam wordt geoordeeld, zal hij, zonder eenig Getuigschrift, hoe ook genaamd, worden weggezonden, behoudens de macht van het Departementaal School-Bestuur om hem, des begeerende, eenen naderen dag, voor een herhaald Examen, voor te schrijven.

Art. 14.

Een volledig Getuigschrift van bekwaamheid zal aan geene andere worden afgegeven, dan die:

1°. Den ouderdom van 22 jaren hebben bereikt.

2°. In alle vakken van openbaar Lager Onderwijs genoegzaam en in de Onderwijskunde, zoo Theoretisch als Practisch, meer dan gewone bekwaamheid aan den dag leggen.

3°. Die van beschaafden geest en oordeel zijn, bekend met een of meer vakken van hooger Onderwijs, als Wis-, Aardrijks-, Natuur-, Geschiedkunde en dergelijken.

Zullende, in het afgeven van dergelijke Getuigschriften, met behoorlijke gestrengheid worden te werk gegaan.

Art. 15.

Een volledig Getuigschrift van bekwaamheid zal zijn van den navolgenden inhoud:

Het Departementaal School-Bestuur, binnen het Departement . . . . . , geëxamineerd hebbende den Burger . . . . . , heeft denzelven bevonden te bezitten alle de vereischten, bij het 14 Artikel der Verordeningen op het afnemen en afleggen der Examens van Onderwijzers, op de openbare Lagere Scholen, uitgedrukt; weshalven het gemelde School-Bestuur geene zwarigheid maakt, om aan denzelven dit volledig Getuigschrift, tot een bewijs van deszelfs bekwaamheid en verdiensten, af te geven.

Gegeven in onze Vergadering, enz.

Art. 16.

Alle, die een zoodanig volledig Getuigschrift van bekwaamheid hebben verkregen, bezitten den rang van openbaar Onderwijzer der Jeugd, en zijn bevoegd om zich, als zoodanig, alom in de Bataafsche Republiek neder te zetten, mits zich onderwerpende aan de Plaatselijke Wetten, doch zonder eenigszins tot het afleggen van een nader Examen te kunnen worden verplicht of geconstringeerd. Derzelver Namen zullen, door middel der Bijdragen tot den Staat en Verbetering van het Schoolwezen, telkens aan het Publiek worden bekend gemaakt.

Art. 17.

De trap van voorkeur, welke, in geval van beroeping, aan het bezit van een dergelijk volledig Getuigschrift zal worden vastgemaakt, zal in ieder Departement, door het Huishoudelijk School-Reglement, worden bepaald.

Art. 18.

Hetgeen voor de af te leggen Examens, in gewone en buitengewone Vergaderingen, behoort te worden voldaan, zal bij het Huishoudelijk Reglement worden bepaald.

21 Juli 1803.

Extract uit het Register der Besluiten van het Wetgevend Lichaam der Bataafsche Republiek.

De Burger van Foreest brengt het navolgend Rapport uit;

Burgers Wetgevers!

Bij Besluit van den 10 Mei 1803 hebt Gijl. in handen van Uwe Medeleden van Foreest, Lulofs, Laan, Siderius, Sickinghe, Lublink de Jonge, Rombonnet, de Crane en Speelman van Heeswijk, gesteld eene Missive van het Staats-Bewind van de Bataafsche Republiek, aan deze Vergadering, geschreven alhier in den Haag, den 6 Mei 1803 No. $\frac{9}{81}a$, daarbij, om aangevoerde redenen, voordragende, een Reglement voor het Lager Schoolwezen binnen deze Republiek, alsmede de Verordeningen op het afnemen en afleggen der Examens van de Onderwijzers op de openbare Lagere Scholen, met verzoek, van de Vergadering, deswegens, van consideratiën en advies te dienen.

Gereed om aan dat verzoek, zooveel in ons vermogen is, te voldoen, hebben wij, kort nadat deze taak ons was opgedragen, van de Leden dezer Vergadering verzocht, en van sommigen ook bekomen, zoodanige aanmerkingen, als zij tegen deze Voordracht meenden te hebben; wij hebben vervolgens gelegenheid gehad, om de gedachten, althans van sommige Departementale Besturen, over deze materie, benevens andere stukken, tot dezelve betrekking hebbende, in te zien; en, daarna, in de Commissie, naar aanleiding van een der ons gesuppediteerde bedenkingen, eerst behandeld deze Vraag:

„Of de Voordracht, zooals die ligt, met het geïnsereerde Reglement, en de Verordeningen op de Examens in het geheel beschouwd, aanneemlijk zij? ja, dan neen?"

Welke bij ons affirmatief beantwoord zijnde, hebben wij de zaak zelve dieper ingezien, en bij die gelegenheid is het ons voorgekomen, dat de meeste zwarigheden, welke tegen de uitvoering van dit Plan gemaakt worden, ontstaan uit eene schijnbare tegenstrijdigheid, welke sommigen meenen te vinden in de letter van de Staatsregeling, en die van de respectieve Departementale Reglementen, waarom wij gemeend hebben het best aan ons oogmerk te zullen voldoen, wanneer wij:

1o. Hetgeen in de Staatsregeling, in de respectieve Departementale Reglementen, en in de Instructie voor den Raad van Binnenlandsche Zaken, over dit Onderwerp gevonden wordt, bijeen verzamelden.

2o. Door eene vergelijking van deze Stukken, den waren zin en meening van dezelve opspoorden.

En eindelijk

3o. Aantoonden, dat het Reglement en de Verordeningen, welke thans het onderwerp onzer deliberatiën uitmaken, volgens dien geest zijn ingericht.

In het 45 Art. der Staatsregeling dan, vinden wij deze woorden: Het Staats-Bewind zorgt, door eene daartoe geschikte inrichting, voor de bevordering van Kunsten, Wetenschappen, Opvoeding, Koophandel, Landbouw en Fabrieken.

Het 21 Art. van het Reglement voor het Departementaal Bestuur van Gelderland luidt aldus: Het draagt zorge voor de goede inrichtinge, instandhoudinge en bloei der Hoogere en Lagere Scholen, mitsgaders van alle nuttige Instellingen en Maatschappijen, binnen het Departement gevonden wordende, voorbehoudens aan het Staats-Bewind, volgens Art. 45 der Staatsregeling, de zorge, om door eene, daartoe geschikte, inrichting, de Kunsten, Wetenschappen en Opvoeding, in het algemeen, aan te moedigen.

Het 55 Art. van dat van Holland, komt hoofdzakelijk daarmede overeen, echter met dit onderscheid, dat de woorden: goede inrichtinge, aldaar niet gevonden worden; dat in de plaats van het woord instellingen, stichtingen gelezen wordt; en dat het slot in dezer voege gelezen wordt: Voorbehoudens aan het Staats-Bewind de bevordering in het algemeen van Kunsten, Wetenschappen en Opvoeding, ingevolge Art. 45 der Staatsregeling.

Het 50 Art. van dat van Zeeland is bijna van denzelfden inhoud als dat van Holland, alleenlijk met dit onderscheid, dat er alleen van instandhouding, en niet van bloei gesproken wordt.

Het 27 Art. van dat van Friesland is, wanneer men het woord inrichtinge in den beginne weglaat, woordelijk gelijk aan het 21 van dat van Gelderland.

Het 32 Art. van dat van Utrecht,
Het 33 Art. van dat van Overijsel,
Het 25 Art. van dat van Groningen, en
Het 27 Art. van dat van Brabant zijn mede, met weglating van het woord inrichtinge, gelijk aan dat van Gelderland, echter zijn in dezen alle, achter het woord: aanmoedigen, gevoegd de woorden: en te bevorderen; en in dat van Overijsel zijn de woorden: mitsgaders van alle nuttige Instellingen en Maatschappijen weggelaten.

Eindelijk luidt het 4 Art. der Instructie van den Raad der Binnenlandsche Zaken aldus: De Raad zal aan het Staats-Bewind voordragen alles, wat strekken kan tot bevordering van Geleerdheid, nuttige Kunsten en Wetenschappen, en de verbetering van het openbaar Onderwijs; en toezicht hebben over hetgene ten dien opzichte reeds is ingevoerd, of door het Staats-Bewind aan hetzelve zal opgedragen worden.

Eer wij tot de behandeling van het tweede ons voorgestelde punt, namelijk de vergelijking van de voorschreven bijeengezamelde passages overgaan, moeten wij eene aanmerking maken, welke, naar ons inziens, in deze en soortgelijke gevallen, van veel nut kan zijn; te weten, dat wij hier voor ons hebben eenige Stukken van verschillenden aard en autoriteit: als 1o. de Staatsregeling, welke wij eene Wet mogen noemen, door het geheele Bataafsche Volk gesanctioneerd; 2o. de respectieve Departementale Reglementen, welke mede wel Wetten zijn, doch niet door het geheele Volk, maar slechts door respectieve gedeelten van hetzelve bekrachtigd; en 3o. de Instructie voor den Raad van Binnenlandsche Zaken, welke niet anders kan beschouwd worden, dan een soort van delegatie van de Macht aan het Staats-Bewind toekomende op dezen Raad, en als een richtsnoer voor denzelven, waarnaar de Leden zich in hunne Werkzaamheden moeten schikken, en volgens welke die bij het Staats-Bewind hunne verrichtingen moeten verantwoorden.

Het eerste is dus de Algemeene Grondwet, door het geheele Volk bekrachtigd, en voor allen van verbindend vermogen, waaruit volgt, dat de tweede soort, schoon van verbindende

kracht voor de respectieve gedeelten, nimmer iets kan of mag bevatten, hetwelk met de eerste of Algemeene Wet strijdig is, (zooals zulks ook bij het 63ste Art. wel uitdrukkelijk is bedongen,) en dat, wanneer desniettegenstaande, er eene tegenstrijdigheid in de letter of geest van deze Wetten mocht gevonden worden, alleen die van de Acte van Staatsregeling, om de bovengenoemde redenen, behoort te gelden, en al wat daartegen, door wie het ook zij, bepaald of geschreven is, zoolang de Algemeene Grondwet niet is ingetrokken, moet gehouden worden voor niet bepaald, voor niet geschreven; terwijl de Instructie van den Raad van Binnenlandsche Zaken, als alleen van verbindende kracht tusschen het Staats-Bewind en voorschreven Raad, nimmer tegen de Acte van Staatsregeling of Departementale Reglementen strijden, veel min iets bewijzen kan, ten ware het Staats-Bewind daarbij aan denzelven meer gedemandeerd had, als waartoe hetzelve bij de Acte van Staatsregeling geautoriseerd was, in welk geval wederom om dezelfde reden alleen de letter van de Staatsregeling gelden moet.

Wanneer wij nu in dezen geest de verschillende hierboven opgegevene passages met elkander vergelijken, dan bevinden wij, dat het Staatsbewind, bij de Acte van Staatsregeling, gelast is, om te zorgen, onder anderen ook voor de bevordering van de opvoeding, en niet enkel bij wijze van aanmoediging of oppervlakkig toezicht, maar door eene (expres) daartoe geschikte inrichting, dat is, naar ons begrip, door eene Algemeene Wet, waarbij alles bepaald wordt, wat noodig is om zoodanige essentiëele Stukken van het publiek Onderwijs, waarvan de eenparigheid een volstrekt vereischte is, op een gelijken en vasten voet te brengen, en waarnaar alle de Departementale inrichtingen, wat de Hoofdzaak aangaat, moeten gewijzigd worden, terwijl dezelve in andere opzichten, welke behoudens het Algemeen belang naar locale omstandigheden kunnen geregeld worden, eenigszins kunnen verschillen.

Wij zien verder, dat in alle de Reglementen voor de Departementale Besturen een Clausule gevonden wordt, waarbij dit recht, hetwelk het 45 Art. der Staatsregeling aan het Staats-Bewind toekent, schoon bij het eene meer, bij het andere

minder bepaald, aan hetzelve wordt voorbehouden; en het is dus, volgens ons begrip, buiten alle bedenking, dat de zin en meening van dat alles, geene andere dan deze zijn kan: Dat het Staats-Bewind, in de eerste plaats, belast is, met de zorge voor het Oppertoezicht en de Opperdirectie van het Lager School-Bestuur, volgens eene daartoe voor te dragen, en te maken algemeene Wet; zonder dat het er iets af, of toe doen kan, of er in het een of ander Departementaal Reglement, hetzij voorbedachtelijk of toevallig, deze of gene uitdrukking mocht gevonden worden, welke deze, bij de Grondwet, aan het Staats-Bewind afgestane, algemeene Opper-Directie mocht schijnen te bepalen, en dat wel uit hoofde van de gepraemitteerde aanmerking, dat de Wil van een gedeelte van het Volk, den Wil van het geheele Volk niet kan veranderen, of bepalen: evenmin als er uit het 71 Art. der Staatsregeling zelve eenig Argument voor een tegenovergesteld gevoelen kan getrokken worden, daar al de macht, welke bij dat Art. aan de Departementale Besturen, omtrent de beschikking van de gewone inwendige Politie, Oeconomie en Finantie van het Departement, wordt toegekend, zeer duidelijk bepaald wordt, met deze Clausule: dat de daaromtrent te arresteeren Statuten, Keuren, Reglementen en Ordonnantiën niet strijdig zullen zijn met de algemeene Wetten; en dat de Departementale Besturen behooren te zorgen, dat volgens deze algemeene Wet, de opvoeding der Jeugd wordt ingericht, en dat verder zoodanige schikkingen in de respectieve Departementen worden gemaakt, als naar de Plaatselijke omstandigheden het meest geschikt zijn, om het einde, bij de algemeene Wet bedoeld, namelijk een verbeterd onderwijs, te bereiken.

Op deze wijze loopt alles te zamen tot bereiking van hetzelfde heilzame oogmerk, terwijl er van een tegenovergestelde opvatting, en uitlegging dezer opgenoemde periodes niets dan onaangename, en voor het belang van het opkomende Geslacht, allernadeeligste botsingen te vreezen zijn.

Nu zullen wij in de derde plaats moeten onderzoeken, of het Reglement voor het Lager Schoolwezen, en de verordening omtrent de beroeping der Onderwijzers, door het Staats-Bewind voorgedragen, met de uitlegging, die wij aan de voorschreven Stukken gegeven hebben, overeenstemt.

Wij zullen echter Ulieder aandacht, misschien reeds te lang misbruikt, niet geheel afmatten, met eene afzonderlijke behandeling van alle de Artikelen van beide deze Stukken; maar hierin, in dezer voege, te werk gaan, dat wij deze Stukken, zooveel in ons vermogen is, zullen trachten te verdedigen, tegen het Hoofd-argument, hetwelk er door sommigen tegen gemaakt wordt, en hierin bestaat, dat er te veel aan het Staats-Bewind, en de Departementale School-Besturen, maar te weinig aan de Departementale Besturen is opgedragen, en dit verricht zijnde, zullen wij de verdere bedenkingen van de Leden, voor zooverre daaraan in de opgegeven veranderingen van Schrijf- en Drukfouten niet is voldaan, trachten op te lossen.

Wanneer we nu in het 7. Art. van dit Reglement lezen, „dat de Regelmaat van Beroeping, Aanstelling en Admissie van openbare Onderwijzers, alsmede de wijze, waarop dezelve bij plichtverzuim of wangedrag in hunne Posten geschorst of van dezelve ontzet worden, door de respectieve Departementale Besturen, bij een Huishoudelijk Reglement, door het Departementaal Schoolbestuur voorgedragen, wordt bepaald".

Wanneer wij al verder ontwaren, dat bij Art. 8, 9 en 10, „aan de Departementale Besturen is overgelaten, om te zorgen, dat er niet te weinig, maar ook niet te veel Lagere Scholen in de Plaatsen, onder hun Departement gelegen, gevonden worden; — dat de Onderwijzers overal een ordentelijk bestaan genieten; – dat daartoe alle noodige middelen worden bij de hand genomen, zooveel zulks met de Huishouding van elks Departement het meest overeenkomt; — dat het lot van verdienstelijke Onderwijzers verbeterd, en van den invloed van eigenzinnigheid en vooroordeel, zoo min mogelijk, afhankelijk gemaakt wordt; – en dat alle gepaste middelen worden aangewend, om het verbeterd onderwijs binnen hunne Departementen, door belooningen en eerbewijzingen aan te moedigen, en uit te breiden".

En wanneer wij eindelijk bevinden, „dat bij Art. 13 de vacante

plaatsen van School-Opzieners" (welke volgens het 12 Art. te zamen het Departementaal School-Bestuur uitmaken, hetwelk velen zoozeer in den weg staat, en als een imperium in imperio beschouwd wordt) „door de Departementale Besturen, uit eene Nominatie van drie Personen, door het Departementaal School-Bestuur geformeerd, wordt gedaan, en dat zelfs deze Nominatie, eenmaal door het Departementaal Bestuur kan worden afgekeurd en teruggezonden".

Dan mogen wij gerust aan ieder onpartijdig Mensch vragen, of er, behoudens de zoo hoogstnoodige éénheid in de materie en vorm van het onderwijs, wel met mogelijkheid meer aan de zorge van de Departementale Besturen kan worden toevertrouwd, en of zoodanige Departementale Besturen, welke op dezen voet niet begeeren mede te werken, geene gronden geven, om hen te verdenken, dat zij het verbeterd onderwijs geen goed harte toedragen, schoon zij het met den monde prijzen.

Onder de bedenkingen, door de Leden dezer Vergadering, tegen dit plan opgegeven, zijn de twee volgende ons van het meeste gewicht voorgekomen, althans in den eersten opslag.

1°. Dat er bij het 14 Art. der Verordeningen meer vereischt wordt, als een Onderwijzer ten Platten Lande op de meeste Plaatsen, alwaar de Kinderen met het 4de of 5de jaar beginnen School te gaan, en niet langer dan tot hun 12de, 13de, 14de of uiterlijk tot hun 15de jaar uithouden, noodig heeft te weten: En

2°. Dat hetzelve te kostbaar is.

Wij zouden de gegrondheid van deze eerste bedenking geheel moeten erkennen, indien er niet bij het 11 Art. van diezelfde Verordeningen gezorgd was, dat er ook Onderwijzers zullen kunnen geädmitteerd worden, welke niet in alles aan de vereischten van het 11 Art. kunnen voldoen, en dus geen volledig Getuigschrift van bekwaamheid kunnen bekomen, maar welker kundigheden genoegzaam zouden kunnen geoordeeld worden, voor de behoeften en omstandigheden van de Plaats, waarvoor zoodanig één Admissie begeert, onder deze heilzame bepaling echter, dat dit Getuigschrift niet verder dan tot dit einde zal kunnen strekken, noch in gevalle van beroep of verplaatsing naar elders, van een nader Examen zal ontslaan.

Waardoor, naar ons begrip, deze zwarigheid geheel en al is weggenomen, terwijl de geringe tijd, welken de kinderen der Landlieden gewoonlijk tot het Schoolgaan besteden, eene reden te meer oplevert, tot het invoeren van het verbeterd Onderwijs, hetwelk zich door hare natuurlijke eenvoudigheid en gemakkelijkheid, zoo algemeen aanprijst, en hetwelk onder anderen deze twee voorname voordeelen oplevert:

1°. Dat de tijd in de School nuttiger en aangenamer wordt besteed, dan bevorens gewoonlijk geschiedde; En

2°. Dat in korten tijd meer gevorderd wordt.

Waarvan het gevolg onmisbaar moet zijn, dat, als die Kinderen van 5 tot 10 jaren, eenigszins geregeld, dit verbeterd Onderwijs genieten, zij al eene ruime mate van vorderingen zullen kunnen gemaakt hebben, niet alleen, maar ook een zucht zullen kunnen opgedaan hebben, om meer te weten, en zich zelven verder te oefenen, wanneer zij de Scholen zullen verlaten hebben, waartoe het tegenwoordig Onderwijs geen de minste aanleiding geeft.

Wat eindelijk de kostbaarheid aangaat.

Dit behoort altoos, en vooral in deze dagen, zwaar te wegen op het hart van den Wetgever, en van elk die in eenig Publiek Bestuur geplaatst is, ja het besef daarvan zou misschien een reden kunnen opleveren, om, wanneer deze inrichtingen nu moesten ingevoerd worden, dezelve, hoe nuttig men die anders ook beschouwen mocht, één, twee of meer jaren uit te stellen; doch dit is ons geval niet.

De vraag is thans niet: zullen wij een nieuw Gebouw oprichten? maar deze: zullen wij een gebouw, hetwelk met vele kosten opgericht is, hetwelk bijna twee jaren bestaan heeft, hetwelk gedurende dien tijd veel nuts gedaan heeft, en in het vervolg nog veel meer nuts belooft, nu geheel ondermijnen of ten minsten zoodanig laten vervallen, dat er een aantal jaren, en verbazende kosten noodig zijn zouden, om het wederom tot die hoogte te brengen, als waarin het zich thans bevindt?

Wij behoeven dus niet op te bouwen, maar dienen slechts

zorge te dragen, dat er niet wordt afgebroken, en wie is er, die daarvan het nuttige en noodzakelijke niet begrijpt, vooral wanneer men considereert, dat deze kosten zulk eene verbazende som niet beloopen, als men er wel van opgeeft, en althans niets beteekenen, wanneer men dezelve in vergelijking brengt met het nut, hetwelk het tegenwoordige en het toekomende Geslacht uit een, op een eenparigen voet gebracht, en verbeterd onderwijs in de Lagere Scholen te wachten heeft.

Wanneer wij dus dit alles in aanmerking nemen, en daarbij considereeren, dat deze inrichting wel verre van een chimere te zijn, schoon op Papier, maar onuitvoerlijk in de Practijk (zooals velen er van voorgeven) volgens in het jaar 1801 gemaakte Wetten, op de meeste Plaatsen werkelijk is ingevoerd; dat de Examens der Onderwijzers naar een bepaald voorschrift geregeld gehouden worden; dat School-Besturen hunne Schoolbezoeken doen, en de plichten vervullen bij eene Instructie hun voorgeschreven; dat er overal eene vaste Schoolorde is ingevoerd; dat veel jonge Meesters zich met vlijt op de nieuwe Leer-methode toeleggen; dat zelfs verscheiden oude Meesters, schoon Menschen van 60, 70 en meerdere jaren, en aan de vorige Methode gewoon, de nieuwe Methode goedkeuren, en met aflegging van ingewortelde vooroordeelen, mede het hunne bijdragen, om dezelve in te voeren; dat er op meer dan eene Plaats in de Republiek bereids loffelijke Gezelschappen worden opgericht onder de Onderwijzers der Jeugd, om zich onderling te bekwamen en voor te lichten in datgeen, hetwelk tot den Post van Onderwijzer behoort, waarvan geen van de minste is, zoo in getal als in de wijze van inrichting, dat Gezelschap, hetwelk te Winschoten in het Departement Stad en Landen is opgericht, onder de Zinspreuk:

Het heil der Jeugd,
Verschaft ons Vreugd!

Dat de Kinderen thans met lust naar School gaan, en leeren; dat verscheidene Gemeente-Besturen, naarmate de Plaatselijke vermogens zulks toelaten, het hunne toebrengen, om door Geschenken bij het Publiek Examen deze Leer-lust op eene loffelijke wijze aan te moedigen; en dat bij de intrekking of merkelijke verslapping van bovengenoemde Wetten, althans

voor zooveel de hoofdzaak aangaat, al het goede, al het nuttige, en al het heilzame, hetwelk door dezelve in zulk een kort tijdsbestek, in zulk eene ruime mate, is gesticht, niet alleen eensklaps zal verloren gaan; maar dat ook daardoor de schadelijkste vooroordeelen zullen worden bevestigd, en de weerbarstige aanhangers van het oude op datzelfde tijdstip een volkomen triumf zullen behalen op hen, die met verzaking van eigen voordeel, de Wetten hebben nageleefd, en het nut daarbij beoogd, naar hun vermogen getracht hebben te bevorderen, dan kunnen wij, Ulieden zullende dienen van advies, niet anders aanraden, dan om Conform de Voordracht van het Staats-Bewind te besluiten, alles echter met onderwerping aan Ulieder beter oordeel.

C. VAN FOREEST.

J. LULOFS, die zich echter met het Rapport niet heeft geconformeerd.

M. SIDERIUS.

P. R. SICKINGHE, als LULOFS.

J. LUBLINK, DE JONGE.

F. L. RAMBONNET.

W. C. DE CRANE.

SPEELMAN VAN HEESWIJCK.

Zijnde de Burger LAAN, door ziekte, verhinderd geworden, om de laatste Besoignes bij te wonen.

Het Staatsbewind, overwogen hebbende de voordracht van den Raad van Binnenlandsche Zaken, nopens al hetgene, wat ter eerste instantie noodig was, tot het in train brengen van het gestatueerde nopens het lagere Schoolwezen, bij de Publicatie van den 29 Juli l.l., heeft bij besluit van den 18 Augustus l.l. No. 29 geresolveerd:

1°. Alle de tot dusverre gefungeerd hebbende School-Opzieners en Leden der Departementale Schoolbesturen, met verklaring van des Staatsbewinds genoegen, over den ijver, waarmede dezelve hunne voorsz. Posten hebben waargenomen, uit den dienst van den Lande, honorabel te ontslaan.

2°. Om van de voorsz. tot dusverre gefungeerd hebbende Schoolopzieners, voor zooverre zij daartoe mochten genegen

zijn, in die betrekking op een nader te arresteeren instructie te continueeren en te bevestigen.

3°. Dat deze aldus benoemde Burgers, voor zoo verre zij deze nieuwe benoeming aannemen, op den 8 September daaraanvolgende, respectievelijk zouden vergaderen te Haarlem, in den Haag, te Middelburg, Dinther, Utrecht, Harderwijk, Zwolle, Leeuwarden en Groningen, zoo om te constitueeren het Departementaal School-Bestuur van dat Departement, waarin zij als School-Opzieners zijn gecontinueerd, als om eenen afgevaardigde te committeeren, tot het bijwonen eener vergadering van Gecommitteerden uit alle de Departementale School-Besturen, welke op den 22 September aanstaande, in den Haag zal gehouden worden, onder het Praesidium van den Burger J. H. van der Palm, Lid van den Raad van Binnenlandsche Zaken, daartoe door het Staats-Bewind benoemd.

Ten gevolge van dit Besluit hebben zich dan ook, alle de opgemelde Personen dien post aangenomen hebbende, de respectieve Departementale School-Besturen geconstitueerd, en Gecommitteerden tot voorsz. Vergadering in den Haag benoemd.

Den 22 September en vijf volgende dagen werd de Vergadering van Afgevaardigden uit de respectieve Departementale School-Besturen in den Haag gehouden, gepraesideerd door den Burger J. H. van der Palm en als Amanuensis geadsisteerd door den Burger A. van den Ende. De Voorzitter opende de Vergadering met de volgende Aanspraak:

(22 September 1803.)

Geëerde Medeburgers en Vriënden!

Toen ik, voor ruim twee jaren, de eerste bijeenkomst van School-Opzieners met eene daartoe vervaardigde toespraak opende, verzweeg ik hun den verwaarloosden en vervallen staat van het Schoolwezen niet, maar deelde hun tevens de gronden mede van mijne hoop, dat door eene verstandige, ijverige en bedachtzame invoering der Wet, vervat in de Publicatie van den 15 Juni van dat jaar, wel geene plotselinge of schitterende,

maar echter langzame, immer voortgaande verbetering van den staat der Scholen in ons Vaderland, onder den Goddelijken Zegen, te wachten ware. Met welk eene streelende voldoening kan ik thans tot ulieden, die met het lager Schoolwezen zoo gemeenzaam bekend zijt, wier eigen ondervinding, indien ik aan dwazen ophef mij schuldig maakte, mij zou logenstraffen; met welk eene streelende voldoening kan ik tot ulieden zeggen, *dat de uitkomst mijne verwachtingen niet heeft teleurgesteld*, ja! *dat in verre de meeste oorden van dit Gemeenebest veel meer goeds is gesticht, dan men van voren scheen zich te kunnen beloven.*

Hoevele bekwame en waardige mannen onder de Onderwijzers der Jeugd, die, onopgemerkt, verstoken van alle aanmoediging in hunnen moeielijken post, bijkans den moed lieten zinken, zagen hunne verdiensten erkend en gehuldigd, en door bewijzen van achting en vertrouwen hunnen ijver opnieuw ontvlamd! Hoevelen, aan wier bekwaamheid en kundigheden alleen de juiste richting ontbrak, om die tot het meeste nut der jeugd te besteden, zijn tot die hoogte opgeklommen, die zij zonder het aan hun medegedeeld onderricht, en de voor hun aangewende zorgen, veellicht nimmer zouden bereikt hebben! Hoevelen, wier goede vermogens niet behoorlijk waren ontwikkeld, zagen hunnen ijver aangespoord, om door gestadige oefening te worden, 't geen zij konden en moesten zijn! Voor hoevele jongelingen eindelijk, die zich aan den schooldienst hadden toegewijd, heeft het vooruitzicht van een verstandig onderzoek, door verstandige en der zaken kundige mannen, te moeten ondergaan, en het vooruitzicht daarbenevens, dat hunne bekwaamheid hun den zekeren weg tot eer en voordeel moest banen, de heilzaamste uitwerksels op hunne vlijt en vorderingen gehad, waarvan de Maatschappij nog eene lange reeks van jaren de vruchten zal kunnen plukken! Het is ulieden bekend, Medeburgers! *welke voortgangen eene betere en redelijker leerwijze, geheel of gedeeltelijk, op de scholen heeft gemaakt*; hoe zij het gunstigst getuigenis heeft weggedragen van alle onbevooroordeelde, en ook van bevooroordeelde leermeesters; hoevele ouden onder dezelven zich beklaagd hebben, dat niet in hunne jeugd dezelfde zorgen voor het onderwijs wierden

aangewend als thans; het is ulieden bekend, ***wat nut het gebruik van geschikter leerboeken heeft teweeggebracht*** daar, waar dezelve of met bereidwilligheid zijn aangenomen, of met verstand en beleid zijn ingevoerd; en welk ***het uitwerksel geweest is of zijn zal van den algemeenen aandrang***, overal door de gansche Republiek, gelijktijdig en eenparig op dit belangrijk onderwerp gemaakt, tengevolge van welken geen Onderwijzer, zelfs in de afgelegenste streken, zich onkundig kan houden van 't geen tot de bekwaamheid van een goed Leermeester der Jeugd, of tot de inrichting eener goede school behoort, wie onzer zal dit durven bepalen, of de gevolgen hiervan berekenen?

En dit goede is het gevolg geweest der Nationale Schoolverordeningen, zelfs onder de ongunstigste omstandigheden. Met welke rampen hebben dezelve, van haren oorsprong af, niet te worstelen gehad! rampen, waardoor de wel voorziene tegenstand tegen dezelve gesterkt en stoutmoedig gemaakt werd, en zij tevens werden beroofd van die krachtdadige ondersteuning, waarmee men zich billijk gevleid had.

Nauwelijks zag de Publicatie van den 22 Augustus 1801 het licht, of eene Staatsomwending deed de toen plaatshebbende Constitutie door eene nieuwe vervangen. Nu beschouwde men, gelijk het gewoonlijk gaat, alles wat onder de vorige was tot stand gebracht, als wederom op losse schroeven gesteld, en paste dit te meer op de verbetering van het lagere Schoolwezen toe, vermits deze inrichting geheel nieuw was, en de jongste Staatsregeling in vele bijzonderheden tot de herroeping van het oude scheen over te hellen. Nu hadden traagheid en kwaadwilligheid een voorwendsel, en de ijver der School-Opzieners, wanhopende aan genoegzame ondersteuning, afhankelijk geworden van de goede of kwade gezindheid der Onderwijzers en Plaatselijke Besturen, zelve onzeker, of het niet den tegenstreveren der Schoolverbetering gelukken zou dezelve geheel den bodem in te slaan, en door eene voorziene verandering hunner School-Districten in verwarring gebracht, of verhinderd om voor het toekomstige te arbeiden; de ijver, herzeg ik, waarmee deze hunne posten aanvaard hadden, moest noodwendig verflauwen; terwijl tevens, tengevolge van deze zelfde omstandigheden, verscheiden School-Districten van alle

toezicht werden of bleven beroofd. En wie is er, die zich van de uitwerking eener Wet veel goeds kan beloven, terwijl derzelver voortdurende kracht wordt in twijfel getrokken of ontkend? in twijfel getrokken en ontkend zelfs door zoodanige wettige Besturen, die daartoe in den aard hunner instelling, en van het aan hen toevertrouwd gezag, genoegzamen grond meenen te vinden?

Onder zoodanige ongunstige omstandigheden strekte het den Raad van Binnenlandsche Zaken evenzeer tot verwondering, als tot het levendigst genoegen, dagelijks de berichten te ontvangen, en aan het publiek te kunnen mededeelen, dagelijks de bewijzen te zien, daar hier deze, daar gene, ginds verscheiden scholen van grove misbruiken gezuiverd, in onderwijs of inrichting verbeterd, of tot volkomenheid gebracht wierden; dat het getal der bekwame Onderwijzers in eene ongelooflijke evenredigheid toenam; dat derzelver zucht om zich in onderlinge bijeenkomsten, door het lezen van goede geschriften, of door het ontvangen van verstandig Onderwijs, te oefenen, gedurig meer werd ontvonkt, en dat zelfs in de behoeftigste en ongunstigste streken een enkele straal van licht de hoop op eenen komenden dageraad levendig hield. Het was hierdoor, dat ook wij ons voelden aangespoord, om geene pogingen te sparen, ten einde, ware het mogelijk, deze inrichting voor haren ondergang te behoeden, al zouden ook ondank en miskenning het loon zijn van onzen arbeid en opoffering.

Denkt echter niet, geëerde Vrienden! dat ik aanvankelijk te weeg gebrachte verbetering der Scholen, enkel toeschrijf aan de deugdelijkheid en doelmatigheid der bestaan hebbende Schoolverordeningen; neen! zonder Ulieden, zonder de medewerking van mannen, wier kunde, wier standvastigheid, wier beleid en ijver de Wet hebben weten te doen eerbiedigen, hare heilzame bedoelingen aangenaam te maken, den tegenstand te ontwapenen, en zelfs van schrale gronden vruchten te oogsten; zonder deze medewerking zou de hervorming van ons Vaderlandsch Schoolwezen veellicht nog onder de harsenschimmen kunnen geteld worden. Ja, Medeburgers! het is onloochenbaar, van den moed, de kunde en arbeidzaamheid, van de nauwgezette plichtsbetrachting der School-Opzieners is de bedoelde

en zoo gewenschte verbetering van het openbaar Onderwijs ten eenenmale afhankelijk; daarvan heeft de uitkomst ons de ontegensprekelijkste proeven in handen gegeven; daaraan schrijven wij het grootendeels toe, dat in sommige Districten zooveel goeds, zoo algemeen nut is gesticht, gelijk wij het minder goed en minder nut in andere, voor merkbare verbetering even vatbare streken, of aan bijzondere, of aan de noodlottige onzekerheid der openbare omstandigheden toeschrijven, waardoor niet zelden de veerkracht der ziel voor een tijd als verlamd, en de moed door tegenstand uitgedoofd wordt. Indien immer het toezicht over de Scholen zich gesteld vond in de handen der zoodanigen, die, schoon zich zelven daartoe ongeschikt, schoon dien brandenden ijver voor de zaak, die alleen moeielijkheden het hoofd kan bieden, niet in zich gevoelende, echter om des soberen gewins wille, 't welk, vooral bij eene flauwe behartiging van dien post, uit denzelven kan getrokken worden, zich daartoe hadden aangeboden, en zich dit edel, doch moeielijk beroep, zonder den noodigen aanleg tot hetzelve, lieten welgevallen; dan voorzeker zou men vrijelijk alle Nationale Schoolverordeningen vernietigd mogen wenschen, en de daaraan bestede kosten onder de nuttelooze geldverspillingen rekenen. Is er wel iets meer noodig, om een iegelijk uwer, en van hen, die gij hier vertegenwoordigt, na een verlicht en eerlijk onderzoek van zich zelven, opnieuw en ten krachtigsten aan te vuren, of tot volharding in deszelfs onvermoeiden arbeid, of tot verzameling van alle krachten, ten einde, onder het genot van een gerust geweten, het tegenwoordig en toekomend geslacht tot den uitgebreidsten zegen te verstrekken.

De veranderingen, welke de Wet omtrent het Schoolwezen, tengevolge der tegenwoordige Staatsregeling, heeft moeten ondergaan, hebben in den aard van de werkzaamheden der School-Opzieners geenerlei wezenlijke verandering gemaakt, maar veeleer den kring derzelver uitgebreider, gewichtiger en belangrijker doen worden, door op dezelve een gedeelte der zorg over te brengen, die te voren aan den Agent van Nationale Opvoeding, en daarna aan den Raad van Binnenlandsche Zaken was opgedragen.

Aan hen is de bepaling der Schoolorden voor iedere School in het bijzonder toevertrouwd. Zij zijn de onmiddellijke raadgevers hunner Departementale Besturen in alles, waarin deze het voormalig Uitvoerend Bewind hebben vervangen. Aan hen is op de benoeming hunner toekomstige ambtgenooten een gewichtige invloed toegestaan. Hoezeer heeft dus nu niet in nog veel ruimer mate plaats, 't geen ik zooeven omtrent de onbegrensde aangelegenheid van den post eens School-Opzieners aan u mededeelde.

Gij zult, gij kunt het mij derhalven niet ten kwade duiden; gij zult, gij kunt het aan geene ontijdige onbescheidenheid toeschrijven, indien ik van deze gelegenheid, om u in mijne betrekking toe te spreken, gebruik make, om eenige herinneringen aangaande de beste waarneming van den post eens School-Opzieners aan Ul. voor te houden; herinneringen, die ik, als de vruchten mijner ervarenis en van een aandachtig onderzoek, aan Ul. oordeel onderwerpe; terwijl ik alles, wat ten dezen aanzien reeds door mij gezegd is in mijne aanspraak tot opening der eerste algemeene Vergadering van School-Opzieners, daar dezelve gedrukt en in Ulieder handen is, thans niet herhalen, maar alhier voor herzegd zal houden.

Ik moet dan in de eerste plaats gematigdheid, zachtzinnigheid en beleid aan Ul., als de edelste hoedanigheden van een rechtschapen toezicht over de Scholen aanprijzen, van welker heilrijke uitwerking op de verbetering van het Onderwijs, uwe berichten zelve mij de sprekendste bewijzen hebben doen zien. Men verwarre gematigdheid niet met ijverloosheid, noch zachtzinnigheid met karakterlooze slapheid, noch beleid met listige veinzerij; maar men gevoele de kracht en den waren aard dezer deugden, en men zal erkennen, dat zonder dezen noch kunde noch ijver haar doel kunnen bereiken. Inderdaad, algemeene Wetten voor het Schoolwezen moeten, indien zij hetzelve niet tot een zeer laag peil willen doen zinken, moeten veel meer vorderen, dan op elke School bereikbaar is, en van ieder Onderwijzer geëischt kan worden; doch bij dezelve moet tevens gezorgd zijn, dat aan daartoe bevoegde personen eene zekere ruimte van toepassing dier wetten op alle bijzondere gevallen worde toegestaan, ten einde aan de eene zijde, door

het onmogelijke te vergen, de Wet zich zelve niet vernietige, en aan den anderen kant geene School beneden dien trap van volkomenheid blijve, waarvoor dezelve vatbaar is. Wanneer b. v. bij het 1ste Artikel van het thans geärresteerd Reglement, alle Scholen voor openbare worden gerekend, waarin slechts het eerst of zoogenoemd elementair Onderwijs wordt gegeven, zelfs bijzondere Instituten en Fundatiën daaronder begrepen, en zulks, ten einde onder het voorwendsel van bijzondere inrichtingen, de algemeene Wet niet krachteloos te maken; en men vergelijkt daarmede het 17de Artikel van datzelfde Reglement, waarbij, ter voorkoming van verwarringen en ongelegenheden, uit het eerste ontstaande, de zorg der School-Opzieners voor de nakoming der Schoolwetten en Reglementen in iedere School, onderworpen wordt aan derzelver oordeel over de bestaanbaarheid en uitvoerlijkheid derzelve, naar de regels der mogelijkheid en naar de plaatselijke omstandigheden: wanneer bij het 8ste, 9de en 10de Artikel der Verordeningen op het afnemen der Examens, een zoo veel omvattend onderzoek wordt voorgeschreven, dat geene andere, dan zeer bekwame Onderwijzers, hetzelve met roem kunnen doorstaan; en zulks ten einde ieder Leermeester te doen zien, naar welk een trap van kunde hij streven moet; zonder welk eene mate van beschaving hij op geen voorrang of voorkeur aanspraak mag maken; en bij het 11de Artikel derzelfde Verordeningen aan de Schoolbesturen de vrijheid wordt gelaten, om naar de behoeften en omstandigheden der Plaatsen, op een min voldoend examen, bij gebrek van bekwamer mededingers, en onder de noodige voorzieningen, bepaalde getuigschriften van bekwaamheid af te geven; dan gevoelt men, hoeveel bij dit alles op de gematigdheid en het oordeelkundig beleid der School-Opzieners is gerekend, die, wanneer zij met standvastigheid en menschlievenden ernst gepaard gaan, wanneer zij het gevolg zijn van een verstandig doordacht plan, ook in dezen het onmogelijke mogelijk schijnen te maken, en waartegen zelfs de hardnekkigste tegenstreving op den duur niet bestand is.

In de tweede plaats, daar eene ware, wèl berekende en voor alle standen der menschen geschikte verbetering van het lager School-onderwijs het doel is, waarnaar wij allen streven,

zoo is het van de uiterste noodzakelijkheid, dat men zich geregelde en juiste denkbeelden van hetzelve vorme, en daarmede zich geheel doordringe. Er zijn ten dezen aanzien verscheiden klippen te vermijden, die, hoezeer zulks min noodzakelijk voor Ul. moge zijn, nochtans de aard des onderwerps mij gebiedt kortelijk aan te roeren.

Vanwaar toch is de vrees bij sommigen ontstaan, de niet ongegronde vrees, dat door eene te ver getrokken verbetering van het Onderwijs, kinderen uit geringe levensstanden kundigheden zouden aanleeren, die, voor hunne toekomstige roeping min noodzakelijk, hen wellicht met verachting en onvergenoegdheid zouden kunnen doen nederzien op die levenswijs, waartoe de Voorzienigheid hen bestemde; kundigheden derhalven, die voor hen en voor de Maatschappij langs dezen weg nadeelig zouden worden? Zou het niet grootendeels daaraan zijn toe te schrijven, dat men op sommige Scholen, aan wier hoofd zeer bekwame Onderwijzers zijn gesteld, zich te veel bevlijtigt om de leerlingen in hooger wetenschappen, als Aardrijks-, Wiskunde of verhevener Rekenkunde bekwaam te maken, en zich te weinig toelegt, om hun goede, juiste en duidelijke begrippen van noodzakelijke en algemeen nuttige kundigheden mede te deelen? Waaraan is het toe te schrijven, dat vele der tegenwoordige onderwijzers al het bijzondere der verbeterde leerwijze enkel stellen in eene meerdere kennis van de gronden der Nederduitsche taal? Waaraan anders, dan omdat veellicht sommige School-Opzieners of School-Verzorgers, te zeer of te uitsluitend, op dit bijzonder gedeelte, met terzijdestelling van het meer noodzakelijke, het verbannen namelijk van het slaafsch werktuiglijke en geest uitdoovende in den ouden leertrant, hebben aangedrongen? Waaraan is het toe te schrijven, dat vele welwillende, niet geheel onbekwame Leeraars der Jeugd nog geene meerdere vorderingen in verstandelijke oefening hebben gemaakt? Is het niet misschien daaraan, dat men hen op het uiterlijke en werktuiglijke, op de schikking van tafels en banken, op het tentoonstellen van leerborden, zonder het recht gebruik derzelve te kennen, of op andere uitwendigheden te veel prijs heeft leeren stellen? Waaraan is het toe te schrijven .... doch wat behoef ik deze vragen te vermenig-

vuldigen, Gijl. gevoelt met mij, en meer dan ik, hoe noodzakelijk het zij zich met gezonde en klare denkbeelden van dat Onderwijs, 't welk kinderen tot verstandige en deugdzame menschen vormt, zonder hen tot wonderen van kennis of tot opgeblazen veelweters te maken, geheel te doordringen; daartoe de voortreffelijke Geschriften van Niemeijer, van Rochow, van onze in dit vak met recht geroemde Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen, met keuze en met vlijt te doorbladeren, daartoe zoodanige Scholen in ons Vaderland op te zoeken, waar men tot dadelijkheid gebracht ziet, 't geen voor weinige jaren de Wijsbegeerte der menschlievendheid zich wel als wenschelijk, maar nauwelijks als mogelijk durfde voorstellen.

Eene derde herinnering, die ik niet mag verzwijgen, betreft het bezoeken der scholen, het voornaamste en gewichtigste gedeelte van uwen arbeid, waarvan het verzuim, of eene nalatige en lichtvaardige waarneming meer dan iets anders geschikt zou zijn om een blaam te brengen over alle Schoolverordeningen, en het heil, bij dezelve bedoeld, te verwoesten. Maar ook de wijze zelf, waarop deze moeten ingericht worden, verdient alle uwe aandacht en overweging: het voorschrift deswegens, in uwe vorige Instructie vervat, behelst niet alles, wat daarin door u te verrichten en op te merken is; en de wijziging van hetzelve, naar den bijzonderen aard der scholen, der leerlingen en der onderwijzers is aan ieders nadenken en waarnemenden geest overgelaten. Hier is het tooneel, waar gij den schat der ondervinding moet opzamelen, uwe eigen denkbeelden verbeteren of uitbreiden, en uwe vurige deelneming in de belangen der Vaderlandsche Jeugd, als door een weldadig voedsel gedurig onderhouden: geregelde, verstandig aangelegde Schoolbezoeken, deze, en deze alleen zijn het, waardoor gij het vertrouwen der Leermeesters op u vestigen, derzelver ijver opwakkeren, hun welbesteden arbeid beloonen kunt; hier is het, waar uwe tegenwoordigheid genoeg is, om de leergierigheid aan te prikkelen, en vanwaar gij nimmer behoeft, nimmer vermoogt te scheiden zonder de streelende bewustheid, dat de voldoening aan uwen plicht het heil van anderen bewerkte.

Eindelijk ten vierden, de nauwe betrekking, waarin de Opzieners der Scholen zich voortaan tot de Departementale

Besturen geplaatst zien, eischt van hunne zijde alle die eerbiedvolle oplettendheid, die nauwgezette en bescheiden plichtsbetrachting, waardoor zij van de bereidwillige en krachtdadige medewerking dier Hooge Besturen in hunnen post zich kunnen verzekeren. Hoedanig ook het verschil van gevoelens moge geweest zijn omtrent den aard en omtrek der Nationale beheering van het Lager Schoolwezen, omtrent de meerdere of mindere noodzakelijkheid eener eenparige inrichting van hetzelve door de géheele Republiek, zooveel is zeker, dat alle Departementale Besturen het belangrijke en wenschelijke van eene wezenlijke Schoolverbetering erkend, en hun verlangen betuigd hebben, om hunne zorgen en pogingen tot dit heilzaam doeleinde te besteden: en mogen, ja moeten wij dan niet vertrouwen, daar nu eenmaal de wijze, waarop dit geschieden zal, door de Wet zelve bepaald is, dat het alleen van de bescheidenheid, het beleid en de werkzaamheid der School-Opzieneren zal afhangen, om, na het overwinnen der vooroordeelen, zich ten krachtigsten ondersteund te zien door die Machten, die met hen dezelfde bedoelingen koesteren en aan dezelfde grondbeginsels hulde doen. Dan, mijne geëerde Vrienden! dan eerst zult gij de belooning van uwen arbeid rijkelijk inoogsten, wanneer gij den roem en het heilrijk gevolg uwer welbestede pogingen zult kunnen deelen met hen, aan wie de rust en bloei, en de geheele welvaart van u en uwe Medeburgeren ten duursten is aanbevolen. In den naam dan van het Vaderland, bij het belang der Jeugd, en bij de voldoening voor uwe eigen harten, dat het nimmer aan u te wijten zij, indien uwe loopbaan nog verder door struikelblokken en hinderpalen wordt belemmerd, indien voor het tegenwoordig en toekomend geslacht de vruchten verwoest worden, die alreede voor hetzelve bloeien!

Wij zijn hier door het Staats-Bewind bijeengeroepen, om onze gevoelens aan elkanderen mede te deelen over de meest geregelde wijze, waarop de nieuwe Wet omtrent het Schoolwezen behoort in werking gebracht te worden; dat diezelfde geest van gematigdheid en bescheidenheid, van wien wij alleen alles hopen kunnen, onze raadplegingen esture! dat wij *oprechtelijk hulde doen aan de uitspraak en bedoelingen der Wet, ook*

daar, waar zij met onze bijzondere gevoelens strijdig mochten zijn! dat wij zooveel mogelijk alles daarheen trachten te sturen, dat de achterdocht geweerd, het onderling vertrouwen gevestigd en elk onbevooroordeelde overtuigd zij, dat het ons alleen te doen was, om kennis, beschaving en menschengeluk te bevorderen! Het Staats-Bewind heeft gewild, dat ik in deze uwe Vergadering den post van Voorzitter zou bekleeden; als zoodanig betuig ik geene andere, dan deze grondbeginsels te zullen volgen, en ook in de mededeeling van mijnen raad de grenzen te zullen eerbiedigen, die de Wet zelve gesteld heeft aan mijne voormalige betrekking tot Ul., en aan den invloed, dien uwe mij zoo dikwerf gebleken toegenegenheid op uwe besluiten en handelingen aan mij zou willen vergunnen. Dat wij, want het is tijd deze aanspraak te sluiten, dat wij met deze gevoelens onze raadplegingen beginnen, dat de uitslag derzelve aan onze vurigste wenschen beantwoorde, en dat de zegen des Allerhoogsten onze pogingen bekrone!

28 Oct. 1803.

Instructie voor de Departementale School-Opzieners en School-Besturen.

Art. 1.

De School-Opzieners zullen de meest mogelijke zorgen aanwenden, dat het Onderwijs der Jeugd op een geregelden voet gebracht, verbeterd en van meer wezenlijke of uitgebreide nuttigheid worde; dat de Onderwijzers der Jeugd tot het geven van zoodanig Onderwijs in staat gesteld, derzelver verdiensten aangemoedigd en beloond worden, en derzelver lot, door vermeerdering hunner Inkomsten, waar zulks eenigszins geschieden kan, verbeterd worde; dat wijders de reeds gearresteerde, of nader te bepalen Wetten, voor het openbaar Lager Schoolwezen worden gekend en nagekomen; dat alle zich hiertegen opdoende hinderpalen, zooveel mogelijk, door voorzichtigheid en standvastigheid, worden uit den weg geruimd; en eindelijk, dat de verbetering van het Schoolwezen, bij het Algemeen, als eene heilzame, noodzakelijke en uitvoerlijke inrichting, beschouwd

en voorgestaan worde, alles op zoodanigen voet en wijze, als in de navolgende Artikelen wordt bepaald.

Art. 2.

Tot dat einde zal elk derzelve zich bekend maken met de Personen en onderscheiden Talenten der School-Onderwijzers binnen zijn District, van derzelver vordering in de kundigheden, tot hunnen post vereischt; te zijnen nutte, behoorlijke aanteekening houden, en aan diegenen, welke raad en onderrichting, omtrent de waarneming aan hunnen plicht, begeeren of behoeven, steeds vrijheid vergunnen, of, in bijzondere gevallen, de verplichting opleggen, om zich, in Persoon of Geschrifte, tot dat einde, bij hem te vervoegen.

Art. 3.

Hij zal inzonderheid de bekwaamste en welwillendste onder dezelve pogen te onderscheiden, en zich voornamelijk beijveren om door onderrichting en allerlei aanmoediging, derzelver ijver aan te vuren, ten einde de hun meest mogelijke kundigheden, en verdiensten van waardige Onderwijzers der Jeugd zich eigen te maken.

Art. 4.

In zoodanige Plaatsen, waar geene drie en meer Openbare Lagere Scholen gevonden worden, zijn de School-Opzieners bevoegd, om aan bijzondere, bij hen bekende en vertrouwde Personen, een Plaatselijk en ondergeschikt toezicht over enkele Scholen aan te bevelen, doch niet anders, dan met voorkennis, overleg en toestemming van het Gemeente-Bestuur der Plaats.

Art. 5.

In alle zaken, waarin de School-Opzieners, tot bevordering van het verbeterd Onderwijs, den bijstand of medewerking der Burgerlijke Macht noodig hebben, zullen zij zich, tot dat einde, bij het Plaatselijk of Departementaal Bestuur vervoegen.

Art. 6.

Zij zullen speciaal de verbetering der School-Vertrekken, en der Inkomsten van verdienstelijke Onderwijzers ernstig ter

harte nemen, en daartoe de noodige Voordracht doen bij zoodanige Geconstitueërde Machten, hetzij Plaatselijke, Departementale, of het Staats-Bewind, als bevoegd zijn om in dezen te voorzien en te disponeeren.

Art. 7.

Ieder School-Opziener is gehouden, om, zooveel mogelijk, tweemaal in elk jaar alle de Scholen van zijn District te bezoeken; hij levert aan het School-Bestuur van zijn Departement, in de eerste gewone Vergadering van elk jaar, eene opgave in van die Scholen, welke hij, gedurende het vorig jaar, niet, of niet meer dan eenmaal, heeft kunnen bezoeken, met bijvoeging der redenen, die hem daarin verhinderd hebben.

Art. 8.

Niettemin wordt aan elken School-Opziener op het ernstigste aanbevolen, om, hetzij in gevalle van noodzakelijkheid, hetzij van uitstekende nuttigheid, of ook wanneer hij zulks buiten zijn werkelijk bezwaar zal kunnen verrichten, zich aan het getal van twee jaarlijksche Schoolbezoeken niet te bepalen, maar door het meermaal herhalen derzelve, zich bij het Vaderland en de Jeugd verdienstelijk te maken.

Art. 9.

Bij het doen dezer Schoolbezoeken, zal de School-Opziener den Meester, in zijne tegenwoordigheid, onderwijs doen geven aan Kinderen van alle klassen en van allerlei vorderingen, immers, zooveel noodig is, om over de manier en inrichting van hetzelve Onderwijs te kunnen oordeelen; voorts zal hij opletten, of de gearresteerde bepalingen omtrent het Schoolverzuim, naar behooren en naar vermogen, worden in acht genomen; of de Schoolorde en Wetten door Onderwijzer en Leerlingen worden gehoorzaamd, en hetgeen verder bij hem van belang zal worden geoordeeld; na het afloopen van welk bezoek in de Scholen, hij den Onderwijzer in Persoon en afzonderlijk, zal onderhouden over alles, wat door hem in hetzelve is opgemerkt, en hem, naar bevind van zaken, den behoorlijken lof geven, onderrichten, vermanen of bestraffen, over hetgeen hij gezien of gehoord heeft; terwijl eindelijk ieder School-Opziener, van zijne waar-

nemingen en opmerkingen in deze Schoolbezoeken, zoowel als van andere merkwaardige zaken, hem in zijnen Post voorkomende, behoorlijk aanteekening zal houden, om te dienen als hierna, Art. 24 van deze Instructie, wordt vermeld.

Art. 10.

Door deze en alle andere geschikte middelen zullen de School-Opzieners zich eene, zooveel mogelijk, volledige kennis trachten te verzorgen van den uiterlijken en inwendigen staat van het Schoolwezen binnen hunne Districten, ten einde op alle tijden in staat te zijn, om deswegen de noodige vertoogen, ter plaatse, waar zulks behoort, in te leveren.

Art. 11.

De School-Opzieners, volgens Artikel 3 van het Reglement voor het Openbaar Lager Schoolwezen, verplicht zijnde, op alle Openbare Lagere Scholen eene vaste Schoolorde in te voeren, zullen daarbij voornamelijk bedacht zijn, om de navolgende algemeene Beginselen op de Plaatselijke Omstandigheden toe te passen.

1°. Dat er, zooveel mogelijk, het geheele jaar door, worde School gehouden.

2°. Dat er op gezonde Lucht, Zindelijkheid en Reinheid behoorlijk acht worde gegeven.

3°. Dat de Leerlingen in Klassen verdeeld worden; gelijk mede dat het Onderwijs in eene goede orde opklimme.

4°. Dat de School van goede Leer-borden, en de Meester, waar het noodig is en geschieden kan, van één of meer Ondermeesters voorzien zij.

5°. Dat de Straffen en Belooningen rechtvaardig, menschlievend en geschikt zijn, om een gepast gevoel van Schande en Eer op te wekken.

6°. Dat op iedere School, op bepaalde tijden, een Examen worde gehouden, en de verdienstelijke Scholieren, door eenige Prijzen, worden aangemoedigd.

7°. Dat er goede Schoolwetten zijn, en dezelve wel verklaard en behoorlijk gehandhaafd worden.

Art. 12.

Zij zullen bovendien zich beijveren, dat in de Scholen onder hun District, behalven de noodzakelijkste takken van Onderwijs, ook andere nuttige kundigheden, naar gelang van de behoefte en omstandigheden der Jeugd, en van de vatbaarheid der Onderwijzers, worden geleerd.

Art. 13.

Ieder School-Opziener zendt maandelijks bij den Raad van Binnenlandsche Zaken in eene opgave van zoodanige Schoolmeestersplaatsen, binnen zijn District, welke door afstand, overlijden, als anderszins, zijn opengevallen, en van de voordeelen, of conditiën, aan ieder derzelve verknocht, alsmede van de namen der Personen, die op vaceerende Schoolmeestersplaatsen, binnen zijn District, zijn aangesteld, ten einde deze opgave te doen plaatsen in de Bijdragen tot den staat en verbetering van het Schoolwezen.

Art. 14.

Er zal tusschen de School-Opzieners respectievelijk geenerlei onderscheid in rang plaats hebben, voortvloeiende uit de meerdere of mindere uitgestrektheid der aan hen toevertrouwde School-Districten, maar zullen allen gelijke stem en zitting hebben in de Vergadering van het Departementaal School-Bestuur binnen hun Departement.

Art. 15.

De School-Opzieners zullen zorgen, dat, wanneer hunne Districten, door afstand, overlijden of anderszins, vacant worden, alle de Papieren, Stukken en Aanteekeningen, daartoe betrekkelijk, in behoorlijke orde, aan hunne opvolgers worden overhandigd.

Art. 16.

Zoo ras eenig School-District, door afstand, overlijden of anderszins, vacant is geworden, zal, tot aan de vervulling der vacature toe, het toezicht over dat District door één of meer

School-Opzieners van hetzelfde Departement, worden waargenomen, volgens eene deswegens bij hen onderling te maken schikking, welke echter, even gelijk de verdeeling der School-Districten, en, indien mogelijk, gelijktijdig, aan de respectieve Departementale Besturen ter approbatie zal moeten voorgedragen worden; en zal, voor de waarneming van een zoodanig vacant School-District, het Honorarium, aan hetzelve verknocht, door den Waarnemer of Waarnemers worden genoten.

Art. 17.

De Nominatie tot suppletie eener opengevallene School-Opzieners-plaats, zal, door het Departementaal School-Bestuur, in deszelfs eerste gewone Vergadering na het invallen der vacature, moeten geformeerd, en aan het Departementaal Bestuur ingeleverd worden, of, ingeval gewichtige redenen zulks verhinderen, zal daarvan, met opgave dier redenen, in dezelve Vergadering, aan het Departementaal Bestuur moeten kennis gegeven worden.

Art. 18.

De gewone Vergaderingen der Departementale School-Besturen zullen gehouden worden in de respectieve Plaatsen der Departementale Besturen, ten minste driemaal des Jaars, in de week, welke begint met den eersten Zondag van de maanden Maart, Juni en September, op zoodanige dagen en uren, als de Leden onderling zullen goedvinden, mits daarvan doende, ten dienste der belanghebbende, behoorlijke Advertentie in de Nieuwspapieren, welke binnen hun Departement meest worden gelezen.

In het Departement Holland zullen de Vergaderingen gehouden worden, voor het Noordelijk gedeelte, te Haarlem, en voor het Zuidelijk deel, te Rotterdam, of op zoodanige andere Plaatsen, als het Departementaal Bestuur zal goedvinden.

Art. 19.

De buitengewone Vergaderingen zullen gehouden worden:

a. Wanneer dezelve voor het afnemen van een of meer Examens worden gevorderd, op den voet, als in het 18 Art.

der Verordeningen op het afnemen der Examens is vermeld.

b. Op expresse bijeenroeping van het Departementaal Bestuur, doch hetwelk alsdan in de kosten, op eene redelijke wijze, zal voorzien.

c. Wanneer de Leden onderling zulk eene buitengewone samenkomst noodig of raadzaam oordeelen, mits, alsdan, op hunne bijzondere kosten.

Art. 20.

Alle de School-Opzieners, van ieder Departement, zijn verplicht deze Vergaderingen bij te wonen, en kunnen om geene andere redenen zich verschoonen, dan die door volstrekte noodzakelijkheid worden gewettigd.

Art. 21.

De Leden der Vergadering nemen, bij tourbeurten, den Post van Voorzitter en Secretaris derzelve waar, des echter, dat dezelve ook aan een hunner, voor langer tijd, kan worden opgedragen, mits zulks geschiede met deszelfs volkomen bewilliging.

Art. 22.

Ingevalle eenig Departementaal School-Bestuur mocht verlangen eenen vasten Secretaris, buiten deszelfs Leden, aan te stellen, zal hetzelve daarvan de Voordracht aan het Departementaal Bestuur moeten doen, doch niet vermogen, uit dezen hoofde, eenige verhooging te eischen der globale Som, aan het School-Bestuur van ieder Departement toegelegd.

Art. 23.

De gewone en buitengewone Vergaderingen zullen niet eerder scheiden, dan wanneer alle de bezigheden, aan dezelve gedemandeerd, en welke afdoening vorderen, behoorlijk zijn ten einde geloopen.

Art. 24.

Alle de School-Opzieners brengen, op elke gewone Vergadering, ter Tafel van dezelve, een schriftelijk verslag van hun bevind en waarnemingen omtrent den staat van het Schoolwe-

zen, binnen hun District, samengesteld uit de bijzondere aanteekeningen bij hen gehouden, nopens alle merkwaardige bijzonderheden, welke aan hen, in hunnen Post, zijn voorgekomen, en welke voornamelijk zullen moeten behelzen:

Het persoonlijk karakter, de kundigheden, ijver en welwillendheid der School-Onderwijzers.

De aanmoedigingen en hindernissen, hun in hunnen Post voorgekomen.

De middelen door hen, met en zonder goeden uitslag, ter verbetering van het onderwijs aangewend.

De Plaatselijke omstandigheden der School-Vertrekken, en de inkomsten der Schoolmeesteren binnen hun District.

Art. 25.

Van alle deze ter Vergadering ingekomen Berichten zal, door het Departementaal School-Bestuur, een algemeen overzicht worden gemaakt, hetwelk, benevens de oorspronkelijke Berichten, na het einde van iedere Vergadering, aan den Raad van Binnenlandsche Zaken zal worden verzonden, doch welke Raad de laatstgemelden, na daarvan het noodig gebruik te hebben gemaakt, uiterlijk binnen twee maanden na de ontvangst aan den Secretaris der laatstgehoudene Vergadering, in originali, zal terugzenden, om bij de Stukken en Papieren van het School-Bestuur te worden bewaard en daarvan, des gerequireerd, visie te geven aan het Departementaal Bestuur, aan hetwelk van het algemeen overzicht ook een afschrift, of dubbel, moeten gezonden worden.

Art. 26.

Het Departementaal School-Bestuur formeert uit de ingekomen Berichten en Voorstellen van deszelfs Leden, zoodanige algemeene of bijzondere Voordrachten, als hetzelve, ter verbetering van het Schoolwezen, dienstig zal oordeelen, bij het Staatsbewind, of het Departementaal Bestuur, in te brengen.

Art. 27.

Het Staats-Bewind behoudt aan zich, deze Instructie, ten allen tijde, zoodanig te amplieeren, of altereeren, als met den inhoud der Publicatie van den 29 Juli 1803, en met het wezenlijk be-

lang van het Lager Schoolwezen, bij hetzelve, meest overeenkomstig en dienstig zal geacht worden.

Gearresteerd den 28 October 1803 door het Staats-Bewind.

26 April 1805 – 5 Juni 1806.
Rutger Jan Schimmelpenninck—Raadpensionaris.

Derde Staatsregeling.
26 April.

STAATSREGELING VAN 1805.

Art. 15. De titel van het Wetgevend Lichaam is Hun Hoog Mogenden, vertegenwoordigende het Bataafsche Gemeenebest, zullende de Vergadering onder den titel van Hoog Mogende Heeren worden geadiëerd.

16. De Oppermacht van het Bataafsche Volk wordt vertegenwoordigd door de Vergadering van Hun Hoog Mogenden met den Raadpensionaris.

17. Het vaststellen van Wetten behoort aan de Vergadering van Hun Hoog Mogenden.

38. De Raadpensionaris vertegenwoordigt, uit krachte der Staatsregeling, de Vergadering van Hun Hoog Mogenden in alle zaken, het Gouvernement van den Staat betreffende, en oefent de uitvoerende Macht uit in naam van Hun Hoog Mogenden, vertegenwoordigende het Bataafsch Gemeenebest.

44. De Raadpensionaris benoemt een Staatsraad, bestaande uit niet minder dan Vijf, en niet meer dan Negen Leden. De Leden van den Staatsraad moeten dezelfde vereischten bezitten als de leden der Vergadering van Hun Hoog Mogenden.

45. De Raadpensionaris vraagt van den Staatsraad hunne consideratiën en advies over alle zoodanige zaken, als hij zal goedvinden. Hij neemt geen Besluit tot Voordracht eener Wet aan de Vergadering van Hun Hoog Mogenden, dan na alvorens den Staatsraad omtrent het Ontwerp dier Wet te hebben gehoord.

47. De Raadpensionaris benoemt eenen Algemeenen Secretaris van Staat, belast met het contrasigneeren van alle Acten, door hem uitgevaardigd.
48. De Raadpensionaris benoemt voorts een Secretaris van Staat voor de Buitenlandsche Zaken; een Secretaris van Staat voor de Zaken der Marine; een Secretaris van Staat voor de Zaken van Oorlog; een Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, en een Secretaris van Staat voor Finantiën, met een Raad van Finantiën, bestaande uit drie adviseerende Leden."

In de Staatsregeling van 1805 komt niets voor betreffende het onderwijs. –

16 October 1805.

Den Haag, den 16 October 1805.

De Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek.

Aan
Zijne Excellentie den Heere Raadpensionaris.

Hoog Mogend Heer!

Daar het 38e Artikel mijner Instructie mij ten sterksten aanbeveelt om alle inrichtingen, welke ten aanzien der onderwerpen en Zaken, onder mijn opzicht gesteld, bestaan, na te gaan en te onderzoeken, welke veranderingen dezelve behoeven, en voor welke verbeteringen zij vatbaar zijn, heb ik mijne aandacht weldra gevestigd op een gewichtig onderwerp daartoe behoorende, en hetwelk dit te meer en bijzonderlijk scheen te vorderen, naarmate het uit zijnen aard belangrijker is, en onder de vorige Staatsregeling de twistappel was tusschen onderscheiden Collegiën en Besturen. Ik bedoel het lager Schoolwezen en de algemeene Wet, daaromtrent geëmaneerd den 29 Juli 1803, benevens alle verdere stukken daartoe behoorende.

Ten einde in staat te zijn om nauwkeurig te kunnen beoordeelen voor welke verbeteringen de daaromtrent bestaande verordeningen vatbaar zijn, en welke veranderingen zij, zoo

wegens den veranderden staat der Regeering als uit haren aard behoeven, heb ik mij moeite gegeven, om den actueelen staat van het lager Schoolwezen in ons Vaderland persoonlijk te leeren kennen, alsmede om de ongenoegzaamheden der aanwezige Schoolverordeningen, voor zooverre de dadelijke ondervinding deze mocht hebben aan den dag gelegd, na te sporen, en eindelijk de gen. Schoolwet met hetgeen daartoe behoort te vergelijken met de tegenwoordige Staatsregeling, de Instructie voor mijn Ministerie en het algemeen Departementaal Reglement.

Onder deze bemoeiingen is mij gebleken, aan den eenen kant, dat de Schoolwet van 29 Juli 1803, schoon reeds meer dan twee jaren voorhanden, in de aanzienlijkste helft van ons Gemeenebest nog in het geheel niet in werking, en in de andere helft niet dan schoorvoetende tot stand gebracht is; maar ook aan den anderen kant, dat de weldadige werking der Verordeningen, in dezelve vervat, daar ter plaatse, waar zij onder gunstige of min gunstige omstandigheden kracht verkregen, ten zichtbaarsten te bespeuren is, en uitlokt en aanmoedigt tot het krachtdadig voortzetten en handhaven van deze welbedachte en heilzame maatregelen; wijders is mij echter bij deze navorschingen gebleken, dat deze Schoolwet zelve, schoon mijns inziens gevestigd op de zedelijkste gronden en beginselen, aan velerlei ongenoegzaamheden en onvolledigheden laboreert, hetwelk grootendeels moet worden toegekend aan de tijden, waarin, en aan de omstandigheden waaronder zij vervaardigd en gearresteerd wierd, en hetwelk zich ook uit den aard der zaak eerst kon openbaren, nadat men met dit gedeelte der Politie door den tijd meer en meer bekend wierd; eindelijk is mij gebleken, dat deze zelfde Schoolwet in verschillende opzichten aanloopt tegen de veranderde bepalingen op het stuk der Regeering, zoo ten aanzien der hoogere als lagere machten gemaakt.

En het is deels het besef van de onvolkomenheid dier Schoolwet zelve, deels de overtuiging, dat de oorzaken van den tegenstand, welke dezelve allerwege ondervond, niet kunnen verholpen, noch deze Wet naar de tegenwoordige orde van zaken kan gewijzigd worden, alleen door ampliatiën en alteratiën, die het mij niet alleen het verkieselijkst maar zelfs onvermijdelijk

hebben doen voorkomen, deze Schoolwet door eene geheel nieuwe te doen vervangen, en langs dien weg op te heffen den tegenstand tegen dezelve ontstaan, te voorzien in de onvolkomenheden, aan welke de thans aanwezige Verordeningen op het lager Schoolwezen onderhevig zijn, en daar te stellen eene volkomen Conformiteit tusschen dezelve en de tegenwoordige Orde van Zaken.

Zoodanig eene nieuwe Concept-Wet voor het lager Schoolwezen en Onderwijs heb ik dadelijk doen vervaardigen, en dezelve onderworpen aan de beoordeeling en bedenkingen der algemeene Vergadering van afgevaardigden uit de respectieve Departementale Schoolbesturen, door mij ingevolge Staatsbesluit van 30 Aug. l.l. No 28, beschreven en den 3 October en volgende dagen bijeengekomen; van welker inrichting en werkzaamheden ik – om dit in 't voorbijgaan te zeggen – de meeste reden hebbe zeer tevreden te zijn.

Thans heb ik de eer deze nieuwe Concept-Schoolwet, als eene belangrijke vrucht mijner pogingen ter voldoening aan den last, mij bij het bovengen. Art. mijner Instructie opgelegd, aan te bieden en voor te leggen, mij weerhoudende van het aandringen op het belangrijke der zaak zelve, als overtuigd, dat deze bij Uwe Excellentie nimmer in twijfel is kunnen getrokken worden.

En hiermede zoude ik deze Voordracht kunnen besluiten, ware het niet dat ik mij te dezer gelegenheid verplicht gevoelde om bij Uwe Excellentie hulde te doen aan den ijver en het beleid, waarmede ik in de behandeling dezer materie ben voorgelicht en geadsisteerd, door den heer Adriaan van den Ende reeds sedert den jare 1800, zoo bij het Agentschap van Nationale Opvoeding, als bij den Raad van Binnenlandsche Zaken in vast employ gestaan hebbende tot de Zaken van het Lager Schoolwezen en in die qualiteit onder anderen vervaardigd hebbende het Handboek voor Onderwijzers, waarvan het eerste deel voor twee jaren in het licht verschenen is, en het tweede na verloop van eenigen tijd zal volgen. De kennis, die ik sedert de aanvaarding van mijn Ministerie in voorsz. betrekking aan denzelven gemaakt heb, hebben mij in hem doen ontmoeten eenen man van zeer geposeerde denkwijze en beginselen, en

van eene zeer grondige kennis van den staat en de middelen ter verbetering van het lager Schoolwezen, behalven deszelfs overige geleerdheid en verdiensten, die hem voor eenigen tijd een beroep als Hoogleeraar in de Wijsbegeerte aan Groningens Hoogeschool deden verwerven en hem thans den post van Lector in de Natuurkunde bij Teylers Stichting te Haarlem doen bekleeden.

Het zijn deze gevoelens en Consideratiën, die, gevoegd bij het bekende Honos alit artes (een beginsel, hetwelk ik mij verzekerd houde dat Uwe Excellentie niet zonder goedkeuring zal ontwaren, dat mij in dezen geleid heeft) mij het als wenschelijk doen voorkomen, om denzelven niet alleen bij voortduring voor het presteeren derzelfde werkzaamheden, als tot dusverre door hem zijn verricht aan mijn ministerie te verbinden, maar denzelven eene rechtstreeksche betrekking tot mijn bureau te doen erlangen, bij wijze van formeele aanstelling onder den titel van Commissaris tot de Zaken van het Lager Schoolwezen en Onderwijs, en op eene bepaalde, nader voor hem te ontwerpen Instructie; nochtans zonder eenigerhande verder bezwaar voor den Lande, dan het voortdurend genot van een honorarium van Een Duizend Guldens 's jaars, waarover met denzelven bij zijne eerste aanstelling is geconvenieerd; en wijders onder vergoeding van Reis- en Teerkosten en Verschotten in voorm. qualiteit gedaan. Ik neem mitsdien de vrijheid het vorenstaande aan Uwe Excellentie te proponeeren, en hetzelve Voorstel mede te begrijpen in het Concept-Besluit, hetwelk ik bij dezen aan Uwer Excellentie meer verlicht oordeel onderwerpe, mij met schuldigen eerbied noemende

Hoog Mogend Heer!
Uwer Excellentie zeer gehoorzamen Dienaar
HENDK. V. STRALEN.

29 Oct. 1805.

STAATSBESLUIT.

Dinsdag den 29 October 1805.

„Nader overwogen zijnde de, op den 21 dezer maand, No. 3, in advies gehouden Voordracht van den Secretaris van Staat

voor de Binnenlandsche Zaken, van den 16 te voren, No. 80/18, tendeerende om den, sedert den jare 1800, zoo bij het Agentschap van Nationale Opvoeding, als het Departement van Binnenlandsche Zaken, in het vak van 't Lager Schoolwezen, tot heden geëmployeerd geweest zijnde A. van den Ende, aan te stellen tot Commissaris tot de Zaken van het Lager Schoolwezen en Onderwijs; is, dien conform, besloten, tot Commissaris tot de Zaken van het Lager Schoolwezen en Onderwijs, binnen het Bataafsch Gemeenebest, te benoemen en aan te stellen, zooals geschiedt bij dezen, A. van den Ende, wonende te Haarlem, en zulks op zoodanige Instructie, als nader voor denzelven zal worden gearresteerd; gelijk mede onder het voortdurend genot van een Tractement van duizend Gulden jaarlijks; en wijders onder vergoeding van Reis- en Teerkosten en Voorschotten, in voormelde qualiteit gedaan, en, bij behoorlijke Declaratie, den Lande in rekening te brengen."

„Wordende den gemelden A. van den Ende aangeschreven, om zich op Maandag den 11 November aanstaanden, des voormiddags ten 12 uren, te sisteeren, ten einde, in handen van den Raadpensionaris, af te leggen den Eed, in gemelde qualiteit en op de Instructie, welke voor denzelven zal worden gearresteerd."

„En zal Extract dezes worden gezonden aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken; alsmede gelijk Extract aan den Secretaris van Staat voor Finantiën en Nationale Rekenkamer, en den meergemelden A. van den Ende, tot informatie en naricht, respectievelijk."

Maandag den 11 November 1805.

„Gecompareerd zijnde A. van den Ende, bij Besluit van den 29 October l.l., No. 24, benoemd en aangesteld tot Commissaris tot de Zaken van het Lager Schoolwezen en Onderwijs binnen het Bataafsch Gemeenebest, heeft dezelve in handen van den Raadpensionaris afgelegd, den Eed van zuivering, mitsgaders in opgemelde qualiteit en op de Instructie, voor denzelven zullende worden gearresteerd."

„En zal Extract dezes worden gezonden aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, aan den Secretaris

van Staat voor de Finantiën, aan de Nationale Rekenkamer en aan den voornoemden Commissaris A. van den Ende, tot informatie respectievelijk."

14 Nov. 1805.

Den Haag, den 14 November 1805.

De Staats-Raad der Bataafsche Republiek

Aan

Zijne Excellentie den Heer Raadpensionaris.

Hoog Mogend Heer!

„Het Marginaal Staats-Besluit van den 21 October, No. 3, heeft onze aandacht gevorderd en bepaald op de Missive van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, van den 16 dierzelve maand, Uwer Excellentie, met overlegging van eene Concept-Voordracht aan, en Besluit voor de Vergadering van Hun Hoog Mogende vertegenwoordigende het Bataafsch Gemeenebest, voorstellende, het arresteeren eener nieuwe wet voor het lager Schoolwezen en Onderwijs binnen deze Republiek, met intrekking der Publicatie van den 29 Julij 1803 over dat onderwerp."

„Doordrongen van al het belangrijke van het openbaar Onderwijs voor alle de Standen van de Maatschappij en in het bijzonder voor het volgend geslacht, welks geluk voornamelijk afhangt van het vroegtijdig inplanten der grondbeginselen van Godsdienst en Zedekunde, en van eene gepaste voorbereiding tot het verkrijgen zoowel van dat algemeen Onderwijs welke het in alle standen onontbeerlijk is, als van die kundigheden welke voor de onderscheidene klassen en beroepen meer bijzonderlijk geschikt worden gevonden, zijn wij het niet minder van de omzichtigheid welke het algemeen Bestuur moet leiden, in het volmaken van deszelfs Verordeningen, dezen aangaande."

„Immers ook hier evenals omtrent andere zaken aan welke verouderde vooroordeelen in den weg staan, moeten dezelve liever ongemerkt bestreden, dan openlijk worden aangevallen; hier is het meer dienstig de algemeene opinie door voorbeelden en resultaten te winnen dan door stellige bepalingen te dwingen; hier eindelijk kan geestvervoering zoo licht tot uitersten verval-

len, dat men dubbeld moet zorgen om binnen de juiste palen te blijven, en het Onderwijs zoodanig te regelen, dat het naar den tegenwoordigen staat van verlichting der Maatschappij gewijzigd, en voorts naar de behoeften der onderscheidene Standen wijselijk worde bepaald, opdat het noodzakelijke niet achterwege gelaten, of het nuttige verwaarloosd worde, om zich het overtollige eigen te maken, en deze laatste regel komt te meer in dit Gemeenebest te pas, naarmate dat het publiek Onderwijs, vooral ten platten Lande meer is verwaarloosd geworden, en de misschien wel eens opzettelijk voortgeplante onkunde der Onderwijzers grooter en meer in het oogloopende is."

„Wanneer wij de Wet van 29 Julij 1803, welks intrekking de Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken voorstelt, uit dit aspect beschouwen, komt het ons voor dat welke heilzame inrichtingen zij ook bevatte, en welk nut zij reeds moge hebben voortgebracht, daar waar hare invoering niet is tegengewerkt geworden, echter verscheidene modificatiën noodzakelijk waren, vooral ten aanzien van het examen der Openbare Onderwijzers, waaraan in de eerste jaren niet algemeen kan worden voldaan, en waaruit dus ook eene nadere klassificatie van de onderscheidene Scholen van zelve voortvloeide."

„Bovendien heeft de Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken terecht Uwer Excellentie den tegenstand doen opmerken, welken de Wet van den 29 Julij 1803 in verscheiden gedeelten der Republiek heeft ontmoet, zoodanig dat dezelve in Holland niet algemeen heeft kunnen worden ingevoerd, en dat de pogingen van het algemeen Bestuur in verscheidene andere Departementen geenszins op zulk eene wijze zijn gesecondeerd als het belang der zaak en de weldadige oogmerken van het Gouvernement vorderde en verdiende, en zulks levert bij de algemeene gehechtheid aan eens opgevatte denkbeelden, hoe verkeerd dan ook, een nieuw en genoegzaam motief op, om eene geheel nieuwe Wet te emaneeren, gemodificeerd naar de tegenwoordige Orde van Zaken, en welke bovendien dit voordeel boven de vorige heeft, dat zij nieuw is, en dat men zich juist daarom en behoudens de bevrediging met de eens opgevatte denkbeelden te eerder voelt gedisponeerd om hare invoering te faciliteeren."

„Uit dit een en ander profluëert ondertusschen dat wij het omtrent het proponeeren eener nieuwe Wet, omtrent het lager Onderwijs en Schoolwezen volkomen eens zijn met meergemelden Staats-Secretaris, en dat het dus maar aankwam op het onderzoek, of het door hem voorgedragen Ontwerp geschikt was het bedoelde oogmerk te bereiken."

„Daaromtrent is het ons voorgekomen dat de voorgestelde Wet eene genoegzame inzage geeft aan het algemeen Bestuur, om het Onderwijs op lagere Scholen naar vereisch van zaken te regelen en tevens den invloed en de dadelijke medewerking der Departementale Besturen en de correspondentiën tusschen dezelve en de onderscheidene Schoolcommissiën naar behooren regelt en wijzigt, en eindelijk dat dezelve niets bevat hetwelk een goed en beredeneerd Onderwijs zoude kunnen in den weg staan, en dus kan gezegd worden negatief goed te zijn. Tevens echter mogen wij niet ontveinzen, dat ons dezelve in verscheiden opzichten onvolledig was voorgekomen, en hieromtrent zal het genoegzaam zijn Uwer Excellentie te doen opmerken, dat bij de voorgeslagen Wet geenerlei stellige bepalingen voorkomen noch omtrent de vereischten in en het examen van de Onderwijzers, noch omtrent de klassificatie van en de inrichting der bijzondere soorten van Scholen; twee punten echter, beide evenzeer voor algemeene bepalingen vatbaar en even noodzakelijk om het oogmerk van de Wet te bereiken."

„Onze Gecommitteerden hebben dan ook over dit punt met den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken geconfereerd, die de juistheid onzer observatie volkomen heeft toegestemd, maar hun tevens geïnformeerd dat hij opzettelijk had nagelaten deze bepalingen in de Concept-Wet te insereeren, omdat dezelve van tijd tot tijd modificatie kunnen vorderen, welke, wanneer zulke schikkingen bij de Wet zelve voorkomen, eene alteratie noodzakelijk maken, die altijd met moeielijkheden verzeld gaat, en dat het hem Staats-Secretaris mitsdien verkieslijker was voorgekomen in het 21e Artikel der Wet eene autorisatie op Uwe Excellentie te voegen tot het maken van alle zoodanige Verordeningen, Instructiën en Reglementen, als ter geregelde en krachtdadige invoering dezer Wet in het bijzonder en ter bevordering van het

lager Schoolwezen en Onderwijs in het algemeen dienstig en noodig zullen worden geoordeeld. Terwijl hij al verder aan onze Gecommitteerden wel heeft willen communiceeren twee reeds bij hem in gereedheid gebrachte ontwerpen, betreffende Reglementen voor de lagere Scholen en het examen voor de lagere Onderwijzers en welke hij zich voorstelt aan Uwe Excellentie voor te dragen nadat de ontworpene Wet door de Vergadering van Hun Hoog Mogende zal zijn goedgekeurd."

„Het motief van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken volkomen goedkeurende, en ons door deszelfs elucidatiën overtuigd houdende, dat het onvolledige der Wet spoedig door de noodige Reglementaire Dispositiën zal worden aangevuld, zagen wij onze bedenkingen opgeheven, en vinden wij verder geen reden om Uwe Excellentie niet te adviseeren, om de ingezondene Voordracht aan en Concept-Besluit voor de Vergadering van Hun Hoog Mogende te arresteeren zooals dezelve liggen."

„Dit ons gevoelen onderwerpen wij aan Uwer Excellentie beter oordeel, en hebben de eer ons met schuldigen eerbied te noemen

Hoog Mogend Heer!
Uwer Excellentie zeer Gehoorzame Dienaren
De Staats-Raad voornoemd
H. L. WICHERS Pt.
Ter Ordonnantie van denzelven
J. H. APPELIUS.

Johannes Henricus van der Palm. 17 Juli 1763—8 September 1840.

April 1799—1801. Agent van Nationale Opvoeding.

December 1801—1805. Lid van den Raad van Binnenlandsche Zaken.

„De Raad van Binnenlandsche Zaken verviel door de aanstelling van een secretaris van Staat bij dat Departement."

Van der Palm bleef nog tot het volgende jaar in den Haag.

„Toen echter werd hij van alle politieke betrekking op zijn verzoek ontslagen en keerde, door den Raadpensionaris edel-

moedig begiftigd, naar Leiden terug om zijn professoraat weder op te vatten."

„Sedert heeft zich van der Palm dan ook niet meer met de aangelegenheden der vaderlandsche staatkunde ingelaten, dan voor zoover ieder burger daar het innigst belang bij heeft, en hij zich als schrijver geroepen voelde den goeden geest onder zijne medeburgeren op te wekken of gaande te houden." (Beets).

April 1806.

STAATSBESLUIT.

Publicatie.

Hun Hoog Mogenden, vertegenwoordigende het Bataafsch Gemeenebest, allen dengenen, die dezen zullen zien of hooren lezen, Salut! doen te weten:

Vooreerst. Dat door Ons ontvangen en goedgekeurd zijnde de Voordracht van den Raadpensionaris, daartoe gedaan, dientengevolge is besloten te arresteeren, gelijk wordt gearresteerd bij dezen, de navolgende

3 April 1806.

WET voor het lager Schoolwezen en Onderwijs in de Bataafsche Republiek.

Art. 1.

Het bijzonder opzicht over den staat en de inrichting der Lagere Scholen, alsmede over geheel het Lager Onderwijs, is, onder het oppertoezicht van den Raadpensionaris, of van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken namens denzelven, en onder toevoorzicht van het Departementaal Landschaps-Bestuur, alomme in dit Gemeenebest, opgedragen aan Personen, onder den naam van Schoolopzieners, welke (waar zulks vereischt wordt) dit opzicht oefenen onder medewerking van of gecombineerd met andere Personen en Commissiën of Collegiën, naar den aard der Scholen.

Art. 2.

De Departementale Besturen zorgen, dat alomme, zooveel mogelijk binnen hun Departement gelegenheid voorhanden zij,

om de Jeugd behoorlijk onderwijs te doen erlangen; maar dat echter door eene onbepaalde toelating van Scholen en Onderwijzers, vooral ten platten Lande, derzelver aantal niet te zeer vermeerdere.

Art. 3.

Wijders trachten zij, benevens de respectieve Gemeentebesturen, naar de middelen in hunne handen gesteld, of, desnoods, door het Gouvernement aan hen te bezorgen, het bestaan en lot der Schoolonderwijzers te verbeteren en te verzekeren, alsmede de betere Schoolinrichting en Onderwijs, alsook het aanleggen van arbeid- of Industrie-Scholen bij de Openbare Scholen en die in de Godshuizen, aan te moedigen en uit te breiden.

Art. 4.

De Schoolopzieners, woonachtig binnen hetzelfde Departement of Landschap Drente, maken met elkander uit de Commissie van Onderwijs voor dat Departement of Landschap; doch zullen in het Departement Holland twee of drie zoodanige Commissiën gevestigd worden.

Art. 5.

Behalve de bevoegdheid van het Departementale en Landschaps-Bestuur, om in den zijne het toevoorzicht over het Schoolwezen aan te bevelen aan eene bijzondere Commissie uit hunne Vergadering, benoemen zij ieder één Lid uit hun midden; welk Lid meer bijzonder daarmede zal belast zijn, en in eene meer onmiddellijke betrekking zal staan tot de respectieve Commissiën van Onderwijs en Schoolopzieners, te dien effecte, dat deze zich bij zoodanig Lid, in alle gevallen, het Schoolwezen betreffende, ter eerste instantie zullen behooren te vervoegen. In het Departement Holland zullen uit het Bestuur twee of drie zoodanige Leden benoemd worden, namelijk één voor elke der Commissiën van Onderwijs, aldaar gevestigd.

Art. 6.

De Raadpensionaris bepaalt de globale som, welke aan de gezamenlijke Leden van elke Commissie zal worden toegelegd,

en doet dezelve, benevens alle andere uitschotten en onkosten, door de onderscheidene Schoolopzieners in hunne qualiteit op last van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken geïmpendeerd, betalen uit den daartoe bestemden Post op de Begrooting der Staatsbehoeften.

Art. 7.

De bepaling van het aantal der leden van elke Commissie, alsook de Districts-verdeeling en distributie der globale sommen onder dezelve, zullen door den Raadpensionaris geschieden, en naar eisch van veranderde omstandigheden herzien en veranderd worden.

Art. 8.

De eerste aanstelling der Leden van elke Commissie, als ook die der nieuwe bij eene eventueele vermeerdering van derzelver getal, zal geschieden door den Raadpensionaris.

Art. 9.

Omtrent de verschillende zaken, in de drie voorgaande Artikelen vervat, doet de Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken de noodige voordrachten aan den Raadpensionaris.

Art. 10.

Ter vervulling der in vervolg van tijd openvallende Schoolopzieners-plaatsen, leveren de respectieve Commissiën eene nominatie van twee Personen in bij het Departementaal Bestuur, hetwelk dezelve, voorzien van zoodanige bedenkingen, als het dienstig mocht oordeelen, en voorts, zulks verkiezende, vermeerderd met een of twee Personen, inzendt bij den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, die deze Nominatie aan den Raadpensionaris voordraagt, om daaruit een Schoolopziener te verkiezen.

Art. 11.

De Commissiën van Onderwijs, Schoolopzieners en zoodanige Plaatselijke Schoolcommissiën, als, ingevolge nadere

bepalingen zullen worden gevestigd, zorgen dat de Wetten en Reglementen, algemeene en bijzondere, omtrent het Lager Schoolwezen en Onderwijs, binnen hunne Departementen, Districten, Steden of Plaatsen worden nagekomen en onder geenerlei voorwendsel krachteloos gemaakt of geëludeerd; in welk geval zij deswegens hunne klachten, naar den aard der zaken, inleveren bij het Plaatselijk, Departementaal of Nationaal Bestuur.

Art. 12.

Geene Lagere School zal ergens, onder welken naam ook, mogen bestaan of opgericht worden, zonder uitdrukkelijke vergunning van het respectief Departementaal, Landschaps of Gemeente-Bestuur, na vooraf gevraagde inlichting en bedenkingen van den Schoolopziener van het District of de plaatselijke Schoolcommissie.

Art. 13.

Niemand zal binnen de Bataafsche Republiek eenig Lager Onderwijs geven, dan die de vier navolgende vereischten bezit:

Vooreerst: Dat hij zijn goed burgerlijk en zedelijk gedrag door een of meer voldoende Getuigschriften kan bewijzen.

Ten tweeden: Dat hij de Algemeene Toelating tot het geven van Onderwijs erlangd hebbe.

Ten derden: Dat hij, na en boven deze Algemeene Toelating, eene Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie tot deze of gene School, of voor deze of gene Plaats, wettiglijk verkregen hebbe.

Ten vierden: Dat hij zich na het verkrijgen eener Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie, met de Bewijsstukken daartoe betrekkelijk, bij den Schoolopziener van het District of de Plaatselijke Schoolcommissie, in persoon of schriftelijk vervoegd hebbe.

Zijnde hieronder niet begrepen de Onderwijzers, welke in particuliere huizen inwonen, en aan kinderen, tot dat huis behoorende, onderwijs geven.

Art. 14.

Diegenen, welke zich, na het in werking brengen dezer Wet zouden mogen verstouten, om, tegen het in de beide voorgaande Artikelen vastgestelde aan, eene Lagere School op te richten of Lager Onderwijs te geven, onder welken naam of op welke wijze ook, zullen voor de eerste maal verbeuren de somma van vijftig Guldens, voor de tweede maal honderd Guldens, te beheeren een derde gedeelte aan den Officier hiertoe competent, die de Calange zal doen, en twee derde gedeelten ten profijte van het Plaatselijk Schoolwezen; met vrijlating aan den Rechter, om, in geval zij onvermogend zouden mogen zijn, om gemelde boeten te voldoen, aan de overtreders zoodanige andere arbitraire correctie te infligeeren, als naar aanleiding van hunne personen en omstandigheden bevonden zal worden te behooren, en voor de derde maal hun de inwoning binnen de plaats worden ontzegd voor den tijd van zes jaren.

Art. 15.

Van de bepalingen, in het 13de Artikel gemaakt, zijn uitgezonderd alle de thans wettig fungeerende Onderwijzers, zoolang zij niet van School of Plaats veranderen, onder reserve nochtans van nadere voorziening, in geval van blijkbaar wangedrag of verregaande onkunde.

Art. 16.

De Algemeene Toelating tot het geven van eenig Lager Onderwijs, kan alleen verkregen worden door het afleggen van een behoorlijk Examen voor daartoe bevoegde Collegiën of Personen.

Art. 17.

De Speciale Beroepingen, Aanstellingen en Admissiën, geschieden door de daartoe bevoegde Personen of Collegiën in dier voege, als nader bij het Huishoudelijk Reglement, (Art. 20 vermeld) zal worden bepaald; zoo echter, dat geene Beroeping, Aanstelling of Admissie zal mogen geschieden, buiten

behoorlijke voorkennis en medeweten van, en voorafgaande vertooning der bewijzen van Algemeene Toelating, aan den Schoolopziener van het District of de Plaatselijke Schoolcommissie.

Art. 18.

Allen, die, de Algemeene Toelating tot het geven van Onderwijs verkregen hebbende, zich aan plichtverzuim, overtreding of weêrstreving der Algemeene Wet of aan blijkbaar wangedrag schuldig maken, zullen voor de eerste maal, met de opschorsing hunner Acte van Algemeene Toelating voor den tijd van zes weken, en voor de tweede maal, met volkomen intrekking dier Acte worden gestraft, verliezende daarmede gelijktijdig het recht en genot hunner Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie, zullende, desniettegenstaande voortgaande met het geven van Onderwijs, vervallen in dezelfde boeten en straffen, als bij Art. 14 zijn vastgesteld.

Art. 19.

Deze opschorsing en intrekking der Acte van Algemeene Toelating zal, op voordracht der Commissie van Onderwijs of der Plaatselijke Schoolcommissie, geschieden door het daartoe bevoegd Gemeente-, Departementaal of Nationaal Bestuur, en, waar dit vereischt mocht worden, onder ruggespraak met de bijzondere Personen of Collegiën, als tot zoodanige Onderwijzers de naaste betrekking hebben.

Art. 20.

Alle nadere en bijzondere bepalingen omtrent alles, wat het Lager Schoolwezen en Onderwijs in de onderscheidene Departementen en het Landschap bijzonderlijk vordert, worden geregeld door een Huishoudelijk Schoolreglement, door elke Commissie respectievelijk op den voet van Art. 5 te onderwerpen en aan te bieden aan het Departementaal of Landschaps-Bestuur, om door hetzelve, na voorafgaand overleg met den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, te worden gearresteerd.

Art. 21.

De Raadpensionaris stelt vast alle zoodanige nadere Reglementen, verordeningen en Instructiën, als ter geregelde en krachtdadige invoering dezer Wet in het bijzonder, en ter bevordering van het Lager Schoolwezen en Onderwijs in het algemeen, dienstig en noodig zullen worden geoordeeld.

En worden hiermede alle Plakkaten, Statuten, Ordonnantiën, Keuren of Reglementen, binnen deze Republiek op het Schoolwezen geëmaneerd, en alle Schoolverordeningen, hoe ook genaamd, ook Speciaal de Publicatie van 29 Juli 1803, benevens alle daaruit voortgesproten algemeene en bijzondere Verordeningen en School-reglementen, onder welken naam ook, afgeschaft en buiten effect gesteld op zoodanig tijdstip, als, ten gevolge van het volledig in werking brengen dezer Wet, door den Raadpensionaris aan den Volke zal worden bekend gemaakt.

Ten tweede: dat, uit krachte van het bepaalde bij het 21ste Art. der vorenstaande Wet, zijn vastgesteld, gelijk mede worden vastgesteld bij dezen, het Reglement, de Verordeningen en de Instructie, hierna onder A, B en C geëxtendeerd.

A REGLEMENT voor het Lager Schoolwezen en Onderwijs binnen de Bataafsche Republiek.

Art. 1.

Lagere Scholen (Art. 1 en 12 der Wet) zijn alle zoodanige, waar, onder welke benaming ook, hetzij die van Scholen, Collegiën, Instituten of dergelijke, de Jeugd van allerlei ouderdom en van beiderlei kunne, hetzij gezamenlijk, hetzij ieder afzonderlijk, in de eerste beginselen van kennis en beschaving, als Lezen, Schrijven, Rekenen en de Nederduitsche Taal, of in derzelver verdere hulpmiddelen, als de Fransche en andere hedendaagsche of ook geleerde Talen, de Aardrijks-, Geschiedkunde en dergelijke, onderwezen, of ook alleenlijk tot hoogere beschaafdheid gevormd wordt. Alleen de gewone Latijnsche Scholen of zoogenaamde Gymnasiën zijn daarvan uitgezonderd.

Art. 2.

De Lagere Scholen worden onderscheiden in dezulke, die uit eenige publieke, hetzij Lands, Departementale, Plaatselijke, Geestelijke, Kerkelijke of eenige andere openbare kas hoegenaamd, geheel of gedeeltelijk rechtstreeks onderhouden of ondersteund worden, of behooren tot een Gesticht, hetwelk op eenigerhande wijze uit eene publieke kas onderhoud of vasten onderstand erlangt, — en in dezulke, wier onderhoud, buiten bijdrage of toelage uit eenige publieke kas, gevonden wordt uit bijzondere Kassen, Fondsen, Toelagen of Penningen. De eersten heeten Openbare en de laatsten Bijzondere Scholen; ook worden derzelver Onderwijzers onderscheiden in Openbare en Bijzondere.

Art. 3.

De Bijzondere Scholen, in het vorig Art. vermeld, zijn van tweederlei klasse.

1°. De zoodanige, die — of bij uitsluiting behooren, hetzij tot eenige Diakonie of eenig Godshuis, van welke Gezindte ook, hetzij tot de Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, hetzij ook tot eenig ander, geheel op zich zelve staand, Gesticht, — of ten eenemale komen ten koste en laste van een of meerdere bijzondere Personen, die zich tot derzelver oprichting en geregeld en toereikend onderhoud verbonden of onderling vereenigd hebben.

2°. De zoodanige, die, zonder eenigerhande vasten onderstand of bezolding, haar onderhoud geheel en al vinden uit het provenu van de Schoolgelden en Kostpenningen der af- en aankomende leerlingen.

Art. 4.

Het Lager Onderwijs (Art. 1 en 13 der Wet) binnen de Bataafsche Republiek wordt gegeven, deels door de Onderwijzers van beiderlei kunne in de, Art. 2 en 3, omschreven Openbare en Bijzondere Scholen, onder welke ook gerekend worden alle zoodanige Personen, die aan den werkelijken Schoolhouder of Schoolhouderesse gesubstitueerd of geadjungeerd zijn, of ook onder den naam van Ondermeester, Ondermademoisel of anders-

zins in een dier Scholen met eenig afzonderlijk vak van het Lager Onderwijs bepaaldelijk belast zijn; — deels door zoodanige Onderwijzers van beiderlei kunne, als onder den titel van Onderwijzer aan de huizen, Taalmeester, Opzegger of eenigen anderen, hetzij in hunne eigene, hetzij aan de huizen van anderen, aan eenen of meerdere leerlingen in eenig gedeelte van het Lager Onderwijs, boven in Art. 1 omschreven, onderricht geven.

Deze alle zijn begrepen in de algemeene Wet; wordende van elkander onderscheiden door de algemeene benoemingen van Schoolonderwijzers, Schoolhouderessen en Huisonderwijzers. Alleen de zoogenaamde Gouverneurs en Gouvernanten zijn hiervan uitgezonderd, (verg. Art. 13 der Wet).

Art. 5.

Elk der Schoolopzieners (Art. 1 der Wet) heeft zijn bijzonder District, waarover het opzicht aan hem persoonlijk is aanbevolen, en waarbinnen hij, zooveel mogelijk, met der woon zal moeten gevestigd zijn. Derzelver werkzaamheden worden bepaald door eene te arresteeren Instructie voor de Commissiën van Onderwijs.

Art. 6.

De Commissiën van Onderwijs (Art. 4 der Wet) worden tot het houden harer Vergaderingen door de respectieve Departementale of het Landschaps-Bestuur verzorgd van localen, vuur, licht, schrijfbehoeften en verdere benoodigdheden.

Art. 7.

Er zal eenmaal 's jaars eene Algemeene Vergadering, uit de respectieve Commissiën door den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, dit noodig oordeelende, beschreven en in den Haag onder deszelfs directie gehouden worden, ter overweging en bevordering der algemeene belangen van het Lager Schoolwezen en Onderwijs.

Art. 8.

Tot deze Algemeene Vergadering zal elke Commissie één harer Leden afvaardigen, die, volgens een te bepalen Tarief, deswege zal worden schadeloos gesteld.

Art. 9.

In zoodanige kleinere Steden, Dorpen, Vlekken, Gehuchten of Streken, waar, – ieder Dorp, Gehucht of Streek op zich zelve genomen, – boven eene Openbare School (Art. 2), geen twee of meer Bijzondere Scholen der tweede Klasse (Art. 3 No. 2), Vrouwen-Scholen niet gerekend, gevonden worden, is de Schoolopziener van het District (Art. 5) bevoegd, om met overleg en onder dadelijke aanstelling van het Gemeente-Bestuur dier Plaats, waar zoodanig een bestaat, aan één of meer bij hem bekende en vertrouwde personen, een Plaatselijk en aan hem ondergeschikt Toevoorzicht (Art. 1 der Wet) over de School of Scholen, benevens alle Onderwijzers van beiderlei kunne, tot zoodanige Plaats behoorende, aan te bevelen.

Art. 10.

In alle grootere Steden of Plaatsen, waar – iedere Plaats op zich zelve genomen – boven eene of meer Openbare Scholen (Art. 2) twee of meer Bijzondere Scholen der tweede Klasse (Art. 3. No. 2), Vrouwen-Scholen niet gerekend, gevonden worden, zal met overleg van den Schoolopziener van het District (Art. 5) door het Gemeente-Bestuur worden aangesteld een plaatselijk opzicht over de Lagere Scholen en het Onderwijs, bestaande, naar den aard der omstandigheden en de gelegenheid der Stad of Plaats, uit één of meerdere personen, zoo echter, dat bij een meerder getal van dezelve de Stad of Plaats zoodanig in Wijken of Scholen verdeeld worde, dat ieder Lid zijne bijzondere Wijk of Scholen hebbe, waarover het opzicht aan hem persoonlijk is aanbevolen: alle welke Personen gezamenlijk en gecombineerd (Art. 1 der Wet) met den Schoolopziener van het District uitmaken de Plaatselijke Schoolcommissie (Art. 11 der Wet), welker werkzaamheden, voor zooverre zij niet in de Verordeningen op de Examens of Instructie voor de Commissiën van Onderwijs bepaald zijn, in de Departementale (Art. 20 der Wet) of ook Plaatselijke School-Reglementen, te arresteeren in overeenstemming met de algemeene Wetten, zullen worden geregeld.

Art. 11.

In grootere Steden of Plaatsen, in het voorgaande Art. omschreven, wordt het opzicht over de Openbare Scholen (Art. 2) – voor zooverre die thans nog staan mogen onder directie van bijzondere Collegiën van Regenten, Inspectoren of dergelijke, en nog niet dadelijk onder het algemeen plaatselijk Schoolopzicht gebracht zijn of daaronder niet geheel kunnen gebracht worden – gecombineerd geoefend door de Plaatselijke Schoolcommissie, of wel twee of meer daartoe benoemde Leden uit dezelve (Art. 10) en door een altijd gelijk getal Leden uit de zooeven genoemde Collegiën, makende dezen dan gezamenlijk uit de Plaatselijke Schoolcommissie voor de Openbare Lagere Scholen, en regelende onderling, onder het beleid en de goedkeuring van het Gemeente-Bestuur, hare inrichting en werkzaamheden naar den eisch der omstandigheden, zoo echter, dat aan dezelve geheel en al verblijve de zorg over het onderwijs op gemelde Scholen, en over alles, wat daartoe betrekking heeft.

Art. 12.

De aanstelling der algemeene Plaatselijke Schoolcommissie (Art. 10) en de regeling der meer bijzondere Plaatselijke Schoolcommissiën voor de Openbare Scholen, waar dezelve mogen gevorderd worden (Art. 11), zal moeten geschieden uiterlijk binnen twee maanden na de afkondiging dezes, en daarvan onmiddellijk vanwege de respectieve Gemeente-Besturen kennis worden gegeven aan het respectief Departementaal Bestuur, alsmede aan de Commissie van Onderwijs; zullende gedurende den tijd, dat zoodanig Plaatselijk Schooltoezicht niet tot stand mocht gebracht zijn, de Schoolopziener van het District deszelfs werkzaamheden waarnemen.

Art. 13.

Het toezicht over Bijzondere Scholen der eerste klasse (Art. 3 N°. 1) is, voor zooverre er geen gevestigd opzicht over bestaat, opgedragen aan den Schoolopziener van het District (Art. 5) of aan de Plaatselijke Schoolcommissie (Art. 10) maar blijft, voor zooverre over dezelve een gevestigd

opzicht aanwezig is, aan hetzelve toevertrouwd, zoo echter dat aan den Schoolopziener van het District, of aan de Plaatselijke Schoolcommissie, dáár, waar er eene aanwezig is, de gelegenheid gegeven worde den staat en de inrichting dezer Scholen te kennen, ten einde daarvan jaarlijks ter plaatse, waar zulks behoort, het noodig verslag te kunnen inleveren; zijnde voorts gemelde Schoolopziener of Plaatselijke School-commissie gehouden, het over deze bijzondere Scholen gevestigd opzicht te dienen van zoodanige bedenkingen en inlichtingen, als tot den meerderen bloei dier Scholen zouden kunnen dienstig zijn; blijvende gemeld opzicht zelve verantwoordelijk voor de opvolging der algemeene en bijzondere Wetten en Verordeningen op het Lager Schoolwezen en de inrichting en het onderwijs der Lagere Scholen, gemaakt of nog te maken.

Art. 14.

Alle degenen, die thans Lager Onderwijs geven en boven in Art. 4 omschreven zijn, zullen zich, in den loop der maand Juli dezes jaars, in persoon of schriftelijk vervoegen bij den Schoolopziener van het District of de Plaatselijke Schoolcommissie, waar zoodanig eene bestaat, zullende zij, die alsdan tevens eene Acte van vorige beroeping, aanstelling of admissie inleveren, dadelijk een bewijs van Algemeene Toelating ontvangen; alsook dezulke, die, zonder eenigerlei Acte van dien aard te bezitten, daartoe op eenigerhanden grond, door den Schoolopziener of de Plaatselijke Schoolcommissie, onder goedkeuring van het daartoe bevoegd Bestuur, gerechtigd geoordeeld worden: vallende dan alle, die langs dezen weg een bewijs van Algemeene Toelating erlangen, onder de termen van thans wettig fungeerende Onderwijzers, in Art. 15 der Wet vermeld.

Art. 15.

In geval van verregaande onkunde (Art. 15 der Wet) zal, na voorafgaande vermaning en waarschuwing door den Schoolopziener of de Plaatselijke Schoolcommissie, een zekere tijd, van ten minsten zes maanden, worden gesteld, na welken zij, hetzij voor de Commissie van Onderwijs, hetzij voor de

Plaatselijke Schoolcommissie (Art. 10) ingeval zij onder zoodanig eene ressorteeren, bewijzen hunner aanvankelijke vorderingen zullen moeten geven, of bij gebreke van dien, op de wijze, bij Art. 19 der Wet bepaald, in hunnen post geschorst of daarvan ontzet worden.

Art. 16.

Van de bepalingen, bij Art. 13 der Wet gemaakt, zijn alsmede uitgezonderd zoodanige Personen, die binnen deze Republiek van eenige daartoe bevoegde Vergadering, de faculteit tot het leeren in het openbaar hebben verkregen, en jonge lieden ter vorming of opleiding tot hoogere wetenschappen eenig Lager Onderwijs mogen verkiezen te geven, hetzij dezen bij hen inwonen of niet, mits daarvan, bij dadelijke inwoning, dan wanneer het getal hunner leerlingen dat van vier moge te boven gaan, schriftelijk kennis gevende aan de Commissie van Onderwijs of de Plaatselijke Schoolcommissie, zullende zij zich ter onderwijzing hunner kweekelingen, in eenig afzonderlijk vak van het Lager Onderwijs (Art. 1 en 4) alleen mogen bedienen van zoodanige Personen, die de vereischten bezitten, bij Art. 13 der Wet bepaald.

Art. 17.

Zonder de Algemeene Toelating tot het geven van Lager Onderwijs (Art. 13, No. 2 en Art. 16 der Wet) verkregen te hebben, zal het niemand geoorloofd zijn openlijk te staan naar eene vacante of het oprichten eener nieuwe School, of het geven van Onderwijs aan de huizen. Ook zal het niemand immer vrijstaan in eenig ander gedeelte van het Lager Onderwijs onderricht te geven, dan tot welks onderwijzing hij of zij de Algemeene Toelating ontving.

Art. 18.

Bij het openvallen van eenige Onderwijzersplaats (Art. 4) zal daarvan door degenen, die de Aanstelling of Beroeping doen of de Admissie verleenen moeten (Art. 17 der Wet), schriftelijk kennis worden gegeven aan den Schoolopziener van het District of de Plaatselijke Schoolcommissie, met opgave der Tractementen en Emolumenten, aan die plaats

verbonden, ten einde deze daarvan, overeenkomstig Art. 14 der meergemelde Instructie, openlijke bekendmaking kunnen doen ter plaatse waar zulks behoort.

Art. 19.

Bij elke Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie, (Art. 13, No. 3 en Art. 17 der Wet) zal daarvan door degenen, die de Beroeping of Aanstelling doen, of de Admissie verleenen, aan den beroepenen, aangestelden of geadmitteerden, hetzij als Openbaar of Bijzonder Schoolonderwijzer of Schoolhouderesse, hetzij als Huisonderwijzer (Art. 4), eene schriftelijke Acte moeten worden afgegeven, bevattende nauwkeuriglijk den omtrek der werkzaamheden, denzelven opgedragen; doch welke werkzaamheden, wat het onderwijs betreft, zich in geen geval verder zullen mogen uitstrekken, dan die, waartoe de beroepene, aangestelde of geadmitteerde de Algemeene Toelating (Art. 13 No. 2 en Art. 17 der Wet) ontving, en welke Acte denzelven, voor zooverre het onderwijs aangaat, geene verdere qualificatie geeft, dan zij, die hem beroepen, aanstellen of toelaten, gerechtigd zijn te verleenen.

Het zijn voornamelijk deze Acten, welke, zoo dikwerf zij ontvangen worden, ingevolge No. 4 van Art. 13 der Wet, moeten zijn vertoond geworden aan den Schoolopziener van het District, of aan de Plaatselijke Schoolcommissie, vóór en aleer een beroepene, aangestelde of geadmitteerde van zijne Beroeping, Aanstelling of Admissie vermag gebruik te maken, ook ten einde van deze Beroeping, Aanstelling of Admissie, de openbare aankondiging geschiede ter plaatse waar zulks behoort.

Art. 20.

Boven en behalve eene Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie, als Huisonderwijzer, wordt eene gelijke Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie als Schoolonderwijzer gevorderd, en omgekeerd; zijnde ieder derzelve daarenboven alleen van kracht voor de Plaats of School, voor welke zij verkregen zijn; blijvende het aan ieder Gemeente-Bestuur onverlet, om aan School- en Huisonderwijzers, elders,

doch binnen hetzelfde Departement of District toegelaten, (vergelijk Art. 21 der Verordeningen op de Examens) en gevestigd, mede de Speciale Admissie te verleenen tot het geven van onderwijs aan de huizen binnen deszelfs ressort, met inachtneming echter van het vastgestelde bij Art. 17 der Wet, en van het vermelde in het slot van het voorgaande Art. dezes Reglements.

Art. 21.

Op alle Scholen zal worden ingevoerd en opgevolgd eene Algemeene School-orde, door den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken te ontwerpen en te arresteeren, en bovendien eene bijzondere, in overeenstemming met de algemeene ingericht naar de verschillende behoeften en omstandigheden der onderscheiden Scholen, te ontwerpen door het respectievelijk over dezelve gevestigd opzicht, en, voor zooverre dit vereischt wordt, te arresteeren, naar den aard der omstandigheden, hetzij door het Plaatselijk, hetzij door het Departementaal Bestuur, met inzending van die alle bij de Commissie van Onderwijs, door welke dezelve worden ingezonden bij den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken.

Art. 22.

Alle Schoolonderwijs zal zoodanig moeten worden ingericht, dat onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden, de verstandelijke vermogens der kinderen ontwikkeld, en zij zelven opgeleid worden tot alle Maatschappelijke en Christelijke deugden.

Art. 23.

Terwijl vastgesteld wordt het nemen van maatregelen, om de Schoolkinderen van het onderwijs in het Leerstellige van het Kerkgenootschap, waartoe zij behooren, geenszins verstoken te doen blijven, zal het geven van dit onderwijs niet geschieden door den Schoolmeester.

Art. 24.

De Schoolhouders en Schoolhouderessen zullen, na verloop van een nader te bepalen tijd, niet vermogen op derzelver Scholen eenige andere Leer- of Leesboeken te gebruiken, dan welke uitgedrukt staan op eene algemeene Boeken-lijst, door den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken te ontwerpen en te arresteeren; uit welke algemeene Lijst elke Commissie van Onderwijs eene bijzondere Lijst van Schoolboeken zal vermogen te formeeren, ten einde, met uitsluiting van alle andere, op de Scholen, onder haar ressorteerende, te worden gebezigd, met dien verstande nochtans, dat aan de Onderwijzers der Bijzondere Scholen van de eerste Klasse (Art. 3, N°. 1) de vrijheid gelaten zij, om zich — onder goedkeuring van het over dezelve respectievelijk gevestigd opzicht, en met kennisgeving daarvan, hetzij aan den Schoolopziener, hetzij aan de Plaatselijke Schoolcommissie, waar deze bestaat — op hunne Scholen nog van zoodanige andere Leer- of Leesboeken te bedienen, als de aard hunner Scholen vorderen mag; en wijders dat het aan de Onderwijzers der Bijzondere Scholen van de tweede klasse, (Art. 3, N°. 2) zal vrijstaan om aan den Schoolopziener van het District of aan de Plaatselijke Schoolcommissie, waar zulk eene aanwezig is, zoodanige hoogere en voor bijzondere wetenschappen geschikte Leer- en Leesboeken, ten gebruike op hunne Scholen, ter goedkeuring voor te slaan, als voor derzelver hoogere en bijzondere inrichting en behoefte mogen gevorderd worden: zullende hiervan zoowel ten aanzien der bijzondere Scholen van de eerste, als ten aanzien van die der tweede klasse, op de eerstvolgende Vergadering der Commissie van Onderwijs, door den Schoolopziener van het District opgave worden gedaan, en vervolgens door deze aan den Secretaris van Staat voornoemd.

Art. 25.

Alle degenen, die nalatig of onwillig zijn, om aan het bepaalde bij de vier voorgaande Artikelen te voldoen, vervallen in de straffen, bij Art. 18 der Wet vastgesteld.

Art. 26.

Niettegenstaande de bepalingen, omtrent het opschorsen en intrekken der Acte van Algemeene Toelating, bij Art. 18 en 19 der Wet gemaakt, behouden zoodanige bijzondere Personen en Collegiën, als tot de Bijzondere Scholen der eerste klasse (Art. 13, N°. 1) de naaste betrekking hebben, de faculteit om derzelver Onderwijzers respectievelijk het recht en genot hunner Speciale Beroeping of Aanstelling voor zoo langen of korten tijd of ook geheel te ontnemen, als zij billijkerwijze voor het belang hunner School zouden mogen noodig oordeelen, gevende daarvan, benevens van de hiertoe moveerende redenen dadelijk kennis aan den Schoolopziener van het District of de Plaatselijke Schoolcommissie, ten einde, voor zooverre noodig geoordeeld worde, van een en ander openlijk bericht te geven ter plaatse, waar zulks behoort.

Art. 27.

Ten aanzien van alle overige Onderwijzers, namelijk de Openbare Schoolonderwijzers, de Bijzondere Schoolonderwijzers der tweede klasse, de Schoolhouderessen en de Huisonderwijzers, zal geene opschorsing of intrekking der Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie kunnen plaats hebben, afgescheiden van de opschorsing en intrekking hunner Acte van Algemeene Toelating, overeenkomstig Art. 18 en 19 der Wet, en zal hiervan almede de openlijke bekendmaking geschieden ter plaatse, waar zulks behoort.

Art. 28.

Op alle Bijzondere Scholen der eerste Klasse (Art. 3 N°. 1) zullen alleen mogen worden opgenomen en onderwezen zoodanige Kinderen, die zelve of wier ouders tot de Diakonie, het Godshuis, de Maatschappij of het Gesticht, waaraan die Scholen respectievelijk verbonden zijn, of onder derzelver Oprichters of Inteekenaars behooren.

Art. 29.

Op zoodanige Openbare Scholen, welke alleen voor de Kinderen van Behoeftigen zijn opgericht, zullen

alleen de zoodanige mogen opgenomen en onderwezen worden, terwijl op zulke Plaatsen, als ook ten platten Lande, waar geene zoodanige Scholen alleen ten behoeve van Arme Kinderen aanwezig zijn, door het daartoe bevoegd Bestuur de noodige zorg zal gedragen worden, dat deze, hetzij ten koste der Diakonie, waartoe zij behooren, hetzij ten laste van eenige andere Kasse, naar de omstandigheid en gelegenheid der plaats, op de aanwezig zijnde School behoorlijk en geregeld onderwijs ontvangen.

Art. 30.

Aan de Departementale en Gemeente-Besturen wordt aanbevolen om bedacht te zijn op het beramen en nemen van gepaste maatregelen:

1°. Ter zoodanige regeling der Inkomsten van den Schoolmeester, vooral ten platten Lande, dat deze naar den aard zijner behoefte, bij eene goede waarneming van zijnen post, daarin een toereikend bestaan vinde, en wel zoo min mogelijk rechtstreeks afhankelijk van de ouders, wier kinderen zijne School bezoeken (Art. 3 der Wet).

2°. Ter voorziening in het zooveel mogelijk onafgebroken Schoolhouden en Schoolgaan geheel het jaar door.

Van alle welke maatregelen, hetzij reeds bij de hand genomen, hetzij vervolgens te nemen, alsmede van derzelver gevolgen, door den Schoolopziener van het District bericht zal worden ingezonden bij den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, ten einde daarvan zoodanig gebruik te kunnen maken, als ten nutte van het Algemeen Schoolwezen dienstig zoude moge worden geoordeeld.

Art. 31.

De Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken beraamt en draagt voor alle gepaste maatregelen, ter aankweeking van geschikte onderwerpen voor het Lager Onderwijs, ter aanmoediging van verdienstelijke Onderwijzers; alsmede ter meest geregelde en meest vruchtbare onderwijzing en opleiding der Bataafsche Jeugd; makende voorts, benevens de Departementale en Gemeente-Besturen, van alle middelen, in derzelver handen

gesteld (Art. 3 der Wet) het best en convenabelst gebruik, om het verbeterd Lager Schoolwezen en Onderwijs ten krachtdadigsten te bevorderen, en de Wetten en Verordeningen, omtrent hetzelve geëmaneerd, te handhaven en te doen nakomen.

Art. 32.

De Raadpensionaris behoudt aan zich, om dit Reglement zoodanig te interpreteeren, te altereeren en te ampliëeren, als in tijd en wijle nuttig en noodzakelijk zal worden geoordeeld.

VERORDENINGEN

op het afnemen en afleggen der Examens van degenen, welke Lager Onderwijs begeeren te geven in de Bataafsche Republiek.

Art. 1.

De Schoolonderwijzers (Art. 4 van het Reglement) worden, ten aanzien van de mate van bekwaamheid en de soort van Examen, dat van hen gevorderd wordt (Art. 16 der Wet), onderscheiden in de vier navolgende Rangen:

De vierde of laagste Rang bestaat uit dezulke, die in het Lezen, Schrijven en de beginselen der Rekenkunde, de regel van Drieën ingesloten, tamelijk bedreven zijn, en tot het geven van onderwijs eenigen aanleg hebben.

De derde uit dezulke, die, in het Lezen, Schrijven en Rekenen, zoo met geheele als gebroken getallen, wel ervaren, in derzelver toepassing op zaken van het dagelijksch leven eenige vaardigheid, van de beginselen der Nederduitsche Taal eenige kennis, en van eene goede manier van onderwijzen eenig begrip hebben.

De tweede uit dezulke, die, zoo in het gewoon als kunstmatig Lezen recht bedreven zijn, eene goede nette hand Schrijven, de Rekenkunde, zoo Theoretisch als Praktisch, recht verstaan, de voornaamste regelen der Nederduitsche Taal, benevens derzelver gronden kennen, van de Aardrijks- en Geschiedkunde eenig begrip hebben, en eene genoegzame bekwaamheid en geoefendheid bezitten in het geven van een oordeelkundig onderwijs.

De eerste of hoogste uit dezulke, die — boven en behalve eene grondige ervarenheid in onderscheiden vakken van het Lager Onderwijs, en inzonderheid in de grondbeginselen en beoefening eener oordeelkundige Leerwijze — in de Aardrijks- en Geschiedkunde goede bedrevenheid bezitten, met de Natuur- en Wiskunde wel bekend zijn, en in beschaafdheid van verstand uitmunten.

De Schoolhouderessen (Art. 4 van het Regl.) maken, hoewel onderling zeer verschillende, gezamenlijk slechts éénen Rang uit; alsmede de gezamenlijke Huisonderwijzers (Art. 4 van het Regl.).

Art. 2.

Zij, die slechts de Algemeene Toelating als Schoolonderwijzer van den vierden of laagsten Rang begeeren, zullen, desverkiezende, kunnen volstaan met hun Examen af te leggen voor den Schoolopziener van het District, die echter gehouden zal zijn, om van dit door hem afgenomen Examen verslag te doen aan de Commissie van Onderwijs, ten einde deze over de toelating van de zoodanige beslisse, en er het bewijs of de Acte van afgeve.

Art. 3.

Zij, die eene Algemeene Toelating als Schoolonderwijzer van den derden, tweeden of eersten Rang begeeren, zullen moeten worden geëxamineerd voor eene Commissie van Onderwijs, of wel voor de Plaatselijke Schoolcommissie (Art. 10 van het Regl.) van zoodanige Stad, die, wegens het zeer groot aantal scholen binnen dezelve, geheel alleen een School-District uitmaakt (Art. 7 der Wet); hetgeen in het voorgaande Art. van de Commissie van Onderwijs gezegd is, geldt in dit geval van zoodanige Plaatselijke Schoolcommissie.

Art. 4.

Boven en behalve de Examens van Schoolonderwijzers, ter verkrijging eener Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie, waarvan nader in Art. 25, worden voor alle de Plaatselijke

Schoolcommissiën (Art. 10 van het Regl.) afgelegd de Examens van Personen, die de Algemeene toelating als Huisonderwijzer of Schoolhouderesse begeeren; terwijl daar, waar geene Plaatselijke Schoolcommissie bestaat, deze Examens worden afgelegd, of voor den Schoolopziener van het District, of voor de Commissie van Onderwijs, in geval namelijk het Onderwijs van degenen, die het Examen verlangen te ondergaan, zich ook tot vreemde Talen of hoogere Wetenschappen zoude mogen uitstrekken.

Art. 5.

De Commissiën van Onderwijs, Schoolopzieners of Plaatselijke Schoolcommissiën zullen niet vermogen eenige andere personen, ter verkrijging der Algemeene Toelating, te examineeren, dan welke binnen hunne Departementen of ressort van dien, Districten, Steden of Plaatsen, respectievelijk gedurende het laatste jaar met der woon gevestigd waren, of, buitenlanders zijnde, zich wenschen te vestigen.

Art. 6.

Elk, die eenig Examen als Schoolonderwijzer, Schoolhouderesse of Huisonderwijzer wenscht af te leggen, zal zich intijds bij dat Lid der Commissie van Onderwijs of der Plaatselijke Schoolcommissie, in welks District of wijk (Art. 5 en 10 van het Regl.) hij woonachtig is, of, een buitenlander zijnde, zich zou verlangen te vestigen, vervoegen, tevens overleggende een of meer voldoende Getuigschriften van goed burgerlijk en zedelijk gedrag (Art. 13 No. 1 der Wet); welk lid alsdan zal te kennen geven, waar en wanneer het Examen zal gehouden worden.

Art. 7.

Het Examen zal niet enkel tot voorwerp hebben het onderzoek naar de bekwaamheid ten opzichte der kundigheden, waaromtrent het onderwijs, dat men verlangt te geven, verkeert, maar ook naar de geschiktheid, om de kundigheden op de beste wijze aan anderen, en bijzonderlijk aan kinderen, mede te deelen.

Art. 8.

Alvorens het eigenlijk Examen aanvangt, zal men, door dengenen, die zich tot hetzelve aanbiedt, op eene eenvoudige wijze te ondervragen en met denzelven in een gemeenzaam gesprek te treden, zooveel mogelijk trachten te ontdekken deszelfs Zedelijke en Godsdienstige denkwijze en beginselen, den omtrek zijner kundigheden, zoo ten aanzien der noodzakelijkste vakken van het Lager Onderwijs, als met opzicht tot zoodanige andere Talen en Wetenschappen, waarin hij zou wenschen onderwijs te geven, en bovendien den graad zijner geschiktheid, om kinderen behoorlijk te behandelen, te onderwijzen en te vormen.

Art. 9.

De werkzaamheden van het Examen zullen, doch altijd gewijzigd en gekozen overeenkomstig de onderscheidene Rangen van Schoolonderwijzers, en in het algemeen naar de vereischt wordende bekwaamheden in de personen, die hetzelve ondergaan, zijn de navolgende:

1°. Eene proeve doen geven van vaardigheid in het juist, natuurlijk en met den vereischten toonval lezen van allerlei gedrukt en geschreven schrift, en tevens onderzoeken de kunde in het gebruik der scheid- en zinteekenen.

2°. Enkele woorden, of ook een opstel, waarin de regelen eener goede spelling verwaarloosd zijn, ter verbetering voorleggen, en de redenen der gemaakte veranderingen afvragen, ten einde de bekwaamheid in de spelkunst (Orthographie) te ondertasten.

3°. Tot eene proeve der vorderingen in de Nederduitsche Taalkunde, eenen volzin opgeven, om de rededeelen daarin aan te wijzen, en de ervarenheid in de Woordbuiging, Woordvoeging enz. te toetsen.

4°. Eenige regels in het groot, middelsoort en klein doen schrijven, en de pennen, welke hiertoe gebruikt worden, zelve doen versnijden.

5°. Eenige rekenkundige voorstellen ter oplossing geven, welke, zooveel mogelijk, zullen moeten betreffen zaken, in het dagelijksch leven voorkomende, en waaruit tevens

de geoefendheid in de rekenkundige bewerking der geheele en gebroken getallen zal kunnen blijken; voorts vragen over het Theoretisch gedeelte der Rekenkunde, en bijzonder over de tientallige breuken.

6°. Eenige vragen voorleggen aangaande de theorie van het Gezang.

7°. Allerhande vragen en voorstellen betrekkelijk de Aardrijks-, Geschied-, Natuur- en Wiskunde, en dergelijke Wetenschappen, in welke men verlangen zou onderwijs te geven.

8°. Eenig stuk in de Fransche of zoodanige andere Taal, als waarin men verlangt onderzocht te worden, eerst ter voorlezing en vervolgens ter vertaling opgeven, alsmede een Opstel uit eenige andere Taal in deze doen overbrengen of wel voor de vuist in die Taal eenig Opstel doen vervaardigen bij wijze van Brief, Verhaal of dergelijke; uit welk alles de uitspraak, Orthographische en Grammaticale, gelijk ook in het algemeen de mate van kennis dier Taal zal kunnen blijken.

Art. 10.

Het onderzoek naar de bekwaamheid of kunde ten einde gebracht zijnde, zal overgegaan worden tot het beproeven der geschiktheid in het onderwijzen, ten welken einde gevraagd zal worden nopens de wijze, waarop men de Leerlingen tot de kennis der Letteren, Cijfers en eerste Grondbeginselen, en voorts tot de kunst van Lezen, Schrijven en Rekenen, zal pogen op te leiden; wordende vervolgens het Verhaal eener geschiedenis of eene vertelling voorgelegd, ten einde de geschiktheid te toetsen in het duidelijk en klaar voorstellen eener zaak aan kinderen, en zorgende, waar de gelegenheid dit toelaat en dit dienstig geoordeeld wordt, dat er kinderen van onderscheiden jaren en vorderingen tegenwoordig zijn, ten einde eene dadelijke proeve van de vorderingen in de Onderwijskunde te nemen.

Art. 11.

Eindelijk zullen eenige vragen worden gedaan omtrent het aanwenden der Grondbeginselen nopens het beloonen en straffen, en in het algemeen over de geschiktste middelen, om

niet alleen het verstand der kinderen te ontwikkelen en te beschaven, maar ook inzonderheid om hen op te leiden tot Christelijke deugdsbetrachting. (Art. 22 van het Reglement).

Art. 12.

Wanneer het Examen is ten einde geloopen, zal aan den Geëxamineerden tot Schoolonderwijzer, mits genoegzame bewijzen van bekwaamheid getoond hebbende, naar den graad dier bekwaamheid, een Getuigschrift of Acte worden afgegeven, waarin van deszelfs, in het Examen aan den dag gelegde, kundigheden en begaafdheden, in haar soort en omtrek, zooveel mogelijk, verslag gedaan en tevens verklaard wordt, dat hij in den eersten, tweeden, derden of vierden Rang der School-Onderwijzers is opgenomen, en mitsdien de Algemeene Toelating (Art. 13 No. 2 en Art. 16 der Wet) verkregen heeft, om in den hem toegewezen Rang te staan naar eene School-onderwijzersplaats (Art. 17 van het Regl.), met bijgevoegde vermelding eindelijk van de onderscheiden Vakken en Talen, tot welker onderwijzing hem de Algemeene Toelating gegeven wordt. (Verg. boven Art. 2 en 3, alsmede Art. 17 van het Regl.).

Art. 13.

Ook aan de Geëxamineerden tot Schoolhouderesse en Huisonderwijzer zal, mits genoegzame bewijzen van bekwaamheid getoond hebbende, eene Acte worden afgegeven, behelzende, behalve de omschrijving van de soort en den omtrek der, in het Examen aan den dag gelegde, kundigheden en begaafdheden, de verklaring, dat de Geëxamineerde de Algemeene Toelating, hetzij als Schoolhouderesse, hetzij als Huis-Onderwijzer verkreeg (Art. 17 van het Regl.), alsook de uitdrukkelijke vermelding der Onderscheidene Vakken en Talen, tot welker onderwijzing de Geëxamineerde in deze of gene hoedanigheid de Algemeene Toelating ontvangt.

(Verg. boven Art. 4, alsmede Art. 17 van het Regl.).

Art. 14.

Alle de onderscheiden Getuigschriften of Acten, in de twee vorige Artikelen vermeld, zullen, wat derzelver respectieve zoo

innerlijke als uiterlijke vorm betreft, geheel de Republiek door, dezelfde wezen, en voor zooverre zij door eene Commissie van Onderwijs (Art. 2, 3 en 4) worden afgegeven, door derzelver Voorzitter en Secretaris onderteekend en met het Cachet der Vergadering bekrachtigd worden: die, welke door een Schoolopziener (Art. 4) of Plaatselijke Schoolcommissie (Art. 3 en 4) worden afgegeven, zullen alleen door dien Schoolopziener of den Secretaris der Plaatselijke Schoolcommissie onderteekend worden.

Art. 15.

De Getuigschriften van den eersten en tweeden Rang (Art. 1 en 12) afgegeven door eene Commissie van Onderwijs (Art. 3), gerechtigen gelijkelijk tot allerlei Scholen, zoo Openbare als Bijzondere van beide klassen (Art. 2 en 3 van het Regl.) in alle Plaatsen zonder onderscheid, geheel de Republiek door; doch, afgegeven door eene Plaatselijke Schoolcommissie (Art. 3) alleen tot allerlei Scholen binnen zoodanig eene stad zelve en hare Jurisdictie.

Art. 16.

De Getuigschriften van den derden, alsmede die van den vierden of laagsten Rang, (Art. 1 en 12) gerechtigen niet dan tot allerlei Scholen van Plaatsen, wier behoefte evenredig is met den rang en de bekwaamheid van zoodanige Schoolonderwijzers, en welke gelegen zijn binnen het ressort der Commissie van Onderwijs of der Plaatselijke Schoolcommissie (Art. 3.)

Art. 17.

Ten einde aan de bepalingen, in de beide voorgaande Artikelen vervat, te beter voldaan kan worden, zullen de Scholen der kleinere Steden en Plaatsen, in Art. 9 van het Reglement breeder omschreven, door de respectieve Schoolopzieners en Commissiën van Onderwijs, volgens een nader op te geven voet, worden geklassificeerd in Scholen van den hoogsten, middelsten en laagsten Rang, en deze klassificatie aan de goedkeuring der Departementale Besturen onderworpen;

moetende dezelve alleen dienen om te voorkomen, dat de voornamere Scholen niet door Onderwijzers van te geringe bekwaamheid bezet worden, latende alle vrijheid om zelfs op de allerminste School den bekwaamsten man te plaatsen.

Art. 18.

Binnen grootere Steden of Plaatsen, in Art. 10 van het Reglement breeder omschreven, mag noch op eene Openbare noch op eenige Bijzondere School een Onderwijzer van den vierden of laagsten Rang aan- of opgenomen worden, en wordt aan de Plaatselijke Schoolcommissiën bovendien aanbevolen te zorgen, dat, zooveel mogelijk, het Schoolonderwijs binnen hare Stad of Plaats gegeven worde door Schoolonderwijzers van den eersten en tweeden Rang.

Art. 19.

Het Getuigschrift, af te geven aan Schoolonderwijzers van den eersten of hoogsten Rang, draagt bij onderscheiding en uitnemendheid den naam van Volledig Getuigschrift; hetzelve wordt niet verleend, dan aan zulke, die den ouderdom van 25 jaren bereikt hebben, terwijl voorts in het afgeven van zoodanige volledige Getuigschriften met de meeste gestrengheid wordt te werk gegaan, en deze zich ook zelve in uiterlijken vorm op eene vereerende wijze onderscheiden.

Art. 20.

De waarde van reeds, ingevolge van vorige algemeene Schoolwetten, afgegeven Volledige Getuigschriften, zal voor elk Departement bij het Huishoudelijk Reglement worden bepaald, zoo echter, dat het bezit van dezelve gerechtigt tot het kosteloos afleggen der Examens, aan welke zij, die zulks verlangen, zich, ter verkrijging van eenen hoogeren Rang, met de daaraan verknochte Voorrechten (Art. 15), vervolgens zouden mogen willen onderwerpen.

Art. 21.

De Acten van Algemeene Toelating als Schoolhouderesse en Huisonderwijzer (Art. 1 en 13)

zijn alleen van kracht binnen het ressort van degenen, door welke zij worden afgegeven, (Art. 4 en verg. Art 20 van het Regl.).

Art. 22.

De Algemeene Toelating als Schoolonderwijzer, van welken Rang ook, gerechtigt om te staan naar het verkrijgen eener Speciale Beroeping, Aanstelling en Admissie en als Schoolonderwijzer en als Huisonderwijzer; daarentegen geeft de Algemeene Toelating als Huisonderwijzer geen recht om te staan naar eene Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie als Schoolonderwijzer, zonder daarenboven de Algemeene Toelating als Schoolonderwijzer te hebben verkregen. (Verg. Art. 20 van het Regl.)

Art. 23.

Terwijl het ieder der drie lagere Rangen van Schoolonderwijzers vrij blijft, zich, ter bekoming van eenen hoogeren Rang, te allen tijde opnieuw ten examen aan te bieden bij de Commissie, onder welke hij moge gevestigd zijn (Art. 3), zullen echter de meest geschikte uit de twee laagste Rangen, door den Schoolopziener van het District of de Plaatselijke Schoolcommissie (Art. 10 van het Regl.) worden uitgenoodigd en aangemoedigd, om zich, althans na verloop van elke twee jaren, opnieuw te laten examineeren door de Commissie, onder welke zij dadelijk behooren (Art. 3), tot zoolang zij een Getuigschrift, als Schoolonderwijzer van den tweeden Rang, zullen bekomen hebben; zullende telkens aan hen een nieuw Getuigschrift (Art. 12) met den verkregen hoogeren Rang overeenkomstig, worden afgegeven.

Art. 24.

De namen van alle, die de Algemeene Toelating als Schoolonderwijzer, Schoolhouderesse of Huisonderwijzer verkregen hebben, zullen in den hun toegewezen Rang en Hoedanigheid, alsmede in den graad hunner bekwaamheid, door middel der Bijdragen tot den staat en verbetering van het Schoolwezen, telkens aan het Publiek worden bekend gemaakt, met bijvoeging van den weg, langs welken zij de

Algemeene Toelating verkregen hebben. Hiervan zijn echter uitgezonderd de zoogenaamde Schoolmatressen of Houderessen van kleine Kinderschooltjes.

Art. 25.

Zij, die de Algemeene Toelating als Onderwijzer, van welke soort of rang ook, verkregen hebben, blijven desniettemin, zoo dikwerf dit gevorderd wordt, onderworpen aan het ondergaan van een nader of tweede Examen, bij het staan naar eene Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie (Art. 17 der Wet), hetzij voor de Plaatselijke Schoolcommissie, hetzij voor zoodanige Collegiën of Personen, als daartoe door degenen, die het recht van Beroeping, Aanstelling of Admissie bezitten of oefenen, zouden mogen zijn of worden gequalificeerd.

Art. 26.

Hetgeen voor de af te leggen Examens (Art. 2, 3 en 4) behoort te worden voldaan, zal bij de Departementale (Art. 20 der Wet) en stedelijke (Art. 10 van het Regl.) Schoolreglementen worden bepaald, in dier voege echter,

1°. Dat daarbij eene opklimming in de somma, voor elken verkregen Rang van Schoolonderwijzer te voldoen, worde in acht genomen, alsmede eene behoorlijke evenredigheid tusschen hetgeen van de onderscheiden Rangen der Schoolonderwijzers, en van de Schoolhouderessen en Huisonderwijzers gevorderd wordt.

2°. Dat hij, die bij het verkrijgen van een lageren Rang als Schoolonderwijzer, de daartoe gestelde somma voldaan heeft, telkens bij het verkrijgen van eenen hoogeren (Art. 23) niet meer betale, dan het meerdere der somma, voor dien hoogeren Rang vastgesteld, boven hetgeen hij bij het verkrijgen van den lageren alreeds betaald heeft.

3°. Dat de Huisonderwijzer, die eenigen Rang van Schoolonderwijzer verkrijgt, gerekend worde dusverre niets voldaan te hebben.

4°. Dat zij, die, ingevolge vorige algemeene Schoolwetten, eenig Examen ondergaan en daarvoor betaald hebben,

voor de Examens ter verkrijging van dezen of genen Rang, bij deze nieuwe Schoolwet ingevoerd, niet meer betalen, dan het meerdere van de nu vast te stellen somma, boven hetgeen reeds door hen bij gemeld vorig Examen is betaald geworden. Hiervan zijn echter geheel en al uitgezonderd en vrij alle diegenen, welke te voren een volledig Getuigschrift verkregen hebben. (Art. 20.)

5°. Dat de gelden voor de Examens, door de Schoolopzieners afgenomen (Art. 2 en 4), vervallen ten profijte van de Kas der respectieve Commissiën van Onderwijs.

Art. 27.

De Raadpensionaris behoudt aan zich, om deze Verordeningen zoodanig te interpreteeren, te altereeren en te ampliëeren, als in tijd en wijle nuttig en noodzakelijk zal worden geoordeeld.

INSTRUCTIE voor de Schoolopzieners en Commissiën van Onderwijs in de respectieve Departementen der Bataafsche Republiek.

Art. 1.

De Schoolopzieners zullen de meest mogelijke zorg aanwenden, dat het onderwijs der Jeugd op een geregelden voet gebracht, verbeterd en van meer wezenlijk of uitgebreider nut worde; dat de Onderwijzers tot het geven van zoodanig onderwijs in staat zijn, derzelver ijver en verdiensten aangemoedigd en beloond, en hun lot verbeterd worden; wijders, dat de reeds gearresteerde of nader te bepalen Wetten voor het Lager Schoolwezen en Onderwijs worden gekend en nagekomen (Art. 11 der Wet); dat alle hinderpalen, die zich hierbij opdoen, door menschkundig beleid worden uit den weg geruimd, en eindelijk, dat de verbetering van het Schoolwezen, bij het algemeen, als heilzaam en belangrijk beschouwd en voorgestaan worde; alles op zoodanigen voet en wijze, als in de navolgende Artikelen wordt bepaald.

Art. 2.

Elk derzelver zal zich bekend maken met het aantal en den staat der Lagere Scholen, alsook met den toe-

stand van geheel het Lager Onderwijs (Art. 1—4 van het Regl.) binnen zijn District (Art. 5 van het Regl.), en helpen toezien (Art. 2 en 12 der Wet) dat, benevens de vereischte gewone scholen, een toereikend aantal van zoo geschikt mogelijk ingerichte Matressen-schooltjes, en, waar dit zijn kan, Arbeid- of Industrie-scholen (Art. 3 der Wet), alsmede de gelegenheid tot het ontvangen van onderricht in de verschillende vakken van het Lager Onderwijs (Art. 1 van het Regl.) voorhanden zijn; alles naar gelang van den aard en de behoefte der onderscheidene Steden en Plaatsen.

Art. 3.

Hij zal zich bekend maken met de personen en onderscheiden talenten van alle de Onderwijzers (Art. 4 van het Regl.) binnen zijn District, en daarvan behoorlijke aanteekening houden, en aan dezulke, die raad en onderrichting omtrent de waarneming van hunnen post begeeren of behoeven, steeds vrijheid vergunnen, of in bijzondere gevallen, de verplichting opleggen, om zich, in persoon of geschrift, tot dat einde bij hem te vervoegen.

Art. 4.

Inzonderheid zal hij er zich op toeleggen, om door onderrichting en aanmoediging den ijver der Onderwijzers op te wekken en gaande te houden, en hen te dien einde in meerder of minder aantal, op vastgestelde tijden, hetzij in zijne woonplaats, hetzij in andere gedeelten van zijn District zooveel mogelijk, bij herhaling om zich verzamelen, zich met hen onderhoudende over de bedoelingen en werkzaamheden van hunnen gewichtigen post, en over de voorgeschreven en beste wijze om denzelven getrouw en ten meesten nutte der Jeugd waar te nemen.

Art. 5.

Elk hunner is gehouden, om alle de scholen- van zijn District, voor zooverre zij rechtstreeks ter zijner verantwoording staan, (Verg. Art. 9 van het Regl. en Art. 11 dezer Instructie, alsmede Art. 13 van het Regl.) zooveel mogelijk, tweemaal in

ieder jaar te bezoeken; wordende desniettemin aangemoedigd, deels, om in gevalle van noodzakelijkheid of uitstekende nuttigheid, of ook, wanneer zulks buiten hun merkelijk bezwaar geschieden kan, zich aan het getal van twee jaarlijksche schoolbezoeken niet te bepalen, maar dezelve meermalen te herhalen, deels om ook de overige scholen, binnen zijn District, (Art. 10, 11 en 13 van het Regl. en Art. 12 dezer Instr.) van tijd tot tijd te bezoeken, doch daarin voor zooverre die scholen staan onder een bijzonder over dezelve gevestigd opzicht (Art. 13 van het Regl.) niet te werk te gaan, zonder behoorlijk voorafgaand overleg met hetzelve.

Art. 6.

Bij het bezoeken der Scholen, die rechtstreeks ter zijner verantwoording staan, zal hij den Meester in zijne tegenwoordigheid onderwijs doen geven aan Leerlingen van onderscheiden klassen en van allerlei vorderingen; immers voor zooveel noodig is, om over de manier en inrichting van het onderwijs te kunnen oordeelen; voorts zal hij opletten, of de gearresteerde bepalingen omtrent het Schoolwezen (Art. 11 der Wet) alsmede de Schoolorde, zoo algemeene als bijzondere (Art. 21 van het Regl.), naar behooren in acht genomen en opgevolgd worden, en verder gadeslaan op al hetgene bij hem van belang zal worden geoordeeld. Na den afloop van welk Schoolbezoek hij den Schoolhouder of de Schoolhouderesse in persoon en afzonderlijk zal onderhouden over alles, wat door hem bij het Schoolbezoek is opgemerkt, en hem of haar, naar bevind van zaken, den verdienden lof geven, onderrichten, vermanen of bestraffen over hetgeen hij gezien of gehoord heeft; terwijl eindelijk ieder Schoolopziener van zijne waarnemingen en opmerkingen bij deze Schoolbezoeken behoorlijke aanteekening zal houden, om te dienen, als hier na Art. 24 en 25 van deze Instructie vermeld wordt.

Art. 7.

Bij het bezoeken der overige Scholen (Art. 5) zal de Schoolopziener de bedenkingen en opmerkingen, welke hij mocht hebben opgezameld, niet aan den Onderwijzer, maar

naar den aard der Scholen, hetzij aan de Plaatselijke Schoolcommissie, hetzij aan het over die Scholen bijzonder gevestigd opzicht bescheidenlijk voordragen.

Art. 8.

In alle zaken, waarin de Schoolopzieners, tot bevordering van het Lager Schoolwezen en Onderwijs, den bijstand en de medewerking der burgerlijke macht noodig hebben, zullen zij zich tot dat einde, naar den aard der zaken, vervoegen bij het Plaatselijk, Departementaal of Nationaal Bestuur (Art. 11 der Wet).

Art. 9.

Zij zullen speciaal de verbetering der Schoolvertrekken, het onderwijs van de Kinderen der behoeftigen, vooral ten platten Lande (Art. 29 van het Regl.), de geschiktste regeling en verbetering van de inkomsten der Onderwijzers (Art. 30 No. 1 van het Regl.), en het, zooveel mogelijk, onafgebroken schoolhouden en schoolgaan geheel het jaar door (Art. 30 No. 1 van het Regl.), ernstig ter harte nemen, en deswege de noodige voordrachten doen bij zoodanige geconstitueerde Machten of ook bij zoodanige andere Collegiën of Personen (Art. 10, 11 en 13 van het Regl.) als bevoegd zijn om in dezen te voorzien en te disponeeren, met inachtneming voor het overige, ten aanzien van het bepaalde in dit en het voorgaande Artikel, van het vastgestelde bij Art. 5 der Wet.

Art. 10.

Zij zullen acht geven, dat elk onderwijzer, vóór hij met het geven van onderricht aanvange, voorzien zij van het vereischt Patent, en zich te dien einde telkens, gelijkelijk met de bewijsstukken, tot de Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie betrekkelijk (Art. 13 No. 4 der Wet), de Acte van Patent doen vertoonen; latende voorts het toezicht wegens het jaarlijks vernieuwen van dezelve over aan degenen, die daartoe bij de Wet gesteld zijn.

Art. 11.

Niettegenstaande elk Schoolopziener in gevallen en op de wijze, bij Art. 9 van het Reglement bepaald, bevoegd is, om aan één of meer Personen een plaatselijk toevoorzicht over de School of Scholen aan te bevelen, blijft hij zelf desniettemin geheel en al verantwoordelijk voor zoodanige Scholen en het Onderwijs op dezelve, en gehouden, om ten aanzien ook van deze Scholen de wezenlijke deelen van zijnen Post in persoon waar te nemen, strekkende de aanstelling van dusdanig Plaatselijk Toevoorzicht alleenlijk om hem in zijne werkzaamheden daar ter plaatse behulpzaam te zijn en te ondersteunen.

Art. 12.

Als integreerend Lid van elke Plaatselijke Schoolcommissie (Art. 10 van het Regl.), binnen zijn District gevestigd, draagt de Schoolopziener kennis van, en woont hij zooveel mogelijk bij, elke van derzelver Vergaderingen, inzonderheid die, waarin eenigerhande personen geëxamineerd worden, en heeft hij den toegang tot alle Scholen, onder die Plaatselijke Schoolcommissiën ressorteerende, doch zal hij niet bevoegd zijn, om als Schoolopziener in deze Vergaderingen voor te zitten, of om, benevens de overige Leden, het bijzonder opzicht over eenige Wijk of Scholen dier Stad of Plaats (Art. 10 van het Regl.) te aanvaarden: zijnde aan de overige Leden der Plaatselijke Schoolcommissiën, ten aanzien hunner Stad of Plaats, dezelfde zorg en bijzonder opzicht over het Lager Onderwijs, ieder in zijne Wijk of ten aanzien zijner Scholen, aanbevolen, als dit ten aanzien van Plaatsen, waar geene Plaatselijke Schoolcommissie aanwezig is, aan den Schoolopziener persoonlijk is toevertrouwd; in dier voege, dat al hetgeen, in de 9 eerste Artikelen dezer Instructie, ten aanzien der Schoolopzieners gezegd is, onder de noodige veranderingen geldt van de Leden der Plaatselijke Schoolcommissiën.

Art. 13.

Ieder Schoolopziener zoekt langs alle gepaste wegen, inzonderheid door eene minzame Correspondentie met het Plaatselijk

Toevoorzicht (Art. 9 van het Regl.) en de onderscheiden Leden der Plaatselijke Schoolcommissiën of derzelver Secretaris (Art. 10 en 11 van het Regl.) binnen zijn District gevestigd, dadelijk nauwkeurig kennis te dragen van de belangrijke veranderingen en bijzonderheden, welke het Lager Schoolwezen en Onderwijs in geheel zijn District ondergaan of daarop betrekking hebben; inzonderheid van het door afstand, overlijden of anderszins openvallen van eenigerhande Onderwijzers-plaats (Art. 17 en 18 der Wet en 18 en 26 van het Regl.), en van derzelver aard (Art. 1—4 van het Regl.), Rang (Art. 17 op de Verord. der Examens), Tractementen en Emolumenten (Art. 18 van het Regl.), of Conditiën, daaraan verknocht, alsmede van de namen, de hoedanigheden (Art. 4 van het Regl.), den Rang (Art. 1 der Verord. op de Examens) en de begaafdheden der Personen, die ter vervulling van vaceerende Onderwijzers-plaatsen of anderszins binnen geheel zijn District eene Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie erlangd hebben. (Art. 19 en 20 van het Regl.).

Art. 14.

Van dit openvallen en vervallen van alle Onderwijzers-plaatsen, — die van Houderessen van kleine Kinder-Schooltjes uitgesloten, — benevens van de bijzonderheden, desaangaande in het vorig Artikel opgenoemd, zendt hij maandelijks bij het Departement van Binnenlandsche Zaken in de nauwkeurige opgaven, ten einde dezelve, voor zooveel dienstig en belangrijk geoordeeld wordt, te doen plaatsen in de Bijdragen tot den staat en de verbetering van het Schoolwezen. (Art. 24 der Verord. op de Examens.)

Art. 15.

De Schoolopzieners zullen zorgen, dat, wanneer hunne Districten door afstand, overlijden of anderszins vacant worden, alle de Papieren, Stukken en Aanteekeningen, daartoe betrekkelijk (Art. 3 en 6), in behoorlijke orde aan hunne opvolgers worden overhandigd.

Art. 16.

Zoo ras eenig Schooldistrict, door afstand, overlijden of anderszins is vacant geworden, zal, tot aan de vervulling

der vacature toe, het opzicht over dat District, door een of meer Schoolopzieners, tot dezelfde Commissie van Onderwijs behoorende, worden waargenomen, volgens eene deswege, telkens bij het invallen eener Vacature, door gemelde Commissie te maken, tijdelijke schikking, onder approbatie van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, en zal voor de waarneming van een zoodanig vacant Schooldistrict het honorarium, aan hetzelve verknocht, door hem of hen, die hetzelve waarnemen, worden genoten.

Art. 17.

De Nominatie, ter vervulling eener in vervolg van tijd openvallende Schoolopzieners-plaats (Art. 10 der Wet), zal door de respectieve Commissiën van Onderwijs, staande hare eerste gewone vergadering na het invallen der Vacature, moeten geformeerd en bij het Departementaal of Landschaps-Bestuur ingeleverd worden, of, in geval gewichtige redenen zulks verhinderen, daarvan met opgave dier redenen, staande dezelfde Vergadering, aan het gemeld Bestuur kennis gegeven worden.

Art. 18.

De gewone Vergaderingen der Commissiën van Onderwijs zullen gehouden worden in de respectieve Residentieplaatsen der Departementale Besturen, ten minsten driemaal des jaars, in de week na Paschen, en in de tweede volle week der maanden Juli en October, op zoodanige dagen en uren, als de Leden onderling zullen goedvinden, mits daarvan doende behoorlijke advertentie in de Bataafsche Staats-Courant.

In het Departement Holland zullen de Vergaderingen gehouden worden voor het Noordelijk gedeelte te Haarlem, en voor het Zuidelijk gedeelte te Rotterdam of op zoodanige andere plaatsen, als het Departementaal Bestuur zal goedvinden.

Art. 19.

De buitengewone Vergaderingen zullen gehouden worden:

1°. Wanneer dezelve voor het afnemen van een of meer Examens worden gevorderd, en alsdan op zoodanigen voet,

als, ingevolge Art. 27 der Verordeningen op de Examens, in de Huishoudelijke School-reglementen zal worden bepaald.

2°. Op expresse bijeenroeping, hetzij van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, hetzij van het Departementaal Bestuur, welke ieder alsdan voor zichzelven in de kosten op eene redelijke wijze zal voorzien.

3°. Wanneer de Leden onderling zulk eene buitengewone samenkomst noodig of raadzaam oordeelen, mits alsdan op hunne bijzondere kosten.

Art. 20.

Alle de Leden der Commissiën van Onderwijs zijn verplicht deze Vergaderingen (Art. 18 en 19) bij te wonen, en kunnen zich daarvan om geene andere redenen verschoonen, dan die door de volstrekte noodzakelijkheid worden gewettigd.

Art. 21.

De Leden der Vergadering nemen bij tourbeurten den post van Voorzitter en Secretaris waar, des echter, dat deze ook aan één hunner voor langeren tijd kan worden opgedragen, mits zulks geschiede met deszelfs volkomen bewilliging.

Art. 22.

In geval eene Commissie mocht verlangen eenen vasten Secretaris buiten hare Leden, zal zij daarvan de voordracht doen aan het Departementaal Bestuur, en dezelve zijne aanstelling van den Raadpensionaris ontvangen, zullende echter, uit dezen hoofde, geene verhooging mogen gevorderd worden van de globale som, aan elke Commissie toegelegd.

Art. 23.

De gewone en buitengewone Vergaderingen zullen niet eerder scheiden, dan nadat alle de bezigheden, aan dezelve opgedragen, en welke afdoening vorderen, behoorlijk zijn ten einde geloopen.

Art. 24.

Elk der Leden van de Commissiën van Onderwijs brengt op iedere gewone Vergadering ter tafel van dezelve eene schriftelijke opgave:

1°. Van de Scholen, welke hij sedert de laatst voorgaande Vergadering bezocht heeft (Art. 5), met vermelding van den tijd op welken, en verslag van zijn bevind en waarnemingen omtrent derzelver gesteldheid in allerlei opzichten (Art. 6 en 7).

2°. Van de gelegenheden, door hem aan Onderwijzers verleend, ten einde hen te onderhouden over hunnen post (Art. 4).

3°. Van het examineeren van Schoolonderwijzers van den laagsten Rang en andere Onderwijzers (Art. 2 en 4 der Verordeningen) alsmede van Schoolonderwijzers van hoogere Rangen, door zoodanige Plaatselijke Schoolcommissie, als daartoe bij Art. 3 van het Reglement gerechtigd is, alles met vermelding van zoodanige bijzonderheden, als van belang mogen geacht worden.

4°. Van de veranderingen en bijzonderheden, welke binnen zijn District, ten aanzien van eenige School- of Onderwijzersplaats, sedert de laatste Vergadering, hebben stand gegrepen, inzonderheid:

Het openvallen van Onderwijzersplaatsen, en het afgeven van Acten van Speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie aan Onderwijzers van allerlei soort of rang, beide met vermelding van belangrijke bijzonderheden, daartoe betrekkelijk.

De aanstelling van Plaatselijk Toevoorzicht op kleinere Plaatsen (Art. 9 van het Regl.) en veranderingen in Plaatselijke Schoolcommissiën (Art. 10 van het Regl.) voorgevallen.

Het nieuw oprichten eener Lagere of ook Industrie-School, en het nieuw vestigen van eenigen Huisonderwijzer.

Het opmaken van bijzondere Schoolorden, (Art. 21 van het Regl.), de invoering van Leer- en Leesboeken, buiten de algemeene boekenlijst, op de Bijzondere Scholen van de beide Klassen (Art. 24 van het Regl.).

De maatregelen ter verbetering en regeling der inkomsten van Onderwijzers, (Art. 9 alsmede Art. 30 No. 1 van het Regl.).

De voorzieningen in het onafgebroken Schoolhouden en Schoolgaan (Art. 9 alsmede Art. 30 No. 2 van het Regl.) en derzelver hindernissen.

De aanmoedigingen of wel tegenkanting, den School-Onderwijzeren te beurt gevallen. Gehouden School-examina.

En dit een en ander onder nauwkeurige aanwijzing van alles, wat men, buiten hetgeen reeds in de maandelijksche berichten (Art. 14) vervat was, verlangen zou, dat in de meergemelde Bijdragen enz., wierde geplaatst.

Art. 25.

Uit deze zijne schriftelijke Opgaven (Art. 24) en verdere bijzondere aanteekeningen (Art. 3 en 6) alsmede uit de schriftelijke Opgaven der Plaatselijke Schoolcommissiën, waarvan nader in het volgende Artikel, maakt elke Schoolopziener jaarlijks en wel voor de gewone Vergadering, na Paschen, op een Algemeen Verslag van den staat van geheel het Lager Schoolwezen en Onderwijs binnen zijn District, met bijvoeging van de redenen, welke hem verhinderd mogen hebben, deze of gene Scholen, gedurende het vorig Jaar niet of niet meer dan eenmaal te bezoeken, alsmede van zoodanige voorstellen, als hij vermeenen mocht, dat ter bevordering van den welstand van het Lager Schoolwezen en Onderwijs verdienen in deliberatie gebracht te worden. Dit Algemeen Verslag levert hij, benevens de gewone schriftelijke Opgave over de laatste maanden, in ter Vergadering na Paschen (Art. 18).

Art. 26.

Ten einde de Schoolopzieners in staat zijn hun jaarlijksch Verslag, in het vorig Artikel vermeld, ten volledigsten op te maken, zullen de Plaatselijke Schoolcommissiën of wel derzelver onderscheiden Leden, ten aanzien van de Scholen en het Onderwijs, onder haar ressort of toezicht staande of gesteld (Art. 10 en 11 van het Regl., alsmede Art. 13 van hetzelve), jaarlijks, uiterlijk vóór het einde der maand Februari, vervaardigen dergelijke schriftelijke Opgave, als van de Schoolopzieners, volgens Art. 24 gevorderd wordt, bevattende voor alles wat tot het Lager Schoolwezen en Onderwijs binnen hare Stad of Plaats verder mocht betrekking hebben, ten einde dezelve binnen deze maand ter tafel harer Vergadering te brengen, en vervolgens te worden gesteld in handen van den Schoolopziener ten fine voornoemd.

Art. 27.

Uit deze gezamenlijke jaarlijksche Verslagen van de onderscheiden Leden der respectieve Commissiën (Art. 25) wordt door elk derzelve geformeerd een algemeen, doch beknopt Overzicht van den staat van geheel het Lager Schoolwezen en Onderwijs, binnen haar Departement of ressort, en daarvan twee afschriften vervaardigd.

Art. 28.

Na elke gewone Vergadering der respectieve Commissiën, worden door of vanwege dezelve, uiterlijk binnen veertien dagen daarna, bij den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken ingezonden:

1°. Een behoorlijk geauthentiseerd Extract uit het Verbaal of de Handelingen dezer Vergadering, alsmede der tusschen ingevallene buitengewone Vergaderingen.

2°. De origineele schriftelijke Opgaven, door de van derzelver Leden ter tafel gebracht (Art. 24).

3°. Eene specifieke Lijst en opgave van de personen, die op deze gewone of tusschen ingevallene buitengewone Vergaderingen zijn geëxamineerd geworden, met vermelding van den uitslag van het gehouden Examen, en inzonderheid van de verschillende Rangen, aan de geëxamineerden toegewezen, ten einde, ingevolge Art. 24 der Verordeningen, zooveel noodig geoordeeld wordt, van het een en ander openlijke bekendmaking te doen in de Bijdragen, enz.

Art. 29.

Na de gewone Vergadering in de week na Paschen, worden door of vanwege elke Commissie, uiterlijk binnen vier weken daarna, en afgescheiden van de stukken, vermeld in het vorig Artikel, bij den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken ingezonden:

1°. Een der twee behoorlijk geauthentiseerde afschriften van het algemeen jaarlijksch Overzicht (Art. 27).

2°. De origineele algemeene jaarlijksche Verslagen van de onderscheidene Leden der Commissiën (Art. 25).

3°. De origineele schriftelijke jaarlijksche Opgaven der onderscheidene Plaatselijke Schoolcommissiën (Art. 26).

4°. Eene specifieke Lijst van zoodanige algemeene of bijzondere voordrachten of voorstellen, getrokken uit die harer Leden (Art. 25) of anderszins voorgekomen, als elke Commissie verlangen zou, dat bij de volgende algemeene jaarlijksche Vergadering (Art. 7 van het Regl.) wierden in overweging gebracht, of besloten bij haar Departementaal Bestuur in te leveren.

Art. 30.

Een gelijk geauthentiseerd afschrift van het algemeen jaarlijksch Overzicht (Art. 27) wordt binnen gelijken tijd door de Commissie verzonden aan het respectief Departementaal of Landschaps-Bestuur, terwijl voorts van alle overige stukken, des gerequireerd, visie gegeven wordt aan hetzelve, alsmede aan dat lid uit hetzelve, hetwelk speciaal met de zorg over het Lagere Schoolwezen en Onderwijs is belast (Art. 5 der Wet); ten welken einde alle oorspronkelijke, bij den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken ingezondene Stukken, met name de schriftelijke Opgaven der onderscheidene School-Opzieners (Art. 24), derzelver jaarlijksche Verslagen (Art. 25), alsmede de jaarlijksche schriftelijke Opgaven der onderscheidene Plaatselijke Schoolcommissiën (Art. 26), nadat daarvan bij het Departement van Binnenlandsche Zaken het noodig gebruik zal zijn gemaakt, en uiterlijk binnen twee maanden na de ontvangst, zullen worden teruggezonden aan den Secretaris der laatstgehouden Vergadering, om bij de stukken en papieren der respectieve Commisiën te worden gedeponeerd en bewaard.

Art. 31.

De Raadpensionaris behoudt aan zich de macht, om deze Instructie zoodanig te interpreteeren, te altereeren en te amplieëren, als bevonden zal worden te behooren.

Ten derde: dat, overeenkomstig het 21 Artikel der Schoolwet, in het eerste Lid dezer vervat, door den Raadpensionaris aan den Volke zal worden bekend gemaakt het tijdstip, waarop alle vorige Plakkaten, Statuten, Ordonnantiën, Keuren of

Reglementen, binnen deze Republiek op het Schoolwezen geëmaneerd, en alle Schoolverordeningen, hoe ook genaamd, speciaal de Publicatie van den 29 Juli 1803, benevens alle daaruit voortgesprotene algemeene en bijzondere Verordeningen en School-reglementen, zullen worden afgeschaft en buiten effect gesteld.

Dienvolgens gelasten en bevelen Wij, dat deze zal worden afgekondigd en aangeplakt alomme daar zulks behoort; met last aan allen, die het aangaat, om te zorgen, dat aan den inhoud dezes stiptelijk worde voldaan.

Gedaan in den Haag, den 3 April 1806.
(Was geteekend)
R. J. SCHIMMELPENNINCK,
Raadpensionaris.
(Onderstond)
Ter Ordonnantie.
De Algemeene Secretaris van Staat.
(Was gecontrasigneerd)
C. G. HULTMAN.

Daar, ingevolge het Reglement voor het Lager Schoolwezen en Onderwijs, door den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken moest worden ontworpen en gearresteerd eene Algemeene Schoolorde, op alle Lagere Scholen in te voeren en op te volgen, zoo is bij genoemden Secretaris van Staat den 23 Mei ll. vastgesteld de navolgende

NOTIFICATIE.

De Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek doet te weten:

Dat dezelve, ingevolge Art. 21 van het Reglement voor het Lager Schoolwezen en Onderwijs binnen de Bataafsche Republiek van den 3den April dezes jaars, heeft gearresteerd, ten einde op alle Scholen te worden ingevoerd en opgevolgd, de navolgende Algemeene Schoolorde voor de Lagere Scholen binnen de Bataafsche Republiek.

ALGEMEENE SCHOOL-ORDE VOOR DE LAGERE SCHOLEN.

Art. 1.

„Er zal zooveel mogelijk het geheele jaar door worden School gehouden, (Art. 30 No. 1 van het Reglement en Art. 9 der Instructie voor de Commissiën van Onderwijs) vastgestelde vacantietijden uitgezonderd."

Art. 2.

„De Onderwijzer zal, gedurende elken Schooltijd, van het begin af tot het einde toe, in zijne School moeten tegenwoordig zijn, zich met niets anders dan met Onderwijzen mogen bezig houden, en zonder redenen van noodzakelijkheid zich niet buiten zijne School begeven."

Art. 3.

„Hij zal zorgen, dat de Scholieren niet onnoodig naar buiten gaan, en dat zij zich, gedurende den ganschen Schooltijd, stil en aandachtig, alsmede op straat of op den weg steeds vreedzaam, zedig en beleefd gedragen."

Art. 4.

„Waar het getal der Scholieren meer dan zeventig bedraagt, zal men, zooveel mogelijk, bedacht zijn, om eenen Ondermeester of tweeden Meester aan te nemen."

Art. 5.

„Zooveel mogelijk zullen niet dan op vastgestelde tijden in het jaar, nieuwe Leerlingen worden aangenomen."

Art. 6.

„De Schooltijd zal, hetzij wekelijks, hetzij dagelijks, met een kort en gepast Christelijk Gebed, op eene eerbiedige wijze ingericht, geopend en gesloten worden, en zal bij dezelfde gelegenheden ook iets toepasselijks mogen gezongen worden."

Art. 7.

„De Leerlingen zullen verdeeld worden in drie klassen, welke van elkander afgezonderd zitten, en ieder binnen elken Schooltijd onderwijs ontvangen."

Art. 8.

„De Leerlingen van dezelfde klasse worden steeds gezamenlijk onderwezen, terwijl voorts gezorgd worde, dat die der andere klassen gedurende dien tijd hunne bezigheid hebben."

Art. 9.

„De onderscheidene klassen worden, in de verschillende gedeelten van het Onderwijs, zooveel mogelijk, op een Bord onderwezen."

Art. 10.

„De Meester zal, dit gepast oordeelende, de meest gevorderde Leerlingen beloonen, met hun het geven van eenig onderricht aan de minst gevorderden op te dragen."

Art. 11.

„De Meester ziet toe, dat de kinderen zindelijk en wel gewasschen en gereinigd ter School komen, dragende tevens de meeste zorg voor de gezondheid der Scholieren."

Art. 12.

„De Schoolvertrekken moeten steeds rein en zindelijk wezen, en te dien einde tusschen de Schooltijden gelucht, en wekelijks tweemaal gezuiverd worden."

Art. 13.

„Op elke School zal ten minsten eenmaal in het jaar Examen gehouden, en alsdan de kinderen van de eene klasse naar de andere bevorderd, alsmede, waar en zooveel de omstandigheden dit toelaten, aan hen, die in vlijt en ordelijkheid uitmunten, Prijsjes uitgedeeld worden."

Art. 14.

„Aan hen, die de School verlaten, en zich wel gedragen en goede vorderingen gemaakt hebben, zal hiervan een vereerend bewijs worden ter hand gesteld."

Art. 15.

„Voor iedere School zullen eenige Schoolwetten worden opgemaakt, en deze, hetzij gedrukt, hetzij geschreven, op Bordpapier geplakt, in de School worden opgehangen, en door den Meester bij gepaste gelegenheden, aan de Schooljeugd voorgelezen en uitgelegd worden."

Art. 16.

„Deze wetten zullen bij elke Bijzondere Schoolorde (Art. 21 van het Reglement) worden bepaald, alsook daarbij worden geregeld de Vacantie- en gewone Schooltijden, benevens de wijze, waarop de tijd, voor het Onderwijs geschikt, in elke School behoort verdeeld te worden."

„En opdat niemand hiervan eenige ignorantie zoude prententendeeren, zal deze op de gewone wijze worden afgekondigd en aangeplakt, alom waar zulks behoort."

Gedaan in den Haag, den 23 Mei 1806.

In kennisse van mij,
Secretaris bij het Departement van
Binnenlandsche Zaken,
WENCKEBACH.

Den Haag, den 27 Mei 1806.

De Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken
der Bataafsche Republiek

Aan

Zijne Excellentie den Heere Raadpensionaris.

Hoog Mogend Heer!

„Alzoo, volgens den inhoud van het Staats-Besluit van den 29 October ll., No. 24, eene Instructie voor den daarbij benoemden Commissaris tot de Zaken van het Lager School-

wezen en Onderwijs A. van den Ende, moet worden vastgesteld, zoo heb ik de Eer Uwer Excellentie bij dezen het Concept van zoodanige **Instructie**, ter approbatie, aan te bieden, en wijders tot wegruiming eener dienaangaande bestaande subiteit te proponeeren, om te gelijkertijd te besluiten; om

„voor zooveel desnoods, bij interpretatie van het Staats-Besluit van den 29 October 1805, No. 24, houdende aanstelling van A. van den Ende, wonende te Haarlem, tot Commissaris tot de Zaken van het Lager Schoolwezen en Onderwijs binnen de Bataafsche Republiek, vast te stellen, gelijk geschiedt bij dezen, dat voormelde Commissaris A. van den Ende uit hoofde van deze zijne qualiteit nimmer zal verplicht worden zijn domicilium alhier in den Haag te vestigen, en dat dezelve wijders wordt geautoriseerd, om ook die reiskosten en verteringen bij behoorlijke declaratie den Lande in rekening te brengen, tot welker uitgave dezelve zich wegens de verwijdering zijner woonplaats van den Haag verplicht ziet."

„Waarmede ik de eer heb met schuldigen Eerbied te zijn

Hoog Mogend Heer!

Uwer Excellentie zeer Gehoorzame Dienaar

HENDK. V. STRALEN."

30 Mei 1806.

INSTRUCTIE voor den Commissaris tot de Zaken van het Lager Schoolwezen en Onderwijs in de Bataafsche Republiek.

Art. 1.

De Commissaris tot de Zaken van het Lager Schoolwezen en Onderwijs in de Bataafsche Republiek is belast met het toezicht over alles, wat het Lager Schoolwezen en Onderwijs betreft.

Art. 2.

Hij zal de gebreken, die in den staat der Lagere Scholen en het Lager Onderwijs plaats hebben, opsporen en aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken de noodige voorstellen doen ter verbetering of wegneming van dezelve.

Art. 3.

Hij zal aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken voordragen alles, wat tot de geregelde werking der Wet en daaruit voortgevloeide Verordeningen, alsmede tot bevordering van het Lager Schoolwezen en Onderwijs in het algemeen, strekken kan.

Art. 4.

Hij zal een waakzaam oog houden op de geregelde nakoming van de Wet en alle daaruit voortvloeiende Verordeningen.

Art. 5.

Hij zal den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken dienen van bericht, Consideratiën en advies op alle Stukken, betrekkelijk het Lager Schoolwezen en Onderwijs, tot dat einde in zijne handen gesteld.

Art. 6.

De aan hem opgedragen Commissorialen zal hij zoo spoedig mogelijk afdoen, en speciaal op alle Stukken, op de gewone wijze in zijne handen gesteld, uiterlijk binnen den tijd van twee maanden, en op alle Stukken, zonder resumtie, binnen den tijd van veertien dagen rapporteeren, of anders de redenen opgeven, welke zulks mochten verhinderen.

Art. 7.

Bij het uitbrengen der rapporten zal hij tevens van de Missives en Besluiten, uit zijne adviezen proflueerende, de noodige Concepten overleggen.

Art. 8.

Door het consulteeren der openbare Notulen van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken zal hij zich bekend maken en houden met hetgeen betrekkelijk tot het vak zijner werkzaamheid bij hetzelve mocht zijn voorgèvallen.

Art. 9.

Op last van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken zal hij alle zoodanige Opstellen vervaardigen of helpen vervaardigen, als ter handleiding voor de Onderwijzers zelve of ten gebruike op de Scholen dienstig of gepast geoordeeld worden.

Art. 10.

Hij zal uit de voorhanden zijnde Schoolwerkjes van allerlei aard opmaken en aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken ter sanctie voordragen eene algemeene Boekenlijst ten gebruike op de Scholen, en dezelve steeds geregeld aanvullen met dezulke, die vervolgens mogen worden uitgegeven en op deze lijst verdienen geplaatst te worden.

Art. 11.

Hij zal de noodige correspondentie houden met de Leden uit de respectieve Departementale en het Landschaps-Bestuur, ingevolge Artikel 5 der Wet, bijzonderlijk belast met het toevoorzicht over het Schoolwezen.

Art. 12.

Ook zal hij de noodige correspondentie houden met de Commissiën van Onderwijs en derzelver Leden, speciaal ter bekoming van alle ophelderingen en informatiën, welke hij tot de richtige waarneming van zijnen post zal behoeven.

Art. 13.

De maandelijks door de respectieve Schoolopzieners, ingevolge Artikel 14 hunner Instructie, in te zenden berichten zullen door dezen rechtstreeks aan hem worden toegezonden, en hij de noodige zorg dragen, dat dezelve, voor zooveel hij dienstig en belangrijk oordeelt, geplaatst worden in de Bijdragen tot den staat en de verbetering van het Schoolwezen.

Art. 14.

Uit de, na elke gewone Vergadering der Commissiën van Onderwijs, ingevolge Artikel 28 harer Instructie, alsmede uit de

jaarlijks, ingevolge Artikel 29, door dezelve aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken inkomende en aan hem te verzenden stukken, zal dezelve opzamelen en opmaken alle zoodanige punten en voorstellen, waarop eenige dispositie vallen of bijzonder regard moet geslagen worden, alsmede zorgen, dat de voor het publiek belangrijke berichten, welke daarin mogen vervat zijn, geplaatst worden in de meergemelde Bijdragen; zijnde hij voorts gehouden alle bovengenoemde Stukken uiterlijk binnen vier weken na den dag, waarop dezelve hem ter hand kwamen, aan het Bureau terug te zenden.

Art. 15.

Hij zal het toezicht houden over de meest nuttige, volledige en geregelde inrichting en uitgaven der meergenoemde Bijdragen.

Art. 16.

Hij zal de algemeene jaarlijksche Vergadering van Afgevaardigden uit de Commissiën van Onderwijs bijwonen en het Verbaal van derzelver Handelingen houden.

Art. 17.

Hij zal in alle zijne verrichtingen altijd de stiptste onzijdigheid in acht nemen.

Art. 18.

Hij zal, bij de aanvaarding van zijnen post, in handen van den Raadpensionaris der Bataafsche Republiek afleggen den navolgenden Eed:

„Ik belove en zwere plechtig, dat ik den mij opgedragen „post van Commissaris tot de zaken van het Lager Schoolwezen „en Onderwijs in de Bataafsche Republiek, overeenkomstig mijne „Instructie, getrouw en ijverig zal waarnemen.

„Ik belove en zwere, dat ik mij exactelijk zal reguleeren naar „den inhoud van het Plakkaat, bij de Staten-Generaal der „Vereenigde Nederlanden op den 10 December 1715 gearresteerd „tegen het geven of nemen van verboden Giften, Gaven of „Geschenken.

„Ik verklare en zwere, dat ik directelijk of indirectelijk, om „den aan mij opgedragen post te verkrijgen, aan niemand, wie „hij ook zij, onder welk pretext of naam zulks zoude kunnen „geschieden, Giften of Gaven hebbe gepresenteerd of beloofd, „beloven of geven zal.

„Zoo waarlijk helpe mij God Almachtig."

Art. 19.

Eindelijk is hij verplicht zich te gedragen naar alle zoodanige ampliatiën, alteratiën en interpretatiën, als in het vervolg van tijd door den Raadpensionaris dienstig mochten worden geoordeeld op deze Instructie te maken of daaraan te geven.

Gedaan en gearresteerd in den Haag, den 30 Mei 1806.
Door mij
(get.) R. J. SCHIMMELPENNINCK,
Raadpensionaris.

De Commissaris tot de Zaken van het Lager Schoolwezen en Onderwijs.

Aan
Den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken in de Bataafsche Republiek.

Mijn Heer!

„Terwijl bij art. 23 van het Reglement voor het Lager Schoolwezen en Onderwijs, almede gearresteerd den 3 April ll., bepaald werd, dat het geven van het Onderwijs in het Leerstellige voortaan niet zal gegeven worden door den Schoolmeester, wierd desniettemin bij hetzelfde artikel vastgesteld het nemen van maatregelen, om de schoolkinderen van dit onderwijs in het leerstellige van het Kerkgenootschap, waartoe zij behooren, geenszins te doen verstoken blijven. En het is ten gevolge daarvan, dat ik de vrijheid neme U bij dezen voor te slaan het schrijven eener Missive van Uwen wege aan de onderscheiden Kerkgenootschappen dezer Landen over deze gewichtige Materie, en tevens van zoodanig eene het concept hiernevens over te leggen sub. litt. A."

„Mij voorts daartoe refereerende, heb ik de eer, met onderwerping van het ingezonden stuk aan Uw beter oordeel, mij met verschuldigden eerbied te noemen

Mijn Heer

Uwen Ootmoedigen Dienaar,

Haarlem, 26 Mei 1806. A. VAN DEN ENDE.

MISSIVE.

Den Haag, den 30 Mei 1806.

De Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken
der Bataafsche Republiek

aan

De Synoden der Hervormde Nederduitsche en Walsche Kerken, de Kerkenraden der Luthersche, Remonstrantsche en Doopsgezinde Gemeenten, en de Kerkvoogden der Roomsch-Catholijke Gemeenten binnen dezelve Republiek.

Mijn Heeren!

„Het kan uwe aandacht niet ontgaan zijn, dat het Gouvernement den staat van het Lager Schoolwezen en Onderwijs binnen deze Republiek ten ernstigste ter harte neemt. Geen gedeelte van deszelfs moeilijke zorg is uitlokkender dan dit. Mogen de verbeterde Schoolinrichtingen, onder den Goddelijken zegen, de vruchten dragen, die dezelve schijnen te beloven, dan zal er de toenemende zedeloosheid in ons Vaderland door worden tegengegaan, en in de harten der volgende geslachten door worden geplant en aangekweekt zuivere beginselen van Christelijke en alle Maatschappelijke deugden. Althans dat dit de hoogste wensch van het Gouvernement en het eerste doel is, hetwelk hetzelve met de aangevangen schoolverbetering beoogt, kan niet twijfelachtig zijn. In deszelfs Publicatie van 3 April ll. aangaande het Lager Schoolwezen en Onderwijs straalt dit ten duidelijkste door. De Schoolinrichting bedoelt dus niet langer alleen het bijbrengen van noodzakelijke kundigheden; zij werd aangelegd om een krachtdadig hulpmiddel te zijn tot de verbetering der zeden, zoo rechtstreeks, als door middel van het onderwijs."

„Het is almede op dezen grond, dat het Gouvernement bijzonderlijk van U de ondersteuning en bevordering van deszelfs Schoolverordeningen verwacht, en U bij deze uitnoodigt om daartoe uwen vermogenden invloed aan te wenden."

„Inzonderheid is er één gedeelte van het onderwijs der jeugd,.ten welks aanzien het Gouvernement uwe medewerking inroept, namelijk het onderricht in het Leerstellige der bijzondere Kerkgenootschappen, hulde doende aan de goede voorzieningen en inrichtingen, welke deswege reeds onder U mogen plaats hebben."

„Te weten, het kan U niet onbekend zijn, dat er dusverre nauwelijks ééne School in ons Vaderland aanwezig was, alwaar door den onderwijzer eenig geregeld onderricht in den Godsdienst gegeven werd. Het van buiten leeren en opzeggen van vragen en antwoorden uit eenig katechetisch leerboekje maakte al het Godsdienstig onderwijs op de scholen uit. Meer ook was, om verschillende redenen, van den Schoolmeester dusverre nauwelijks te verwachten of te vorderen. En schoon nu het Gouvernement zich vleit, dat de nieuwe Schoolinrichting ook dit heilzaam gevolg zal teweegbréngen, dat allengskens op de Scholen een behoorlijk en wel ingericht onderwijs in den Christelijken Godsdienst, voor zooverre deszelfs geschied- en zedekundig gedeelte betreft, zal kunnen worden ingevoerd en tot stand gebracht, zoo vermag het echter uit hoofde der tegenwoordige orde van zaken, nimmer van den schoolonderwijzer vorderen, of dezen opleggen, het geven van onderwijs in de leerstellige begrippen van bijzondere Kerkgenootschappen."

„Terwijl het Gouvernement om deze reden gemeend heeft dit onderwijs in het Leerstellige geheel en al van het Schoolonderricht te moeten afscheiden, stelt het er desniettemin grooten prijs op, dat de schoolkinderen daarvan geenszins verstoken blijven, en het is dientengevolge, dat het, vertrouwende op uwe goede gezindheid ter bevordering zoo van deszelfs heilzame bedoelingen, als van de belangen der schooljeugd, tot uw Kerkgenootschap behoorende, geoordeeld heeft in dezen niets krachtdadigers te kunnen doen, dan zich te vervoegen bij de onderscheidene Kerkgenootschappen dezer Republiek, en bij dezen speciaal U uit te noodigen, om het

onderwijzen der voornoemde Jeugd in uwe Godsdienstige Leerbegrippen geheel en al voor uwe rekening te nemen, en ter bevordering daarvan door het vernieuwen of beramen van gepaste maatregelen te zorgen, dat het dezelve aan geene gelegenheid ontbreke, om door geregelde en wel ingerichte catechisatiën als anderszins daarin onderwijs te ontvangen, terwijl het mij voorts aangenaam zal zijn, om van het nemen, invoeren of vernieuwen van voorzeide maatregelen bericht te ontvangen"

„Daar gij het ongetwijfeld van belang zult rekenen, de onderscheiden Leeraars Uwer Gemeenten met den inhoud dezer bekend te maken, zoo verzoek ik slechts van U te mogen weten, hoeveel Exemplaren gij van dezelve te dien einde zoudt verlangen. Waarmede ik U bevele in de bescherming des Allerhoogsten."

HENDK. VAN STRALEN.

2 Juni 1806.

NOTIFICATIE.

De Raadpensionaris der Bataafsche Republiek doet te weten:

Dat hij, uit krachte van het 21ste Artikel der Wet voor het Lager Schoolwezen en Onderwijs, vervat in de Publicatie van Hun Hoog Mogenden van den 3 April laatstleden, en ingevolge het gereserveerde bij het derde Lid derzelver Publicatie, besloten heeft te bepalen:

Dat met den eersten Juli dezes jaars alle vorige Plakkaten, Statuten, Ordonnantiën, Keuren of Reglementen, binnen deze Republiek op het Schoolwezen geëmaneerd, en alle Schoolverordeningen hoe ook genaamd, speciaal de Publicatie van den 29 Juli 1803, benevens alle daaruit voortgesprotene algemeene en bijzondere Verordeningen en Schoolreglementen, zullen worden afgeschaft en buiten effect gesteld; en daarentegen met denzelfden eersten Juli dezes jaars, de Publicatie van Hun Hoog Mogenden, aangaande het Lager Schoolwezen en Onderwijs binnen deze Republiek, in dato 3 April 1806, in alle derzelver deelen zal beginnen effect te sorteeren.

Gelastende de Raadpensionaris, dat deze zal worden afge-

kondigd en aangeplakt alomme daar zulks behoort, met last aan allen dien het aangaat, om te zorgen dat aan den inhoud dezes stiptelijk worde voldaan.

Gedaan in den Haag, den 2 Juni 1806.

(w. g.)

R. J. SCHIMMELPENNINCK,
Raadpensionaris.

Vierde Staatsregeling.
7 Augustus 1806.

CONSTITUTIE VOOR HET KONINKRIJK HOLLAND.

Art. 10. „De Hollandsche Taal zal bij voortduring, uitsluitender wijze, gebruikt worden voor de Wetten, Publicatiën, Ordonnantiën, Vonnissen, en voor alle andere publieke Documenten, zonder eenige uitzondering."

In de Constitutie van 1806 komt niets voor betreffende het onderwijs.

---

5 Juni 1806. Publicatie van Lodewijk Napoleon, dat hij de regeering als Koning van Holland aanvaardt.

9 Juni 1806.

ADVERTENTIE in de Bijdragen voor het Schoolwezen.

De Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek brengt bij dezen ter kennisse van alle daarbij belanghebbenden, dat, vermits ingevolge Art. 24 van het Reglement A gearresteerd en gepubliceerd den 3 April ll., door den Secretaris van Staat voorn. moet worden ontworpen en door denzelven vervolgens gearresteerd, eene algemeene Boekenlijst, bevattende de Leer- en Leesboeken, welke voortaan op de Lagere Scholen zullen worden gebruikt, — mitsdien de Boekverkoopers binnen deze Republiek, en allen die het verder mocht aangaan, zoowel nu als vervolgens, bij den Commissaris tot de Zaken van het Lager Schoolwezen en Onderwijs, A. van den Ende, te Haarlem, kunnen inzenden een exemplaar van alle zoodanige Schoolboeken, als

zij verlangen mogen dat bij het opmaken of verder aanvullen der bovengemelde Boekenlijst in aanmerking komen om op dezelve te worden geplaatst.

Gedaan in den Haag, den 9 Juni 1806.
Ter ordonnantie van den
Secretaris van Staat voornoemd,
(get.) WENCKEBACH.

13 Dec. 1808.

SCHOOLFONDSEN.

„De eerste Voordracht ter verbetering van geheel het lot der onderwijzers en tevens ter voltooiïng van hetgeen aan de volledigheid van het Schoolwezen in zijnen ganschen omvang dusverre ontbrak, geschiedde door den nu Inspecteur aan den Minister bij breede missive van 13 December 1808. Het daarbij overgelegd ontwerp bestond uit eene concept-wet, door Hun Hoog Mogende te nemen of te bekrachtigen, en uit een concept-reglement, alsdan door Koning Lodewijk vast te stellen. Het ontwerp strekt ter oprichting van een schoolfonds in elke stad en gemeente ten behoeve van haar Lager Schoolwezen; een middelbaar kende men niet. Het ontwerp of liever geheel de maatregel, hoezeer aanbevolen door den toenmaligen Directeur Generaal voor de wetenschappen en kunsten, Meerman, bevorderd door de elkander opgevolgde Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Leyden van Westbarendrecht en Twent van Raaphorst, begunstigd en behartigd door den Koning zelven, vond tegenstand bij de tweede Sectie van den Staatsraad. Dit vertraagde. De bedenkingen der Sectie moesten beantwoord en een nieuw ontwerp opgemaakt worden, naar die bedenkingen zooveel doenlijk gewijzigd. Intusschen kwamen den Koning, van buiten, al meer en meer drukkende omstandigheden toe, zoodat de Voordracht onvervolgd bleef en blijven moest. Brabant en Zeeland waren reeds in Frankrijk ingelijfd. Nu ook werden het weldra de overige Departementen. In dezen stand van zaken gaf de Inspecteur aan de Commissiën van Onderwijs dier Departementen, uitgezonderd Overijsel en Drente, waar, krachtens de Huishoudelijke Schoolreglementen, alreede Gemeentelijke schoolfondsen tot stand kwamen, onder

mededeeling zijner denkbeelden daaromtrent, den wensch en het verlangen te kennen, dat er alsnog Gewestelijke verordeningen of Algemeene bepalingen tot het oprichten van schoolfondsen werden opgemaakt en vastgesteld. Hoe weinig uitzicht hierop scheen te zijn, het mocht slagen. Het slaagde door den vereenden ijver der Commissiën van onderwijs, gereede medewerking der Landdrosten en krachtige ondersteuning van den Minister van Binnenlandsche Zaken, Baron van der Capellen, een naam, door den Hoofd-Inspecteur niet dan steeds met hooge achting en duurzame dankbaarheid herdacht wegens deze en meerdere gewichtige bevordering van het Lager Schoolwezen, in deze zijne betrekking, in het Moederland, en sedert, in hoogere nog, wegens de opbeuring, vestiging, uitbreiding en zeldzame behartiging er van in de Oost-Indische bezittingen.

Voor de overige Hollandsche Departementen, Amstelland, Maasland, Gelderland, Groningen, Friesland en Utrecht kwamen alzoo mede dusdanige Gewestelijke verordeningen tot stand, en wel op 7 November, 3, 5, 6, 29 en 31 December 1810. Daags daarna, 1 Januari 1811, vervingen Fransche Hooge Ambtenaren de dusverre Vaderlandsche." (A. van den Ende. Gesch. Schets van Neerl. Schoolwetgeving.)

13 Dec. 1808.

CONCEPT-WET.

1.

„In elke Gemeente zoo der eerste, als tweede klasse zal, ten behoeve van het Lagere Schoolwezen binnen dezelve, een algemeen Schoolfonds worden opgericht en voor den aanvang van den Jare 1810 tot stand moeten gebracht zijn."

2.

„Hetzelve Schoolfonds zal worden samengebracht uit Jaarlijksche Contributiën of Inschrijvingen, te heffen van, of te doen door alle Hoofden van huisgezinnen of op zich zelve wonende Personen onder die Gemeente of Gemeenten, waartoe zij behooren, of waarin zij zich langer dan vier maanden in het Jaar met hunne huisgezinnen ophouden, hetzij zij kinderen hebben of niet, gehuwd of niet gehuwd zijn."

3.

„De Contributiën zullen geheven worden in vier Klassen, zoo echter, dat de hoogste Klasse niet boven de Vijftien Gulden in het Jaar zal mogen worden aangeslagen."

4.

„In deze Contributie zullen die Huisgezinnen en bijzondere Personen niet mogen betrokken worden, welke geheel of gedeeltelijk van eenig Armenkantoor bedeeld worden, of van welke het, schoon niet bedeeld wordende, blijkt, dat zij daartoe onvermogend zijn; ook zullen geenen der Schoolhouders of Schoolhouderessen, wier Scholen tot het fonds behooren, in deze Contributie betrokken worden."

5.

„Daarentegen zullen de Armenkantoren, in zooverre zij niet hunne eigene Scholen hebben of vervolgens daarvan zouden mogen afstand doen, voor elk der door hen geheel of gedeeltelijk bedeelde huisgezinnen, voor zooverre er een of meer Schoolplichtige kinderen toe behooren, tot deze Contributie worden aangeslagen, en, naar eene billijke evenredigheid hunner inkomsten, in eene hoogere of lagere Klasse worden gesteld."

6.

„Uit dit Schoolfonds zullen aan de Lagere Onderwijzers, in plaats der thans gebruikte Schoolgelden, Jaarlijksche Toelagen worden uitgereikt."

7.

„Zoodanige Toelagen zullen in de Gemeenten der Tweede Klasse uitgereikt worden aan alle Openbare, alsmede aan alle bijzondere Dagschoolhouders der tweede Klasse, waartoe die van alle zoogenaamde Buurt- of Bijscholen behooren — alle welke Scholen bij deze gelegenheid tot openbare Scholen verheven worden — voorts aan alle Dagschoolhouderessen, — en, in de Gemeenten der eerste Klasse, aan alle de bijzondere

Dagschoolhouders der tweede Klasse, aan alle Dagschoolhouderessen, alsook aan de openbare Schoolonderwijzers, voor zooverre op hunne Scholen thans Schoolgeld geheven wordt, of voor zooverre de omstandigheden het wenschelijk mochten maken, dat dezelve op gelijken voet met de overige genoemde Scholen gebracht en behandeld werden; in de tegenovergestelde gevallen zijn de openbare Scholen in de Gemeenten der eerste Klasse van het aandeel aan het Schoolfonds uitgesloten."

8.

„Voorts zijn van het Schoolfonds uitgesloten de bijzondere Scholen der eerste Klasse, en wijders die bijzondere Scholen der tweede Klasse, welke alleen of voornamelijk geheele of halve Kostscholen zijn, alsmede de zoodanige, welke, schoon slechts dagscholen zijnde, meer bepaaldelijk zijn ingericht tot het geven eener meer beschaafde opvoeding en tot het onderwijzen van vreemde Talen; zullende echter alle deze, hier van het Schoolfonds uitgesloten, Scholen, met uitzondering alleen van de geheele Kostscholen, dat is, van dezulke, die niet tevens dagscholen zijn, onder behoorlijke voorwaarden en intrekking der gewone Schoolgelden, voor zooverre die op dezelve geheven worden, aandeel aan het Schoolfonds kunnen erlangen."

9.

„Behalve deze Toelagen zullen uit het Schoolfonds verschillende andere Schoolonkosten worden goedgedaan en betaald, welke door Ons nader zullen worden aangewezen."

10.

„Van de toelagen en andere gelden, alle te zamen genomen, welke ieder Onderwijzer, uit welken hoofde ook, in den loop van een geheel Jaar uit het Schoolfonds geniet, zal Jaarlijks vijf ten honderd worden teruggehouden en afgezonderd, om een fonds te erlangen voor afgeleefde of andere Onderwijzers of Onderwijzeressen, die buiten staat geraken den Schooldienst verder waar te nemen, alsmede voor de weduwen en minder-

jarige weezen van Schoolonderwijzers of ook minderjarige weezen van Schoolhouderessen, tot een der Schoolfondsen betrekking hebbende; alles op zoodanig eene wijze, als bij een afzonderlijk Reglement nader zal worden vastgesteld."

11.

„Alle kinderen van vijf tot twaalf jaren zullen door de Ouders, Voogden of anderen, onder wier opzicht zij staan, geregeld ter School — hetzij op de dag-, hetzij op de avondschool — moeten gezonden worden."

12.

„Indien uit eenig Huisgezin zonder wettige redenen een Schoolplichtig kind in het geheel niet of niet geregeld ter School komt, zoo zal dat Huisgezin dadelijk in eene hoogere Klasse worden gesteld, totdat hetzelve kind geregeld ter School gaat. Behoort zoodanig Huisgezin tot de hoogste Klasse, zoo zal deszelfs Contributie verdubbeld worden."

13.

„Voor ieder verder Schoolplichtig kind uit datzelfde Huisgezin, hetwelk in het geheel niet of niet geregeld ter School komt, zal bovendien de helft derzelve verhooging of verdubbeling betaald worden."

14.

„Onder de wettige redenen, Art. 12 vermeld, zal ook behooren, wanneer iemand zijne kinderen ten zijnen eigenen huize onderwijst of laat onderwijzen, mits zulks genoegzaam blijke."

15.

„Schoolonderwijzers zelve, wier kinderen de school in het geheel niet of niet geregeld bezoeken, zullen gedurende de tien eerstvolgende Jaren mede onder de Contribueerende opgeschreven, en voorts als deze behandeld worden."

16.

„Kinderen, behoorende tot Huisgezinnen, die uit eenig Armenkantoor bedeeld worden, in het geheel niet of niet geregeld

ter School komende, zoo zullen dusdanige Huisgezinnen van deze bedeeling het eerste Jaar voor de helft en in het tweede Jaar geheel en al verstoken worden. Alle Bestuurders van Armenkantoren worden verantwoordelijk gesteld voor de richtige nakoming van het verordende in het eerste gedeelte van dit Artikel."

17.

„De Gelden, zoowel gewone als verdubbelde, zullen binnen zes weken na den daartoe bepaalden tijd moeten betaald zijn, en na verloop van deze zes weken niet betaald zijnde, voor de helft verhoogd worden. Ingeval van wanbetaling, gedurende een geheel jaar, zal derzelver invordering, met de halve verhooging, bij parate-executie geschieden, vanwege degenen, die belast zal zijn met de perceptie dezer gelden, door eenen bode of ander tot gerechtelijke exploiten gequalificeerd persoon, en zal degene, die daarmede oordeelt bezwaard te zijn, daarvan kunnen komen in oppositie bij de Gemeentelijke of Plaatselijke Rechtbanken."

DECISIE DES KONINGS.

„Gegeven te Middelburg den 12 van Bloeimaand 1809."

„Wij renvoyeeren het hier nevensgaande Rapport van de Tweede Sectie uit den Staatsraad met de daarbij behoorende stukken aan onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, ten einde de aangevoerde bedenkingen der Sectie in overweging te nemen, en met vrijheid om ons deswege een nader voorstel aan te bieden, zijnde het ons oogmerk

1e. dat geene aanmerkelijke vermeerdering van uitgaven aan de bijzondere Ingezetenen worde veroorzaakt;

2e. dat geene andere Schoolmeesters worden bezoldigd dan de zoodanige, welke de Hollandsche taal onderwijzen;

3e. dat worde bevorderd de meest mogelijke gelijkheid met betrekking tot dergelijke Instellingen in het Koninkrijk, zoodanig, dat alle Dorpen hoe klein ook daarvan genot hebben, en dat de Kinderen van alle de Ingezetenen van het Rijk, zonder onderscheid van Godsdienst, verplicht worden daarvan gebruik te maken;

4e. dat geen onderwijs hoegenaamd worde gegeven in eenige Godsdienstige beginselen of leerstellingen;

5e. dat in het bijzonder worde overwogen, of ter bevordering van het voorgestelde oogmerk, geen bijzonder nut zoude kunnen worden getrokken van de tegenwoordig bestaande verordeningen der Maatschappij tot Nut van het Algemeen."

„Wegens den Koning,
De Kabinets Secretaris des Konings, waarnemende de functiën van den Raad Secretaris,
(get.) J. A. VAN ZUYLEN VAN NIJEVELT.
Voor Kopij conform,
De Kabinet Secretaris des Konings, waarnemende de functiën van den Raad Secretaris,
Bij absentie van denzelven de Secretaris Archivist,
(get.) S. DASSEVAELL.

---

10 Mei 1806.

WETTEN EN DECRETEN
betreffende de Universiteit.

WET, waarbij de formeering van een onderwijzend lichaam, onder den naam van keizerlijke universiteit, bevolen wordt.

Parijs, den 10 Mei 1806.

Het wetgevend lichaam, overeenkomstig met een voorstel, uit 's Keizers naam gedaan, en na de redenaars van den Staatsraad, en die der sectiën van het tribunaat, ten zelfden dage gehoord te hebben, besluit het volgende:

Art. 1. Er zal, onder den naam van Keizerlijke Universiteit, een lichaam geformeerd worden, dat bij uitsluiting met het openbare onderwijs, en de openbare opvoeding, door het gansche Keizerrijk henen, belast zij.

2. De leden van het onderwijzend lichaam zullen bijzondere en tijdelijke verbintenissen van eenen burgerlijken aard aangaan.

3. De organisatie van het onderwijzend lichaam zal, in den vorm van Wet, aan het wetgevend lichaam, in deszelfs cessie van 1810, aangeboden worden.

17 Maart 1808.

KEIZERLIJK DECREET,

houdende de organisatie der universiteit.

In het paleis der Tuilleries, den 17 Maart 1808.

Napoleon, bij de gratie Gods, en de constitutioneele wetten, Keizer der Franschen, Koning van Italië, en Beschermer van het Rijnverbond.

Gezien de wet van den 10 Mei 1806, houdende de daarstelling van een onderwijzend lichaam;

Onze Staatsraad gehoord,

Hebben wij besloten en besluiten wij, hetgeen volgt.

Titel I.

Algemeene organisatie der universiteit.

Art. 1. Het openbaar onderwijs wordt, door het gansche keizerrijk henen, bij uitsluiting aan de universiteit toevertrouwd.

2. Er mag, buiten de keizerlijke universiteit, en zonder verlof van haar opperhoofd, hoegenaamd geene school, noch stichting van onderwijs, worden opgericht.

3. Niemand mag eene school openen, noch openbaar onderwijs geven, zonder lid van de keizerlijke universiteit, en door eene van hare faculteiten gegradueerd te zijn. Desniettegenstaande hangt het onderwijs in de seminariën af van de aartsbisschoppen en bisschoppen, elk in zijn sticht. Zij benoemen, en ontslaan, de bestuurders en professoren. Zij zijn enkel gehouden, om zich naar de door ons geapprobeerde reglementen voor de seminariën te gedragen.

4. De keizerlijke universiteit zal uit zoo vele academiën samengesteld zijn, als er hoven van appel zijn.

5. De scholen, onder elke academie behoorende, zullen in de volgende orde gerangschikt worden;

1°. De faculteiten, voor den hoogsten trap der wetenschappen en ter verleening van de graden;

2°. De lyceën, voor de oude talen, de geschiedenis, de rhetorica, de logica, en de beginselen van wis- en natuurkunde;

3°. De collegiën, of secondaire scholen van bijzondere plaat-

sen, voor aanvankelijk onderwijs in de oude talen, en de eerste beginselen van geschiedenis en wetenschappen;

4°. De instituten of scholen van bijzondere onderwijzers, waar het onderwijs dat der collegiën genoegzaam evenaart;

5°. De kostscholen, aan bijzondere meesters toebehoorende, waar het onderwijs zoo hoog niet stijgt, als in de voornoemde instituten;

6°. De kleine, of primaire scholen, waar men lezen, schrijven, en de beginselen van het cijferen leert.

50. De Keizerlijke universiteit zal beheerd en bestuurd worden door den grootmeester, die door ons zal benoemd en zal kunnen ontslagen worden.

64. Er zullen, onmiddellijk naast den grootmeester, twee titularissen der keizerlijke universiteit zijn, waarvan de eene den titel van kanselier, en de andere dien van trezorier, voeren zal.

90. De algemeene inspecteurs der universiteit zullen door den grootmeester benoemd en uit de officieren [1] der universiteit genomen worden. Zij zullen tenminste twintig, en niet meer dan dertig, in getale zijn.

93. Er zullen aan elke academie een of twee bijzondere inspecteuren zijn, die door bevel van den rector gelast zullen worden tot bezoek en inspectie der scholen van hunne arrondissementen, bijzonderlijk der collegiën, der instituten, der kostscholen, en der primaire scholen. Zij zullen op voorstel der rectoren door den grootmeester benoemd worden.

94. Elke academie zal door een rector bestuurd worden, onder de onmiddellijke bevelen van den grootmeester, die hem voor vijf jaren benoemen, en uit de officieren der academiën kiezen zal

Titel XIII.

Van de reglementen, aan de lyceën, collegiën, instituten, kostscholen, en primaire scholen te geven.

---

[1]) „Officieren der Universiteit", een der vereerende titels, bestemd om hooge ambten te onderscheiden, en de diensten aan het onderwijs gedaan te beloonen.

106. De grootmeester zal in den universiteitsraad na rijpe overweging doen beoordeelen, welke trappen van onderwijs aan elk bijzonder soort van scholen moeten worden gedemandeerd; ten einde het onderwijs door al de deelen van het rijk henen op de meest eenvormige wijze verdeeld worde, en opdat er zich een naijver vestige, die de goede studiën bevordert.

107. De universiteit zal maatregelen nemen, ten einde de kunst van onderwijs in het lezen, schrijven en de eerste beginselen der rekenkunde op de primaire scholen voortaan niet geoefend worde, dan door meesters, die verlicht genoeg zijn, om deze eerste, en voor alle menschen noodige, kundigheden op eene gemakkelijke en zekere wijze mede te deelen.

108. Te dezen einde zal er bij elke academie, en wel in de collegiën, of lyceën, eene of meer normaalscholen gevestigd worden, tot vorming van meesters voor de primaire scholen. Men zal er de methoden ontwikkelen, die de geschiktste zijn ter volmaking van de kunst van onderwijs in het lezen, schrijven en cijferen.

109. De broeders der christelijke scholen zullen brevetten en aanmoediging van den grootmeester ontvangen, die hunne inwendige statuten viseeren, hen tot den eed toelaten, hun een bijzonder gewaad voorschrijven, en toeverzicht over hunne scholen zal doen houden.

17 September 1808.

Keizerlijk Decreet, behelzende een reglement voor de Keizerlijke universiteit.

In het paleis van Saint-Cloud, den 17 September 1808. Napoleon enz.

Titel I.

Art. 1. De grootmeester der universiteit zal den eed in Onze handen afleggen.

Titel II.

2. Van den 1 Januari 1809 af, zal het openbaar onderwijs in het gansche rijk bij uitsluiting aan de universiteit worden toevertrouwd.

Art. 3. Elk etablissement van onderwijs, hoe ook genoemd, dat op bovengemeld tijdstip niet van een uitdrukkelijk diploma van den grootmeester voorzien zou mogen zijn, zal ophouden te bestaan.

4. Alleen voor de eerste formeering zal het onnoodig zijn, dat de onderwijzende leden der universiteit bij eene faculteit gegradueerd zijn. Zij zullen het slechts na den 1 Januari 1815 behoeven te wezen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Algemeene Bepalingen.

190. . . . .

De grootmeester van de universiteit zal insgelijks aan onzen minister van binnenlandsche zaken, welke ons daarvan rapport zal doen, verslag geven van de maatregelen, genomen tot uitvoering van art. 107 en 108 van de statuten der keizerlijke universiteit van den 17 Maart 1808, voor hetgeen betreft het lager onderwijs, en van den verkregen uitslag.

191. Onze minister van binnenlandsche zaken zal ons ook een rapport voorleggen, betrekkelijk de bijzondere wijze van toezicht, welke de universiteit zal kunnen uitoefenen over de schoolmeesters of over de instituten van de lagere scholen. Dit rapport zal moeten voordragen de middelen, om het toezicht der universiteit in overeenstemming te brengen met het gezag, dat de prefecten, de onder-prefecten en de maires over de meesters en de instituteurs van de lagere scholen moeten behouden.

192. Totdat door ons nader gestatueerd zal zijn over de middelen om het lager onderwijs in de geheele uitgestrektheid van ons rijk te verzekeren en te verbeteren, zullen de prefecten, onder-prefecten en maires blijven voortgaan hun opzicht over de scholen uit te oefenen, en daarvan hun rapport moeten overleggen aan de boven hen staande macht. Nochtans zal de grootmeester blijven voortvaren in de aanstelling van

meesters. De inspecteurs van de academiën zullen toezien, dat de meesters hun onderwijs niet verder uitstrekken dan tot het lezen, schrijven en rekenen, en dat dezelve de daartoe betrekkelijke reglementen nakomen.

ALGEMEENE INRICHTING DER KEIZERLIJKE UNIVERSITEIT.

„Alles, wat in Frankrijk betrekking heeft tot het openbaar Onderwijs, zoowel in hoogere als in lagere scholen, maakt met elkander slechts één lichaam uit, hetwelk de Keizerlijke Universiteit genoemd wordt. Er kan geene school, geene instelling van openbaar onderwijs buiten deze Universiteit bestaan, en niemand mag eene school oprichten of onderwijs geven, zonder Lid van dezelve te zijn. Wet van den 10 Mei 1806, art. 1, en decreet van den 17 Maart 1808, art. 1, 2 en 3.

Ten opzichte van het Onderwijs is Frankrijk in het algemeen verdeeld in, of, om de woorden der wet te gebruiken, is de Keizerlijke Universiteit uit zoo vele Academiën (liever Arrondissementen van Academiën) samengesteld, als er te voren Gerechtshoven van Appel waren, thans Keizerlijke Gerechtshoven zijn. Decreet van den 17 Maart 1808, art. 4.

Te weten: even gelijk alle de inrichtingen van Openbaar Onderwijs, gelijk alle de hoogere en lagere scholen in geheel Frankrijk met elkander de Keizerlijke Universiteit uitmaken, zoo maken alle de inrichtingen van Openbaar Onderwijs, zoo maken alle de scholen, welke zich in het Arrondissement van eene Academie bevinden, te zamen die Akademie uit. Zulke Academiën nu moeten er, volgens het aangehaald decreet, in Frankrijk even zooveel wezen, als er Keizerlijke Gerechtshoven zijn; dan aan deze bepaling heeft men zich niet altijd in de, naderhand met het Rijk vereenigde, landen gehouden; en ook de zeven Departementen van Holland, schoon slechts één Keizerlijk Gerechtshof hebbende, maken echter, volgens het decreet van den 22 October 1811, art. 1, twee Academiën, liever twee Arrondissementen van Academiën, uit, waarvan het eene, tot hoofdplaats hebbende, Leiden, de Departementen van de Zuiderzee, der Monden van de Maas en van den

Opper-IJsel bevat, en het andere, Groningen tot hoofdplaats hebbende, uit de Departementen van de Ooster- en Wester Eems, Friesland en der Monden van den IJsel is samengesteld. Decreet van den 22 October 1811, art. 1.

Alle de inrichtingen van Openbaar Onderwijs, welke zich in het Arrondissement van eene Academie bevinden, van onze tegenwoordige hoogescholen af, tot de kleinste kinderschooltjes toe, staan met elkander in één verband, maken met elkander ééne Academie uit, en volgen elkander, volgens het bepaalde bij het decreet van den 17 Maart 1808, art. 5, in dezen rang op.

1. De Faculteiten, voor de hoogere wetenschappen, en de toewijzing van graden en waardigheden. — Deze komen geheel of ten deele met onze Universiteiten overeen, naarmate zij alle of slechts sommige faculteiten bij elkander hebben.
2. De Lyceën, voor de oude talen, de Geschiedenis, de Redekunde, de Redeneerkunde, en de beginselen der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen. — Zoodanige Instituten waren tot hiertoe in Holland geheel onbekend; want op het Amsterdamsch Athenaeum en de doorluchte school te Deventer, waarmede anders misschien de een of ander deze Lyceën zoude willen gelijkstellen, werden niet alleen de hier opgestelde wetenschappen, maar ook die, welke tot de faculteiten der Godgeleerdheid, der Rechtsgeleerdheid en der Geneeskunde behooren, onderwezen. — Zulke Lyceën zullen er, volgens het decreet van den 22 October 1811, Art. 6, drie in Holland zijn, als een te Leiden, een te Utrecht en een te Groningen; en deze zullen volgens datzelfde artikel, vóór den 1 Januari 1813 worden opgericht.
3. De Collegiën of secondaire Gemeente-scholen, voor de beginselen der oude talen en de eerste beginselen der Geschiedenis en der Wetenschappen. — Deze komen het naast bij onze gewone Latijnsche scholen; zij zullen, volgens het laatstgenoemde decreet, art. 7, in de voornaamste steden van Holland worden opgericht, en met deze de Latijnsche scholen vereenigd.

4. De I n s t i t u t e n, scholen, welke door bijzondere onderwijzers worden opgehouden, maar waarin het onderwijs, dat er gegeven wordt, nabij komt aan dat der collegiën of secondaire Gemeentescholen.
5. De K o s t s c h o l e n, toebehoorende aan bijzondere Onderwijzers, en toegewijd aan minder verhevene wetenschappen dan die, welke in de zooeven genoemde Instituten onderwezen worden. — Hier komen onze gewone bijzondere Fransche Kostscholen het meest mede overeen.
6. De k l e i n e s c h o l e n, de p r i m a i r e s c h o l e n, waar men het lezen, schrijven en de eerste beginselen van het rekenen onderwijst." (Beknopte beschrijving der Inrichtingen van het openbaar Onderwijs in Frankrijk; door den schoolopziener Th. van Swinderen. Groningen 1811).

Over de primaire scholen.

„Primaire scholen zijn de zoodanigen, waar het lezen, schrijven en de eerste beginselen der rekenkunde geleerd worden. — Zij komen in alles met onze lagere Scholen overeen, en daar nu Zijne Keizerlijke en Koninklijke Majesteit, bij decreet van den 22 October l.l. art. 8 en 12, waarlijk tot geene geringe eer van ons lager Schoolwezen, alle de daaromtrent bestaande inrichtingen gehandhaafd en bekrachtigd heeft, alleen met die bijvoeging, dat alle houders van thans bestaande bijzondere scholen gehouden zullen zijn, zich binnen drie maanden, te rekenen van de bekendmaking van dat Decreet, de middelen aan te schaffen, om de Fransche taal in dezelve te onderwijzen, en dat niemand binnen een jaar, mede te rekenen van de bekendmaking van dat Decreet, een certificaat zal mogen ontvangen, noch eene school beginnen, hetzij als Meester, hetzij als Ondermeester, indien hij niet in staat is, zelf ten minste de beginselen der Fransche taal te kunnen onderwijzen, en binnen twee jaren, indien hij niet die taal versta en vlug schrijve; — zoo acht ik het onnoodig, hier betrekkelijk de inrichting der primaire scholen in Frankrijk, als welke door dat Decreet op de Hollandsche niet toepasselijk zijn, iets bij te voegen, dan alleen dit, dat er bij het organieke decreet der Keizerlijke Universiteit van den 17 Maart 1808, art. 106, 107 en 108 bepaald

is, dat de Grootmeester door den Raad der Universiteit in overweging zal laten nemen het vraagstuk, betrekkelijk de rangen, aan iedere school toe te wijzen, om daardoor het onderwijs zoo eenvormig mogelijk in alle de deelen van het Rijk te maken, en een nuttige naijver onder de Onderwijzers te doen standgrijpen; dat er door de Universiteit maatregelen zullen genomen worden, dat de kunst van lezen, schrijven en rekenen in de primaire scholen vervolgens niet onderwezen worde, dan door Meesters, welke verlicht genoeg zijn, om deze eerste en voor ieder mensch noodzakelijke kundigheden gemakkelijk en zeker te leeren; — en dat er daarom bij iedere Academie en in de Lyceën en Collegiën, één of meer kweekscholen zullen worden opgericht, geschikt om onderwijzers voor de lagere Scholen te vormen, waar men de geschiktste leerwijzen, om de kunst van lezen, schrijven en rekenen te volmaken, zal verklaren en uitleggen." — (Th. van Swinderen).

1 Juli 1810. Lodewijk Napoleon doet afstand van den troon.

---

9 Juli 1810. Holland met het Keizerrijk vereenigd.

---

18 October 1810.

Decreten voor Holland in het Bijzonder.

Extract uit het Keizerlijk Decreet, houdende een algemeen reglement op de organisatie der Hollandsche departementen voor 1811.

In het paleis Fontainebleau, den 18 October 1810.

Napoleon, Keizer der Franschen, Koning van Italië en Beschermer van het Rijnverbond;

Overwegende, dat de Hollandsche departementen, enz.

Hebben wij bevolen en bevelen, gedecreteerd en decreteeren Wij de volgende organisatie voor het jaar 1811.

. . . .

Titel V. Van de administratieve organisatie.

Hoofdstuk X. Van het openbaar onderwijs.

Art. 50. Alle gestichten van openbaar onderwijs worden in stand gehouden. De daartoe noodige uitgaven zullen op denzelfden voet als voorheen betaald worden.

51. In alle scholen, zonder onderscheid, zullen Fransche

taalmeesters worden aangesteld, naar evenredigheid van het getal der leerlingen.

Art. 52. Onze grootmeester der universiteit zal aan onzen minister van binnenlandsche zaken twee titulaire raden van onze universiteit voordragen, om zich naar Holland te begeven, ten einde aldaar kennis te nemen van de gestichten van openbaar onderwijs van alle rangen of klassen, en een rapport uit te brengen omtrent de middelen om dezelve in het lichaam van onze keizerlijke universiteit in te lijven.

. . . .

22 October 1811.

Keizerlijk Decreet, houdende organisatie van het openbaar onderwijs in Holland.

Amsterdam, den 22 October 1811.

Napoleon, Keizer der Franschen, Koning van Italië, en beschermheer van het Rijnverbond, bemiddelaar van het Zwitsersch Bondgenootschap, enz. enz. enz.;

Op het rapport van onzen minister van binnenlandsche zaken;

Hebben wij gedecreteerd en decreteeren hetgeen volgt:

Art. 1. Er zullen in de Hollandsche departementen twee academiën van de keizerlijke universiteiten zijn.

De hoofdplaats van de eerste zal te Leiden zijn; dezelve zal in haar ressort bevatten de departementen der Monden van de Maas, van de Zuiderzee en van den Boven-IJsel.

De hoofdplaats der tweede zal te Groningen zijn; derzelver arrondissement zal samengesteld zijn uit de departementen van Friesland, van de Ooster-Eems, de Wester-Eems en de Monden van den IJsel.

2. De faculteiten binnen de gemelde academiën zullen georganiseerd worden overeenkomstig de wetten waarnaar de keizerlijke universiteit geregeld is.

3. Een dotatie van 100.000 francs inkomsten wordt toegestaan aan de Leidsche academie, tot verzekering van het behoud van al de aldaar bestaande établissementen.

4. De leden der hooge scholen van Leiden en Groningen

zullen bij voorkeur worden toegelaten tot de plaatsen bij de twee nieuwe academiën.

Art. 5. De hooge school van Utrecht, het athenaeum van Amsterdam, en dat van Deventer zullen den titel van secondaire scholen aannemen.

6. Er zal te Leiden, te Utrecht en te Groningen een lycée zijn. Deze lyceën zullen vóór den 1 Januari 1813 worden opgericht.

7. Er zullen in de voornaamste Hollandsche steden secondaire scholen worden opgericht; daarmede zullen de Latijnsche scholen worden vereenigd.

8. De thans bestaande etablissementen van primair onderwijs worden gehandhaafd.

9. De opzieners van primaire scholen, ingevolge de wet van den 3 April 1806 in Holland gevestigd, zullen derzelver functiën behouden; zij zullen bij voortduring eenmaal in elk jaar als departementale commissiën van het primair onderwijs bijeenkomen, onder voorzitting van een uit hun midden, door den rector daartoe aan te wijzen.

10. Een der twee inspecteurs van elke academie zal bijzonder voor de primaire scholen de functiën waarnemen van commissaris-generaal, tot dusver belast geweest met het toezicht over het primair en secondair onderwijs. Hij zal de rapporten ontvangen van de opzieners der primaire scholen, en die aan den rector voorleggen. Hij zal bij derzelver samenkomst kunnen presideeren, wanneer de rector zulks noodig zal oordeelen; alles onverminderd het toezicht, hetwelk de maires over de gezegde scholen moeten uitoefenen.

11. De twee academie-inspecteurs, in het voorgaand art. vermeld, zullen jaarlijks het verslag opmaken van al hetgeen bij hunne academie betrekkelijk de primaire scholen zal zijn voorgevallen, en voornamelijk van de raadplegingen der departementale commissiën, en zullen hetzelve, door middel van hunnen respectieven rector, aan den grootmeester doen geworden.

Art. 12. Al wat bij de Hollandsche wet van den 3 April 1806 is vastgesteld, betrekkelijk de af te leggen examens en de certificaten van de onderscheiden rangen, die men moet bekomen, om tot het vervullen van de functiën van primaire onderwijzers bevoegd te zijn, zal blijven opgevolgd worden, met de volgende bijvoegingen.

13. De houders van de bijzondere scholen, thans bestaande, zullen gehouden zijn zich binnen drie maanden, te rekenen van de bekendmaking van het tegenwoordig decreet, de middelen aan te schaffen om de Fransche taal in dezelve te onderwijzen.

14. Binnen een jaar, te rekenen van de bekendmaking van het tegenwoordig decreet, zal niemand een certificaat mogen ontvangen, noch tot eene school toegelaten worden, hetzij als meester, hetzij als ondermeester, indien hij niet zelf in staat is om ten minste de eerste beginselen der Fransche taal te kunnen onderwijzen, en binnen twee jaren, indien hij niet die taal versta en vlug schrijve.

15. De traktementen van de meesters door de gemeenten toegelegd, en de schoolgelden door de leerlingen betaald geworden, blijven als voorheen bestaan.

16. De uitgaven der departementale commissiën, de reiskosten der schoolopzieners, en de traktementen of gedeelten van traktementen van de onderwijzers van primaire scholen, in de gemeenten, die geene hulpbronnen bezitten of kunnen hebben, zullen betaald worden door de departementen, en elk jaar op het budget van de departementale uitgaven worden gebracht.

17. Onze ministers van binnenlandsche zaken en van finantiën zijn belast, ieder voor zooveel hem aangaat, met de uitvoering van het tegenwoordig decreet.

Mei 1812.

„De organisatie van het Onderwijs in de Hollandsche Departementen, overeenkomstig de inrichtingen der Keizerlijke

Universiteit en ter voldoening aan en tot het in werking brengen van het Keizerlijk Besluit van 22 October 1811, heeft dadelijk eenen aanvang genomen, zijnde door Zijne Excellentie den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit bij onderscheiden besluiten van 30 April ll. de navolgende benoemingen gedaan:

„De Heer A. van den Ende, Insp. Gen. v. h. Lat. en Lag. Schoolw. in Holl. tot Insp. Gen. der Keizerl. Universiteit met eene bijzondere zending voor de Holl. Departementen.

. . . .

---

8 Juli 1810.

Dispositie van den Minister van Binnenlandsche Zaken, betrekkelijk de algemeene boekenlijst ten gebruike der Lagere Scholen genomen den 8sten Juli 1810, no. 1.

De Minister van Binnenlandsche Zaken, ontvangen hebbende eene Missive van den Inspecteur Generaal van het Latijnsche en Lagere Schoolwezen, geschreven te Haarlem, den 6den van Hooimaand 1810, dienende ten geleide van eene, door denzelven nader opgemaakte, algemeene Boekenlijst ten gebruike der Lagere Scholen, en zulks uit krachte van het vastgestelde bij art. 24 van het algemeene schoolreglement, vervat in de publicatie van den 3den van Grasmaand 1806 aangaande het lager schoolwezen en onderwijs,

Autoriseert de Minister voornoemd den gemelden Inspecteur-Generaal, overeenkomstig het verder verordende bij het genoemde 24ste Artikel van hetzelve schoolreglement.

Vooreerst, om dezelve algemeene boekenlijst, benevens deze dispositie, te doen plaatsen in de Bijdragen ter bevordering van het onderwijs en de opvoeding, en dezelve alzoo te doen komen ter kennisse van alle, die daarbij belang hebben, ten einde zich, ingevolge van het verordende bij meergedachte publicatie, daarnaar te gedragen; onder herinnering nochtans, dat zulks alleen van de vijf eerste afdeelingen der boekenlijst te verstaan is, als bevattende alleen deze afdeelingen de lees- en leerboeken, in art. 24 van genoemd reglement bedoeld.

T e n t w e e d e, om, overeenkomstig met den inhoud van deszelfs instructie, deze algemeene boekenlijst steeds meer en meer te verbeteren, dezelve met bijvoeging van gelijke werkjes in andere hedendaagsche talen, ten gebruike der scholen, waar ook zoodanige talen onderwezen worden, uit te breiden, en voorts dezelve boekenlijst geregeld aan te vullen met zulke, hetzij nieuwe, hetzij verbeterde schoolwerkjes, als vervolgens zullen uitgegeven en ter zijner kennisse zullen gebracht worden en als zouden mogen verdienen op de algemeene boekenlijst bij aanvulling te worden geplaatst.

En schrijft de Minister voornoemd de commissiën van onderwijs aan, om vooralsnog uit dezelve algemeene boekenlijst geene bijzondere of departementale boekenlijsten, ten algemeenen dienst der scholen onder haar ressort te formeeren, zullende daarentegen alle de schoolopzieners en leden der plaatselijke schoolcommissiën langs de meest gepaste wegen bewerken, dat binnen den tijd van zes weken, te rekenen van den 1sten van Herfstmaand eerstkomende, als wanneer de algemeene boekenlijst zal te verkrijgen zijn, voor elk der lagere scholen, zoo openbare als bijzondere der eerste en tweede klasse, binnen hun ressort aanwezig, door derzelver respectieve onderwijzers en onderwijzeressen, uit dezelve lijst, een, naar de behoefte van hunne of hare school geschikt, stel lees- en leerboeken worde opgemaakt, en op derzelver school, na voorafgegane goedkeuring van den districts-schoolopziener of de plaatselijke schoolcommissie dadelijk worde ingevoerd; met aanmaning nochtans, om daarin, onder gelijke goedkeuring, van tijd tot tijd, de noodige afwisseling in acht te nemen.

En zal deze dispositie, bij gewone geleidende missive, worden ter kennisse gebracht van den Directeur-Generaal der Wetenschappen en Kunsten, van de Landdrosten in de onderscheidene departementen, en van den Inspecteur-Generaal der Latijnsche en lagere scholen, terwijl aan ieder derzelve op de gewone wijze het nommer der B ij d r a g e n, waarin de algemeene boekenlijst zal vervat zijn, bij deszelfs uitgave zal worden gezonden; en zal voorts van deze dispositie een afschrift worden gezonden aan elk der commissiën van onderwijs en op de gewone wijze aan elk lid dezer commissiën twee exemplaren

van het gemelde nommer der Bijdragen; alles tot derzelver informatie en naricht respectievelijk.

Amsterdam, den 8sten van Hooimaand 1810
(w. g.) VAN DER CAPELLEN.

3 December 1810.

Naar aanleiding eener Missive van den Inspecteur-Generaal van het Latijnsche en Lagere Schoolwezen (8 Slachtm. 1810) daarbij voorstellende het nemen van. eenige maatregelen ter voorziening in het afnemen der Examina en uitreiking der rangen aan Schoolonderwijzers door de Commissiën van Onderwijs, heeft de Minister voorn. het gedane voorstel geägreëerd en

vooreerst, in het algemeen vastgesteld, dat de Commissiën van onderwijs bij eene algemeene missive zullen worden aangemaand en aangeschreven om de Examina in allen opzichte conform de wet te behandelen, en in het uitreiken der rangen met de noodige gestrengheid, ten beste der schoolbelangen, te werk te gaan, haar tevens onderhoudende over de gevolgen, welke alle inschikkelijkheid in dezen moeten na zich sleepen;

ten tweede, in het bijzonder bepaald, dat de acten als schoolonderwijzers van den tweeden rang voortaan niet zullen worden afgegeven, dan aan personen, die den vollen ouderdom van twee en twintig jaren bereikt hebben, – die van den derden rang niet dan aan personen, die volle achttien jaren, – en die van den vierden rang niet dan aan personen, die volle zestien jaren bereikt hebben; en

ten derde, dat bovendien, uitgezonderd eerst nieuw aankomende Buitenlanders, welke zich ter examen mogen aanbieden, de tweede rang niet zal worden uitgereikt, dan aan personen, die vooraf binnen het Departement, voor welks Commissie van onderwijs zij zich sisteeren, als hoofdonderwijzers hebben gefungeerd.

VERGELIJKEND EXAMEN.

„In art. 25 der Verordeningen op de Examens werd de grond gelegd tot een nader of tweede, en dus ook, waren er

termen toe, Vergelijkend Examen bij beroeping, aanstelling of admissie; facultatief ten aanzien van hen, die het examen afnemen; obligatoir ten aanzien van hen die naar de admissie staan. Ook voormaals was bij zulke gelegenheden een vergelijkend examen geenszins zeldzaam. — Al het overige betrekkelijk beroeping, aanstelling of admissie bleef, volgens art. 17 der wet, te bepalen in de Huishoudelijke schoolreglementen.

Die van Holland, Zeeland, Gelderland, Overijsel, Friesland, Groningen en Drente maakten, voor de Openbare scholen, het vergelijkend examen obligatoir; alleen die van Brabant en Utrecht slechts facultatief.

Al die reglementen, één slechts uitgezonderd op één punt, stelden, voor de Bijzondere scholen der beide klassen, het vergelijkend examen slechts facultatief, behoudens de bepalingen, deswege te maken bij Plaatselijke verordeningen, volgens art. 21, 22 of 23 dier reglementen van Holland, Zeeland, Utrecht, Gelderland en Groningen. Alleen het Huishoudelijk schoolreglement van Overijsel stelde het vergelijkend examen, bij artikel 3, voor de Bijzondere scholen der eerste klasse obligatoir." (A. van den Ende. Gesch. Schets van Neerlands Schoolwetgeving).

In dezen toestand werd in 1812 verandering gebracht.

Bij circulaire van 29 Augustus 1812 werd door den Inspecteur-Generaal der Keizerlijke Universiteit, in Holland, het Vergelijkend examen verplichtend gesteld voor alle scholen.

Daardoor kwamen drie hoofdveranderingen in den dusverre gevolgden gang der schoolvervullingen:

1°. Het Vergelijkend examen werd obligatoir bij alle Lagere scholen, en dat zoo bij de eerste oprichting als wedervervulling.

2°. Tot elk Vergelijkend examen waren alle opkomende wettige sollicitanten toe te laten.

3°. Elk proces-verbaal, behoorlijk ingericht en gecertificeerd, was veertien dagen na het gehouden examen bij den Inspecteur Generaal in te zenden.

Aldus overal en in alles geheel gelijke gang onder eene en dezelfde surveillance en terechtwijzing, beiden zoozeer noodig." (A. van den Ende. Gesch. Schets van Neerl. Schoolw.).

STAATSBLAD 1813 (No. 1).

Proclamatie van den 21sten November 1813, houdende kennisgeving der daarstelling van een Algemeen Bestuur der Vereenigde Nederlanden, geproflueerd uit het besluit van dien dag, no. 1.

In naam van Zijne Hoogheid den Heere
Prinse van Oranje.
(get.) V. D. DUYN VAN MAASDAM.
(get.) G. K. VAN HOGENDORP.

---

2 December 1813.

De Prins van Oranje aanvaardt de Souvereiniteit.

---

4 December 1813.

„In naam van Zijne Hoogheid den Heere Prinse van Oranje Nassau".

„Extract uit het Register der Besluiten van het Algemeen Bestuur der Vereenigde Nederlanden.

„In aanmerking nemende, dat de inrichtingen van openbaar Onderwijs, binnen de Vereenigde Nederlanden, op eenen geregelden voet behooren te worden gehouden, en dat eenige voorzieningen deswege onverwijld noodzakelijk zijn",

Besluit:

Art. 1.

„De Academiën van Leiden en Groningen, dusverre uitgemaakt hebbende een gedeelte der Keizerlijke Universiteit, zijn als zoodanig gesupprimeerd, en zullen alzoo de functiën van Inspecteur-Generaal derzelver Universiteit, belast met eene bijzondere zending voor de Hollandsche Departementen, alsmede die van de Rectoren en Inspectoren, en van de verdere Beambten derzelver Academiën dadelijk ophouden."

Art. 2.

„De voorgeschrevene Academiën en de bedieningen bij dezelve worden provisioneel opnieuw geconstitueerd, en zulks totdat in dezen nader zal zijn beschikt; wordende alle Hoogleeraars en Beambten gerequireerd en gelast om inmiddels in hunne functiën voort te gaan, of, voor zooverre die geïnterrumpeerd mochten geweest zijn, dezelve te hervatten."

Art. 3.

„Het gebruik der Fransche taal bij alle openbare Oefeningen en Academische Acten wordt bij deze voor altoos afgeschaft."

Art. 4.

„De tot hiertoe gebezigde titulatuur van Keizerlijke wordt insgelijks afgeschaft en het verder gebruik daarvan ernstiglijk verboden."

Art. 5.

„Alle inrichtingen, thans ten aanzien van de onderscheidene deelen zoo van het hooger als lager Onderwijs bestaande, hetzij uit krachte van vroegere algemeene en bijzondere Hollandsche Wetten en Reglementen, hetzij tengevolge der kortstondige verbinding van dat onderwijs met de Keizerlijke Universiteit, zullen worden gehandhaafd, totdat deswegens, in den geest der tegenwoordige omstandigheden, voorziening zal zijn gedaan."

Art. 6.

„Alle voordrachten aan het Algemeen Bestuur, betrekking hebbende tot het hooger en lager Onderwijs, zullen moeten geschieden door tusschenkomst van den Commissaris-Generaal voor de Binnenlandsche Zaken."

Op last van het Algemeen Bestuur
voornoemd.
De Secretaris Generaal,
(get.) A. R. FALCK.

Maart 1814. Zonder dagteekening.

„Door den Commissaris-Generaal voor de Binnenlandsche Zaken is aan Z. K. H. den Heere Prinse van Oranje-Nassau, Souverein Vorst der Vereenigde Nederlanden, gedaan het navolgend rapport":

Doorluchtig Vorst en Heer!

„Behaagde het Uwer Koninklijke Hoogheid, op mijne vroegere voordracht, betrekkelijk de zaken der geneeskundige staatsregeling, een alleszins gunstig besluit te nemen, tengevolge waarvan de vroegere inrichtingen ten deze, na, onder de Fransche overheersching te zijn afgeschaft geweest, nieuw bestaan en werking

ontvangen; het is met dubbeld vertrouwen, dat ik Uwe Koninklijke Hoogheid voorstelle, het nemen van een gelijk besluit, omtrent de inrichtingen van het Lager Schoolwezen en Onderwijs."

„De gevoelens en gezindheden Uwer Koninklijke Hoogheid, ten aanzien van deze zoo gewichtige belangen, zijn reeds van elders en van vroegeren tijd, te zeer bekend, dan dat ik mij van hare heldere inzichten en bezorgdheid omtrent dezelve niet ten volle zoude overtuigd houden. Het zal aan Uwe Koninklijke Hoogheid dus ook niet dan ten hoogste aangenaam kunnen geweest zijn, te vernemen, dat, ook in haar Vaderland, aan deze belangen met kracht de hand geslagen is, en wel met die gelukkige uitkomst, dat het Fransch bestuur aan de gemaakte inrichtingen zijne goedkeuring en handhaving niet heeft kunnen weigeren; gelijk deze daaraan ook voorloopig verleend werd door het algemeen bestuur der Vereenigde Nederlanden, bij deszelfs besluit, van 4 December ll."

„Het is dus niet te doen, om maatregelen te vernieuwen of te herstellen, welke, gedurende de laatste jaren, geschorst of vernietigd werden, maar om, bij voortduring, die te handhaven en nader te bevestigen, welke, sedert hare invoering, onafgebroken hebben stand gehouden; alzoo wellicht het eenig voorbeeld opleverende, waarin de alles omver stootende hand der Franschen aan onze inrichtingen recht heeft doen wedervaren."

„Nadat reeds vroeger krachtdadige pogingen, ter verbetering van het Lager Schoolwezen dezer Landen, met vrucht waren te werk gesteld, mocht ik, ten tijde van mijne betrekking als Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, het geluk hebben, eene laatste met betrekkelijk hetzelve tot stand te helpen brengen, waardoor de tegenkantingen en belemmeringen, welke deze nieuwe inrichtingen tot dien tijd toe ondervonden, werden opgeheven, en wel met zoodanig gevolg, dat de algemeene schoolverbetering sedert, onder alle standen, den meesten bijval verwierf."

„Deze wet is vervat in de Publicatie van Hunne Hoogmogenden van 3 April 1806, en zijn uit dezelve voortgevloeid eene algemeene schoolorde, gearresteerd den 23 Mei daaraanvolgende; voorts eene algemeene Boekenlijst ten dienste der Lagere Scholen, vastgesteld den 8 Juni 1810; wijders, voor elk Departement huishoudelijke Schoolreglementen, alsook bijzondere

School-orden, ten doel hebbende, om de algemeene beginselen, zooveel doenlijk, naar de plaatselijke omstandigheden te wijzigen; vervolgens Departementale bepalingen, ter oprichting van Schoolfondsen, meerendeels eerst gearresteerd kort vóór den aanvang van het Fransch bestuur; eindelijk, Stedelijke Schoolreglementen. Alle deze bijzondere verordeningen waren onmiddellijke uitvloeisels van de algemeene Schoolwet van 3 April 1806."

„Deze algemeene en bijzondere wetten en reglementen waren, met en benevens de inrichtingen, welke daarbij verordend waren, ten tijde onzer inlijving in Frankrijk, in volkomene werking, met uitzondering alleen van de bepalingen op het stuk der Schoolfondsen, althans voor die Departementen, alwaar deze bepalingen eerst later werden vastgesteld."

„Het verloop, hetwelk door de invoering van een geheel vreemd bestuur in alle 's Lands zaken kwam, moest ook hier stremming en stilstand veroorzaken, zoodat voor de meesten der toen Hollandsche Departementen wel de reglementen voor de Schoolfondsen aanwezig waren, maar zonder nog in werking gekomen te zijn; terwijl al verder, voor die Departementen, welke reeds vroeger van Holland werden afgescheiden, in het geheel geene zoodanige ontworpen of gearresteerd werden."

„Er was maar één hoofdbelang van het Lager Schoolwezen, waarin, gedurende de Fransche overheersching, in den gang der Schoolzaken eene gewichtige verandering onvermijdelijk was, te weten de benoeming en aanstelling van Schoolonderwijzers.

De Wetten der Universiteit brachten mede, dat deze, bij uitsluiting, door den Grootmeester derzelve Universiteit geschiedden. Echter was men gelukkig genoeg, om dezen algemeenen maatregel, naar de hier bestaande verordeningen op dat stuk, gewijzigd, en zoodanige eene sinecure daarop ingevoerd te krijgen, waarbij het, onder eene goede regeling en handhaving der gemaakte bepalingen, alleen de meeste verdiensten en de meeste bekwaamheid waren, welke beslisten, aan wien de openstaande plaats zoude worden toegewezen, zoodat, eigenlijk gezegd, de Grootmeester niets anders deed, dan de vereischte akte uit te reiken aan diengenen der sollicitanten, welke zich, volgens het getuigenis van Maire en Schoolop-

ziener, als den meest verdienstelijken en meest geschikten ter verkrijging der plaats had doen kennen."

„Uwe Koninklijke Hoogheid zal van mij niet anders verwachten, dan dat ik van haar vrage de voortdurende handhaving en bevestiging van alle deze inrichtingen, waardoor, blijkens de ondervinding, reeds zooveel goeds gesticht werd, en waarvan voor de Hollandsche jeugd, bijzonderlijk onder de wijze en vaderlijke regeering van Uwe Koninklijke Hoogheid, al meer en meer heil, en voor de geheele natie al meerdere beschaving te verwachten is."

„Ik neem dan de vrijheid, Uwe Koninklijke Hoogheid, bij deze aan te bieden een Concept-besluit, hiertoe strekkende, en voorts dienende, om van haar de noodige lastgeving te verwerven tot het indienen van verdere voordrachten betrekkelijk het opbeuren en herstellen van hetgeen, gedurende de Fransche overheersching, almede in het zoo bloeiend Lager Schoolwezen dezer Landen, verachterd of gestremd is geworden, bijzonderlijk in die Departementen, welke reeds vroeger in het Fransche rijk ingelijfd, en van het Vaderland geheel afgescheiden werden; eene verachtering en stremming, welke zich, vooral door de opgeschorte invoering der eerst kort te voren algemeen tot stand gebrachte bepalingen, aangaande het oprichten van gemeentelijke Schoolfondsen, of het beter regelen der Schoolgelden, zoozeer ten nadeele van geheel het Onderwijs, en voornamelijk voor die Onderwijzers bij hetzelve, welke dusverre, uit 's Lands kasse eenig traktement genoten, deed gevoelen; zijnde deze betalingen uit 's Lands kasse, met de invoering van het Fransch bestuur, geheel weggevallen en vervangen door andere schikkingen, van welke de Onderwijzers, ten gevolge van de vertraging, die ook hierin gebracht werd, geen genot gehad hebben."

„Welke ook de volgende besluiten van Uwe Koninklijke Hoogheid, omtrent de zooeven genoemde Schoolfondsen, of de betere regelen der School-penningen, zijn moge, in de dringende behoefte van zeer vele Schoolonderwijzers, die nu sedert verscheiden jaren het Landstraktement niet genoten hebben, zal op eenigerhande wijze dadelijk behooren te worden voorzien, en het is uit dien hoofde, dat ik vermeend heb aan

Uwe Koninklijke Hoogheid te moeten voorstellen, om, zoo lange deswege niet nader zal zijn beschikt, aan alle die School-Onderwijzers binnen de Vereenigde Nederlanden, welke te voren eenig vast traktement uit 's Lands kasse genoten, dit zelfde traktement toe te staan van 1 December 1813 af.

„Ten aanzien der benoeming van Schoolonderwijzers, heb ik gemeend, Uwe Koninklijke Hoogheid te moeten voorstellen, deze te laten op den voet, waarop zij tegenwoordig is ingericht, in dier voege, dat Hoogstdezelve mij belaste met het toezicht over den geregelden gang dezer zaak, onder de verplichting alleen, om aan Uwe Koninklijke Hoogheid wegens die gevallen te rapporteeren, welke, om hoedanige oorzaken dan ook, eene meer stellige beslissing vorderen".

„Eindelijk, daar het geheel onderwijs, het hooger daaronder begrepen, aan 's Lands schatkist jaarlijks de zoo aanzienlijke somme van omstreeks *f* 350,000:–:– dadelijk kost, en wellicht nog meer staat te kosten, en mij de meest plausible middelen, om 's Lands kasse hiervan, voor zooverre het grootste gedeelte, te ontheffen, zijn voor de aandacht gekomen, middelen, welke in gelijke mate zouden strekken, om den bloei van alle de deelen van het onderwijs duurzaam te vestigen, zoo heb ik mij verplicht gerekend, tevens bij deze gelegenheid van Uwe Koninklijke Hoogheid de vrijheid te vragen, om aan Hoogstdezelve, wegens geheel dit, in onderscheiden opzichten zoo belangrijk onderwerp, een nader voorstel te doen".

„Overtuigd, dat ik bezwaarlijk eenige voordracht kan doen, die, in de gevolgen, van grootere en duurzamer nuttigheid is, dan die, welke op het onderwijs betrekking hebben, en tevens ten volle verzekerd, dat geene voordrachten voor het hart van Uwe Koninklijke Hoogheid welkomer zijn, dan die, welke strekken, om dit gewichtig volks-belang wel te regelen en te vestigen, onderwerp ik deswege een Concept-besluit met het volkomenst vertrouwen, zoowel aan Hare wijsheid en doorzicht, als aan Hare vaderlijke bezorgdheid voor de belangen der Nederlandsche Jeugd".

„Ik ben met den diepsten eerbied"

(get.) H. VAN STRALEN,

Commissaris-generaal voor de Binnenlandsche Zaken.

BESLUIT

van den 20sten Maart 1814, waarbij de Wet van den 3den April 1806, betrekkelijk het lager Schoolwezen, in werking wordt gebracht.

WIJ WILLEM enz.

In aanmerking nemende, dat het Lager Schoolwezen, gedurende den tijd der Fransche overheersching, geenszins met die oplettendheid en onbekrompene zorg is behandeld geworden, welke hetzelve verdient, en die ook bevorens hier te Lande aan hetzelve was te koste gelegd;

En willende een zoo aangelegen onderwerp, hoe eer hoe liever herstellen op den voet, welke alomme als de nuttigste en doelmatigste erkend en door de ondervinding zelve als zoodanig aangeprezen is;

Gehoord de voordracht van Onzen Commissaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken;

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1. De Wet van den 3den April 1806 zal, bij voortduring, beschouwd worden als de grondslag der Nederlandsche schoolinrichting, en zullen alle daarop rustende algemeene en bijzondere schoolverordeningen niet alleen worden gehandhaafd in de provinciën alwaar dezelve bereids zijn ingevoerd, maar ook, behoudens de noodzakelijke modificatiën, in die gedeelten van den Staat in werking worden gebracht, welke, in den jare 1806, zich daarvan afgescheurd bevonden, en eerst onlangs met denzelven hereenigd zijn of verder zullen worden.

Art. 2. Ter vervulling der openvallende plaatsen van schoolonderwijzers, zullen, op den tot hiertoe gebruikelijken voet, de opgeroepene wettige sollicitanten aan een vergelijkend examen worden onderworpen, en zal, na ontvangst van het verslag deswege, Onze Commissaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken de autorisatie tot de aanstelling of toelating verleenen, en de vereischte akte uitreiken.

Art. 3. Onze Commissaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken zal Ons nader dienen van consideratiën over de

vrage, of en in hoeverre de kosten van het onderwijs gevoegelijk door andere middelen dan door subsidie uit 's Lands schatkist zouden kunnen worden bestreden, en speciaal omtrent hetgene, met dit oogmerk, ten aanzien der reeds bestaande of verder op te richten en uit te breiden gemeentelijke schoolfondsen behoort te worden vastgesteld.

Art. 4. Inmiddels, en in afwachting Onzer finale beslissing deswege, zullen aan de school-onderwijzers uit 's Lands kasse, en te rekenen van primo December 1813, of zoodanige traktementen of subsidiën worden uitbetaald, als zij vóór de inlijving dezer Landen in Frankrijk, respectievelijk uit 's Lands of uit eenige algemeene kasse genoten hebben.

Art. 5. Onze Commissaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken is belast met de executie van dit besluit enz.

Gegeven te 's Gravenhage, enz.

„De voornaamste en heilzaamste bepalingen der Nederlandsche Schoolwetgeving werden op Belgischen bodem en tot in Luxemburg overgebracht. Dit geschiedde niet op Wetgevend noch Koninklijk gezag; maar alleen, onder 's Konings machtiging, op ministerieële resolutiën en verordeningen, welke bovendien slechts vervat waren in den vorm van Voorloopige Instructiën, eerst voor eene tijdelijke Jury, daarna voor de, ter vervanging dier Jury benoemde, Districtsschoolopzieners en Commissiën van Onderwijs in elke der Zuidelijke Provinciën en het Groot-Hertogdom. De laatste Instructie ging vergezeld door nadere bepalingen wegens het afnemen en afleggen der examens en eene algemeene schoolorde. Men verlangde wel eens meer wettelijke tusschenkomst en verordeningen. Bij den gang, die gekozen en gevolgd werd, bleef de verantwoordelijkheid op het Ministerie, en voor den Koning en den Wetgever de gelegenheid om te herdoen, hetgeen van achteren blijken mocht min gepast of min tijdig gedaan te zijn. Kon, ook van deze zijde, de zoo moeielijke en teedere zaak met te groote omzichtigheid worden aangevangen?" (Van den Ende).

Grondwet voor de Vereenigde Nederlanden.
Van den 29sten Maart 1814.

Art. 140. „Ter bevordering van Godsdienst, als een vaste steun van den Staat en ter uitbreiding van kennis, is het openbaar onderwijs op de hooge, middelbare en lage scholen een aanhoudend voorwerp van de zorg der Regeering. De Souvereine Vorst doet van den staat dier scholen jaarlijks aan de Staten Generaal een uitvoerig verslag geven."

Art. 141. „Als eene zaak van hoog belang wordt ook het arm-bestuur en de opvoeding der arm-kinderen der aanhoudende zorg der Regeering aanbevolen. De Souvereine Vorst doet insgelijks van de inrichtingen dienaangaande jaarlijks een uitvoerig verslag aan de Staten Generaal geven."

4 Maart 1815.

Bij Koninklijk Besluit van 4 Maart 1815, No. 87, werden de bestaande Departementale Commissiën van Onderwijs ontbonden en vervangen door Provinciale Commissiën van Onderwijs, „in dier voege, dat in elke Provincie of Landschap der Vereenigde Nederlanden, ééne zoodanige Commissie zal worden gevestigd."

Het aantal schooldistricten werd gebracht op 70, het aantal schoolopzieners op 74, aangezien eenige Districten werden waargenomen door twee Schoolopzieners.

21 Maart 1815.

BESLUIT van Z. M. den Koning der Nederlanden, van den 21 Maart 1815 No. 18, houdende eene tijdelijke verandering in de bepalingen, betrekkelijk de Onderwijzers van den derden Rang.

Wij Willem, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.

Gezien Art. 16 der verordeningen op het afnemen en afleggen der Examens van degenen, welke lager onderwijs begeeren te geven, behoorende tot de Wet van 3 April 1806, waarbij wordt vastgesteld, dat de Getuigschriften van den derden en vierden of laagsten rang

alleen gerechtigen om te staan naar de verkrijging van Scholen, gelegen binnen het Ressort der Commissie van Onderwijs, door welke deze Getuigschriften werden afgegeven;

Gelet op Art. 27 van dezelfde verordeningen, waarbij de interpretatie, alteratie en ampliatie dezer reglementaire beschikkingen aan Ons wordt gereserveerd;

Gehoord de voordracht van Onzen Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, bij Missive van den 18 Maart 1815 No. 38;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1.

Dat, gedurende de eerste drie volgende jaren, te rekenen van de dagteekening dezes besluits af, aan de bezitters of verkrijgers van den derden rang als Onderwijzer, de bevoegdheid zal worden verleend, gelijk dezelve hun verleend wordt bij dezen, om binnen alle de Provinciën dezer Landen te staan naar die Scholen, tot welke zij wegens hunnen verkregen rang gerechtigd zijn, blijvende voorts het, bij Art. 16 der Verordeningen op de Examens, vastgestelde, ten aanzien der bezitters of verkrijgers van den vierden rang, onveranderd en in deszelfs volle kracht.

2.

Dat, na expiratie der eerstvolgende drie jaren, de bepaling, vervat in Art. 16 der verordeningen betrekkelijk de Getuigschriften van den derden rang, weder hare volle kracht en werking zal hernemen.

En wordt Onze Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken belast met de executie van dit besluit, hetwelk door de Staats-Courant zal worden publiek gemaakt.

's Gravenhage, den 21 Maart 1815.

(get.) WILLEM.

Van wege den Koning

(get.) A. R. FALCK.

Accordeert met deszelfs Origineel

De Griffier ter Algemeene Staats Secretarie

(get.) L. H. ELIAS SCHOVEL. L. G.

Dit besluit werd tot 1830 om de drie Jaren herhaald.

18 Juni 1815.

Proclamatie van Z. M. den Koning der Nederlanden, bevattende de door de vanwege de Hooge Verbondene Mogendheden vastgestelde, en door gezegde Zijne Majesteit aangenomen artikelen op welke België met de Vereenigde Nederlanden is vereenigd.

GRONDWET voor het Koninkrijk der Nederlanden.
Van den 24 Augustus 1815.
(Staats-Courant D' A°. 1815. No. 204).

Tiende Hoofdstuk.

Van het onderwijs en het Armbestuur.

Art. 226.

Het openbaar onderwijs is een aanhoudend voorwerp van de zorg der Regeering. De Koning doet van den Staat der hooge, middelbare, en lage scholen, jaarlijks, aan de Staten-Generaal een uitvoerig verslag geven.

31sten Mei 1816.

Bij Koninklijk Besluit van 31sten Mei 1816 werd besloten tot de oprichting van twee kweekscholen van onderwijzers bij de lagere scholen, ééne voor de Noordelijke provinciën, te Haarlem en ééne voor de Zuidelijke provinciën. Bij Koninklijk Besluit van 29 Juli 1817 werd nader bepaald, dat deze kweekschool zou worden gevestigd te Lier.

18 April 1818.

Koninklijk Besluit van den 18 April 1818, art. 5.

Zoodra de kinderziekte zich in een huis openbaart, zullen geene kinderen uit zoodanig huis op eenig school hoegenaamd mogen worden gezonden of toegelaten, zoolang die besmetting duurt. Alle ouders, voogden of toezicht hebbenden, alsmede de schoolhouders en schoolhouderessen zullen, ieder voor zooveel hun aangaat, voor de stipte uitvoering dezer bepaling moeten zorg dragen.

Bij circulaire van Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken van 31 Maart 1825, is bepaald: dat er geene kinderen

tot de scholen zullen mogen worden toegelaten, dan die voorzien zijn van een bewijs, dat zij de koepok-inënting ondergaan of de natuurlijke kinderziekte gehad hebben.

---

18 April 1818, art. 6.

Koninklijk Besluit van 18 April 1818, art. 6.

Onder scholen worden insgelijks verstaan, naai- en breiwinkels, speel- en kinderschooltjes, in één woord, alle zoodanige verzamelingen van kinderen, die de opvoeding en het onderwijs van kinderen ten doel hebben.

26 November 1829.

ONTWERP VAN WET op het onderwijs; door Z. M. den Koning voorgedragen aan de Staten-Generaal op 26 November 1829, en ingetrokken op den 27 Mei 1830.

Edel Mogende Heeren!

Bij het openen uwer tegenwoordige Zitting hebben Wij aan U Edel Mogenden Ons voornemen te kennen gegeven, om eene wet op het openbaar onderwijs aan de beraadslagingen van U Edel Mogenden te onderwerpen, ten einde door gemeen overleg meerdere vastheid te geven aan de milde beginselen, naar welke, met opzicht tot dat gewichtig onderwerp, moet gehandeld worden. Wij voldoen aan die kennisgeving door het ontwerp van wet, hetwelk hiernevens aan U Edel Mogenden wordt aangeboden.

De samenstelling van hetzelve was met vele en groote moeielijkheden vergezeld. Daarbij toch moest altijd in het oog worden gehouden de verplichting van elke Regeering, bovendien in de Nederlandsche Grondwet uitdrukkelijk bepaald, om voor het openbaar onderwijs bij aanhoudendheid te zorgen, de noodzakelijkheid om genoegzame waarborgen tegen het, in deze vooral zoo gevaarvolle, misbruik eener betamelijke vrijheid te bezitten, en Onze oprechte begeerte om, voor zooverre zulks met Onze plichten overeenkomstig is, aan de geuite wenschen voldoening en aan de bestaande meeningen geenen aanstoot te geven.

De overweging van dit alles zou onoverkomelijke zwarigheden opgeleverd hebben, indien men niet alle de deelen van het ontwerp aan ééne hoofdgedachte ondergeschikt en één hoofdbeginsel, dat van vrije uitoefening, overal ten grondslage had gelegd. Evenwel heeft dit beginsel in zooverre beperkt moeten worden, als de welvaart en zekerheid van den Staat dit vereischen, en wordt daarbij aan Ons overgelaten, om, ter voldoening van hetgeen Ons opgelegd is, in het geheele Rijk een openbaar onderwijs te behouden, evenredig aan de verstandelijke en zedelijke behoeften der Natie, en hetwelk evenmin van de wisselvalligheid der bijzondere inrichtingen afhankelijk is, als het deszelfs oprichting en meest mogelijke ontwikkeling belet.

Wij vertrouwen, dat het bijgaande ontwerp aan die bedoelingen beantwoordt.

En hiermede, Edel Mogende Heeren, bevelen Wij U in Godes Heilige Bescherming.

's Gravenhage, den 26 November 1829.

(get.) WILLEM.

Wij Willem, bij de gratie Gods Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het van belang is den voet te bepalen, op welken het geven van onderwijs zal worden geregeld, wel voornamelijk met opzicht tot die instellingen, welke geenen onderstand uit eenige openbare kas genieten.

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Het onderwijs is huiselijk of openbaar.

Art. 2. Het huiselijk onderwijs, gegeven wordende, onder toezicht van ouders of voogden, van leden van één en hetzelfde huisgezin, is aan geenerlei voorwaarden gebonden.

Art. 3. Het openbaar onderwijs wordt gegeven:

1o. In instellingen, welke door de zorg van het

algemeen Bestuur of van Provinciale of Plaatselijke Besturen zijn opgericht, of door dezelve, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk onderhouden worden;

2o. In instellingen, welke, door bijzondere personen opgericht, door hen buiten bezwaar van eene openbare kas onderhouden worden;

3o. Door personen, hun beroep makende van het geven van onderwijs aan leden van onderscheidene huisgezinnen.

Art. 4. Het onderwijs in eerstgenoemde instellingen wordt door ons geregeld.

Art. 5. Het is elken Nederlander geoorloofd het lager, middelbaar of hooger onderwijs te geven op de wijze, aangewezen onder No. 2 en 3, van Art. 3, mits voldoende aan de volgende voorwaarden.

Hij zal van zijn voornemen aan het Gemeentebestuur schriftelijk kennis geven, met overlegging

1o. Van het programma van hetgeen, waarin hij zich voorstelt onderwijs te geven of te doen geven.

2o. Van een bewijs van bekwaamheid, hetwelk zal bestaan:

a. Voor het lager onderwijs, waardoor verstaan wordt het onderwijs aan kinderen beneden de twaalf jaren, in lezen, schrijven, rekenen en de eerste beginselen van spraakkunst, geschiedenis en aardrijkskunde, – in eene verklaring, af te geven door de Commissie in Art. 6 vermeld, dat hij de vereischte kundigheid bezit in die wetenschappen, waarin hij verlangd heeft geëxamineerd te worden.

b. Voor het middelbaar onderwijs en voor alle ander wetenschappelijk onderwijs, hetwelk niet onder de benaming van hooger onderwijs kan worden begrepen, - hetzij in eene dergelijke verklaring, als voor het lager onderwijs vereischt wordt, hetzij in

Academische graden, op eene der Nederlandsche Hoogescholen verkregen; en

c. Voor het hooger onderwijs, in Academische graden, op eene der Nederlandsche Hoogescholen verkregen.

3o. Van een bewijs van goed gedrag, af te geven door de Gemeentebesturen van de plaatsen, alwaar hij gedurende de drie laatste jaren zijn verblijf heeft gehouden.

Dit bewijs zal van den volgenden inhoud zijn:
„Wij Burgemeesters en Wethouders (Schepenen of „Assessoren) van . . . . Provincie . . . . verklaren „overeenkomstig de waarheid, dat de Heer (naam „en voornaam) deze Stad (of Gemeente) van den „. . . . tot den . . . . heeft bewoond, in dezelve het „beroep van . . . . heeft uitgeoefend, en geene aan„leiding tot eenige klacht omtrent zijn gedrag heeft „gegeven."

Indien het Gemeentebestuur redenen meent te hebben, om het gevraagde bewijs te weigeren, zal de belanghebbende zich in hooger beroep tot de Gedeputeerde Staten, en vervolgens tot Ons kunnen wenden

Het Gemeentebestuur, de voorzegde kennisgeving en stukken ontvangen hebbende, zal in het geval dat daarbij de oprichting eener school bedoeld wordt, zich daartegen kunnen verklaren, op grond van het reeds bestaan binnen de Gemeente van eene of meerdere scholen; hetzelve zal daarvan aan hem, die de school wil oprichten, schriftelijk mededeeling doen, en voorts deszelfs bezwaren met de oorspronkelijke kennisgeving, binnen eene maand aan de beslissing der Gedeputeerde Staten onderwerpen. Deze zullen uitspraak doen binnen eene maand, nadat de stukken bij hen zullen zijn ingekomen. Indien de ondernemer der school geene kennis ontvangt van de bezwaren van het Plaatselijk Bestuur, binnen eene

maand nadat de stukken door hem zullen zijn ingeleverd, zal hij de school kunnen openen. Hetzelfde zal hij kunnen doen, wanneer, na verloop van twee maanden, geene beslissing van Gedeputeerde Staten aan hem mocht zijn bekend gemaakt.

Art. 6. In iedere Provincie zal eene Commissie zijn van examen, samengesteld uit den Gouverneur en twee Leden van de Gedeputeerde Staten, jaarlijks door de vergadering der Provinciale Staten te kiezen. Zij zal zich, naar gelang van den aard van het examen, één of meer deskundigen kunnen toevoegen.

Die Commissie zal bevoegd zijn aan bijzondere personen de bewijzen van bekwaamheid tot het onderwijs, in Art. 5 No. 2 a en b vermeld, en tot het oprichten, voor hunne rekening, van scholen tot dat einde af te geven na een examen, hetwelk in het openbaar zal worden gehouden. Deze bewijzen zullen van kracht zijn in alle de Gemeenten der Provincie, waar zij zijn afgegeven.

Art. 7. Tot het geven van onderwijs zijn onbevoegd:

1°. Allen tegen wie een vonnis, houdende veroordeeling tot eene lijf- of onteerende straf, hebbende kracht van gewijsde, is uitgesproken.

2°. Allen tegen wie een soortgelijk vonnis, houdende veroordeeling tot correctioneele straffen, is uitgesproken, tenzij Gedeputeerde Staten, uit hoofde van den aard van het misdrijf, het niet noodzakelijk achten de uitsluiting te handhaven.

Art. 8. Alvorens zijn beroep te aanvaarden, zal de onderwijzer, in handen van den Burgemeester, afleggen den volgenden eed, welke door hem en den Burgemeester in duplo zal worden onderteekend; zullende het eene exemplaar ter Secretarie van de Gemeente worden nedergelegd, en het andere opgezonden aan den Procureur des Konings van het Arrondissement.

„Ik zweer getrouwheid aan den Koning en gehoor„zaamheid aan de Grondwet en aan de wetten op

„het openbaar onderwijs, van niets te onderwijzen of „te laten onderwijzen, hetwelk met de Grondwet, de „wetten van het Rijk, de openbare orde en rust, en „de goede zeden strijdig zoude zijn".

Art. 9. Alle instellingen van openbaar onderwijs, zonder uitzondering, zullen aan het toezicht van de openbare autoriteiten onderworpen, en dienvolgens steeds toegankelijk moeten zijn voor de personen, die van wege het plaatselijk, provinciaal of algemeen Bestuur bevoegd zijn, om den staat derzelve op te nemen. De onderwijzers, en allen, die in dezelve instellingen eenig beheer of toezicht hebben, zijn gehouden om aan de bovengemelde personen alle inlichtingen te geven, zoo mondelijk als schriftelijk, welke dezelve vorderen.

Art. 10. Geene vreemdelingen zullen scholen mogen oprichten, of aan de huizen mogen gaan om onderwijs te geven, zonder vooraf Onze Speciale toestemming te hebben verkregen.

De scholen van hen, die reeds toegelaten zijn, blijven behouden, en die, welke aan de huizen thans onderwijs geven, kunnen daarmede voortgaan.

Art. 11. Ieder, die de noodige kundigheden zal hebben opgedaan, zonder onderscheid, waar of hoe hij die verkregen zal hebben, zal toegelaten worden tot het afleggen der examens en het verkrijgen der getuigenissen of graden, welke tot het waarnemen van sommige ambten of beroepen vereischt worden.

Art. 12. Zij, die onderwijs mochten geven, zonder daartoe volgens de bepalingen der tegenwoordige wet bevoegd te zijn, zullen, behalve dat de school onmiddellijk door het Gemeentebestuur zal worden gesloten, gestraft worden met een boete van 50 tot 100 gulden, en ingeval van herhaling, van 100 tot 300 gulden.

Art. 13. Met dezelfde boete zal gestraft worden elk, die het overgelegd programma mocht overschrijden, of zich aan ééne der, in art. 9 vastgestelde, bepalingen onttrekken.

Bij verzwarende omstandigheden zal de overtreder in de uitoefening van zijn beroep kunnen worden geschorst, gedurende den tijd van z e s maanden.

Art. 14. Zij, die in hunne school beginsels mochten hebben geleerd of doen leeren, strijdig met den afgelegden eed, zullen worden gestraft met eene boete van 50 tot 300 gulden, en zelfs, naar gelang der verzwarende omstandigheden, onbevoegd kunnen worden verklaard tot de uitoefening van hun beroep. Ook zal de sluiting der school kunnen worden bevolen gedurende den tijd van drie maanden tot twee jaren; alles onverminderd de straffen, welke bij het strafwetboek zijn bepaald.

Art. 15. De bestraffing der misdrijven, in de vorige artikelen voorzien, behoort aan de gewone Rechtbanken.

Art. 16. De tegenwoordige wet zal door Ons worden ten uitvoer gelegd, uiterlijk binnen één jaar na de aanneming.

27 Mei 1830.

KONINKLIJKE BOODSCHAP van 27 Mei 1830, waarbij het bovenstaande ontwerp van Wet op het Onderwijs, door Zijne Majesteit werd ingetrokken.

Mijnheer de President!

Ingevolge de aankondiging, reeds bij het openen der tegenwoordige zitting van de Staten-Generaal gedaan, heeft de Koning eene Wet op het onderwijs aan de beraadslagingen van de Tweede Kamer onderworpen, ten einde, door gemeen overleg, meerdere vastheid te geven aan de milde beginselen, naar welke, met opzicht tot dat gewichtig onderwerp, moet gehandeld worden; terwijl de denkbeelden, die ten grondslage van de bepalingen van dat ontwerp hebben gestrekt, bij de Koninklijke boodschap van den 26 November 1829 zijn uiteengezet; en Zijne Majesteit voorts aan Hun Edel Mogenden, bij de boodschap van den 11 December daaraanvolgende, Hoogstdeszelfs verlangen heeft betuigd, om door de beraad-

slagingen der Kamer te zien toegelicht, of bij de voordracht, het doel van Zijner Majesteits pogingen, de vereeniging namelijk der betamelijke wenschen van alle ingezetenen, was getroffen.

Dan vermits de beraadslagingen der afdeelingen van de Tweede Kamer over dat onderwerp, den Koning hebben doen ontwaren, dat Hun Edel Mogenden in het algemeen van gevoelen zijn, dat het raadzamer en voordeeliger zoude wezen, voor het tegenwoordige niet over te gaan tot het daarstellen van wetsbepalingen over het onderwijs, zoo heeft zijne Majesteit goedgevonden zich met dat gevoelen te vereenigen, en de gemelde Voordracht in te trekken, waarvan ik de eer heb, op 's Konings last, aan U Hoog Edel Gestrenge, tot informatie van de Kamer, bij dezen kennis te geven.

Zijne Majesteit voedt de hoop, dat de zorgen, welke Hoogstdezelve aanhoudend zal aanwenden voor een onderwerp, hetwelk in zoo nauw verband staat met het welzijn des volks, en maatregelen, die Zijne Majesteit zich voorstelt te nemen, krachtdadig zullen medewerken om de gemoederen te vereenigen, en wanneer de ondervinding over de punten, waaromtrent de gevoelens uiteenloopen, meer licht zal hebben verspreid, de denkbeelden meer overeen zullen stemmen, en de behoeften van den tijd, evenals de belangen van het onderwijs, zullen voorkomen te eischen, dat door wettelijke voorschriften meer vastheid aan de te dier zake aan te nemene beginselen, of wel meer klem en kracht aan de beteugeling der aanmatigingen en misbruiken worde bijgezet, dan zal Zijne Majesteit nader de medewerking van Hun Edel Mogenden met volle vertrouwen inroepen.

De Secretaris van Staat,
(get.) J. G. DE MEY VAN STREEFKERK.

27 Mei 1830.

BESLUIT van den 27sten Mei 1830,
houdende wijzigingen in de bestaande bepalingen omtrent het onderwijs.

Wij Willem, enz.

In aanmerking nemende, dat Wij, in overeenstemming met

het gevoelen bij de afdeelingen der Tweede Kamer van de Staten-Generaal geuit, het aan Hun Edel Mogenden ingezonden ontwerp van wet nopens het onderwijs hebben ingetrokken;

Willende al aanstonds, bij wijziging der bestaande verordeningen, het daaromtrent in onderscheidene gedeelten van het Rijk bestaande verschil, ten aanzien van sommige bepalingen, doen ophouden, en aan de beginselen van vrijheid nopens het onderwijs, onder de noodige voorzorgen, meerdere ruimte verleenen, en verlangende tevens den voortgang van het lager onderwijs meer en meer te bevorderen;

Gelet op art. 73, 145, 155, 226 en 228 der grondwet, en op de wet van den 6den Maart 1818;

Herzien Onze besluiten van den 14den Juni en 14den Augustus 1825;

Op het rapport van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken;

Den Raad van State gehoord;

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1. De autorisatie, bij de thans bestaande verordeningen vereischt tot het oprichten van lagere scholen, zal voortaan in het geheele Rijk verleend worden, in de steden, door de stedelijke besturen, en, ten platten lande door de plaatselijke besturen, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten der provincie, alles nadat de noodige inlichtingen zullen zijn ingewonnen omtrent het doel, den aard en de inrichting der op te richten scholen.

De autorisatie zal op gelijke wijze verleend worden tot het oprichten van scholen en verdere instellingen voor het middelbaar of hooger onderwijs, en tot het houden van openbare voorlezingen, voor zooverre deze verschillende instellingen buiten medewerking of bezwaar van eenig openbaar bestuur zullen bestaan.

Art. 2. Behalve voor zooverre 's Rijks lagere scholen betreft en de onderwijzers-posten, waaraan eenig inkomen van 's Lands wege is verbonden, zal zich de tusschenkomst van het departement van Binnenlandsche Zaken, ten aanzien van beroepingen, aanstel-

lingen of admissiën van onderwijzers van lagere scholen, voortaan bepalen tot de gevallen, waarin er daaromtrent bij de betrokkene ambtenaren of besturen verschil van gevoelen, bezwaren of bedenkingen mochten ontstaan.

In alle andere gevallen zal de Gouverneur der provincie, na zich te hebben verzekerd, dat de bestaande verordeningen behoorlijk zijn opgevolgd, tot de beroeping, aanstelling of admissie dadelijk laten overgaan.

Art. 3. Bij het openvallen eener school-opzienersplaats zal de provinciale commissie van onderwijs eene voordracht inleveren bij Gedeputeerde Staten, welke dezelve, voorzien van hunne consideratiën en, zulks verkiezende, met twee personen vermeerderd, aan het departement van Binnenlandsche Zaken zullen opzenden, ten einde de benoeming vervolgens op de gewone wijze plaats hebbe.

Art. 4. De provinciale Staten en plaatselijke besturen zullen de meest geschikte middelen aanwenden of voorstellen, ten einde er alom gelegenheid voorhanden zij, om de jeugd van alle standen der maatschappij een behoorlijk lager onderwijs te doen erlangen, bij bekwame onderwijzers, en in ruime en welingerichte scholen.

Om te kunnen nagaan, wat er tot volledige bereiking van dat doel alsnog dient te worden gedaan, zal er eene algemeene opneming geschieden, zoowel van het getal en den staat der scholen, als van de schoolmeubelen en der jaarwedden, en verdere voordeelen, aan de onderwijzers-posten verbonden.

Art. 5. Aan de openbare onderwijzers in het voorschreven vak zal, zooveel mogelijk, toegewezen worden:

1°. Het genot van eene woning en hof.

2°. Een vast inkomen.

3°. Een veranderlijk inkomen, hetwelk naar evenredigheid der schoolgaande kinderen, zal worden betaald, hetzij uit de middelen der belanghebbende

gemeenten, hetzij door de ouders der schoolgaande kinderen, of vanwege die kinderen door hunne voogden, en, voor zooveel arme kinderen betreft, door de liefdadige gestichten, waardoor die kinderen worden onderhouden.

In allen gevalle zullen, uit de tot dit einde door de gemeenten te verleenen uitkeering of uit de schoolgelden, ook de boeken en schoolbehoeften, door de zorg van de plaatselijke besturen, tot gebruik der leerlingen worden aangeschaft.

Art. 6. Aan Gedeputeerde Staten en aan de plaatselijke besturen wordt opgedragen, om de meest geschikte maatregelen te nemen, ten einde aan de kinderen, in de scholen opgenomen, behoorlijke gelegenheid worde gegeven, om het godsdienstig onderwijs, bij of vanwege de leeraars der gezindheid, waartoe de kinderen behooren, te kunnen ontvangen, mitsgaders om te waken, dat men zich in die scholen van geen boek bediene, hetwelk iets bevatte, strijdig met de maatschappelijke orde of de zeden, of wel, dat aan de eene of andere der gezindheden, waartoe de kinderen behooren, aanstoot zoude kunnen geven.

Art. 7. Door de Staten van elke provincie en van het Groothertogdom Luxemburg zal, in eene hunner eerstkomende algemeene vergaderingen, een reglement opgesteld of de bestaande herzien worden, en een of ander voorts aan Ons ter goedkeuring worden aangeboden, strekkende, om de uitvoering der voorafgaande bepalingen omtrent het lager onderwijs te verzekeren en te regelen, in verband met de bijzondere aangelegenheden van elke provincie, waarbij in aanmerking zal komen:

1°. Het maken van schikkingen wegens eene billijke verdeeling der kosten, vallende op de scholen, welke dienen voor onderscheidene gemeenten of gedeelten van dien.

2°. Eene verdeeling der scholen in klassen, met be-

paling van een m i n i m u m van het vaste inkomen der onderwijzers voor iedere klasse.

3°. De bepaling van een m a x i m u m van het, voor ieder schoolgaand kind, aan den onderwijzer toekomend veranderlijk inkomen of schoolgeld, alsmede het maken van schikkingen, ten einde de richtige inning der schoolgelden te verzekeren.

4°. Het nemen van maatregelen, ter bevordering van het daarstellen van bewaarscholen voor kinderen beneden de zes jaren, en van werkscholen voor arme kinderen, vooral van het vrouwelijk geslacht.

Art. 8. Het staat iederen Nederlander, die in de uitsluiting, bij art. 11 vastgesteld, niet valt, vrij, om op de bijzondere scholen en instellingen, waartoe, op den voet van art. 1, autorisatie zal zijn verleend, in de onderwerpen van het middelbaar of hooger onderwijs, aan anderen onderricht te geven; vreemdelingen hebben daartoe Onze speciale vergunning noodig.

Art. 9. Een ieder, die de noodige kundigheden zal hebben opgedaan, zonder onderscheid, waar of hoe hij die verkregen zal hebben, zal toegelaten worden tot het afleggen der examens en het verkrijgen der getuigschriften of graden, welke tot het waarnemen van sommige ambten of beroepen vereischt worden.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken zal Ons, zoodra mogelijk, de noodige voordracht aanbieden, tot het bepalen der wijze, waarop de hierboven bedoelde examens zullen worden afgenomen.

Art. 10. Alle instellingen van onderwijs, zonder uitzondering, zullen aan het toezicht der openbare autoriteiten onderworpen, en dienvolgens steeds toegankelijk moeten zijn voor de personen, die, vanwege het plaatselijk, provinciaal of algemeen bestuur, bevoegd zijn, om den staat derzelven op te nemen.

De onderwijzers, en allen, die in dezelve instellingen eenig toezicht of beheer hebben, zijn gehouden, om aan de bovengemelde personen alle inlichtingen te

geven, zoo mondeling als schriftelijk, welke dezelven vorderen.

Art. 11. Tot het geven van onderwijs zijn onbevoegd alle, tegen welke een vonnis, hebbende kracht van gewijsde, is uitgesproken, houdende veroordeeling tot eene lijf- of onteerende straf, of tot eene correctioneele straf, wegens eene daad, strijdig met de zeden, of waardoor de algemeene achting en het vertrouwen verloren gaan.

Ingeval van twijfel of geschil over de toepassing van dat beginsel, zal deswege door Gedeputeerde Staten worden beslist.

Art. 12. Door de vorenstaande verordening wordt geene verandering toegebracht aan de bestaande bijzondere bepalingen, ten aanzien van instellingen, hoofdzakelijk bestemd, om jongelingen tot den geestelijken stand op te leiden.

Art. 13. De besluiten van den 14den Juni en 14den Augustus 1825 worden, als door de bovenstaande en vroegere bepalingen vervangen en vervallen, bij dezen ingetrokken.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het Staatsblad zal worden geplaatst.

Gegeven te 's Gravenhage enz.

17 Juli 1830.

Koninklijk Besluit van 17 Juli 1830.

School-onderwijzers van den derden rang zullen bij voortduring de bevoegdheid hebben om binnen alle provinciën des Rijks te mogen staan naar scholen, waartoe zij wegens hunnen rang gerechtigd zijn.

13 Augustus 1831.

BESLUIT van den 13den Augustus 1831, betreffende het recht verstand der artikelen 1 en 2 van het besluit van den 27sten Mei 1830, omtrent het onderwijs.

Wij WILLEM, enz.

Op het rapport van Onzen Staatsraad, ad interim, belast met de directie van het departement van Binnenlandsche Zaken, van den 20sten Juli laatstl., no. 84, nopens een, tusschen onzen Staatsraad, Gouverneur van Zuid-Holland en het stedelijk bestuur van Delft gerezen verschil, bij gelegenheid der oprichting aldaar van nieuwe lagere scholen;

verlangende Onze Staatsraad, Gouverneur voornoemd, uitlegging te bekomen van Ons besluit van den 27sten Mei 1830, bepaaldelijk ten aanzien van de toelating van lagere onderwijzers bij bijzondere scholen van de tweede klasse;

Overwegende, dat Wij, bij het nemen van opgenoemd besluit, zijn uitgegaan van het algemeen plaats hebbende en op de verordeningen voor het lager onderwijs gegronde gebruik, volgens welk, in iedere stad of gemeente, het getal der bijzondere scholen van de tweede klasse is bepaald, in dier voege, dat, bij het wegvallen van ééne dezer scholen, zich gewoonlijk vele personen voordoen, bereid om eene nieuwe soortgelijke school op te richten, en dat uit die personen, na gehouden vergelijkend examen, alsdan eene keuze gedaan wordt; Den Raad van State gehoord;

Hebben goedgevonden en verstaan te verklaren, gelijk Wij verklaren bij deze, dat de bedoeling van Ons besluit van den 27sten Mei 1830 is geweest, om de vergelijkende examens, bij het toelaten van onderwijzers voor bijzondere scholen van de tweede klasse, in den regel bij te behouden, en om de machtiging tot de toelating te doen verleenen door den Gouverneur der provincie, met vrijlating evenwel aan laatstgenoemden ambtenaar om in omstandigheden, waarin het houden van een vergelijkend examen niet doeltreffend, en alzoo aan bedenkingen onderhevig mocht geacht worden, de stukken, volgens art. 2 van Ons meergenoemd besluit, op te zenden aan het departement van Binnenlandsche Zaken, hetwelk alsdan de machtiging tot toelating, ook zonder gehouden vergelijkend examen, zal kunnen verleenen, gelijk zulks plag te geschieden.

Bevelende Wij voorts, dat de toelatingen, welke, sedert het nemen van Ons meergenoemd besluit van den 27sten Mei 1830, mochten geschied zijn in strijd met de tegenwoordige verklaring, herzien en nader in verband met dezelve zullen behandeld worden.

Onze Staatsraad, ad interim, belast met de directie van het departement van Binnenlandsche Zaken, zal zorg dragen voor de uitvoering dezes, welke in het Staatsblad zal worden geplaatst.
's Gravenhage enz.

8 Augustus 1832.

Besluit des Konings.

Art. 1. Met den eersten Januari 1833 zal de post van Hoofd-Inspecteur van het middelbaar en lager onderwijs worden opgeheven en vereenigd met dien van Inspecteur der Latijnsche scholen, onder den titel van Inspecteur der Latijnsche scholen en van het middelbaar en lager onderwijs.

Art. 2. Aan den tegenwoordigen Hoofd-Inspecteur van het middelbaar en lager onderwijs, den Heer A. van den Ende, wordt uit die betrekking, te rekenen van gemeld tijdstip, een eervol ontslag verleend, onder dankzegging voor de langdurige en gewichtige diensten aan den Lande bewezen, en onder uitnoodiging om, bij voorkomende gelegenheid, met zijnen raad te blijven voorlichten.

Art. 3. De Heer A. van den Ende voors. zal van den 1 Januari 1833 af aan genieten een pensioen van drie duizend gulden; op welk tijdstip tevens zal ophouden het aan den Hoofd-Inspecteur toegestaan abonnement voor bureau-kosten; zullende dat pensioen worden ingeschreven op het tweede bijboek der pensioenen enz.

ADRIAAN VAN DEN ENDE. 11 October 1768 – 28 Juni 1846.

1 October 1800. Van den Ende in algemeene betrekking ter zake van het Lager Schoolwezen en Onderwijs aan het Agentschap van Nationale Opvoeding verbonden.

13 September 1803. V. d. E. aangeschreven op speciale autorisatie van het Staatsbewind, de jaarlijksche Vergadering van Afgevaardigden als Amanuensis ten dienste te staan.

29 October 1805.	Commissaris tot de zaken van het Lagere Schoolwezen en Onderwijs binnen het Bataafsch Gemeenebest.
23 Februari 1808.	Inspecteur van het Lager Schoolwezen en Onderwijs.
18 Januari 1809.	Inspecteur-Generaal van het Latijnsch en Lager Schoolwezen.
30 April 1812.	Inspecteur-Generaal van de Keizerlijke Universiteit.
December 1813.	Commissaris voor de zaken van het publiek Onderwijs.
22 April 1814.	Commissaris voor de zaken van het Middelbaar en Lager Onderwijs bij het Departement van Binnenlandsche Zaken. (2 Augustus 1815. De Latijnsche Scholen beschouwd als de eerste trap van het Hooger Onderwijs).
29 Augustus 1817.	Hoofd-Inspecteur van het Middelbaar en Lager Onderwijs.
1 Januari 1833.	De post van Hoofd-Inspecteur van het Middelbaar en Lager Onderwijs opgeheven en vereenigd met dien van Inspecteur der Latijnsche Scholen en van het Middelbaar en Lager Onderwijs. Adriaan van den Ende eervol ontslag verleend.

Grondwet 1840, Art. 224.

Het openbaar onderwijs is een aanhoudend voorwerp van de zorg der Regeering. De Koning doet van den Staat der hooge, middelbare en lage scholen, jaarlijks, aan de Staten-Generaal een uitvoerig verslag geven.

---

2 Januari 1842.

Kon. Besl. van 2 Januari 1842, n°. 61, (St. bl. 1), houdende nadere bepalingen omtrent het lager Schoolwezen.

Wij WILLEM II, enz.

Gelet op de bij ons ingekomen adressen, houdende bezwaren,

betrekkelijk het lager onderwijs, en willende daarin te gemoet komen, voor zooveel zulks, behoudens de bestaande wettelijke bepalingen, kan geschieden, alsmede allen mogelijken waarborg daarstellen tegen elke, met den geest der wet strijdige toepassing, en bepaaldelijk tegen iedere krenking der verschillende gevoelens, waarvan de vrijheid bij de grondwet is verzekerd;

Gezien de rapporten van onzen directeur-generaal voor de zaken van den roomsch-katholieken eeredienst, van 1 Augustus 1840, n°. 2/D 200, en van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 20 November 1840, n°. 530;

In overweging genomen hebbende het rapport van 19 Januari 1841, aan Ons uitgebracht door de bij Ons besluit van 12 November 1840, n°. 15, benoemde commissie tot onderzoek van de voormelde bezwaren, alsmede de daarbij aan Ons gedane voorstellen;

Gelet op de nadere rapporten van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 16 Maart en 13 Augustus 1841, n°. 157 en litt. A/B, alsmede dat van 30 December 1841 n°. 617;

Willende gelijktijdig het misbruik te keer gaan, hetwelk ons is gebleken, in meer dan één geval, met betrekking tot het huisonderwijs te zijn ontstaan uit eene onjuiste opvatting van art. 4 van het reglement litt. A, behoorende bij de wet van 3 April 1806;

Gezien de daaromtrent door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken uitgebrachte rapporten, van 17 November 1838, n°. 143, en 28 Mei 1839 n°. 153;

Den Raad van State gehoord,

Hebben besloten en besluiten:

1. De bemoeienissen bij Kon. besl. van 13 Maart 1821, n°. 85 en bij art. 2 van het Kon. besl. van 27 Mei 1830 (St. bl. n°. 9), opgedragen aan de Gouverneurs, worden overgedragen op de Gedeputeerde Staten der respectieve provinciën, met dien verstande echter, dat het aan Gedeputeerde Staten (ook in verband met het bepaalde bij art. 5 der wet van 3 April 1806) zal vrijstaan, een lid uit hun midden te benoemen, ter waarneming van het voorzitterschap der provinciale commissiën van onderwijs.
2. Tot handhaving der gelijkheid van allen voor de wet, en ter voorkoming, dat niet aan het lager onderwijs

eenige uitsluitende of eenzijdige richting worde gegeven, zal voortaan, bij het doen van voordrachten ter vervulling der openvallende schoolopzienersplaatsen, overeenkomstig art. 10 der wet voor het lager schoolwezen en onderwijs van 3 April 1806, in het oog moeten worden gehouden, dat de samenstelling der provinciale commissiën van onderwijs, wat aangaat de verschillende godsdienstige gezindten van hare leden, zooveel mogelijk, in evenredigheid kome met de onderlinge godsdienstige verhouding van de bevolking in iedere provincie.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken zal onverwijld onderzoeken, in hoeverre er, hetzij behoefte, hetzij aanleiding besta, om door splitsing der Schooldistricten de daarstelling dier evenredigheid te bespoedigen; hij zal ons vervolgens deswege verslag doen, en zoodanige maatregelen voorstellen, als waartoe dat onderzoek aanleiding zal hebben gegeven.

Wij behouden Ons voor, in afwachting, dat de bedoelde evenredigheid zal zijn daargesteld, ter tijdelijke tegemoetkoming, bij de provinciale commissiën van onderwijs te benoemen honoraire leden, welke aan de algemeene vergaderingen dier commissiën deel zullen nemen, over de aldaar voorkomende zaken mede zullen raadplegen, eene concludeerende stem zullen hebben, en, ofschoon niet tredende in de gewone functiën der schoolopzieners, zooals dezelve aan dezen bij hunne instructie zijn voorgeschreven, echter het recht zullen bezitten om al de lagere scholen in de provincie te bezoeken en omtrent die scholen in de vergaderingen voorstellen te doen.

Wanneer Ons, uit een daaromtrent door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken uit te brengen rapport, zal zijn gebleken, dat er redenen bestaan, om, in eene of meerdere provinciën, zoodanige honoraire leden te benoemen, zal de benoeming door Ons geschieden.

3. De benoeming van schoolopzieners zal voortaan slechts geschieden voor een tijdvak van zes jaren; zullende de aftredende schoolopzieners echter telken reize weder benoembaar zijn.

4. Bij wijziging in zooverre, van art. 9 van het reglement, behoorende bij de Wet van 3 April 1806, zal de schoolopziener van elk district niet slechts bevoegd, maar ook verplicht wezen, om, overigens op den voet van gemeld art. 9, in iedere bij hetzelve bedoelde kleinere stad of gemeente van zijn district een plaatselijk toevoorzicht daar te stellen, bestaande uit eenige leden, te kiezen, zooveel mogelijk, met inachtneming van de godsdienstige verhouding der bevolking van de betrokkene kleine stad of gemeente.

5. Naar gelang er vacatures zullen ontstaan in de plaatselijke schoolcommissiën, vermeld in art. 10 van het reglement A, behoorende bij de Wet van 3 April 1806, zal de vervulling mede moeten geschieden, zooveel mogelijk, met inachtneming der godsdienstige verhouding van de bevolking der betrokkene stad.

Bij uitbreiding van gemeld art. 10 zal ook, zonder inachtneming van het getal of van de soort der reeds bestaande scholen in iedere stad of gemeente, waarvan de bevolking 8000 zielen of daarboven bedraagt, eene plaatselijke schoolcommissie kunnen worden daargesteld, op den voet in gemeld art. omschreven.

6. Bij uitbreiding in zooverre, van art. 1 van het Kon. besl. van 27 Mei 1830 (St.bl. no. 9), zal, wanneer iemand zich, hetzij aan een stedelijk, hetzij aan een gemeentebestuur mocht hebben geadresseerd ter verkrijging van vergunning tot oprichting eener lagere school, en dat verzoek niet mocht zijn ingewilligd, de adressant zich kunnen wenden tot de Gedeputeerde Staten der provincie, welke alsdan, na het betrokken bestuur te hebben gehoord, naar bevind van zake, de weigering zullen kunnen handhaven, of wel de oprichting der school zullen kunnen inwilligen.

7. Bij het vervullen van schoolonderwijzersplaatsen in steden en gemeenten, waar slechts ééne lagere school bestaat, zal na gehouden vergelijkend examen, bij nagenoeg gelijke bekwaamheid en verdere geschiktheid der candidaten, billijk acht worden geslagen op derzelver

godsdienstige gezindte en op die van de meerderheid der ingezetenen.

In zoodanige steden en gemeenten, waar meerdere lagere scholen zijn, zal mede, ingeval van ontstane vacature, zooveel mogelijk worden gezorgd, dat bij nagenoeg gelijke bekwaamheid en verdere geschiktheid der candidaten, de billijke verhouding tusschen het getal schoolonderwijzers en onderwijzeressen der verschillende godsdienstige gezindten en de onderlinge verhouding der bevolking te dien opzichte worde behouden of hersteld.

8. Door onzen Minister van Binnenlandsche Zaken zullen, na gehouden overleg, voor zooveel noodig, met de departementen van eeredienst, aan ons maatregelen worden voorgedragen tot het doen ophouden (voor zooveel zulks behoudens alle verkregene rechten kan geschieden) van de verplichte vereeniging, waar die nog bestaat, der onderwijzersbetrekking met kerkelijke bedieningen.

9. Bij wijziging, in zooverre, van art. 28 van het reglement A, behoorende tot de wet van 3 April 1806, zullen al de in § 1 van art. 3 van gemeld reglement bedoelde bijzondere scholen der eerste klasse, die bij uitsluiting behooren tot een godshuis, van welke gezindte ook, behalve door kinderen tot zoodanig gesticht behoorende, ook kunnen bezocht worden door kinderen, wier ouders door het diaconie- of armbestuur dier gezindte worden gealimenteerd.

10. De Schoolonderwijzers bij de openbare lagere scholen, en bij de bijzondere lagere scholen van de tweede klasse, zijn gehouden om aan de geestelijken der onderscheidene godsdienstige gezindheden in hunne stad of gemeente, op derzelver te dien einde te doene schriftelijke aanvrage, opgave te doen van alle boeken, gezangen en schriften, waarvan zij onderwijzers bij het onderricht in hunne scholen gebruik maken.

Wanneer een geestelijke eenige bedenking tegen het gebruik maken van eenig zoodanig boek enz. mocht

hebben, en de onderwijzer zoude vermeenen zich naar die, aan hem schriftelijk mede te deelen, bedenking niet te moeten schikken, zal de geestelijke zich te dien opzichte kunnen adresseeren bij den schoolopziener (of bij de plaatselijke schoolcommissie), onder welke de school ressorteert.

Zoo deze de bedenking gegrond vindt, zal hij (of de plaatselijke schoolcommissie) het verder gebruik van het beklaagde aanstonds doen schorsen, en vervolgens (de plaatselijke schoolcommissie, door tusschenkomst van den schoolopziener, die in de commissie zitting heeft) de gansche toedracht der zaak aan de provinciale commissie van onderwijs, in hare eerste vergadering, doen kennen.

Indien de provinciale commissie, evenals de betrokken schoolopziener (of de plaatselijke schoolcommissie) de bedenking gegrond vindt, zal dezelve het gebruik van het beklaagde in al de scholen harer provincie verbieden.

Indien de provinciale commissie zich met het oordeel van den schoolopziener (of van de plaatselijke schoolcommissie), niet kan vereenigen, en alzoo de bedenking, door den geestelijke gemaakt, voor 's hands niet gegrond acht, zal zij de bedenking aan de kerkelijke overheid van den betrokken geestelijke voorstellen, met uitnoodiging om te verklaren, of en in hoeverre die bedenking in haren godsdienst of derzelver beginselen grond hebbe.

De provinciale commissie van onderwijs zal, alzoo nader ingelicht, naar bevind van zake, het gebruik van het beklaagde op al de voormelde lagere scholen in hare provincie verbieden of toelaten.

Indien de schoolopziener (of de plaatselijke schoolcommissie), aan welke eenige bedenking door eenen geestelijke wordt ingeleverd, dezelve niet gegrond acht, zal hij (of de plaatselijke schoolcommissie) zich bij de kerkelijke overheid van dien geestelijke vervoegen, ten einde eene verklaring te vragen, als boven is omschreven. Achtervolgens die verklaring zal de schoolopziener (of de plaatselijke schoolcommissie) het gebruik schorsen of toelaten.

Ingeval van schorsing zal de schoolopziener (of de plaatselijke schoolcommissie door tusschenkomst van den schoolopziener) van deze, gelijk van de gansche toedracht der zaak, met overlegging der stukken in voege voorschreven, in de eerstkomende vergadering kennis geven, aan de provinciale commissie van onderwijs, die alsdan, na gehouden deliberatie, naar bevind van zake, het beklaagde zal verbieden of toelaten; zullende echter bij gezegde deliberatiën in het oog moeten worden gehouden de noodzakelijkheid om te zorgen, dat er voor de verschillende vakken van het onderwijs alleszins doelmatige boeken ten gebruike der lagere scholen voorhanden blijven.

Ingeval het geheele boek enz. niet mocht zijn afgekeurd, zal evenwel, voor zooveel eenig lid de op bijzondere plaatsen gemaakte bedenkingen gegrond mocht vinden, daarop bepaaldelijk acht worden geslagen, te dien effecte, dat dit boek enz. niet gebruikt zal mogen worden, dan nadat de daarin voorkomende plaatsen, waarop aanmerkingen zijn gevallen, onleesbaar zullen zijn gemaakt, en (wanneer de samenhang van den tekst zulks mocht vorderen) zullen zijn vervangen door hetgene, onder toestemming van al de leden, door de provinciale commissie te dien einde woordelijk aan de onderwijzers zal zijn opgegeven, en zullen, in zoodanige gevallen, de leden, die de gemaakte aanmerkingen op eenige plaats gegrond hebben geacht, gehouden zijn, een opstel te maken, en aan de vergadering voor te stellen, van hetgeen ter vervanging van dezelfde plaats zoude kunnen worden opgegeven.

De schoolopzieners en de leden der plaatselijke schoolcommissiën, aan welke laatste de besluiten der provinciale commissiën te dezen opzichte zullen worden bekend gemaakt door den schoolopziener, die zitting heeft in de plaatselijke schoolcommissie, zullen er met de meeste zorg voor waken, dat de afgekeurde boeken, enz. van de bedoelde scholen worden geweerd, en dat van de boeken enz., waarvan eenige plaats of plaatsen zijn af-

gekeurd, geen ander gebruik worde gemaakt, dan overeenkomstig hetgene de provinciale commissie daaromtrent zal hebben bepaald.

Al het vorenstaande is ook toepasselijk op de boeken enz., die men als prijzen aan de leerlingen zoude willen uitreiken.

11. Terwijl het aan de onderwijzers bij de lagere scholen en bij de rijks-kweekscholen voor onderwijzers ten strengste verboden blijft, om in dezelfde onderwijs te geven in het leerstellige van eenig kerkgenootschap, of eenige uitlegging te geven of uitdrukking te bezigen, waardoor aan eene of andere gezindheid aanstoot zou kunnen worden gegeven, zullen voortaan, ter bevordering van het geven van zoodanig leerstellig godsdienstig onderwijs, door daartoe bevoegde personen, afzonderlijk en uitsluitend aan de kinderen, tot de respectieve kerkelijke genootschappen behoorende, dagelijks, te beginnen met het jaar 1842, de localen der openbare scholen gedurende één uur beschikbaar gesteld moeten worden, en zal men de bepaling van het daartoe te bestemmen uur, en van het gebruik daarvan, beurtelings ten behoeve van iedere kerkelijke gezindte, regelen, door tusschenkomst der schoolopzieners of der leden van de plaatselijke schoolcommissie, onder welke de scholen respectievelijk ressorteeren, na opzettelijk overleg met de geestelijken der verschillende kerkelijke gezindheden in de stad of gemeente.

12. Bij wijziging, in zooverre, van art. 4 van het reglement A behoorende bij de wet van 3 April 1806, zullen de huisonderwijzers en huisonderwijzeressen, in hunne eigene huizen of in de huizen van anderen, aan niet meer dan hoogstens vijf leerlingen tegelijkertijd onderricht mogen geven in zoodanige gedeelten van het lager onderwijs, bij art. 1 van het voornoemde reglement omschreven, als waarvoor zij de algemeene en speciale toelating verkregen hebben, ten ware evenwel, dat zich in één huisgezin een grooter aantal kinderen, mits tot hetzelve behoorende, mocht bevinden.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast

met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschriften zullen worden medegedeeld aan het departement voor de hervormde en andere eerediensten, en aan dat voor de zaken van den roomsch-katholieken eeredienst, tot informatie en naricht voor zooveel ieder aangaat, alsmede aan den Raad van State, en hetwelk in het Staatsblad zal worden geplaatst.

Gegeven te 's Gravenhage, enz.

2 Jan. 1842.

Circulaire van den Minister van Binnenlandsche Zaken, houdende nadere toelichting omtrent het Kon. besluit van 2 Januari 1842, no. 61 (St. bl. no. 1).

Het besluit is genomen, nadat bij het gouvernement al de ingekomen bezwaren en de daarop ingewonnen zeer uiteenloopende consideratiën en adviezen met de meeste oplettendheid en nauwgezetheid waren overwogen, en het alzoo was gebleken, dat, ofschoon de wijze van toepassing der bestaande verordeningen op het lager onderwijs, waarover men vermeende zich te moeten beklagen, de aanleiding tot het ontrusten der gemoederen had gegeven, de adressanten niet slechts bedoelden om daaromtrent voor het vervolg genoegzame waarborgen te verkrijgen, maar dat hun verlangen zich uitstrekte tot eene afscheiding der gemengde scholen in verschillende scholen van bepaalde godsdienstige gezindten, of wel tot het verkrijgen van vrijheid om zoodanige scholen, zonder eenige voorafgaande autorisatie, te mogen oprichten, door welk een of ander eene geheele verandering in de bij de wet vastgestelde grondbeginselen, waarop thans het lager onderwijs hier te lande is gevestigd, zoude worden teweeggebracht; terwijl het verder was gebleken, dat, hoewel dat verlangen door velen werd gedeeld, echter verreweg de meerderheid, zoo van hen, die hunne wenschen te dezer zake aan het gouvernement hadden kenbaar gemaakt, als van degenen, die door hetzelve wâren geraadpleegd, van gevoelen was, dat van gezegde grondbeginselen niet behoort te worden afgeweken.

Het gouvernement daarbij in aanmerking genomen hebbende den graad van ontwikkeling en bloei, waartoe het lager onderwijs gekomen is gedurende de vier en dertig jaren, dat hetzelve volgens die grondbeginselen bestuurd is geworden, heeft dan ook begrepen, dat er geene termen waren om thans van dezelve af te wijken, doch dat er maatregelen dienden te worden genomen, om de misbruiken, die in derzelver toepassing konden zijn ingeslopen, te doen ophouden, en om daardoor en door het geven van waarborgen tegen zoodanige misbruiken voor het vervolg al te doen, wat mogelijk was, om aan de ontruste gemoederen het noodige vertrouwen in te boezemen, zonder door hoogst moeielijke en gevaarlijke proefnemingen het openbaar lager onderwijs hier te lande wellicht aan teruggang en verval bloot te stellen, en zoodoende wederom van de andere zijde groote bezorgdheid te verwekken bij de hier voren bedoelde meerderheid.

Intusschen stelt het gouvernement er mede den hoogsten prijs op, dat aan de schoolkinderen, ieder naar de begrippen der kerk, waartoe zij behooren, grondig leerstellig godsdienstig onderwijs worde gegeven, en het is dan ook om hetzelve zooveel mogelijk te bevorderen, dat, volgens art. 11 van het besluit, de schoollokalen, te dien einde, dagelijks beschikbaar zullen zijn; terwijl daarenboven de kerkelijke autoriteiten der verschillende gezindheden van gouvernementswege zullen worden opgewekt en uitgenoodigd, om te zorgen, dat voor de schoolkinderen de weg tot het ontvangen van het bedoeld onderwijs al meer en meer worde geopend.

Maar is het van de eene zijde wenschelijk, dat hetgeen den kinderen aan leerstellig godsdienstig onderwijs ontbreke: van den anderen kant kan er niet te veel worden gezorgd, dat hetzelve niet anders dan buiten den schooltijd, en geheel afgezonderd, aan de kinderen, naar de verschillende kerkgenootschappen, waartoe zij behooren, worde gegeven, ten einde er geene de minste inbreuk worde gemaakt op den aard der gemengde scholen.

De geest van het besluit is dan ook deze, dat de bestaande wettelijke bepalingen omtrent het openbaar lager onderwijs gehandhaafd wordende, hetzelve zal blijven een belang van

louter burgerlijk maatschappelijken aard, buiten invloed van het leerstellige van eenig kerkgenootschap, en waarbij alle uitsluitende of eenzijdige richting moet worden vermeden, zoodat de met hetzelve in verband staande betrekkingen door ieder Nederlander, zonder onderscheid van godsdienst, kunnen worden bekleed, doch dat men hun, die bezorgdheid hebben wegens de strikt onpartijdige handhaving dezer beginselen, zooveel mogelijk waarborgen wil geven, onder anderen door uitdrukkelijk te bepalen, dat bij de benoeming tot gezegde betrekkingen acht geslagen zal moeten worden op het daarstellen, zooveel mogelijk, eener billijke evenredigheid tusschen de leden der verschillende kerkgenootschappen. Dit oogmerk blijkt meer bepaaldelijk uit art. 2, 4, 5, 7 en 8 van het besluit.

Het beginsel gehandhaafd wordende, dat het openbaar lager onderwijs buiten den invloed van het leerstellige van eenig kerkgenootschap moet blijven, heeft men tevens waarborgen willen geven, dat op de scholen niets worde geleerd, dat met eenige godsdienstleer *in strijd* zoude zijn, en ofschoon aan de geestelijkheid der onderscheidene gezindten geene autoriteit met betrekking tot het openbaar lager onderwijs mocht worden toegestaan, heeft men echter begrepen, dat de geestelijken, uit den aard der zaak, het meest bevoegd zijn, om te dien opzichte een wakend oog te houden, en dat hun dus gelegenheid moest worden verschaft, om zich bekend te maken met hetgene op de scholen geleerd wordt, ten einde zij, daarin iets vindende, dat zij vermeenen als strijdig met de leer hunner kerk beschouwd te moeten worden, zulks zouden kunnen aanduiden, en daaromtrent hunne bezwaren zouden kunnen inbrengen.

Dit punt, hetwelk vele moeielijkheden opleverde, is thans geregeld geworden bij art. 10 van het besluit.

De goede werking dezer bepaling, met hoeveel zorg ook gesteld, zal evenwel grootendeels afhangen van de welwillende medewerking van allen, die er bij betrokken zijn, en van hun ernstig voornemen, om, met inachtneming der noodzakelijkheid, dat er steeds voor alle vakken van het onderwijs eene genoegzame keuze van goede en doelmatige boeken enz. blijve bestaan, echter alles, wat aanstoot zoude kunnen geven, te doen ophouden of te vermijden, maar tevens om geene meerdere

zwarigheid in den weg te leggen, dan waartoe men zich in gemoede verplicht zal achten.

Dit een en ander zal, zoo ik vertrouw, voldoende zijn om UE. Groot Achtbaren nader bekend te maken met het oogpunt, waaruit het tegenwoordig besluit moet beschouwd worden, en om UE. Groot Achtbaren in staat te stellen, te dien opzichte de noodige inlichtingen en aanbevelingen te doen geworden aan allen, die in UE. Groot Achtbarens provincie in eenige betrekking tot het openbaar lager onderwijs staan.

Het gouvernement, dat het besluit genomen heeft met het doel, om, zooals in de praemissen is gezegd, zooveel mogelijk aan de geopperde bezwaren tegemoet te komen, voor zooveel zulks behoudens de bestaande wettelijke bepalingen kan geschieden, vermeent dan ook, door hetzelve al het mogelijke gedaan te hebben om het vertrouwen te doen terugkeeren, en verwacht tevens, dat ook zij, die in eenige betrekking tot het lager onderwijs staande, de bepalingen van het besluit wellicht zouden beschouwen als minder noodig, en als aanleiding kunnende geven tot verschillende moeielijkheden, desniettegenstaande, uit aanmerking van hetgene men aan een ieders gevoelen verschuldigd is, met de meeste welwillendheid steeds zullen medewerken om die moeielijkheden te vermijden, en om het besluit, door eene bedaarde en onpartijdige toepassing, inderdaad te doen strekken ter bevordering der belangen van het onderwijs.

Mocht echter deze verwachting onverhoopt niet worden verwezenlijkt, en mocht de ondervinding doen zien, dat de opvolging der bepalingen van het tegenwoordig besluit niet voldoende waren om het voorgestelde doel te bereiken, en dat dit van den anderen kant niet mogelijk is, zonder inbreuk te maken op de thans bestaande wetgeving, alsdan zoude er niets anders overblijven dan te overwegen, in hoeverre er termen zouden zijn om de zaak te maken tot een punt van beraadslaging bij de wetgevende Macht.

„Onder de wet van 1806 bestond geen vrijheid van onderwijs. Al had iemand de noodige bewijzen van bekwaamheid gegeven, hij mocht niet zonder bepaalde vergunning der gemeentelijke overheid een school oprichten. En zulk een vergunning werd volstrekt niet altijd gegeven, vooral niet, wanneer er sprake was van een school in katholieken of rechtzinnig protestantschen geest.

In 1823 liet de dichter Da Costa zijn „Bezwaren tegen den geest der eeuw" verschijnen. Hij had het echter tegen de richting, die aan het onderwijs werd gegeven, en niet tegen de wet zelve. Weinig jaren later evenwel begon men in de Zuidelijke Nederlanden te klagen over dwang, waartoe de wet aanleiding gaf. In 1828 kwamen er verzoekschriften in bij de Staten-Generaal, waarom de minister uitzicht gaf op een wijziging der schoolwet. De minister vroeg in 1829 aan de verschillende provinciale Commissies „of het met de belangen van een behoorlijk onderwijs strookende is, toe te laten, dat lieden, voorzien van certificaten van bekwaamheid, zich naar willekeur vestigen als particuliere onderwijzers, op de plaats, in de stad of de gemeente, die zij daartoe uitkiezen, of dat het dienstiger moet geacht worden, het getal onderwijzers te bepalen, met inachtneming van de plaatselijke gesteldheid en de behoeften der bevolking".[1]) Bijna alle Commissies waren, in strijd met de wenschen der Belgische geestelijkheid, van oordeel, dat op dit punt geen vrijheid moest gegeven worden. Toch trachtte de Minister een verzoening te bewerken en diende hij met dit doel in Nov. 1829 een ontwerp tot wijziging der schoolwet van 1806 in. Maar de Tweede Kamer kon zich daarmee blijkens het verhandelde in de afdeelingen niet vereenigen, zoodat de regeering haar voorstel introk. Zij trachtte toen het doel te bereiken door een Koninklijk Besluit van 27 Mei 1830, waarbij meer ruimte werd gegeven aan de vrijheid van onderwijs en waarbij nog eens op eerbiediging van de godsdienstige gevoelens der kinderen werd aangedrongen."

[1]) Het „Rapport van de Commissie over het onderwijs in het Groothertogdom Luxemburg" in 't bijzonder is een zeer lezenswaardig artikel.

„Het was bij art. 1 en 2 de bedoeling, dat de vergelijkende examens in den regel zouden behouden blijven. Er kon echter, zooals tot dusverre het geval was geweest, door de regeering vrijstelling worden verleend.

Het hoofddoel, dat men met deze bepalingen op het oog had: bevrediging der zuidelijke provinciën, werd, zooals de geschiedenis leert, niet bereikt. De vraag rijst nu, of het Koninklijk Besluit eenigen invloed had op de noordelijke provinciën; of men daar eenigszins vrijgeviger werd met het verleenen van vrijheid, om een bijzondere school op te richten, en of men de hand hield aan het tweede gedeelte van art. 6. En dan moeten we beslist ontkennend antwoorden. Met de meest mogelijke kleingeestigheid werd de oprichting van scholen in Roomschen of rechtzinnig protestantschen geest tegengegaan. Groen van Prinsterer had zich als raadsman van Willem I zeer beslist verklaard tegen „volledige vrijheid" van onderwijs. Hij achtte niet alleen toezicht ook op het bijzonder onderwijs noodig, maar wilde in hoofdzaak de wet van 1806 behouden. De moeilijkheden, die men echter aan zijn geestverwanten in den weg legde, waren oorzaak, dat hij overging tot de aanvallers der wet van 1806. Verder was ook de geest der groote meerderheid van de bevolking te zeer anti-Roomsch, dan dat men van de zijde der onderwijzers en schoolopzieners een billijke gezindheid of een stipte opvolging van bovengenoemd besluit zou mogen verwachten. Niets was zeker meer in strijd met art. 6 hierboven dan het lezen van den bijbel of het behandelen der bijbelsche geschiedenis op scholen, waar ook Roomsche kinderen gingen. Toch werd dit voortgezet."

„Men kenschetst den toestand zooals van den Ende hem had gewild en hij bij voortduring bleef, door te zeggen, dat de vrijzinnige meerderheid der hervormden wist te bewerken, dat in de meeste provinciën op bijna alle lagere scholen godsdienstonderwijs in haren geest werd gegeven. Wanneer het ernst was geweest met de bepaling, dat het leerstellig onderwijs aan de verschillende kerkgenootschappen zou overgelaten worden, dan had de hervormde kerk, zooals Nassau terecht opmerkt, op groote schaal iets moeten doen voor het godsdienstig onderwijs, zoodra de hervormde scholen der vorige eeuw en

het begin dezer eeuw een algemeen karakter kregen. Maar de hervormden lieten de zaak liever over aan de school- en catechiseermeesters. Enkele verstandige mannen, die de zaak beter beschouwden, vonden geen gehoor, en het schijnt zelfs, dat men hun den raad gaf, liever te zwijgen. Althans Dr. Nassau, die aandrong op een betere toepassing der wet van 1806 en die met terzijdestelling van de daarmee strijdige toelichtingen van v. d. Ende, den bijbel van de openbare school wilde hebben, schreef in het voorbericht der tweede afdeeling zijner „historische beschouwing van ons lager onderwijs": „Aanvankelijk was 't plan, in het tweede stuk, godsdienstig onderwijs te beschouwen. Intusschen werd den schrijver, van deze en gene zijde, te kennen gegeven, dat men liever zag, dat hij er zich niet mede bemoeide, ten minste niet opzettelijk er over handelde". Maar hij wees, zij het ook terloops, het vergrijp der meerderheid zeer goed aan, toen hij schreef: „Zonder in nader onderzoek te treden, is dit dus reeds zeker, dat het bijbellezen op de burgerscholen, den Roomschgezinde eene, in 't oog zijner kerk, eenzijdige richting geven moet, onbestaanbaar met de vrijheid der geloofsbelijdenissen. Keurt de Roomsche dan dit lezen af, dewijl zijne kerk 't hem verbiedt of alleen onder zekere bepalingen toelaat: 't wordt gewetensdwang, hem hiertoe te willen noodzaken, 't is schending van grond- en schoolwet."

Geen wonder, dat in dien toestand bij voortduring verschillende klachten rezen en dat men opnieuw adressen zond aan koning Willem I met verzoek om vrijheid van onderwijs. Deze werd echter niet verleend bij de grondwet van 1840, maar Willem I werd opgevolgd door een zoon, die veel belang stelde in de godsdienstige vrijheid zijner onderdanen. Een der eerste regeeringsdaden van Willem II was dan ook, dat hij eene commissie benoemde [1]), die middelen zou aan de hand doen, om te voorzien in de bezwaren. Deze commissie bestond uit een bisschop en een Roomsch rechtsgeleerde, uit Groen van Prinsterer, die de klagende minderheid der protestanten vertegenwoordigde en 3 voorstanders der wet van 1806, nl. een hoogleeraar der hervormde kerk, een hoogleeraar der Remonstrantsche kerk en een minister van staat."

[1]) Koninkl. Besluit 12 November 1840 (Staatsblad no. 72). (I. v. H.)

„Het rapport bewees echter, dat de verschillende partijen niet te bevredigen waren. Even beslist als de Roomschen en Groen van Prinsterer de vrijheid om een bijzondere school op te richten beschouwden als een recht, dat hun zonder onbillijkheid niet kon onthouden worden, even stellig verklaarden de andere leden, dat door zulk een maatregel ons volksonderwijs zou te gronde gaan. Toch deed de commissie eenige voorstellen om althans enkele onbillijkheden, die bij de toepassing der wet waren binnengeslopen, weg te nemen. Een van die maatregelen, door de commissie met eenparigheid van stemmen aanbevolen, was, dat bij weigering van het plaatselijk bestuur, om een bijzondere school te laten oprichten, de eindbeslissing aan den Koning zou zijn. Maar de Minister van Binnenlandsche Zaken begreep, dat zulk een bepaling bij de bekende gezindheid van den Koning vrijwel zou gelijk staan met de verlangde vrijheid van onderwijs, en zoo werd niet die maatregel ingevoerd, maar bepaald, dat de eindbeslissing door Gedeputeerde Staten zou genomen worden. Dit, de overige der door de commissie voorgestelde maatregelen en een bepaling betreffende het beschikbaar stellen der schoollokalen voor leerstellig onderwijs, die van Z. M. zelf afkomstig is, vormen samen het Kon. Besluit van 2 Januari 1842."

(Geschiedenis van de Opvoeding en het Onderwijs vooral in Nederland, door J. Versluys. Vierde gedeelte. Groningen — 1879 — W. Versluys.)

GRONDWET 1848.

Art. 194.

Het openbaar onderwijs is een voorwerp van de aanhoudende zorg der Regeering.

De inrichting van het openbaar onderwijs wordt, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen, door de wet geregeld.

Er wordt overal in het Rijk van overheidswege voldoend openbaar lager onderwijs gegeven.

Het geven van onderwijs is vrij, behoudens het toezicht der overheid, en bovendien, voor zoover het middelbaar en lager onderwijs betreft, behoudens het onderzoek naar de bekwaamheid

en zedelijkheid der onderwijzers; het een en ander door de wet te regelen.

De Koning doet van den staat der hooge-, middelbare en lagere scholen jaarlijks een uitvoerig verslag aan de Staten-Generaal geven.

No. 363. MISSIVE van den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2den December 1849, no. 4, 5de Afd., aan de Gedeputeerde Staten, houdende uitnoodiging tot het in acht nemen van de meest mogelijke vrijgevigheid bij de beoordeeling van verzoeken tot oprichting van scholen.

's Gravenhage, den 2den December 1849.

Krachtens art. 12 der schoolwet van den 3den April 1806, art. 1 van het koninklijk besluit van den 27sten Mei 1830 (Staatsblad no. 9) en art. 6 van het koninklijk besluit van den 2den Januari 1842 (Staatsblad no. 2) wordt tot de oprichting van scholen in steden vereischt de machtiging van het stedelijk bestuur zonder meer, en ten platten lande de machtiging van het plaatselijk bestuur, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, welke laatste bevoegd zijn, bij weigering van eenig gemeentebestuur om die machtiging te verleenen, die weigering te handhaven of wel de oprichting der school in te willigen.

De vergunning tot oprichting van scholen hangt dus af van de plaatselijke en provinciale besturen.

Niet zonder grond zou kunnen worden beweerd, dat de uitvoerende macht, ten deze aan die besturen toegekend, uit den aard der zaak ondergeschikt is aan de algemeene uitvoerende macht, en dat derhalve door den Koning zou kunnen worden bepaald, dat, bij weigering van eenig provinciaal bestuur om de machtiging tot oprichting eener school te verleenen, hooger beroep op Hem zal worden toegestaan.

Ik acht het evenwel, bij het naderen eener wetgeving op het lager onderwijs, onnoodig zoodanig voorstel aan Zijne Majesteit te doen, doch van den anderen kant zoude het mij zeer aangenaam zijn, indien de plaatselijke en provinciale besturen, bij de beoordeeling van aanzoeken tot oprichting van scholen,

voortaan, in den geest der tegenwoordige Grondwet, de meest mogelijke vrijgevigheid wilden in acht nemen. Daardoor zou de ongelijkheid ophouden, welke nu bestaat, daar sommige autoriteiten het oprichten van scholen zeer gemakkelijk, anderen daarentegen het moeielijk maken. Aldus zou tevens gevolg worden gegeven aan de toezegging des Gouvernements, om de bestaande wettelijke bepalingen in den meest milden zin toe te passen, en de voorstelling eener altijd ondragelijke willekeur worden tegengegaan.

Ik heb de eer UEdel Groot Achtbaren te verzoeken, zelve in dezen geest te willen handelen en de plaatselijke besturen uit te noodigen, Uw voorbeeld te volgen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(Get.) THORBECKE.

„De wet op het Lager Onderwijs, zooals zij hier achter volgt, heeft haren oorsprong in het wetsontwerp, dat bij Koninklijke boodschap van 22 September 1854, door den Minister van Reenen aan de Tweede Kamer werd aangeboden. Dat ontwerp bestond uit 26 artikelen en stelde de regeling voor niet alleen van het lager, maar ook van het middelbaar Onderwijs. Op 24 Mei 1855 bracht de Tweede Kamer daarover haar voorloopig verslag uit door hare rapporteurs, de Heeren Bosscha, de Kempenaer, van Lynden, ten Cate en Thorbecke. Ten gevolge van dat verslag werkte de Heer van Reenen zijn ontwerp, dat bij de Tweede Kamer geen gunstig onthaal genoten had, om, en diende een gewijzigd, nu alleen het lager onderwijs regelend ontwerp in onder dagteekening van den 30sten December 1855, dat, dank zij de aanmerkingen van de Tweede Kamer, meer dan de helft in volledigheid harer bepalingen had gewonnen, daar het ontwerp nu reeds 61 artikelen telde.

Ook over dat ontwerp bracht de Tweede Kamer een voorloopig verslag uit (29 April 1856), geteekend door de rapporteurs de Heeren Thorbecke, ten Cate, Bosscha, van der Poel en Heemskerk. De inmiddels, in Juli 1856 gevolgde verandering van Ministerie deed het tot dusver opgebouwde werk weder

in duigen vallen, en het nieuwe Ministerie, waarvan de hoofdleider van der Brugghen ook nu nog aan het bestuur is, verkondigde de belofte van het hooger, middelbaar en lager onderwijs te gelijk te regelen. Weldra echter zag men de groote moeielijkheid dezer drieledige taak in; de Minister (Dr. G. Simons) die haar op zich had genomen, trad af, en werd vervangen door den tegenwoordigen Minister van Binnenlandsche Zaken, den Heer A. G. A. van Rappard. Deze bood, bij Koninklijke boodschap van 21 Februari 1857, een wetsontwerp aan, dat voorstelde alleen het lager onderwijs te regelen en, met ruime gebruikmaking van het voorloopig verslag van April 1856, opnieuw veelszins was verbeterd en uit 67 artikelen bestond. De rapporteurs, de heeren van Nispen van Sevenaer, ten Cate, Heemskerk, Thorbecke en Bosscha, brachten over dit ontwerp op den 6den April 1857 het voorloopig verslag der Tweede Kamer uit. Op 16 Juni werden de gemaakte aanmerkingen beantwoord, onder geleide van een nieuw ontwerp, nu 70 artikelen tellende, waarop het eindverslag der Tweede Kamer (24 Juni) volgde. De discussiën begonnen op Maandag 29 Juni en werden met de aanneming der voordracht met 47 tegen 13 stemmen op Maandag 20 Juli gesloten, en hebben derhalve ruim drie weken geduurd.

Bij de Eerste Kamer kwam het wetsontwerp den 4den Augustus in, en reeds op den 10den brachten hare rapporteurs, de heeren van Wessem, van Andringa de Kempenaer, Hartevelt en van Rijkevorsel hun verslag uit, tegelijk met de Memorie van Beantwoording der Regeering. Uit dat verslag bleek, dat het wetsontwerp, gelijk het door de Tweede Kamer was geamendeerd en aangenomen, met „bijna algemeen genoegen" door de Eerste Kamer was ontvangen. De discussiën waren dan ook in die Kamer (12 Augustus) zeer kort, en duurden niet langer dan weinige uren, waarna de Eerste Kamer de wet met 34 tegen ééne stem (die van den heer van der Oudermeulen) aannam. Op den 13den bekrachtigde Z. M. de Koning de wet, die in het Staatsblad No. 103 zal worden opgenomen. (De wet op het Lager Onderwijs, volledig verklaard en toegelicht door Iz. J. Lion. Te Haarlem, bij de Erven F. Bohn 1857).

10 April 1857.

Zienswijze over één hoofdpunt des onderwerps.

„Toen die wet van 1806 geboren werd, was het een roem voor Nederland. Geen Staat in Europa had in het begin der eeuw zoo iets deugdelijks aan te toonen. Maar elke wet hoegenaamd is aan veroudering en uitputting van werkvermogen onderworpen. Te vergeefs werd door Besluiten getracht een verjongend leven in hare aderen te gieten. Het Besluit van den 2 Jan. 1842, in de meeste bijzonderheden geschoeid op hetgeen de meerderheid eener kort voorafgaande Staatscommissie van zaakkundige mannen, ter toepassing had aangeraden, was eene laatste proef om de Wet van 1806 in het leven te houden. Als toenmalig Minister voorzag ik wel dat het geen afdoend, bevredigend geneesmiddel, zoude opleveren; maar evenals de Koning zelf, begreep ik, dat men bij zulk eene belangrijke aangelegenheid hoogst behoedzaam moest te werk gaan, en geene meer afdoende veranderingen in wettelijken vorm moest voordragen, alvorens de natie zich proefondervindelijk had kunnen overtuigen, dat eene zoo echt nationale wet herziening vereischte.

W. A. Baron SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE,

Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

13 Augustus 1857.

WET van den 13 Augustus 1857 (Staatsblad no. 103) op het lager onderwijs.

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat art. 194 der Grondwet voorschrijft, dat de inrichting van het openbaar onderwijs, met eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen,

door de wet wordt geregeld; dat er overal in het Rijk van overheidswege voldoend openbaar lager onderwijs wordt gegeven, en dat het geven van onderwijs vrij is, behoudens het toezicht der overheid, en bovendien, voor zooveel het middelbaar en lager onderwijs betreft, behoudens het onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid der onderwijzers; het een en ander door de wet te regelen;

dat het noodzakelijk is, in afwachting der regeling van het middelbaar en hooger onderwijs, aan die bepalingen, voor zooveel het lager onderwijs betreft, gevolg te geven;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

TITEL I.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art. 1.

Het lager onderwijs wordt onderscheiden in gewoon en meer uitgebreid onderwijs.

Het gewoon lager onderwijs omvat het onderwijs in:

a. het lezen,
b. het schrijven,
c. het rekenen,
d. de beginselen der vormleer,
e. die der Nederlandsche taal,
f. die der aardrijkskunde,
g. die der geschiedenis,
h. die der kennis van de natuur,
i. het zingen.

Tot het meer uitgebreid lager onderwijs wordt gerekend het onderwijs in:

k. de beginselen der kennis van de levende talen,
l. die der wiskunde,
m. die der landbouwkunde,
n. de gymnastiek,
o. het teekenen,
p. de handwerken voor meisjes.

Art. 2.

Lager onderwijs wordt gegeven in scholen en in de woningen der ouders of voogden van de kinderen.

Het eerste is school-, het laatste huisonderwijs.

Onderwijs aan de kinderen van ten hoogste drie gezinnen gezamenlijk wordt nog als huisonderwijs beschouwd.

Art. 3.

De lagere scholen worden onderscheiden in openbare en bijzondere scholen.

Openbare Scholen zijn die, opgericht en onderhouden door de gemeenten, de provinciën en het Rijk, afzonderlijk of gezamenlijk; de overige zijn bijzondere scholen.

Aan bijzondere scholen kan vanwege de gemeente of de provincie subsidie worden verleend onder zoodanige voorwaarden, als het gemeente- of provinciaal-bestuur noodig acht.

De aldus gesubsidieerde scholen zijn toegankelijk voor alle kinderen, zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid. Het 1ste en 2de lid van art. 23 zijn op die scholen toepasselijk.

Art. 4.

Geen schoolonderwijs wordt gegeven in localen, die door den districts-schoolopziener verklaard zijn voor de gezondheid schadelijk te wezen of van onvoldoende ruimte voor het aantal schoolgaande kinderen.

Indien in zijne uitspraak niet wordt berust, beslissen Gedeputeerde Staten na een nieuw zelfstandig onderzoek.

Het komen in hooger beroep, zoo van de uitspraak van den schoolopziener als van die van Gedeputeerde Staten, geschiedt binnen veertien dagen, te rekenen van den dag, waarop de kennisgeving der uitspraak bij de belanghebbenden is ontvangen.

Tot het komen in hooger beroep zijn bevoegd allen, te wier nadeel de uitspraak is uitgevallen, met name de ouders of voogden der schoolgaande kinderen, indien de schoolopziener in de uitspraak van Gedeputeerde Staten heeft berust.

In afwachting der eindbeslissing, kan het onderwijs in het afgekeurde locaal worden voortgezet.

Art. 5.

Het schoolonderwijs wordt gegeven door hoofd- en hulponderwijzers, hoofd- en hulponderwijzeressen, en kweekelingen, zoo mannelijke als vrouwelijke.

Kweekelingen zijn zij, die, den ouderdom nog niet bereikt hebbende waarop zij tot het examen als hulponderwijzer of als hulponderwijzeres kunnen worden toegelaten, bij het onderwijs behulpzaam zijn.

Dien ouderdom bereikt hebbende, mogen zij als kweekelingen werkzaam blijven gedurende den tijd, die nog verloopen moet alvorens zij tot het examen kunnen worden toegelaten.

Indien kweekelingen het examen, vermeld in het 2de en 3de lid, met ongunstig gevolg hebben afgelegd, of om redenen, ter beoordeeling van den provincialen inspecteur, verhinderd zijn geweest, examen af te leggen, kunnen zij nog tot aan het eerstvolgend examen als kweekelingen werkzaam blijven.

Art. 6.

Niemand mag lager onderwijs geven, die niet in het bezit is der bij deze wet gevorderde bewijzen van bekwaamheid en zedelijkheid.

Vreemdelingen behoeven bovendien Onze vergunning.

Art. 7.

De bepalingen van het voorgaand artikel zijn niet toepasselijk op:

a. de kweekelingen, voor zooveel betreft het onderwijs in de school, waarin zij werkzaam zijn;

b. hen, die uitsluitend aan de kinderen van één gezin lager onderwijs geven;

c. hen, die, van het geven van het lager onderwijs geen beroep makende en zich zonder geldelijke belooning daartoe bereid verklarende, van Ons vergunning hebben verkregen tot het geven van zoodanig onderwijs;

d. de candidaten en doctoren in de letteren en in de wis- en natuurkunde, voor zooveel zij door hunne academische graden bevoegd zijn onderwijs te geven in een of eenige der vakken, vermeld in Art. 1.

Art. 8.

Die lager onderwijs geeft, zonder daartoe bevoegd te zijn of in strijd met het 1ste lid van art. 4, wordt voor de eerste maal gestraft met eene boete van vijf en twintig tot vijftig gulden, voor de tweede maal met eene boete van vijftig tot honderd gulden en gevangenisstraf van acht tot veertien dagen, te zamen of afzonderlijk, en vervolgens telkens met gevangenisstraf van eene maand tot een jaar.

Op hem, die buiten de grenzen zijner bevoegdheid lager onderwijs geeft, is de helft dezer straffen van toepassing. Hiervan zijn uitgezonderd de hulponderwijzers, tijdelijk aan het hoofd eener school geplaatst, mits de tijdelijke waarneming niet langer dan zes maanden dure.

Art. 463 van het Wetboek van Strafrecht en art. 20 der wet van den 29 Juni 1854 (Staatsblad no. 102) zijn ten deze toepasselijk.

Art. 9.

Bij elke veroordeeling tot boete wordt tevens door den rechter bepaald, dat indien de veroordeelde twee maanden na daartoe te zijn aangemaand, in gebreke blijft de boete of gerechtskosten te voldoen, de opgelegde straf zal worden vervangen door gevangenisstraf van ten hoogste veertien dagen, indien meer dan vijftig gulden, en ten hoogste zeven dagen, indien niet meer dan vijftig gulden aan boete is opgelegd.

Art. 10.

Behalve in de gevallen hierna vermeld, vervalt de bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs voor hem, die bij eindvonnis is veroordeeld:

a. wegens misdaad;

b. wegens diefstal, oplichting, meineed, misbruik van vertrouwen of aantasting der zeden.

Art. 11.

Die de bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs verloren heeft, kan haar niet terugkrijgen.

Art. 12.

Tot opleiding van onderwijzers zijn er ten minste twee

rijks-kweekscholen en worden van rijkswege aan enkele der meest voortreffelijke lagere scholen normaallessen verbonden.

De opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen op de lagere scholen wordt zooveel mogelijk van rijkswege bevorderd.

Art. 13.

Van elk besluit, krachtens deze wet door Gedeputeerde Staten genomen, kan bij Ons in beroep worden gekomen.

Art. 14.

De bepalingen dezer wet omtrent de onderwijzers zijn insgelijks op de onderwijzeressen van toepassing, voor zooverre zij voor deze geene uitzondering behelst.

Art. 15.

Deze wet is niet toepasselijk:

a. op hen, die uitsluitend onderwijs geven in een der vakken, vermeld onder i, n, o en p van art. 1, en op de daarvoor bestemde scholen;

b. op militaire onderwijzers en het onderwijs door hen gegeven aan militairen.

TITEL II.

VAN HET OPENBAAR ONDERWIJS.

§ 1 VAN DE SCHOLEN.

Art. 16.

In elke gemeente wordt lager onderwijs gegeven in een voor de bevolking en de behoefte voldoend getal scholen, toegankelijk voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid.

Het onderwijs omvat ten minste de vakken, vermeld onder a-i van art. 1. Waar behoefte aan uitbreiding bestaat en deze mogelijk is, worden een, meer of alle vakken, onder k-p van art. 1 vermeld, in het onderwijs opgenomen.

Twee of meer naburige gemeenten kunnen, met inachtneming

van art. 121. der wet van den 29 Juni 1851 (Staatsblad no. 85), zich vereenigen tot het oprichten en in stand houden van gemeenschappelijke scholen.

Art. 17.

De gemeenteraad bepaalt het getal der scholen. Zijn besluit wordt aan Gedeputeerde Staten medegedeeld.

Zoo Gedeputeerde Staten het getal onvoldoende achten, bevelen zij vermeerdering.

Indien het Ons onvoldoende voorkomt, kan vermeerdering door Ons worden bevolen.

De uitbreiding van het onderwijs, bij het 2de lid van het voorgaand artikel bedoeld, wordt op dezelfde wijze vastgesteld.

§ 2. VAN DE ONDERWIJZERS.

Art. 18.

Wanneer het getal der leerlingen op eene school meer dan zeventig bedraagt, wordt de hoofdonderwijzer bijgestaan door een kweekeling, meer dan honderd door een hulponderwijzer, meer dan honderd vijftig door een hulponderwijzer en een kweekeling. Boven dit getal wordt hij telkens voor vijftig leerlingen door een kweekeling, en voor honderd leerlingen door een hulponderwijzer bijgestaan.

Art. 19.

Aan elken hoofdonderwijzer wordt, behalve vrije woning, zoo mogelijk met een tuin, eene jaarwedde toegelegd.

Ingeval hem geene vrije woning kan verschaft worden, ontvangt hij eene billijke vergoeding voor huishuur.

Bij verschil tusschen den gemeenteraad en den onderwijzer omtrent het bedrag dier vergoeding beslissen Gedeputeerde Staten.

Ten behoeve van elken kweekeling, bedoeld in het voorgaand artikel, wordt den hoofdonderwijzer eene jaarlijksche toelage verleend.

Aan elken hulponderwijzer wordt eene jaarwedde toegelegd.

De jaarwedden en toelagen worden door den gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten bepaald.

Voor een hoofdonderwijzer is het bedrag der jaarwedde ten minste *f* 400, voor een hulponderwijzer ten minste *f* 200. Het bedrag der toelage is ten minste *f* 25.

Art. 20.

In gemeenten waarin, wegens de uitgebreidheid van haar grondgebied bij verspreide bevolking, een grooter aantal scholen vereischt wordt dan anders noodig zou zijn, kan, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, aan het hoofd van eene of eenige dier scholen een hoofd- of hulponderwijzer geplaatst worden, wiens jaarwedde ten minste f 200 bedraagt.

Art. 21.

Om als hoofd- of hulponderwijzer benoemd te kunnen worden, wordt vereischt het bezit:

a. eener acte van bekwaamheid tot het geven van schoolonderwijs.

b. van een getuigschrift van goed zedelijk gedrag, afgegeven door het dagelijksch bestuur der gemeente of gemeenten, waar de bezitter gedurende de twee laatste jaren heeft gewoond.

Art. 22.

De hoofdonderwijzers worden benoemd door den gemeenteraad uit eene voordracht van minstens drie en hoogstens zes personen, opgemaakt door burgemeester en wethouders, in overleg met den districtsschoolopziener, na een vergelijkend examen, door hem of onder zijn opzicht afgenomen ten overstaan van burgemeester en wethouders, of van afgevaardigden uit hun midden en van de plaatselijke schoolcommissie of van afgevaardigden uit die commissie. De leden van den raad worden tot het bijwonen van dit examen uitgenoodigd.

De hulponderwijzers worden benoemd door den gemeenteraad uit eene voordracht van drie personen, opgemaakt door burgemeester en wethouders in overleg met den hoofdonderwijzer en den districts-schoolopziener.

De hoofd- of hulponderwijzers kunnen door burgemeester en wethouders, den schoolopziener gehoord, worden geschorst. Burgemeester en wethouders geven zoo spoedig mogelijk rekenschap van hun besluit aan den raad.

De hoofd- en hulponderwijzers worden ontslagen door den gemeenteraad, op voordracht van burgemeester en wethouders en den districts-schoolopziener. Ontslag op eigen verzoek geschiedt rechtstreeks door den raad.

Is schorsing of ontslag, naar inzien der plaatselijke schoolcommissie of van den districtsschoolopziener noodig en de gemeenteraad nalatig of weigerachtig daartoe over te gaan, dan kan de schorsing of het ontslag door Gedeputeerde Staten geschieden.

Schorsing geschiedt voor drie maanden en met behoud of met gedeeltelijk of geheel verlies der bezoldiging gedurende het buiten dienst blijven.

Die ontslagen zijn ter zake van een ergerlijk levensgedrag of het verspreiden van leeringen, strijdig met de goede zeden of aansporende tot ongehoorzaamheid aan de wetten des lands, kunnen door Gedeputeerde Staten worden verklaard hunne bevoegdheid tot het geven van onderwijs verloren te hebben.

Het benoemen en ontslaan der kweekelingen geschiedt door den hoofdonderwijzer, onder goedkeuring van den districtsschoolopziener.

Ingeval van schorsing, ontslag of ontstentenis van den hoofd- of hulponderwijzer, wordt door burgemeester en wethouders, in overleg wat den hoofdonderwijzer betreft met den districtsschoolopziener, wat den hulponderwijzer aangaat met den hoofdonderwijzer, in de tijdelijke waarneming der opengevallen plaats voorzien. Die van hoofdonderwijzer moet uiterlijk binnen zes maanden na het openvallen zijn vervuld.

Art. 23.

Het schoolonderwijs wordt, onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden, dienstbaar gemaakt aan de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen en aan hunne opleiding tot alle Christelijke en maatschappelijke deugden.

De onderwijzer onthoudt zich van iets te leeren, te doen of toe te laten, wat strijdig is met den eerbied, verschuldigd

aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden. Het geven van onderwijs in de godsdienst wordt overgelaten aan de kerkgenootschappen. Hiervoor kunnen de schoollocalen buiten de schooluren ten behoeve van de leerlingen, die er ter school gaan, beschikbaar worden gesteld.

Art. 24.

De hoofd- en hulponderwijzers bekleeden geene ambten of bedieningen dan met goedkeuring van Gedeputeerde Staten, die vooraf burgemeester en wethouders, en in gemeenten van 3000 zielen en daarboven de plaatselijke schoolcommissie, in de overige gemeenten den districts-schoolopziener hooren.

Zij drijven geen handel, doen geen nering noch oefenen eenig beroep uit; dit verbod is mede toepasselijk op de leden van het gezin der hoofd- en hulponderwijzers, voor zooverre het verbodene ten huize van dezen zou geschieden.

Art. 25.

Aan hoofd- en hulponderwijzers wordt in de volgende gevallen en onder de daarbij gestelde voorwaarden pensioen ten laste van den Staat verleend.

Art. 26.

Recht op pensioen wordt, na bekomen eervol ontslag, verkregen op bereikten vijf en zestigjarigen leeftijd, en veertigjarigen diensttijd.

Insgelijks kan pensioen worden verleend aan hen, die, na tienjarigen diensttijd, uit hoofde van ziels- of lichaamsgebreken voor de waarneming hunner betrekking ongeschikt zijn en op dien grond eervol ontslag hebben bekomen. Die ongeschiktheid wordt aangenomen op de verklaring van den districts-schoolopziener en van Gedeputeerde Staten.

Bij de berekening van het pensioen komen alleen in aanmerking diensten, onder deze wet als hoofd- of hulponderwijzer en, vóór dien tijd, als onderwijzer aan eene openbare school, ten behoeve van het lager onderwijs bewezen.

Voor hem, die niet eervol wordt ontslagen, gaat aanspraak op pensioen verloren.

Art. 27.

Het pensioen beloopt voor elk jaar dienst een zestigste deel van de jaarwedde, die over de laatste twaalf maanden, het eervol ontslag voorafgegaan, heeft gediend tot grondslag van de betaling der bijdrage, bij art. 28 bepaald, doch mag nimmer het twee derde gedeelte dier jaarwedde te boven gaan.

Art. 28.

Als bijdrage voor pensioen wordt door de hoofd- en hulponderwijzers, te rekenen van het tijdstip waarop deze wet in werking treedt, jaarlijks betaald twee ten honderd van de jaarwedde aan hunne betrekking verbonden. Die bijdrage komt ten voordeele van den Staat en wordt door de zorg der gemeente-besturen geïnd en aan 's Rijks schatkist verantwoord.

Art. 29.

Door de gemeenten, uit welke, krachtens deze wet, hoofd- of hulponderwijzers worden gepensioneerd, wordt aan den Staat een derde gedeelte van het bedrag van het pensioen vergoed.

Art. 30.

De bepalingen van de artt. 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 37, 40 en 41 der wet van den 9den Mei 1846 (Staatsblad no. 24), zooals die bij de wet van den 3den Mei 1851 (Staatsblad no. 49) zijn gewijzigd, zijn op de pensioenen der hoofd- en hulponderwijzers toepasselijk.

§ 3. Van de kosten van het onderwijs.

Art. 31.

Elke gemeente voorziet in de kosten van haar lager onderwijs, voor zooverre die niet komen ten laste van anderen, of op andere wijze worden gevonden.

Art. 32.

Die kosten zijn:

a. de jaarwedde der hoofd- en hulponderwijzers;

b. de toelagen ten behoeve der kweekelingen;

c. de kosten van het oprichten en in stand houden of het huren der schoolgebouwen;
d. die van het aanschaffen en onderhouden der schoolmeubelen en der schoolboeken en schoolbehoeften der leerlingen;
e. die van licht en brand, benoodigd voor de schoollokalen;
f. die van het oprichten en in stand houden of het huren der onderwijzerswoningen;
g. de vergoeding aan de hoofdonderwijzers voor het gemis van vrije woning;
h. de bijdrage der gemeente in het pensioen der onderwijzers;
i. de kosten der plaatselijke schoolcommissie.

Art. 33.

Ter tegemoetkoming in deze kosten, kan eene bijdrage voor ieder schoolgaand kind worden geheven.

Bedeelden en zij, die, schoon niet bedeeld, onvermogend zijn schoolgeld te betalen, worden niet aan de heffing onderworpen.

Het gemeentebestuur bevordert zooveel mogelijk het schoolgaan der kinderen van bedeelden en onvermogenden.

Art. 34.

Het invoeren, wijzigen of afschaffen van schoolgeld geschiedt met inachtneming van de artt. 232–236 der wet van den 29sten Juni 1851 (Staatsblad No. 85).

De invordering wordt geregeld door eene plaatselijke verordening, overeenkomstig de bepalingen van de artt. 258–262 dier wet.

Art. 35.

Voor de kinderen van dezelfde klasse eener school is het schoolgeld gelijk.

Voor twee of meer kinderen uit één gezin, gelijktijdig ter school gaande, kan het bedrag lager worden gesteld.

Art. 36.

Indien Wij, na onderzoek door Gedeputeerde Staten en de

Provinciale Staten gehoord, oordeelen, dat eene gemeente door de uitgaven, tot eene behoorlijke inrichting van haar lager onderwijs vereischt, te zwaar zou worden gedrukt, wordt hetgeen ten laste der gemeente zal blijven door Ons bepaald, en in het overige door de provincie en het Rijk, elk voor de helft, voorzien.

TITEL III.

VAN HET BIJZONDER ONDERWIJS.

Art. 37.

Tot het geven van bijzonder schoolonderwijs of van huisonderwijs wordt vereischt het bezit:

a. eener akte van bekwaamheid;

b. van gelijk getuigschrift als in art. 21, lit. b, is vermeld;

c. van een bewijs, dat beide deze stukken door burgemeester en wethouders der gemeente, waar het onderwijs zal gegeven worden, zijn gezien en in orde bevonden.

Art. 38.

Omtrent de afgifte van het bewijs, vermeld bij lit. c van art. 37, wordt uiterlijk binnen vier weken, te rekenen van den dag, waarop de aanvrage daartoe geschied is, door burgemeester en wethouders beslist.

Van die beslissing af, wanneer binnen dien termijn de beslissing aan de belanghebbenden niet is kenbaar gemaakt, wordt beroep toegelaten op Gedeputeerde Staten.

Na afwijzing door Gedeputeerde Staten, of indien binnen den tijd van zes weken hunne beschikking aan de belanghebbenden niet is kenbaar gemaakt, kan bij Ons in beroep worden gekomen.

Art. 39.

De onderwijzers, die bij het geven van bijzonder schoolonderwijs of van huisonderwijs, leeringen verspreiden, strijdig met de goede zeden of aansporende tot ongehoorzaamheid aan de wetten des lands, kunnen, op voordracht van burgemeester en wethouders, van de plaatselijke schoolcommissie of van den

districts-schoolopziener, door Gedeputeerde Staten worden verklaard hunne bevoegdheid tot het geven van onderwijs verloren te hebben.

Deze bepaling is ook van toepassing op de onderwijzers, die zich aan een ergerlijk levensgedrag schuldig maken.

TITEL IV.

VAN DE AKTEN VAN BEKWAAMHEID TOT HET GEVEN VAN ONDERWIJS.

Art. 40.

De akten van bekwaamheid tot het geven van school- en huisonderwijs worden verkregen door het afleggen van examens.

Art. 41.

Hiertoe wordt twee malen 's jaars in elke provincie de gelegenheid aangeboden door eene commissie, samengesteld uit den inspecteur en vier schoolopzieners.

Die commissie houdt hare zittingen in de hoofdplaats der provincie. Zij is bevoegd zich door deskundigen te doen bijstaan.

De aanwijzing der schoolopzieners en de bepaling van den tijd, waarop de commissiën vergaderen, geschiedt door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

De examens worden in het openbaar gehouden, met uitzondering van die der onderwijzeressen.

Art. 42.

De tijd, gedurende welken de examens worden gehouden, wordt bij openbare aankondiging ter algemeene kennis gebracht.

Die een examen wenscht af te leggen, meldt zich tijdig aan bij den schoolopziener van het district, waarin hij woont, of, van buiten 's lands komende, voornemens is zich te vestigen, met opgave van de akte, die hij verlangt.

Hij legt daarbij over een of meer getuigschriften van zijn goed zedelijk gedrag en zijne geboorte-akte.

De dag en plaats van het examen worden hem door den schoolopziener bekend gemaakt.

Hij legt het examen af in de provincie waar hij woont, of, van buiten 's lands komende, voornemens is zich te vestigen.

Art. 43.

Om tot het examen te worden toegelaten, moet de gevorderde ouderdom zijn bereikt.

Deze is bepaald voor de huisonderwijzers, huisonderwijzeressen, hulponderwijzers en hulponderwijzeressen op 18 jaren, voor de hoofdonderwijzers en hoofdonderwijzeressen op 23 jaren.

Art. 44.

Voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als hulponderwijzeres en als hulponderwijzer wordt gevorderd:

goed lezen en schrijven;

voldoende kennis der zinsontleding, der spelregels en eerste gronden der Nederlandsche taal;

vaardigheid om zich, zoowel mondeling als schriftelijk, juist en gemakkelijk uit te drukken;

beginselen van de vormleer;

rekenen, zoowel met geheele getallen als gewone en tiendeelige breuken, toegepast op munten, maten en gewichten; — als hulponderwijzer daarenboven de leer der evenredigheden;

aardrijkskunde en geschiedenis;

beginselen van de kennis der natuur;

theorie van het zingen;

beginselen van onderwijs en opvoeding.

Art. 45.

Voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres wordt gelijke kennis als van den hulponderwijzer gevorderd, maar grondiger en met toepassing op hare bestemming als hoofdonderwijzeres.

Art. 46.

Voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid

als hoofdonderwijzer wordt gelijke kennis als van den hulponderwijzer gevorderd, doch grondiger, meer omvattend en ontwikkeld.

Art. 47.

Zij, die eene der akten verlangen of reeds verkregen hebben in de drie voorgaande artikelen genoemd, worden, op hun verzoek, daarenboven onderworpen aan een examen in een of meer der vakken, vermeld onder k — p van art. 1.

Art. 48.

Het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als huisonderwijzer of huisonderwijzeres loopt over een of meer der vakken, vermeld in art. 1.

Daarbij wordt althans gelijke kennis als van den hulponderwijzer gevorderd.

Art. 49.

Wanneer het examen naar genoegen der commissie is afgelegd, wordt door haar aan den geëxamineerde de verlangde akte uitgereikt.

Op de akte van bekwaamheid tot het geven van schoolonderwijs, worden tevens het vak of de vakken van het meer uitgebreid lager onderwijs aangeteekend, waarin met gunstig gevolg examen is afgelegd.

Insgelijks worden op de akten van bekwaamheid tot het geven van huisonderwijs de verdere vakken van het lager onderwijs aangeteekend, waarin met gunstig gevolg examen is afgelegd.

Art. 50.

De akte van bekwaamheid wordt uitgereikt tegen betaling van:

tien gulden voor die van hoofdonderwijzer en die van hoofdonderwijzeres;

vijf gulden voor die van hulponderwijzer en die van hulponderwijzeres;

vijf gulden voor die van huisonderwijzer en die van huisonderwijzeres in meer dan één vak.

drie gulden voor die van huisonderwijzer en die van huisonderwijzeres in één vak.

Voor de eerste aanteekening op de akte voor het schoolonderwijs wordt betaald drie gulden, en op die voor het huisonderwijs in één vak twee gulden. De eerste aanteekening op de akte voor het huisonderwijs in meer dan één vak en alle verdere aanteekeningen in het algemeen geschieden kosteloos.

Deze gelden strekken ter voldoening der kosten van de vergaderingen der commissiën, daaronder begrepen de schadeloosstelling der deskundigen. Het overschietende wordt in 's Rijks schatkist gestort.

Art. 51.

De akten van bekwaamheid gelden voor het geheele Rijk. Die voor het schoolonderwijs ook voor het huisonderwijs. Die voor het huisonderwijs geven tevens de bevoegdheid om in eene school onderricht te geven in een of meer der vakken, vermeld onder *b*, *c* en *i*–*p* van art. 1.

De akten van bekwaamheid als hoofdonderwijzer en als hoofdonderwijzeres geven ook het recht om als hulponderwijzer en als hulponderwijzeres werkzaam te zijn.

Behalve in de gevallen, voorzien bij art. 20, kan de akte van hulponderwijzer, onder de voorwaarden door Ons te bepalen, recht geven om aan het hoofd eener openbare school te staan.

TITEL V.

VAN HET TOEZICHT OP HET ONDERWIJS.

Art. 52.

Met het toezicht op het onderwijs zijn, onder het oppertoezicht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, belast:

a. plaatselijke schoolcommissiën;
b. districts-schoolopzieners;
c. provinciale inspecteurs.

Art. 53.

In elke gemeente is eene plaatselijke schoolcommissie.

In gemeenten, die zich ingevolge het 3de lid van art. 16

vereenigd hebben tot het oprichten en in stand houden van gemeenschappelijke scholen, is eene gemeenschappelijke commissie.

Art. 54.

In gemeenten beneden de 3000 zielen zijn de werkzaamheden der plaatselijke schoolcommissie opgedragen aan burgemeester en wethouders.

In de overige gemeenten worden die commissiën door den gemeenteraad benoemd.

Het lidmaatschap dezer commissiën is vereenigbaar met dat van dien raad.

Art. 55.

Elke provincie wordt door Ons in schooldistricten verdeeld.

Elk district staat onder het toezicht van een schoolopziener.

In geval van overlijden, ziekte of afwezigheid van den schoolopziener, kan in de waarneming zijner betrekking door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken worden voorzien.

Art. 56.

De schoolopzieners worden door Ons benoemd voor den tijd van zes jaren.

De aftredenden zijn weder benoembaar.

Zij kunnen ten allen tijde door Ons worden ontslagen.

Art. 57.

De schoolopzieners genieten uit 's Rijks kas eene som bij abonnement, als vergoeding voor hunne reis- en verblijfkosten.

Art. 58.

In elke provincie is een inspecteur.

De inspecteurs worden door Ons benoemd. Zij kunnen ten allen tijde door Ons worden ontslagen.

Zij genieten uit 's Rijks kas eene jaarwedde en vergoeding voor reis- en verblijfkosten.

Art. 59.

De inspecteurs worden eenmaal 's jaars door Onzen Minister

van Binnenlandsche Zaken bijeengeroepen, ten einde onder zijne leiding de algemeene belangen van het lager onderwijs te overwegen en te bevorderen.

Art. 60.

De inspecteurs bekleeden geene ambten of bedieningen zonder Onze toestemming.

Art. 61.

De leden der plaatselijke schoolcommissiën, de schoolopzieners en de inspecteurs leggen, bij de aanvaarding hunner betrekking, den eed of de belofte af, dat zij haar naar behooren en getrouw zullen waarnemen.

De eedsaflegging of belofte geschiedt door de leden der plaatselijke schoolcommissiën in gemeenten van 3000 zielen en daarboven, in handen van den burgemeester; in de overige gemeenten in handen van den rechter van het kanton waarin zij wonen; door de schoolopzieners in handen van Onzen Commissaris in de provincie; door de inspecteurs in handen van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken.

Art. 62.

De leden der plaatselijke schoolcommissiën, de schoolopzieners en de inspecteurs zijn bevoegd van de overtredingen dezer wet en der verdere verordeningen op het lager onderwijs proces-verbaal op te maken.

Art. 63.

Alle scholen, waar lager onderwijs wordt gegeven, zoo openbaar als bijzonder, zijn steeds toegankelijk voor de leden der plaatselijke schoolcommissie van de gemeente, voor den schoolopziener van het district en voor den inspecteur der provincie.

De onderwijzers zijn gehouden hun de verlangde inlichtingen te geven omtrent de school en het onderwijs.

Weigering in dezen wordt gestraft met eene boete van vijf en twintig gulden of gevangenisstraf van drie dagen, en bij herhaling telkens met beide straffen te zamen. Art. 463 van het

Wetboek van Strafrecht en art. 20 der wet van den 29 Juni 1854 (Staatsblad no. 102) zijn ten deze toepasselijk.

Art. 64.

De plaatselijke schoolcommissiën houden een nauwkeurig toezicht op alle scholen in de gemeente waar lager onderwijs gegeven wordt; bezoeken die ten minste twee malen 's jaars, hetzij gezamenlijk, hetzij door commissiën uit haar midden; zorgen dat de verordeningen op het lager onderwijs stipt nagekomen worden; houden aanteekening van het onderwijzend personeel, van het getal leerlingen en van den staat van het onderwijs; doen jaarlijks vóór den 1sten Maart aan den gemeenteraad een beredeneerd verslag van den toestand van het onderwijs in de gemeente, en zenden daarvan afschrift aan den districts-schoolopziener; deelen dezen de belangrijke veranderingen mede, die het schoolwezen heeft ondergaan; geven hem en den provincialen inspecteur alle inlichtingen die zij verlangen; verleenen den onderwijzers, die hare voorlichting, hulp of medewerking vragen, bijstand, en beijveren zich den bloei van het onderwijs naar vermogen te behartigen.

Art. 65.

De Schoolopzieners zorgen voortdurend bekend te blijven met den toestand van het schoolwezen in hun district; bezoeken ten minste twee malen 's jaars alle scholen in hetzelve waar lager onderwijs wordt gegeven en houden van dat schoolbezoek nauwkeurig aanteekening; zorgen dat de verordeningen op het lager onderwijs stipt nagekomen worden; treden in overleg met de plaatselijke schoolcommissiën en de gemeentebesturen; doen zoowel aan deze, als aan den provincialen inspecteur de voorstellen, die zij in het belang van het onderwijs achten; geven dien inspecteur kennis van al hetgeen hun bij het schoolbezoek belangrijk is voorgekomen en verstrekken hem alle inlichtingen, die hij verlangt; doen jaarlijks vóór den 1sten Mei een beredeneerd verslag van den toestand van het onderwijs in hun district aan den inspecteur en zenden daarvan afschrift aan Gedeputeerde Staten hunner provincie; behartigen de belangen der onderwijzers, bevorderen hunne bijeenkomsten en wonen die, zooveel mogelijk, bij.

Art. 66.

De schoolopzieners hebben toegang tot de vergaderingen van alle plaatselijke schoolcommissiën in hun district, en brengen daarin eene raadgevende stem uit.

Art. 67.

De inspecteurs trachten, zoo door schoolbezoek als door mondeling en schriftelijk overleg met de districts-schoolopzieners, plaatselijke schoolcommissiën en gemeentebesturen, de verbetering en den bloei van het schoolwezen te bevorderen; zij lichten Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken voor omtrent alle onderwerpen waarover hun oordeel wordt gevraagd; zij vervaardigen uit de jaarlijksche verslagen der schoolopzieners en uit hunne eigene aanteekeningen jaarlijks een beredeneerd verslag omtrent den toestand van het onderwijs in de provincie, en zenden dit vóór den 1sten Juli aan Onzen Minister voornoemd.

Titel VI.

OVERGANGSBEPALINGEN.

Art. 68.

De onderwijzers en onderwijzeressen, zoo openbare als bijzondere, de huisonderwijzers en huisonderwijzeressen, die op het tijdstip van het in werking treden dezer wet wettig in die betrekkingen zijn, behoeven, om daarin voort te gaan, geene herbenoeming of erkenning.

Na dat tijdstip worden de vóór hetzelve verkregen akten van algemeene toelating van den 1sten en 2den rang beschouwd gelijke rechten te geven als de akten van bekwaamheid als hoofdonderwijzer; die van den 3den rang gelijke rechten als de akten van bekwaamheid als hulponderwijzer; die van schoolhouderes gelijke rechten als de akten van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres, doch alleen binnen de provincie of de gemeente waarin de akten zijn afgegeven.

De huisonderwijzers en huisonderwijzeressen, die, na dat tijdstip, zich als zoodanig in eene andere gemeente wenschen te vestigen, zijn verplicht zich vooraf aan het examen, vermeld in art. 48, te onderwerpen.

De hoofdonderwijzers der bij het in werking treden dezer wet bestaande bijzondere scholen van de 2de klasse, welke minstens 2den rang bezitten, kunnen, indien die scholen door de gemeentebesturen, in overleg met den districts-schoolopziener, als openbare lagere scholen worden overgenomen, bij die inrichtingen als hoofdonderwijzers worden aangesteld.

De bepalingen van art. 22 omtrent de voordracht en het vergelijkend examen zijn daarop niet van toepassing.

Art. 69.

De jaarwedden van alle tijdens het in werking treden dezer wet dienstdoende openbare hoofdonderwijzers en hoofdonderwijzeressen worden, zoolang zij hunne betrekking bekleeden, in geen geval tot een minder bedrag geregeld, dan hetgeen zij in de laatste vijf jaren, aan gemeld tijdstip voorafgegaan, of voor hen, die korter in dienst zijn geweest, over het kortere tijdvak, in hunne betrekking gemiddeld jaarlijks aan inkomsten hebben genoten.

Art. 70.

Tot het in werking brengen der voorschriften betrekkelijk:

het bepalen van het getal der scholen in evenredigheid met de bevolking en de behoefte en de uitbreiding van het onderwijs (artt. 16 en 17);

den bijstand in het onderwijs aan den hoofdonderwijzer te verleenen (art. 18);

de jaarwedden en andere voordeelen der hoofd- en hulponderwijzers en de toelagen ten behoeve der kweekelingen (artt. 19 en 20);

de kosten van het onderwijs (artt. 31 – 35);

wordt een termijn toegestaan van uiterlijk drie jaren, te rekenen van het tijdstip, waarop deze wet verbindend is.

Gedurende dien termijn worden aan de openbare hoofdonderwijzers en hoofdonderwijzeressen en aan de gemeenten de jaarwedden en toelagen der provinciën en van het Rijk uitbetaald, in welker genot zij zijn tijdens het in werking treden dezer wet.

Art. 71.

Aan bijzondere scholen, welke tijdens het in werking treden

dezer wet in het genot zijn van subsidie vanwege de gemeente of de provincie en niet beantwoorden aan de voorwaarde van het 4de lid van art. 3, kan het subsidie niet langer dan nog gedurende één jaar na eerstgenoemd tijdstip worden verleend.

Art. 72.

In afwachting der wettelijke regeling van het middelbaar onderwijs, zijn de voorschriften dezer wet mede van toepassing op alles wat betreft het verder voortgezet onderwijs in de levende talen en in de wis- en natuurkunde.

Om tot het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor een of meer dier vakken te worden toegelaten, wordt de ouderdom van ten minste 18 jaren gevorderd. Voor de akte wordt eenmaal vijf gulden betaald.

Art. 73.

Deze wet treedt in werking den 1sten Januari 1858.

Behoudens het bepaalde bij art. 70, zijn alsdan de bestaande algemeene, provinciale en plaatselijke verordeningen op het lager onderwijs afgeschaft, de provinciale commissiën van onderwijs, plaatselijke schoolcommissiën en commissiën van plaatselijk schooltoevoorzicht ontbonden, de districts-schoolopzieners ontslagen en door het schooltoezicht, ingevolge deze wet, vervangen.

Lasten en bevelen, dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeriëele departementen, autoriteiten, collegiën en ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 13 Augustus 1857.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) A. G. A. VAN RAPPARD.

Uitgegeven den 20 Augustus 1857.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

(get.) DE KOCK.

5 December 1857.

Verdeeling der onderscheidene provinciën in Schooldistricten.

Op de voordracht van Z. E. den Minister van Binnenlandsche

Zaken, heeft Z. M., bij besluit van den 5 December 1857, no. 90, goedgevonden, met ingang van 1 Januari 1858, de onderscheidene provinciën te verdeelen in Schooldistricten: Noord-Brabant 13, Gelderland 10, Zuid-Holland 10, Noord-Holland 12, Zeeland 6, Utrecht 5, Friesland 9, Overijsel 7, Groningen 7, Drente 5 en Limburg 8, samen 92 Schooldistricten.

16 December 1857.

Benoeming van Provinciale Inspecteurs van het lager onderwijs.

Op de voordracht van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, heeft Zijne Majesteit, bij besluit van den 16 December 1857, no. 78, met ingang van 1 Januari 1858 tot Provincialen Inspecteur van het lager onderwijs benoemd:

Noord-Brabant.

Jhr. Mr. J. B. A. J. M. Verheyen, thans Secretaris der Gemeente 's Hertogenbosch, Lid der Provinciale Staten en Schoolopziener in het eerste District, eerste Afdeeling.

Gelderland.

Dr. J. H. Kroon, thans conrector aan het Gymnasium te Zutphen en Schoolopziener in het derde District.

Zuid-Holland.

Jhr. Mr. H. J. van der Heim, thans Commies-Griffier bij de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Noord-Holland.

A. Beeloo, thans Secretaris der Provinciale Commissie van Onderwijs en Schoolopziener in het eerste en tiende District.

Zeeland.

C. M. van Visvliet, thans Griffier der Centrale Commissie van Walcheren, lid en Secretaris van het Provinciaal Collegie van toezicht over de kerkelijke administratiën bij de Hervormden in Zeeland.

Utrecht.

H. M. Tip, thans Schoolopziener in het derde District.

Friesland.

J. H. Behrns, thans Secretaris der Provinciale Commissie van Onderwijs, Schoolopziener in het negende District en Leeraar aan het Gymnasium te Franeker.

Overijsel.

Mr. R. A. Kerkhoven, thans lid der Provinciale Staten.

Groningen.

Mr. G. Diephuis, thans Raadsheer in het Provinciaal Gerechtshof van Groningen en Schoolopziener in het vijfde District, tweede Afdeeling.

Drente.

Dr. H. J. Nassau, thans Schoolopziener in het eerste District.

Limburg.

B. Schreuder, laatstelijk adviseur, belast met de inspectie van het onderwijs in Limburg.

23 December 1857.

Benoeming van Districts-Schoolopzieners in de onderscheidene provinciën.

Op de voordracht van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, heeft Zijne Majesteit, bij besluit van den 23 December 1857, no. 59, met ingang van 1 Januari 1858 de 92 Districts-Schoolopzieners benoemd.

3 April 1858.

PROGRAMMATA VOOR DE EXAMENS.

WIJ WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3den April 1858, no. 87, 5de afdeeling, begeleidende een voorstel der provinciale Inspecteurs op het lager onderwijs tot het vaststellen van programmata voor de examens, vermeld in art. 44–48 en 72 der wet van den 13den Augustus 1857 (Staatsblad no. 103);

Gelet op de toezegging van regeeringswege, bij de behandeling dier wet gedaan, om nader in de bijzonderheden op te geven hoever het examen in elk der vakken in die artikelen opgenoemd, zich zal uitstrekken;

Hebben goedgevonden en verstaan:

vast te stellen de navolgende programmata:

A. Programma voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als hulponderwijzeres en als hulponderwijzer.

De vereischten voor dit examen zijn:

1°. nauwkeurig en natuurlijk lezen met eene beschaafde uitspraak. De lezeres en lezer moeten daarbij blijken geven dat zij het gelezene verstaan;

2°. het vervaardigen van een schoonschrift — groot, middelsoort en klein — het laatste zoowel met eene loopende als staande hand. Bij het beoordeelen van het schrift wordt ook op dat der opstellen gelet;

3°. voldoende kennis van de rededeelen, hunne vorming en vormverandering; bedrevenheid in het taal- en redekundig ontleden; bekendheid met de leesteekens en de regels der gebruikelijke spelling;

4°. vaardigheid om zich, zoowel mondeling als schriftelijk, juist en gemakkelijk uit te drukken. Zij wordt beoordeeld:

a. naar de wijze, waarop de vragen, in den loop van het examen gedaan, zijn beantwoord;

b. naar een of twee opstellen over onderwerpen, die verondersteld mogen worden aan de vervaardigers bekend te zijn;

5°. kennis der rechte lijnen en der rechtlijnige vlakke figuren, gepaard met bedrevenheid in het mededeelen dezer kennis aan kinderen;

6°. grondige bedrevenheid in de vier hoofdbewerkingen der rekenkunst, zoowel met gewone en tiendeelige breuken, als met geheele getallen, en daarenboven vaardigheid in de toepassing der hoofdregels bij de schriftelijke oplossing van vraagstukken en bij het rekenen uit het hoofd. Nauwkeurige bekendheid met het tegenwoordige stelsel van munten, maten en gewichten en met die maten en gewichten zelve.

De hulponderwijzers moeten tevens in staat zijn, om eenvoudige vraagstukken, uit het dagelijksche leven genomen en steunende op de leer der evenredigheden, vlug en nauwkeurig op te lossen;

7°. algemeene kennis van de oppervlakte der aarde, verkregen

ook door het gebruik van landkaarten. De staatkundige aardrijksbeschrijving van Europa. Eene bekendheid met Nederland en zijne bezittingen buiten Europa, die meer tot in bijzonderheden afdaalt;

8⁰. bekendheid met de hoofdpunten der geschiedenis in 't algemeen en met die des vaderlands in 't bijzonder, vooral gedurende de laatste eeuwen;

9⁰. eenige bekendheid met de dieren- en plantenwereld en met de algemeene natuurkundige eigenschappen der lichamen;

10⁰. kennis van het notenschrift en de toonschalen, zoover die noodig is voor het schoolonderwijs in het zingen;

11⁰. duidelijke begrippen van klassikaal onderwijs, van de gronden op welke de leerwijze bij de onderscheidene vakken steunt, en van de gepaste middelen waardoor orde en tucht in de school worden gehandhaafd.

B. Programma voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzeres.

De vereischten voor dit examen zijn:

1⁰. Nauwkeurig en natuurlijk lezen in proza en poëzij, met eene beschaafde uitspraak. De lezeres moet daarbij blijken geven, dat zij het gelezene verstaat;

2⁰. het vervaardigen van een schoonschrift – groot, middelsoort en klein, – het laatste zoowel met eene loopende als staande hand. Bij het beoordeelen van het schrift wordt ook op dat der opstellen gelet;

3⁰. eene meer grondige kennis van de rededeelen, hunne vorming en vormverandering, dan bij 't examen van de hulponderwijzeressen verlangd wordt; bedrevenheid in het taal- en redekundig ontleden; bekendheid met de leesteekens en de regels der gebruikelijke spelling, benevens eenige bekendheid met de voortbrengselen der nieuwere Nederlandsche letterkunde;

4⁰. vaardigheid om zich, zoowel mondeling als schriftelijk, juist en gemakkelijk uit te drukken. Zij wordt beoordeeld:

a. naar de wijze, waarop de vragen, in den loop van het examen gedaan, zijn beantwoord;

b. naar een of twee opstellen over opgegeven onderwerpen;

5⁰. kennis der rechte lijnen en der rechtlijnige figuren, gepaard

met bedrevenheid in het mededeelen dezer kennis aan kinderen;

6°. grondige bedrevenheid in de vier hoofdbewerkingen der rekenkunst, zoowel met gewone en tiendeelige breuken als met geheele getallen, en daarenboven vaardigheid in de toepassing der hoofdregels bij de schriftelijke oplossing van vraagstukken en bij het rekenen uit het hoofd. Nauwkeurige bekendheid met het tegenwoordige stelsel van munten, maten en gewichten en met die maten en gewichten zelve.

Geschiktheid om eenvoudige vraagstukken, uit het dagelijksche leven genomen, en steunende op de leer der evenredigheden, vlug en nauwkeurig op te lossen;

7°. algemeene kennis van de oppervlakte der aarde, verkregen ook door het gebruik van landkaarten.

De staatkundige aardrijksbeschrijving van de werelddeelen. Eene bekendheid met Nederland en zijne bezittingen buiten Europa, die meer tot in bijzonderheden afdaalt. Eenige bekendheid met de hoofdpunten der wis- en natuurkundige aardrijksbeschrijving;

8°. bekendheid met de hoofdpunten der geschiedenis in het algemeen, in hun onderling verband en samenhang, en met die des vaderlands in het bijzonder, vooral gedurende de laatste eeuwen;

9°. eenige bekendheid met de dieren, planten en delfstoffen, en met de algemeene natuurkundige eigenschappen der lichamen;

10°. bekendheid met het notenschrift en de toonschalen, zoover die noodig is voor het schoolonderwijs in het zingen;

11°. duidelijke begrippen van klassikaal onderwijs, van de gronden op welke de leerwijze bij de onderscheidene vakken steunt, en van de gepaste middelen waardoor orde en tucht in de school worden gehandhaafd.

C. Programma voor het examen ter verkrijging eener acte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer.

De vereischten voor dit examen zijn:

1°. nauwkeurig en natuurlijk lezen van een gedrukt of geschreven stuk in proza of poëzij, met eene beschaafde uitspraak. De lezer moet daarbij blijken geven, dat hij het gelezene verstaat;

2°. het vervaardigen van een schoonschrift — groot, middelsoort en klein, — het laatste zoowel met eene loopende als staande hand. Bij het beoordeelen van het schrift wordt ook op dat der opstellen gelet;

3°. eene grondige kennis van de rededeelen, hunne vorming en vormverandering, bedrevenheid in het taal- en redekundig ontleden; bekendheid met de leesteekens en de regels der gebruikelijke spelling; begrip van het Nederlandsche taaleigen en de figuurlijke taal; bovendien eenige bekendheid met de voornaamste voortbrengselen der Nederlandsche letterkunde, vooral uit den lateren tijd;

4°. mondeling behandelen van een onderwerp uit een der door hem beoefende vakken, zoodanig, dat daarbij de geschiktheid blijke, om zijne kennis aan anderen, vooral aan kinderen, mede te deelen. Zijne vaardigheid om zich schriftelijk juist en gemakkelijk uit te drukken wordt beoordeeld naar een paar opstellen over opgegeven onderwerpen;

5°. kennis der rechte en kromme lijnen en der voornaamste vlakken en der lichamelijke figuren;

6°. grondige kennis van de leer der evenredigheden, vaardigheid in hare toepassing op vraagstukken uit het dagelijksche leven; grondige bekendheid met het trekken van den vierkants- en kubiekwortel uit geheele en gebroken getallen; kennis van de eigenschappen der reken- en meetkundige reeksen;

7°. heldere kennis zoowel van de hoofdpunten der wis- en natuurkundige aardrijksbeschrijving, als van de staatkundige der verschillende werelddeelen. Het moet blijken, dat de onderwijzer die kennis vooral door het gebruik der aardglobe en van kaarten heeft verkregen, zoodat het beeld van de oppervlakte der aarde en de betrekkelijke ligging van landen, zeeën enz. hem klaar en levendig voor oogen staan. In het schetsen van kaarten uit de vrije hand mag hij niet onbedreven zijn;

8°. bekendheid met de hoofdpunten der algemeene en vooral der vaderlandsche geschiedenis in hun onderling verband;

9°. bekendheid met eenige voorname verschijnselen uit de bewerktuigde en onbewerktuigde natuur;

10°. kennis van het notenschrift, de toonschalen en de accoorden, zoover die noodig is, om grondig onderwijs in het zingen te geven;

11°. duidelijke begrippen van klassikaal onderwijs, van de gronden, op welke de leerwijze bij de onderscheidene vakken steunt, en van de gepaste middelen waardoor orde en tucht in de school worden gehandhaafd; bovendien eenige bekendheid met de geschiedenis van de opvoeding en het onderwijs, vooral in ons vaderland, gedurende de laatste jaren.

D. Programma voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als onderwijzer en onderwijzeres in de vakken, vermeld onder letters k–p van art. 1 der wet op het lager onderwijs.

A. Betrekkelijk de levende talen:

a. eene goede uitspraak der taal waarin het examen wordt afgelegd;

b. vaardigheid in het overzetten uit en in die taal.

In plaats hiervan wordt voor den huisonderwijzer of de huisonderwijzeres, die vreemdeling is en slechts ééne taal spreekt, overbrenging van poëzij in proza gevorderd.

c. kennis van de gronden der spraakkunst;

d. eenige vaardigheid in het spreken dier taal.

B. Betrekkelijk de beginselen der wiskunde:

a. grondige bedrevenheid in de beginselen der stelkunst tot en met de leer der vierkants-vergelijkingen, daaronder begrepen de leer der wortelgrootheden en der gewone logarithmen;

b. vaardigheid in de oplossing van stelkunstige vraagstukken;

c. grondige bekendheid met de beginselen der vlakke meetkunst tot aan de ligging en snijding der vlakken;

d. toepassing van die kennis bij de oplossing van eenvoudige meetkunstige werkstukken.

C. Betrekkelijk de landbouwkunde:

a. kennis van den aard en de samenstelling der gronden;

b. van de grondverbetering in het algemeen, alsmede van de meststoffen en hare verzameling, bewaring en aanwending;

c. van de planten- en dierenwereld en van de natuur-

verschijnselen, voor zoover zij van invloed zijn op den landbouw.

D. Betrekkelijk de gymnastiek:

a. theoretische kennis, verkregen door de studie van geschikte handleidingen voor dat vak;

b. practische bedrevenheid, bepaaldelijk in de nuttige lichaamsoefeningen.

E. Betrekkelijk de teekenkunst:

a. bekendheid met verschillende methoden van het teekenonderricht, bepaaldelijk met die van Dupuis;

b. practische bedrevenheid.

F. Betrekkelijk vrouwelijke handwerken:

a. bedrevenheid in nuttige handwerken, als: naaien, breien, stoppen, mazen, enz.;

b. bedrevenheid in fraaie handwerken, als: borduren, enz.

E. Programma voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als onderwijzer en onderwijzeres in de vakken, bedoeld bij art. 72 der wet op het lager onderwijs.

De vereischten voor dit examen zijn:

A. Betrekkelijk de levende talen:

a. eene goede uitspraak der taal waarin het examen afgenomen wordt;

b. vaardigheid in het overzetten uit en in die taal.

Van vreemdelingen, slechts ééne taal sprekende, wordt in plaats hiervan gevorderd overbrenging van poëzij in proza;

c. kennis der spraakkunstige regels;

d. bekendheid met het taaleigen en de voornaamste voortbrengselen van de letterkunde;

e. gemakkelijk en zuiver spreken en schrijven.

B. Betrekkelijk de wiskunde:

a. grondige bedrevenheid in de stelkunst, zich uitstrekkende tot de kennis der voornaamste eigenschappen der hoogere machtsvergelijkingen;

b. vaardigheid in het oplossen van vraagstukken;

c. grondige kennis van de beginselen der meetkunst tot en met de lichaamsmeting, benevens de platte en bolvormige driehoeksmeting.

C. Betrekkelijk de natuurkunde:
Kennis van de beginselen der proefondervindelijke natuurkunde.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes.

's-Gravenhage, den 5den April 1858.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) VAN TETS.

---

8 Mei 1858.

VERGELIJKEND EXAMEN.

Bij Min. miss. van 8 Mei 1858, no. 131, 5e afd., zijn de Gemeentebesturen uitgenoodigd, om ter vervulling van vacatures de volgende regelen in acht te nemen:

1°. Binnen drie dagen na gegeven ontslag of op andere wijze ontstane vacature of uitgesproken schorsing, wordt daarvan door burgemeester en wethouders aan den schoolopziener schriftelijk kennis gegeven en met hem in overleg getreden over de tijdelijke waarneming der vacature.

2°. Het gemeentebestuur doet binnen vier weken na het openvallen der betrekking aan den schoolopziener mededeeling van de voorwaarden, waarop de nieuw aan te stellen hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres zal worden beroepen.

3°. Uiterlijk drie maanden na dat openvallen worden de sollicitanten opgeroepen om zich, met overlegging der vereischte stukken, aan te melden voor het vergelijkend examen.

4°. Voor die aanmelding wordt eene tijdruimte van ten minste veertien dagen gesteld, te rekenen van de eerste openbare oproeping, bedoeld bij no. 3.

5°. Na afloop van den termijn in no. 4 genoemd, worden de ingekomen stukken, met eene naamlijst der sollicitanten, uiterlijk binnen twee dagen door burgemeester en wethouders opgezonden aan den schoolopziener, die ze met zijne aanmerkingen uiterlijk binnen twaalf dagen terugzendt.

6°. De sollicitanten, wier stukken in orde zijn bevonden, worden door burgemeester en wethouders opgeroepen tot het vergelijkend examen, dat inmiddels door dezen, in overleg met den schoolopziener, is bepaald tegen een dag uiterlijk binnen eene maand, nadat de stukken bij hen zijn teruggekomen.

7°. Binnen acht dagen na afloop van het vergelijkend examen wordt de voordracht ter vervulling opgemaakt.

8°. Binnen drie dagen na de benoeming door den gemeenteraad, wordt hiervan door burgemeester en wethouders kennis gegeven en aan den benoemde en aan den schoolopziener.

---

22 Mei 1858.

Aanschrijving van den Minister van Binnenlandsche Zaken, dd. 22 Mei 1858, no. 142, 5e afd., aan Heeren Gedeputeerde Staten der onderscheidene provinciën ten aanzien der verhouding van het schooltoezicht zoo onderling als tot het gemeentelijk, gewestelijk en algemeen bestuur en omgekeerd.

Bij de invoering der nieuwe wet op het lager onderwijs is al spoedig de wenschelijkheid gebleken, dat er eenige regelen zouden worden gesteld ten aanzien der verhouding van het schooltoezicht zoo onderling als tot het gemeentelijk, gewestelijk en algemeen bestuur en omgekeerd. Alvorens echter daartoe over te gaan, achtte mijn ambtsvoorganger het raadzaam te dier zake de provinciale Inspecteurs van het lager onderwijs bij gelegenheid hunner eerste bijeenkomst te raadplegen. Ook scheen het niet ongepast af te wachten, wat de ondervinding reeds aanvankelijk te dezen opzichte zou leeren en welke vragen of bedenkingen zouden ontstaan.

Als slotsom hunner overwegingen, hebben de Inspecteurs het navolgende aan mijne beoordeeling onderworpen.

„De zorg der Regeering voor het lager onderwijs strekt zich in twee hoofdrichtingen uit, eene administratieve en eene paedagogische. Beide richtingen zijn intusschen niet volstrekt van elkander te scheiden, de nauwe verwantschap, waarin ze, op één doel uitloopende, tot elkander staan, brengt ze gedurig met elkander in aanraking.

Onder het oppertoezicht van den Minister van Binnenlandsche Zaken is de zorg voor het onderwijs in paedagogische richting hoofdzakelijk opgedragen aan de provinciale Inspecteurs, de Districts-schoolopzieners en de plaatselijke schoolcommissiën, in administratieve richting daarentegen aan het provinciaal bestuur, terwijl beide richtingen van den Minister als het meest

algemeene punt uitgaande, hunne vereenigde werking uitoefenen op de gemeentebesturen, welke in onmiddellijke betrekking staan tot het onderwijs.

Van die beschouwing uitgaande, kan men de paedagogische richting, zoover de wet dit toelaat, buiten aanraking houden met de administratieve. Terwijl men kan toegeven, dat eene vereeniging van alle macht in ééne hand, daaraan meer kracht bijzet, kunnen ook bij concentratie van administratie van arbeid met paedagogische bemoeiingen, deze laatsten belemmerd en als overstelpt worden. Aan den anderen kant moet ook het meer paedagogisch toezicht, om goed te kunnen werken, volkomen ingelicht zijn omtrent den toestand van het onderwijs in alle opzichten en daarop invloed uitoefenen, terwijl de administratieve macht minder direct gelegen ligt aan het paedagogisch deel van de zaak van het onderwijs.

Deze algemeene beschouwingen practisch toepassende, hebben wij getracht voor de verschillende gevallen, waarin de betrekking der onderscheiden autoriteiten vooral regeling behoeft, eenige hoofdregels voor te stellen.

A. Met het oog op de paedagogische richting is het toezicht op het onderwijs opgedragen aan de plaatselijke schoolcommissiën, de Districts-schoolopzieners en de Inspecteurs, onder het oppertoezicht van den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Tot bevordering eener gewenschte eenheid in de behandeling der belangen kan als regel worden aangenomen, dat bij onderlinge correspondentie in den regel de wettelijke graduatie worde in acht genomen, zoodat ieder, bij voorkeur, met dengene correspondeere, die in rang het naast bij hem staat.

B. Met het oog op het verband tusschen het administratief en het paedagogisch toezicht en op het voorschrift van art. 127 der provinciale wet, waarbij het toezicht op het onderwijs in de respectieve provinciën aan het provinciaal bestuur is opgedragen, aan welke bepaling ook in vele artikelen der wet op het lager onderwijs gevolg is gegeven, schijnt het wenschelijk, dat de Minister in den regel rechtstreeks correspondeere met den Inspecteur en daartoe alleen gebruik make van de tusschenkomst der Gedeputeerde Staten, wanneer de bemoeiing van het provinciaal bestuur in de zaak betrokken is.

C. Opdat, eindelijk, de paedagogische autoriteit steeds volledig bekend zij met den toestand van het onderwijs in alle opzichten en de uitvoering van het haar opgedragen toezicht mogelijk gemaakt worde, kan nog worden vastgesteld:

1°. Het provinciaal bestuur vraagt het advies van den Inspecteur omtrent alle algemeene maatregelen of verordeningen, welke het noodig oordeelt met opzicht tot het lager onderwijs;

2°. Het provinciaal bestuur stelt alle aan zijne goedkeuring en beoordeeling onderworpen besluiten van gemeentebesturen, betreffende het lager onderwijs, in handen van den Inspecteur om advies; en

3°. Insgelijks alle, ook van andere zijden tot dat bestuur gerichte opmerkingen, vragen, klachten, enz. het lager onderwijs betreffende, hetzij ter kennisneming, hetzij om advies.

Door de gemeentebesturen wordt aan de plaatselijke schoolcommissie, den Districts-schoolopziener en den Inspecteur mededeeling gedaan van alle definitieve besluiten, maatregelen en verordeningen, welke door hen genomen zijn met betrekking tot het lager onderwijs."

Met deze beschouwingen en voorstellen heb ik mij in 't algemeen wel kunnen vereenigen.

Alleen is het mij voorgekomen dat de considerans onder **B** tot de conclusie had moeten leiden, dat de Minister in den regel correspondeere door tusschenkomst van Gedeputeerde Staten en met den Inspecteur slechts rechtstreeks in die gevallen, welke de wet uitdrukkelijk heeft vermeld, of wanneer de zaak geheel buiten de bemoeiing van het provinciaal bestuur ligt.

In dien zin gewijzigd, ben ik voornemens overeenkomstig de voorstellen der Inspecteurs te handelen, en wanneer de provinciale besturen mede in dien geest te werk gaan, vleie ik mij, dat de belangen van het onderwijs behoorlijk zullen worden behartigd, en er geene moeielijkheden of botsingen tusschen de verschillende autoriteiten, aan wie de zorg voor het onderwijs is opgedragen, te vreezen zijn.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) VAN TETS.

Opleiding van Onderwijzers en Onderwijzeressen.

„Bij het in werking treden der wet van 1857 bestond er slechts een Rijkskweekschool te Haarlem, geopend 1 October 1816. Volgens art. 12 moesten er minstens twee zijn. De Regeering bepaalde evenwel, dat er twee meer zouden opgericht worden.

Vooraf echter wilde zij zich omtrent de regeling dezer aangelegenheid laten inlichten door de provinciale inspecteurs van het lager onderwijs. In hunne eerste jaarl. bijeenkomst (Mrt. 1858) werd dat punt besproken. De slotsom hunner overwegingen was, den Min. van Binn. Zaken te verzoeken, een Comm. uit haar midden te benoemen, die, naar aanleiding van het besprokene, betrekkelijk de inrichting van Kweekscholen, de Regeering voorlichten zou.

De Min. gaf hieraan geen gevolg, maar vroeg het gevoelen over de uitvoering van art. 12 van drie van de Inspecteurs en den hr. G. H. Geerligs, tijd. dir. v. d. R. K. S. te Haarlem. Hieraan werd door twee Insp. en den hr. G. in den zomer van 1858 voldaan.

In het begin van 1860, onder dagteekening van 4 Februari, werd den Koning een voordracht gedaan betr. de vestiging van Kweekscholen voor ond. en de benoeming der directeuren.

Koninkl. Besl. 5 Febr. 1860 no. 42; de R. K. S. te Haarlem opgeheven, ingesteld bij K. B. van 31 Mei 1816 no. 61, met het einde van Juli. Bij datzelfde besluit werd bepaald, dat er drie R. K. S. zouden worden opgericht, te vestigen te 's Hertogenbosch, te Haarlem en te Groningen. (Toen de kweekschool te Haarlem gesloten werd, telde zij zes kweekelingen)."

(Het lager Onderwijs in Nederland van 1857 tot 1889 door J. E. van Renesse, schoolopz. in het district Heerenveen. — Haarlem, de Erven F. Bohn. 1892).

In 1876 werd tot het oprichten van meer kweekscholen besloten.

28 Augustus 1865.

Programmata voor de Examens.

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 18 Augustus 1865, no. 168, 5de afdeeling;

Gelet op Ons besluit van den 5 April 1858, no. 85, tot vaststelling der programmata voor de examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor het geven van lager onderwijs,

Overwegende, dat de sedert verkregen ondervinding de wenschelijkheid van verduidelijking en aanvulling dier programmata heeft doen kennen,

Hebben goedgevonden en verstaan, met intrekking van Ons voorschreven besluit, de navolgende programmata vast te stellen:

A. Voor hulponderwijzeres en hulponderwijzer.

De vereischten zijn:

1º. Nauwkeurig en natuurlijk lezen met eene beschaafde uitspraak. De lezeres en lezer moeten daarbij blijken geven dat zij het gelezene verstaan;

2º. Het vervaardigen van een schoonschrift – groot, middelsoort en klein, – het laatste zoowel met eene loopende als staande hand. Bij het beoordeelen van het schrift wordt ook op dat der opstellen gelet;

3º. Voldoende kennis van de rededeelen, van de woordvorming en vormverandering; bedrevenheid in het taal- en redekundig ontleden; bekendheid met de regels voor het plaatsen van de leesteekens en met die van de gebruikelijke spelling, alsmede in de toepassing van beide;

4º. Vaardigheid om zich, zoowel mondeling als schriftelijk, juist en gemakkelijk uit te drukken. Zij wordt beoordeeld:

a. naar de wijze, waarop de vragen, in den loop van het examen gedaan, zijn beantwoord;

b. naar een of twee opstellen over onderwerpen, die verondersteld mogen worden aan de vervaardigers bekend te zijn;

5º. Kennis der eenvoudigste meetkundige lichamen en der rechtlijnige figuren, gepaard met de bedrevenheid in het mededeelen van deze kennis aan kinderen;

6º. Grondige bedrevenheid in de vier hoofdbewerkingen der rekenkunst, zoowel met gewone en tiendeelige breuken, als met geheele getallen, en daarenboven vaardigheid in de toepassing der hoofdregels bij de schriftelijke oplossing van vraagstukken

en bij het rekenen uit het hoofd. Nauwkeurige bekendheid met het tegenwoordige stelsel van munten, maten en gewichten, en met die maten en gewichten zelve.

De hulponderwijzers moeten tevens kennis hebben van de leer der evenredigheden, en in staat zijn om eenvoudige vraagstukken, steunende op die leer, vlug en nauwkeurig op te lossen;

7°. Algemeene kennis van de oppervlakte der aarde en van de staatkundige aardrijksbeschrijving van Europa; eene bekendheid met Nederland en zijne bezittingen, die meer tot in bijzonderheden afdaalt; een en ander verkregen ook door het gebruik van globe en landkaarten;

8°. Bekendheid met de hoofdpunten der geschiedenis in 't algemeen en met die des vaderlands in 't bijzonder, vooral gedurende de laatste eeuwen;

9°. Eenige bekendheid met dieren, planten en delfstoffen en met de algemeene natuurkundige eigenschappen der lichamen;

10°. Kennis van het notenschrift en de toonschalen, voor zoover die noodig is voor het schoolonderwijs in het zingen;

11°. Duidelijke begrippen:

a. van klassikaal onderwijs;

b. van de gepaste middelen, waardoor orde en tucht in de school worden gehandhaafd;

c. van de tegenwoordige inrichting van het lager schoolwezen in N e d e r l a n d.

B. Voor hoofdonderwijzeres.

De vereischten zijn:

1°. Nauwkeurig en natuurlijk lezen met eene beschaafde uitspraak. De lezeres moet daarbij blijken geven dat zij het gelezene verstaat;

2°. Het vervaardigen van een schoonschrift – groot, middelsoort en klein, – het laatste zoowel met eene loopende als staande hand. Bij het beoordeelen van het schrift wordt ook op dat der opstellen gelet;

3°. Eene meer grondige kennis van de rededeelen, de woordvorming en vormverandering, dan bij het examen van de hulponderwijzeres verlangd wordt; bedrevenheid in het taal- en redekundig ontleden; bekendheid met de regels voor het

plaatsen van de leesteekens en met die van de gebruikelijke spelling, alsmede bedrevenheid in de toepassing van beide; eenige bekendheid met de voornaamste regels der woordvoeging en met de voortbrengselen der nieuwe Nederlandsche letterkunde;

4°. Vaardigheid om zich zoowel mondeling als schriftelijk juist en gemakkelijk uit te drukken. Zij wordt beoordeeld:

a. naar de wijze waarop de vragen, in den loop van het examen gedaan, zijn beantwoord;

b. naar een of twee opstellen over opgegeven onderwerpen;

5°. Kennis der eenvoudigste meetkundige lichamen en der rechtlijnige figuren, gepaard met bedrevenheid in het mededeelen dezer kennis aan kinderen;

6°. Grondige bedrevenheid in de vier hoofdbewerkingen der rekenkunst, zoowel met gewone en tiendeelige breuken als met geheele getallen; en daarenboven vaardigheid in de toepassing der hoofdregels bij de schriftelijke oplossing van vraagstukken en bij het rekenen uit het hoofd. Nauwkeurige bekendheid met het tegenwoordige stelsel van munten, maten en gewichten, en met die maten en gewichten zelve.

De hoofdonderwijzeressen moeten tevens voldoende kennis hebben van de leer der evenredigheden, en in staat zijn om eenvoudige vraagstukken, steunende op die leer, vlug en nauwkeurig op te lossen;

7°. Algemeene kennis van de oppervlakte der aarde en van de staatkundige aardrijksbeschrijving der werelddeelen; eene bekendheid met Nederland en zijne bezittingen, die meer tot bijzonderheden afdaalt; eenige bekendheid met de hoofdpunten der wis- en natuurkundige aardrijksbeschrijving; alles verkregen ook door het gebruik van globe en landkaarten;

8°. Bekendheid met de hoofdpunten der geschiedenis in het algemeen in hun onderling verband en met die des vaderlands in het bijzonder, vooral gedurende de laatste eeuwen;

9°. Voldoende bekendheid met de dieren, planten en delfstoffen en met de algemeene natuurkundige eigenschappen der lichamen;

10°. Bekendheid met het notenschrift en de toonschalen, zoover die noodig is voor het schoolonderwijs in het zingen;

11°. Duidelijke begrippen:

a. van de wijze, waarop het schoolonderwijs, onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden, dienstbaar kan worden gemaakt aan de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen en aan hunne opleiding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden;
b. van klassikaal onderwijs;
c. van de verschillende leerwijzen in 't algemeen;
d. van de leerwijze voor elk vak in 't bijzonder;
e. van de gepaste middelen, waardoor orde en tucht in de school worden gehandhaafd;
f. eenige bekendheid met de geschiedenis van de opvoeding en onderwijs, vooral in ons vaderland, en met die van het Nederlandsche schoolwezen sedert het laatst der vorige eeuw.

C. Voor hoofdonderwijzer.

De vereischten zijn:

1°. Nauwkeurig en natuurlijk lezen met eene beschaafde uitspraak. De lezer moet daarbij blijken geven, dat hij het gelezene verstaat;

2°. Het vervaardigen van een schoonschrift – groot, middelsoort en klein, – het laatste zoowel met eene loopende als staande hand. Bij het beoordeelen van het schrift wordt ook op dat der opstellen gelet;

3°. Eene grondige kennis van de rededeelen, van de woordvorming en vormverandering; bedrevenheid in het taal- en redekundig ontleden; bekendheid met de regels voor het plaatsen van de leesteekens en met die van de gebruikelijke spelling, alsmede bedrevenheid in de toepassing van beide; bekendheid met de voornaamste regels der woordvoeging en met de beteekenis en kracht der woorden; eenige bekendheid met de voornaamste voortbrengselen der Nederlandsche letterkunde;

4°. Vaardigheid om zich zoowel mondeling als schriftelijk juist en gemakkelijk uit te drukken. Zij wordt beoordeeld:
a. naar de wijze waarop de vragen, in den loop van het examen gedaan, zijn beantwoord;
b. naar een of twee opstellen over opgegeven onderwerpen;

5°. Kennis van de meetkundige lichamen en van de recht-

en kromlijnige figuren, gepaard met bedrevenheid in het mededeelen van die kennis aan kinderen;

6°. Grondige kennis van de leer der evenredigheden, vaardigheid in hare toepassing op vraagstukken uit het dagelijksche leven; grondige bekendheid met het trekken van den vierkants- en kubiekwortel uit geheele en gebroken getallen; kennis van de eigenschappen der reken- en meetkundige reeksen;

7°. Grondige kennis zoowel van de hoofdpunten der wis- en natuurkundige aardrijksbeschrijving, als van de staatkundige der verschillende werelddeelen. Het moet blijken, dat de onderwijzer die kennis vooral door het gebruik der aardglobe en van kaarten heeft verkregen, zoodat het beeld van de oppervlakte der aarde en de betrekkelijke ligging van landen, zeeën enz., hem klaar en levendig voor oogen staan. In het schetsen van kaarten uit de vrije hand mag hij niet onbedreven zijn;

8°. Bekendheid met de hoofdpunten der algemeene en vooral der vaderlandsche geschiedenis in hun onderling verband, alsmede bekendheid met de hoofdtrekken der inrichting van het Staatsbestuur in ons vaderland sedert de tweede helft der 16de eeuw;

9°. Bekendheid met eenige voorname verschijnselen uit de bewerktuigde en onbewerktuigde natuur;

10°. Kennis van het notenschrift, de toonschalen en de accoorden, zoover die noodig is om grondig onderwijs in het zingen te geven;

11°. Duidelijke begrippen:

a. van de wijze waarop het schoolonderwijs, onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden, dienstbaar kan worden gemaakt aan de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen en aan hunne opleiding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden;

b. van klassikaal onderwijs;

c. van de verschillende leerwijzen in 't algemeen;

d. van de leerwijze voor elk vak in 't bijzonder;

e. van de gepaste middelen waardoor orde en tucht in de school worden gehandhaafd;

f. eenige bekendheid met de geschiedenis van de opvoeding en het onderwijs, vooral in ons vaderland en met die

van het Nederlandsche schoolwezen sedert het laatst der vorige eeuw.

D. Voor onderwijzer en onderwijzeres in de vakken, vermeld onder litt. k–p van art. 1 der wet op het lager onderwijs.

De vereischten zijn:

A. Betrekkelijk de levende talen:

a. eene goede uitspraak ter taal, waarin het examen wordt afgelegd;

b. vaardigheid in het overzetten uit en in die taal;

In plaats hiervan wordt voor den huisonderwijzer of de huisonderwijzeres, die vreemdeling is en slechts éène taal spreekt, overbrenging van poëzij in proza en het maken van een opstel gevorderd;

c. kennis van de gronden der spraakkunst;

d. eenige vaardigheid in het spreken dier taal.

B. Betrekkelijk de wiskunde:

a. grondige bedrevenheid in de beginselen der stelkunst tot en met de leer der vierkants-vergelijkingen, daaronder begrepen de leer der wortelgrootheden en der gewone logarithmen;

b. vaardigheid in de oplossing van stelkunstige vraagstukken;

c. grondige bekendheid met de beginselen der vlakke meetkunst tot aan de ligging en snijding der vlakken;

d. toepassing van die kennis bij de oplossing van eenvoudige meetkunstige werkstukken.

C. Betrekkelijk de landbouwkunde:

a. kennis van den aard en de samenstelling der gronden;

b. van de grondverbetering in het algemeen, alsmede van de meststoffen en hare verzameling, bewaring en gebruik;

c. van de planten- en dierenwereld en van de natuurverschijnselen, voor zoover zij van invloed zijn op den landbouw.

D. Betrekkelijk de gymnastiek:

a. theoretische kennis;

b. practische bedrevenheid, bepaaldelijk in de nuttige lichaamsoefeningen.

E. Betrekkelijk het teekenen:

a. bekendheid met de verschillende methoden van het onderricht in het handteekenen;

b. practische bedrevenheid in het teekenen naar voorbeelden en voorwerpen;

c. kennis van de beginselen der perspectief.

F. Betrekkelijk de handwerken voor meisjes:

a. bedrevenheid in nuttige handwerken, als: naaien, breien, stoppen, mazen enz.;

b. bedrevenheid in fraaie handwerken, als: borduren, enz.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit.

Lucerne, den 28 Augustus 1865.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) THORBECKE.

24 Aug. 1867.

No. 72.

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz. enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 21 Augustus 1867, no. 193, 5de afd.;

Gelet op Ons besluit van den 28 Augustus 1865, no. 58;

Hebben goedgevonden en verstaan:

voor het bij dat besluit bepaalde programma betrekkelijk de gymnastiek de navolgende toelichting vast te stellen:

I. Theoretische gymnastiek.

a. Eerste beginselen der ontleed- en natuurkunde van den mensch, bepaaldelijk bekendheid met het geraamte en de gewrichten daarvan, alsmede met de ligging der spiergroepen. Eindelijk een algemeen overzicht van de werktuigen, ingewanden, enz. die aan die verrichtingen dienstbaar zijn.

b. Algemeene grondslagen der gymnastiek zelve: juiste denkbeelden aangaande het wezen, het nut en het doel

der gymnastiek, aangaande de inrichting van het gymnastisch onderwijs, zoowel met het oog op meisjes als op jongens, en ook met het oog op de nog steeds in bijzondere gevallen te nemen voorzichtigheidsmaatregelen. Voorts bekendheid met de voor de lichamelijke ontwikkeling der jeugd meest geschikte oefeningen, niet alleen wat betreft de wijze van uitvoering daarvan, maar ook met betrekking tot den invloed, dien zij op deze of gene spiergroepen en deelen des lichaams uitoefenen.

II. Practische gymnastiek.

a. Bedrevenheid in het zelf en juist uitvoeren van eenige der meest doelmatige gymnastische oefeningen en het exerceeren, tot en met de handgrepen met het geweer.

b. Geschiktheid tot het geven van gymnastisch onderwijs kan blijken uit eene les aan eene klasse van jongens en eene van meisjes.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit.

Het Loo, den 24 Augustus 1867.

(get.) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) HEEMSKERK.

Uit: „Overzicht van den toestand van het lager onderwijs op ultimo December 1869, vergeleken met dien op ultimo December 1857". (Nieuwe Bijdragen 1872).

§ 12. Opleiding van onderwijzers.

„Vóór het jaar 1858 was het alleen de Rijkskweekschool te Haarlem, waar van Rijkswege jongelingen van goeden aanleg tot onderwijzers werden opgeleid. Elders bestond voor die opleiding weinig gelegenheid. Bijzondere krachten hadden op enkele plaatsen inrichtingen tot stand gebracht, zooals de gunstig bekende school te Groningen, opgericht door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen; maar het grootste deel dezer gewichtige taak bleef overgelaten aan de leden van een of ander onder-

wijzersgezelschap, of aan de onderwijzers, van welke sommigen met loffelijken ijver daarvan werk maakten. Dit geschiedde, zooals wel niet anders kon, op zeer beperkte schaal, en de opleiding strekte zich veelal niet verder uit dan tot eigen hulponderwijzers en kweekelingen; niet zelden ontbrak, zoowel aan onderwijzers als leerlingen, de tijd om in dit opzicht te doen wat het gewicht der zaak vorderde.

„De hooger gestelde eischen voor de examens deden de noodzakelijkheid ontstaan, om op onbekrompen wijze in de behoefte aan opleiding te voorzien. Daartoe schreef art. 12 der wet van 1857 voor, dat er ten minste twee Rijkskweekscholen zouden zijn, dat van Rijkswege, aan enkele der meest voortreffelijke lagere scholen, normaallessen zouden worden verbonden, en dat de opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen aan de lagere scholen zooveel mogelijk van Rijkswege zou worden bevorderd."

a. Rijkskweekscholen.

„Het door de wet als minimum gestelde getal van twee kweekscholen werd voor de behoefte en de gesteldheid des lands onvoldoende geacht; minstens drie inrichtingen van dien aard schenen noodig. Zij zouden niet alleen moeten strekken en geschikt zijn voor eene volkomen opleiding der onderwijzers, en dezen uitmuntend onderwijs moeten verschaffen in de vakken die zij hadden te beoefenen, maar behoorden hen tevens te vormen tot practische onderwijzers. Tot het laatste doel ware aan de kweekschool eene school te verbinden, waarin de kweekelingen goed onderwijs zagen geven, en, zelf aan het onderwijs deel nemende, ook goed onderwijs leerden geven. Afzonderlijke kweekscholen voor hen, die van kweekelingen tot hulponderwijzers, en voor hen, die van hulponderwijzers tot hoofdonderwijzers zouden worden opgeleid, schenen minder doeltreffend.

Dientengevolge werd bij Koninklijk besluit van 5 Februari 1860, no. 42, met opheffing der voormalige Rijkskweekschool te Haarlem, bepaald, dat er drie Rijkskweekscholen voor onderwijzers zouden worden opgericht, te vestigen te 's-Hertogenbosch, Haarlem en Groningen.

De lessen aan de kweekscholen te 's-Hertogenbosch en te Groningen werden in het laatst van 1861, aan die te Haarlem in Januari 1862 geopend.

In September 1862 werd te Haarlem, in November 1862 te Groningen, en in Januari 1864 te 's Hertogenbosch aan de kweekscholen gelegenheid geopend tot practische oefeningen in het geven van onderwijs en het schoolhouden, door eene leerschool, die aan elke der kweekscholen werd verbonden.

In 1862 werden de kweekscholen tevens dienstbaar gemaakt aan de opleiding van hen, die, reeds in het bezit van eene akte als hulponderwijzer, zich voor het examen van hoofdonderwijzer wenschten voor te bereiden.

Daar de kweekscholen, evenals de sub *b*, *c* en *e* hierna te behandelen inrichtingen, eerst ten gevolge der nieuwe schoolwet tot stand zijn gekomen, kan er geen vergelijking tusschen den vroegeren en den tegenwoordigen toestand plaats hebben. Over het algemeen hebben deze inrichtingen dusverre aan het doel beantwoord; en het groot getal candidaten, dat zich jaarlijks aanmeldt om opgenomen te worden, doet zien, dat eene plaatsing als kweekeling voortdurend op prijs wordt gesteld. De ondervinding heeft evenwel geleerd, dat, althans te 's-Hertogenbosch en te Haarlem, van den cursus ter opleiding tot hoofdonderwijzer geen ruim gebruik werd gemaakt, zoodat die cursus dan ook is opgeheven."

b. Normaallessen.

„Wat men in billijkheid ook van de Rijkskweekscholen mocht verwachten, in geen geval zouden allen, die onderwijzers wenschten te worden, dáár hunne opleiding kunnen erlangen. Daarom moest vooral ook overeenkomstig de voorschriften der wet, de opleiding op de lagere scholen zelve bevorderd en tevens den onderwijzers gelegenheid gegeven worden, om op zeer goede scholen goed onderwijs te zien en te leeren geven.

Tot dit laatste konden de normaallessen strekken, verbonden aan scholen, waar uitmuntend onderwijs wordt gegeven. Van die lessen zou kunnen worden gebruik gemaakt door de zoodanigen, die, elders ondermeesters, hetzij op bepaalde tijden in de week, hetzij gedurende eenige weken achtereen, in die

scholen zouden zien en leeren onderwijzen. Zonder daar opzettelijk te worden onderwezen in alle vakken, die zij moeten beoefenen, zou hunne opleiding tot practisch geschikte onderwijzers het doel zijn. Dat onderricht werd opgedragen aan hoofdonderwijzers, die meer bepaaldelijk van de opleiding van kweekelingen hun werk hadden gemaakt; en van Rijkswege aangemoedigd door toelagen, zoowel aan die onderwijzers als aan de jongelingen, welke die lessen zouden volgen.

Een algemeen plan werd vastgesteld, waarbij onder anderen alles wat betreft de opleiding van onderwijzers, met uitzondering alleen van de kweekscholen, in de beginselen is geregeld. Dit plan werd ter kennis van de inspecteurs gebracht bij circulaire van 10 Maart 1859, no. 149, in haar geheel vermeld in het Regeeringsverslag over 1858–1859."

„De toelating van vrouwelijke kweekelingen, hier en daar beproefd, heeft geenerlei bezwaar opgeleverd."

„Aan sommige inrichtingen maken niet alleen de kweekelingen der openbare maar ook verscheidene van bijzondere scholen gebruik van de lessen; de laatsten ontvangen hunne practische opleiding in de scholen aan welke zij werkzaam zijn."

c. Opleiding aan de lagere scholen, volgens art. 12, alinea 2, der wet.

„In de sub b. aangehaalde circulaire van 10 Maart 1859 werd eveneens de wijze aangegeven, waarop genoemd wettelijk voorschrift behoort ten uitvoer gelegd te worden. Reeds in 1859 konden eenige onderwijzers worden aangewezen, aan welke, onder genot eener toelage uit 's Rijks kas, de opleiding van kweekelingen hunner eigen scholen en van de scholen in naburige gemeenten kon worden opgedragen."

d. Inrichtingen van bijzonderen aard.

„Behalve de hiervóór beschreven gelegenheden tot opleiding van onderwijzers, ingericht naar de voorschriften der nieuwe wet, bestonden er, tijdens hare invoering, in onderscheidene provinciën nog inrichtingen, door het Rijk, de provincie, de gemeente of bijzondere personen tot stand gebracht of ondersteund."

e. Opleiding van onderwijzeressen.

„Onderscheidene omstandigheden waren oorzaak, dat de Regeering eerst aan het einde van 1863 de opleiding van onderwijzeressen definitief kon regelen".

Waren vóór dien tijd uit 's Rijks kas beurzen verleend aan verschillende meisjesscholen, na 1863 werden bij onderscheidene Koninklijke besluiten jaarlijksche toelagen toegestaan.

f. Onderwijzersgezelschappen.

„De onderwijzersgezelschappen, reeds onder eene vroegere orde van zaken ontstaan, bleven ook na de invoering der wet van 1857 in stand. Hielden zij zich in vroegeren tijd voornamelijk bezig met de opleiding van kweekelingen en hulponderwijzers, hun karakter is van lieverlede veranderd. Thans is het meer bijzonder hunne roeping, om, zooveel mogelijk, onder de leiding der schoolopzieners, onderwerpen van lager onderwijs te behandelen, en door gedachtenwisseling verbeteringen in de methode van onderwijs te brengen.

De regeering, het nut van deze gezelschappen erkennende, is voortgegaan ze te ondersteunen. De inspecteurs, daartoe uitgenoodigd, beraadslaagden in hunne bijeenkomst van 1859 over het aannemen van eenige hoofdpunten, die bij de wijze van verdeeling en toewijzing dier toelagen zouden behooren te worden op den voorgrond geplaatst; vooral opdat door deze wet meer gelijkvormigheid in de verschillende provinciën zou kunnen plaats hebben. Naar aanleiding van dit advies besloot de Regeering, dat, voor elke provincie, ten behoeve der onderwijzersgezelschappen eene som zou worden beschikbaar gesteld, evenredig aan het getal schooldistricten, en dat de verdeeling dier som zou worden overgelaten aan de inspecteurs, die daaromtrent de schoolopzieners zouden hooren; dat die gelden geheel of grootendeels zouden worden besteed tot aankoop van boekwerken en andere leermiddelen, die niet vervreemd zouden mogen worden zonder toestemming van den schoolopziener; dat de aankoop van boeken zou geschieden door de schoolopzieners, in overleg met de besturen der gezelschappen; dat de schoolopzieners de werkzaamheden der onderwijzersgezelschappen zouden helpen regelen en zooveel doenlijk het

voorzitterschap in de vergaderingen waarnemen; dat zij jaarlijks aan den inspecteur verslag zouden doen van de werkzaamheden en den toestand dier gezelschappen, en hem het gebruik der ontvangen gelden zouden verantwoorden; en dat eindelijk de inspecteurs jaarlijks, naar aanleiding van de rekeningen der schoolopzieners, aan den Minister eene algemeene verantwoording der bestede gelden zouden doen toekomen, alsmede in hun beredeneerd jaarverslag de noodige mededeelingen aangaande den toestand en de vruchten der onderwijzersgezelschappen zouden doen.

Die gezelschappen hebben, meer dan vroeger, bijgedragen tot vorming van onderwijzers. Kort na de invoering der wet trachtte men vooral tegemoet te komen aan de verlegenheid, waarin zich menig onderwijzer bevond ten aanzien van de vakken, die bij de wet van 1857 aan het lager onderwijs zijn toegevoegd. Inzonderheid werden de kennis der natuur, vormleer en wiskundige aardrijksbeschrijving overwogen.

Van dit een en ander was het gevolg, dat de vergaderingen met zeer veel belangstelling werden bijgewoond.

De gezelschappen hebben den onderwijzers, die zich op de hoogte van hunnen meer uitgebreiden werkkring wilden plaatsen, daarbij goede diensten bewezen. Maar zij hebben ook nog deze nuttige zijde, dat zij den onderwijzer van het platteland de gelegenheid aanbieden, om met zijne ambtgenooten meer in aanraking te komen en zoodoende belangstelling in het onderwijs levendig te houden.

Bovendien kan hij, als lid, kennis maken met boeken, geschriften en leermiddelen, die hem anders veelal vreemd zouden blijven."

§ 14.

Toezicht op het lager onderwijs.

„Behalve de benoeming van inspecteurs, was de verdeeling der provinciën in schooldistricten, bij art. 55 aan den Koning opgedragen, eene noodzakelijke voorbereiding ter invoering der wet.

Onder de vroegere verordeningen waren de provinciën eveneens in schooldistricten verdeeld, 82 in het geheele Rijk, waarvan enkele weder in twee afdeelingen waren gesplitst. In

sommige provinciën scheen echter eene andere indeeling en eene vermeerdering van het geheele getal der districten doelmatig.

Nadat de Gedeputeerde Staten der onderscheidene provinciën over deze indeeling waren geraadpleegd, werd de verdeeling van de provinciën in schooldistricten, bij Koninklijk besluit van 5 December, no. 90 vastgesteld. (Zie bl. 278.)

Als regel is daarbij aangenomen, het getal der scholen over elk district zooveel mogelijk even groot te maken."

Bij Koninklijk besluit van 5 Juli 1862, no. 18 werd het getal schooldistricten op 94 gebracht.

1857—1878.

23 Augustus 1866.

Interpellatie van Mr. Keuchenius in de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

„Zijn de Ministers van Binnenlandsche Zaken (Heemskerk Az.), van Koloniën (Myer) en van Buitenlandsche Zaken (Van Zuylen) homogeen met betrekking tot de erkenning der gemoedsbezwaren, die de wet op het lager onderwijs en bepaaldelijk art. 23 bij vele landgenooten van verschillende Christelijke gezindheden heeft doen oprijzen, en met betrekking tot de middelen, geschikt om aan die gemoedsbezwaren te gemoet te komen?"

Antwoord van den Minister van Binnenlandsche Zaken:

„Op het eerste gedeelte antwoord ik ja.

Of de Regeering erkent de gemoedsbezwaren voortvloeiende uit art. 23, ook die vraag beantwoord ik bevestigend; men zou de oogen moeten sluiten voor hetgeen rondom ons gebeurt, om niet te zien dat er ouders zijn, die over de godsdienstige opvoeding hunner kinderen niet tevreden zijn met hetgeen kerk en huisgezin geven, maar ook in de school dogmatisch onderwijs verlangen. Of de Regeering het eens is omtrent de middelen om aan die gemoedsbezwaren te gemoet te komen? daarop antwoord ik: over het algemeen ja, door zooveel mogelijk de vrijheid van het bijzonder onderwijs te eerbiedigen, door de wet zóó toe te passen, dat geen geweten gekrenkt en aan het gezag der ouders over de opvoeding hunner kinderen niet geraakt worde.

Omtrent de vraag of ter toepassing van dit beginsel eene herziening der wet noodig is, is de Regeering tot geen besluit gekomen. De ondervinding heeft ons daaromtrent nog niet kunnen voorlichten."

13 Mei 1867. Voorstel van den heer W. M. de Brauw tot wijziging der wet van den 13den Augustus 1857 (Staatsblad no. 103).

Art. 1.

Het 3de en 4de lid van art. 3 der wet van 13 Augustus 1857 (Staatsblad no. 103) worden gelezen als volgt:

„Aan bijzondere scholen, toegankelijk voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid, kan vanwege de gemeente of de provincie subsidie worden verleend onder zoodanige voorwaarden, als het gemeente- of provinciaal bestuur noodig acht. Het 1ste en 2de lid van art. 23 zijn op die scholen toepasselijk.

„Aan andere bijzondere scholen kan vanwege de gemeente subsidie worden verleend, wanneer zij bestuurd worden door erkende kerkgenootschappen of kerkelijke gemeenten, of door vereenigingen of zedelijke lichamen, die rechtspersoonlijkheid bezitten; de school minstens één jaar hebbe bestaan; minstens de helft der kosten uit andere dan Openbare kassen wordt gevonden en het getal der schoolgaande kinderen van 6 tot 12 jaren minstens bedraagt:

25 in gemeenten beneden de 1000 zielen, 40 in gem. van 1000 tot 2000 zielen, 50 in gem. van 2000 tot 3000, 70 in gem. v. 3000 tot 5000 zielen, 90 in gem. v. 5000 tot 7000 zielen, 140 in gem. v. 7000 tot 10000 zielen, 200 in gem. v. 10000 tot 15000 zielen, 250 in gem. v. 15000 tot 20000 zielen, 300 in gem. v. 20000 zielen en daarboven."

(Volgt welke administratie het bestuur te voeren heeft om voor subsidie in aanmerking te komen).

Art. 2.

Aan het slot van art. 17 van genoemde wet worden de navolgende bepalingen gevoegd:

„Wanneer ten gevolge van het ontstaan van bijzondere scholen

in eenige gemeente de openbare school door geene of door een zeer gering getal leerlingen wordt bezocht, kan de gemeenteraad de bestaande gemeenteschool sluiten.

„Zoo noodig wordt in overleg met eene of meer naburige gemeenten, onder machtiging van Gedeputeerde Staten, van de openbare scholen dier gemeenten gebruik gemaakt.

„Bij weigering der bedoelde gemeenten om in overleg te treden, of wanneer dit overleg geen gevolg heeft, kunnen Gedeputeerde Staten de gemeenten aanwijzen, van wier scholen kan worden gebruik gemaakt.

„Dit gebruik wordt door de betrokken gemeentebesturen onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten geregeld.

„Het tweede en derde lid van art. 121 en art. 122 der wet van den 29sten Juni 1851 (Staatsblad no. 85) zijn ten deze toepasselijk.

„Mocht later behoefte ontstaan aan de heropening der openbare school, neemt de gemeenteraad daartoe het besluit.

„Gedeputeerde Staten bevelen de heropening, wanneer de noodzakelijkheid daarvan is gebleken.

„In hetzelfde geval kan de heropening door Ons worden bevolen.

Art. 3.

Het eerste lid van art. 24 van genoemde wet wordt gelezen als volgt:

„De hoofd- en hulponderwijzers bekleeden geene kerkelijke ambten of bedieningen, waaraan inkomsten verbonden zijn.

„Andere ambten en bedieningen bekleeden zij niet dan met goedkeuring van Gedeputeerde Staten, die vooraf Burgemeester en Wethouders en in gemeenten van 3000 zielen en daarboven de plaatselijke schoolcommissie, in de overige gemeenten den districts-schoolopziener hooren.

Art. 5.

Het eerste lid van art. 33 van dezelfde wet wordt gelezen als volgt:

„Ter tegemoetkoming in deze kosten wordt eene bijdrage voor ieder schoolgaand kind geheven, tenzij die kosten naar aanleiding van art. 31 niet ten laste der gemeente worden gebracht."

De overige artt. 4, 6, 7 en 8 zijn van ondergeschikt belang.

Het voorloopig verslag (29 Juni 1867) was zoo ongunstig, dat het voorstel niet in verdere behandeling kwam.

22 Februari 1876.

Voorstel van den heer Moens tot wijziging van enkele bepalingen der wet van 13 Augustus 1857 (Staatsblad no. 103).

(Ingekomen in de zitting van den 22 Februari 1876).

Het voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs is gedâteerd 7 Juni 1876.

De memorie van beantwoording met een gewijzigd ontwerp van wet verscheen den 15 Juli 1876.

Door de indiening van het wetsontwerp van den Minister van Binnenlandsche Zaken (Heemskerk) werd het verslag der Commissie niet uitgebracht en kwam het voorstel niet in openbare behandeling.

Hoofdinhoud van het wetsontwerp:

Wijziging van art. 5.

Jongelieden van beiderlei kunne, die den leeftijd van 16 jaar bereikt en dien van 19 jaar niet overschreden hebben, en die in het bezit zijn van een schriftelijk bewijs van aanvankelijke geschiktheid voor het onderwijs, mogen, tot eigen vorming, onder opzicht der onderwijzers, met het geven van onderwijs in de school worden belast.

Art. 12 wordt gewijzigd als volgt:

„Er zijn voor de opleiding van onderwijzers minstens 10, voor die van onderwijzeressen minstens 3 rijkskweekscholen.

Tot opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen afzonderlijk of gezamenlijk, worden van rijkswege lessen gegeven.

Aan onderwijzers van openbare of daarmede gelijkstaande scholen, die met de opleiding van één of meer kweekelingen worden belast, kan op voorstel van den inspecteur uit de kas van het Rijk een jaarlijksche toelage worden verstrekt."

(De volgende alinea's hebben betrekking op de vergoeding van het Rijk aan de gemeenten, welke inrichtingen tot opleiding van onderwijzers of onderwijzeressen hebben).

In art. 4 v. h. Voorstel wordt voorgesteld het getal leerlingen op één onderwijzer te verminderen: meer dan 30 en minder

dan 60 leerlingen een hoofd- en een hulponderwijzer, 60 tot 120 hoofd- en 2 hulponderwijzers en vervolgens voor elk 40-tal leerlingen één hulponderwijzer meer.

Art. 5 betreft de jaarwedden:

De vaste jaarwedde voor een hoofdonderwijzer bedraagt, behalve vrije woning, zooveel mogelijk met tuin of geldelijke vergoeding voor huishuur, minstens *f* 1000, voor hulponderwijzers met hoofdakte minstens *f* 800, voor hulponderwijzers met hulponderwijzersakte minstens *f* 500.

De overige artikelen zijn van minder belang.

20 December 1876.

Bij Koninklijke boodschap, ingekomen in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 20 December 1876 werd ter overweging aangeboden een ontwerp van wet tot herziening der wet van 13 Augustus 1857 (Staatsblad n°. 103) tot regeling van het lager onderwijs.

Dit wetsontwerp ging vergezeld van een zeer uitvoerige Memorie van toelichting.

Het voorloopig verslag der Commissie van Rapporteurs over bovengenoemd ontwerp werd vastgesteld den 12den Maart 1877.

De Memorie van beantwoording van het Voorloopig Verslag, geteekend Heemskerk, verscheen 30 Augustus 1877. Daarbij was gevoegd een gewijzigd ontwerp van wet.

De Commissie van Rapporteurs, 11 September 1877, vond nader onderzoek niet noodig.

In de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 16 October werd mededeeling gedaan, dat al de Ministers hun ontslag bij den Koning hadden aangevraagd. Het nieuwe Ministerie (M. v. B. Z.: Kappeyne van de Coppello) kwam in November aan 't bewind. In de zitting van 19 November werd het wetsontwerp tot herziening der wet van 13 Augustus 1857 (Staatsblad n°. 103) ingetrokken.

Wet van 17 Augustus 1878 (Staatsblad no. 127). Bij Koninklijke Boodschap van 2 Maart 1878 werd in de Zitting van 11 Maart het wetsontwerp met de Memorie van Toelichting aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden.

Het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs is vastgesteld 30 April 1878.

De Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag met gewijzigd ontwerp van wet verscheen 1 Juni 1878, het Eindverslag van de Commissie van Rapporteurs 5 Juni 1878.

De beraadslaging had plaats 17 Juni—18 Juli 1878. In de Zitting van 18 Juli werd het ontwerp aangenomen met 52 tegen 30 stemmen.

Den 30sten Juli kwam het door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsontwerp bij de Eerste Kamer in.

Het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs is vastgesteld 3 Augustus, het Eindverslag 5 Augustus 1878.

De beraadslaging had plaats op 17 Augustus 1878 en in dezelfde Zitting werd het ontwerp aangenomen met 26 tegen 10 stemmen.

Zie: Bijblad, handelingen Tweede Kamer, 1877—1878, blz. 438, 461, 983, 944—1073, 1082—1254, 1258—1295, 1304—1336, 1345—1390.

Bijblad, bijlagen Tweede Kamer, 1877—1878, no. 130: 1—30.

Bijblad, handelingen, enz. Eerste Kamer, 1877—1878, blz. 212—222, 223, 232, 236—243, 247—254.

(No. 127.) Wet van 17 Augustus 1878, houdende herziening der wet van 13 Augustus 1857 (Staatsblad no. 103), tot regeling van het lager onderwijs.

Wij, Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat herziening der wet van 13 Augustus 1857 (Staatsblad nr. 103) noodzakelijk is;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Titel I.

Algemeene bepalingen.

Art. 1. Lager onderwijs is huis- of schoolonderwijs.

Onderwijs, gegeven aan kinderen van ten hoogste drie gezinnen gezamenlijk in de woning van het hoofd van een dier gezinnen, is huisonderwijs.

Ieder ander onderwijs wordt voor de toepassing dezer wet als schoolonderwijs beschouwd.

Art. 2. Onder *lager onderwijs* begrijpt deze wet het onderwijs in:

a. het lezen;
b. het schrijven;
c. het rekenen;
d. de beginselen der vormleer;
e. die der Nederlandsche taal;
f. die der vaderlandsche geschiedenis;
g. die der aardrijkskunde;
h. die van de kennis der natuur;
i. het zingen;
k. de nuttige handwerken voor meisjes.

Aan lagere scholen kan bovendien onderwijs gegeven worden in:

l. de beginselen der Fransche taal;
m. die der Hoogduitsche taal;
n. die der Engelsche taal;
o. die der algemeene geschiedenis;
p. die der wiskunde;
q. het handteekenen;
r. de beginselen der landbouwkunde;
s. de gymnastiek;
t. de fraaie handwerken voor meisjes.

Art. 3. Lagere scholen, waarvan de kosten geheel of gedeeltelijk door de gemeenten of het Rijk worden gedragen, zijn openbare, alle andere zijn bijzondere scholen.

Door waterschappen of provinciën worden geene uitgaven ten behoeve van het lager onderwijs gedaan.

Onverminderd het bepaalde in het 1ste lid, worden als bijzondere scholen beschouwd de zoodanige, waaraan onderwijs gegeven wordt in een of meer der vakken, genoemd in art. 2 onder *l*, *m* en *n*, en het vak aldaar genoemd onder *p*, en aan welke van wege de gemeente subsidie wordt verleend onder de voorwaarden, die de gemeenteraad noodig acht. Op deze scholen zijn de artt. 4 en 5 en het 1ste en 2de lid van art. 33 toepasselijk.

Art. 4. Art. 5 der wet van 1 Juni 1865 (Staatsblad no. 58) is toepasselijk op alle lokalen, waarin lager schoolonderwijs gegeven wordt.

Bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur worden door Ons, zoowel in het belang van de gezondheid, als van het onderwijs, algemeene regelen vastgesteld omtrent den bouw en de inrichting der lokalen, waarin openbaar lager schoolonderwijs gegeven wordt, alsmede omtrent het aantal kinderen, dat daarin mag worden toegelaten, met bepaling, in hoever deze regelen verbindend zijn voor de lokalen, waarin bijzonder lager schoolonderwijs gegeven wordt.

Art. 5. Geen lager schoolonderwijs wordt gegeven in lokalen, welke door den inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht als schadelijk voor de gezondheid zijn afgekeurd.

De inspecteur spreekt de afkeuring uit bij schriftelijke en met redenen omkleede verklaring en zendt daarvan afschrift aan Gedeputeerde Staten en tenzelfden dage aan het gemeentebestuur, aan den districts-schoolopziener en aan het hoofd der school. Gedeputeerde Staten gelasten burgemeester en wethouders der gemeente, waarin het lokaal ligt, deze verklaring af te kondigen binnen een door hen te bepalen termijn.

Bij Gedeputeerde Staten kunnen tegen de uitspraak van den inspecteur in hooger beroep komen:

a. de districts-schoolopziener;
b. het hoofd der school;
c. de eigenaar of gebruiker van het lokaal;
d. de ouders of verzorgers van schoolgaande kinderen.

Het beroep moet worden ingesteld binnen dertig vrije dagen, te rekenen van den dag, waarop het afschrift der verklaring van den inspecteur op last van Gedeputeerde Staten door het gemeentebestuur is afgekondigd.

Gedeputeerde Staten geven aan elk der in beroep gekomen belanghebbenden schriftelijk kennis van hunne beslissing.

Ieder, die bij de beslissing partij geweest is, kan daartegen bij Ons in hooger beroep komen.

Dit moet ingesteld worden binnen dertig vrije dagen, te rekenen van den dag, waarop de kennisgeving van de beslissing van Gedeputeerde Staten den belanghebbenden is toegezonden.

Hangende de termijnen van beroep en tot de eindbeslissing, kan met het geven van onderwijs in het afgekeurd lokaal worden voortgegaan, ten ware de inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht om dringende redenen, in zijne verklaring uitdrukkelijk te vermelden, anders mocht hebben bevolen.

Zijn aan het afgekeurd lokaal de noodige verbeteringen aangebracht en deze door den inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht schriftelijk goedgekeurd, dan kan het onderwijs in dat lokaal worden hervat.

Art. 6. Niemand mag lager onderwijs geven, die niet in het bezit is der bij deze wet gevorderde bewijzen van bekwaamheid en zedelijkheid.

Vreemdelingen behoeven bovendien Onze vergunning.

Art. 7. De bepalingen van het voorgaande artikel zijn niet toepasselijk op:

a. hen, die uitsluitend aan kinderen van één gezin lager huisonderwijs geven;
b. hen, die van het geven van lager onderwijs geen beroep makende en zich zonder geldelijke belooning daartoe bereid verklarende, van Ons vergunning hebben verkregen tot het geven van zoodanig onderwijs.

Vrijgesteld van het bezit van een der bewijzen van bekwaamheid bij het voorgaande artikel bedoeld is hij, die voor het vak of de vakken, waarin hij onderwijs geeft, bevoegd is ingevolge het Koninklijk besluit van 2 Augustus 1875, no. 14, de wet van 28 April 1876 (Staatsblad no. 102), of de wet van 2 Mei 1863 (Staatsblad no. 50).

Art. 8. Jongelieden van beiderlei kunne mogen, met schriftelijke goedkeuring van den arrondissements-schoolopziener, in de school als kweekelingen worden toegelaten en aldaar behulpzaam zijn, mits zij:

a. hun vijftiende jaar ingetreden zijn en hun negentiende niet volbracht hebben;

b. tot geene werkzaamheden in de school gebezigd worden dan de zoodanige, welke zij onder het rechtstreeksch toezicht en onder de leiding van een bevoegde verrichten, en

c. na drie maanden als kweekeling geplaatst te zijn geweest, in het bezit zijn van een bewijs, niet ouder dan een jaar en onderteekend door het hoofd der school, waarin zij tijdens de afgifte waren toegelaten, dat hun zedelijk gedrag en hunne vorderingen voldoende zijn.

Art. 9. Hij, die zonder daartoe bevoegd te zijn, lager onderwijs geeft of in strijd met het voorschrift van art. 5 schoolonderwijs geeft in een afgekeurd lokaal, of die, als hoofd der school, daarin kweekelingen toelaat anders dan op den voet, bij het voorgaand artikel bepaald, wordt gestraft met eene geldboete van vijf en twintig tot vijftig gulden voor de eerste maal; bij herhaling met eene boete van vijftig tot honderd gulden en gevangenisstraf van acht tot veertien dagen, te zamen of afzonderlijk, en vervolgens telkens met gevangenisstraf van eene maand tot een jaar.

Tegen hem, die buiten de grenzen zijner bevoegdheid lager onderwijs geeft, wordt de helft dezer straffen uitgesproken.

Art. 463 van het Wetboek van Strafrecht en art. 20 der wet van 29 Juni 1854 (Staatsblad no. 102) zijn ten deze toepasselijk.

Art. 10. Behalve de gevallen, hierna vermeld, vervalt de bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs voor hem, die bij eindvonnis is veroordeeld:

a. wegens misdaad;

b. wegens diefstal, oplichting, meineed, misbruik van vertrouwen of aantasting der zeden.

Art. 11. Hij, die de bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs verloren heeft, kan haar niet terugbekomen, behalve in de gevallen, in artt. 29, 31 en 53 voorzien. In deze gevallen kan zij hem door Ons worden teruggegeven.

Art. 12. Van Rijkswege worden kweekscholen voor onderwijzers opgericht en onderhouden.

De inrichting dezer kweekscholen wordt bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur geregeld.

Indien eene kweekschool voor onderwijzers door eene gemeente wordt opgericht en onderhouden, kan daarvoor eene bijdrage uit 's Rijks kas worden verleend, doch tot geen hooger bedrag dan van de helft der kosten, zoo van oprichting als van onderhoud, en onder voorwaarde dat de kweekschool in allen opzichte aan de door Ons voor de Rijkskweekscholen gestelde vereischten voldoe.

In gemeenten, waar hiertoe geschikte gelegenheid bestaat, worden van Rijkswege normaallessen tot opleiding van onderwijzers ingesteld en bekostigd.

Het geven van dergelijke lessen kan aan alle bevoegden worden opgedragen.

De gemeenteraad kan op gelijke of andere, bij plaatselijke verordening te regelen, wijze ter opleiding van onderwijzers voorzieningen treffen.

Art. 13. Waar in deze wet van onderwijzers gesproken wordt, zijn hieronder onderwijzeressen begrepen, ten ware het tegendeel uitdrukkelijk bepaald zij.

Art. 14. Onverminderd het bepaalde in art. 5 en met uitzondering van het geval, voorzien in art. 19, kan van elk besluit, krachtens deze wet door Gedeputeerde Staten genomen, bij Ons in hooger beroep worden gekomen door ieder, die bij de vernietiging of verbetering van het besluit van Gedeputeerde Staten belang heeft.

Het hooger beroep moet worden ingesteld binnen dertig vrije dagen, te

rekenen van den dag, waarop het besluit openbaar gemaakt of den belanghebbende toegezonden is.

Art. 15. Deze wet is niet toepasselijk op

a. hem, die uitsluitend in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *i*, *k*, *q*, *r*, *s* en *t*, onderwijs geeft;

b. de scholen, uitsluitend bestemd voor het onderwijs in een of meer dier vakken;

c. de scholen, waarin geene kinderen boven de zes jaren worden toegelaten en geen ander dan voorbereidend onderwijs gegeven wordt, behoudens dat ook deze scholen onderworpen zijn aan de bepalingen van art. 5 en 73 dezer wet;

d. militaire onderwijzers en het onderwijs, door hen gegeven aan militairen;

e. de scholen voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen en idioten;

f. de scholen in de gevangenissen, behoudens de bepalingen omtrent de bevoegdheid van hen, die lager onderwijs geven.

Titel II.

Van het openbaar onderwijs.

§ 1. Van de scholen.

Art. 16. In elke gemeente wordt voldoend lager onderwijs gegeven in een genoegzaam aantal scholen, welke voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid toegankelijk zijn.

Het onderwijs omvat de vakken, in art. 2 vermeld onder *a*—*k*, en daar, waar genoegzame behoefte aan uitbreiding bestaat, een of meer of wel alle vakken, vermeld in dat artikel onder *l*—*t*.

Naburige gemeenten kunnen zich, met inachtneming van art. 121 der wet van 29 Juni 1851 (Staatsblad no. 85), vereenigen tot het oprichten en in stand houden van gemeenschappelijke scholen of tot het vaststellen eener regeling omtrent de toelating van kinderen uit de eene gemeente op de scholen der andere.

Art. 17. Voor zooveel doenlijk wordt aan hen, die het gewoon schoolonderwijs genoten hebben, gelegenheid gegeven tot het genieten van herhalingsonderwijs.

Het herhalings-onderwijs kan zich uitstrekken tot een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *l*—*t*, al zijn die vakken niet begrepen geweest in het genoten gewoon schoolonderwijs.

Art. 18. De besluiten van den gemeenteraad, betreffende het getal der scholen en de vakken, welke op de scholen zullen onderwezen worden, worden aan Gedeputeerde Staten medegedeeld. Zoo Gedeputeerde Staten het getal scholen of den omvang van het onderwijs onvoldoende achten, bevelen zij, den inspecteur gehoord, vermeerdering.

Gelijke vermeerdering kan, Gedeputeerde Staten gehoord, door Ons worden bevolen.

Art. 19. De besluiten van den gemeenteraad, betreffende

a. de plaats, waar een schoollokaal zal zijn gevestigd;

b. de vermindering van het getal scholen of van den omvang van het onderwijs;

c. de vereeniging eener school met of hare vervanging door andere;

d. de sluiting eener school of de schorsing van het onderwijs aan eene school;

e. het verleenen van een subsidie aan eene der scholen, bedoeld in het laatste lid van art. 3;

worden aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen.

De artt. 196, 197, 198, 200, 201 en 202 der wet van 29 Juni 1851 (Staatsblad no. 85) zijn ten deze toepasselijk.

Art. 20. Sluiting eener school voor bepaalden tijd kan door Gedeputeerde Staten bij een met redenen omkleed besluit worden bevolen.

Zij hooren in het geval van dit en het voorgaande artikel vooraf den inspecteur van het lager onderwijs.

Gelijke sluiting kan door Ons, Gedeputeerde Staten gehoord, worden bevolen.

Art. 21. De regeling van de schooltijden en van de vacantiën, de vaststel-

ling van het leerplan en van de bij het onderwijs te gebruiken boeken en de verdeeling der school in klassen geschieden door het hoofd der school en, zoo de regeling voor meerdere scholen gelijkelijk werkt, door de hoofden dier scholen gezamenlijk, onder goedkeuring van burgemeester en wethouders en van den districts-schoolopziener.

Bij verschil tusschen burgemeester en wethouders en den districts-schoolopziener beslist Onze Minister, die met de uitvoering dezer wet belast is.

Art. 22. Bij de regeling der schooltijden wordt door het vrijgeven van uitdrukkelijk in de regeling genoemde uren gezorgd, dat de schoolgaande kinderen van de godsdienstleeraren godsdienstonderwijs kunnen genieten.

Onder voorwaarden door burgemeester en wethouders in overleg met den districts-schoolopziener te bepalen, worden de schoollokalen, des noodig verwarmd en verlicht, voor dit godsdienstonderwijs beschikbaar gesteld.

Bij verschil is het laatste lid van het voorgaande artikel toepasselijk.

§ 2. Van de Onderwijzers.

Art. 23. Aan het hoofd van elke school is een onderwijzer geplaatst, die den leeftijd van drie en twintig jaren moet volbracht hebben en den rang van hoofdonderwijzer bezit.

De waarneming van het bestuur eener school kan echter tijdelijk worden toevertrouwd aan een onderwijzer, die den gevorderden leeftijd of den rang van hoofdonderwijzer niet bezit, mits aan de school geen onderwijzer in het bezit van dien rang, ingevolge art. 24 verbonden zij. Zoodanige waarneming mag niet langer duren dan zes maanden.

Art. 24. Het hoofd der school wordt bijgestaan door minstens één onderwijzer, als het aantal schoolgaande kinderen meer dan dertig, door minstens twee onderwijzers, als het meer dan zeventig, door minstens drie, als het meer dan honderd en twintig, en door minstens vier, als het meer dan honderd en zeventig bedraagt.

Telt eene school meer dan twee honderd leerlingen, zoo moet minstens één onderwijzer op elk veertigtal kinderen aan de school verbonden zijn en daarenboven nog één meer, zoodra het getal schoolgaande kinderen een zuiver veelvoud van veertig met meer dan vier en twintig overtreft.

Wanneer het aantal onderwijzers, aan de school verbonden, meer dan vier bedraagt, moeten minstens twee, wanneer het meer dan acht bedraagt, minstens drie hunner den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en den rang van hoofdonderwijzer bezitten.

Onder de onderwijzers, in dit artikel bedoeld, worden zij, die uitsluitend in een of meer der vakken, genoemd in art. 2, onder *i*—*t*, onderwijs geven, niet medegerekend.

Op geene school mogen meer dan vier honderd kinderen gelijktijdig worden toegelaten, tenzij hiertoe door Ons om bijzondere redenen vergunning wordt verleend.

Bij de toepassing van dit artikel wordt tot grondslag genomen het getal kinderen, die op den vijftienden dag der maand Januari van het loopende schooljaar als werkelijk schoolgaande bekend staan.

Art. 25. Wanneer de school in verscheidene klassen verdeeld is, wordt het onderwijs in de laagste klassen bij voorkeur aan onderwijzeressen, dat in de hoogste klassen, behalve aan de scholen uitsluitend voor meisjes bestemd, bij voorkeur aan onderwijzers opgedragen.

Art. 26. Aan elken onderwijzer wordt eene vaste jaarwedde toegelegd. Die jaarwedde bedraagt in geen geval minder dan zeven honderd gulden voor het hoofd der school, niet minder dan zes honderd gulden voor de onderwijzers, met rang van hoofdonderwijzer, die, volgens art. 24, moeten aanwezig zijn in scholen met meer dan vier onderwijzers, en niet minder dan vier honderd gulden voor elken anderen onderwijzer.

Door Ons kan, Gedeputeerde Staten der provincie gehoord, voor elke provincie bepaald worden, waar en tot welk bedrag het mimimum van jaarwedde voor de verschillende onderwijzers aan de onderscheidene klassen van scholen hooger zijn zal dan het bedrag in de voorgaande zinsnede bepaald.

De twee voorgaande zinsneden gelden niet voor de onderwijzers, uitsluitend belast met het onderwijs in een of meer der vakken, genoemd in art. 2 onder *i*—*t*.

Het hoofd der school geniet bovendien vrije woning, zoo mogelijk met eenen tuin.

Ingeval hem geene vrije woning kan verschaft worden, ontvangt hij eene billijke vergoeding voor huishuur, waarvan het bedrag door Gedeputeerde Staten wordt bepaald.

Met inachtneming dezer voorschriften worden de jaarwedden der onderwijzers door den gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten geregeld.

In geval van hooger beroep bij Ons van het besluit van Gedeputeerde Staten, wordt bij Onze beslissing de vereischte regeling vastgesteld.

Art. 27. Om als onderwijzer benoemd te kunnen worden, wordt het bezit vereischt

a. eener akte van bekwaamheid;

b. van een getuigschrift van zedelijk gedrag, afgegeven door den burgemeester der gemeente of de burgemeesters der gemeenten, waar hij, aan wien het wordt uitgereikt, in de twee laatste jaren gewoond heeft.

Bij weigering van een der burgemeesters kan het getuigschrift worden verleend door Onzen Commissaris in de provincie.

Met zoodanig getuigschrift wordt gelijk gesteld het getuigschrift van zedelijk gedrag, afgegeven door de bevoegde overheid buiten 's lands, onder welker gebied de bezitter in de twee laatste jaren heeft gewoond.

Art. 28. De onderwijzers aan de gemeentescholen verbonden, worden door den gemeenteraad benoemd.

Betreft die benoeming den onderwijzer, aan het hoofd der school geplaatst, zoo gaat daaraan een vergelijkend examen vooraf.

Bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur wordt de wijze, waarop dit examen wordt afgenomen, door Ons geregeld.

De benoeming geschiedt in dat geval uit eene voordracht van minstens drie en hoogstens vijf onderwijzers, door den districts-schoolopziener aan den raad schriftelijk in te zenden.

In gemeenten, waar meer dan ééne school bestaat, kan de onderwijzer, aan het hoofd der eene geplaatst, aan het hoofd der andere worden gesteld zonder voorafgaand vergelijkend examen en voordracht, indien de gemeenteraad op voorstel van den districts-schoolopziener hiertoe besluit.

De benoeming van andere onderwijzers geschiedt uit eene voordracht van minstens drie bevoegden, opgemaakt door burgemeester en wethouders in overleg met den arrondissements-schoolopziener, na ingewonnen bericht van het hoofd der school, waaraan de benoeming geschieden moet, en onder overlegging van het bericht van het hoofd der school aan den raad schriftelijk ingezonden.

De onderwijzers, verbonden aan scholen, uitsluitend door het Rijk bekostigd, worden benoemd door Onzen Minister, die met de uitvoering dezer wet belast is.

Op de benoeming van het hoofd van zoodanige school is het tweede lid van dit artikel toepasselijk.

Art. 29. Ontslag aan onderwijzers, aan gemeentescholen verbonden, wordt door den gemeenteraad verleend:

a. rechtstreeks overeenkomstig eigen verzoek;

b. op voordracht van den districts-schoolopziener, indien het een onderwijzer betreft, aan het hoofd eener school geplaatst;

c. op voordracht van burgemeester en wethouders of van den arrondissements-schoolopziener, indien het een onderwijzer betreft, die niet aan het hoofd eener school is geplaatst.

In de twee laatste gevallen kan het ontslag *niet-eervol* worden verleend.

Door Gedeputeerde Staten kan worden verklaard, dat de niet eervol ontslagen onderwijzer de bevoegdheid tot het geven van onderwijs heeft verloren.

Aan onderwijzers, verbonden aan eene school, uitsluitend door het Rijk bekostigd, wordt, hetzij overeenkomstig eigen verzoek, hetzij ambtshalve, ontslag verleend door Onzen Minister, die met de uitvoering dezer wet belast is.

Art. 30. Een onderwijzer, aan eene gemeenteschool verbonden, kan op voorstel van den arrondissements-schoolopziener voor hoogstens eene maand door burgemeester en wethouders worden geschorst. Zij geven hiervan onmiddellijk kennis aan den gemeenteraad en aan den districts-schoolopziener met opgave van de redenen der schorsing.

De schorsing geschiedt zonder stilstand van jaarwedde.

Zij kan binnen den tijd, waarvoor zij is uitgesproken, door den gemeenteraad worden opgeheven.

Art. 31. Behalve op de wijze, in de twee voorgaande artikelen bepaald, kan de schorsing of het ontslag, doch in het laatste geval slechts niet eervol, op voordracht van den districts-schoolopziener door Gedeputeerde Staten worden uitgesproken.

Op dergelijk ontslag is het voorlaatste lid van art. 29 toepasselijk.

Art. 32. In de tijdelijke waarneming der door schorsing, ontslag of ontstentenis aan eene gemeenteschool opengevallen plaats wordt door burgemeester en wethouders in overleg met den arrondissements-schoolopziener voorzien.

Indien in de vervulling, waar het betreft het hoofd der school, niet door den gemeenteraad is voorzien binnen zes maanden, nadat de plaats is opengevallen, geschiedt zulks met inachtneming van het tweede lid van art. 28 door Gedeputeerde Staten.

In geval van tijdelijke verhindering kan, op gelijke wijze als in het eerste lid van dit artikel is bepaald, in de waarneming worden voorzien.

De schorsing van onderwijzers, verbonden aan scholen, uitsluitend van Rijkswege bekostigd, en de voorziening in de tijdelijke waarneming aan dergelijke scholen geschieden door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast.

Art. 33. Het schoolonderwijs wordt onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden dienstbaar gemaakt aan de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen en aan hunne opleiding tot alle Christelijke en maatschappelijke deugden.

De onderwijzer onthoudt zich van iets te leeren, te doen of toe te laten wat strijdig is met den eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden.

De onderwijzer, die zich in dit opzicht aan plichtverzuim schuldig maakt, kan door Ons voor hoogstens een jaar en, bij herhaling der overtreding, voor onbepaalden tijd in zijne bevoegdheid tot het geven van onderwijs aan eene openbare school geschorst worden.

Het geven van godsdienstonderwijs blijft aan de godsdienstleeraren overgelaten.

Art. 34. Op bezwaarschriften tegen het in de school gebruik maken van bepaald aangewezen leerboeken wordt beslist door Onzen Minister, die met de uitvoering dezer wet is belast.

Zijne beslissing wordt in de Staatscourant openbaar gemaakt.

Den onderwijzer, die een aldus afgekeurd leerboek gebruikt, wordt door burgemeester en wethouders verboden hiermede voort te gaan.

In geval van ongehoorzaamheid wordt aan den onderwijzer een *niet-eervol* ontslag gegeven.

Art. 35. Het is den onderwijzers op straffe van ontslag verboden handel te drijven, of eenige nering of beroep, behalve het geven onderwijs, uit te oefenen.

Art. 36. Het is hun op gelijke straffe verboden ambten of bedieningen te bekleeden of te gedoogen, dat te hunnen huize handel of nering gedreven of eenig beroep uitgeoefend worde door de leden van hun gezin.

Zoowel van het eene als van het andere verbod kan vrijstelling worden verleend door Gedeputeerde Staten, den districts-schoolopziener gehoord.

Het ontslag in dit en de twee voorgaande artikelen bedoeld, wordt verleend,

hetzij door den gemeenteraad op voordracht van den districts-schoolopziener of van burgemeester en wethouders of van den arrondissements-schoolopziener naar de onderscheidingen, in art. 29 onder *b* en *c* gemaakt, hetzij ingevolge art. 31 door Gedeputeerde Staten, hetzij aan scholen, uitsluitend door het Rijk bekostigd, door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast.

Art. 37. Aan de onderwijzers wordt, in de gevallen bij art. 38 en onder de voorwaarden bij artt. 41 en 42 dezer wet gesteld, pensioen verleend ten laste van het Rijk.

Art. 38. Recht op pensioen wordt verkregen door na volbrachten vijf en zestigjarigen leeftijd bekomen ontslag.

Pensioen kan ingelijks verleend worden aan een onderwijzer, die na tienjarigen diensttijd uit hoofde van ziels- of lichaamsgebreken voor de waarneming zijner betrekking ongeschikt is en op dien grond ontslag heeft bekomen.

Die ongeschiktheid wordt aangenomen op de verklaring van den districtsschoolopziener en van Gedeputeerde Staten.

Bij de berekening van het pensioen komen alleen in aanmerking diensten vóór of sedert het in werking treden dezer wet als onderwijzer aan eene openbare school ten behoeve van het lager onderwijs bewezen.

Art. 39. Aan den onderwijzer, die tengevolge van de opheffing der school, waarvan hij het hoofd was, wordt ontslagen en niet in de termen valt om pensioen te genieten, wordt ten laste van het Rijk een wachtgeld verleend tot een bedrag van de helft der jaarwedde, die hij op het tijdstip van zijn ontslag genoot. Dit wachtgeld vervalt na vijf jaren, of wanneer de onderwijzer in de termen komt om pensioen te genieten, of zooveel vroeger, als hij tot eene betrekking van rijks-, provincie- of gemeentewege wordt benoemd, waarvan de bezoldiging met het bedrag van het wachtgeld gelijk staat of dit overtreft, of zoodanige betrekking, hem niet van rijks-, provincie- of gemeentewege opgedragen, aanvaardt. Bij de aanvaarding eener betrekking, niet van rijks-, provincie- of gemeentewege opgedragen, waarvan de bezoldiging lager is dan het wachtgeld, wordt dit verminderd met het bedrag dier bezoldiging.

Behalve in het laatstgenoemde geval rekent de tijd, gedurende welken het wachtgeld wordt genoten, mede voor aanspraak op pensioen.

Art. 40. Het pensioen beloopt voor elk jaar dienst een zestigste deel van de jaarwedde, die over de laatste twaalf maanden, aan het ontslag voorafgegaan, tot grondslag gediend heeft voor de bepaling der bijdrage, in het volgend artikel vermeld, doch mag nimmer het twee derde gedeelte dier jaarwedde te boven gaan.

Art. 41. Als bijdrage voor pensioen wordt door de onderwijzers jaarlijks betaald twee ten honderd van de jaarwedde aan hunne betrekking verbonden.

De jaarwedde wordt berekend met inbegrip van hetgeen de onderwijzer, aan het hoofd eener school geplaatst, op grond van art. 26, vierde lid, dezer wet geniet. Het bedrag dezer inkomsten wordt door Gedeputeerde Staten bepaald.

De bijdrage komt ten voordeele van het Rijk en wordt door de zorg der gemeentebesturen geïnd en aan 's Rijks schatkist verantwoord.

Art. 42. De bepalingen van de artt. 7, 16, derde lid, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 37, 40 en 41 der wet betreffende de burgerlijke pensioenen, laatstelijk gewijzigd bij die van 21 Mei 1873 (Staatsblad no. 64), zijn op de pensioenen der onderwijzers van toepassing.

§ 3. Van de kosten van het onderwijs.

Art. 43. Elke gemeente voorziet in de kosten van haar lager onderwijs, voor zoover die niet komen ten laste van anderen of op andere wijze worden gevonden.

Art. 44. Die kosten zijn

a. de jaarwedden der onderwijzers;

b. de vergoeding aan onderwijzers, aan het hoofd van scholen staande, wegens gemis van vrije woning.

c. de toelagen en bedragen tot opleiding van onderwijzers;

d. de uitgaven ten behoeve van het herhalings-onderwijs;

e. die voor het stichten en in stand houden of voor het huren der schoollokalen en onderwijzerswoningen;

f. die voor het aanschaffen en onderhouden der schoolmeubelen en der schoolboeken, leermiddelen en schoolbehoeften;

g. die voor verlichting en verwarming en het schoonhouden der schoollokalen;

h. die van het plaatselijk schooltoezicht en van de vergelijkende examens;

i. die voor de schoolbibliotheken, belooningen en eereblijken.

Art. 45. Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de gemeente dertig ten honderd van het bedrag dezer kosten vergoed.

Bij wijze van voorschot wordt om de drie maanden door het Rijk aan de gemeente een vierde gedeelte uitgekeerd van het bedrag over het dienstjaar verschuldigd, berekend naar de sommen voor deze kosten op de gemeentebegrooting uitgetrokken.

Bij de eerste uitkeering en, zoo noodig, bij de latere in een volgend dienstjaar wordt hetgeen door de gemeente te veel mocht zijn ontvangen verrekend, zoodra het juiste cijfer der uitgaven ingevolge artt. 222 en 223 der wet van 29 Juni 1851 (Staatsblad no. 85) is vastgesteld.

De noodige voorschriften omtrent de uitvoering dezer bepalingen worden door Ons bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur gegeven.

Art. 46. Ter tegemoetkoming in de kosten, welke voor rekening der gemeente blijven, kan eene bijdrage van ieder schoolgaand kind worden geheven.

Het invoeren, wijzigen of afschaffen van dit schoolgeld geschiedt met inachtneming van de artt. 232—236 der wet van 29 Juni 1851 (Staatsblad no. 85).

De invordering wordt geregeld door eene plaatselijke verordening overeenkomstig de bepalingen van de artt. 258—262 dier wet.

Bedeelden en zij, die, schoon niet bedeeld, onvermogend zijn, worden niet, de minvermogenden niet of slechts voor een gedeelte, aan de heffing onderworpen.

Art. 47. Het gemeentebestunr bevordert zooveel mogelijk het schoolgaan der kinderen van bedeelden, onvermogenden en minvermogenden.

Art. 48. Tenzij bij eene regeling, krachtens het laatste lid van art. 16 gemaakt, anders is bepaald, bedraagt het schoolgeld voor de kinderen uit andere gemeenten niet meer dan dat voor de kinderen uit de heffende gemeente.

Voor twee of meer kinderen uit één gezin, gelijktijdig ter school gaande, kan het bedrag van het schoolgeld lager gesteld worden dan het, berekend voor ieder afzonderlijk, wezen zou.

Behoudens de vrijstellingen, in art. 46 dezer wet bedoeld, is voor ieder kind van dezelfde klasse het schoolgeld gelijk.

Art. 49. Indien Wij, Gedeputeerde Staten gehoord, oordeelen, dat eene gemeente door de uitgaven, tot eene behoorlijke inrichting van haar lager onderwijs vereischt, in verhouding tot hare middelen en andere uitgaven onbillijk zou worden bezwaard, wordt haar uit 's Rijks kas tijdelijk subsidie verleend.

Ons met redenen omkleed besluit wordt, tegelijk met het advies van Gedeputeerde Staten, in de Staatscourant openbaar gemaakt.

Art. 50. De bestekken voor den bouw en verbouw van scholen en onderwijzerswoningen worden aan de goedkeuring van den districts-schoolopziener onderworpen. Ingeval deze bezwaar maakt zijne goedkeuring te verleenen, kan de beslissing van Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, worden ingeroepen.

Titel III.

Van het bijzondere onderwijs.

Art. 51. Tot het geven van bijzonder onderwijs wordt vereischt het bezit

a. eener akte van bekwaamheid;

b. van een gelijk getuigschrift, als in art. 27, litt. *b*, is vermeld, en waarop het voorlaatste en het laatste lid van dat artikel toepasselijk zijn;

c. van een bewijs, dat deze beide stukken door burgemeester en wethouders der gemeente, waar het onderwijs zal gegeven worden, zijn gezien en in orde bevonden.

Burgemeester en wethouders geven hiervan aan den districts-schoolopziener bericht.

Art. 52. Omtrent de afgifte van het bewijs, vermeld in litt. *c* van het voorgaand artikel, wordt uiterlijk binnen vier weken, te rekenen van den dag, waarop de aanvrage daartoe geschied is, door burgemeester en wethouders beslist.

Van die beslissing, of wanneer binnen dien termijn de beslissing aan den belanghebbende niet is kenbaar gemaakt, wordt beroep op Gedeputeerde Staten toegelaten.

Na afwijzing door Gedeputeerde Staten, of indien binnen den tijd van zes weken na het ingesteld hooger beroep hunne beschikking aan den belanghebbende niet is kenbaar gemaakt, kan bij Ons in beroep worden gekomen.

Art. 53. De onderwijzer, die bij het geven van bijzonder school- of huisonderwijs leerlingen verspreidt, strijdig met de goede zeden of aansporende tot ongehoorzaamheid aan de wetten des lands, kan op voordracht van burgemeester en wethouders of van den districts-schoolopziener door Gedeputeerde Staten worden verklaard zijne bevoegdheid tot het geven van onderwijs verloren te hebben.

Deze bepaling is ook toepasselijk op den onderwijzer, die zich aan een ergerlijk levensgedrag schuldig maakt.

Art. 54. De onderwijzer, die de lessen der school bestuurt, wordt geacht aan haar hoofd te staan.

Hij moet den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en den rang van hoofdonderwijzer bezitten.

Van deze vereischten wordt vrijstelling verleend in geval eener tijdelijke waarneming, mits het niet langer dure dan zes maanden, dat een onderwijzer, die den gevorderden leeftijd of den hoofdonderwijzersrang niet bezit, aan het hoofd der school staat.

Aan bijzondere lagere scholen kan onderwijs gegeven worden in dezelfde vakken als aan de openbare.

Titel IV.

Van de akten van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs.

Art. 55. De bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs wordt verkregen door het afleggen der in deze wet omschreven examens.

Art. 56. De akten van bekwaamheid zijn:

a. die, waarvan het bezit de bevoegdheid verleent tot het geven van huis- en schoolonderwijs in de vakken, vermeld in art. 2, onder *a*—*i*, en aan onderwijzeressen tevens in het vak, aldaar genoemd onder *k*;

b. die, waarvan het bezit met den rang van hoofdonderwijzer de bevoegdheid verleent tot het geven van huis- en schoolonderwijs niet alleen in de vakken, vermeld in art. 2, onder *a*—*i* of *a*—*k*, maar ook in die aldaar genoemd onder *o*, *p*, *q*, en voor de onderwijzeressen onder *t*;

c. die, waarvan het bezit de bevoegdheid verleent tot huisonderwijs of tot huis- en schoolonderwijs in bepaalde vakken.

Art. 57. Ter verkrijging der akte, vermeld in art. 56, onder *a*, wordt vereischt

a. de volbrachte leeftijd van achttien jaren;

b. het afleggen van een examen, waartoe twee malen 's jaars de gelegenheid in elke provincie wordt opengesteld, voor eene commissie, samengesteld uit den inspecteur van het lager onderwijs in de provincie en vier districts- of arrondissements-schoolopzieners.

Onze Minister, die met de uitvoering dezer wet is belast, wijst de leden dier commissiën aan en bepaalt den tijd, waarop zij vergaderen.

Hij kan bij verhindering van den inspecteur een districts-schoolopziener in diens plaats als voorzitter benoemen.

Art. 58. De zitting der commissie wordt in de provincie *Noordholland* te *Amsterdam* en in de andere provinciën in de hoofdplaats der provincie gehouden.

De tijd, gedurende welken de examens worden afgenomen, wordt door den inspecteur bij openbare aankondiging ter algemeene kennis gebracht.

De commissie kan zich door deskundigen doen bijstaan.

De examens, behalve die van onderwijzeressen, worden in het openbaar gehouden.

Art. 59. Hij, die zich aan het examen wenscht te onderwerpen, meldt zich tijdig aan bij den schoolopziener van het district zijner woonplaats, of, komt hij van buiten 's lands, van de plaats, waar hij voornemens is zich te vestigen.

Hij legt daarbij een of meer getuigschriften over van zijn zedelijk gedrag en zijne geboorte-akte.

De dag en de plaats van het examen worden hem door den districts-schoolopziener bekend gemaakt.

Hij legt het examen af in de provincie waarin hij woont of, van buiten 's lands komende, voornemens is zich te vestigen.

Art. 60. Het examen omvat:

goed lezen en schrijven;

de kennis der zinsontleding, der spelregels en der eerste gronden der Nederlandsche taal;

vaardigheid om zich, zoowel mondeling als schriftelijk, juist en gemakkelijk uit te drukken;

de beginselen van de vormleer;

het rekenen, zoowel met geheele getallen, als met gewone en tiendeelige breuken en kennis van de leer der evenredigheden en van het Nederlandsch stelsel van maten en gewichten;

de beginselen der aardrijkskunde, inzonderheid van Nederland en zijne overzeesche bezittingen;

de grondtrekken der vaderlandsche geschiedenis;

de beginselen van de kennis der natuur;

de theorie van het zingen;

de beginselen van onderwijs en opvoeding.

Van onderwijzeressen worden bovendien bewijzen van bedrevenheid in de nuttige handwerken gevorderd.

Aan ieder, die voldaan heeft, wordt eene akte van bekwaamheid als onderwijzer kosteloos uitgereikt.

Art. 61. Ter verkrijging der akte, vermeld in art. 56 onder *b*, wordt vereischt:

a. het bezit der akte, vermeld in art. 56 onder *a*;

b. het bewijs van minstens tweejarige werkzaamheid als onderwijzer aan eene of meer openbare of bijzondere scholen van lager onderwijs, afgegeven door het hoofd of hoofden dier scholen, of het bewijs, afgegeven door den bestuurder eener kweekschool voor onderwijzers, voldoende aan de vereischten, in art. 12 vermeld, van gedurende twee jaren aan die school de lessen ter voorbereiding van dit examen, na aflegging van het examen, vermeld in art. 56 onder *a*, te hebben gevolgd;

c. het afleggen van een examen, loopende behalve over de vakken, in art. 2 vermeld onder *a*—*h*, over die, aldaar genoemd onder *o*, *p* en *q*, voor eene der commissiën, in art. 62 bedoeld.

Art. 62. Jaarlijks worden door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, een of meer commissiën tot het afnemen der examens, in het voorgaand artikel bedoeld, benoemd, en de tijd wanneer en de plaatsen, waar zij hare zittingen zullen houden, tijdig aangewezen.

De voorzitters en leden dezer commissiën genieten uit 's Rijks kas vacatiegelden en vergoeding voor reis- en verblijfkosten.

De voorzitters der commissie brengt den tijd, gedurende welken de examens worden afgenomen, bij openbare aankondiging ter algemeene kennis.

De examens, behalve die van onderwijzeressen, worden in het openbaar gehouden.

Art. 63. Hij, die zich aan het examen wenscht te onderwerpen, meldt zich tijdig aan bij den voorzitter der commissie, voor welke hij wenscht te verschijnen, en legt daarbij over

a. zijne geboorte-akte;

b. een of meer getuigschriften van zedelijk gedrag;

c. zijne akte van bekwaamheid als onderwijzer, bedoeld in artikel 56 onder *a*;

d. het bewijs, vermeld in art. 61 onder *b*.

De dag en de plaats van het examen worden hem door den voorzitter bekend gemaakt.

De omvang van het examen, de wijze van afneming en wat verder tot dit examen betrekking heeft, worden door Ons bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur geregeld.

Aan ieder, die voldaan heeft, wordt eene akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer kosteloos uitgereikt.

Art. 64. Ter verkrijging eener akte, die de bevoegdheid verleent tot het geven van huisonderwijs in enkele vakken, vermeld in art. 2 onder *a*—*h*, wordt vereischt:

a. de volbrachte leeftijd van achttien jaren;

b. het afleggen van een examen in de vakken, waarvoor de bevoegdheid verlangd wordt, voor eene der commissiën, in art. 57 vermeld.

De bepalingen van artt. 58 en 59 zijn ten deze toepasselijk.

Aan ieder, die voldaan heeft, wordt kosteloos eene akte van bekwaamheid uitgereikt als huisonderwijzer, waarin de vakken, over welke het examen met goed gevolg is afgelegd, worden uitgedrukt.

Art. 65. Ter verkrijging van eene akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *l*, *m*, *n*, en onder *q*, *r*, *s*, wordt vereischt:

a. voor die onder *q*, *r*, *s*, het bezit der akte, vermeld in art. 56 onder *a*: en voor die onder *l*—*n* het bezit der akte van hoofdonderwijzer;

b. het afleggen van een examen voor eene der commissiën, bedoeld in art. 69 der wet van 2 Mei 1863 (Staatsblad no. 50).

Al wat verder deze examens betreft wordt door Ons bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur geregeld.

Art. 66. De akten van bekwaamheid, volgens de voorschriften dezer wet verkregen, gelden, wat de daaraan verbonden bevoegdheid betreft, voor het geheele Rijk en zijne koloniën en bezittingen in andere werelddeelen.

Titel V.

Van het toezicht op het lager onderwijs. (1)

Art. 67. Het toezicht over het lager onderwijs in het geheele Rijk is opgedragen aan Onzen Minister, die met de uitvoering dezer wet belast is.

Dat toezicht wordt onder zijne bevelen uitgeoefend door de inspecteurs, de districts-schoolopzieners en de arrondissements-schoolopzieners.

Art. 68. Het ambtsgebied van iederen inspecteur omvat eene of meer provinciën, dat van iederen districts-schoolopziener een der districten, waarin de provinciën door Ons worden verdeeld.

De inspecteurs en de districts-schoolopzieners worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen.

Zij genieten, behalve eene vaste jaarwedde, vergoeding voor reis- en verblijfkosten uit 's Rijks kas.

Zij bekleeden geene ambten of bedieningen zonder Onze toestemming.

In geval van ziekte, afwezigheid, schorsing of ontstentenis wordt een inspecteur door een districts-schoolopziener, een districts-schoolopziener door een arrondissements-schoolopziener vervangen.

Onze Minister, met de uitvoering dezer wet belast, wijst den plaatsvervanger aan.

Art. 69. Elk schooldistrict wordt door Ons verdeeld in minstens twee arrondissementen.

In ieder arrondissement is een arrondissements-schoolopziener.

---

1). Vrijdom van briefport over ambtszaken tusschen de verschillende autoriteiten is geregeld bij tal van Koninklijke Besluiten, o.a.:
bij die van 23 October en 22 December 1880, 3 Januari 1881, 20 Februari en 28 April 1883, 17 Mei 1884, 7 October 1886, 11 April 1890.

Die schoolopzieners worden door Ons benoemd voor den tijd van zes jaren.
De aftredenden zijn weder benoembaar.
Zij kunnen ten allen tijde door Ons worden ontslagen.
Zij genieten vergoeding voor reis- en verblijfkosten uit 's Rijks kas.
Zij staan den districts-schoolopziener ter zijde.
De verdeeling der werkzaamheden tusschen de districts- en arrondissements-schoolopzieners wordt door Ons geregeld.
Art. 70. Het plaatselijk toezicht wordt uitgeoefend door burgemeester en wethouders.
De gemeenteraad kan ter nadere verzekering van het plaatselijk toezicht eene commissie instellen, welke de bevoegdheden bezit, in artt. 73 en 74 dezer wet omschreven.
Eene plaatselijke verordening regelt hare samenstelling en inrichting.
Art. 71. De leden der plaatselijke commissiën, de arrondissements-schoolopzieners, de districts-schoolopzieners en de inspecteurs leggen, bij de aanvaarding hunner bediening den eed of de belofte af, dat zij hunne plichten getrouw en naar behooren zullen waarnemen.
De aflegging van den eed of van de belofte geschiedt door de leden der plaatselijke commissie in handen van den burgemeester en door den burgemeester, is deze zelf tot lid der commissie benoemd, in handen van den kantonrechter; door de arrondissements-schoolopzieners en de districts-schoolopzieners in handen van Onzen Commissaris in de provincie, door de inspecteurs in handen van Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast.
Bij herbenoeming wordt de eed of belofte niet op nieuw afgelegd.
Art. 72. Behalve de ambtenaren, in art. 11 no. 1—6 van het Wetboek van Strafvordering genoemd, zijn tot het opmaken van processen-verbaal van de overtredingen dezer wet en van andere verordeningen op het lager onderwijs bevoegd de leden van het college van burgemeester en wethouders, de voorzitters en leden der plaatselijke commissiën van toezicht, de arrondissements-schoolopzieners en de districts-schoolopzieners en de inspecteurs, ieder binnen de grenzen van zijn ambtsgebied.
Art. 73. Voor leden van het college van burgemeester en wethouders, voor de voorzitters en leden der plaatselijke commissiën van toezicht, voor de arrondissements-schoolopzieners, voor de districts-schoolopzieners en voor de inspecteurs, ieder binnen de grenzen van zijn ambtsgebied, moeten alle scholen, waar lager onderwijs wordt gegeven, zoo openbare als bijzondere, steeds toegankelijk zijn.
De hoofden dier scholen en de overige onderwijzers zijn gehouden aan hen of aan Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, de verlangde inlichtingen omtrent de school en het onderwijs te geven.
Zij zijn hiertoe verplicht in elken vorm, waarin die inlichtingen gevraagd worden, hetzij schriftelijk, hetzij mondeling, en zoowel bij gelegenheid van het schoolbezoek als op andere tijdstippen.
Weigering in deze wordt gestraft met eene boete van vijf en twintig gulden en gevangenisstraf van drie dagen te zamen of afzonderlijk.
Bij herhaling en vervolgens worden telkens beide straffen te zamen opgelegd.
Art. 463 van het Wetboek van Strafrecht en art. 20 der wet van 29 Juni 1854 (Staatsblad no. 102) zijn ten deze toepasselijk.
Art. 74. De plaatselijke commissiën houden een nauwkeurig toezicht op alle scholen in de gemeente waar lager onderwijs gegeven wordt; bezoeken die tenminste twee malen 's jaars, hetzij gezamenlijk, hetzij door commissiën uit haar midden; zorgen dat de verordeningen op het lager onderwijs stipt nageleefd worden; houden aanteekening van het onderwijzend personeel, van het getal leerlingen en van den staat van het onderwijs; doen jaarlijks vóór 1 Maart aan den gemeenteraad een beredeneerd verslag van den toestand van het onderwijs in de gemeente en zenden daarvan afschrift aan den arrondissements-schoolopziener; deelen aan dezen de belangrijke veranderingen mede, die het schoolwezen heeft ondergaan; geven hem, den districts-schoolopziener en den provincialen inspecteur alle inlichtingen, die deze verlangen; verleenen

den onderwijzers, die hare voorlichting, hulp of medewerking vragen, bijstand en beijveren zich den bloei van het onderwijs naar vermogen te behartigen.

Art. 75. De arrondissements-schoolopzieners zorgen voortdurend bekend te blijven met den toestand van het schoolwezen in hun arrondissement; bezoeken tweemalen 's jaars alle daarbinnen gelegen scholen, waar lager onderwijs wordt gegeven, en houden van dat schoolbezoek nauwkeurig aanteekening; waken dat de verordeningen op het lager onderwijs stipt nageleefd worden; treden in overleg met de plaatselijke schoolcommissiën en de gemeentebesturen; doen zoowel aan dezen als aan de districts-schoolopzieners de voorstellen, die zij in het belang van het onderwijs achten; doen aan den districts-schoolopziener na verloop van elke drie maanden opgave van de door hen gedurende dat tijdvak bezochte scholen; geven hem kennis van al hetgeen hun bij het schoolbezoek belangrijk is voorgekomen en verstrekken hem alle inlichtingen die hij verlangt; behartigen de belangen der onderwijzers, bevorderen hunne bijeenkomsten en wonen die zooveel mogelijk bij.

Art. 76. De districts-schoolopzieners zorgen zoo door schoolbezoek als door mondeling en schriftelijk overleg met de arrondissements-schoolopzieners, plaatselijke commissiën en gemeentebesturen, voortdurend bekend te blijven met den toestand van het lager schoolwezen in hun district en de verbetering en den bloei daarvan te bevorderen; zij oefenen het hun opgedragen toezicht met nauwlettendheid uit en waken, dat de verordeningen op het lager onderwijs stipt worden nageleefd; zij doen aan den inspecteur de voorstellen, die zij in het belang van het onderwijs achten en geven hem alle inlichtingen die hij verlangt.

Elk hunner doet jaarlijks vóór 1°. Mei een beredeneerd verslag van den toestand van het onderwijs in zijn district aan den inspecteur toekomen en zendt daarvan afschrift aan Gedeputeerde Staten der provincie.

Art. 77. De inspecteurs trachten, zoo door schoolbezoek als door mondeling en schriftelijk overleg met de districts-schoolopzieners en arrondissements-schoolopzieners, plaatselijke commissiën en gemeentebesturen, de verbetering en den bloei van het lager schoolwezen te bevorderen; zij lichten Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, voor, omtrent alle onderwerpen, waarover hun oordeel gevraagd wordt; zij vervaardigen uit de jaarlijksche verslagen der districts-schoolopzieners en uit hunne eigene aanteekeningen jaarlijks een beredeneerd verslag omtrent den toestand van het onderwijs in de provincie of provinciën en zenden dit vóór 1°. Juli aan Onzen Minister voornoemd.

Art. 78. De inspecteurs, districts-schoolopzieners en arrondissements-schoolopzieners hebben toegang tot de vergaderingen van alle plaatselijke commissiën binnen hun ambtsgebied en kunnen zoodanige vergaderingen beleggen.

In de vergadering hebben zij eene raadgevende stem.

Art. 79. Bij het ontbreken eener plaatselijke commissie kunnen burgemeester en wethouders, in overleg met den arrondissements-schoolopziener, geschikte personen, buiten hun collegie gekozen, met het doen van schoolbezoek belasten.

Op zoodanige gecommitteerden is het eerste lid van art. 73 toepasselijk.

Titel VI.

Van bevordering van het schoolbezoek.

Art. 80. Jaarlijks vóór 1 Februari zenden de hoofden der openbare en bijzondere scholen, waar lager onderwijs gegeven wordt, aan burgemeester en wethouders der gemeente eene lijst der bij hen op 1°. Januari schoolgaande kinderen van boven de zes en beneden de twaalf jaren.

Die lijst bevat de namen der kinderen met bijvoeging der voornamen, ouderdom en woonplaats.

Gelijke opgave wordt vóór gelijk tijdstip aan burgemeester en wethouders gedaan door de huisonderwijzers omtrent de kinderen van dien leeftijd, die van hen onderwijs genieten.

Art. 81. Burgemeester en wethouders maken eene lijst op der kinderen boven de zes en beneden de twaalf jaren, welke zich op 1°. Januari van het loopende jaar in de gemeente bevonden.

Van de zoodanigen, welke niet gevonden worden op de lijsten, bij het vorig artikel bedoeld, en waarvan het niet bekend is, dat zij zich niet meer in de gemeente bevinden, maken zij vóór 1°. Maart een staat op.

Die staat wordt ter secretarie ter lezing gelegd.

Ouders of verzorgers van op dien staat voorkomende kinderen verkrijgen geene ondersteuning, geneeskundige hulp uitgezonderd, van wege de gemeente, tenzij zij aantoonen, dat hunne kinderen ten onrechte op dien staat zijn gebracht of het niet schoolgaan van dezen aan hen niet is te wijten.

Art. 82. De gemeenteraad kan, voor zooveel dit niet bij de wet is geschied, verbodsbepalingen omtrent het arbeiden van kinderen beneden de twaalf jaren vaststellen.

Door het uitloven van openbare belooningen en eereblijken kan het getrouwe schoolbezoek van wege het gemeentebestuur worden aangemoedigd.

Ten einde de aanspraak op die belooningen en eereblijken te kunnen beoordeelen, kan aan de hoofden der openbare en bijzondere scholen het invoeren van schoolboekjes, waarin van het schoolbezoek aanteekening gehouden wordt, bij plaatselijke verordening worden voorgeschreven.

Titel VII.

Overgangsbepalingen.

Art. 83. Allen, die op het tijdstip, waarop deze wet in werking treedt, wettig in betrekking zijn als onderwijzers of kweekelingen, of als voorzitters en leden van plaatselijke commissiën, behoeven geene herbenoeming of erkenning om hunne betrekking te blijven bekleeden.

Art. 84. Tot 1°. Januari 1883 kunnen kweekelingen, op den voet der wet van 13 Augustus 1857 (Staatsblad no. 103), worden aangenomen.

Ten behoeve van deze en van de kweekelingen, die er op het tijdstip van het in werking treden dezer wet zijn, blijven de bepalingen van laatstgenoemde wet toepasselijk tot 1°. Januari 1886.

De toelagen voor genoemde kweekelingen, die aan openbare scholen zijn verbonden, worden in dat tijdvak tot geen minder bedrag geregeld, dan waarop zij bij het in werking treden dezer wet waren vastgesteld. De toelagen voor kweekelingen, die in het bij deze wet toegestaan overgangstijdperk aan openbare scholen worden geplaatst, worden door den gemeenteraad geregeld; zijn besluit wordt aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen.

Art. 85. Gelijke bevoegdheid als de akte, vermeld in art. 56 dezer wet onder *a*, geeft die van hulponderwijzer en hulponderwijzeres na 1°. Januari 1858 en de akte van algemeene toelating van den derden rang vóór dat tijdstip verkregen.

Gelijke bevoegdheid als de akte, vermeld in art. 56 dezer wet onder *b*, geeft die van hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres na 1°. Januari 1858 en de akte van algemeene toelating van den eersten en tweeden rang vóór dat tijdstip verkregen.

Hetzelfde geldt van de akte als schoolhouderes, voor 1°. Januari 1858 verkregen, doch alleen binnen de gemeente of provincie, waar zij is afgegeven.

Zij, die in het bezit zijn eener akte van huisonderwijzer of huisonderwijzeres, na 1°. Januari 1858 verkregen voor het geheele Rijk, of vóór 1°. Januari 1858 binnen de gemeente, behoudens de bevoegdheid, welke zij op het tijdstip, waarop deze wet in werking treedt, bezitten.

De vóór dit tijdstip op de akten van bekwaamheid tot het geven van schoolonderwijs gestelde aanteekeningen wegens het met gunstig gevolg afgelegd examen in een of meer der vakken, vermeld onder *k—p* van art. 1 der wet van 13 Augustus 1857 (Staatsblad no. 103), geven gelijke bevoegdheid met opzicht tot die vakken als de bijzondere akten, vermeld in art. 56 onder *c*.

Art. 86. Alle op het tijdstip, waarop deze wet in werking treedt, dienstdoende openbare onderwijzers en onderwijzeressen, blijven, zoolang zij hunne betrekking bekleeden, in het genot eener jaarwedde minstens gelijk aan die, welke op dat tijdstip aan hunne betrekking verbonden was, vermeerderd met de door hen genoten wisselende inkomsten. Ter bepaling van het bedrag dezer inkomsten wordt tot grondslag genomen het gemiddeld cijfer van hetgeen in

de laatste vijf jaren, voorafgaande aan het jaar, waarin deze wet in werking treedt, of voor de onderwijzers of onderwijzeressen, die korter in dienst zijn geweest, over het kortere tijdvak, jaarlijks uit dien hoofde is genoten.

De bij art. 29 der wet van 13 Augustus 1857 (Staatsblad no. 103) bedoelde vergoedingen, die bij het in werking treden dezer wet nog over eenig aan dat tijdstip voorafgegaan tijdvak verschuldigd zijn of worden, blijven na dat tijdstip invorderbaar.

Art. 87. Bij den algemeenen maatregel van inwendig bestuur, bedoeld in art. 4 dezer wet, worden tevens de noodige voorschriften gegeven omtrent de lokalen, welke bij het in werking treden daarvan voor het geven van lager onderwijs in gebruik zijn.

Art. 88. De termijn, tot het in werking brengen der voorschriften van art. 24 dezer wet toegestaan, eindigt 1°. Januari 1886 en die tot het in werking brengen der voorschriften van art. 26, 1°. Januari 1883.

De voorschriften ter verzekering der geleidelijke uitvoering worden door Ons, Gedeputeerde Staten gehoord, vastgesteld.

Art. 89. De bestaande bepalingen omtrent de examens en vergelijkende examens blijven gelden, totdat die onderwerpen overeenkomstig deze wet opnieuw zullen zijn geregeld, doch niet langer dan 1°. Januari 1883.

Art. 90. Thans genoten subsidiën, welke na het tijdstip, waarop deze wet in werking treedt, niet meer voor het eerst zouden kunnen worden verleend, kunnen na dat tijdstip nog gedurende tien jaren, doch tot geen hooger bedrag, noch op andere voorwaarden, worden genoten.

Art. 91. Onderwijzers, niet in het bezit van den hoofdonderwijzersrang, die op het tijdstip, waarop deze wet in werking treedt, uit kracht van de artt. 20 of 51 der wet van 13 Augustus 1857 (Staatsblad no. 103) wettig aan het hoofd eener school staan, blijven bevoegd die betrekking waar te nemen.

Art. 92. De districts-schoolopzieners en de inspecteurs, die op het in art. 93 vermelde tijdstip in betrekking zijn, worden door het in werking treden dezer wet van rechtswege eervol ontslagen.

De inspecteurs, die op dat tijdstip den ouderdom van vijf en zestig jaren hebben bereikt, behouden levenslang hunne volle wedde als wachtgeld; de inspecteurs, die op dat tijdstip dien ouderdom niet hebben bereikt, hebben aanspraak op wachtgeld volgens de bepalingen van Ons besluit van 21 Juli 1869 (Staatsblad no. 142).

Art. 93. Deze wet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip. [1]).

Behoudens de voorschriften van dezen titel, vervallen met hare invoering de wet van 13 Augustus 1857 (Staatsblad no. 103) en alle andere het lager onderwijs betreffende algemeene, provinciale en plaatselijke verordeningen, voor zoover zij met de voorschriften dezer wet in strijd zijn.

Lasten en bevelen, dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst, en dat alle Ministeriëele Departem·nten, Autoriteiten, Collegiën en Ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 17den Augustus 1878.

De Minister van Binnenlandsche Zaken, (get.) Willem.
(get.) Kappeyne.

Uitgegeven den twee en twintigsten Augustus 1878.
De Minister van Justitie,
(get.) H. J. Smidt.

Koninklijke besluiten.

Wie de wet van 17 Augustus 1878 (Staatsblad no. 127) aandachtig leest, zal opmerken, dat er koninklijke besluiten moesten volgen met betrekking tot de volgende artikelen (de tusschen haakjes geplaatste getallen wijzende overeenkomstige artikelen aan van de nummering van 26 Juni 1906): 4 (4), 12 (12), 28 (29), 45 (48), 63 (84), 65 (86), 68 (91), 69 (92), 87 (108), 88 (109) en 93 (114).

---

[1]) Bij Koninklijk besluit van den 5den Augustus 1880 (Staatsblad no. 155) bepaald op 1 November 1880.

Door de opeenvolgende wetswijzigingen moest nu eens dit dan weer dat Koninklijk besluit worden gewijzigd of ingetrokken.

Alleen die besluiten volgen hier, welke nu nog van kracht zijn.

Nieuwe Koninklijke besluiten volgden uit:

Wet 11 Juli 1884 (*Staatsblad* no. 123) art. 65bis (87); Wet 8 December 1889 (*Staatsblad* no. 175) art. 54bis (59); Wet 24 Juni 1901 (*Staatsblad* no. 187) art. 45bis (49) en Wet 5 Juni 1905 (*Staatsblad* no. 152) artt. 54ter—54 Octiesdecies (60—75), terwijl de Wet van 7 Juli 1900 (*Staatsblad* no. 111), Leerplichtwet, afzonderlijke Koninklijke besluiten noodig maakte. Wat deze Wet betreft, heb ik mij uitsluitend tot die besluiten bepaald, welke voorkomen in de Staatsbladen.

(N°. 41.) **BESLUIT** *van den 4den Mei* 1883, *waarbij, met intrekking der Koninklijke besluiten van* 1 *Mei* 1882 (Staatsblad no. 59) *en van* 5 *December* 1882 (Staatsblad no. 152), *worden vastgesteld algemeene regelen omtrent den bouw en de inrichting van schoollokalen.*

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 10 Februari 1883, afdeeling Onderwijs, no. 115/3;

Overwegende, dat het wenschelijk is Ons besluit van 1 Mei 1882 (*Staatsblad* no. 59) ter uitvoering van art. 4 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* no. 127), zooals het is gewijzigd bij Ons besluit van 5 December 1882 (*Staatsblad* no. 152), te herzien;

Gezien de artt. 50 en 87 dier wet, alsmede art. 2 der wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* no. 87) en art. 1 der wet van 27 Juli 1882 (*Staatsblad* no. 117);

Den Raad van State gehoord (advies van 20 Februari 1883, no. 15);

Gelet op de nadere rapporten van Onzen voornoemden Minister, van 24 Februari 1883, no. 718, en van 26 April 1883, no. 1591, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan vast te stellen de volgende „*Algemeene regelen omtrent den bouw en de inrichting van schoollokalen.*"

§ 1. *Van lokalen, te stichten of in gebruik te nemen voor openbaar lager onderwijs.*

Art. 1. Bij het bestek voor den bouw eener school legt het gemeentebestuur aan den districts-schoolopziener over:

1o. een uittreksel uit de kadastrale kaart binnen een kring van 200 M. straal rondom het terrein aanwijzende het perceel met zijne naaste belendingen, zoomede de binnen dien kring gelegen inrichtingen, bedoeld bij de wet van 2 Juni 1875 (*Staatsblad* no. 95);

2o. teekeningen van den platten grond, de doorsneden en het uitwendige op de schaal van 1 tot 100;

3o. eene begrooting van kosten.

In geval van verbouwing of uitbreiding eener school is de overlegging der sub 2o en 3o omschreven stukken voldoende.

Art. 2. De nabijheid binnen den in art. 1 aangewezen kring van inrichtingen en plaatsen, nadeelig voor de gezondheid of belemmerend voor het onderwijs, wordt bij het stichten eener school zooveel doenlijk vermeden.

Laat het beschikbaar terrein dit toe, dan worden het schoolgebouw en de onderwijzerswoning, zoo deze daaraan verbonden is, opgericht vrij van andere gebouwen.

Art. 3. Waar ophooging van het terrein, waarop het schoolgebouw wordt gesticht, vereischt wordt om het gebouw watervrij te maken, heeft die ophooging plaats tot ten minste 0.5 M. boven den hoogsten waterstand der omgeving.

Art. 4. Er is binnen's huis geen gemeenschap tusschen schoolgebouw en onderwijzerswoning.

Art. 5. Elk schoolvertrek wordt voor niet meer dan 100 leerlingen bestemd.

Vertrekken voor meer dan 50 leerlingen worden zoo ingericht, dat zij door

eene afscheiding in twee doelmatige vertrekken kunnen worden verdeeld.

Art. 6. De vlakke inhoud van elk schoolvertrek bedraagt ten minste 0.8 M^2. voor iederen leerling. De lichamelijke inhoud van elk schoolvertrek bedraagt ten minste 3.6 M^3. voor iederen leerling.

De hoogte tusschen den vloer en de zoldering bedraagt ten minste 4.5 M.

Art. 7. De afstand tusschen den werkmuur en de voorste bank is ten minste 1.3 M.; de overige gangpaden langs de muren of de afscheiding zijn ten minste 0.6 M. breed en de gangpaden tusschen de naast elkander geplaatste rijen banken hebben eene breedte van ten minste 0.4 M.

De afstand tusschen den werkmuur en de leuning der daarvan verst verwijderde banken is niet grooter dan 6.5 M.

Art. 8. De wanden van het schoolvertrek zijn licht en mat gekleurd.

De vlakken der schoolborden zijn mat.

Art. 9. Het schoolgebouw is in allen deele stevig en eenvoudig.

De buitenmuren hebben ten minste 0.23 M. dikte.

Art. 10. De lichtramen worden zoo geplaatst en ingericht, dat het schoolvertrek voldoende en doelmatig verlicht zij en dat te sterk invallend licht worde getemperd.

Zij worden bij voorkeur geplaatst in den muur ter linkerzijde der leerlingen en nimmer in den werkmuur.

Het bovengedeelte der in de muren aangebrachte lichtramen moet ten allen tijde gemakkelijk kunnen worden geopend.

Art. 11. Indien de vloer van het schoolvertrek niet geheel van hout is, behooren althans de vrije ruimte vóór den werkmuur met hout belegd en de zitbanken van voetplanken of latten voorzien te zijn.

Art. 12. De deuren van het schoolvertrek zijn niet in onmiddellijke gemeenschap met de buitenlucht.

De gangen en portalen zijn behoorlijk verlicht, ten minste 2 M. breed en niet lager dan 2.5 M.

Art. 13. De schoolbanken worden voorzien van eene lendenleuning.

De schoolbanken hebben niet meer dan twee zitplaatsen.

Het tafelblad van een voldoend aantal der schoolbanken wordt ingericht voor de handwerken voor meisjes.

Art. 14. Bij elk schoolgebouw is een voldoend aantal privaten. Gebouwen waar jongens ter school gaan, zijn bovendien van de noodige waterplaatsen voorzien.

Voor jongens en voor meisjes zijn afzonderlijke privaten ingericht.

Een getal privaten, overeenstemmende met het getal schoolvertrekken, wordt als voldoende beschouwd. Hetzelfde geldt voor de waterplaatsen. Alle privaten zijn voorzien van deuren.

Privaten en waterplaatsen, met het schoolvertrek gemeenschap hebbende, zijn daarvan gescheiden door voorportalen.

Er bestaat geen gemeenschap tusschen de privaten of de waterplaatsen onderling, noch tusschen de daarvoor geplaatste portalen; voor een jongensprivaat en de daaraangrenzende waterplaats mag een gemeenschappelijk portaal ingericht worden.

Privaten, waterplaatsen en voorportalen zijn behoorlijk verlicht en van voldoende middelen tot luchtverversching voorzien. De plaatsing der privaten en waterplaatsen moet zoodanig zijn, dat behoorlijk toezicht op gemakkelijke wijze te houden zij.

De diepte der portalen is minstens 1 M., de hoogte minstens 2.5 M. De diepte der privaten is minstens 1 M., de breedte minstens 0.8 M. De breedte der waterplaatsen is minstens 0.6 M.

Art. 15. Voldoende middelen tot verwarming en luchtverversching worden in elk schoolvertrek aangebracht.

Art. 16. Het bergen van kleederen in de schoolvertrekken is verboden.

Als bergplaatsen worden gebruikt gangen, portalen of daartoe ingerichte vertrekken, die behoorlijk verlicht en van lichtverversching zijn voorzien.

§ 2. *Van lokalen, waar reeds openbaar lager onderwijs werd gegeven bij het in werking treden der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad no. 127).

Art. 17. De vlakke inhoud van elk schoolvertrek bedraagt voor iederen leerling ten minste 0.65 M²., de lichamelijke inhoud ten minste 3 M³.

Art. 18. De lokalen worden vóór 1 Januari 1886 [1]) in overeenstemming gebracht met de regelen, vastgesteld bij de artt. 4, 8, 10, 3de lid, 11, 13, 1ste en 3de lid, 14 en 15.

Art. 13, 2de lid, vindt toepassing zoodra de schoolbanken door nieuwe vervangen worden.

Van de regelen, vastgesteld bij de artt. 4 en 14, 4de en volgende alinea's, kan de districts-schoolopziener ontheffing verleenen.

§ 3. *Van lokalen, te stichten of in gebruik te nemen voor openbaar middelbaar onderwijs.*

Art. 19. Op deze lokalen zijn van toepassing de regelen, vastgesteld bij de artt. 2 tot en met 4, 6 tot en met 10, 12, 13, 1ste en 2de lid, 14 en 15.

§ 4. *Van lokalen, waar reeds openbaar middelbaar onderwijs werd gegeven bij het in werking treden der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad no. 127).

Art. 20. Op deze lokalen is art. 17 van toepassing. Zij worden vóór 1 Januari 1886 [2]) in overeenstemming gebracht met de regelen, vastgesteld bij de artt. 4, 8, 10, 3de lid, 13, 1ste lid, 14 en 15.

Art. 13, 2de lid, vindt toepassing zoodra de schoolbanken door nieuwe worden vervangen.

Van de regelen, vastgesteld bij de artt. 4 en 14, 4de en volgende alinea's, kan de inspecteur van het middelbaar onderwijs ontheffing verleenen.

§ 5. *Van lokalen, te stichten of in gebruik te nemen voor door gemeenten gesubsidieerd bijzonder lager of voor bijzonder middelbaar onderwijs.*

Art. 21. De lichamelijke inhoud van elk schoolvertrek bedraagt ten minste 3 M³. voor iederen leerling.

De artt. 10, 1ste en laatste lid, 1ste lid, en 15 zijn hier niet van toepassing.

§ 6. *Van lokalen, waarin reeds door gemeenten gesubsidieerd bijzonder lager of waarin bijzonder middelbaar onderwijs werd gegeven bij het in werking treden der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad 127).

Art. 22. De lichamelijke inhoud van elk schoolvertrek bedraagt ten minste 3 M³. voor iedere leerling.

De lokalen worden vóór 1 Januari 1886 [2]) in overeenstemming gebracht met de bepaling van art. 15.

§ 7. *Algemeene Slotbepalingen.*

Art. 23. Bij de toepassing der artikelen betreffende schoollokalen van middelbaar onderwijs treedt de inspecteur van het middelbaar onderwijs in de plaats van den districts-schoolopziener.

Art. 24. Op schoolvertrekken, uitsluitend bestemd voor onderwijs in de gymnastiek of voor laboratorium, zijn de artt. 5, 6, 7, 8, 10, 2de lid, 11, 12 en 13 niet van toepassing.

De artt. 5, 7, 8, 1ste lid, en 13 zijn niet van toepassing op schoolvertrekken uitsluitend bestemd voor teekenonderwijs.

Art. 25. Het hoofd der school laat in geen vertrek meer leerlingen toe dan het naar de regelen van dit besluit mag bevatten.

Ten aanzien van scholen, waar reeds onderwijs werd gegeven bij het in werking treden der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* no. 127), geldt dit verbod met ingang van 1 Januari 1886. [2])

Het hoofd eener school, waarop art. 7 of art. 19 is toegepast, draagt zorg dat bij het gebruik van die school de afstanden, in art. 7 omschreven, steeds worden in acht genomen.

Art. 26. Op lokalen, gesticht of in gebruik genomen na het in werking treden der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* no. 127) en vóór het in werking treden van dit besluit, zijn de voorschriften in § 1, 3 en 5 van dit

---

[1]) Bij Koninklijk besluit van den 30sten Augustus 1884 (Staatsblad no. 197) is de termijn tot 1 Januari 1890 verlengd.

[2]) Zie de aanteekening op art. 18.

besluit van toepassing, voor zoover de daarin gestelde eischen reeds voorkwamen in Onze besluiten van 30 Augustus en 20 October 1880 (*Staatsblad* no. 167 en 181).

De bouw en verbouw van scholen en onderwijzerswoningen, waarvoor de bestekken bij het in werking treden van dit besluit zijn goedgekeurd, kunnen overeenkomstig dit bestek worden uitgevoerd.

Art. 27. Onze besluiten van 1 Mei 1882 (*Staatsblad* no. 59) en van 5 December 1882 (*Staatsblad* no. 152) worden ingetrokken.

Art. 28. Dit besluit treedt in werking op den vijfden dag na dien der dagteekening van het *Staatsblad* en van de *Staatscourant*, waarin het geplaatst is.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* en gelijktijdig in de *Staatscourant* zal worden geplaatst, en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Berg, den 4den Mei 1883. (get.) Willem.

De Minister van Binnenlandsche Zaken.

(get.) Heemskerk. Uitgegeven den *twaalfden* Mei 1883.

De Minister van Justitie,

(get.) Du Tour van Bellinchave.

(N°. 34.) **BESLUIT** *van den 3den April* 1890, *houdende voorschriften ter uitvoering van art.* 12, *3de lid, sub* 2°. *der wet tot regeling van het lager onderwijs, laatstelijk gewijzigd bij die van* 8 *December* 1889 (Staatsblad n°. 175). (*Zooals dit besluit is gewijzigd en aangevuld bij Koninklijk besluit van den 30sten November* 1895, Staatsblad No. 183).

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 11 Februari 1890, no. 469, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat ter uitvoering van art. 12, 3de lid, sub. 2o. der wet tot regeling van het lager onderwijs, laatstelijk gewijzigd bij die van 8 December 1889 (*Staatsblad* no. 175), door Ons de regelen en voorwaarden moeten worden vastgesteld, volgens welke eene Rijksbijdrage kan worden verleend aan normaallessen en aan hoofden van scholen, voor elk der door hen opgeleide personen, die de akte, bedoeld in art. 56 onder *a*, hebben verkregen;

Den Raad van State gehoord (advies van 11 Maart 1890, no. 12);

Gezien het nader rapport van Onzen voornoemden Minister, van 29 Maart 1890, 971, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Art. 1. Jaarlijks, in de maand December, wordt door Ons, tot een maximum van vijfhonderd gulden, het bedrag der Rijksbijdrage vastgesteld, dat aan gemeentelijke en aan bijzondere normaallessen en aan hoofden van scholen zal worden verleend voor elk der door hen in den loop van het daaropvolgende jaar ter opleiding tot onderwijzer aan te nemen personen, nadat deze de akte, bedoeld in art. 56 onder *a* der wet tot regeling van het lager onderwijs, zullen hebben verkregen.

Voor hen, die bij het in werking treden van dit besluit ter opleiding tot onderwijzer zijn en die in den loop van 1890 zullen worden aangenomen, wordt het bedrag der Rijksbijdrage door Ons vastgesteld vóór 1 Mei 1890.

Onze in dit artikel bedoelde besluiten worden in de, *Staatscourant* openbaar gemaakt.

Art. 2. Om voor de Rijksbijdrage in aanmerking te komen wordt vereischt dat de personen die de akte van bekwaamheid als onderwijzer hebben verkregen:

1o. bij den aanvang der opleiding hun vijftiende jaar waren ingetreden;

2o. gedurende ten minste twee jaren onafgebroken zijn opgeleid;

3o. voor het geval de opleiding door het hoofd eener school geschiedt:

a. gedurende ten minste twee jaren onmiddellijk voorafgaande aan het afgelegd examen onafgebroken op den voet van art. 8 der wet tot regeling van het lager onderwijs in de school als kweekeling waren toegelaten; of

b. gedurende ten minste twee jaren, onmiddellijk voorafgaande aan het volbrengen van den negentienjarigen leeftijd, onafgebroken op den voet van art. 8 der wet tot regeling van het lager onderwijs als kweekeling in de school

waren toegelaten en het examen is afgelegd binnen dertien maanden daarna. De tijd, verloopen tusschen den dag, waarop de negentienjarige leeftijd werd volbracht en het afgelegd examen, komt voor de bepaling van het bedrag der Rijksbijdrage niet in aanmerking. [1])

Art. 3. De besturen van gemeenten die normaallessen doen geven, die van bijzondere normaallessen en de hoofden der scholen door wie een of meer personen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als onderwijzer worden opgeleid, en die voor het ontvangen eener Rijksbijdrage in aanmerking wenschen te komen, doen hiervan kennisgeving aan den arrondissements-schoolopziener vóór 1 Juli 1890 of binnen eene maand nadat de lessen zijn aangevangen.

Art. 4. De kennisgeving in het vorige artikel bedoeld, gaat vergezeld van eene lijst, waarvan het model door Onzen Minister, die met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs is belast, wordt vastgesteld, bevattende naam en voornaam van den persoon die wordt opgeleid, den datum en de plaats zijner geboorte en het tijdstip waarop hij tot de normaallessen of in de school als kweekeling toegelaten, de lessen heeft aangevangen alsmede de tijdstippen waarop en de plaats waar de lessen worden gegeven.

Bij aanneming van nieuwe kweekelingen wordt genoemde lijst aan den arrondissements-schoolopziener gezonden binnen acht dagen na hunne toelating tot de lessen.

Art. 5. De arrondissements-schoolopziener, bij wien de lijsten bedoeld in art. 4 zijn ingekomen, houdt toezicht over de lessen en doet daarvan jaarlijks, in de maand Januari, verslag aan Onzen voornoemden Minister, door tusschenkomst van den districts-schoolopziener.

Art. 6. Het bestuur der normaallessen en de hoofden der scholen, door wie de opleiding heeft plaats gehad en die op een Rijksbijdrage aanspraak maken, zenden binnen veertien dagen, nadat de opgeleide persoon de akte van bekwaamheid als onderwijzer heeft verkregen, aan den arrondissements-schoolopziener eene aanvrage tot uitkeering der bijdrage met bijvoeging der verkregen akte en van eene verklaring betreffende het tijdvak gedurende hetwelk de opleiding onafgebroken is geschied.

Binnen eene maand nadat de examens tot het verkrijgen der bedoelde akte zijn afgeloopen, zendt de arrondissements-schoolopziener, door tusschenkomst van den districts-schoolopziener, aan Onzen voornoemden Minister de bij hem ingekomen aanvragen en bijlagen, vergezeld van een rapport omtrent de gedane aanvragen.

Onze voornoemde Minister stelt de som vast waarop het bestuur der normaallessen of het hoofd der school aanspraak heeft.

Art. 7. Indien blijkt, dat de persoon, die in het bezit der akte van bekwaamheid gesteld is, achtereenvolgens aan verschillende gemeentelijke en bijzondere normaallessen in verschillende scholen van de daaraan verbonden hoofden of van verschillende hoofden in dezelfde school zijne opleiding heeft ontvangen, is Onze voornoemde Minister bevoegd de Rijksbijdragen te splitsen naar gelang van den tijd der opleiding.

Art. 8. Uitkeering van bijdragen op den voet van dit besluit geschiedt voor de eerste maal wegens akten, in den loop van 1892 verkregen.

Art. 9. Waar in dit besluit van onderwijzers gesproken wordt, zijn hieronder onderwijzeressen begrepen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State en aan de Algemeene Rekenkamer.

Het Loo, den 3den April 1890. (get.) Willem.

De Minister van Binnenlandsche Zaken.

(get.) De Savornin Lohman.

Uitgegeven den *negenden* April 1890.

De Minister van Justitie,

(get.) Ruys van Beerenbroek.

---

[1]) Bij Koninklijk besluit van den 30sten November 1895 (Staatsblad no. 188) is sub 3o. van dit artikel aldus nader vastgesteld.

(N°. 97.) **BESLUIT** *van den 29sten Juni* 1890, *tot vaststelling der regelen voor de Rijksnormaallessen, bedoeld in art.* 12 *der wet tot regeling van het lager onderwijs, laatstelijk gewijzigd bij die van* 8 *December* 1889 (Staatsblad no. 175), *zooals dit besluit gewijzigd is bij besluiten van den* 27*sten Juli* 1896 (Staatsblad no. 142) *en den* 14*den April* 1898 (Staatsblad no. 108).

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 26 Maart 1890, no. 562[a], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat volgens art. 12 der wet tot regeling van het lager onderwijs, laatstelijk gewijzigd bij die van 8 December 1889 (Staatsblad no. 175,) de inrichting der Rijksnormaallessen tot opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen bij algemeenen maatregel van bestuur moet worden geregeld;

Den Raad van State gehoord (advies van 22 April 1890, no. 18);

Gezien het nader rapport van Onzen voornoemden Minister, van 25 Juni 1890, no. 2203, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1o. vast te stellen de Regelen voor de Rijksnormaallessen ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen, zooals die bij dit besluit zijn gevoegd;

2o. te bepalen, dat de sub 1o bedoelde regelen van 1 September 1890 af van kracht zullen zijn.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Het Loo, den 29sten Juni 1890.

(get.) Willem.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

Uitgegeven den *tienden* Juli 1890.
De Minister van Justitie,
(get.) Ruys van Beerenbroek.

Regelen voor de Rijksnormaallessen ter opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen.

§ 1. *Algemeene bepalingen.*

Art. 1. Van Rijkswege worden normaallessen gegeven voor de opleiding van onderwijzers en onderwijzeressen.

Art. 2. De cursus der normaallessen is vierjarig; in vier klassen, elk van één jaar, verdeeld.

Het schooljaar loopt van 1 April tot 31 Maart.

Zoo noodig wordt aan de normaalinrichting eene voorbereidende klasse toegevoegd.

Art. 3. De normaallessen zijn in twee rangen verdeeld, volgens aanwijzing door den Minister van Binnenlandsche Zaken.

Aan die van den tweeden rang wordt op den voet van de bij deze Regelen behoorende tabel der lesuren B, onderwijs gegeven in de vakken, vermeld in art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* no. 127), zooals dat artikel luidt na de daarin bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* no. 175) gebrachte wijzigingen, onder *a—j*, en in de beginselen van onderwijs en opvoeding; waar vrouwelijke kweekelingen de lessen volgen, tevens in het vak, genoemd onder *k*, in artikel 2 der wet.

Aan die van den eersten rang op den voet van de tabel der lesuren A, in dezelfde vakken, benevens in dat, vermeld onder *p*, en in eene der drie levende talen, in dat artikel genoemd.

Bovendien wordt aan alle inrichtingen, waar de hiertoe noodige leerkrachten beschikbaar zijn, onderwijs gegeven in de gezondheidsleer, en wel voornamelijk de leer der middelen tot bestrijding van het alcoholisme. Het aantal uren, gedurende welke, en de klasse, waarin dat onderwijs zal worden gegeven, worden voor iedere inrichting door den voornoemden Minister bepaald.

Voornoemde Minister bepaalt tevens in hoeverre voor iedere normaalinrich-

ting afzonderlijk wijziging in de lesuren, voor de andere vakken in de bij dit besluit behoorende tabellen bestemd, kan worden toegestaan. [1])

Art. 4. Waar in deze regelen van onderwijzers gesproken wordt, zijn onderwijzeressen hieronder begrepen.

Art. 5. Tijd en duur der vacantiën worden, onder goedkeuring van den districts-schoolopziener, bepaald door den directeur. Gezamenlijk duren de vacantiën, behoudens vergunning van Onzen voornoemden Minister, niet langer dan zes weken in het jaar.

§ 2. *Van den directeur en de onderwijzers.*

Art. 6. De onderwijzers worden door Onzen voornoemden Minister, den districts-schoolopziener gehoord, benoemd, geschorst en ontslagen. De districts-schoolopziener zendt zijn hiertoe betrekkelijk advies aan Onzen voornoemden Minister toe, nadat door hem de arrondissements-schoolopziener is geraadpleegd. [2])

Zij genieten eene jaarlijksche Rijkstoelage, waarvan het bedrag door Onzen voornoemden Minister wordt vastgesteld.

Art. 7. Een van de onderwijzers wordt, op de wijze in artikel 6 alinea 1 bedoeld, tot directeur benoemd.

Hij zorgt dat de lessen geregeld naar de voorschriften gegeven worden en is met het beheer belast, onder toezicht van den districts-schoolopziener, wien de arrondissements-schoolopziener daarbij zijne medewerking verleent.

De directeur zorgt in overleg met den arrondissements-schoolopziener, dat de kweekelingen der laatste twee jaren zooveel mogelijk gelegenheid hebben zich, met inachtneming van de voorschriften van artikel 8 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* no. 127), zooals dat artikel luidt na de daarin bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* no. 175) gebrachte wijzigingen, in het onderwijzen te oefenen.

Onze voornoemde Minister wijst, op voordracht van den districts-schoolopziener, den onderwijzer aan die, bij afwezigheid of ontstentenis van den directeur, dezen vervangt.

Art. 8. De directeur geeft aan den inspecteur, den districts- en den arrondissements-schoolopziener alle verlangde inlichtingen, de normaallessen betreffende, en aan den districts-schoolopziener onmiddellijk kennis van alles wat voorziening vereischt.

Art. 9. De directeur houdt een register in triplo, waarin bij het einde van elk kwartaal eene beoordeeling der kweekelingen ten opzichte van gedrag, vlijt en vorderingen bij de verschillende lessen gedurende dat tijdperk in cijfers wordt aangeteekend. Eén dezer registers is voor den districts-, één voor den arrondissements-schoolopziener bestemd. Vóór het einde van ieder kwartaal zenden deze hun register ter invulling aan den directeur.

De registers worden van Rijkswege verstrekt.

Art. 10. Vóór 15 April van elk jaar zendt de directeur aan den inspecteur een beredeneerd verslag omtrent den toestand der normaalinrichting gedurende het afgeloopen schooljaar en geeft daarvan afschrift aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener.

Art. 11. De directeur zorgt, indien daartoe zijne tusschenkomst ingeroepen wordt, voor eene goede huisvesting en verpleging der kweekelingen. Hij houdt toezicht op de kosthuizen en op het gedrag der kweekelingen, zoo in als buiten de lessen.

De onderwijzers zijn den directeur in het toezicht op de kweekelingen behulpzaam.

Art. 12. De onderwijzers volgen bij het onderwijs de voorschriften van den

---

[1]). Bij Koninklijk besluit van den 14den April 1898 (Staatsblad no. 108) is dit artikel aldus gewijzigd.

[2]). Dit lid is aldus nader vastgesteld bij Koninklijk besluit van den 27sten Juli 1896 (Staatsblad no. 142) en trad in werking op den tweeden dag na zijn afkondiging.

directeur. Zij verzuimen of verzetten geen lessen dan met zijne toestemming. In geval van ziekte geven zij hem daarvan kennis.

Voor afwezigheid gedurende één tot drie lesdagen behoeft een onderwijzer de toestemming van den directeur; voor afwezigheid gedurende vier tot zes dagen die van den districts-schoolopziener; voor langere afwezigheid die van Onzen voornoemden Minister. De directeur behoeft voor afwezigheid gedurende één tot zes dagen de toestemming van den districts-schoolopziener; voor langere afwezigheid die van Onzen voornoemden Minister.

In geval van ziekte geeft hij daarvan kennis aan den districts-schoolopziener.

Art. 13. Gedurende afwezigheid of ontstentenis van een onderwijzer nemen de overigen, volgens aanwijzing van den directeur, zooveel mogelijk de lessen waar.

Art. 14. Eene vergadering van directeur en onderwijzers heeft ten minste eenmaal 's jaars plaats en verder zoo dikwijls de directeur die noodig acht, of hij daartoe van ten minste twee onderwijzers een met redenen omkleed schriftelijk verzoek ontvangt.

In het laatste geval wordt de vergadering belegd binnen acht dagen nadat het verzoek is ingekomen. Van deze vergaderingen wordt tijdig kennis gegeven aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener, met vermelding der zaken die te behandelen zijn.

De vergadering van directeur en onderwijzers benoemt bij den aanvang van het schooljaar een der leden tot secretaris gedurende dat tijdperk.

Art. 15. Jaarlijks in de maand Januari wordt in eene vergadering van directeur en onderwijzers het programma der lessen voor het volgende schooljaar opgemaakt en vóór 1 Februari door den directeur in duplo aan den districts-schoolopziener gezonden, die het, vergezeld van zijne op- of aanmerkingen, vóór 15 Februari aan de goedkeuring van Onzen voornoemden Minister onderwerpt.

Dit programma vermeldt het aantal uren wekelijks voor elk vak bestemd, de namen van de onderwijzers die de lessen geven, de te gebruiken boeken en den omvang van het onderwijs in de verschillende vakken in elke klasse.

De directeur zendt aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener ieder een afschrift van het goedgekeurde programma.

Art. 16. De directeur is belast met de zorg voor de bibliotheek en de leermiddelen; hij maakt daarvan een catalogus en houdt dien geregeld bij.

Geen aankoopen of bestellingen geschieden dan met voorkennis van den districts-schoolopziener.

§ 3. *Van de kweekelingen.*

Art. 17. Jaarlijks vóór 1 Maart wordt door den directeur, na oproeping in een of meer dagbladen, de gelegenheid tot inschrijving van nieuwe kweekelingen opengesteld.

Art. 18. Wie tot de normaallessen wenscht toegelaten te worden, moet op 1 April den leeftijd van 14 jaar, voor de voorbereidende klasse den leeftijd van 12 jaar bereikt hebben.

Hij legt over:

1°. zijne geboorte-akte;

2°. een of meer getuigschriften, waaronder, zoo hij bij eene lagere school werkzaam is geweest, een getuigschrift van het hoofd dier school;

3°. eene verklaring van ouders of voogden, dat zij voornemens zijn hem voor het onderwijs te bestemmen.

Art. 19. Op een door den districts-schoolopziener, in overleg met den directeur te bepalen dag, leggen de ingeschrevenen een examen af ten blijke dat zij het onderwijs met vrucht kunnen volgen. Dit examen bepaalt zich tot de vakken *a—i* van art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals dat artikel luidt na de daarin bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) gebrachte wijzigingen, en wordt ten overstaan van den districts-schoolopziener door directeur en onderwijzers afgenomen.

Zij besluiten bij volstrekte meerderheid wie als kweekeling zullen worden toegelaten. Staking van stemmen verhindert de toelating.

Art. 20. De toelating geschiedt in den regel bij het begin van den cursus.
Indien tusschentijds kweekelingen zich aanmelden, besluit de districts-schoolopziener, op voorstel van den directeur, of er redenen bestaan om, na afgelegd examen, van dien regel af te wijken.

Art. 21. Zij die, zonder het onderwijs aan de normaalinrichting te hebben bijgewoond, tot eene der hoogere klassen wenschen te worden toegelaten, leggen een examen af ten blijke dat zij in staat zijn het onderwijs in die klasse met vrucht te volgen.

De bepalingen van de artikelen 19 en 20 zijn ook op dit examen van toepassing.

Art. 22. Jaarlijks, bij het einde van den cursus, wordt in eene vergadering van directeur en onderwijzers bepaald welke kweekelingen tot eene hoogere klasse zullen overgaan. Het besluit wordt bij volstrekte meerderheid van stemmen genomen. Staking van stemmen verhindert den overgang.

Art. 23. Aan kweekelingen der Rijksnormaallessen kan in bijzondere gevallen door Onzen voornoemden Minister een jaarlijksche Rijkstoelage worden verleend, tot een door hem te bepalen bedrag. Boeken en leermiddelen kunnen hun kosteloos verstrekt worden.

Art. 24. Gevallen van ziekte uitgezonderd, mogen de kweekelingen, zonder toestemming van den directeur, geen lessen verzuimen. Van elke verhindering wegens ziekte wordt hem zoo spoedig mogelijk kennis gegeven. Een attest van den geneesheer moet worden overgelegd, indien de ziekte langer dan tien dagen duurt.

Art. 25. Hun die zich schuldig maken aan onbetamelijk gedrag, gebrek aan ijver, herhaald plichtverzuim, kan het bijwonen der lessen voor ten hoogste veertien dagen door den directeur worden ontzegd. Acht de directeur of een van de onderwijzers verwijdering voor langeren tijd of voor altijd noodzakelijk, dan wordt zoodanig voorstel in eene vergadering van directeur en onderwijzers behandeld en daarop een besluit genomen.

Dit met redenen te omkleeden besluit wordt door den directeur aan den districts-schoolopziener ter goedkeuring gezonden.

Eerst nadat deze verleend is kan het uitvoering erlangen.

Moet een kweekeling, die in het genot eener Rijkstoelage is, voor altijd verwijderd worden, dan wordt het besluit der vergadering door den districts-schoolopziener, vergezeld van zijn advies, aan de goedkeuring van Onzen voornoemden Minister onderworpen.

§ 4. *Van het toezicht.*

Art. 26. Met het toezicht over de Rijksnormaallessen is de districts-schoolopziener belast, tot wiens ambtsgebied de inrichtingen behooren.

Art. 27. De inspecteur roept eenmaal 's jaars de districts-schoolopzieners binnen den kring zijner inspectie bijeen, ter bespreking van de belangen der Rijksnormaallessen in hun ambtsgebied.

Behoort bij Koninklijk besluit van 29 Juni 1890, n°. 16 (*Staatsblad* n°. 97).

Mij bekend,

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(get.) De Savornin Lohman.

Tabel A, bedoeld in artikel 3 der Regelen, behoorende bij het Koninklijk besluit van 29 Juni 1890, n°. 16 (*Staatsblad* n°. 97)

Vakken.	Eerste klasse.	Tweede klasse.	Derde klasse.	Vierde klasse.	Geheel getal lesuren.
Nederl. taal, lezen en schrijven . . .	4	4	3	3	14
Vaderlandsche geschiedenis	1	1	2	2	6
Aardrijkskunde	2	2	1	1	6
Rekenkunde	2	2	2	2	8
Kennis der natuur	2	2	2	2	6
Zang	1	1	1	1	2
Handteekenen	2	2	2	2	4
Gymnastiek	1	1	1	1	3
Nuttige handwerken voor meisjes . .	2	2	2	2	4
Fransche taal	2	2	2	2	6
Wiskunde	„	2	2	2	6
Paedagogiek	„	„	2	3	5
	8		7		
Getal uren . . .	11	13	15	16	70

Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

Tabel B, bedoeld in artikel 3 der Regelen, behoorende bij het Koninklijk besluit van 29 Juni 1890, n°. 16 (*Staatsblad* n°. 97).

Vakken.	Eerste klasse.	Tweede klasse.	Derde klasse.	Vierde klasse.	Geheel getal lesuren.
Nederl. taal, lezen en schrijven . . .	4	4	3	3	14
Vaderlandsche geschiedenis	1	1	2	2	6
Aardrijkskunde	2	2	1	1	6
Rekenkunde	2	2	2	2	8
Kennis der natuur	2	2	2	2	6
Zang	1	1	1	1	2
Handteekenen	2	2	2	2	4
Gymnastiek	1	1	1	1	2
Nuttige handwerken voor meisjes . .	2	2	2	2	4
Paedagogiek	„	„	2	3	5
	8		6		
Getal uren , . .	9	9	12	13	57

Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

(N°. 97.) **BESLUIT** *van den* 21*sten Mei* 1891, *tot herziening van de Regelen voor de Rijkskweekscholen voor de onderwijzers en onderwijzeressen, bedoeld in art.* 24 *der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127), *zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van* 8 *December* 1889 (Staatsblad n°. 175). *(Zooals dit besluit is gewijzigd bij besluit van den* 14*den April* 1898 (Staatsblad no. 107).

In naam van Hare Majesteit Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 2 April 1891, n°. 842ª, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het noodig is, de Regelen voor de Rijkskweekscholen voor de onderwijzers en onderwijzeressen, bedoeld in art. 24 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), vastgesteld bij Koninklijk besluit van 28 Mei 1879 (Staatsblad n°. 105), gewijzigd bij Koninklijk besluit van 16 September 1887 (Staatsblad n°. 163), te herzien;

Den Raad van State gehoord (advies van 28 April 1891, n°. 21);

Gelet op het nader rapport van den voornoemden Minister, van 19 Mei 1891, n°. 1675, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan;

1°. vast te stellen de Regelen voor de Rijkskweekscholen voor de onderwijzers en onderwijzeressen, bedoeld in art. 24 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), laatstelijk gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), zooals die bij dit besluit zijn gevoegd;

2°. te bepalen, dat de sub 1°. bedoelde Regelen van af 1 Juli 1891 van kracht zullen zijn, met uitzondering van de artikelen 5, eerste lid, 7, vijfde lid, en 23, die op 1 Januari 1892 in werking treden;

3°. met ingang van 1 Juli 1891 in te trekken de Regelen voor de Rijkskweekscholen voor de onderwijzers en onderwijzeressen, bedoeld in art. 24 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), vastgesteld bij Koninklijk besluit van 28 Mei 1879 (*Staatsblad* n°. 105), gewijzigd bij Koninklijk besluit van 16 September 1887 (*Staatsblad* n°. 163), met uitzondering van de artikelen 5, eerste lid, 7, vijfde lid, en 23, die op 1 Januari 1892 van kracht blijven, met dien verstande evenwel, dat de adspiranten die aan het in art. 23 bedoelde examen in 1891 wenschen deel te nemen, op 1 April daaraanvoorafgaande hun 15e jaar moeten zijn ingetreden.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Het Loo, den 21sten Mei 1891. (get.) Emma.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

Uitgegeven den *zeven en twintigsten* Mei 1891.
De Minister van Justitie,
(get.) Ruys van Beerenbroek.

Regelen voor de Rijkskweekscholen voor de onderwijzers en onderwijzeressen, bedoeld in art. 24 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (Staatsblad n°. 175).

§ 1. *Algemeene bepalingen.*

Art. 1 Er zijn kweekscholen voor onderwijzers en voor onderwijzeressen.

Art. 2. De kweekscholen hebben een vierjarigen cursus en vier klassen.

In elke klasse zijn, zooveel mogelijk, twintig kweekelingen.

Art. 3. Bij iedere kweekschool is eene lagere school, leerschool genaamd, waar de kweekelingen zich in het onderwijzen kunnen oefenen.

Voor zoover daartoe de gelegenheid bestaat, kan die oefening, onder goedkeuring van den districts-schoolopziener, bovendien ook plaats hebben aan andere scholen, door den directeur of de directrice daarvoor aangewezen.

Art. 4. De mannelijke kweekelingen worden gehuisvest en verpleegd bij ingezetenen der gemeente, waar de kweekschool gevestigd is; de vrouwelijke kweekelingen wonen zooveel mogelijk in het gebouw der kweekschool.

Art. 5. Het schooljaar vangt aan den eersten Maandag in Mei.

Er zijn jaarlijks drie vacantiën:

de eerste, van Woensdag vóór tot Maandag nà de Paaschweek;

de tweede, gedurende de laatste zes weken vóór den eersten Maandag in September;

de derde, van 24 December tot 3 Januari.

§ 2. *Van het onderwijzend personeel.*

Art. 6. Aan het hoofd van elke kweekschool voor onderwijzers staat een directeur.

Aan het hoofd van elke kweekschool voor onderwijzeressen staat een directeur of eene directrice.

Art. 7. De directeur en de directrice houden toezicht op het gedrag der kweekelingen, zoo in als buiten de lessen.

Zij zorgen, dat de kweekelingen hunne godsdienstplichten getrouw nakomen en het godsdienstonderwijs bijwonen van de leeraren, welke de ouders of

voogden daarvoor aanwijzen. Zij regelen een en ander voor die kweekelingen, wier ouders of voogden dit aan hen overlaten.

Zij zorgen, dat het onderwijs geregeld volgens de voorschriften gegeven wordt.

Zij verschaffen aan den Minister, met de uitvoering der wet op het lager onderwijs belast, aan den inspecteur, den districts- en den arrondissements-schoolopziener alle verlangde inlichtingen betreffende de kweekschool en geven aan den districts-schoolopziener onmiddellijk kennis van alles wat voorziening vereischt.

Zij zenden vóór 1 Juli van elk jaar aan den districts-schoolopziener een beredeneerd verslag van den toestand van de kweekschool gedurende het afgeloopen schooljaar.

Zij geven bijtijds aan den districts-schoolopziener kennis van de te houden vergaderingen en examens.

Zij houden in duplo een register, waarin bij het begin der tweede vacantie en bij het einde van November en Maart eene beoordeeling der kweekelingen ten opzichte van gedrag, vlijt en vorderingen bij de verschillende lessen wordt opgeteekend.

De beoordeeling wordt uitgedrukt door een der cijfers van 1 tot 10, aan welke de volgende beteekenis is te hechten:

10 uitmuntend,	5 twijfelachtig,
9 zeer goed,	4 onvoldoende,
8 goed,	3 zeer onvoldoende,
7 ruim voldoende.	2 gering,
6 voldoende,	1 zeer gering.

Van deze twee registers is een bestemd voor den districts-schoolopziener.

Telkens vóór het einde der vier maanden zendt deze zijn register ter invulling terug.

De directeur en de directrice zorgen voor eene goede keuze van ingezetenen, bij wie de kweekelingen kunnen worden gehuisvest, en zien toe, dat de kweekelingen daar behoorlijk behandeld worden.

Indien eene directrice aan het hoofd staat van eene kweekschool voor onderwijzeressen, kan deze verplicht worden, in het gebouw der kweekschool te wonen, in welk geval haar tevens het toezicht op de huishouding kan worden opgedragen.

Art. 8. Aan elke kweekschool zijn, behalve de directeur of de directrice, ten minste vijf onderwijzers of onderwijzeressen.

Art. 9. De directeur, directrice, onderwijzers en onderwijzeressen der kweekscholen worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen. Zij genieten uit 's Rijks kas eene jaarwedde.

Zij bekleeden geen ambten of bedieningen, drijven geen handel, noch oefenen eenige nering of beroep uit, zonder Onze toestemming.

Art. 10. De voornoemde Minister wijst den onderwijzer aan, die, bij afwezigheid of ontstentenis van den directeur, dezen vervangt.

Art. 11. De onderwijzers der kweekschool gedragen zich, als zoodanig, naar de voorschriften van den directeur, behoudens beroep op den voornoemden Minister.

Zij zijn verplicht, ook buiten de lesuren, den directeur in het toezicht op de kweekelingen behulpzaam te zijn.

Art. 12. Voor eene afwezigheid van één tot drie dagen, uitgezonderd in geval van ziekte, behoeft een onderwijzer de toestemming van den directeur; voor eene afwezigheid van vier tot zes dagen, die van den districts-schoolopziener; voor eene langere afwezigheid, die van voornoemden Minister.

De laatste twee bepalingen gelden ook voor den directeur.

Art. 13. Bij afwezigheid of ontstentenis van een onderwijzer nemen de overige, volgens aanwijzing van den directeur, zooveel mogelijk de lessen waar.

Art. 14. Eene vergadering van directeur en onderwijzers heeft plaats, zoo dikwijls de directeur dit bepaalt of hiertoe door ten minste drie onderwijzers schriftelijk, met opgaaf van redenen, wordt uitgenoodigd.

Art. 15. De vergadering van directeur en onderwijzers benoemt voor elk schooljaar een der leden tot secretaris.

Art. 16. In de tweede helft der maand December van elk jaar wordt in eene vergadering van directeur en onderwijzers het programma voor het volgend schooljaar opgemaakt. De directeur zendt het vóór 15 Januari daaraanvolgende aan den districts-schoolopziener, die het, onder bijvoeging van zijne op- of aanmerkingen, vóór 1 Februari aan de goedkeuring van den voornoemden Minister onderwerpt.

Dit programma vermeldt het aantal uren wekelijks voor elk vak bestemd, de namen der onderwijzers voor elk vak in elke klasse, de te gebruiken boeken en den omvang van het onderwijs in de verschillende vakken in elke klasse.

De rooster van lesuren wordt door den directeur overeenkomstig het programma vastgesteld.

Art. 17. De zorg voor de leermiddelen is, onder toezicht van den directeur, opgedragen aan den onderwijzer, die ze bij zijne lessen gebruikt.

Geene aankoopen of bestellingen geschieden dan door den directeur of met zijne toestemming.

Art. 18. Jaarlijks vóór 1 Mei wordt door den directeur eene begrooting van kosten der inrichting gedurende het volgend burgerlijk jaar opgemaakt en aan den districts-schoolopziener gezonden, die ze vóór 15 Mei, onder bijvoeging van zijne op- of aanmerkingen, aan de goedkeuring van den voornoemden Minister onderwerpt.

Art. 19. De artt. 10 tot en met 18 gelden ook voor het onderwijzend personeel eener kweekschool voor onderwijzeressen.

§ 3. *Van de kweekelingen.*

Art. 20. Jaarlijks vóór 1 Februari doet de directeur, door middel van de nieuwsbladen, eene oproeping van hen, die zich aan het toelatings-examen wenschen te onderwerpen, om bij den aanvang van het eerstvolgend schooljaar als kweekeling aan de kweekschool te kunnen worden geplaatst.

Art. 21. De adspiranten melden zich aan bij den directeur, met overlegging van hunne geboorteakte.

Art. 22. De adspiranten moeten op 1 April daaraanvolgende hun 15de jaar ingetreden zijn en hun 16de jaar nog niet volbracht hebben.

Omtrent aanvragen voor plaatsing in hoogere klassen wordt telkenmale afzonderlijk de beslissing gevraagd van den voornoemden Minister.

Art. 23. Het examen heeft plaats in de tweede helft der maand Maart.

Art. 24. Vóór den aanvang van het examen worden de mannelijke adspiranten gekeurd. Zij die blijken voor het onderwijs lichamelijk ongeschikt te zijn, worden niet tot het examen toegelaten.

Art. 25. Het examen wordt afgenomen door den directeur en de onderwijzers, volgens een door hen opgemaakt programma, dat, door tusschenkomst van den districts-schoolopziener, aan de goedkeuring van den voornoemden Minister wordt onderworpen.

Art. 26. Het in het voorgaand artikel bedoeld programma en de wijzigingen, daarin te brengen, worden ten minste zes maanden vóór den aanvang van het examen door plaatsing in de *Nederlandsche Staatscourant* ter kennis van belanghebbenden gebracht.

Art. 27. Bedraagt het aantal dergenen, die aan het examen voldaan hebben, meer dan twintig, dan worden door den directeur die twintig ter benoeming voorgedragen, welke de meeste blijken van bekwaamheid en aanleg gegeven hebben.

Bij gelijke bekwaamheid en aanleg genieten diegenen de voorkeur, die in de gemeente wonen, waar de kweekschool gevestigd is, of die, elders wonende, zelf in de kosten van huisvesting en verpleging voorzien.

De kweekelingen worden benoemd door den voornoemden Minister.

Art. 28. De artikelen 20, 21, 22, 23, 25, 26 en 27 zijn ook van toepassing op kweekscholen voor onderwijzeressen.

De vrouwelijke kweekelingen leggen bij hare aanmelding, volgens art. 21, een getuigschrift van haar geneesheer over, waarbij deze verklaart, dat zij voor het onderwijs lichamelijk geschikt zijn.

De kosten, bedoeld in het tweede lid van art. 27, worden voor eene vrouwelijke interne kweekeling op *f* 300.— per jaar gesteld.

Art. 29. Aan elke kweekschool wordt onderwijs gegeven in:

1°. de vakken, vermeld in art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), laatstelijk gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), onder a—j, l—q en s;

2°. de theorie van onderwijs en opvoeding.

3°. de gezondheidsleer, en wel voornamelijk de leer der middelen tot bestrijding van het alcoholisme. [1]

Aan de kweekscholen voor onderwijzers bovendien in:

handenarbeid (Slöjd), landbouwkunde en het bespelen van de viool of de piano.

Aan de kweekscholen voor onderwijzeressen bovendien in:

de nuttige en fraaie handwerken en het bespelen van de piano.

Art. 30. De voornoemde Minister is bevoegd van het geven van onderwijs in een of meer vakken in het voorgaand artikel vermeld onder *l*, *m*, *n* en *r* en van dat in handenarbeid tijdelijk vrijstelling te verleenen.

Art. 31. Boeken en leermiddelen worden aan de kweekelingen van Rijkswege kosteloos verstrekt.

Voor huisvesting en verpleging wordt van Rijkswege eene toelage verleend aan een door den voornoemden Minister te bepalen getal kweekelingen, die niet wonen in eene gemeente, waar eene Rijkskweekschool voor onderwijzers of onderwijzeressen gevestigd is.

Bij uitzondering kan de Minister gelijke toelage aan kweekelingen van bijzonderen aanleg verleenen, hoewel behoorende tot een gezin in de bedoelde gemeente wonende.

Art. 32. De kweekelingen gedragen zich, zoo in als buiten de lessen, naar de voorschriften van den directeur.

Art. 33. Acht de directeur de verwijdering van een kweekeling noodig, dan doet hij een daartoe strekkend voorstel in de vergadering van directeur en onderwijzers.

Het met redenen omkleed besluit der vergadering wordt door den directeur aan den districts-schoolopziener gezonden, die het, vergezeld van zijn advies, aan de goedkeuring van den voornoemden Minister onderwerpt.

Art. 34. Jaarlijks vóór het einde van het schooljaar wordt in eene vergadering van directeur en onderwijzers bepaald, wie tot eene hoogere klasse worden bevorderd.

Art. 35. De artikelen 31, 32, 33 en 34 zijn ook van toepassing op kweekscholen voor onderwijzeressen.

§ 4. *Van de leerschool.*

Art. 36. De leerschool bij eene Rijkskweekschool wordt van Rijkswege opgericht en onderhouden.

Art. 37. De leerschool is eene gemengde school, waar onderwijs wordt gegeven ten minste in de vakken, vermeld in art. 2 der wet op het lager onderwijs onder a—k.

De regeling van de schooltijden en van de vacantiën, de bepaling van het tijdstip van aanneming van nieuwe leerlingen en van den leeftijd, welken de kinderen moeten bereikt hebben, voordat zij op de school worden toegelaten, de vaststelling van het leerplan en van de bij het onderwijs te gebruiken boeken, en de verdeeling der school in klassen, geschieden door het hoofd der school, in overleg met den directeur of de directrice der kweekschool, onder goedkeuring van den districts-schoolopziener.

Bij verschil van gevoelen tusschen den directeur of de directrice en het hoofd der leerschool, beslist de districts-schoolopziener.

Indien het hoofd der leerschool, de directeur of de directrice zich met die beslissing niet kan vereenigen, beslist de voornoemde Minister.

---

[1] Bij Koninklijk besluit van den 14den April 1898 (Staatsblad n°. 107) is Art. 29 met sub 3° aangevuld.

Voor het eerst werd dit besluit toegepast op den cursus aanvangende den eersten Maandag in Mei 1898.

De rooster der lesuren voor de verschillende klassen wordt overeenkomstig het leerplan opgemaakt door het hoofd der leerschool.

Art. 38. De directeur of de directrice van de kweekschool heeft het toezicht op het onderwijs, aan de leerschool gegeven. Bij verschil van inzicht over de toepassing van het leerplan, beslist de districts-schoolopziener.

Art. 39. Het hoofd der leerschool zorgt, in overleg met den directeur of de directrice, dat de kweekelingen behoorlijk gelegenheid hebben zich te oefenen in het geven van onderwijs volgens eene methode, welke in hoofdzaak overeenstemt met die, welke in de kweekschool wordt ontwikkeld. Bij verschil hierover beslist de districts-schoolopziener.

Het hoofd der leerschool leidt zelf alle practische oefeningen of draagt dit aan het onderwijzend personeel der leerschool op, zorgt voor het houden van behoorlijke aanteekening omtrent gedrag en vorderingen der kweekelingen en brengt daaromtrent elke drie maanden verslag uit aan den directeur of de directrice.

Het hoofd der leerschool woont de vergadering, bedoeld in art. 14, bij telkens wanneer de directeur of directrice hem daartoe schriftelijk uitnoodigt.

Art. 40. Artikel 12, eerste lid, geldt ook voor het hoofd der leerschool.

Het onderwijzend personeel der leerschool behoeft voor eene afwezigheid van één tot drie dagen, uitgezonderd in geval van ziekte, de toestemming van het hoofd der leerschool, voor eene afwezigheid van vier tot zes dagen, die van den districts-schoolopziener, voor eene langere afwezigheid, die van den voornoemden Minister.

Behoort bij Koninklijk besluit van 21 Mei 1891 (*Staatsblad* n°. 97).

Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

(N°. 184.) **BESLUIT** *van den* 17*den December* 1890, *tot intrekking van de Koninklijke besluiten van* 28 *Mei* 1879 (Staatsblad n°. 104) *en* 25 *April* 1882 (Staatsblad n°. 57) *en tot regeling van de wijze, waarop wordt voorbereid en ingesteld het vergelijkend onderzoek, bedoeld in art.* 28 *der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127), *zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van* 8 *December* 1889 (Staatsblad n°. 175).

In naam van Hare Majesteit Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 30 October 1890, n°. 3781[a], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het na de wijziging van de wet tot regeling van het lager onderwijs van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) bij die van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) noodig is, met intrekking van de Koninklijke besluiten van 28 Mei 1879, (*Staatsblad* n°. 104) en 25 April 1882 (*Staatsblad* n°. 57), bij algemeenen maatregel van bestuur de wijze te regelen, waarop het vergelijkend onderzoek, bedoeld in art. 28 der eerstgenoemde wet wordt voorbereid en ingesteld;

Den Raad van State gehoord (advies van 18 November 1890, n°. 27);

Gelet op het nader rapport van voornoemden Minister, van 12 December 1890, n°. 4504, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. Bij het ontstaan van iedere vacature van hoofd der school, waarin niet wordt voorzien op de wijze, vermeld in het zevende lid van art. 28 der wet tot regeling van het lager onderwijs, kan eene oproeping worden gedaan van bevoegden, om zich als sollicitanten aan te melden; deze oproeping geschiedt door burgemeester en wethouders.

Beperkende voorwaarden in de oproeping kunnen alleen gesteld worden ten aanzien van leeftijd, diensttijd en vroegeren werkkring, en slechts dan wanneer daaromtrent tusschen burgemeester en wethouders en den districts-schoolopziener overeenstemming is verkregen.

De oproeping vermeldt in welke der leervakken, bedoeld in art. 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs, onderwijs wordt gegeven, en binnen welken termijn de sollicitanten zich schriftelijk moeten aanmelden bij het gemeentebestuur met overlegging der stukken volgens de wet vereischt tot bewijs hunner bevoegdheid en verder voor zooveel noodig tot bewijs, dat zij voldoen aan de in de oproeping gestelde eischen.

Terstond na het verstrijken van dien termijn zenden burgemeester en wethouders de ingekomen stukken aan den districts-schoolopziener.

Art. 2. De districts-schoolopziener zendt de lijst dergenen, die als sollicitanten kunnen worden aangemerkt, zoodra zij door hem is vastgesteld, aan burgemeester en wethouders.

Indien de lijst minder dan drie personen bevat, heeft eene herhaalde oproeping plaats, welke zich nu moet uitstrekken tot alle bevoegden.

Heeft de herhaalde oproeping geen gunstig gevolg, zoo kan een derde oproeping geschieden.

Indien ook na de derde oproeping zich minder dan drie personen aanmelden, wordt voortgegaan met de voorbereidende werkzaamheden, om tot eene voordracht te geraken.

Art. 3. De districts-schoolopziener treedt, nadat hij omtrent het gedrag, de practische geschiktheid en den dienstijver der candidaten inlichtingen heeft ingewonnen, in overleg met burgemeester en wethouders, ten einde tot de noodige overeenstemming betreffende het opmaken der voordracht te komen.

Art. 3. Komen burgemeester en wethouders eenerzijds en de districts-schoolopziener anderzijds niet tot de gevorderde overeenstemming, dan wordt het vergelijkend onderzoek, bedoeld bij het derde lid van art. 28 der wet tot regeling van het lager onderwijs, ingesteld.

Daartoe wordt — indien nog geene oproeping heeft plaats gehad of alleen eene oproeping met beperkende voorwaarden — eene oproeping aan alle bevoegden gedaan. Hierop zijn van toepassing art. 1, derde en vierde lid, en art. 2.

Art. 5. De districts-schoolopziener regelt het plan van het vergelijkend onderzoek en doet zich desgeraden achtende door deskundigen bijstaan. Deze deskundigen genieten, behalve reis- en verblijfkosten naar de derde klasse van het tarief, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 5 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 4) [1]) vacatiegelden ten bedrage van zes gulden per dag. Zij genieten wegens het beoordeelen van het schriftelijk werk eene belooning van zes gulden per twintig candidaten.

Een gedeelte van twintig wordt voor twintig gerekend.

Deze kosten worden gerekend te behooren tot die, vermeld in art. 44 onder *h*, der wet tot regeling van het lager onderwijs.

Art. 6. Nadat, met inachtneming der voorschriften, vervat in het vierde lid van art. 28 der wet tot regeling van het lager onderwijs, is vastgesteld, welke candidaten tot het vergelijkend onderzoek zullen worden toegelaten, bepaalt de districts-schoolopziener, na gehouden overleg met burgemeester en wethouders, den dag en de plaats van dat onderzoek.

Burgemeester en wethouders zorgen voor een geschikt lokaal, op kosten van de gemeente, en geven ten minste acht dagen van te voren aan ieder dergenen, die worden toegelaten, van den dag en de plaats van het onderzoek schriftelijk kennis.

Art. 7. Het vergelijkend onderzoek wordt niet gehouden in het openbaar. Het kan worden bijgewoond door den inspecteur, binnen wiens ambtsgebied de te vervullen plaats behoort, den schoolopziener van het arrondissement, de leden der plaatselijke commissie, den burgemeester, de wethouders, de leden van den raad en den secretaris der gemeente.

De districts-schoolopziener noodigt den inspecteur en den schoolopziener van het arrondissement uit, het vergelijkend onderzoek bij te wonen.

---

[1]) Het tarief is gewijzigd bij Koninklijke besluiten van 24 Februari 1898 (Staatsblad n°. 56) en 21 Maart 1906 (Staatsblad n°. 50.)

Art. 8. Het onderzoek geschiedt mondeling, of schriftelijk en mondeling.

Het schriftelijke strekt, om de candidaten zoowel uit het wetenschappelijke als uit het paedagogisch oogpunt te leeren kennen in den aard en het gehalte hunner kundigheden en hunner verstandelijke ontwikkeling; het mondelinge, inzonderheid om hen te leeren kennen in hunne paedagogische bekwaamheid en hunne persoonlijkheid als onderwijzer.

Art. 9. De districts-schoolopziener kan, na raadpleging met de deskundigen en met goedkeuring van burgemeester en wethouders, bepalen, welke candidaten, na afloop van een gedeelte en wel bij voorkeur van het schriftelijk gedeelte van het onderzoek, niet verder aan het onderzoek zullen deelnemen, met dien verstande, dat het aantal overblijvenden nimmer mag dalen beneden zes.

Art. 10. Van de uitkomsten van het onderzoek van elken candidaat wordt door den districts-schoolopziener en de deskundigen, die hem bijstaan, voor ieder vak, waarover het onderzoek loopt, bijzondere aanteekening gehouden.

De wijze, waarop dit geschiedt, wordt door den districts-schoolopziener geregeld.

Na afloop van het onderzoek maakt hij, na het gevoelen der deskundigen te hebben ingewonnen, met behulp van zijne en hunne aanteekeningen, de ranglijst op.

Op die ranglijst wordt elke candidaat gebracht, naarmate hij bij het onderzoek, in zijn geheel, boven anderen voldaan heeft.

Art. 11. Achten, na afloop van het onderzoek, burgemeester en wethouders en de districts-schoolopziener dit noodzakelijk, dan kan eene nieuwe oproeping plaats hebben.

Art. 12. Achten burgemeester en wethouders en de districts-schoolopziener eene nieuwe oproeping niet noodzakelijk of komen zij daaromtrent niet tot overeenstemming, dan maakt de districts-schoolopziener eene voordracht op van ten minste drie personen, of zoo er slechts twee of een onderzocht werden, van twee of een.

Hij brengt op die voordracht, voor zooverre zij meer dan één persoon bevat, degenen, die de eersten op de ranglijst staan.

Art. 13. De districts-schoolopziener zendt de voordracht aan den gemeenteraad, uiterlijk binnen veertien dagen na den afloop van het onderzoek.

Hij voegt daarbij een afschrift van de ranglijst en een met redenen omkleed advies omtrent de voorgedragen candidaten.

Art. 14. Neemt de, ten gevolge van een vergelijkend onderzoek, benoemde die benoeming niet aan, dan geven burgemeester en wethouders daarvan onmiddellijk kennis aan den districts-schoolopziener, die de voordracht uit de op de ranglijst voorkomenden aanvult en daarvan binnen acht dagen mededeeling doet aan den gemeenteraad.

Kan zoodanige aanvulling bij gebrek aan onderzochte candidaten niet plaats hebben, dan bepaalt zich de keuze van den gemeenteraad tot een der overige op de voordracht geplaatsten, tenzij de districts-schoolopziener eene nieuwe oproeping noodig acht.

Art. 15. Geschillen, uit de toepassing van dit besluit oprijzende, worden onderworpen aan de beslissing van den Minister, die met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs is belast.

Art. 16. Dit besluit treedt in werking op 1 Januari 1891.

Met gelijke dagteekening zijn de Koninklijke besluiten van 28 Mei 1879 (*Staatsblad* n°. 104) en 25 April 1882 (*Staatsblad* n°. 57) vervallen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 17den December 1890.

(get.) Emma.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

Uitgegeven den *twee en twintigsten* December 1890.
De Minister van Justitie,
(get.) Ruys van Beerenbroek.

(N°. 180). BESLUIT *van den* 17*den December* 1890, *tot intrekking van de Koninklijke besluiten van* 27 *Maart* 1885 (Staatsblad n°. 74), 2 *April* 1887 (Staatsblad n°. 47) *en* 19 *Maart* 1888 (Staatsblad n°. 51) *en tot regeling van den omvang van het examen, bedoeld in art.* 63 *der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127), *zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van* 8 *December* 1889 (Staatsblad n°. 175), *van de wijze van afneming en van hetgeen verder tot dit examen betrekking heeft.*

In naam van Hare Majesteit Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 30 October 1890, n°. 8780[8], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het, na de wijziging van de wet tot regeling van het lager onderwijs, van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), bij die van 8 December 1889 (*Staatsblad* 175), noodig is, de Koninklijke besluiten van 27 Maart 1885 (*Staatsblad* n°. 74), 2 April 1887 (*Staatsblad* n°. 47) en 19 Maart 1888 (*Staatsblad* n°. 51), ter uitvoering van art. 63 der eerstgenoemde wet, te herzien;

Den Raad van State gehoord (advies van 18 November 1890, n°. 24);

Gelet op het nader rapport van voornoemden Minister, van 12 December 1890, n°. 4500, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. Het getal der commissiën, belast met het afnemen der examens ter verkrijging van de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres, bedraagt zooveel als de Minister, die met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs belast is, telken jare naar bevind van zaken raadzaam zal oordeelen.

Art. 2. Elke commissie bestaat uit ten minste zeven leden. Hun kunnen zoo noodig zeven plaatsvervangers worden toegevoegd.

Art. 3. De voornoemde Minister wijst een der leden van de commissie tot voorzitter en een tot ondervoorzitter aan. De commissie benoemt een ander harer leden tot secretaris.

Art. 4. De voorzitter wijst de lokalen aan, waar de examens worden afgenomen.

Art. 5. De examens worden mondeling en schriftelijk afgelegd.

De omvang der kennis, die in elk vak van de adspiranten kan worden gevorderd, is aangewezen bij het programma aan dit besluit gehecht.

Art. 6. Het mondeling examen strekt zich uit tot al de in het programma vermelde vakken.

Het schriftelijk examen omvat de volgende vakken:

a. het schrijven;
b. de Nederlandsche taal;
c. het rekenen;
d. de methode van onderwijs en opvoeding.

Art. 7. Het examen loopt voor iederen adspirant binnen drie dagen ten einde. Eén dag is bestemd voor het schriftelijk werk; twee dagen worden aan het mondeling onderzoek en het handteekenen besteed. Het schrijven kan, zoo noodig, bij het mondeling gedeelte behandeld worden.

Het examen duurt op één dag voor ieder der adspiranten niet langer dan zeven uren.

Bij het mondeling onderzoek worden de adspiranten afzonderlijk ondervraagd; het vangt aan ten minste 14 dagen na het schriftelijk examen.

Art. 8. De voorzitter van elke commissie roept de leden vóór den aanvang der examens bijeen ter plaatse, waar ze zullen gehouden worden. De commissie verdeelt zich alsdan in sub-commissiën, welke ieder in het bijzonder belast worden met het onderzoek in één of meer verschillende vakken.

Voor ieder vak wordt een lid aangewezen als examinator; deze is belast met het nazien van het daarvoor verrichte schriftelijk werk en voorts nog een lid om dat schriftelijk werk mede na te zien en ook het mondeling examen bij te wonen. Dezelfde persoon kan met het examineeren in meer dan één vak worden belast.

In de gemelde bijeenkomst wordt tevens het plan voor de inrichting der examens vastgesteld en worden de leden der commissie aangewezen, wien het toezicht op het maken van het schriftelijk werk is opgedragen.

Art. 9. In dezelfde, of zoo noodig, in eene volgende bijeenkomst worden de opgaven voor het schriftelijk werk vastgesteld.

Art. 10. Het schriftelijk werk wordt door de adspiranten onder voortdurend toezicht gemaakt.

Het gebruik van hulpmiddelen is daarbij verboden.

Hun, die zich aan eenig bedrog bij het examen schuldig maken, wordt terstond de verdere deelneming aan het examen ontzegd.

Het schriftelijk werk van iedere groep adspiranten moet nagezien zijn vóór den aanvang van het mondeling examen van die groep.

Art. 11. Aan het oordeel over de kennis der adspiranten neemt de geheele commissie deel, gehoord de sub-commi-siën, die het examen hebben afgenomen.

Het oordeel wordt uitgedrukt door een der cijfers van 1 tot 10, aan welke de volgende beteekenis is te hechten:

10	uitmuntend;	5	twijfelachtig;
9	zeer goed;	4	onvoldoende;
8	goed;	3	zeer onvoldoende;
7	ruim voldoende;	2	gering;
6	voldoende;	1	zeer gering.

Art. 12. Omtrent den uitslag van het examen wordt geene beslissing genomen in eene vergadering, waarin meer dan twee leden niet aan de stemming deelnemen.

De beslissing, zoowel omtrent de waardeering bij elk vak, als omtrent den uitslag van het examen, wordt bij meerderheid der uitgebrachte stemmen genomen. Staking van stemmen wordt geacht eene beslissing te zijn in den voor den geëxamineerde minst gunstigen zin.

Art. 13. De uitslag van het examen wordt dadelijk aan de geëxamineerden medegedeeld; de toegekende akten van bekwaamheid worden zoo spoedig mogelijk uitgereikt.

Art. 14. Zoowel de afgewezen adspiranten als zij, wier examen voldoende is geweest, ontvangen van de examens-commissie eene schriftelijke mededeeling van den uitslag van hun examen in elk vak.

Bovendien worden na afloop van het examen aan elken adspirant, die dit verlangt, omtrent het door hem afgelegd examen mondeling inlichtingen gegeven.

Vóór den afloop van het geheele examen worden aan de adspiranten geenerlei inlichtingen omtrent den uitslag van het onderzoek in eenig vak verstrekt.

Art. 15. De commissiën zenden aan den voornoemden Minister een procesverbaal van hare zittingen, eene lijst, bevattende de namen en voornamen, de geboorte- en woonplaatsen en de dagteekeningen van geboorte der toegelaten geëxamineerden, benevens eene opgaaf van het getal der afgewezenen en van het getal dergenen, die zich tijdens het examen hebben teruggetrokken.

Art. 16. De voorzitters en leden der commissiën genieten, voor zooveel betreft de hun bij art. 62 der wet toegekende vacatiegelden, zes gulden voor elken dag, waarop zij het examen of eene daartoe betrekkelijke vergadering der commissie bijwonen.

Art. 17. Dit besluit treedt in werking op 1 Januari 1891.

Met gelijke dagteekening worden de Koninklijke besluiten van 27 Maart 1885 (*Staatsblad* n°. 74), 2 April 1887 (*Staatsblad* n°. 47) en 19 Maart 1888 (*Staatsblad* n°. 51) ingetrokken.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's-Gravenhage, den 17den December 1890. (get.) Emma.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

Uitgegeven den *twee en twintigsten* December 1890.
De Minister van Justitie,
(get.) Ruys van Beerenbroek.

Programma van het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer en hoofdonderwijzeres.

De vereischten zijn:

1°. *Het lezen.*

Nauwkeurig en natuurlijk lezen met eene beschaafde uitspraak. De lezer moet daarbij blijken geven, dat hij het gelezene verstaat.

2°. *Het schrijven.*

Vaardigheid in het schrijven, te beoordeelen naar een schoonschrift en naar eene proeve op het schoolbord.

3°. *De Nederlandsche taal.*

a. Kennis van de beginselen der spraakkunst, en wel:

de leer van den zin, de onderscheiding der woordsoorten, de beteekenis en het gebruik der buigingsvormen; de hoofdzaken uit het gebied der woordvorming; de spelregels.

b. Eenige bekendheid met de voornaamste voortbrengselen der Nederlandsche letterkunde, vooral van lateren tijd.

c. Vaardigheid om zich juist en gemakkelijk uit te drukken.

Zij wordt beoordeeld naar de wijze, waarop de vragen, bij het mondeling examen gedaan, zijn beantwoord, en naar het gemaakte schriftelijk werk.

4°. *Het rekenen.*

Grondige kennis der theorie van het rekenen met inbegrip van de leer der evenredigheden, van de evenredige afhankelijkheid der grootheden, van de worteltrekking en van de reken- en meetkunstige reeksen.

Vaardigheid in het oplossen, zoowel uit het hoofd als schriftelijk, van rekenkunstige vraagstukken.

5°. *De aardrijkskunde.*

Kennis van de hoofdzaken der natuurkundige aardrijkskunde; eenige kennis van de wiskundige aardrijkskunde, waarbij het moet blijken, dat de adspiranten gebruik weten te maken van de aardglobe; algemeene kennis van de belangrijkste landen en volken der aarde, en van Europa, Nederland en zijne bezittingen meer in het bijzonder.

6°. *De geschiedenis.*

Eenige kennis van de volken der oudheid; bekendheid met de hoofdfeiten uit de geschiedenis der middeleeuwen en de nieuwe geschiedenis, inzonderheid met de voornaamste gebeurtenissen der 19de eeuw; kennis van de geschiedenis van ons vaderland en zijne bezittingen.

7°. *De kennis der natuur.*

Kennis van de beginselen der natuurkunde; van de samenstelling der dampkringslucht en van de eenvoudigste verbrandings-verschijnselen. Kennis van den bouw en de verrichtingen van het menschelijk lichaam en van de beginselen der plant- en dierkunde.

8°. *Het handteekenen.*

a. Bedrevenheid in het teekenen op papier van eene niet al te samengestelde vlakversiering naar een plaat.

b. Bedrevenheid in het schetsen en schaduwen naar de natuur van een groep meetkunstige lichamen.

c. Kennis van de hoofdbeginselen der doorzichtkunde.

d. Kennis van een goeden leergang voor het teekenonderwijs in de lagere school.

11°. *De methode van onderwijs en opvoeding.*

a. Duidelijke begrippen van de wijze, waarop het schoolonderwijs dienstbaar kan gemaakt worden aan de verstandelijke en zedelijke vorming der leerlingen.

b. Kennis van de algemeene inrichting der lagere school, van de indeeling der klassen en van het klassikaal onderwijs.

c. Kennis van de algemeene onderwijskunde en van de meest gebruikte leerwijzen voor elk vak bij het lager onderwijs in het bijzonder.

d. Eenige kennis van de geschiedenis van de opvoeding en het onderwijs, vooral in ons vaderland en die van het Nederlandsch schoolwezen.

Behoort bij Koninklijk besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* n°. 180).
Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

(N°. 148.) BESLUIT *van den 3den Augustus* 1879, *houdende bepalingen ter uitvoering van art. 4 der wet van* 25 *April* 1879 (Staatsblad n°. 87) [1]) *en art.* 65 *der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127).

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 9 Juli 1879, lit. N, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat de noodige bepalingen ter uitvoering art. 4 der wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* n°. 87) en art. 65 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) door Ons behooren te worden vastgesteld;

Den Raad van State gehoord (advies van 29 Juli 1879, n°. 9);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister, van 31 Juli 1879, lit. V, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

1°. dat de examens, bedoeld in art. 4 der wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* n°. 87) en in art. 65 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zullen worden afgenomen op gelijke wijze als de examens, bedoeld onder n°. 1 van Ons besluit van 2 Februari 1864 (*Staatsblad* n°. 8);

2°. dat bij het afnemen dier examens de programma's aan dit besluit gehecht, tot leiddraad zullen strekken;

3°. dat voor zooveel betreft het examen ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor het schoolonderwijs in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen het programma L, vastgesteld bij Onze besluiten van 2 Februari 1864 (*Staatsblad* n°. 8) en 11 October 1869 (*Staatsblad* n°. 156), vervallen; [2])

4°. dat dit besluit in werking treedt op het tijdstip, voor het in werking treden der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) door Ons te bepalen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Het Loo, den 3den Augustus 1879.

(get.) Willem.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Kappeyne.

Uitgegeven den *twaalfden* Augustus 1879.
De Minister van Justitie,
(get.). H. J. Smidt.

Programma van het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid A voor schoolonderwijs in de Fransche, Hoogduitsche of Engelsche taal, naar aanleiding van art. 4 der wet van 25 April 1879 (*Staatsblad* n°. 87). [3])

De vereischten zijn:

Grondige kennis van de verschillende onderdeelen der spraakkunst van de hedendaagsche taal.

Het maken van eene schriftelijke vertaling van een niet te gemakkelijk stuk proza uit het Nederlandsch in de vreemde taal. (Vreemdelingen die verklaren de Nederlandsche taal niet machtig te zijn, kunnen de vertaling vervangen

---

[1]). Bedoeld art. luidt: „Niemand mag middelbaar onderwijs geven, die niet in het bezit is der bij deze wet gevorderde bewijzen van bekwaamheid en zedelijkheid.

[2]). Bij n°. 2 van het Koninklijk besluit van den 14den October 1884 (Staatsblad n°. 216) aldus gewijzigd.

[3]). Bij Koninklijk besluit van den 14den October 1884 (Staatsblad n°. 216) is dit programma aldus vastgesteld.

door een opstel en eene paraphrase van een gedicht in de taal waarover het examen loopt.)

Vaardigheid in het spreken der taal; eene goede uitspraak.

Het gebruik van woordenboeken bij het examen is verboden.

Programma van het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid B voor schoolonderwijs in de Fransche, Hoogduitsche of Engelsche taal- en letterkunde, naar aanleiding van art. 4 der wet van 25 April 1879 (Staatsblad n°. 87.) [1])

De vereischten zijn:

Grondige kennis van de verschillende onderdeelen der spraakkunst, ook op historischen grondslag, vooral met het oog op de klankwetten, de leer der vormen en de etymologie. Kennis der stijlleer.

Het mondeling of schriftelijk vertalen van een niet te gemakkelijk stuk proza uit het Nederlandsch in de vreemde taal. (Vreemdelingen die verklaren de Nederlandsche taal niet machtig te zijn, kunnen de vertaling vervangen door een opstel en eene paraphrase van een gedicht in de taal waarover het examen loopt.) [1])

Kennis van de geschiedenis der letterkunde, ook van haar verband met de geschiedenis van het volk.

Bekendheid met eenige der voornaamste letterkundige voortbrengselen, ook van den laatsten tijd.

Het maken van een opstel over een letterkundig onderwerp.

Vaardigheid in het spreken der taal; eene goede uitspraak.

Het gebruik van woordenboeken bij het examen is verboden.

Programma van het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de Fransche, Hoogduitsche of Engelsche taal, naar aanleiding van art. 65 der wet tot regeling van het lager onderwijs. [1])

De vereischten zijn:

Kennis der taalregels, zoowel van de syntaxis als van de vormleer. Het vertalen van een stuk in proza of poëzie uit de vreemde taal in het Nederlandsch.

Het vertalen van een gemakkelijk prozastuk uit het Nederlandsch in de vreemde taal.

Eenige vaardigheid in het spreken der taal; eene goede uitspraak.

Het gebruik van woordenboeken bij het examen is verboden.

Programma van het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de Fransche, Hoogduitsche of Engelsche taal, het handteekenen, de beginselen der landbouwkunde en de gymnastiek, naar aanleiding van art. 65 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127).

A. *Fransche, Hoogduitsche of Engelsche taal.*

(Bij Koninklijk besluit van den 14den October 1884 (*Staatsblad* n°. 216) is dit programma vervangen door het hiervoor geplaatste.)

B. *Handteekenen.*

(Dit programma is vervangen door dat van den 24sten October 1884 (*Staatsblad* n°. 219), blz. 438.

C. *Landbouwkunde.*

(Zie programma vastgesteld bij Koninklijk besluit van den 26sten Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 161), blz 425.

D. *Gymnastiek.*

(Aldus nader vastgesteld bij Koninklijk besluit van den 24sten April 1885 (*Staatsblad* n°. 112).

De vereischten zijn:

bekendheid in hoofdzaak met den bouw en de verrichtingen van het menschelijk lichaam;

bekendheid meer in bijzonderheden met de beenderen en hunne verbindingen

---

[1]). Bij Koninklijk besluit van den 14den October 1884 (Staatsblad n°. 216) is dit programma aldus vastgesteld.

en met de meest belangrijke spieren, voornamelijk in verband met de meest gebruikelijke oefeningen in de gymnastiek;

bedrevenheid in nuttige lichaamsoefeningen;

eenige bedrevenheid in het leiden van gymnastische oefeningen voor leerlingen van beiderlei sekse en van den leeftijd, waarop zij de school voor gewoon lager onderwijs plegen te bezoeken, inzonderheid van de navolgende oefeningen:

a. oefeningen, zonder toestellen (zoogenaamde vrije en ordeoefeningen en gymnastische spelen);

b. oefeningen met stokken of staven, met halters en met het (lange en korte) springtouw;

c. oefeningen aan de evenwichtstoestellen, aan de horizontale ladder, aan de klimpalen en klimtouwen en in het hoog en ver springen;

bekendheid met de voorzorgen, bij het geven van gymnastiek-onderwijs aan de bovengenoemde leerlingen in acht te nemen.

Voor vrouwelijke adspiranten bepaalt zich het examen tot die oefeningen, welke geschikt kunnen worden geacht voor kinderen beneden den leeftijd van 8 jaren en voor meisjes boven dien leeftijd, die de school voor gewoon lager onderwijs bezoeken.

(N°. 149.) **BESLUIT** *van den 9den Augustus* 1879, *omtrent het afnemen der examens in de levende talen, waarvoor de programma's bij Koninklijk besluit van* 3 *Augustus* 1879 (Staatsblad n°. 148) *zijn vastgesteld.*

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 19 Juli 1879, lit. N, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het nuttig is voorschriften te geven omtrent de samenstelling en den werkkring der commissiën, die worden belast met het afnemen der examens in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, waarvoor de programma's bij Ons besluit van 3 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 148) zijn vastgesteld;

Den Raad van State gehoord (advies van 5 Augustus 1879, n°. 4);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister, van 6 Augustus 1879, lit. J, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. Tot het afnemen der examens in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, waarvoor de programma's zijn vastgesteld bij Ons besluit van 3 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 148), worden door Onzen Minister, met de uitvoering der wetten tot regeling van het lager en middelbaar onderwijs belast, voor elke taal afzonderlijk, telken jare een of meer commissiën benoemd.

Art. 2. Het getal der commissiën voor elke taal is zoodanig, dat niet meer dan honderd en vijftig candidaten door dezelfde commissie worden onderzocht. De verdeeling der werkzaamheden tusschen meerdere commissiën, zoo die er zijn, wordt door Onzen voornoemden Minister geregeld.

Art. 3. Iedere commissie bestaat uit ten minste vijf leden. Hun worden twee plaatsvervangers toegevoegd.

Art. 4. Onze voornoemde Minister wijst één van de leden der commissie tot voorzitter aan. De commissie benoemt een ander harer leden tot secretaris.

Art. 5. De voorzitter belegt vergadering zoo dikwijls hij het noodig acht en wijst de lokalen aan, waar de examens worden afgenomen.

Art. 6. Onze voornoemde Minister maakt telken jare door middel van de *Nederlandsche Staatscourant* het tijdstip bekend, waarop de verschillende commissiën hare werkzaamheden zullen aanvangen en den termijn binnen welken ieder die tot het afleggen van examen bij de commissie verlangt te worden toegelaten, zich schriftelijk bij hem zal kunnen aanmelden met overlegging der bij de wet vereischte stukken en opgave welk examen hij wenscht te doen.

Voornoemde Minister zendt de bij hem ingekomen stukken aan den voorzitter van de commissie die met het afnemen van het examen belast is.

Art. 7. De secretaris der commissie geeft namens den voorzitter aan elken

candidaat kennis waar en wanneer hij tot het afleggen van examen moet verschijnen.

Art. 8. Schriftelijk werk wordt door de candidaten onder voortdurend toezicht gemaakt.

Art. 9. Het oordeel over de kennis der candidaten wordt voor ieder onderdeel van het examen uitgedrukt op zoodanige wijze als door de leden der commissie vooraf zal zijn overeengekomen.

Omtrent den uitslag van het examen wordt geene beslissing genomen dan in eene vergadering, waarin ten minste vier leden aan de stemming deelnemen. De beslissing wordt genomen bij meerderheid der uitgebrachte stemmen. Staking van stemmen geldt voor afwijzing.

Art. 10. De uitslag van het examen wordt dadelijk aan de candidaten medegedeeld; de toegekende akten van bekwaamheid worden zoo spoedig mogelijk uitgereikt.

Art. 11. Na afloop der zittingen van de commissie wordt het schriftelijk werk der candidaten met het over elk van de onderdeelen van het examen uitgesproken oordeel toegezonden aan den inspecteur van het middelbaar onderwijs of den arrondissements-schoolopziener, onder wiens ambtsgebied de candidaat woont.

Het eerste geschiedt met het werk der candidaten, die examen hebben afgelegd krachtens de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs, het laatste met dat van hen, die dit deden krachtens de wet tot regeling van het lager onderwijs.

Art. 12. Gedurende de eerste daaropvolgende drie maanden is ieder geëxamineerde bevoegd bij den in het vorig artikel bedoelden inspecteur of schoolopziener inzage te nemen van zijn schriftelijk werk en van het over elk der onderdeelen van het examen uitgesproken oordeel. Na afloop van dezen termijn kan de inspecteur of schoolopziener het schriftelijk werk en de verdere stukken vernietigen.

Art. 13. De commissiën tot het afnemen der examens, bedoeld in art. 1, houden twee voorloopige vergaderingen.

In de eerste voorloopige vergadering wordt onderzocht, of de stukken der candidaten, die verplicht zijn deze over te leggen, in orde zijn en bepaald hoevele candidaten tegelijk zullen worden onderzocht en hoeveel tijd voor elk onderdeel van het examen beschikbaar zal worden gesteld.

In de tweede voorloopige vergadering stelt de commissie de opgaven vast voor het schriftelijk werk.

Art. 14. Onze voornoemde Minister wijst aan welke van de in art. 1 benoemde commissiën bevoegd zullen zijn tot het afnemen der examens, bedoeld in het laatste lid van art. 77 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50.) [1].

Bij het afnemen van dergelijk examen kan de commissie zich door een of meer deskundigen doen bijstaan.

Art. 15. De commissiën zenden aan Onzen voornoemden Minister een proces-verbaal van hare zittingen, eene naamlijst van de toegelaten candidaten en eene opgave van het getal der afgewezenen.

Art. 16. Dit besluit treedt in werking op het tijdstip, voor het in werking treden der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) door Ons vast te stellen. [2].

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Het Loo, den 9den Augustus 1879. (get.) Willem.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Kappeyne.

Uitgegeven den *vijftienden* Augustus 1879.
De Minister van Justitie,
(get.) H. J. Smidt.

---

[1]. Het laatste lid van art. 77 luidt:
„Gemelde commissiën zijn eveneens bevoegd tot het na afgelegd examen uitreiken van eene akte van bekwaamheid voor schoolonderwijs in andere levende talen."

[2]) Vastgesteld op 1 November 1880.

(N°. 181.) BESLUIT *van den 17den December* 1890, *tot vaststelling van bepalingen voor het examen, bedoeld in artikel* 65 *der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127), *zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van* 8 *December* 1889 (Staatsblad n°. 175) *ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak, vermeld onder* p *in artikel* 2 *der eerstgenoemde wet.*

In naam van Hare Majesteit Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje Nassau, enz., enz., enz.

Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 30 October 1890, n°. 8315[a], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het noodig is bepalingen vast te stellen voor het examen bedoeld in art. 65 der wet tot regeling van het lager onderwijs van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak, vermeld onder *p* in artikel 2 der eerstgenoemde wet;

Den Raad van State gehoord (advies van 18 November 1890, n°. 28);

Gelet op het nader rapport van den voornoemden Minister, van 12 December 1890, n°. 4501, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

1°. dat het examen, bedoeld in art. 65 der wet tot regeling van het lager onderwijs ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak, genoemd onder *p* in art. 2 dier wet, mondeling en schriftelijk wordt afgelegd;

2°. dat bij het afnemen van dit examen het programma, aan dit besluit gehecht, tot leiddraad zal strekken;

3°. dat dit besluit in werking treedt op 1 Januari 1891.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 17den December 1890.

(get.) Emma.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

Uitgegeven den *twee en twintigsten* December 1890.
De Minister van Justitie,
(get.) Ruys van Beerenbroek.

Programma van het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak, vermeld onder *p* in art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), naar aanleiding van art. 65 der eerstgenoemde wet.

De vereischten zijn:

a. Kennis van de vlakke meetkunde, de vlakke driehoeksmeting en de stereometrie.

b. Kennis van de lagere algebra tot en met de vierkantsvergelijkingen, alsmede van de rekenkunstige en meetkunstige reeksen en de logarithmen.

c. Vaardigheid in de oplossing van eenvoudige stel- en meetkundige vraagstukken.

Behoort bij Koninklijk besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* n°. 181).
Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

(N°. 161.) BESLUIT *van den 26sten Mei* 1897, *tot wijziging van het Koninklijk besluit van* 3 *Augustus* 1879 (Staatsblad n°. 148), *en tot vaststelling van bepalingen voor de examens, bedoeld in art.* 65 *der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127), *zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de*

wet van 28 *December* 1896 (Staatsblad n°. 230), *ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vakken, vermeld onder* r *en* rbis *in art.* 2 *der eerstgenoemde wet. (Zooals dit besluit is gewijzigd bij besluit van den* 8*sten Juni* 1900 (Staatsblad n°. 105).

In naam van Hare Majesteit Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 April 1897, n°. 1931[a], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het noodig is, bepalingen vast te stellen voor het examen, bedoeld in art. 65 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 230), ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak, vermeld onder *rbis* in art. 2 der eerstgenoemde wet, en dat het wenschelijk is, de bepalingen te herzien, bij Koninklijk besluit van 3 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 148) vastgesteld voor het examen, bedoeld in art. 65 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak, vermeld onder *r* in art. 2 dier wet;

Den Raad van State gehoord (advies van 18 Mei 1897, n°. 29);

Gelet op het nader rapport van voornoemden Minister van 22 Mei 1897, n°. 3317, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan, te bepalen:

1°. dat de examens, bedoeld in art. 65 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 230), ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vakken, genoemd onder *r* en *rbis* in art. 2 der eerstgenoemde wet, mondeling en schriftelijk worden afgelegd;

2°. dat bij het afnemen van deze examens de programma's aan dit besluit gehecht, tot leiddraad zullen strekken;

3°. dat het Koninklijk besluit van 3 Augustus 1879 *Staatsblad* n°. 148), voor zoover dit de regeling van het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid in de beginselen der landbouwkunde en de vaststelling van een programma voor dat examen betreft, wordt ingetrokken:

4°. dat dit besluit in werking treedt bij de in 1898 te houden examens ter verkrijging der sub 1° genoemde akten.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Alt-Aussee, den 26sten Mei 1897.

(get.) Emma.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Van Houten.

Uitgegeven den *vijfden* Juni 1897.
De Minister van Justitie,
(get.) Van der Kaay.

Programma's van de examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vakken, vermeld onder *r* en *rbis* in art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 230), naar aanleiding van art. 65 der eerstgenoemde wet.

I. De beginselen der landbouwkunde.

De vereischten zijn:

Kennis van scheikunde, met name wat betreft

a. de anorganische:

bekendheid met de meest belangrijke grondstoffen en anorganische scheikundige verbindingen; met de omzettingen die deze kunnen ondergaan; met de vormingswijzen en de onderlinge werkingen van zuren, basen en zouten, waarbij eenige vaardigheid wordt geëischt in het gebruik van scheikundige

formulen en vergelijkingen en de toepassing daarvan bij eenvoudige vraagstukken.

Van de candidaten wordt geëischt, dat zij het bewijs leveren zelf eenige eenvoudige proeven te hebben uitgevoerd;

b. de organische:

eenige kennis van de samenstelling en het karakter van enkele belangrijke groepen van stoffen, zooals koolwaterstoffen, alcoholen, aldehyden, zuren, vetten en bekendheid met de empirische samenstelling en de omzettingen van enkele stoffen die bij den plantengroei eene belangrijke rol spelen, zooals koolhydraten.

Kennis van natuurkunde.

Bekendheid met de grondbegrippen van de leer der beweging en der krachten en met die van arbeid en arbeidsvermogen; met de algemeene eigenschappen van vaste stoffen, vloeistoffen en gassen; met de hoofdzaken uit de leer der zwaartekracht en der veerkracht; met de leer der warmte en enkele van hare toepassingen, ook op verschijnselen in den dampkring, waarvan de kennis voor den landbouw van belang is; met de leer van terugkaatsing, breking, ontleding en absorptie van het licht.

Van de candidaten wordt geëischt, dat zij blijk geven dagelijks voorkomende verschijnselen juist te hebben waargenomen en dat zij zelf eenvoudige proeven hebben uitgevoerd.

Kennis van dier- en plantkunde.

a. Dierkunde:

bekendheid met de hoofdgroepen uit het dierenrijk;

eenige kennis van den bouw en de levensverrichtingen van het lichaam der huisdieren.

b. Plantkunde:

kennis van de organen, waaruit de plant bestaat;

overzicht van den algemeenen bouw en de levensverrichtingen van de plant.

Hierbij zal als eisch gesteld worden, dat de candidaten blijk geven de ontwikkeling van den groei te hebben gadegeslagen, hetzij in de natuur zelve, hetzij bij het opkweeken en dat zij vaardigheid bezitten in het determineeren van plantensoorten.

Bekendheid met eenige voor den landbouw nuttige en schadelijke dieren, en plantenziekten.

Hierbij zal van de candidaten geenszins eene uitgebreide kennis worden verlangd, maar wel dat zij blijk geven eenige dezer diersoorten en plantenziekten meer nauwkeurig te hebben nagegaan.

Bekendheid in hoofdzaken met de gesteldheid en de vorming van den bodem in Nederland, benevens kennis van de natuur- en scheikundige eigenschappen van den grond.

Bekendheid met de hoofdpunten van de leer der bemesting.

Stalmest, hulpmeststoffen, groene bemesting; doel van een bemestingsproefveld.

Bekendheid met de meest belangrijke methoden van grondbewerking en van grondverbetering, alsmede met eenige der meest belangrijke werktuigen bij den landbouw in gebruik.

De candidaten zullen hierbij blijk moeten geven eenige eenvoudige werktuigen, ook in hunne onderdeelen, grondig te kennen en tevens in staat te zijn mede te deelen, hoe zij behandeld en gesteld moeten worden. Van de meer samengestelde werktuigen wordt slechts eenige algemeene kennis vereischt.

Kennis der plantenteelt.

Kenmerken voor de beoordeeling van het zaai- en pootgoed; zaaien; bewerking van den grond voor verschillende gewassen; verpleging van het gewas; oogsten; bewaren van den oogst (persvoeder); bekendheid met enkele botanische kenmerken der voornaamste gewassen van bouwland en grasland; eenige bijzonderheden omtrent de teelt van de voornaamste hier te lande geteelde gewassen.

Bekendheid in hoofdzaken met de leer der veeteelt.

Rund, paard, schaap, varken. Kenteekenen ter beoordeeling der eigenschappen. Rasbeschrijving. Veredeling door fokken in eigen ras of door kruising. Kennis der voornaamste inlandsche rassen en van eenige buitenlandsche voor zoover zij hier te lande voor de fokkerij worden gebezigd.

Veevoeding. Kennis van de voornaamste voedermiddelen, de toebereiding daarvan en de samenstelling van voederrantsoenen. [1]).

Bekendheid met de hoofdzaken der zuivelbereiding.

Kennis van de samenstelling en van de physische eigenschappen der melk en van de invloeden, waarvan hoeveelheid en hoedanigheid afhankelijk zijn;

verschillende stelsels van afrooming en hunne beteekenis voor de practijk; het zuren van melk en room, karnen en boterbereiding; hoofdzaken der kaasmakerij.

De candidaten zullen blijk moeten geven een duidelijk overzicht te bezitten van de wijze van zuivelbereiding in hunne omgeving.

II. De beginselen der tuinbouwkunde.

De vereischten zijn:

Kennis van scheikunde en van natuurkunde, met name van die onderdeelen van beide wetenschappen, die voor den tuinbouw van belang moeten worden geacht.

Algemeene kennis van den bouw en het leven der planten. Kennis van de voornaamste cultuurgewassen uit een botanisch oogpunt en van hunne plaats in het systeem.

Bekendheid met eenige der voornaamste voor den tuinbouw nuttige en schadelijke dieren, en plantenziekten.

Bekendheid met de eigenschappen van den grond en de meest belangrijke methoden van grondbewerking en van grondverbetering; met de hoofdpunten van de leer der bemesting.

Bekendheid met de hoofdpunten van den eigenlijken tuinbouw voor zoover betreft:

a. warmoezerij:

de teelt van groenten in den vollen grond. Vervroegen;

b. vruchtenteelt:

aanleg en behandeling van den boomgaard en van den vruchtentuin. Kennis der meest aanbevelenswaardige vruchten variëteiten. Vermenigvuldigen. Veredelen. Snoeien.

De candidaten moeten hierbij blijk geven met de uitvoering in de practijk vertrouwd te zijn;

c. bloementeelt en boomteelt:

eenige kennis van vaste planten, zaaiplanten en kamerplanten, benevens van sierheesters.

Behoort bij Koninklijk besluit van 26 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 161).

Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Van Houten.

(N°. 183). **BESLUIT** *van den* 17 *December* 1890, *tot intrekking van de Koninklijke besluiten van* 8 *Februari* 1881 (Staatsblad n°. 25), 13 *Augustus* 1881 (Staatsblad n°. 149) *en* 18 *Februari* 1883 (Staatsblad n°. 23) *en tot vaststelling van programma's voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid, bedoeld in art.* 56, *onder* a, *der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127), *zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van* 8

---

[1]). Bij Koninklijk besluit van den 8sten Juni 1900 (Staatsblad n°. 105) is het programma aangevuld met deze alinea, onder bepaling, dat dit besluit voor het eerst zal worden toegepast bij het in 1901 te houden examen ter verkrijging der akte van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs in de landbouwkunde.

December 1889 (Staatsblad n°. 175), *alsmede tot regeling van de wijze van afneming en van hetgeen verder tot dit examen betrekking heeft.* (*Zooals dit besluit is gewijzigd.*) [1]).

In naam van Hare Majesteit Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk;

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 30 October 1890, n°. 3287[a], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het na de wijziging van de wet tot regeling van het lager onderwijs van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), bij die van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) noodig is, de Koninklijke besluiten van 3 Februari 1881 (*Staatsblad* n°. 25), 13 Augustus 1881 (*Staatsblad* n°. 149) en 18 Februari 1883 (*Staatsblad* n°. 23), tot vaststelling van programma's voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid, bedoeld in art. 56, onder *a* der eerstgenoemde wet en tot regeling van de wijze van afneming en van hetgeen verder tot dit examen betrekking heeft, te herzien;

Den Raad van State gehoord (advies van 18 November 1890, n°. 25);

Gelet op het nader rapport van voornoemden Minister, van 12 December 1890, n°. 4503, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. De commissie, benoemd volgens art. 57 der wet tot regeling van het lager onderwijs, kiest een harer leden tot secretaris. De voorzitter wijst de lokalen aan, waar de examens worden afgenomen.

Art. 2. De examens worden mondeling en schriftelijk afgelegd. De omvang der kennis, die in elk vak van de adspiranten kan worden gevorderd, is aangewezen bij de programma's A, B en C, aan dit besluit gehecht.

Art. 3. Het mondeling examen strekt zich uit tot al de in het programma vermelde vakken.

Het schriftelijk examen omvat de volgende vakken:

a. het schrijven;
b. de Nederlandsche taal;
c. het rekenen;
d. de aardrijkskunde;
e. de theorie van onderwijs en opvoeding.

Art. 4. Het examen loopt voor iederen adspirant binnen twee dagen ten einde.

Voor hen, die het examen ter verkrijging der akte, bedoeld in art. 56, onder *a*, met goed gevolg hebben afgelegd en bij de aangifte voor het examen eene aanteekening hebben gevraagd voor de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek of voor de nuttige handwerken voor meisjes of voor deze beide vakken, wordt dat tijdvak met één dag verlengd.

De eerste dag is bestemd voor het schriftelijk werk; de tweede dag wordt aan het mondeling onderzoek en het handteekenen besteed. Het schrijven kan, zoo noodig, bij het mondeling gedeelte behandeld worden.

Het examen duurt op één dag voor ieder der adspiranten niet langer dan zeven uren.

Bij het mondeling onderzoek worden de adspiranten afzonderlijk ondervraagd; het vangt aan ten minste 8 dagen na het schriftelijk examen.

Art. 5. De voorzitter van elke commissie roept de leden vóór den aanvang der examens bijeen ter plaatse, waar zij zullen gehouden worden. De commissie bepaalt door welke deskundigen zij zich zal laten bijstaan, en hoe zij zich zal verdeelen om in de verschillende vakken te examineeren. Voor elk vak wordt een examinator en een bijzitter aangewezen, die te zamen belast zijn met het nazien van het schriftelijk werk voor dat vak; één van beiden moet lid der commissie zijn.

---

[1]) Dit besluit is geen onmiddellijk gevolg van art. 56, maar is genomen „naar aanleiding van een voorstel der inspecteurs van het lager onderwijs in de drie inspectiën". (Besluit van 3 Februari 1881 N°. 25).

Dezelfde persoon kan voor meer dan één vak worden aangewezen.

Art. 6. In eene volgende bijeenkomst, waartoe ook de deskundigen kunnen worden opgeroepen, worden de opgaven voor het schriftelijk werk door de commissie vastgesteld en wordt het plan voor de inrichting van het examen geregeld.

Art. 7. Het schriftelijk werk wordt onder voortdurend toezicht gemaakt.

Het gebruik van hulpmiddelen is daarbij verboden.

Hun, die zich aan eenig bedrog schuldig maken, wordt terstond de verdere deelneming aan het examen ontzegd.

Art. 8. Aan het oordeel over de kennis der adspiranten neemt de geheele commissie deel, na voor zooveel noodig hen, die het examen hebben afgenomen, te hebben gehoord.

Het oordeel wordt uitgedrukt door een der cijfers van 1 tot 10, aan welke de volgende beteekenis is te hechten:

10 uitmuntend;	5 twijfelachtig;
9 zeer goed;	4 onvoldoende;
8 goed;	3 zeer onvoldoende;
7 ruim voldoende;	2 gering;
6 voldoende;	1 zeer gering.

Art. 9. Zonder stemming worden afgewezen zij, die onvoldoende zijn bevonden in de Nederlandsche taal.

In alle andere gevallen heeft na beraadslaging eene stemming plaats.

Omtrent den uitslag van het examen wordt geene beslissing genomen in eene vergadering, waarin meer dan één lid niet aan de stemming deelnemen. De beslissing, zoowel omtrent de waardeering bij elk vak als omtrent den uitslag van het examen, wordt bij meerderheid der uitgebrachte stemmen genomen.

Staking van stemmen wordt geacht eene beslissing te zijn in den voor den geëxamineerde minst gunstigen zin.

Art. 10. De uitslag van het examen wordt dadelijk aan de geëxamineerden medegedeeld; de toegekende akten van bekwaamheid worden zoo spoedig mogelijk uitgereikt.

Art. 11. Zoowel de afgewezen adspiranten als zij, wier examen voldoende is geweest, ontvangen van de examen-commissie eene schriftelijke mededeeling van den uitslag van hun examen in elk vak.

Bovendien worden na afloop van het examen aan iederen adspirant, die dit verlangt, omtrent het door hem afgelegd examen mondeling inlichtingen gegeven.

Vóór den afloop van het geheele examen worden aan de adspiranten geenerlei inlichtingen omtrent den uitslag van het onderzoek in eenig vak verstrekt.

Art. 12. De commissiën zenden zoodra mogelijk aan den voornoemden Minister een procesverbaal van hare zittingen, eene naamlijst van de toegelaten geëxamineerden, waarvoor de modellen van Regeeringswege worden verstrekt, en eene opgave van het getal der afgewezenen en van het getal dergenen, die zich tijdens het examen hebben teruggetrokken.

Art. 13. De leden, voor zoover zij niet ter zake van het bekleeden eener Rijksbetrekking in het genot zijn van eene wedde, toelage of andere belooning uit 's Rijks kas, genieten vacatie-gelden ten bedrage van zes gulden de overige leden vacatie-gelden ten bedrage van vier gulden, voor elken dag, waarop zij het examen, of eene daartoe betrekkelijke vergadering der commissie bijwonen.

De deskundigen genieten vacatie-gelden ten bedrage van zes gulden per dag. [1])

Art. 14. Dit besluit treedt in werking op 1 Januari 1891.

Met gelijke dagteekening worden de Koninklijke besluiten van 3 Februari 1881 (*Staatsblad* n°. 25), 13 Augustus 1881 (*Staatsblad* n°. 149) en 18 Februari 1883 (*Staatsblad* n°. 23) ingetrokken.

[1]) Bij Koninklijk besluit van den 29sten October 1901 (Staatsblad n°. 219) is Artikel 13 aldus nader vastgesteld.

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 17den December 1890. (get.) Emma.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

Uitgegeven den *twee en twintigsten* December 1890.
De Minister van Justitie,
(get.) Ruys van Beerenbroek.

A. *Programma* van het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid als onderwijzer en als onderwijzeres, bedoeld in art. 56, onder *a*, der wet tot regeling van het lager onderwijs.

De vereischten zijn:

1°. Nauwkeurig en natuurlijk lezen met eene beschaafde uitspraak. De adspiranten moeten daarbij blijken geven, dat zij het gelezene verstaan en, naar aanleiding daarvan, met eenige gemakkelijkheid hunne gedachten kunnen uitdrukken.

2°. Vaardigheid in het schrijven, te beoordeelen naar een schoonschrift, groot, middelsoort en klein, het laatste zoowel met loopende als met staande hand, en naar eene proeve op het schoolbord.

3°. Kennis van de beginselen der spraakkunst, en wel de hoofdzaken uit de leer van den zin, de onderscheiding der woordsoorten, de beteekenis en het gebruik der buigingsvormen en spelregels, voor zoover noodig tot het zuiver schrijven; het gebruik der leesteekens; eenige bekendheid met de vorming der woorden.

4°. Vaardigheid om zijne gedachten schriftelijk juist en gemakkelijk uit te drukken, blijkende uit het schriftelijk werk.

5°. Kennis van de gronden der hoofdbewerkingen in de rekenkunde, zoowel met gewone en tiendeelige breuken als met geheele getallen; de evenredigheden; het Nederlandsche stelsel van maten en gewichten; de berekening van de grootte en de vormveranderingen van eenvoudige vlakke figuren; en de berekening van de inhouden der eenvoudigste lichamen.

Vaardigheid in het oplossen zoowel uit het hoofd als schriftelijk van eenvoudige rekenkunstige vraagstukken.

6°. Algemeene kennis van de oppervlakte der aarde en van de staat- en natuurkundige aardrijksbeschrijving van Europa; eene bekendheid met Nederland en zijne bezittingen, die meer tot in bijzonderheden afdaalt.

7°. Bekendheid met de gebeurtenissen van de geschiedenis des Vaderlands.

8°. Kennis van de eenvoudigste natuurkundige verschijnselen.

Eenige bekendheid met het organisme van het menschelijk lichaam, vooral ten opzichte van den bloedsomloop en de ademhaling, en met den bouw en het leven van de belangrijkste inlandsche dieren en planten.

9°. Kennis van het notenschrift, de maatverdeeling en de toonschalen, voor zoover die noodig is voor het schoolonderwijs in het zingen.

10°. Bedrevenheid in het teekenen op papier en in het schetsen op het zwartbord van eene eenvoudige vlakversiering naar eene plaat.

Bedrevenheid in het schetsen en schaduwen van eenig meetkunstig lichaam naar de natuur.

Bekendheid met de meest voorkomende perspectievische verschijnselen; begrip van projecties en doorsneden.

Kennis van een goeden leergang voor het eerste teekenonderwijs in de lagere school.

11°. Bekendheid met:

de inrichting van de lagere school en het klassikaal onderwijs;

de voornaamste leerwijzen van de vakken, genoemd onder *a*, *b* en *c* van art. 2 der wet;

de geschiktste middelen tot handhaving van orde en tucht;

de voornaamste bepalingen der tegenwoordige wetgeving op het lager onderwijs.

Behoort bij Koninklijk besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* n°. 183).
Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(geb.) De Savornin Lohman.

B. *Programma* van het examen ter verkrijging eener aanteekening, bevoegdheid verleenende tot het geven van huis- en schoolonderwijs in het vak, genoemd onder *j*, in art. 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs.

De vereischten zijn:

Eenige bedrevenheid in het doen uitvoeren van en bekendheid met bewegingsspelen en de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek, zonder toestellen — stokken, halters en springtouwen hieronder niet begrepen — voor leerlingen van beiderlei sekse en van den leeftijd, waarop zij de lagere school bezoeken.

Behoort bij Koninklijk besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* n°. 183).
Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

C. *Programma* van het examen ter verkrijging eener aanteekening, bevoegdheid verleenende tot het geven van huis- en schoolonderwijs in het vak, genoemd onder *k*, in art. 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs.

De vereischten zijn:

Bedrevenheid in:

het knippen:

a. knippen van sloop, zijzak, kinder- en vrouwenrok, mans-, vrouwen- en kinderhemd, mans-, vrouwen-, jongens- en meisjesbroek, kinderschortje, alle van een eenvoudig model;

b. naknippen van onderkleeding naar gegeven model;

het naaien:

a. uitvoeren der bewerkingen, voorkomende aan de bij het knippen genoemde voorwerpen;

b. inzetten van rechthoekige stukjes in effen, gestreepte, geruite en gebloemde katoenen, linnen en wollen stoffen;

c. maken van duidelijke, eenvoudige letters en cijfers met kruis- en stiksteek;

het breien:

a. breien van eene kous, ook met los voetblad, of sok en van een vrouwenborstrok;

b. inbreien van een hiel met kleinen hiel, van eene zool en van rechthoekige stukjes;

c. uit het hoofd breien van den gewonen patentsteek en van twee open werkjes en twee kantjes ter keuze van de adspirant;

het stoppen:

a. stoppen van breiwerk;

b. stoppen van een gaatje in gewoon en gekeperd linnen, met linnen- en keperstop; en van eene rechte scheur, schuine insnijding en winkelhaak met linnenstop;

het mazen:

mazen van breiwerk met rechte en averechte steken, van opzet- en afkantsteken, minderingen en meerderingen, teen, grooten en kleinen hiel;

het teekenen op het bord:

eenvoudig teekenen op het bord, maar alleen van hetgeen strikt noodig is bij het klassikaal onderwijs in de nuttige handwerken voor meisjes aan leerlingen van eene lagere school.

Juiste denkbeelden omtrent het geven van grondig, ook klassikaal, onderwijs in de nuttige handwerken voor meisjes. [1])

Behoort bij Koninklijk besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* n°. 183).
Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
De Savornin Lohman.

---

[1]). Programma C is bij Koninklijk besluit van den 17den April 1899 (Staatsblad n°. 108) aldus nader vastgesteld.

(N°. 164). **BESLUIT** *van den 27sten Juni* 1892, *tot wijziging van het Koninklijk besluit van 24 October* 1884 (Staatsblad n° 219) *tot intrekking van het Koninklijk besluit van 18 December* 1886 (Staatsblad n°. 214) *en tot vaststelling van programma's voor de examens, bedoeld in art.* 65bis *der wet van 17 Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127) *zooals die is gewijzigd bij de wet van 8 December* 1889 (Staatsblad n°. 175), *ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vakken, vermeld onder* k *en* t *in art.* 2 *der eerstgenoemde wet, tot regeling van de wijze van afneming en van hetgeen verder tot deze examens betrekking heeft.* (*Zooals dit besluit is gewijzigd bij besluit van den 17den April* 1899 (Staatsblad n°. 108).

In naam van Hare Majesteit Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 7 Mei 1892, n°. 2046[a], afdeeling O;

Overwegende dat het wenschelijk is het Koninklijk besluit van 24 October 1884 (*Staatsblad* n°. 219), gewijzigd bij Koninklijk besluit van 18 December 1886 (*Staatsblad* n°. 214) ter uitvoering van art. 65*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, te herzien voor zooveel betreft de bepalingen voor de examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vakken vermeld onder *k* en *t* in art. 2 van genoemde wet;

Den Raad van State gehoord (advies van 7 Juni 1892, n°. 12);

Gelet op het nader rapport van den voornoemden Minister van 23 Juni 1892, n°. 2714, afdeeling O;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. Het getal der commissiën, belast met het afnemen der examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vakken onder *k* en *t* in art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) zooals die is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), genoemd, bedraagt voor ieder van die vakken een of zooveel meer als de Minister, die met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs belast is, telken jare naar bevind van zaken raadzaam zal oordeelen.

Art. 2. Elke commissie bestaat uit ten minste 4 leden: een voorzitter, tevens lid, en ten minste 3 vrouwelijke leden.

Aan iedere commissie kunnen een plaatsvervanger van den voorzitter en twee vrouwelijke plaatsvervangende leden worden toegevoegd.

Art. 3. Bij het afnemen dier examens zullen als leiddraad strekken de programma's, aan dit besluit gehecht.

Art. 4. Om te worden toegelaten tot het examen in het vak onder *k* in art. 2 van voormelde wet genoemd, moeten de adspiranten op 31 Maart van het jaar, waarin het examen wordt gehouden, den 17-jarigen leeftijd volbracht hebben of volbrengen.

Om te worden toegelaten tot het examen in het vak onder *t* in dat wetsartikel genoemd, moeten de adspiranten op 31 Maart van het jaar, waarin het examen wordt gehouden, den 18-jarigen leeftijd volbracht hebben of volbrengen.

Art. 5. De voornoemde Minister maakt door middel van de *Nederlandsche Staatscourant* het tijdstip bekend, waarop de werkzaamheden der commissiën zullen aanvangen en den termijn binnen welken ieder, die tot het afleggen van examen verlangt te worden toegelaten, zich schriftelijk kan aanmelden bij den voorzitter der commissie, voor welke zij verlangt te verschijnen.

De dag en de plaats van het examen worden door den voorzitter aan de adspiranten bekend gemaakt.

Art. 6. De examens worden niet in het openbaar gehouden. Die voor het vak, onder *k* in art. 2 van voorschreven wet genoemd, loopen voor ieder der adspiranten binnen één dag, die voor het vak, onder *t* in dat wetsartikel genoemd, voor ieder der adspiranten in twee dagen af.

Art. 7. De voornoemde Minister wijst de plaatsen aan, waar de commissiën hare zittingen zullen houden.

De lokalen, waar de examens worden afgenomen, worden door den voorzitter van elke commissie aangewezen.

Art. 8. De voorzitter van elke der commissiën roept de leden vóór den aanvang der examens bijeen ter plaatse, waar die zullen worden gehouden. In deze bijeenkomst wordt het plan voor de inrichting der examens vastgesteld.

Art. 9. Het werk wordt door de geëxamineerden onder voortdurend toezicht gemaakt.

Haar, die zich aan eenig bedrog bij het examen schuldig maken, wordt terstond de verdere deelneming aan het examen ontzegd.

Art. 10. Het oordeel over de kennis en de bekwaamheid der geëxamineerden in elk vak wordt uitgedrukt door een der cijfers van 1 tot 10, aan welke de volgende beteekenis is te hechten:

10 uitmuntend	5 twijfelachtig
9 zeer goed	4 onvoldoende
8 goed	3 zeer onvoldoende
7 ruim voldoende	2 gering
6 voldoende	1 zeer gering.

Art. 11. Omtrent het toekennen der in het vorige artikel vermelde cijfers en den uitslag van het examen, wordt bij meerderheid der uitgebrachte stemmen beslist. Staking van stemmen wordt geacht eene beslissing te zijn in den voor de geëxamineerden minst gunstigen zin.

Art. 12. De uitslag van het examen wordt dadelijk aan de geëxamineerden, die zich ter plaatse bevinden, medegedeeld. De toegekende akten worden zoo spoedig doenlijk kosteloos uitgereikt.

Art. 13. Elke commissie zendt aan den voornoemden Minister een procesverbaal van hare zittingen, eene lijst, bevattende de namen en voornamen, de geboorte- en woonplaatsen en de dagteekeningen van geboorte der toegelatene geëxamineerden, benevens eene opgaaf van het getal der afgewezenen en van het getal dergenen, die zich tijdens het examen hebben teruggetrokken.

Art. 14. De voorzitters, de leden en de plaatsvervangende leden der commissiën genieten uit 's Rijks kas vacatiegelden ten bedrage van zes gulden voor elken dag, waarop zij het examen of een daartoe betrekkelijke vergadering der commissie bijwonen.

Art. 15. Dit besluit treedt in werking op 1 Januari 1893.

Met gelijke dagteekening worden ingetrokken:

1°. de bepalingen van het Koninklijk besluit van 24 October 1884 (*Staatsblad* n°. 219) voor zooveel die betrekking hebben op de examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vakken, vermeld onder *k* en *t* in art. 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs;

2°. het Koninklijk besluit van 18 December 1886 (*Staatsblad* n°. 214).

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Soestdijk, den 27sten Juni 1892.

(get.) Emma.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Tak van Poortvliet.

Uitgegeven den *negentienden* Juli 1892.
De Minister van Justitie,
(get.) Smidt.

Programma's van de examens, ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in een of meer der vakken genoemd onder *k* en *t* in art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), naar aanleiding van art. 65*bis* der eerstgenoemde wet.

I. Nuttige handwerken voor meisjes.

De vereischten zijn:

Programma I is bij Koninklijk besluit van den 17den April 1899 (*Staatsblad* n°. 108) nader vastgesteld. Zie volgende bladzijden.

II. Fraaie handwerken voor meisjes.

De vereischten zijn:

a. Juiste denkbeelden omtrent het geven van grondig, ook klassikaal, onderwijs in de fraaie handwerken voor meisjes.

b. Bedrevenheid in borduren, haken, breien, knoopen, guipure, kantsteken, Holbein en patroonteekenen.

c. Het aangeven van de wijze, waarop de verschillende handwerken worden aangevangen en voltooid.

Behoort bij het Koninklijk besluit van 27 Juni 1892 (*Staatsblad* n°. 164).

Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Tak van Poortvliet.

(N°. 108.) **BESLUIT** *van den* 17*den April* 1899, *tot wijziging van het programma voor het examen ter verkrijging eener* akte *van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de nuttige handwerken voor meisjes en van het programma voor het examen ter verkrijging eener* aanteekening, *bevoegdheid verleenende tot het geven van huis- en schoolonderwijs in genoemd vak.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 1 Maart 1899, n°. 1103[a], afd. Onderwijs;

Overwegende, dat wijziging wenschelijk is van het bij Koninklijk besluit van 27 Juni 1892 (*Staatsblad* n°. 164) vastgestelde programma I voor het examen, bedoeld in art. 65*bis* der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), ter verkrijging eener *akte* van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak, vermeld onder *k* in art. 2 der eerstvermelde wet; alsmede van het bij Koninklijk besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* n°. 183) vastgestelde programma C voor het examen ter verkrijging eener *aanteekening*, bedoeld in art. 60, derde lid, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), bevoegdheid verleenende tot het geven van huis- en schoolonderwijs in het vak, vermeld onder *k* in art. 2 der eerstvermelde wet;

Den Raad van State gehoord (advies van 4 April 1899, n°. 8);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 14 April 1899, n°. 1955, afd. Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan, te bepalen:

1°. dat het bij Koninklijk besluit van 27 Juni 1892 (*Staatsblad* n°. 164) vastgestelde programma I en het bij Koninklijk besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* n°. 183) vastgestelde programma C zullen gelezen worden als volgt:

De vereischten zijn:

Bedrevenheid in:

het knippen:

a. knippen van sloop, zijzak, kinder- en vrouwenrok, mans-, vrouwen- en kinderhemd, mans-, vrouwen-, jongens- en meisjesbroek, kinderschortje, alle van een eenvoudig model;

b. naknippen van onderkleeding naar gegeven model;

het naaien:

a. uitvoeren der bewerkingen, voorkomende aan de bij het knippen genoemde voorwerpen;

b. inzetten van rechthoekige stukjes in effen, gestreepte, geruite en gebloemde katoenen, linnen en wollen stoffen;

c. maken van duidelijke, eenvoudige letters en cijfers met kruis- en stiksteek;

het breien:

a. breien van eene kous, ook met los voetblad, of sok en van een vrouwenborstrok;

b. inbreien van een hiel met kleinen hiel, van eene zool en van rechthoekige stukjes;

c. uit het hoofd breien van den gewonen patentsteek en van twee open werkjes en twee kantjes ter keuze van de adspirant;

het stoppen:

a. stoppen van breiwerk;

b. stoppen van een gaatje in gewoon en gekeperd linnen, met linnen- en keperstop; en van eene rechte scheur, schuine insnijding en winkelhaak met linnenstop;

het mazen:

mazen van breiwerk met rechte en averechte steken, van opzet- en afkantsteken, minderingen en meerderingen, teen, grooten en kleinen hiel;

het teekenen op het bord:

eenvoudig teekenen op het bord, maar alleen van hetgeen strikt noodig is bij het klassikaal onderwijs in de nuttige handwerken voor meisjes aan leerlingen van eene lagere school.

Juiste denkbeelden omtrent het geven van grondig, ook klassikaal, onderwijs in de nuttige handwerken voor meisjes.

2°. dat dit besluit voor het eerst zal worden toegepast bij de in 1900 te houden examens, waarvoor dit programma tot leiddraad strekt.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Amsterdam, den 17den April 1899.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) H. Goeman Borgesius.

Uitgegeven den *acht en twintigsten* April 1899.
De Minister van Justitie,
(get.) Cort v. d. Linden.

(N°. 219.) **BESLUIT** *van den 24sten October* 1884, *houdende bepalingen ter uitvoering van art.* 65bis *der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127) *tot regeling van het lager onderwijs, zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van* 11 *Juli* 1884 (Staatsblad n°. 123). *(Zooals dit besluit is gewijzigd bij Koninklijk besluit van den* 27*sten Juni* 1892, (Staatsblad n°. 164.)

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 23 September 1884, n°. 3091/3, afdeeling Onderwijs;

Noodig oordeelende bepalingen vast te stellen ter uitvoering van art. 65*bis* der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123);

Den Raad van State gehoord (advies van 7 October 1884, n°. 12);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister, van 20 October 1884, n°. 3302, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Artikelen 1—5. [1]).

Art. 6. Het afnemen van het examen ter verkrijging van eene akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak, onder *q* in art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) genoemd, kan door Onzen

---

[1]) Bij besluit van den 27*sten Juni* 1892 (Staatsblad n°. 164) zijn de artt. 1—5 „die betrekking hebben op de examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in de vakken, vermeld onder *k* en *t* in art. 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs" ingetrokken en door nieuwe vervangen.

Minister, die met de uitvoering der wetten op het lager onderwijs is belast, worden opgedragen aan eene der commissiën, bedoeld in art. 69 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50). Indien echter het getal der adspiranten dit noodzakelijk maakt, kan Onze voornoemde Minister telkenjare eene of meer commissiën benoemen, uitsluitend met het afnemen van het in dit artikel bedoeld examen belast.

De verdeeling der werkzaamheden tusschen meerdere commissiën, zoo die er zijn, wordt door Onzen voornoemden Minister geregeld.

Art. 7. Elke der commissiën, in de tweede zinsnede van het voorgaand artikel bedoeld, bestaat uit ten minste vier leden. Onze voornoemde Minister wijst een der leden als voorzitter aan.

Aan elke commissie kunnen twee plaatsvervangers worden toegevoegd.

Art. 8. Bij het afnemen van het examen, in art. 6 vermeld, zal als leiddraad strekken het programma *B*, aan dit besluit gehecht.

Art. 9. Onze voornoemde Minister maakt telkenjare door middel van de *Nederlandsche Staatscourant* het tijdstip bekend, waarop de commissie of de commissiën, in art. 6 bedoeld, hare werkzaamheden zullen aanvangen, en den termijn binnen welken ieder, die tot het afleggen van examen bij die commissiën verlangt te worden toegelaten, zich schriftelijk bij hem zal kunnen aanmelden.

Voornoemde Minister zendt de bij hem ingekomen aanvragen aan den voorzitter van de commissie, die met het afnemen van het examen belast is.

De dag en de plaats van het examen worden door den voorzitter aan de adspiranten bekend gemaakt.

Art. 10. Het examen, in art. 6 bedoeld, wordt in het openbaar gehouden, behalve voor zoover de vrouwelijke adspiranten betreft. Het loopt voor ieder der adspiranten in ten minste drie dagen af.

Art. 11. Onze voornoemde Minister wijst de plaatsen aan, waar de bij dit besluit ingestelde commissiën hare zittingen zullen houden.

De lokalen, waar de examens worden afgenomen, worden door den voorzitter van elke commissie aangewezen.

Art. 12. De voorzitter van elke der commissiën, in dit besluit bedoeld, roept de leden vóór den aanvang der examens bijeen ter plaatse, waar die zullen worden gehouden. In deze bijeenkomst wordt het plan voor de inrichting der examens vastgesteld.

Art. 13. Het werk wordt door de geëxamineerden onder voortdurend toezicht gemaakt.

Zij, die zich aan eenig bedrog bij het examen schuldig maken, worden terstond afgewezen.

Art. 14. Het oordeel over de kennis en de bekwaamheid der geëxamineerden in elk vak wordt uitgedrukt door een der cijfers van 1 tot 6, aan welke de volgende beteekenis is te hechten:

6 zeer goed,	3 onvoldoende,
5 goed,	2 slecht,
4 voldoende,	1 zeer slecht.

Art. 15. Omtrent het toekennen der in het vorige artikel vermelde cijfers en den uitslag van het examen wordt bij meerderheid der uitgebrachte stemmen beslist. Staking van stemmen wordt geacht eene beslissing te zijn in den voor de geëxamineerden minst gunstigen zin.

Art. 16. De uitslag van het examen wordt dadelijk aan de geëxamineerden, die zich ter plaatse bevinden, medegedeeld. De toegekende akten worden zoo spoedig doenlijk kosteloos uitgereikt.

Art. 17. Elke commissie zendt aan Onzen voornoemden Minister een procesverbaal van hare zittingen, eene lijst, bevattende de namen en voornamen, de geboorte- en woonplaatsen en de dagteekeningen van geboorte der toegelatene geëxamineerden, benevens eene opgaaf van het getal der afgewezenen en van het getal dergenen, die zich tijdens het examen hebben teruggetrokken.

Art. 18. De voorzitters, de leden en de plaatsvervangende leden der commissiën, in art. 1 en in de tweede zinsnede van art. 6 bedoeld, genieten uit

's Rijks kas vacatiegelden, ten bedrage van zes gulden voor elken dag, waarop zij het examen of een daartoe betrekkelijke vergadering der commissie bijwonen.

Art. 19. Het programma, naar aanleiding van art. 65 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) vastgesteld onder letter B bij Ons besluit van 3 Augustus 1879 (*Staatsblad* n°. 148), is vervallen.

Art. 20. Dit besluit treedt in werking op den vijfden dag na zijne afkondiging.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* en gelijktijdig in de *Nederlandsche Staatscourant* zal worden geplaatst, en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Berg, den 24sten October 1884.

(get.) Willem.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Heemskerk.

Uitgegeven den *vierden* November 1884.
De Minister van Justitie,
(get.) Du Tour van Bellinchave.

A. *Programma* van de examens, ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in een of meer der vakken, onder *k* en *t* in art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) genoemd, naar aanleiding van art. 65*bis* van die wet, zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123).

Dit programma is vervangen door dat vastgesteld bij Koninklijk besluit van den 27sten Juni 1892 (*Staatsblad* n°. 164).

B. *Programma* van het examen, ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak *q*, in art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) genoemd, naar aanleiding van art. 65*bis* van die wet, zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123).

De vereischten zijn:

Het behoorlijk vervaardigen van een geschaduwde teekening van eenvoudige voorwerpen en van een niet te samengesteld relief-ornament naar de natuur.

Kennis van de beginselen der perspectief.

Kennis van de eischen van klassikaal teekenonderwijs in het algemeen en van eene goede methode in het bijzonder.

Behoort bij Koninklijk besluit van 24 October 1884, n°. 7 (*Staatsblad* n°. 219).

Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Heemskerk.

Wet van 27 Juli 1882.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer, 1881—1882, blz. 933, 1029, 1080, 1054, 1201—1209, 1212—1216.

Bijblad, bijlagen Tweede Kamer, 1881—1882, n°. 135 : 1—8.

Bijblad, handelingen, enz. Eerste Kamer, 1881—1882, blz. 216, 217, 219, 234, 237, 238, 247—251.

Het wetsontwerp werd bij de Tweede Kamer ingediend bij geleidenden brief van 4 Maart 1882 door het lid van de Tweede Kamer Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman.

Het doel dier wetsvoordracht was:

uit de Wet van 1878 weg te laten eene voor het bijzonder onderwijs drukkende bepaling betreffende bouw en inrichting der schoollokalen.

In de Memorie van Toelichting zegt de voorsteller: „De druk op de bijzondere scholen gelegd is dus veel zwaarder dan sommige leden, die het artikel hielpen tot stand brengen, zich hebben voorgesteld.

Reeds op 1 Januari 1883 moeten de bijzondere scholen ingericht zijn volgens de Koninklijke besluiten, die een uitvloeisel zijn van art. 4 der Wet op het lager onderwijs. Langen tijd te voren moeten daarvoor maatregelen genomen worden. Maar deze zullen natuurlijk uitblijven zoolang dit wetsontwerp hangende is. Spoedige behandeling van dit ontwerp zou derhalve zeer wenschelijk zijn."

Voorloopig Verslag vastgesteld den 20sten Maart 1882. Memorie van Beantwoording ingezonden 19 April 1882. Eindverslag 25 April 1882. Beraadslaging in de Tweede Kamer op 28 en 29 Juni. Aangenomen op den laatstgenoemden dag met 46 tegen 24 stemmen.

Eerste Kamer. Ingekomen 4 Juli. Eindverslag 6 Juli. Beraadslaging 7 Juli en aangenomen met 24 tegen 13 stemmen.

(N°. 117.) **WET** *van den 27sten Juli* 1882, *tot wijziging van de artikelen* 4 *en* 5 *der wet op het lager onderwijs.*

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is enkele artikelen der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), houdende herziening der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) tot regeling van het lager onderwijs, te wijzigen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Het tweede lid van art. 4 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) wordt gelezen als volgt:

Bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur worden door Ons, zoowel in het belang van de gezondheid als van het onderwijs, algemeene regelen vastgesteld omtrent den bouw en de inrichting der lokalen, waarin openbaar lager schoolonderwijs gegeven wordt, alsmede omtrent het aantal kinderen dat daarin mag worden toegelaten, met bepaling of en in hoeverre deze regelen verbindend zijn voor de lokalen, waarin door gemeenten gesubsidieerd bijzonder lager schoolonderwijs wordt gegeven.

Art. 2. Het eerste lid van art. 5 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) wordt gelezen als volgt:

Geen lager schoolonderwijs wordt gegeven in lokalen, welke door den inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht zijn afgekeurd als schadelijk voor de gezondheid of van onvoldoende ruimte voor het aantal schoolgaande kinderen.

Art. 3. Het laatste lid van art. 5 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) worden gelezen als volgt:

Indien de inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht schriftelijk verklaart, dat het afgekeurde lokaal voldoende verbeterd is, of dat het aantal kinderen genoegzaam beperkt is, kan het onderwijs worden hervat.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministeriëele Departementen, Autoriteiten, Collegiën en Ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Salzburg, den 27sten Juli 1882.

(get.) Willem.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) C. Pijnacker Hordijk.

Uitgegeven den *derden* Augustus 1882.
De Minister van Justitie,
(get.) A. E. J. Modderman.

Wet van 3 Januari 1884.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer, 1882—1883, blz. 127, 1050; 1883—1884, blz. 15, 155—164.

Bijblad, bijlagen Tweede Kamer, 1882—1883, n°. 103: 1—5; 1883—1884, n°. 65: 1.

Bijblad, handelingen enz. Eerste Kamer, 1883—1884, blz. 20, 22, 25, 26, 31, 37, 38.

Voorstel tot wetswijziging bij geleidenden brief van 9 November 1882 ingediend door het lid van de Tweede Kamer dr. P. J. F. Vermeulen.

Strekking v.h. voorstel: „zonder bij deze gelegenheid een aanval te doen op de hoofdbeginselen der wet van 17 Augustus 1878, wenscht hij daaruit weg te nemen twee bepalingen, welke onnoodig het verkrijgen der bevoegdheid tot het geven van onderwijs in hooge mate bemoeilijken en daardoor, zoowel voor het openbaar als voor het bijzonder onderwijs, de lasten en bezwaren aanzienlijk doen stijgen.

Zooals bekend is, zijn beide artikelen 61 en 65 in hun tegenwoordige gedaante, vooral het tweede, niet zonder warmen strijd in de wet opgenomen. Bevoegde autoriteiten, in en buiten de Kamer, mannen van zeer uiteenloopende richting, hebben èn tegen de opneming der wiskunde onder de verplichte examenvakken voor het hoofdonderwijzersexamen èn tegen de belemmering, het verkrijgen eener akte voor taalonderwijs in den weg gelegd, met allen ernst gewaarschuwd, terwijl ook in den allerjongsten tijd de bezwaren, door de bepaling van art. 65 in het leven geroepen, aanleiding hebben gegeven tot het indienen bij de hooge Regeering van verschillende adressen, waarin op wijziging van het bedoelde wetsartikel wordt aangedrongen."

Het Voorloopig Verslag werd vastgesteld 2 Juli 1883 de Memorie van Beantwoording 3 September 1883, het Eindverslag 20 September 1883. Op 17 October 1883 had de beraadslaging plaats en werd het voorstel aangenomen met 57 tegen 18 stemmen.

Eerste Kamer: ingekomen 29 November 1883; Eindverslag v. d. Comm. v. Rapporteurs 1 December 1883. Het wetsvoorstel werd in de zitting van 3 December behandeld en met algemeene stemmen goedgekeurd.

(N°. 2.) **WET** *van den 3den Januari* 1884, *tot wijziging van artikel* 65 *der wet op het lager onderwijs.*

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat het wenschelijk is, eene wijziging te brengen in art. 65 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), houdende herziening der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) tot regeling van het lager onderwijs;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Eenig artikel.

De beide eerste alinea's van art. 65 worden gelezen als volgt:

Ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *l*, *m*, *n*, *q*, *r* en *s*, wordt vereischt:

a. het bezit der akte, vermeld in art. 56 onder *a*,

b. enz.

Lasten en bevelen enz.

Gegeven te 's Gravenhage, den 3den Januari 1884.

De Minister van Binnenlandsche Zaken, (get.) Heemskerk.

(get.) Willem.

Uitgegeven den *vierden* Januari 1884.
De Minister van Justitie,
(get.) Du Tour van Bellinchave.

Wet van 11 Juli 1884.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer, 1883–1884, blz. 824, 837, 1374, 1417—1475.
Bijblad, bijlagen Tweede Kamer, 1883—1884, n°. 161 : 1—24.
Bijblad, handelingen enz. Eerste Kamer, 1883—1884, blz. 340—343, 349, 352, 357, 362—365.

Wetsontwerp tot wijziging van eenige artikelen der Wet van 17 Aug. 1878 bij Koninklijke Boodschap van 26 Januari 1884 aangeboden. Doel van het voorstel: de uitvoering van eenige bepalingen te verlichten. „Het hierbij aangeboden wetsontwerp moge ten bewijze strekken, dat het der Regeering ernst is met hare toezegging en dat zij er naar streeft om te verhoeden, dat de financieel bezwarende gevolgen der Wet nog meer toenemen. „Memorie van Toelichting". (*De M. v. B. Z.*, Heemskerk).

De Regeering was er van overtuigd, „dat de Wet te hooge eischen stelt, die een aanzienlijk deel der Gemeenten financieel te zwaar drukken en voor de financiën van sommige harer zelfs gevaar doen duchten. De Wet van 1878 drukt zwaar op het Rijk en de Gemeenten. De Regeering acht voorziening ten deze dringend noodig; tempering der eischen door de Wet van 1878 gesteld, komt haar onvermijdelijk voor. Aan de bezwaren kan worden tegemoet gekomen *a.* door beperking van de eischen in art. 24 en in verband daarmee in art. 88 gesteld; *b.* door wijziging van art. 45. Van dezelfde gelegenheid kan worden gebruik gemaakt om in sommige artikelen verbetering te brengen of den zin van enkele bepalingen te verduidelijken."

Voorloopig Verslag 2 April 1884, Memorie van antwoord 2 Mei 1884 met gewijzigd ontwerp van Wet, vergezeld van 16 bijlagen. 19 Mei 1884 Eindverslag.

24 Mei. Ingekomen voorgestelde wijzigingen van verschillende groepen van leden.

De beraadslagingen werden gehouden 26—30 Mei en het Wetsontwerp den 30sten Mei aangenomen met 40 tegen 31 stemmen.

Eerste Kamer: Ingekomen 30 Juni 1884; Commissie van Rapporteurs gereed met het Eindverslag 3 Juli; behandeld in de Zitting van 7 Juli 1884 en aangenomen met 33 tegen 2 stemmen.

„Het betreft hier geen principieele wijziging der Schoolwet, doch slechts eenige administratieve verbeteringen." (*M. v. B. Z.*, Heemskerk.)

(N°. 123.) **WET** *van den* 11*den Juli* 1884, ***tot wijziging van eenige artikelen der wet van*** 17 ***Augustus*** 1878 (Staatsblad n°. 127), ***houdende herziening der wet van*** 13 ***Augustus*** 1857 (Staatblad n°. 103), ***tot regeling van het lager onderwijs.***

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is enkele artikelen der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), houdende herziening der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), tot regeling van het lager onderwijs, te wijzigen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

De artikelen 1, derde lid, 15, *a* en *f*, 24 eerste, tweede en vijfde lid, 28, vijfde lid, 29, *a*, 45, 49, 50, 56, *b*, 60, voorlaatste lid, 61, *c*, 65 en 88, eerste lid, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) worden gelezen als volgt:

Art. 1, *derde lid.* Ieder ander onderwijs, waaronder ook het onderwijs in armeninrichtingen, gods-, gast- en werkhuizen, gestichten van weldadigheid en andere instellingen van openbaar nut gegeven wordt voor de toepassing dezer wet als schoolonderwijs beschouwd.

Art. 15, *a.* hem, die uitsluitend in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *i*, *k*, *q*, *r*, *s* en *t* bijzonder onderwijs geeft;

Art. 15, *f.* de scholen in gevangenissen, bedelaarsgestichten of Rijkswerkinrichtingen en in Rijksopvoedingsgestichten, behoudens de bepalingen omtrent de bevoegdheid van hen, die lager onderwijs geven.

Art. 24, *eerste lid.* Het hoofd der school wordt bijgestaan door ten minste één onderwijzer, zoodra het aantal schoolgaande kinderen meer dan veertig, door ten minste twee onderwijzers, zoodra het zes en tachtig bedraagt.

Art. 24, *tweede lid.* Voor elk vijf en veertigtal schoolgaande kinderen boven de vijf en tachtig wordt een onderwijzer meer vereischt.

Art. 24, *vijfde lid.* Op geene school mogen meer dan zeshonderd kinderen gelijktijdig worden toegelaten, tenzij hiertoe door Ons om bijzondere redenen vergunning wordt verleend.

Art. 28, *vijfde lid.* In gemeenten, waar meer dan ééne school bestaat, kan de onderwijzer aan het hoofd der eene geplaatst, aan het hoofd der andere worden gesteld, zonder voorafgaand vergelijkend examen en voordracht, indien de gemeenteraad na overleg met den districts-schoolopziener hiertoe besluit.

Art. 29, *a.* rechtstreeks overeenkomstig eigen verzoek met ingang van den dag door den gemeenteraad te bepalen.

Art. 45. Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de gemeente vergoed dertig ten honderd van het bedrag der kosten bedoeld in het vorig artikel, onder:

1°. letter *a—d;*

2°. letter *e*, doch uitsluitend voor zooverre zij betreffen het stichten en huren der schoollokalen en onderwijzerswoningen, zijnde onder „stichten" ook het verbouwen begrepen;

3°. letter *f*, doch uitsluitend voor zooverre zij betreffen het aanschaffen der noodzakelijke schoolmeubelen, bij eerste inrichting van nieuwe schoollokalen.

Voorschriften omtrent de uitvoering dezer bepaling worden door Ons bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur gegeven, met inachtneming van het beginsel dat, behoudens aanvulling of terugbetaling na vaststelling der gemeenterekening, de uitkeering der vergoeding geschiedt:

1°. met betrekking tot de kosten in het vorig artikel sub litt. *a—d* bedoeld, en tot die van het huren der schoollokalen en onderwijzerswoningen, bij wijze van voorschot, op den grondslag der goedgekeurde begrootingscijfers;

2°. met betrekking tot de overige kosten, in verband met de betalingstermijnen.

Art. 49. Indien Wij, Gedeputeerde Staten gehoord, oordeelen dat eene gemeente, door de uitgaven tot eene behoorlijke inrichting van haar lager onderwijs vereischt, in verhouding tot hare middelen en andere uitgaven onbillijk zou worden bezwaard, kan haar uit 's Rijks kas tijdelijk subsidie verleend worden. Ons daartoe strekkend en met redenen omkleed besluit wordt, tegelijk met het advies van Gedeputeerde Staten, in de *Staatscourant* openbaar gemaakt.

Art. 50. De bestekken voor en de gunning van den bouw en verbouw van scholen en onderwijzerswoningen, ter bekostiging waarvan aan de gemeente overeenkomstig art. 49 uit 's Rijks kas tijdelijk subsidie wordt verleend, behoeven de goedkeuring van Onzen Minister met de uitvoering dezer wet belast; deze beslist, den districts-schoolopziener gehoord.

In alle overige gevallen worden de bestekken aan de goedkeuring van den districts-schoolopziener onderworpen. Ingeval deze bezwaar maakt zijne goedkeuring te verleenen, kan de beslissing van Onzen Minister met de uitvoering dezer wet belast, worden ingeroepen.

Art. 56, *b.* die, waarvan het bezit met den rang van hoofdonderwijzer de bevoegdheid verleent tot het geven van huis- en schoolonderwijs niet alleen in de vakken, vermeld in art. 2, onder *a—i*, of *a—k*, maar ook in die, aldaar genoemd onder letter *o*, *p* en *q*.

Art. 60, *voorlaatste lid.* Van onderwijzeressen worden bovendien bewijzen van bedrevenheid in de nuttige handwerken gevorderd. Van dit examen zijn vrijgesteld zij, die in het bezit zijn eener akte van bekwaamheid in dit vak volgens art. 65bis.

Art. 61, *c.* Het afleggen van een examen, loopende, behalve over de vakken,

in art. 2 vermeld onder *a—h*, over die, aldaar genoemd onder *o*, *p* en *q*, voor eene der commissiën, in art. 62 bedoeld. Van dit examen zijn, voor zooveel het vak *q* betreft, vrijgesteld zij, die in het bezit zijn eener akte van bekwaamheid volgens art. 65*bis*.

Art. 65. Ter verkrijging van eene akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *l*, *m*, *n*, *r* en *s*, wordt vereischt:

a. het bezit der akte, vermeld in art. 56 onder *a*;

b. het afleggen van een examen voor eene der commissiën, bedoeld in art. 69 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50).

Al wat verder de in dit artikel bedoelde examens betreft, wordt door Ons bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur geregeld.

Art. 88, *eerste lid*. De termijn tot het in werking brengen der voorschriften van art. 24 dezer wet toegestaan, eindigt 1°. Januari 1890, en die tot het in werking brengen der voorschriften van art. 26, 1°. Januari 1883.

Artikel 2.

Tusschen de artt. 42 en 43 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) wordt ingelascht art. 42*bis*, luidende:

De artt. 6, 26 27 lit. *a* en 35—42 gelden niet voor de onderwijzers, aan openbare scholen uitsluitend belast met het onderwijs in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *i*, *k*, *q*, *r*, *s* en *t*.

Artikel 3.

Tusschen de artt. 65 en 66 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) wordt ingelascht art. 65*bis*, luidende:

Van tijd tot tijd wordt gelegenheid gegeven om door het afleggen van een examen voor bijzondere commissiën, daartoe benoemd door Onzen Minister met de uitvoering dezer wet belast, eene akte van bekwaamheid te verkrijgen voor huis- en schoolonderwijs in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *k*, *q* en *t*.

Al wat de in dit artikel bedoelde examens betreft, wordt door Ons bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur geregeld.

Artikel 4.

De wijziging, bij deze wet gebracht in art. 45 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), wordt voor het eerst toegepast op het dienstjaar 1885.

Over de voorafgaande dienstjaren blijft art. 45, zooals dat thans luidt, van kracht, doch met dien verstande, dat over het dienstjaar 1884 met betrekking tot die kosten waarvoor in het vervolg geen vergoeding meer zal worden uitgekeerd, dertig ten honderd zal worden vergoed hoogstens over de sommen, voor die kosten uitgetrokken op de gemeente-begrootingen voor dat dienstjaar, zooals die vóór 1 Juni 1884 door Gedeputeerde Staten zijn goedgekeurd, of aan Gedeputeerde Staten ter goedkeuring zijn aangeboden.

Hetgeen over de dienstjaren 1883 en 1884 te veel door eene gemeente mocht zijn genoten, wordt in de schatkist teruggebracht binnen drie maanden, nadat het juiste cijfer der uitgaven ingevolge de artt. 222 en 223 der wet van 29 Juni 1851 (*Staatsblad* n°. 85), is vastgesteld.

Voorschriften, tot uitvoering van dit artikel noodig, worden door Ons bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur gegeven.

Artikel 5.

Deze wet treedt in werking op den 1sten September 1884.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Kreuth, den 11den Juli 1884.

(get.) Willem.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Heemskerk.

Uitgegeven den *vijftienden* Juli 1884.
De Minister van Justitie,
(get.) Du Tour van Bellinchave.

(N°. 64.) **WET** ***van den 15den April*** **1886,** ***houdende bepalingen, regelende het in werking treden van het bij de wet van*** **3** ***Maart*** **1881 (Staatsblad n°. 35)** ***vastgestelde Wetboek van Strafrecht en den overgang van de oude tot de nieuwe strafwetgeving, alsmede om overeenstemming te brengen tusschen de bestaande wetten en het nieuwe wetboek.***

. . . .

Artikel 10.

De volgende strafbepalingen en bepalingen omtrent onderwerpen in de eerste acht Titels van het eerste Boek van het Wetboek van Strafrecht behandeld blijven, behoudens de in deze wet vermelde wijzigingen, van kracht.

. . . .

40°. art. 9, 1ste lid, van de wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), tot „regeling van het lager onderwijs", gewijzigd door de wetten van 27 Juli 1882 (*Staatsblad* n°. 117), 3 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 2) en 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123);

in het eerste lid van art. 9 vervallen de woorden: „zonder daartoe bevoegd te zijn lager onderwijs geeft of", wordt het woord „en", waar dit de tweede maal voorkomt, vervangen door „of" en vervallen de woorden „te zamen of afzonderlijk"; art. 10*b* der eerstgenoemde wet wordt gelezen: „tot eene der straffen omschreven in art. 23 n°s. 4 en 5 van het Wetboek van Strafrecht";

. . . .

Wet van 8 December 1889.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer, 1888—1889, blz. 1149, 1178, 1188—1190, 1196, 1303—1333, 1334—1372, 1375—1418, 1421—1457, 1465—1471, 1472—1539, 1540—1629, 1632—1643, 1645; 1889—1890, blz. 42—63, 96, 97.

Bijblad, bijlagen Tweede Kamer, 1888—1889, n°. 89: 1—47; 1889—1890, n°. 51: 1—3.

Bijblad, handelingen enz. Eerste Kamer, 1889—1890, blz, 10—17, 20, 33—60, 61—139.

Het wetsontwerp werd bij Koninkl. boodschap aangeboden 13 April 1889.

Het doel werd in de Mem. van Toelichting, ondert. door den Min. Mackay aldus omschreven: „Reeds in de rede tot opening van de zitting der nieuwe Kamers van de Staten-Generaal op 1 Mei 1888, kondigde de Regeering haar voornemen aan om de aanhoudende zorg voor het openbaar onderwijs gepaard te doen gaan met een streven tot wegruiming zooveel mogelijk, binnen de perken der Grondwet, van de belemmeringen, die tot nog toe der ontwikkeling van het vrije onderwijs in den weg staan."

7 Mei 1889. Voorstel van 10 leden „dat het onderzoek van het voorstel tot wijziging der wet op het lager onderwijs worde opgedragen aan eene commissie van voorbereiding."

8 Mei werd dat voorstel aangenomen met 48 tegen 40 stemmen.

6 Augustus vastgesteld: Verslag der Comm. v. voorbereiding, waarin opgenomen het Voorloopig Verslag v. h. onderzoek in de Tweede Kamer (20 Juni), het antwoord der Regeering (20 Juli) en de uitkomsten van het mondeling overleg van de Regeering met de Commissie van voorbereiding.

22 Augustus 1889 de algemeene beraadslaging geopend.

Behandeling 22 Aug.—26 September.

26 September: het wetsontwerp aangenomen met 71 tegen 27 stemmen.

Eerste Kamer: Ingekomen 21 October 1889.

2 December Voorloopig Verslag der Comm. v. Rapporteurs, vastgesteld 13 November 1889. Het Eindverslag der Comm. v. Rapporteurs is vastgesteld 25 November 1889. De beraadslagingen werden gehouden 3—6 December en het Wetsontwerp in de zitting van 6 December 1889 aangenomen met 31 tegen 18 stemmen.

(N°. 175.) **WET** ***van den 8sten December*** **1889,** ***tot gedeeltelijke herziening der wet van*** **17** ***Augustus*** **1878 (Staatsblad n°. 127),** ***tot regeling van het lager onderwijs.***

Wij Willem III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is de wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* nº. 127), tot regeling van het lager onderwijs, zooals die is gewijzigd bij de wetten van 27 Juli 1882 (*Staatsblad* nº. 117), 3 Januari 1884 (*Staatsblad* nº. 2), 11 Juli 1884 (*Staatsblad* nº. 128) en 15 April 1886 (*Staatsblad* nº. 64), gedeeltelijk te herzien;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

De artikelen 2, 3, 8, 9, 12, 14, 15 hoofd, en *a* en *b*, 16, 19, 24, 26, derde lid, 28, 29, *b*, 32, tweede lid, 39, 42*bis*, 44*h*, 45, 46, 48, 56, 57, *b*, 60, 61, 63, laatste lid, 64 hoofd, 65, 65*bis*, 73, 79, tweede lid, 85, laatste lid, en 88 van de wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* nº. 127) worden gelezen als volgt;

Art. 2. Onder lager onderwijs begrijpt deze wet het onderwijs in:

a. het lezen;
b. het schrijven;
c. het rekenen;
d. de beginselen der Nederlandsche taal;
e. die der vaderlandsche geschiedenis;
f. die der aardrijkskunde;
g. die van de kennis der natuur;
h. het zingen;
i. de eerste oefeningen van het handteekenen;
j. de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek;
k. de nuttige handwerken voor meisjes.

Aan lagere scholen kan bovendien onderwijs gegeven worden in:

l. de beginselen der Fransche taal;
m. die der Hoogduitsche taal;
n. die der Engelsche taal;
o. die der algemeene geschiedenis;
p. die der wiskunde;
q. het handteekenen;
r. de beginselen der landbouwkunde;
s. de gymnastiek;
t. de fraaie handwerken voor meisjes.

Art. 3. De lagere scholen opgericht en onderhouden door het Rijk of de gemeenten zijn openbare, de overige zijn bijzondere scholen.

Door waterschappen of provinciën worden geene uitgaven ten behoeve van het lager onderwijs gedaan.

Aan bijzondere scholen noch aan bijzondere inrichtingen tot opleiding van onderwijzers mogen vanwege de gemeente geldelijke bijdragen of eenige andere ondersteuning middellijk of onmiddellijk worden toegekend, dan in de gevallen en onder de voorwaarden in deze wet genoemd.

Art. 8. Jongelieden van beiderlei kunne mogen in de school als kweekeling worden toegelaten en aldaar behulpzaam zijn, mits zij

a. hun vijftiende jaar ingetreden zijn en hun negentiende niet volbracht hebben, of de akte, bedoeld in art. 56 onder *a*, bezitten;

b. tot geene werkzaamheden in de school gebezigd worden dan de zoodanige, welke zij onder het toezicht en de leiding van een in hetzelfde schoolvertrek aanwezigen bevoegde verrichten, en

c. na drie maanden als kweekeling geplaatst te zijn geweest, in het bezit zijn van een door den arrondissements-schoolopziener schriftelijk goedgekeurd bewijs, niet ouder dan een jaar en afgegeven en onderteekend door het hoofd der school, waarin zij tijdens de afgifte waren toegelaten, dat hun zedelijk gedrag en hunne vorderingen voldoende zijn.

Ingeval de arrondissements-schoolopziener zijne goedkeuring weigert, kan

het hoofd der school binnen veertien dagen na die weigering de beslissing van den districts-schoolopziener inroepen. Deze beslist binnen eene maand.

Het hoofd der school geeft van de toelating van een kweekeling in zijne school minstens drie dagen te voren schriftelijk kennis aan den arrondissements-schoolopziener.

Art. 9. Hij, die in strijd met het voorschrift van art. 5 schoolonderwijs geeft in een afgekeurd lokaal, of die, als hoofd der school, in een vertrek meer leerlingen toelaat dan het naar de in art. 4 bedoelde regelen mag bevatten of daarin kweekelingen toelaat zonder dat de vereischte schriftelijke kennisgeving daaraan is voorafgegaan of wel anders dan op den voet, bij het voorgaand artikel bepaald, wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste vijftig gulden.

Indien tijdens het plegen van de overtreding nog geen twee jaren zijn verloopen sedert eene vorige veroordeeling van den schuldige wegens gelijke overtreding onherroepelijk is geworden, wordt hij gestraft met geldboete van ten hoogste honderd gulden of met hechtenis van ten hoogste veertien dagen. Bij tweede of volgende herhalingen gepleegd telkens binnen twee jaren nadat de laatste veroordeeling wegens eerste of volgende herhalingen onherroepelijk geworden is, wordt hechtenis opgelegd van ten hoogste één jaar.

Art. 12. Van Rijkswege worden kweekscholen en normaallessen tot opleiding van onderwijzers opgericht en onderhouden.

De inrichting wordt bij algemeenen maatregel van bestuur geregeld.

Ten behoeve van de opleiding van onderwijzers kan eene Rijksbijdrage worden verleend

1°. aan gemeentelijke en aan bijzondere kweekscholen;

2°. aan normaallessen en aan hoofden van scholen, voor elk der door hen opgeleide personen die de akte, bedoeld in art. 56 onder *a* hebben verkregen, volgens door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur te stellen regelen en voorwaarden.

Op de door het Rijk of de gemeenten opgerichte en onderhouden kweekscholen en normaallessen zijn het 1ste en 2de lid van art. 33 van toepassing.

De bepalingen sub *a* en *c* van art. 8 en die van art. 9, voor zoover deze op de toelating van kweekelingen betrekking hebben, zijn niet van toepassing op de leerscholen, verbonden aan door Ons aangewezen kweekscholen.

Art. 14. Onverminderd het bepaalde in art. 5 en met uitzondering van de gevallen, voorzien in art. 19, sub *a*, *b*, *c*, *d* en *f*, kan van elk besluit, krachtens deze wet door Gedeputeerde Staten genomen, bij Ons in hooger beroep worden gekomen door ieder, die bij de vernietiging of verbetering van het besluit van Gedeputeerde Staten belang heeft.

Het hooger beroep moet worden ingesteld binnen dertig vrije dagen, te rekenen van den dag, waarop het besluit openbaar gemaakt of den belanghebbende toegezonden is.

Art. 15. Deze wet is niet toepasselijk op:

a. hem, die uitsluitend in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *h*, *i*, *k*, *q*, *r* en *t* bijzonder onderwijs geeft;

b. de scholen, uitsluitend bestemd voor het onderwijs in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *h*, *i*, *j*, *k*, *q*, *r*, *s* en *t*;

Art. 16. In elke gemeente wordt voldoend lager onderwijs gegeven in een genoegzaam aantal scholen, welke voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid toegankelijk zijn.

Het onderwijs omvat de vakken in art. 2 vermeld onder *a*—*k*, en daar, waar genoegzame behoefte aan uitbreiding bestaat, een of meer of wel alle vakken, vermeld in dat artikel onder *l*—*t*.

De in de school toegelaten kinderen zijn in elke klasse verplicht aan het onderwijs in alle de aldaar onderwezen vakken deel te nemen, met uitzondering van de vakken vermeld in art. 2 onder *j* en *s*.

Naburige gemeenten kunnen zich, met inachtneming van art. 121 der wet van 29 Juli 1851 (*Staatsblad* n°. 85) vereenigen tot het oprichten en in stand houden van gemeenschappelijke scholen of tot het vaststellen eener regeling

omtrent de toelating van kinderen uit de eene gemeente op de scholen der andere.

Art. 19. De besluiten van den gemeenteraad, betreffende:

a. de plaats, waar een schoollokaal zal zijn gevestigd;

b. de vermindering van het getal scholen of van den omvang van het onderwijs;

c. de vereeniging eener school met of hare vervanging door andere;

d. de sluiting eener school of de schorsing van het onderwijs aan eene school;

e. den leeftijd welken de kinderen moeten bereikt hebben vóór zij op de openbare school worden toegelaten, en van dien waarop zij die school moeten verlaten;

f. het verleenen van ontslag aan onderwijzers in de gevallen bedoeld in art. 29 onder *b* en *c;*

worden aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen.

De artikelen 196, 197, 198, 200, 201 en 202 der wet van 29 Juni 1851 (*Staatsblad* n°. 85) zijn ten deze toepasselijk.

Art. 24. Het hoofd der school wordt bijgestaan door ten minste één onderwijzer, zoodra het aantal schoolgaande kinderen meer dan veertig, door ten minste twee onderwijzers, zoodra het een en negentig bedraagt.

Voor elk vijf-en-vijftigtal schoolgaande kinderen boven de negentig wordt een onderwijzer meer vereischt.

Wanneer met inbegrip van het hoofd der school het aantal onderwijzers ingevolge de voorafgaande bepalingen van dit artikel aan de school verbonden meer dan vier bedraagt, moeten ten minste twee, wanneer het meer dan acht bedraagt, ten minste drie hunner den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en den rang van hoofdonderwijzer bezitten.

Onder de onderwijzers, in dit artikel bedoeld, worden zij, die uitsluitend in een of meer der vakken, genoemd in art. 2, onder *h—t*, onderwijs geven, niet medegerekend.

Op geene school mogen meer dan zeshonderd kinderen gelijktijdig worden toegelaten, tenzij hiertoe door Ons om bijzondere redenen vergunning wordt verleend.

Bij de toepassing van dit artikel wordt tot grondslag genomen het getal kinderen, die op den vijftienden dag der maand Januari van het loopende schooljaar als werkelijk schoolgaande bekend staan.

Waar die grondslag ten gevolge van het tijdstip van oprichting der school niet kan worden vastgesteld, geldt het aantal kinderen dat op den laatsten dag der maand volgende op die waarin de school geopend is, als werkelijk schoolgaande bekend staat.

Art. 26, *derde lid.* De twee voorgaande zinsneden gelden niet voor de onderwijzers, uitsluitend belast met het onderwijs in een of meer der vakken, genoemd in art. 2 onder *h—t.*

Art. 28. De onderwijzers, aan de gemeentescholen verbonden, worden door den gemeenteraad benoemd.

De benoeming van den onderwijzer, aan het hoofd der school geplaatst, geschiedt uit eene voordracht van minstens drie bevoegden, opgemaakt door burgemeester en wethouders en den districts-schoolopziener.

Indien burgemeester en wethouders en de districts-schoolopziener niet tot overeenstemming kunnen geraken, gaat aan de benoeming een vergelijkend onderzoek naar de geschiktheid der candidaten vooraf.

Melden meer dan zes bevoegden zich voor het onderzoek aan, dan kunnen burgemeester en wethouders, in overeenstemming met den districts-schoolopziener, bepalen welke candidaten, mits niet minder dan zes, daaraan zullen worden onderworpen. Bij gemis aan overeenstemming omtrent de keuze der op te roepen personen, worden alle candidaten die zich hebben aangemeld tot het onderzoek toegelaten.

Ingeval de benoeming na voorafgaand vergelijkend onderzoek plaats heeft, wordt de voordracht, bestaande uit minstens drie bevoegden, door den districts-schoolopziener opgemaakt en door dezen met een schriftelijk, met redenen

omkleed advies omtrent de voorgedragen candidaten aan den raad ingezonden.

Al wat verder het in dit artikel bedoeld onderzoek betreft, wordt door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur geregeld.

In gemeenten waar meer dan eene school bestaat kan de onderwijzer, aan het hoofd der eene geplaatst, aan het hoofd der andere worden gesteld zonder voordracht, indien de gemeenteraad na overleg met den districts-schoolopziener hiertoe besluit.

De benoeming van andere onderwijzers geschiedt uit eene voordracht van minstens drie bevoegden, opgemaakt door burgemeester en wethouders in overleg met den arrondissements-schoolopziener, na ingewonnen bericht van het hoofd der school, waaraan de benoeming geschieden moet. Het bericht van het hoofd der school en het schriftelijk, met redenen omkleed advies van den arrondissements-schoolopziener worden aan den raad overgelegd.

De onderwijzers, verbonden aan scholen, uitsluitend door het Rijk bekostigd, worden benoemd door Onzen Minister die met de uitvoering dezer wet belast is.

Art. 29, *b.* op voordracht van burgemeester en wethouders of van den districts-schoolopziener, indien het een onderwijzer betreft, aan het hoofd eener school geplaatst.

Art. 32, *tweede lid.* Indien in de vervulling, waar het betreft het hoofd der school, niet door den gemeenteraad is voorzien binnen zes maanden nadat de plaats is opengevallen, geschiedt zulks door Gedeputeerde Staten na voorafgaand vergelijkend onderzoek naar de geschiktheid der candidaten.

Art. 39. Aan den onderwijzer hoofd eener school die ten gevolge van de opheffing der school, en aan den onderwijzer, die, wegens opheffing der school of wegens opheffing zijner betrekking, omdat het krachtens deze wet in de school gevorderd aantal onderwijzers is overschreden, wordt ontslagen en niet in de termen valt pensioen te genieten, wordt ten laste van het Rijk een wachtgeld verleend tot een bedrag van de helft der jaarwedde, die hij op het tijdstip van zijn ontslag genoot. Dit wachtgeld vervalt na vijf jaren, wanneer het geldt het hoofd eener school, na twee jaren, wanneer het geldt een onderwijzer, of wanneer het hoofd of de onderwijzer in de termen komt om pensioen te genieten, of zooveel vroeger als hij tot eene betrekking van Rijks-, provincie- of gemeentewege wordt benoemd, waarvan de bezoldiging met het bedrag van het wachtgeld gelijk staat of dit overtreft, of zoodanige betrekking, hem niet van Rijks-, provincie- of gemeentewege opgedragen, aanvaardt. Bij de aanvaarding eener betrekking, niet van Rijks-, provincie- of gemeentewege opgedragen, waarvan de bezoldiging lager is dan het wachtgeld, wordt dit verminderd met het bedrag dier bezoldiging.

Behalve in het laatstgenoemde geval rekent de tijd, gedurende welken het wachtgeld wordt genoten, mede voor aanspraak op pensioen.

In de aan onderwijzers, geen hoofden van scholen, te verleenen wachtgelden, wordt door de gemeente de helft aan het Rijk vergoed.

Art. 42*bis.* De artt. 6, 26, 27, lit. *a*, en 35—42 gelden niet voor de onderwijzers aan openbare scholen, uitsluitend belast met het onderwijs in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *h*, *i*, *k*, *q*, *r* en *t*.

De artt. 26 en 35—42 gelden niet voor de onderwijzers aan openbare scholen die uitsluitend in een der vakken of in beide vakken vermeld in art. 2 onder *j* en *s* onderwijs geven, dan wel daarnevens mede onderwijs geven in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *h*, *i*, *k*, *q*, *r* en *t*.

Art. 44, *h.* die van het plaatselijk schooltoezicht en van het vergelijkend onderzoek;

Art, 45. Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de gemeente eene bijdrage verleend:

1°. *a.* voor elk hoofd eener school van negentig en minder leerlingen tweehonderd vijftig gulden;

van een en negentig tot en met eenhonderd negen en negentig leerlingen driehonderd gulden;

van tweehonderd tot en met driehonderd negen leerlingen vierhonderd gulden;

van driehonderd tien tot en met vierhonderd negentien leerlingen vijfhonderd gulden;

van vierhonderd twintig en meer leerlingen zeshonderd gulden;

b. voor elk der onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, voor zoover die bijstand volgens art. 24 verplichtend is, voor scholen:

van een en veertig tot en met negentig leerlingen eenhonderd vijftig gulden;

van een en negentig en meer leerlingen tweehonderd gulden, doch voor elk dier onderwijzers die den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en den rang van hoofdonderwijzer bezitten, voor zoover zulks volgens art. 24 gevorderd wordt, driehonderd gulden;

c. indien het aan de school verbonden onderwijzend personeel het minimum van onderwijzers, bij art. 24 gesteld, overschrijdt:

voor scholen van negentig en minder leerlingen eenhonderd vijftig gulden en van een en negentig tot en met driehonderd negen leerlingen tweehonderd gulden voor één onderwijzer;

voor scholen van driehonderd tien en meer leerlingen tweehonderd gulden per onderwijzer voor ten hoogste twee onderwijzers;

doch omvat het onderwijs behalve de vakken *a—k* tevens ten minste twee der vakken onder *l*, *m* en *n* en het vak onder *p* van artikel 2 genoemd:

voor scholen van negentig en minder leerlingen tweehonderd gulden voor één onderwijzer;

voor scholen van een en negentig tot en met eenhonderd negen en negentig leerlingen tweehonderd vijftig gulden per onderwijzer voor ten hoogste twee onderwijzers;

voor scholen van tweehonderd en meer leerlingen twee honderd vijftig gulden per onderwijzer voor ten hoogste drie onderwijzers.

Indien een onderwijzer in den loop van het jaar wordt in dienst gesteld, ten gevolge van ontslag de school verlaat, of overlijdt, wordt de bijdrage berekend naar den maatstaf sub *a*, *b* en *c* vermeld, in evenredigheid van het aantal volle maanden dat hij in dat jaar aan de school verbonden is geweest;

2°. vijf en twintig ten honderd van de kosten wegens het stichten, verbouwen of aankoopen van schoollokalen voor zoover die niet komen ten laste van anderen of op andere wijze worden gevonden.

Voor de sub 1°. vermelde bijdrage komen niet in aanmerking de scholen waarvan de opbrengst der schoolgelden eene inkomst oplevert van gemiddeld tachtig gulden of meer per leerling en per jaar.

Voor de berekening daarvan dient tot grondslag het aantal leerlingen waarnaar volgens den maatstaf in art. 24 vermeld, het aantal onderwijzers geregeld wordt.

Voorschriften omtrent de uitvoering dezer bepalingen worden door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur gegeven, met inachtneming van het beginsel, dat behoudens aanvulling of terugbetaling na afloop van het dienstjaar de uitkeering der bijdrage geschiedt:

a. bij voorschot:

die sub 1°. *a* en *b* bedoeld naar het aantal onderwijzers dat ingevolge het bepaalde bij de artt. 23 en 24 aan de school moet verbonden zijn;

die sub 1°. *c* bedoeld, voor zoover het aantal op 1 Januari van het dienstjaar aan de school verbonden onderwijzers voor de bijdrage in aanmerking komt;

b. die sub 2°. bedoeld in verband met de betalingstermijnen.

Art. 46. Ter tegemoetkoming in de kosten, welke voor rekening der gemeente blijven, wordt voor ieder schoolgaand kind, met uitzondering van bedeelden, en van hen die, schoon niet bedeeld, onvermogend zijn, een schoolgeld geheven van ten minste twintig cents per maand.

De minvermogenden worden, indien het schoolgeld voor ieder kind van dezelfde klasse gelijk is, slechts voor een gedeelte aan de heffing onderworpen.

Vrijstelling van verplichting tot het heffen van schoolgeld kan aan eene gemeente door Ons worden verleend bij een met redenen omkleed besluit, den Raad van State gehoord. Intrekking dezer vrijstelling geschiedt op dezelfde wijze.

Het invoeren, wijzigen of afschaffen van dit schoolgeld geschiedt met inachtneming van de artt. 232—236 der wet van 29 Juni 1851 (*Staatsblad* n°. 85), met dien verstande dat aan de verordening tot heffing Onze goedkeuring niet wordt onthouden dan bij een met redenen omkleed besluit, den Raad van State gehoord.

De invordering wordt geregeld door eene plaatselijke verordening overeenkomstig de bepalingen van de artt. 258—262 dier wet. Indien het schoolgeld, behalve voor zooveel betreft de gevallen in het 2de lid van dit artikel en in art. 48 vermeld, voor ieder kind van dezelfde klasse niet gelijk is, zijn daarop de artt. 264—266 dier wet, gelijk die gewijzigd is bij de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* n°. 102), mede van toepassing, met dien verstande dat het schoolgeld voor geen kind meer bedrage dan hetgeen voor het onderwijs van dat kind kan geacht worden voor rekening der gemeente te blijven.

Art. 48. Tenzij bij eene regeling krachtens het laatste lid van art. 16 gemaakt, anders is bepaald, bedraagt het schoolgeld voor de kinderen uit andere gemeenten niet meer dan dat voor de kinderen uit de heffende gemeente.

Voor twee of meer kinderen uit één gezin, gelijktijdig ter school gaande, kan het bedrag van het schoolgeld lager gesteld worden dan het, berekend voor ieder afzonderlijk, wezen zou.

Art. 56. De akten van bekwaamheid zijn:

a. die, waarvan het bezit de bevoegdheid verleent tot het geven van huis- en schoolonderwijs in de vakken, vermeld in art. 2, onder *a*—*i*, en tevens bevoegdheid kan verleenen tot het geven van huis- en schoolonderwijs in een der vakken of in beide vakken, genoemd onder *j* en *k* in art. 2 der wet;

b. die, waarvan het bezit met den rang van hoofdonderwijzer de bevoegdheid verleent tot het geven van huis- en schoolonderwijs niet alleen in de vakken, vermeld in art. 2 onder *a*—*i*, maar ook in die, aldaar genoemd onder *o* en *q*, en tevens bevoegdheid kan verleenen tot het geven van huis- en schoolonderwijs in een der vakken of in beide vakken, genoemd onder *j* en *k*, in art. 2 der wet;

c. die, waarvan het bezit de bevoegdheid verleent tot het geven van huisonderwijs of tot het geven van huis- en schoolonderwijs in bepaalde vakken.

Art. 57, *b.* het afleggen van een examen, waartoe minstens eenmaal 's jaars de gelegenheid in elke provincie wordt opengesteld, voor eene commissie, samengesteld uit den inspecteur van het lager onderwijs in de provincie en vier districts- of arrondissements-schoolopzieners.

Art. 60. Het examen omvat:

goed lezen en schrijven;

de kennis der zinsontleding, der spelregels en der eerste gronden der Nederlandsche taal;

vaardigheid om zich, zoowel mondeling als schriftelijk, juist en gemakkelijk uit te drukken;

de eerste oefeningen van het handteekenen;

het rekenen, zoowel met geheele getallen als met gewone en tiendeelige breuken en kennis van de leer der evenredigheden en van het Nederlandsch stelsel van maten en gewichten;

de beginselen der aardrijkskunde, inzonderheid van Nederland en zijne overzeesche bezittingen;

de grondtrekken der vaderlandsche geschiedenis;

de beginselen van de kennis der natuur;

de theorie van het zingen;

de beginselen van onderwijs en opvoeding.

Aan allen, die hiertoe bij hunne aangifte het verlangen hebben kenbaar gemaakt, wordt, nadat tot hunne toelating is besloten, de gelegenheid gegeven, bewijzen van bekwaamheid in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek, aan onderwijzeressen bovendien bewijzen van bedrevenheid in de nuttige handwerken voor meisjes te leveren.

Aan ieder, die voldaan heeft, wordt eene akte van bekwaamheid kosteloos uitgereikt. Op de akte van bekwaamheid van hen, die bij het examen in de

vrije en orde-oefeningen der gymnastiek of in de nuttige handwerken of in die beide vakken hebben voldaan, wordt daarvan aanteekening gedaan.

Van het examen in de eerste oefeningen van het handteekenen zijn vrijgesteld zij, die in het bezit zijn eener akte van bekwaamheid in het vak *q* volgens art. 65*bis*.

Art. 61. Ter verkrijging der akte, vermeld in art. 56 onder *b*, wordt vereischt:

a. het bezit der akte, vermeld in art. 56 onder *a*;

b. het bewijs van minstens tweejarige werkzaamheid als onderwijzer of, na aflegging van het examen, vermeld in art. 56 onder *a*, als kweekeling aan eene of meer openbare of bijzondere scholen van lager onderwijs of als onderwijzer aan eene of meer scholen voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen of idioten, afgegeven door het hoofd of de hoofden dier scholen, of het bewijs afgegeven door den bestuurder eener door Ons aangewezen kweekschool voor onderwijzers, van gedurende twee jaren aan die school de lessen ter voorbereiding van dit examen, na aflegging van het examen, vermeld in art. 56 onder *a*, te hebben gevolgd;

c. het afleggen van een examen, loopende, behalve over de vakken, in art. 2 vermeld onder *a*—*g*, over die, aldaar genoemd onder *o* en *q*, en over methode van onderwijs en opvoeding voor eene der commissiën, in art. 62 bedoeld.

Van dit examen zijn, voor zooveel het vak *q* betreft, vrijgesteld zij, die in het bezit zijn eener akte van bekwaamheid in dit vak volgens art. 65*bis*.

Art. 63, *laatste lid.* Aan ieder, die voldaan heeft, wordt eene akte van bekwaamheid kosteloos uitgereikt.

De aanteekening, bedoeld in het voorlaatste lid van art. 60, wordt op de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer overgeschreven.

Art. 64, *hoofd.* Ter verkrijging eener akte, die de bevoegdheid verleent tot het geven van huisonderwijs in enkele vakken, vermeld in art. 2 onder *a*—*g*, wordt vereischt

Art. 65. Ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in een of meer der vakken, vermeld in art. 2, onder *l*, *m*, *n*, *p*, *r* en *s*, wordt vereischt:

a. het bezit der akte, vermeld in art. 56, onder *a*;

b. het afleggen van een examen voor eene der commissiën, bedoeld in art. 69 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50).

Al wat verder de in dit artikel bedoelde examens betreft wordt door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur geregeld.

Art. 65*bis*. Van tijd tot tijd wordt gelegenheid gegeven om door het afleggen van een examen voor bijzondere commissiën, daartoe benoemd door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, eene akte van bekwaamheid te verkrijgen voor huis- en schoolonderwijs in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *j*, *k*, *q* en *t*.

Al wat de in dit artikel bedoelde examens betreft, wordt door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur geregeld.

Art. 73. Voor leden van het college van burgemeester en wethouders, voor de voorzitters en leden der plaatselijke commissiën van toezicht, voor de arrondissements-schoolopzieners, voor de districts-schoolopzieners en voor de inspecteurs, ieder binnen de grenzen van zijn ambtsgebied, moeten alle scholen, waar lager onderwijs wordt gegeven, zoo openbare als bijzondere, steeds toegankelijk zijn en op hunne aanvrage onverwijld worden geopend. De hoofden dier scholen, en de overige onderwijzers zijn gehouden aan hen of aan Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, de verlangde inlichting omtrent de school en het onderwijs te geven. Zij zijn hiertoe verplicht in elken vorm, waarin die inlichtingen gevraagd worden, hetzij schriftelijk, hetzij mondeling, en zoowel bij gelegenheid van het schoolbezoek, als op andere tijdstippen.

Art. 79, *tweede lid.* Op zoodanige gecommitteerden is de eerste zinsnede van art. 73 toepasselijk.

Art. 85, *laatste lid.* De vóór dit tijdstip op de akten van bekwaamheid tot het geven van schoolonderwijs gestelde aanteekeningen wegens het met gunstig

gevolg afgelegd examen in een of meer der vakken, vermeld onder *k—p* van art. 1 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), geven gelijke bevoegdheid met opzicht tot die vakken als de bijzondere akten, vermeld in art. 56 onder *c*.

De vrijstelling, bedoeld in de laatste zinsnede van art. 61, geldt ook voor hen, die in het bezit zijn eener akte van bekwaamheid of aanteekening voor het vak vermeld onder *o* van art. 1 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103).

Art. 88. De termijn tot het in werking brengen van de voorschriften van art. 24 dezer wet toegestaan, eindigt voor de openbare school op 1 Januari 1892.

De termijn tot het in werking brengen van de voorschriften van art. 23 dezer wet eindigt voor de bijzondere scholen die voor de Rijks-bijdrage bedoeld bij art. 54*bis* in aanmerking komen op 1 Januari 1891, en die tot het in werking brengen der voorschriften van art. 24 der wet eindigt voor deze scholen op 1 Januari 1899.

Voorschriften ter verzekering der geleidelijke uitvoering worden door Ons gegeven.

Artikel 2.

Tusschen de artt. 54 en 55 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) wordt ingelascht art. 54*bis*, luidende:

Art. 54*bis*. Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de besturen der bijzondere lagere scholen eene bijdrage verleend volgens denzelfden maatstaf als bij art. 54 sub 1°. aan de gemeente ten behoeve der openbare lagere school wordt toegekend, mits:

1°. de school staat onder het bestuur van eene instelling of vereeniging die rechtspersoonlijkheid bezit;

2°. het onderwijs de vakken omvat in art. 2 vermeld onder *a—j*, alsmede *k*, tenzij, wat het laatste vak betreft, blijke dat de schoolgaande kinderen daarin elders voldoend onderwijs ontvangen;

3°. dat onderwijs gegeven wordt gedurende ten minste achttien uren per week, waarvan ten hoogste twee uren in het vak vermeld onder *k* van art. 2, volgens een aan den arrondissements-schoolopziener medegedeelden en in een der schoolvertrekken op eene zichtbare plaats opgehangen rooster van lesuren, waarop tevens de feestdagen en vacantietijden zijn vermeld;

4°. het aantal onderwijzers voldoet aan de voor de openbare scholen gestelde eischen in de artt. 23 en 24, het 3de lid uitgezonderd.

Voor die bijdrage komen niet in aanmerking de bijzondere scholen:

a. waarvan het aantal leerlingen boven zes jaren, dat als werkelijk schoolgaande bekend staat, berekend naar den maatstaf in art. 24 vermeld, minder dan 25 bedraagt;

b. waarvan de opbrengst der schoolgelden eene inkomst oplevert van gemiddeld tachtig gulden of meer per leerling en per jaar;

c. wanneer bij vacature in het onderwijzend personeel tusschen het ontstaan daarvan en de aanvaarding zijner betrekking door den benoemde een langere tijd verloopt dan: wat het hoofd der school betreft, van zes maanden; wat de overige onderwijzers betreft, van vier maanden;

d. waarvan blijkt dat zij gehouden worden als winstgevend bedrijf.

Voor de berekening van het sub *b* vermelde wordt het voorschrift gevolgd dienaangaande bij art. 45 gegeven.

De besturen zijn gehouden aan Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, en aan Gedeputeerde Staten der provincie, waarin de school is gevestigd, alle inlichtingen te geven verlangd met betrekking tot litt. *a—d*, in dit artikel vermeld, en zulks op straffe van verval van aanspraak op de bijdrage.

Jaarlijks in de maand Januari zendt het bestuur, dat op eene Rijks-bijdrage krachtens dit artikel over het voorgaande jaar aanspraak maakt, zijne daartoe strekkende aanvrage aan de Gedeputeerde Staten van de provincie, waarin de school is gevestigd.

Deze beslissen vóór 1 Mei daaraanvolgende, of de school voldoet aan de

eischen en voorwaarden, in dit artikel tot het verleenen eener Rijks-bijdrage gesteld, bepalen het bedrag dier Rijks-bijdrage overeenkomstig de eerste zinsnede van dit artikel en deelen hun besluit onverwijld mede aan Onzen Minister met de uitvoering dezer wet belast, alsmede aan den inspecteur van het lager onderwijs, in wiens ambtsgebied de school is gevestigd, en aan het bestuur, dat de aanvrage deed.

Binnen dertig vrije dagen na de dagteekening van dat besluit kan daarvan bij Ons in beroep worden gekomen door Onzen Commissaris in de provincie en door den inspecteur en het bestuur in het vorige lid bedoeld.

Het bedrag, waarop het bestuur aanspraak mocht kunnen maken, wordt alsdan bij Onze eindbeslissing vastgesteld.

De voorschriften omtrent de uitvoering van dit artikel worden door Ons gegeven bij algemeenen maatregel van bestuur.

Artikel 3.

Tusschen de artikelen 32 en 33 der wet tot regeling van het lager onderwijs, laatstelijk gewijzigd bij die van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), wordt ingelascht art. 32*bis*, luidende:

Art. 32*bis*. Wanneer in eene gemeenteschool jongelieden in het bezit der akte, bedoeld in art. 56, onder *a*, op den voet van art. 8 als kweekelingen zijn toegelaten, zijn deze bij schorsing, ontslag, ontstentenis of tijdelijke verhindering van eenen onderwijzer in die school, op aanwijzing van het hoofd, bevoegd en verplicht tot de waarneming der opengevallen plaats, hangende het overleg in het eerste lid van art. 32 voorgeschreven.

Artikel 4.

Tusschen de artt. 65*bis* en 66 der wet tot regeling van het lager onderwijs, laatstelijk gewijzigd bij die van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), wordt ingelascht art. 65*ter*, luidende:

Art. 65*ter*. Voor het afleggen der examens worden de navolgende sommen bij vooruitbetaling voldaan:

voor het examen, vermeld in art. 57, onder *b*, vijf gulden;

voor het examen, vermeld in art. 61, onder *c*, tien gulden;

voor het examen, vermeld in art. 64, onder *b*, loopende over één vak, twee gulden;

voor het examen, vermeld in art. 64, onder *b*, loopende over meer dan één vak, vier gulden;

voor het examen, vermeld in art. 65, onder *b*, in elk der vakken, genoemd onder *l*, *m*, *n*, *p*, *r* en *s*, in art. 2, vijf gulden;

voor het examen, vermeld in art. 65*bis* in elk der vakken, genoemd onder *j* en *k*, in art. 2, twee gulden;

voor het examen, vermeld in art. 65*bis*, in elk der vakken, genoemd onder *q* en *t*, in art. 2, vijf gulden.

Deze gelden worden in 's Rijks schatkist gestort.

Artikel 5.

De wijziging, bij deze wet gebracht in art. 45 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals dat artikel luidt volgens de wet van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), wordt voor het eerst toegepast op het dienstjaar 1891.

Over de voorafgaande dienstjaren blijft art. 45, zooals dat thans luidt, van kracht, met dien verstande evenwel dat over het dienstjaar 1890 1°. in de kosten wegens het stichten, verbouwen of aankoopen van schoollokalen, eene Rijks-bijdrage van vijf en twintig ten honderd zal worden uitgekeerd; 2°. de kosten wegens het stichten, verbouwen of aankoopen van onderwijzerswoningen en die wegens het aanschaffen van noodzakelijke schoolmeubelen voor eerste inrichting van nieuwe schoollokalen bij de vaststelling der Rijksvergoeding niet in aanmerking komen, ten ware de bestekken voor den bouw en verbouw van scholen en onderwijzerswoningen vóór 24 September 1889 aan de bij art. 50 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals dat artikel luidt volgens de wet van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), gevorderde goedkeuring zijn onderworpen, in welk geval dertig ten honderd van het bedrag dier kosten zal worden vergoed.

Indien de bijdrage in de jaarwedden van onderwijzers, volgens het bij deze wet gewijzigd art. 45 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), over eenig dienstjaar voor eene gemeente minder mocht bedragen dan de som der Rijksvergoeding in de kosten van het lager onderwijs, niet medegerekend die voor het stichten van schoollokalen en onderwijzers-woningen en het aanschaffen van noodzakelijke schoolmeubelen bij eerste inrichting van nieuwe lokalen, waarop die gemeente krachtens evengenoemd wetsartikel, zooals dat luidt volgens de wet van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), over 1889 aanspraak kon doen gelden, zal het Rijk aan zoodanige gemeente in plaats van de bijdrage in de jaarwedden van onderwijzers, hier boven vermeld, uitkeeren het bedrag, waarop zij, naar den regel van het aangehaald art. 45 der wetten van 1878/84, als Rijksvergoeding in de kosten van het lager onderwijs, niet medegerekend die voor het stichten van schoollokalen en onderwijzers-woningen en het aanschaffen van de noodzakelijke schoolmeubelen bij eerste inrichting van nieuwe lokalen, over dat dienstjaar aanspraak zoude hebben gehad, doch in geen geval tot een hooger bedrag dan haar dienovereenkomstig over 1889 toekwam.

De uitkeering dezer vergoeding geschiedt met inachtneming van het gestelde maximum en behoudens aanvulling of terugbetaling na vaststelling der gemeenterekening, bij wijze van voorschot op den grondslag der goedgekeurde begrootingscijfers.

Zoodra over eenig dienstjaar de bepaling van het derde lid op eene gemeente niet behoeft toegepast te worden, houdt zij voor die gemeente op voor den vervolge te gelden.

Art. 54*bis* wordt voor het eerst toegepast op het dienstjaar 1890, doch met dien verstande dat, indien over dat jaar het aantal onderwijzers aan de school verbonden niet voldoet aan de eischen voor de openbare scholen gesteld in de artt. 23 en 24, het 3de lid uitgezonderd, de aanspraak op de Rijks-bijdrage voor de aan die scholen verbonden onderwijzers daardoor niet verloren gaat. Over de jaren 1891 tot en met 1898 gaat wegens het niet voldoen aan het voorschrift van art. 54*bis*, sub 4°., de aanspraak op de Rijks-bijdrage eerst dan verloren wanneer de bijzondere scholen ten aanzien van het onderwijzend personeel niet voldoen aan art. 23 of, voor zoover art. 24 betreft, niet voldoen aan de door Ons krachtens art. 88 der wet te geven voorschriften.

Met afwijking van het bepaalde bij het voorlaatste lid van art. 24, zooals dat artikel bij deze wet wordt gewijzigd, geldt, voor de bij het in werking treden dezer wet bestaande bijzondere lagere scholen die voor de Rijks-bijdrage bedoeld bij art. 54*bis* in aanmerking komen, voor het jaar 1890, tot grondslag voor de toepassing van art. 24, het aantal kinderen dat op 31 December 1889 als werkelijk schoolgaande bekend stond.

Het aantal onderwijzers bij het in werking treden dezer wet aan de gemeentescholen verbonden, mag niet worden verminderd, behoudens voor zoover het volgens het bij deze wet gewijzigd art. 24 gevorderd aantal is overschreden.

Voorschriften omtrent de uitvoering van dit artikel worden door Ons gegeven bij algemeenen maatregel van bestuur.

Artikel 6.

Het bij deze wet bevolen onderwijs in het vak, genoemd in art. 2 onder *j*, wordt verplichtend op 1 Januari 1893.

Gedurende de zes jaren, volgende op dit tijdstip, kan door Ons telkens voor ten hoogste twee jaren, ontheffing worden verleend aan bepaalde scholen van de verplichting tot het doen geven van dit onderwijs.

Zij, door wie vóór of op 1 September 1889 overeenkomstig art. 15*a* en art. 42*bis* der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die is gewijzigd bij de wet van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), onderwijs gegeven werd in het vak in art. 2 vermeld onder lit. *s*, kunnen met het geven van dat onderwijs voortgaan op den voet, waarop het door hen werd gegeven.

Zij, die vóór het in werking treden dezer wet, de akte, vermeld in art. 56 onder *a* en *b* hebben verkregen of in het bezit zijn der daarmede gelijkgestelde akten of toelatingen, zijn bij het afleggen van het in art. 65*bis* vermelde examen in het vak *j* vrijgesteld van het in art. 65*ter* daarvoor bepaalde examengeld.

Artikel 7.

Subsidiën thans genoten krachtens art. 3, 3de lid, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), kunnen nog na het tijdstip waarop deze wet in werking treedt doch tot geen hooger bedrag, noch op andere voorwaarden worden uitgekeerd.

Andere subsidiën welke onder de werking der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) door gemeenten zijn verleend, doch na het tijdstip waarop deze wet in werking treedt niet meer verleend kunnen worden, kunnen nog gedurende vijf jaren na dat tijdstip, doch tot geen hooger bedrag noch op andere voorwaarden worden uitgekeerd.

Artikel 8.

Onderwijzeressen, welke de akte, vermeld in art. 56, onder *a*, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), of die, vermeld onder *b* van dat wetsartikel, vóór het in werking treden dezer wet hebben verkregen of in het bezit zijn der daarmede in artikel 85 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) gelijkgestelde akten of toelatingen, behouden de bevoegdheid tot het geven van huis- en schoolonderwijs in het vak, genoemd onder *k* in art. 2 dier wet, binnen den kring waarin zij die bevoegdheid bezaten.

Allen, die de akte, vermeld in art 56, onder *b*, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), vóór het in werking treden dezer wet hebben verkregen of in het bezit zijn der daarmede in art. 85 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) gelijkgestelde akten of toelatingen, behouden de bevoegdheid tot het geven van huis- en schoolonderwijs in het vak, genoemd onder *p* in art. 2 dier wet, binnen den kring waarin zij die bevoegdheid bezaten.

De akte, vermeld in art. 56, onder *a*, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), vóór het in werking treden dezer wet verkregen, geeft, tot het geven van huis- en schoolonderwijs in de eerste oefeningen van het handteekenen, gelijke bevoegdheid als de akte, vermeld in art. 56, onder *a*, zooals dat artikel bij deze wet is gewijzigd.

Artikel 9.

De bestaande bepalingen omtrent de examens, ter verkrijging der akten van bekwaamheid, vermeld in art. 56, onder *a* en *b*, en omtrent de vergelijkende examens blijven gelden, totdat die onderwerpen overeenkomstig deze wet opnieuw zullen zijn geregeld, doch niet langer dan 1 Januari 1891 en met dien verstande dat de voorschriften in art. 65*ter* met het tijdstip van het in werking treden dezer wet voor alle in dat artikel bedoelde examens van kracht zijn.

Artikel 10.

Deze wet treedt in werking op 1 Januari 1890.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 8sten December 1889.

(get.) Willem.

De Minister van Binnenlandsche Zaken.
(get.) Mackay.

Uitgegeven den *elfden* December 1890.
De Minister van Justitie,
(get.) Ruys van Beerenbroek.

(N°. 182.) **BESLUIT** *van den* 17*den December* 1890, *tot vaststelling van een programma voor het examen, bedoeld in art.* 65*bis*, *der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127), *zooals die is gewijzigd bij de wet van* 8 *December* 1889 (Staatsblad n°. 175), *ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak, vermeld onder* j. *en art.* 2 *der eerstgenoemde wet, tot regeling van de wijze van afneming en van hetgeen verder tot dit examen betrekking heeft. (Zooals dit besluit is gewijzigd bij Koninklijk besluit van den* 27*sten Juni* 1892 (Staatsblad n°. 165).

In naam van Hare Majesteit Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Op de voordracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 30 October 1890, nº. 3779[8]. afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het ten gevolge van de aanvulling welke art. 65*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* nº. 127) bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* nº. 175) heeft verkregen, noodig is, vast te stellen een programma voor het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid in het vak, vermeld onder *j* in art. 2 der eerstgenoemde wet, en te regelen de wijze van afneming en hetgeen verder tot dit examen betrekking heeft;

Den Raad van State gehoord (advies van 18 November 1890, nº. 26);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. Het getal der commissiën, belast met het afnemen der examens ter verkrijging van akten van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak, onder *j* in art. 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* nº. 127), zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* nº. 175), genoemd, bedraagt twee of zooveel meer als de Minister, die met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs belast is, telken jare naar bevind van zaken raadzaam zal oordeelen.

Art. 2. Elke commissie bestaat uit ten minste vijf leden, en wel ten minste drie mannelijke leden, van wie één tevens het voorzitterschap bekleedt, en twee vrouwelijke leden.

De commissie verdeelt zich in twee afdeelingen, eene voor het onderzoek van de mannelijke adspiranten, waarin de mannelijke leden zitting nemen, eene voor het onderzoek der vrouwelijke adspiranten, waarin de vrouwelijke leden zitting nemen; de voorzitter heeft als lid en voorzitter in beide afdeelingen zitting.

Aan de commissie kunnen worden toegevoegd twee mannelijke plaatsvervangende leden, van wie één kan worden aangewezen als plaatsvervanger van den voorzitter en een vrouwelijk plaatsvervangend lid. [1]).

Art. 3. Bij het afnemen van het examen zal als leiddraad strekken het programma, aan dit besluit gehecht.

Art. 4. De voornoemde Minister maakt door middel van de *Nederlandsche Staatscourant* het tijdstip bekend, waarop de werkzaamheden der commissiën zullen aanvangen en den termijn binnen welken ieder, die tot het afleggen van examen verlangt te worden toegelaten, zich schriftelijk kan aanmelden bij den voorzitter der commissie, voor welke hij verlangt te verschijnen.

De dag en de plaats van het examen worden door den voorzitter aan de adspiranten bekend gemaakt. [1]).

Art. 5. Het examen wordt in het openbaar gehouden, behalve voor zooveel de vrouwelijke adspiranten betreft.

Art. 6. De voornoemde Minister wijst de plaatsen aan, waar de commissiën hare zittingen zullen houden.

De lokalen, waar de examens worden afgenomen, worden door den voorzitter van elke commissie aangewezen.

Art. 7. De voorzitter van elke der commissiën roept de leden vóór den aanvang der examens bijeen ter plaatse, waar die zullen worden gehouden.

In deze bijeenkomst wordt het plan voor de inrichting der examens vastgesteld.

Art. 8. Het oordeel over de bekwaamheid der geëxamineerden wordt uitgedrukt door een der cijfers van 1 tot 10, aan welke de volgende beteekenis is te hechten:

---

[1]). Bij Koninklijk besluit van den 27sten Juni 1892 (Staatsblad nº. 165) is dit artikel aldus gewijzigd.

10	uitmuntend;	5	twijfelachtig;
9	zeer goed;	4	onvoldoende;
8	goed;	3	zeer onvoldoende;
7	ruim voldoende;	2	gering;
6	voldoende;	1	zeer gering.

Art. 9. Omtrent het toekennen der in het vorige artikel vermelde cijfers en den uitslag van het examen, wordt door iedere afdeeling eener commissie bij meerderheid van stemmen beslist.

Art. 10. De uitslag van het examen wordt dadelijk aan de geëxamineerden, die zich ter plaatse bevinden, medegedeeld.

De toegekende akten worden zoo spoedig doenlijk kosteloos uitgereikt.

Art. 11. Elke commissie zendt aan den voornoemden Minister een procesverbaal van hare zittingen, eene lijst, bevattende de namen en voornamen, de geboorte- en woonplaatsen en de dagteekeningen van geboorte der toegelatene geëxamineerden, benevens eene opgaaf van het getal der afgewezenen, en van het getal dergenen, die zich tijdens het examen hebben teruggetrokken.

Art. 12. De voorzitters, de leden en de plaatsvervangende leden der commissiën genieten uit 's Rijks kas vacatiegelden, ten bedrage van zes gulden voor elken dag, waarop zij het examen of eene daartoe betrekkelijke vergadering der commissie bijwonen. [1]).

De Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 17den December 1890.

(get.) Emma.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

Uitgegeven den *twee en twintigsten* December 1890.
De Minister van Justitie,
(get.) Ruys van Beerenbroek.

Programma van het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in het vak, vermeld onder *j* in artikel 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* nº. 127), zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* nº. 175), naar aanleiding van artikel 65*bis* der eerstgenoemde wet.

De vereischten zijn:

Eenige bedrevenheid in het doen uitvoeren van en bekendheid met bewegingsspelen en de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek zonder toestellen — stokken, halters en springtouwen hieronder niet begrepen — voor leerlingen van beiderlei sekse en van den leeftijd, waarop zij de lagere school bezoeken.

Behoort bij Koninklijk besluit van 17 December 1890 (*Staatsblad* nº. 182).
Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) De Savornin Lohman.

(Nº. 78.) WET *van den* 9*den Mei* 1890, *tot regeling van de pensioenen der burgerlijke ambtenaren.*

Art. 40.

„Art. 42 der wet van den 17den Augustus 1878 (*Staatsblad* nº. 127) wordt gelezen als volgt:

De bepalingen van de artt. 8, 9 derde lid, 12 derde lid, 18 tot en met 31 der wet betreffende de burgerlijke pensioenen, zijn op de pensioenen der onderwijzers van toepassing."

De wet van 9 Mei 1890 trad in werking op 1 Januari 1891.

---

[1]). Bij Koninklijk besluit van den 27sten Juni 1892 (Staatsblad nº. 165) is dit artikel aldus gewijzigd.

Wet van 30 December 1892.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer, 1892—1893, blz. 211, 342, 611—617.

Bijblad, bijlagen Tweede Kamer, 1892—1893, n°. 94: 1—8.

Bijblad, handelingen enz. Eerste Kamer, 1892—1893, blz. 115, 142, 163, 173, 174, 191—194.

Wetsvoorstel ingekomen bij Koninklijke boodschap van 17 Nov. 1892. „Het schijnt billijk om tegemoet te komen aan bezwaren, die bij het stellen van den termijn voor de verplichte invoering van vak *j* tijdens de behandeling der wet van 1889 niet waren voorzien.

De daartoe aangewezen weg is, den termijn, in de wet vastgesteld, bij de wet te verlengen.

Dit wordt in het eenig artikel van dit wetsontwerp voorgesteld." (Mem. v. Toelichting, de Min. v. Binn. Zaken Tak van Poortvliet).

Voorloopig Verslag vastgesteld 6 Dec. 1892. Memorie van Antwoord met Eindverslag 13 December. Algemeene beraadslaging 16 December 1892 en in dezelfde zitting zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Eerste Kamer: ingekomen 27 December 1892.

Eindverslag van de Comm. v. Rapporteurs 28 December.

Beraadslaging 29 December 1892 en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

(N°. 292.) **WET** *van den* 30*sten December* 1892, *tot wijziging van art.* 6, *eerste lid, der wet van* 8 *December* 1889 (Staatsblad n°. 175), *tot gedeeltelijke herziening van de wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127), *tot regeling van het lager onderwijs.*

In naam van Hare Majesteit Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is, den tijd te verlengen na verloop waarvan het onderwijs in het vak, genoemd in art. 2 onder *j* der wet tot regeling van het lager onderwijs, verplichtend wordt op de lagere scholen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze;

Eenig artikel.

In art. 6, eerste lid, der wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) wordt in plaats van „1893" gelezen: „1897".

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, den *30sten* December 1892.

(get). Emma.

De Minister van Binnenlandsche Zaken.
(get.) Tak van Poortvliet.

Uitgegeven den *een en dertigsten* December 1892.
De Minister van Justitie,
(get.) Smidt.

Wet van 13 September 1895.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer, 1894—1895; blz. 129, 260, 1278—1288.

Bijblad, bijlagen Tweede Kamer, 1894—1895, n°. 92: 1—8.

Bijblad, handelingen enz. Eerste Kamer, 1894—1895, blz. 341, 344, 356, 368, 370, 375, 392—399.

Wetsvoorstel bij geleidenden brief van 16 November 1894 ingediend door de Savornin Lohman.

In de Memorie van Toelichting wijst de voorsteller op de groote onbillijkheid, die ontstaat voor de vele bijzondere scholen door de uitvoering van art. 54*bis*. Hij toont aan „dat onthouding van geheel de bijdrage enkel op grond

van gebrek aan personeel, voor vele scholen onbillijk is, en dat er ook geene gronden aan het belang van het onderwijs in het algemeen ontleend kunnen worden, welke het voortduren van dezen toestand wettigen."

Voorloopig Verslag 17 December 1894. Memorie van Beantwoording met gewijzigd voorstel van wet 18 Februari 1895.

Eindverslag 27 Maart 1895.

Beraadslaging 7 en 11 Juni 1895 en aangenomen met 41 tegen 34 stemmen.

Eerste Kamer. Ingekomen 8 Juli 1895. Voorloopig Verslag 11 Juli.

Eindverslag met Memorie van Antwoord 13 Juli.

Beraadslaging 19 Juli en aangenomen met 25 tegen 18 stemmen.

(N°. 159.) **WET** *van den 13den September* 1895, *tot wijziging van art.* 54*bis der wet tot regeling van het lager onderwijs.*

In naam van Hare Majesteit Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Allen die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, zooals dat artikel is vastgesteld bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) te wijzigen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

Aan het 2de lid sub *c* van artikel 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, zooals dat artikel is vastgesteld bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) wordt toegevoegd de volgende zinsnede:

behoudens de bepaling van het voorlaatste lid van dit artikel;

Artikel 2.

Tusschen het voorlaatste en laatste lid van het in het vorig artikel vermelde art. 54*bis* wordt ingevoegd een nieuw lid, luidende:

Wanneer een bestuur niet heeft voldaan aan de voorwaarde vervat in het 2de lid sub *c* van dit artikel en het daarvan ten tijde dat de vacature had behooren te zijn aangevuld den arrondissements-schoolopziener in kennis gesteld heeft, kan van die voorwaarde door Ons ontheffing worden verleend, indien het in de maand Januari na afloop van het kalenderjaar een daartoe strekkend verzoek aan Ons indient, en Ons blijkt dat het, ondanks het aanbieden van eene behoorlijke jaarwedde, niet bij machte is geweest de vacature binnen den gestelden termijn te doen vervullen. Het bestuur zendt alsdan de aanvrage in het vijfde lid van dit artikel bedoeld binnen ééne maand na de dagteekening van Ons besluit aan Gedeputeerde Staten, die daarop binnen drie maanden beslissen.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 13den September 1895.

(get.) Emma.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Van Houten.

Uitgegeven den *een en twintigsten* September 1895.
De Minister van Justitie,
(get.) Van der Kaay.

Wet van 28 December 1896.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer, 1895—1896, blz. 839, 1033; 1896—1897 blz. 59—78.

Bijblad, bijlagen Tweede Kamer, 1895—1896, n°. 124: 1—7; 1896—1897, n°. 10: 1, 2.

Bijblad, handelingen enz. Eerste Kamer, 1896—1897, blz. 21, 24, 35, 56, 58—60.

Wetsontwerp bij Koninklijke boodschap van 15 Februari 1896 ingediend. Aan de Mem. van Toelichting, onderteekend door den Min. v. Binnenl. Zaken van Houten, ontleenen wij het volgende ter verklaring van de indiening van het wetsvoorstel. *a.* „De bezwaren welke tegen de verplichte invoering van dat vak (de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek) met 1 Januari 1893 golden en tot de wet van 30 November 1892 (*Staatsblad* n°. 292) hebben geleid, berustten voornamelijk op de onmogelijkheid, om dat onderwijs, bij gemis van eene daarvoor geschikte lokaliteit of oefenplaats, te doen geven zonder schade voor de gezondheid der leerlingen." „Het mag als zeker worden aangenomen, dat dezelfde bezwaren zich tegen de verplichte invoering met 1 Januari 1897 nagenoeg in gelijke mate zal doen gelden als voorheen. En vermits de wetgever bij het verplichtend stellen van het onderwijs in vak j met dat bezwaar blijkbaar geen rekening had gehouden, aangezien hij zich had voorgesteld, dat het onderwijs in de gewone schoollokalen. of in de open lucht, of op de speelplaats zou kunnen worden gegeven, acht de Regeering het billijk, dat door wijziging der wet daarin nader worde voorzien."

b. Naar aanleiding van de wet van 4 December 1895 (*Staatsblad* n°. 211) waarbij „de gelden zijn toegestaan, om de organisatie van het tuinbouwonderwijs ter hand te nemen overeenkomstig het in de Mem. v. Toelichting bij het ontwerp dier wet ontwikkelde plan, is het thans noodig, voorstellen te doen tot uitvoering van het in die Memorie te kennen gegeven voornemen, om voor de onderwijzers der lagere scholen de mogelijkheid te openen, eene akte van bekwaamheid voor lager onderwijs in de beginselen der tuinbouwkunde te verkrijgen."

c. „Naar aanleiding van een ten vorige jare tot stand gekomen reorganisatie van het Europeesch lager onderwijs in Nederlandsch-Indië."

Voorloopig Verslag 5 Mei 1896. Mem. v. Antwoord met nota van wijziging 16 Juni 1896. Algemeene beraadslaging 30 September 1896 en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Eerste Kamer. Ingekomen December 1896. Eindverslag 8 December. Beraadslaging 24 December en aangenomen met 46 tegen 1 stem.

(N°. 230). **WET** *van den* 28*sten December* 1896, *tot wijziging van eenige artikelen der wet tot regeling van het lager onderwijs.*

In naam van Hare Majesteit Wilhelmina enz.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is gebleken de artikelen 2, 15, 16, 42*bis*, 54*bis*, 65, 65*ter* en 66 der wet tot regeling van het lager onderwijs van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die is gewijzigd bij de wetten van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) en 13 September 1895 (*Staatsblad* n°. 159), alsmede artikel 6 der wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) te wijzigen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goed gevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

In artikel 2 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals dat artikel is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), wordt tusschen „r. de beginselen der landbouwkunde" en „s. de gymnastiek" ingelascht: „*rbis.* die der tuinbouwkunde."

Artikel 2.

In artikel 15 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals dat artikel is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) wordt onder *a* in plaats van: „*h, i, k, q, r* en *t,*" gelezen: „*h, i, k, q, r, r*bis en *t*", en onder *b* in plaats van: „*h, i, j. k, q. r, s* en *t*" gelezen: „*h, i, j, k, q, r, r*bis, *s* en *t.*"

Artikel 3.

In artikel 16 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals

dat artikel is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* nº. 175), wordt aan het tweede lid toegevoegd eene zinsnede luidende:

„Van de verplichting tot het geven van onderwijs in het vak, vermeld in artikel 2, onder *j*, kan door Gedeputeerde Staten, den districtsschoolopziener gehoord, telkens voor ten hoogste vijf jaren, vrijstelling worden verleend."

Artikel 4.

In artikel 42*bis* der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* nº. 127), zooals het is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* nº. 175), wordt zoowel in het eerste als in het tweede lid van het artikel in plaats van: „*h*, *i*, *k*, *q*, *r* en *t*", gelezen: „*h*, *i*, *k*, *q*, *r*, *r*bis en *t*."

Artikel 5.

In artikel 54*bis*, zooals dat artikel is vastgesteld bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* nº. 175) en gewijzigd bij de wet van 13 September 1895 (*Staatsblad* nº. 159), wordt in het eerste lid, sub 2º, in plaats van: „*a*—*j*, alsmede *k*", gelezen: „*a*—*i*, alsmede *k*."

Artikel 6.

In artikel 65, eerste lid, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* nº. 127), zooals dat artikel is gewijzigd bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* nº. 175), wordt in plaats van „*l*, *m*, *n*, *p*, *r* en *s*," gelezen: „*l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *r*bis en *s*."

Artikel 7.

In artikel 65*ter*, zooals dat artikel is vastgesteld bij de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* nº. 175), wordt in plaats van de zinsnede: „voor het examen, vermeld in artikel 65, onder *b*, in elk der vakken, genoemd onder *l*, *m*, *n*, *p*, *r* en *s* in artikel 2, vijf gulden," gelezen: „voor het examen, vermeld in artikel 65, onder *b*, in elk der vakken, genoemd onder *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *r*bis en *s*, in artikel 2, vijf gulden."

Artikel 8.

Aan artikel 66 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* nº. 127), wordt als tweede lid toegevoegd de volgende zinsnede:

„De akten van bekwaamheid als onderwijzer en als hoofdonderwijzer, in Nederlandsch-Indië afgegeven, — voor zooveel die zijn verkregen wegens het met goed gevolg afleggen van examens, afgenomen met gelijke eischen en, zooveel doenlijk, volgens dezelfde regelen, als voor die examens in Nederland volgens deze wet zijn vastgesteld — worden gelijkgesteld met de gelijksoortige akten, die in Nederland worden uitgereikt."

Artikel 9.

Het tweede lid van artikel 6 der wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* nº. 175) vervalt.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's Gravenhage, den 28sten December 1896.

(get.) Emma.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Van Houten.

Uitgegeven den *negen en twintigsten* December 1896.
De Minister van Justitie,
(get.) Van der Kaay.

Wet van 7 Juli 1900.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer, 1899—1900, blz. 1006, 1356, 1357.
Bijblad, bijlagen Tweede Kamer, 1899—1900, nº. 22: 1—29.
Bijblad, handelingen enz. Eerste Kamer, 1899—1900, blz. 242, 389, 430.
Ontwerp van wet ingekomen bij Koninklijke boodschap van 14 Maart 1898.

„Ouders, die niet zorgen dat hunne kinderen geregeld schoolgaan of huisonderwijs ontvangen, handelen onverantwoordelijk. maar toch zou het bedenkelijk zijn alleen op dien grond de kinderen aan het gezag hunner natuurlijke

beschermers te onttrekken en aan anderen toe te vertrouwen. Er is een ander middel om hen tot hun plicht te brengen.

In verreweg de meeste Staten van ons werelddeel is een ontkennend antwoord gegeven op de vraag, of aan ouders de vrijheid mag worden gelaten, om hun kinderen van de voor allen noodzakelijke kundigheden, van het meest noodzakelijke onderricht — een integreerend deel van alle opvoeding — verstoken te laten; bijna overal is de leerplicht ingevoerd.

Bij ons te lande is ook sinds jaren op invoering van leerplicht aangedrongen, maar tot heden tevergeefs."

(Memorie van Toelichting, geteekend de Minister van Binnenlandsche Zaken, H. Goeman Borgesius.)

Voorloopig Verslag vastgesteld 8 Juli 1898 (Bijlagen 1897—1898).

Bij geleidenden brief van 3 Maart 1899 zond de Minister een Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag met een gewijzigd ontwerp van wet.

Het Voorloopig Verslag naar aanleiding van de nieuwe overweging in de Afdeelingen is vastgesteld 16 Juni 1899.

Bij brief van 9 September 1899 zond de Minister een Memorie van Antwoord op het Voorl. Verslag naar aanl. van de nieuwe overweging in de Afdeelingen met Nota van wijzigingen in het wetsontwerp. (Bijlagen 1898—99).

Het Eindverslag is vastgesteld 26 September 1899.

Het is te vinden in Bijlagen 1899—1900. Tevens bevatten deze 't Verslag der Commissie van Rapporteurs omtrent de in hare handen gestelde verzoekschriften, — het tweede Verslag dier Commissie, — de voorgestelde Amendementen, — den tekst der wet, zooals die luidt na de daarin tot en met 23 Maart 1900 gebrachte wijzigingen, en Wijzigingen, voorgesteld door de Regeering in overleg met de Commissie van Rapporteurs.

De behandeling van het Wetsontwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal had plaats op 28 Februari, 1, 2, 6, 7, 8, 9, 13, 14, 15, 16, 20, 21 en 22 Maart, terwijl de eindstemming bepaald werd op 30 Maart 1900. Het ontwerp werd aangenomen met 50 tegen 49 stemmen.

Het door de Tweede Kamer aangenomen ontwerp van wet kwam bij de Eerste Kamer in 2 April 1900.

Het Eindverslag, waarbij de Memorie van Antwoord van den Min. v. Binn. Zaken, werd vastgesteld 27 Juni.

Den 5den Juli 1900 had de beraadslaging plaats en werd het wetsontwerp aangenomen met 33 tegen 16 stemmen.

(N°. 111.) WET *van den 7den Juli* 1900, *houdende bepalingen tot regeling van den leerplicht.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is, door wettelijke bepalingen tot beteugeling van het school- en leerverzuim en tot verzekering van de gelegenheid om herhalingsonderwijs te ontvangen, te bevorderen, dat kinderen behoorlijk lager onderwijs genieten;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Titel I.

Van het gewoon lager onderwijs.

Art. 1. Ouders, voogden en anderen, krachtens wet of overeenkomst met de verzorging van kinderen belast, zijn verplicht, voor zoover die kinderen bij hen, in de inrichting onder hun beheer of met hen bij anderen inwonen, zorg te dragen, dat aan die kinderen gedurende den tijd en overeenkomstig de regelen, in deze wet gesteld, voldoende lager onderwijs wordt verstrekt.

Deze verplichting wordt door hen nageleefd:

1°. òf door te zorgen, dat het kind als leerling op eene lagere school wordt geplaatst en dat het die school geregeld bezoekt;

2°. òf door aan het kind huisonderwijs te verstrekken of te doen verstrekken.

Art. 2. Onder lagere scholen, bedoeld in artikel 1, worden verstaan alle scholen voor lager onderwijs, hetzij openbare, hetzij bijzondere, waar onderwijs wordt gegeven in de vakken, vermeld onder *a—h* in artikel 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs.

Het schoolbezoek wordt geacht geregeld plaats te vinden, indien gedurende twee achtereenvolgende maanden niet meer dan twee schooltijden zonder geldige reden worden verzuimd.

Het huisonderwijs, bedoeld sub 2°. in artikel 1, omvat de vakken, genoemd onder *a—g* in artikel 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs in verband met een goeden leergang.

Art. 3. De verplichting om, voor zoover aan schoolonderwijs de voorkeur gegeven wordt, te zorgen, dat het kind op eene lagere school wordt geplaatst, vangt aan uiterlijk, zoodra het den leeftijd van zeven jaren heeft bereikt.

Deze verplichting eindigt, zoodra het kind zes jaren leerling eener lagere school is geweest en het alle klassen doorloopen heeft, of, voor zoover het onderwijs gegeven wordt in klassen, die samen een langeren leertijd dan zes jaren innemen, zoovele klassen, als samen een leertijd van zes jaren omvatten, met dien verstande, dat in het laatste geval de verplichting niet eindigt, voordat het kind den twaalfjarigen leeftijd bereikt en de klasse, waarin het bij het bereiken van dien leeftijd geplaatst was, doorloopen heeft. Een kind, dat bij zijne toelating op de school terstond in eene hoogere klasse wordt geplaatst, wordt geacht den leertijd, dien de lagere klasse of klassen innemen, doorloopen te hebben.

De verplichting eindigt in ieder geval, indien het kind de klasse heeft doorloopen, waarin het bij het bereiken van den dertienjarigen leeftijd was geplaatst.

Art. 4. De verplichting om, voor zoover aan huisonderwijs de voorkeur gegeven wordt, te zorgen, dat aan het kind zoodanig onderwijs wordt verstrekt, vangt aan uiterlijk, zoodra het kind den leeftijd van zeven jaren heeft bereikt.

Ten aanzien van een kind, waaraan vóór of sinds het bereiken van het zesde levensjaar huisonderwijs in den zin dezer wet wordt verstrekt, eindigt deze verplichting bij het bereiken van den leeftijd van twaalf jaren, indien het kind alsdan zes achtereenvolgende jaren onderwijs heeft genoten.

Ten aanzien van een kind, dat op een later tijdstip, dan in het vorige lid bedoeld, aanvangt huisonderwijs te genieten, eindigt de verplichting bij het bereiken van den leeftijd van dertien jaren.

Ouders, voogden en andere in artikel 1 genoemde verzorgers worden geacht niet aan hunne verplichting tot het verstrekken van huisonderwijs te voldoen, zoolang zij niet aan den burgemeester hunner woonplaats bij eene door hen onderteekende verklaring opgave hebben gedaan van:

1°. de vakken, waarin de kinderen huisonderwijs genieten;

2°. *a.* de namen der kinderen, met bijvoeging van de voornamen, dagteekening van geboorte en plaats van werkelijk verblijf, alsmede de plaats, waar het onderwijs wordt gegeven;

b. de namen en voornamen van hen, door wie het onderwijs wordt gegeven. Is op laatstgenoemden artikel 7 of artikel 15, sub *a*, der wet tot regeling van het lager onderwijs toepasselijk, zoo wordt zulks mede vermeld.

Deze verklaring, welke door hen, die het onderwijs geven, mede onderteekend moet worden, wordt ieder jaar vóór 1 Februari opnieuw ingediend.

Van verandering in de personen, door wie het onderwijs wordt gegeven, wordt binnen acht en twintig dagen aan den burgemeester mededeeling gedaan.

Door Ons wordt bepaald, op welke wijze die opgaven behooren te geschieden, en hoe zij ter kennis van den arrondissements-schoolopziener worden gebracht.

Art. 5. De verplichting om te zorgen, dat het kind de school, waar het als leerling is ingeschreven, geregeld bezoekt, vangt aan met den dag, waarop het voor het eerst op de school kan plaats nemen.

Art. 6. De verplichting, in artikel 1 bedoeld, wordt niet nagekomen:

1°. zoolang het kind, den leeftijd van zeven jaren bereikt hebbende, en nog niet op grond van dertienjarigen leeftijd ingevolge artikel 3, derde lid, buiten de leerverplichting vallende, niet als leerling op eene lagere school is geplaatst, noch huisonderwijs geniet overeenkomstig de regelen der wet, terwijl niet blijkt, noch van het vroeger verstrijken van den leerplichtigen leeftijd ingevolge artikel 3, tweede lid, of artikel 4, tweede lid, noch van eenige wettelijke vrijstelling;

2°. zoo dikwijls het kind, dat als leerling op eene lagere school geplaatst is en nog niet op grond van artikel 3, tweede of derde lid, buiten de leerverplichting valt, die school niet geregeld bezoekt, terwijl niet blijkt van eenige geldige reden van tijdelijk schoolverzuim, noch dat de voor het nakomen der verplichting aansprakelijke persoon het redelijkerwijs mogelijke deed om het schoolverzuim te voorkomen.

Art. 7. Ouders, voogden en andere in artikel 1 genoemde verzorgers zijn van de naleving der in artikel 1 opgelegde verplichting vrijgesteld, zoolang:

1°. zij eene vaste woonplaats missen;

2°. zij de kinderen eene inrichting van onderwijs doen bezoeken, die geacht wordt tot het hooger of middelbaar onderwijs te behooren en waar de kinderen buiten de avonduren ten minste zestien uren per week onderwijs ontvangen;

3°. zij tegen het onderwijs op alle, binnen den afstand van 5 kilometer van de woning gelegen, lagere scholen, waar voor de kinderen plaats te verkrijgen is, overwegend bezwaar hebben;

4°. zij voor de kinderen op eenige, binnen den afstand van 4 kilometer van de woning gelegen, lagere school, ondanks aanvrage tot toelating, geene plaatsing kunnen verkrijgen;

5°. het tijdstip voor toelating van leerlingen niet aangebroken is op de lagere school, waar toezegging van plaatsing is verkregen;

6°. een wettelijk voorschrift het bezoeken van de lagere scholen verbiedt;

7°. de kinderen, volgens schriftelijke verklaring van eenen geneeskundige. ongeschikt zijn voor het bezoeken eener lagere school of eener binnen den afstand van 4 kilometer van de woning gelegen lagere school.

De afstand, bedoeld in 3°., 4°. en 7°. van dit artikel, wordt gemeten langs den kortsten gebruikelijken weg.

Art. 8. Zij, die langer dan acht en twintig dagen achtereen in eene gemeente verblijf houden, worden, onverschillig of zij daar vertoeven in eene woning, tent, vaar- of voertuig, voor de toepassing dezer wet geacht in die gemeente eene vaste woonplaats te hebben tot aan den dag, dat zij die gemeente weder verlaten, tenzij zij elders eene vaste woonplaats hebben, waar de kinderen schoolgaan.

Art. 9. Ouders, voogden en andere in artikel 1 genoemde verzorgers, die eene vaste woonplaats hebben, kunnen zich niet beroepen op eenige vrijstelling van de naleving der in artikel 1 opgelegde verplichting, zoolang zij niet aan den burgemeester hunner woonplaats hebben kennis gegeven, voor welk kind en op welken grond zij op vrijstelling aanspraak meenen te mogen maken.

Deze kennisgeving moet, zoolang de aanspraak op vrijstelling blijft voortduren en de kinderen nog in den leerplichtigen leeftijd vallen, telkens na verloop van twaalf maanden op nieuw worden ingediend.

Door Ons wordt bepaald, op welke wijze die kennisgevingen behooren te geschieden en hoe zij ter kennis van den arrondissements-schoolopziener zullen worden gebracht.

Tevens wordt door Ons bepaald, door wie en op welke wijze de namen der kinderen, die voor plaatsing op eene lagere school aangegeven, maar nog niet toegelaten zijn, ter kennis van den arrondissements-schoolopziener worden gebracht.

Art. 10. Ouders, voogden en andere in artikel 1 genoemde verzorgers kunnen zich op de vrijstelling, sub 3°. van artikel 7 genoemd, alleen beroepen, indien zij aan de kennisgeving, bedoeld in artikel 9, eerste en tweede lid, de schriftelijke verklaring hebben toegevoegd, dat zij tegen het onderwijs op de, binnen den

afstand van 4 kilometer van de woning gelegen scholen, waarop voor de kinderen plaats te verkrijgen is, zoo overwegend bezwaar hebben, dat zij hunne kinderen voorloopig liever van het door de wet geverderde onderwijs verstoken laten, dan hen aan een dier scholen toe te vertrouwen.

Deze verklaring moet, om geldig te zijn, ook de handteekening dragen van den arrondissements-schoolopziener. Deze ambtenaar is verplicht, binnen acht en twintig dagen na aanvrage, door het stellen zijner handteekening, zijne medewerking te verleenen.

Wanneer den schoolopziener blijkt, dat het kind op de school of eene der scholen, waartegen bezwaar wordt gemaakt, gedurende het jaar, voorafgaande aan de dagteekening der verklaring, geplaatst is geweest en hij overtuigd is, dat geen ernstig bezwaar tegen het onderwijs, maar eenige andere reden tot aanvraag om vrijstelling heeft geleid, weigert hij zijne medewerking.

Indien de arrondissements-schoolopziener zijne mede-onderteekening eener verklaring weigert, geeft hij daarvan onmiddellijk met opgave van redenen kennis aan den belanghebbende. Deze kan binnen veertien dagen, nadat de weigering te zijner kennis is gebracht, in hooger beroep komen bij den districtsschoolopziener, die binnen drie weken beslist. Bij gunstige beslissing plaatst deze ambtenaar zijne handteekening op de verklaring. Hij geeft onverwijld van zijne beslissing kennis aan den belanghebbende en aan den arrondissementsschoolopziener.

Tot aan den dag, waarop de eindbeslissing te hunner kennis wordt gebracht, zijn de ouders, voogden of andere in artikel 1 genoemde verzorgers van de verplichting, bedoeld in artikel 1, vrijgesteld.

Art. 11. Een kind, dat op eene lagere school geplaatst is, mag op aanvrage van den, ingevolge artikel 1 voor zijn onderricht aansprakelijken persoon door het hoofd der school van de lijst der leerlingen worden afgevoerd, behoudens de volgende bepalingen.

Gedurende den in artikel 3 omschreven leerplichtigen leeftijd is het hoofd der school bevoegd aan eene dergelijke aanvrage geen gevolg te geven, wanneer zij gedaan wordt om andere dan eene der volgende redenen:

1°. wegens vertrek van het kind naar eene andere gemeente ter inwoning, terwijl aan het hoofd der school blijkt, dat dit vertrek heeft plaats gehad of aanstaande is;

2°. wegens voorgenomen plaatsing van het kind op eene andere school, terwijl aan het hoofd der school blijkt, dat zoodanige verplaatsing binnen veertien dagen zal geschieden;

3°. wegens het voornemen, om aan het kind huisonderwijs te doen verstrekken, terwijl aan het hoofd der school blijkt, dat aan de voorschriften van artikel 4 is of zal worden voldaan;

4°. wegens eene der vrijstellingen bedoeld in artikel 7, terwijl aan het hoofd der school blijkt, dat aan de voorschriften der artikelen 9 en 10 is voldaan.

In de gevallen, onder 1°. tot en met 3°. in het vorige lid van dit artikel bedoeld, is het hoofd der school bevoegd voorloopig, voor ten hoogste veertien dagen, schriftelijk verlof te geven, dat het kind de school niet bezoeke, en het afvoeren van het kind van de lijst der leerlingen uit te stellen, tot dat hem zal gebleken zijn, dat het kind in eene andere gemeente woont, het op eene andere school geplaatst is, dat het huisonderwijs geniet, terwijl, dat aan de voorschriften van artikel 4 is voldaan.

Het hoofd eener openbare lagere school is niet bevoegd, een kind gedurende den in artikel 3 omschreven leerplichtigen leeftijd om andere dan eene der in het tweede lid van dit artikel onder 1°. tot en met 4°. genoemde redenen van de lijst der leerlingen af te voeren, dan met toestemming van den arrondissements-schoolopziener.

Een kind, dat ingevolge artikel 20, § 4, ambtshalve is ingeschreven, mag gedurende de eerste zes maanden, nadat het op de school geplaatst is, zonder toestemming van den arrondissements-schoolopziener van de lijst der leerlingen niet worden afgevoerd dan in de gevallen, onder 1°., 2°. en 3°. in het tweede lid van dit artikel bedoeld.

Art. 12. Geldige redenen van tijdelijk schoolverzuim zijn:

1°. tijdelijke sluiting van de school of schorsing van het onderwijs;

2°. een wettelijk voorschrift, hetwelk het bezoeken van de school tijdelijk verbiedt;

3°. tijdelijke wegzending van de school als tuchtmaatregel;

4°. vergunning om de school tijdelijk niet te bezoeken ten behoeve van werkzaamheden in of voor de bedrijven van landbouw, tuinbouw, veehouderij of veenderij, verleend door den schoolopziener op grond van artikel 13;

5°. ongesteldheid van het kind, vervulling van godsdienstplichten of andere ernstige omstandigheden, die als geldige redenen kunnen worden beschouwd.

Art. 13. Ten behoeve van werkzaamheden in of voor de bedrijven van landbouw, tuinbouw, veehouderij of veenderij kan door den arrondissements-schoolopziener voor kinderen, die in de laatste zes maanden, voorafgaande aan de aanvrage, de school geregeld hebben bezocht, jaarlijks voor ten hoogste zes weken, ongerekend de vacantiën, vergund worden de school tijdelijk niet te bezoeken. Die vergunning kan door den schoolopziener worden ingetrokken wegens niet geregeld schoolbezoek na de aanvrage gepleegd.

Van de beslissing van den arrondissements-schoolopziener wordt onmiddellijk kennis gegeven aan den belanghebbende. Bij afwijzing wordt de beslissing met redenen omkleed.

Ouders, voogden of andere in artikel 1 genoemde verzorgers kunnen binnen veertien dagen, nadat de afwijzende beschikking te hunner kennis is gebracht, in hooger beroep komen bij den districts-schoolopziener.

Van de verleende vergunningen wordt onverwijld mededeeling gedaan aan het hoofd der school, waar de kinderen zijn ingeschreven. Door den Minister met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs belast, wordt bepaald, op welke wijze van de vergunningen mededeeling wordt gedaan aan den inspecteur en aan de andere daarbij betrokken autoriteiten.

De inspecteur zendt jaarlijks vóór 1 Februari aan den Minister met de uitvoering van de wet tot regeling van het lager onderwijs belast, eene opgave van het getal der gedurende het vorige jaar in ieder arrondissement verleende vergunningen, met mededeeling van den duur, waarvoor ze zijn toegestaan.

Art. 14. De vergunningen, bedoeld in het vorige artikel, worden alleen geweigerd:

1°. op grond van niet geregeld schoolbezoek gedurende de laatste zes maanden, voorafgaande aan de aanvrage;

2°. indien er gegronde reden is om te vermoeden, dat van de vergunning geen gebruik zal worden gemaakt voor het doel, in het eerste lid van artikel 13 omschreven;

3°. indien het kind den leeftijd van tien jaren nog niet heeft bereikt.

Art. 15. De gemeenteraad is bevoegd, voor de geheele of voor bepaalde deelen der gemeente, bij verordening den tijd of de tijden te regelen binnen welke, met uitsluiting van de overige tijden van het jaar, de vergunningen, bedoeld in het eerste lid van artikel 13, kunnen worden verleend.

Over elk daartoe strekkend voorstel wordt, vóór dat het in den raad in behandeling komt, de arrondissements-schoolopziener gehoord.

Art. 16. Het hoofd der school is bevoegd aan de leerlingen schriftelijk verlof te verleenen de school tijdelijk niet te bezoeken:

1°. voor onbepaalden tijd wegens ongesteldheid van het kind;

2°. voor een bepaalden tijd wegens eene der andere redenen, vermeld en bedoeld in artikel 12, sub 5°.

Het onder 2°. bedoelde verlof behoeft, indien het ten aanzien van hetzelfde kind voor meer dan tien schooltijden in acht en twintig dagen verleend wordt, de bekrachtiging van den arrondissements-schoolopziener.

Acht het hoofd der school een schoolverzuim, waarvoor door hem verlof niet werd verleend, wegens eene der in artikel 12 vermelde en bedoelde redenen gewettigd of verschoonbaar, dan doet hij daarvan mededeeling aan den arrondissements-schoolopziener, ingevolge de bepalingen van artikel 19.

Een verzuim, waaromtrent binnen acht dagen bij het hoofd der school

geen bericht is ingekomen met opgave van redenen, wordt door dezen niet als verschoonbaar aangeteekend.

Art. 17. De arrondissements-schoolopziener is bevoegd een schoolverzuim, waarvoor ingevolge artikel 16 geen verlof is verleend, wegens een der in artikel 12 vermelde en bedoelde redenen te verschoonen of gewettigd te verklaren.

De arrondissements-schoolopziener houdt in een register aanteekening van de gevallen, waarin verlof, om de school tijdelijk niet te bezoeken, verleend is, en van die waarin door hem schoolverzuim is verschoond of gewettigd verklaard, met vermelding van de redenen die tot het een en ander hebben geleid.

Door Ons worden voorschriften gegeven omtrent de inrichting van bovenbedoeld register en omtrent de wijze, waarop het in zijn geheel of bij uittreksel ter kennis zal worden gebracht van door Ons aan te wijzen autoriteiten.

Art. 18. Jaarlijks vóór 15 Januari maken burgemeester en wethouders in dubbel eene alphabetische lijst, al of niet naar leeftijdsjaren ingericht, op van de kinderen, welke zich op den eersten dag der maand Januari in de gemeente bevonden en die in den loop van dat jaar den leeftijd van zeven tot dertien jaren bereikt hebben of zullen volbrengen.

De lijst bevat de namen der kinderen, met bijvoeging van de voornamen, het geslacht, dagteekening van geboorte en plaats van werkelijk verblijf.

Van kinderen van bovengenoemden leeftijd, die zich in den loop van het jaar in de gemeente komen vestigen, die daar in den zin van artikel 8 verblijf houden, die de gemeente verlaten, die van plaats van werkelijk verblijf binnen de gemeente veranderen of die overlijden, wordt in de lijst, met inachtneming der voorschriften van het tweede lid van dit artikel voortdurend aanteekening gehouden.

Het eene dubbel der lijst wordt vóór 1 Februari gezonden aan den arrondissements-schoolopziener, wien bovendien, binnen veertien dagen na het verstrijken van iedere maand, mededeeling wordt gedaan van de, gedurende die maand, gemaakte aanteekeningen, in het vorige lid omschreven.

Indien de gemeente tot het ambtsgebied van meer dan één arrondissements-schoolopziener behoort, wordt van de lijst, welke alsdan arrondissementsgewijze ingericht is, en waarvan alsdan overeenkomstig de behoefte meer dan twee exemplaren worden vervaardigd, aan iederen arrondissements-schoolopziener een exemplaar gezonden en mededeeling gedaan van alle daarop gemaakte aanteekeningen.

Art. 19. Jaarlijks vóór 22 Januari maken de hoofden der openbare en bijzondere lagere scholen in dubbel eene alphabetische lijst op van de op den vijftienden dag dier maand bij hen schoolgaande kinderen, met afzonderlijke vermelding van die kinderen, die niet meer vallen onder de bepalingen van de artikelen 3 en 5.

De lijst bevat de namen der kinderen, met bijvoeging van de voornamen, het geslacht, dagteekening van geboorte en plaats van werkelijk verblijf en in geval van ambtshalve inschrijving van deze omstandigheid. Indien de plaats van werkelijk verblijf is gelegen in een ander arrondissement dan dat, waartoe de school behoort, wordt daarvan in de lijst melding gemaakt.

Op de lijst wordt voortdurend aanteekening gehouden van de toelating en de afschrijving van kinderen, alsmede van de redenen, welke tot de afschrijving hebben geleid; voorts van iederen verzuimden schooltijd, met vermelding van redenen, die tot verzuim hebben geleid, van ieder ingevolge artikel 16 verleend verlof en van ieder verzuim, hetwelk het hoofd der school ingevolge artikel 16, voorlaatste lid, gewettigd of verschoonbaar acht.

Het dubbel der lijst wordt vóór 1 Februari gezonden aan den arrondissements-schoolopziener, wien bovendien wekelijks mededeeling wordt gedaan van de, in de afgeloopen week gemaakte, aanteekeningen, in het vorige lid omschreven.

Deze mededeelingen geschieden schriftelijk en worden, voor zooveel de verzuimde schooltijden betreft, indien de leerling in eene andere klasse geplaatst is dan in die waarin het hoofd der school het onderwijs geeft, door den onderwijzer der klasse mede onderteekend.

De schoolopziener is verplicht, de hoofden der scholen bij niet inzending of onvolledige inzending der lijsten en mededeelingen aan te manen binnen een door hem gestelden termijn alsnog aan hunne verplichting te voldoen.

Art. 20. § 1. Zoodra de arrondissements-schoolopziener de lijsten, bedoeld in de artikelen 18 en 19, alsmede de kennisgevingen en opgaven, bedoeld in de artikelen 4 en 9 heeft ontvangen, gaat hij na, welke kinderen, die in den bij de artikelen 3 en 4 aangegeven leerplichtigen leeftijd vallen, niet op eene lagere school geplaatst of voor plaatsing aangegeven zijn en geen huisonderwijs genieten.

Blijkt hem bij zijn onderzoek, dat ten aanzien van een kind, bedoeld in het eerste lid van deze paragraaf, een grond van vrijstelling ingevolge artikel 7 niet aanwezig is, dan maant hij den naar artikel 1 aansprakelijken persoon schriftelijk aan, zoo spoedig mogelijk aan de verplichting hem bij de wet opgelegd, te voldoen.

§ 2. Bevindt de arrondissements-schoolopziener, dat aan de bij de vorige paragraaf bedoelde aanmaning na veertien dagen nog niet is voldaan, dan wordt daarvan door hem zoo spoedig mogelijk kennis gegeven aan de commissie tot wering van schoolverzuim.

Binnen acht dagen na ontvangst van de in het eerste lid dezer paragraaf bedoelde kennisgeving, wordt de naar artikel 1 aansprakelijke persoon door de commissie tot wering van schoolverzuim schriftelijk opgeroepen.

Tusschen de oproeping en den daarbij aangezegden dag van verschijning moeten ten minste acht vrije dagen verloopen.

De naar artikel 1 aansprakelijke persoon, voor de commissie tot wering van schoolverzuim verschenen, wordt op zijne verplichting gewezen en tegen het laten voortduren der overtreding ernstig gewaarschuwd.

Indien de opgeroepene niet is verschenen wordt hem gelijke waarschuwing schriftelijk toegezonden.

De arrondissements-schoolopziener ontvangt onverwijld mededeeling, dat en op welken tijd de waarschuwing heeft plaats gehad.

§ 3. Bevindt de arrondissements-schoolopziener, dat de overtreding, omschreven in artikel 1 en artikel 6, sub 1°. voortduurt, nadat veertien dagen zijn verloopen sinds de in de vorige paragraaf bedoelde waarschuwing tot den overtreder is gericht of gezonden, dan zegt hij dezen schriftelijk aan, dat het kind ambtshalve als leerling eener lagere school wordt ingeschreven, dat daarmede de administratieve behandeling zijner overtreding is afgesloten, en dat hij bij niet nakoming zijner verplichting, om te zorgen voor geregeld schoolbezoek, te dier zake voor den strafrechter zal worden vervolgd.

§ 4. Te gelijker tijd geeft hij van de in de vorige paragraaf bedoelde aanzegging kennis aan de commissie tot wering van schoolverzuim, die na de ontvangst dezer kennisgeving zoo spoedig mogelijk zorg draagt, dat het kind ambtshalve als leerling eener lagere school wordt ingeschreven. Bij de keuze der school wordt met den wensch van den belanghebbende, indien daarvan blijkt, zooveel mogelijk rekening gehouden.

Van de ambtshalve inschrijving wordt aan den arrondissements-schoolopziener en aan den volgens artikel 1 aansprakelijken persoon kennis gegeven, met vermelding van de school en van het tijdstip, waarop het kind als leerling wordt geplaatst.

Ten aanzien van een kind, dat ambtshalve op eene school is ingeschreven, geldt de voor die school bestaande regeling omtrent de heffing van schoolgeld.

Art. 21. § 1. Bevindt de arrondissements-schoolopziener bij het onderzoek der hem toegezonden lijsten en mededeelingen, dat ten aanzien van eenigen leerling geen geregeld schoolbezoek heeft plaats gevonden, zonder dat verlof is verleend, of eene andere reden het verzuim wettigt of verschoonbaar maakt, dan maant hij den naar artikel 1 aansprakelijken persoon zoo spoedig mogelijk schriftelijk aan, om in het vervolg aan de hem bij de wet opgelegde verplichtingen te voldoen.

§ 2. Bevindt de arrondissements-schoolopziener, dat de overtreding, omschreven in artikel 1 en artikel 6, sub 2°., herhaald is binnen zes maanden, nadat de bij de vorige paragraaf bedoelde aanmaning ter kennis van den naar

artikel 1 aansprakelijken persoon is gebracht, dan wordt daarvan door hem zoo spoedig mogelijk, nadat de herhaling hem is gebleken, kennis gegeven aan de commissie tot wering van schoolverzuim.

Binnen acht dagen na ontvangst van de, in het eerste lid dezer paragraaf bedoelde, kennisgeving wordt de naar artikel 1 aansprakelijke persoon door de commissie tot wering van schoolverzuim schriftelijk opgeroepen.

Tusschen de oproeping en den daarbij aangezegden dag van verschijning moeten ten minste acht vrije dagen verloopen.

De naar artikel 1 aansprakelijke persoon voor de commissie tot wering van schoolverzuim verschenen, wordt op zijne verplichting gewezen en tegen herhaling der nalatigheid ernstig gewaarschuwd.

Indien de opgeroepene niet verschijnt wordt de naar artikel 1 aansprakelijke persoon door de commissie tot wering van schoolverzuim onverwijld langs anderen weg, op de wijze door haar het meest wenschelijk gevonden, op zijne verplichting gewezen en tegen herhaling der nalatigheid ernstig gewaarschuwd.

De arrondissements-schoolopziener ontvangt onverwijld mededeeling van den dag, waarop de waarschuwing overeenkomstig het vierde of vijfde lid dezer paragraaf heeft plaats gehad.

§ 3. Bevindt de arrondissements-schoolopziener, dat overtreding van artikel 1 en artikel 6, sub 2°., herhaald is binnen zes maanden, nadat de in de vorige paragraaf bedoelde waarschuwing heeft plaats gehad, dan zendt hij den naar artikel 1 aansprakelijken persoon eene schriftelijke aanzegging, dat de administratieve behandeling van zijne overtredingen met betrekking tot het in de aanzegging met name te noemen kind is afgesloten, dat hij hieraan wordt herinnerd, omdat door hem opnieuw eene overtreding is begaan, dat deze overtreding nog niet strafrechterlijk wordt vervolgd, doch dat ter zake van de eerstvolgende overtreding welke binnen zes maanden gepleegd mocht worden, en van verdere overtredingen na deze, proces-verbaal zal worden opgemaakt.

Bij algemeenen maatregel van bestuur worden voorschriften gegeven omtrent de wijze van uitreiking der in deze paragraaf bedoelde aanzegging aan den aansprakelijken persoon.

§ 4. Bevindt de arrondissements-schoolopziener, dat de in artikel 1 en artikel 6, sub 2°., omschreven overtreding ten aanzien van hetzelfde kind opnieuw gepleegd is binnen zes maanden, nadat de in de vorige paragraaf bedoelde aanzegging den overtreder werd toegezonden, dan doet hij ten aanzien van deze en volgende overtredingen proces-verbaal van zijne bevinding en van de in de vorige paragraaf bedoelde aanzegging aan den bevoegden ambtenaar van het openbaar ministerie toekomen. Daarbij doet hij mededeeling van de redenen van het schoolverzuim, voor zoover die hem bekend zijn.

§ 5. Indien sinds de aanzegging, in § 3 bedoeld, zes maanden verstreken zijn, zonder dat door denzelfden persoon eene nieuwe overtreding ten aanzien van hetzelfde kind is gepleegd, dan wordt bij eene latere overtreding opnieuw gehandeld overeenkomstig de §§ 1 en met 3 van dit artikel.

Indien sinds het plegen van eene overtreding, ter zake waarvan eene onherroepelijke veroordeeling plaats had of de veroordeelde de boete vrijwillig heeft betaald, een jaar verstreken is, zonder dat door denzelfden persoon ten aanzien van hetzelfde kind eene nieuwe overtreding gepleegd is, dan wordt bij eene latere overtreding opnieuw gehandeld als bij het vorige lid dezer paragraaf is bepaald.

§ 6. De administratieve maatregelen in de §§ 1 tot en met 3 van dit artikel omschreven, zijn niet toepasselijk bij eene overtreding, bedoeld in artikel 1 en artikel 6, sub 2°., gepleegd ten aanzien van een kind dat ambtshalve als leerling eener lagere school is ingeschreven, binnen zes maanden na den dag waarop het kind geacht wordt tot de schoolbevolking te behooren.

Ten aanzien van zoodanige overtreding doet de arrondissements-schoolopziener aanstonds proces-verbaal zijner bevinding aan den bevoegden ambtenaar van het openbaar ministerie toekomen, met bijvoeging van een uittreksel uit de lijsten en mededeelingen, bedoeld in artikel 19, voor zooveel het aangebrachte geval betreft.

Art. 22. De gemeenteraad benoemt een of meer commissiën, die den arrondissements-schoolopziener bijstaan bij het verrichten der werkzaamheden, bedoeld in de artikelen 20 en 21.

De commissiën worden benoemd uit:

1°. de in de gemeente wonende ouders, voogden en andere in artikel 1 genoemde verzorgers der in de gemeente op eene lagere school ingeschreven kinderen;

2°. de meerderjarige onderwijzers, die aan eene openbare lagere school in de gemeente werkzaam zijn;

3°. de meerderjarige onderwijzers, die aan eene bijzondere lagere school in de gemeente werkzaam zijn;

4°. de overige meerderjarige inwoners der gemeente, voor zoover zij niet onder een der vorige categorieën vallen.

In iedere commissie worden, zooveel mogelijk, alle onder 1°. tot en met 4°. aangegeven categorieën vertegenwoordigd.

Deze commissiën dragen den naam van: *commissiën tot wering van schoolverzuim.*

Wordt in eene gemeente meer dan eene commissie ingesteld, dan wordt iedere commissie voor een bepaald aangewezen deel der gemeente benoemd.

De gemeenteraad bepaalt het aantal leden der in de gemeente in te stellen commissie of commissiën, met dien verstande dat het aantal leden van ééne commissie nergens meer mag bedragen dan negen.

De leden worden benoemd voor den tijd van drie jaren. De aftredenden zijn weder benoembaar.

Indien de gemeenteraad binnen drie maanden na het tijdstip van het in werking treden dezer wet geene commissie tot wering van schoolverzuim heeft ingesteld of in eene in de commissie opengevallen plaats niet binnen drie maanden heeft voorzien, geschiedt de benoeming of aanvulling der commissie door Onzen Commissaris in de provincie.

De werkkring dezer commissiën wordt geregeld bij algemeenen maatregel van bestuur.

Blijft de commissie in gebreke de haar opgedragen werkzaamheden te vervullen, dan treden ter vervulling daarvan burgemeester en wethouders in hare plaats op, naar regelen, bij algemeenen maatregel van bestuur te stellen.

Art. 23. § 1. Met geldboete van ten hoogste vijftien gulden worden gestraft ouders, voogden en andere in artikel 1 genoemde verzorgers, die eene in artikel 1 en artikel 6, sub 2°., omschreven overtreding plegen in een van de volgende gevallen:

1°. indien de overtreding betreft een kind, dat ambtshalve als leerling eener lagere school is ingeschreven, en de overtreding gepleegd wordt binnen zes maanden na den dag, waarop het kind geacht wordt tot de schoolbevolking te behooren;

2°. indien den overtreder de aanzegging bedoeld in artikel 21, § 3, is toegezonden, de overtreding het kind betreft, waarop die aanzegging betrekking had, en de overtreding gepleegd wordt binnen zes maanden, nadat den overtreder de aanzegging toegezonden is;

3°. indien de overtreder te voren ingevolge 1°. of 2°. van deze paragraaf onherroepelijk veroordeeld werd of de boete vrijwillig heeft betaald, de overtreding gepleegd wordt binnen een jaar na die, welke tot de veroordeeling geleid heeft, en zij hetzelfde kind betreft;

4°. indien de overtreder te voren ingevolge 3°. van deze paragraaf onherroepelijk veroordeeld werd of de boete vrijwillig heeft betaald, de latere overtreding gepleegd wordt binnen een jaar na die, welke tot de veroordeeling geleid heeft, en zij hetzelfde kind betreft.

§ 2. Indien tijdens het plegen van de overtreding nog geen zes maanden verloopen zijn sedert eene vroegere veroordeeling van den schuldige wegens eene der overtredingen in de eerste paragraaf van dit artikel bedoeld ten aanzien van hetzelfde kind onherroepelijk is geworden of de veroordeelde de boete vrijwillig heeft betaald, wordt hij gestraft met geldboete van ten hoogste vijftig gulden.

Bij tweede of volgende herhaling, gepleegd ten aanzien van hetzelfde kind, telkens binnen zes maanden nadat de laatste veroordeeling onherroepelijk is geworden of de veroordeelde de boete vrijwillig heeft betaald, kan in plaats van de geldboete hechtenis van ten hoogste zeven dagen worden opgelegd.

Art. 24. Het hoofd der school, dat niet voldoet aan de aanmaning, bedoeld in artikel 19, laatste lid, wordt gestraft met geldboete van ten hoogste vijftien gulden.

Indien tijdens het plegen van deze overtreding nog geen jaar verloopen is, sedert eene vroegere veroordeeling van den schuldige wegens eene overtreding, bedoeld in het eerste lid van dit artikel, onherroepelijk is geworden of de veroordeelde de boete vrijwillig heeft betaald, wordt hij gestraft met geldboete van ten hoogste vijftig gulden.

Bij tweede of volgende herhaling, gepleegd telkens binnen een jaar, nadat de laatste veroordeeling onherroepelijk is geworden of de veroordeelde de boete vrijwillig heeft betaald, wordt eene geldboete van ten hoogste honderd gulden opgelegd.

Art. 25. De arrondissements-schoolopziener is bevoegd aan ouders, voogden en andere in artikel 1 genoemde verzorgers, die aan hunne in artikel 1 bedoelde verplichting door het geven van huisonderwijs voldoen, schriftelijke inlichtingen te vragen omtrent den tijd gedurende welken de kinderen lager huisonderwijs ontvangen in de verschillende vakken. De naar artikel 1 aansprakelijke persoon is verplicht die inlichtingen te verschaffen. De arrondissements-schoolopziener is bevoegd te verzoeken tot de lessen te worden toegelaten. [1])

Hij is bevoegd eenmaal in het jaar de in het eerste lid bedoelde kinderen op te roepen, ten einde te onderzoeken, of hun voldoend onderwijs wordt verstrekt en de vakken, welke dat onderwijs behoort te omvatten. De naar artikel 1 aansprakelijke persoon is verplicht te zorgen, dat aan de oproeping wordt gevolg gegeven.

Tusschen de oproeping en den daarbij aangezegden dag van verschijning moeten ten minste tien vrije dagen verloopen.

Blijkt het genoten onderwijs onvoldoende, dan maant de arrondissements-schoolopziener den naar artikel 1 aansprakelijken persoon aan, daarin binnen drie maanden genoegzame verbetering te brengen, en is deze verplicht aan die aanmaning te voldoen.

De arrondissements-schoolopziener kan van de hem in dit artikel verleende bevoegdheden alleen dan gebruik maken, als er gegronde reden is voor ernstigen twijfel, of de verplichting tot het geven van onderwijs wel nauwgezet wordt nagekomen.

Wanneer ouders, voogden of verzorgers de gevraagde inlichtingen, bedoeld in het eerste lid van dit artikel, niet verstrekken, of wanneer kinderen door ouders, voogden of verzorgers niet aan het door den arrondissements-schoolopziener voorgeschreven onderzoek worden onderworpen, alsmede wanneer bij een, na het verstrijken van den in het derde lid bedoelden termijn, voortgezet onderzoek niet van genoegzame verbetering blijkt, zendt de arrondissements-schoolopziener, tenzij de redenen, welke daartoe hebben geleid, door hem gewettigd of verschoonbaar worden geacht, proces-verbaal van zijne bevinding aan den bevoegden ambtenaar van het openbaar ministerie.

De bepalingen van dit artikel zijn ook van toepassing op leerlingen van bijzondere scholen, waar minder dan zestien uren per week onderwijs wordt gegeven in de vakken vermeld onder *a—h* in artikel 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs.

Omtrent de uitvoering van dit artikel worden voorschriften gegeven bij algemeenen maatregel van bestuur.

---

1). Bij Koninkl. besluit van den 27 Dec. 1900 n°. 37 is besloten „Vrijstelling van port te verleenen voor de verzending van de uitnoodigingen tot het bijwonen van het onderzoek, bedoeld in art. 25 der Leerplichtwet, door de arrondissements-schoolopzieners aan de huisonderwijzers."

Art. 26. Op ouders, voogden of andere in artikel 1 genoemde verzorgers, die zich schuldig maken aan overtreding van een der voorschriften van artikel 25, zijn de strafbepalingen van artikel 23 toepasselijk.

Art. 27. De kennisneming van overtredingen, bedoeld in artikel 23, in verband met de artikelen 1 en 6, behoort tot de bevoegdheid van den kantonrechter, binnen wiens ambtsgebied is gelegen de lagere school, tot welker schoolbevolking het kind behoort.

De kennisneming van de overtredingen, bedoeld in artikel 26, behoort tot de bevoegdheid van den kantonrechter, binnen wiens ambtsgebied is gelegen,

a. indien het kind inwoont bij of met den aansprakelijken persoon, diens woonplaats;

b. indien het kind inwoont in eene inrichting onder het beheer van den aansprakelijken persoon, deze inrichting.

Art. 28. De door den arrondissements-schoolopziener op zijn ambtseed afgelegde verklaring, dat uit de ingevolge artikel 19 aan hem overgelegde lijsten, aanteekeningen en overeenkomstig dat artikel opgemaakte mededeelingen blijkt, dat een kind op eene lagere school geplaatst is, dat een kind ambtshalve is ingeschreven, en dat een kind op in die verklaring aangewezen dagen en schooltijden, buiten de gevallen bedoeld in het tweede lid van artikel 2, de school niet heeft bezocht, kan, voor zoover de bovenbedoelde feiten niet worden tegengesproken, een volledig bewijs van elke dezer omstandigheden opleveren.

De door den arrondissements-schoolopziener op zijn ambtseed afgelegde verklaring:

1°. dat ouders, voogden of andere in artikel 1 genoemde verzorgers hem niet op zijne aanvrage hebben verstrekt de inlichtingen, bedoeld in artikel 25, eerste lid;

2°. dat ouders, voogden of andere in artikel 1 genoemde verzorgers een kind niet hebben onderworpen aan het volgens artikel 25, tweede, zesde of zevende lid, voorgeschreven onderzoek;

3°. dat bij een volgens artikel 25, zesde lid, voortgezet onderzoek niet van genoegzame verbetering blijkt;

kan een volledig bewijs van elke dezer omstandigheden opleveren.

Art. 29. De gemeenteraad is bevoegd bij verordening te bepalen, dat, onder bij die verordening te stellen voorwaarden, ambtenaren der politie gemachtigd zijn, een kind, dat zij gedurende de schooltijden op den openbaren weg aantreffen, te brengen naar het hoofd der school, tot welker leerlingen het kind behoort.

Art. 30. De verklaringen, de lijsten en de mededeelingen, bedoeld in de artikelen 10, 18 en 19, worden ingericht naar, door den Minister, met de uitvoering van de wet tot regeling van het lager onderwijs belast, vast te stellen modellen.

Art. 31. De formulieren der bij de artikelen 4 en 10 vermelde verklaringen, alsmede de blanco lijsten en de formulieren der mededeelingen, bedoeld in artikel 19, zijn kosteloos ter gemeente-secretarie verkrijgbaar en worden, evenals de in artikel 18 bedoelde lijsten, van Rijkswege kosteloos aan de gemeentebesturen verstrekt.

Art. 32. De bij deze wet strafbaar gestelde feiten worden beschouwd als overtredingen.

Art. 33. Alle stukken en verzoekschriften, ten gevolge van deze wet opgemaakt, zijn vrij van het recht van zegel en van de formaliteit van registratie; de uitreiking van die stukken geschiedt kosteloos.

Kennisgevingen, verklaringen, aanvragen en verzoekschriften, bedoeld in de artikelen 4, 9, 10 en 13, kunnen door belanghebbenden, met inachtneming der door Ons te stellen voorschriften, kosteloos per post worden verzonden. Vrijdom van briefport wordt eveneens verleend voor de toezending aan belanghebbenden van de mededeeling van vergunningen en beschikkingen en van de aanmaningen, oproepingen, waarschuwingen en aanzeggingen, bedoeld in de artikelen 10, 13, 16, 20, 21 en 25.

Titel II.

Van het herhalingsonderwijs.

Art. 34. Artikel 17 der wet tot regeling van het lager onderwijs wordt gelezen, als volgt:

„Aan hen, die het gewoon lager onderwijs genoten hebben, wordt gelegenheid gegeven tot het genot van herhalingsonderwijs.

Het herhalingsonderwijs kan zich ook uitstrekken tot vakken, die niet begrepen zijn geweest in het genoten lager onderwijs.

De gemeenteraad regelt, na overleg met den districts-schoolopziener en na ingewonnen bericht van het hoofd of de hoofden der lagere scholen, den omvang van het herhalingsonderwijs en de wijze waarop het zal worden gegeven, naar plaatselijke behoeften, met inachtneming der volgende voorschriften:

1°. dat het ten minste gedurende zes en negentig uren in het jaar moet worden gegeven:

2°. dat het moet omvatten ten minste vier vakken van onderwijs, waaronder ten minste twee welke begrepen zijn onder het gewoon schoolonderwijs;

3°. dat het zóó moet zijn ingericht, dat ouders, die hunne kinderen niet meer dan 96 uren herhalingsonderwijs in het jaar willen doen genieten, die kinderen een geregelden cursus kunnen doen bijwonen, zonder dat dit aantal uren wordt overschreden;

4°. dat er, behoudens door Ons voor bepaalde gemeenten of gedeelten van gemeenten te verleenen tijdelijke vrijstelling, voor de meisjes, hetzij deze al dan niet te zamen met jongens aan de lessen deelnemen, gelegenheid moet zijn om buiten avonduren 96 uren in het jaar herhalingsonderwijs te genieten;

5°. dat voor het herhalingsonderwijs, buiten avonduren, niet meer dan twee halve dagen in de week mogen worden besteed;

6°. dat gedurende de uren, voor het herhalingsonderwijs aangewezen, in de daarvoor bestemde lokalen aan de klassen der gewone lagere school, welke in die lokalen worden onderwezen, geen gewoon lager onderwijs wordt gegeven.

Een lesuur, des namiddags te 5 uur of later aanvangende, wordt geacht tot de avonduren te behooren.

Artikel 18 en artikel 19, litt. *b*, zijn ten deze toepasselijk."

Titel III.

Slot- en overgangsbepalingen.

Art. 35. Ter bevordering van het schoolbezoek is de gemeenteraad bevoegd voeding en kleeding te verstrekken aan schoolgaande kinderen voor wie daaraan behoefte bestaat, of met dat doel subsidie te verleenen, een en ander volgens regelen bij algemeenen maatregel van bestuur te stellen.

Kinderen, die openbare scholen, en kinderen, die bijzondere scholen als bedoeld in artikel 2, eerste lid, van deze wet bezoeken, worden daarbij op gelijken voet behandeld.

Art. 36. Ten aanzien van kinderen, voor wie verlof wordt aangevraagd, overeenkomstig de bepalingen van artikel 13, binnen zes maanden na het tijdstip van het in werking treden dezer wet, wordt de termijn van zes maanden, genoemd in het eerste lid van artikel 13, vervangen door den korteren termijn, welke is verloopen tusschen het tijdstip van het in werking treden dezer wet en den dag der aanvrage.

Art. 37. Deze wet kan worden aangehaald onder den titel van: *Leerplichtwet.*

Art. 38. Deze wet treedt in werking op een nader door Ons vast te stellen tijdstip.

Bij het in werking treden dezer wet vervallen de artikelen 80 en 81 der wet tot regeling van het lager onderwijs.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Soestdijk, den 7den Juli 1900.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) H. Goeman Borgesius.

Uitgegeven den *achttienden* Juli 1900.
De Minister van Justitie,
(get.) Cort v. d. Linden.

(N°. 199). **BESLUIT** *van den 16den November* 1900, *tot vaststelling van voorschriften ter uitvoering van artikel* 21, § 3, *der Leerplichtwet.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 September 1900, n°. 5497[a], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat ingevolge artikel 21, § 3, tweede lid, der Leerplichtwet door Ons voorschriften moeten worden gegeven omtrent de wijze van uitreiking der in het eerste lid dier paragraaf bedoelde aanzegging;

Den Raad van State gehoord, advies van 23 October 1900, n°. 28;

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 14 November 1900, n°. 6502, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. De schriftelijke aanzegging, bedoeld in artikel 21, § 3, eerste lid, der Leerplichtwet wordt door den arrondissements-schoolopziener gezonden aan den burgemeester der woon- of verblijfplaats van den persoon, die naar artikel 1 dier wet voor de, in de aanzegging omschreven, overtreding aansprakelijk is.

De burgemeester doet de aanzegging binnen vier en twintig uur na de ontvangst door een beambte der gemeentepolitie aan den aansprakelijken persoon aan diens woning of verblijfplaats uitreiken. Bij afwezigheid van den aansprakelijken persoon geschiedt de uitreiking aan een van diens huisgenooten.

De beambte, door wien de uitreiking wordt gedaan, maakt daarvan op zijn ambtseed een proces-verbaal op, hetwelk door tusschenkomst van den burgemeester aan den arrondissements-schoolopziener wordt toegezonden.

Art. 2. Dit besluit treedt in werking op het in artikel 38 der Leerplichtwet bedoelde tijdstip.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 16den November 1900.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) H. Goeman Borgesius.

Uitgegeven den *dertigsten* November 1900.
De Minister van Justitie,
(get.) Cort v. d. Linden.

(N°. 200.) **BESLUIT** *van den* 16 *November* 1900, *tot vaststelling van regelen voor den werkkring der commissiën tot wering van schoolverzuim en voor de vervanging dier commissiën door burgemeester en wethouders.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 September 1900, n°. 5494[a], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat ingevolge het negende en tiende lid van artikel 22 der Leerplichtwet, ter uitvoering van dat wetsartikel, door Ons regelen behooren te worden gesteld;

Den Raad van State gehoord, advies van 23 October 1900, n°. 25;

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 14 November 1900, n°. 6525, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. In iedere gemeente wordt ten minste ééne commissie tot wering van schoolverzuim ingesteld, waarvan de leden door den raad worden benoemd. Het getal der commissiën wordt door den raad bepaald met dien verstande, dat in gemeenten, die meer dan één arrondissement omvatten, voor ieder arrondissement ten minste ééne commissie wordt ingesteld. Bij instelling van

meer dan ééne commissie wijst de raad tevens het deel der gemeente aan, waarvoor iedere commissie wordt benoemd. [1])

Van de desbetreffende raadsbesluiten wordt afschrift gezonden aan Onzen Commissaris in de provincie en aan den arrondissements-schoolopziener.

Art. 2. Burgemeester en wethouders zenden zooveel mogelijk voor iedere te vervullen plaats in de commissie aan den gemeenteraad eene aanbeveling van ten minste twee benoembaren.

Bevat de aanbeveling minder dan twee namen, dan deelen burgemeester en wethouders de reden daarvan aan den raad mede bij de inzending der aanbeveling.

Van iedere benoeming wordt, evenals van het ontstaan van vacaturen, zoo spoedig mogelijk mededeeling gedaan aan Onzen Commissaris in de provincie en aan den arrondissements-schoolopziener.

Art. 3. De gemeenteraad stelt een huishoudelijk reglement voor de commissie of de commissiën vast.

Van wege de gemeente wordt voor de vergaderingen van iedere commissie een lokaal beschikbaar gesteld, gelegen binnen den kring, waarin zij hare werkzaamheden heeft te vervullen.

Art. 4. Iedere commissie benoemt uit haar midden een voorzitter en een secretaris.

Deze treden als zoodanig na één jaar af.

De aftredenden zijn onmiddellijk herbenoembaar.

Van de gedane benoemingen wordt door de commissie onmiddellijk mededeeling gedaan aan burgemeester en wethouders en aan den arrondissements-schoolopziener.

Art. 5. Behoudens buitengewone vergaderingen, door den voorzitter te beleggen, vergadert iedere commissie ten minste tweemaal 's maands, tenzij tweemaal 24 uur vóór den voor eene gewone vergadering vastgestelden tijd aan den secretaris is gebleken, dat er voor die vergadering geene onderwerpen ter behandeling zijn. In dat geval geeft de secretaris zoo spoedig mogelijk aan zijne medeleden kennis, dat de vergadering niet doorgaat.

De vervanging van den voorzitter en den secretaris bij ontstentenis of verhindering, de wijze van oproeping der leden tot de vergadering en de dagen en uren, voor het houden der gewone vergaderingen bestemd, worden met inachtneming van plaatselijke toestanden en gewoonten bij het huishoudelijk reglement bepaald.

In dat reglement wordt tevens bepaald het getal leden, dat in de vergadering tegenwoordig moet zijn, om geldige besluiten te nemen.

Art. 6. Indien voor eene vergadering, waarin overeenkomstig artikel 7 van dit besluit aansprakelijke personen zijn opgeroepen, niet de volgens het reglement van orde vereischte meerderheid van leden der commissie is opgekomen, is niettemin het eenig opgekomen lid of zijn de opgekomen leden bevoegd, de door de wet voorgeschreven waarschuwing te doen.

Art. 7. De secretaris ontvangt en opent de aan de commissie gerichte stukken en roept in de gevallen, bedoeld in artikel 20, § 2, en artikel 21, § 2, der Leerplichtwet, met inachtneming der wettelijke voorschriften, de aansprakelijke personen namens de commissie op, om voor haar te verschijnen op dag, uur en in het lokaal, in de oproeping vermeld.

Hij zorgt daarbij, dat de wettelijke termijn, die tusschen de oproeping en den aangezegden dag van verschijning moet verloopen, zoo weinig mogelijk worde overschreden.

---

[1]) Bij Koninkl. besluit van 19 Dec. 1900 n°. 6 is vrijstelling van port verleend „voor de briefwisseling over dienstzaken van de commissiën tot wering van schoolverzuim in dezelfde gemeente onderling, met het bestuur der gemeente, de binnen de gemeente werkzame arrondissements-schoolopzieners en hoofden van openbare en bijzondere scholen, alsmede voor de briefwisseling over dienstzaken van de leden derzelfde commissie onderling."

Art. 8. Indien de opgeroepenen niet voor de commissie verschijnen, worden de waarschuwingen, ingevolge artikel 20, § 2, en artikel 21, § 2, der Leerplichtwet aan hen te zenden, voor zoover die waarschuwingen schriftelijk geschieden, onderteekend door den voorzitter en den secretaris of die hen vervangen.

Art. 9. De commissie zorgt, dat de werkzaamheden, haar in artikel 20 § 2 en § 4, en artikel 21. § 2 der Leerplichtwet opgedragen, tijdig overeenkomstig de wettelijke voorschriften worden vervuld.

Zij verleent tot wering van het schoolverzuim den arrondissements-schoolopziener den noodigen bijstand en verstrekt hem omtrent de redenen van schoolverzuim en omtrent de omstandigheden, die daarop van invloed zijn, alle inlichtingen, die hij verlangt.

Zij is bevoegd, om, wanneer dit tot aanvulling van hare taak noodig is, één of meer leden met het doen van onderzoek te belasten.

Zij brengt na afloop van ieder jaar aan den gemeenteraad een verslag van hare werkzaamheden uit.

Art. 10. Indien den arrondissements-schoolopziener blijkt, dat eene commissie tot wering van schoolverzuim in gebreke blijft, de haar opgedragen werkzaamheden te vervullen, geeft hij daarvan kennis aan Onzen Commissaris in de provincie en aan burgemeester en wethouders, met opgave der feiten, waaruit hem haar verzuim is gebleken.

Acht Onze Commissaris in de provincie het verzuim voldoende geconstateerd, dan schrijft hij burgemeester en wethouders aan, op den daarbij door hem bepaalden dag op te treden in de plaats der commissie, die van dien dag af van rechtswege is ontbonden.

Burgemeester en wethouders geven van hun optreden kennis aan Onzen Commissaris in de provincie en aan den arrondissements-schoolopziener en blijven de werkzaamheden vervullen, totdat eene nieuwe commissie overeenkomstig de voorschriften der wet en van dit besluit is benoemd en hare taak heeft aanvaard.

De termijn van drie maanden, genoemd in het achtste lid van artikel 22 der Leerplichtwet, en de daar bedoelde tusschenkomst van Onzen Commissaris in de provincie gelden ook ten aanzien van de benoeming der nieuwe commissie.

Art. 11. In het in het vorige artikel bedoeld geval gaan alle bevoegdheden en verplichtingen der commissie tot wering van schoolverzuim op burgemeester en wethouders over, met dien verstande:

1°. dat de oproeping der aansprakelijke personen, in artikel 7 van dit besluit opgedragen aan den secretaris der commissie door den burgemeester wordt verricht;

2°. dat, indien meer dan ééne commissie in dezelfde gemeente moet vervangen worden, burgemeester en wethouders voor die commissiën gelijktijdig zitting houden.

Art. 12. Dit besluit treedt in werking op het in artikel 38 der Leerplichtwet bedoelde tijdstip.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 16den November 1900.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) H. Goeman Borgesius.

Uitgegeven den *dertigsten* November 1900.
De Minister van Justitie,
(get.) Cort. v. d. Linden.

(N°. 201.) **BESLUIT** *van den* 16*den November* 1900, *tot vaststelling van voorschriften ter uitvoering van artikel* 25 *der Leerplichtwet.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 September 1900, n°. 5495[a], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat ingevolge het laatste lid van art. 25 der Leerplichtwet, ter uitvoering van dat wetsartikel door Ons voorschriften behooren te worden gegeven;

Den Raad van State gehoord, advies van 23 October 1900, n°. 26;

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 14 November 1900, n°. 6559, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. Indien een arrondissements-schoolopziener overeenkomstig de voorschriften van artikel 25 der Leerplichtwet kinderen oproept, ten einde een onderzoek in te stellen naar het aan hen verstrekt lager huisonderwijs, mag de afstand tusschen de woning der kinderen en de plaats van het onderzoek, langs den kortsten gebruikelijken weg gemeten, niet grooter zijn dan vier kilometer, tenzij binnen dien afstand geen lokaal voor het instellen van het onderzoek beschikbaar is.

Art. 2. Het in het vorige artikel bedoelde onderzoek mag voor geen kind langer dan twee uren duren.

Het vangt niet aan vóór des voormiddags tien uur en het eindigt niet na des namiddags drie uur, tenzij daartoe op verzoek van den naar art. 1 der Leerplichtwet aansprakelijken persoon andere uren door den arrondissements-schoolopziener worden aangewezen.

Art. 3. De plaats, waar, en de tijd, gedurende welken het onderzoek wordt gehouden, worden door den arrondissements-schoolopziener bij de oproeping aan den aansprakelijken persoon medegedeeld.

Bij de oproeping is eene kaart gevoegd, vermeldende het ontvangst-bericht der oproeping, welke kaart, na onderteekening door den aansprakelijken persoon, zoo spoedig mogelijk aan den arrondissements-schoolopziener wordt teruggezonden.

Indien de in het vorige lid van dit artikel bedoelde kaart niet binnen vier dagen na de dagteekening der oproeping onderteekend is terugontvangen door den arrondissements-schoolopziener, wordt de oproeping herhaald bij te adviseeren brief.

De arrondissements-schoolopziener zendt van de oproeping afschrift aan den schoolopziener in het district, waartoe het arrondissement behoort.

Art. 4. De arrondissements-schoolopziener is verplicht den persoon of de personen, door wie het huisonderwijs wordt gegeven, tot het bijwonen van het onderzoek uit te noodigen. Hij kan die personen tevens uitnoodigen de leerboeken en schriftelijk werk der kinderen mede te brengen.

Indien de personen, door wie het onderwijs verstrekt wordt, gevolg geven aan de uitnoodiging, in het eerste lid van dit artikel bedoeld, mogen zij — op straffe van verwijdering — zich niet ongevraagd in het onderzoek mengen.

Art. 5. Kinderen, die den leeftijd van acht jaar nog niet hebben bereikt, mogen in geen geval tot het in artikel 1 of 8 bedoeld onderzoek worden opgeroepen.

Indien de tot het onderzoek opgeroepen kinderen den leeftijd van tien jaar nog niet hebben bereikt, mag het onderzoek over geen andere vakken loopen dan over lezen, schrijven en rekenen.

Art. 6. Het instellen van het in artikel 25 der Leerplichtwet bedoelde onderzoek ten aanzien van leerlingen eener bijzondere school, behoorende tot die, genoemd in het voorlaatste lid van dat wetsartikel, geschiedt door den arrondissements-schoolopziener bij het bezoek, door hem ingevolge de voorschriften der wet aan de school te brengen.

Art. 7. Wordt het den arrondissements-schoolopziener bemoeilijkt, het onderzoek op de in het voorgaande artikel omschreven wijze in te stellen, òf omdat hij, zich voor schoolbezoek aanmeldende, de school herhaaldelijk gesloten vindt tengevolge van vacantiën waarvan hij geen kennis kon dragen, òf omdat niet wordt voldaan aan zijn verlangen, om tijdens zijn bezoek in den rooster der lessen de veranderingen te brengen, die voor een behoorlijk onder-

zoek noodig zijn, dan roept hij de leerlingen op, ten einde te onderzoeken, of hun voldoend onderwijs, overeenkomstig de voorschriften der wet, wordt verstrekt.

Art. 8. Tot het onderzoek van leerlingen der in artikel 25, voorlaatste lid, der Leerplichtwet genoemde scholen worden al de leerlingen eener zelfde klasse steeds gelijktijdig opgeroepen en, voor zooveel zij zijn opgekomen, te zamen aan het onderzoek onderworpen.

Bij die oproeping gelden de bepalingen der artikelen 1 tot en met 5 van dit besluit, met dien verstande:

1°. dat de afstand, in artikel 1 genoemd, alsdan niet is de afstand tusschen de woning der kinderen en de plaats van het onderzoek, doch de afstand tusschen de school en de plaats van het onderzoek;

2°. dat de uitnoodiging, bedoeld in artikel 4, eerste lid, wordt gericht aan het hoofd der school en aan den onderwijzer der klasse, indien de leerlingen in eene andere klasse geplaatst zijn dan waarin het hoofd het onderwijs geeft;

3°. dat het tweede lid van artikel 4 op het hoofd der school en den onderwijzer der klasse toepasselijk is.

Art. 9. Kosten van lokaalhuur, uit de toepassing van dit besluit voortvloeiende, komen ten laste van het Rijk.

De formulieren der kaarten, bedoeld in artikel 3, worden van Rijkswege aan de arrondissements-schoolopzieners verstrekt.

Art. 10. Dit besluit treedt in werking op het in artikel 38 der Leerplichtwet bedoelde tijdstip.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

's Gravenhage, den 16den November 1900.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get). H. Goeman Borgesius.

Uitgegeven den *dertigsten* November 1900.
De Minister van Justitie,
(get.) Cort v. d. Linden.

(N°. 202.) **BESLUIT** *van den* 19*den November* 1900, *tot vaststelling van regelen, waarnaar de gemeenteraad bevoegd is aan schoolgaande kinderen, ter bevordering van het schoolbezoek, voeding en kleeding te verstrekken of met dat doel subsidie te verleenen.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 September 1900, n°. 5496[a], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat ingevolge artikel 35, eerste lid, der Leerplichtwet door Ons regelen moeten worden gesteld, waarnaar de gemeenteraad bevoegd is, voeding en kleeding te verstrekken aan schoolgaande kinderen, voor wie daaraan behoefte bestaat, of met dat doel subsidie te verleenen;

Den Raad van State gehoord, advies van 26 October 1900, n°. 1;

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 14 November 1900, n°. 6696, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Art. 1. Van de bevoegdheid, den gemeenteraad toegekend bij artikel 35 der Leerplichtwet, mag slechts gebruik worden gemaakt met inachtneming van de regelen in de volgende artikelen vermeld.

Art. 2. Op de goedgekeurde gemeentebegrooting moet een post zijn uitgetrokken voor het doel, omschreven in artikel 35 der Leerplichtwet.

Die post moet zóó zijn omschreven, dat daaruit duidelijk blijkt, of het be-

drag bestemd is, om rechtstreeks van gemeentewege aan schoolgaande kinderen voedsel en kleeding te verstrekken, dan wel of dat bedrag bestemd is, om subsidie te verleenen. Indien door den gemeenteraad zoowel rechtstreeksche verstrekking als subsidieering wordt bedoeld, dan zijn twee afzonderlijke posten in de begrooting uit te trekken.

Art. 3. In de toelichting van het besluit, waarbij een post voor het doel, omschreven in artikel 35 der Leerplichtwet op de begrooting wordt uitgetrokken, worden uitdrukkelijk aangegeven alle scholen, waarvan kinderen voor het ontvangen van kleeding en voeding in aanmerking kunnen komen.

Dat besluit wordt niet genomen, dan nadat alle hoofden van scholen en besturen van scholen, na ingewonnen bericht van de schoolhoofden in de gelegenheid zijn gesteld verslag uit te brengen aangaande de behoefte, die er voor kinderen van hunne school bestaat, om voeding en kleeding te ontvangen.

Art. 4. Bij de inzending ter goedkeuring aan Gedeputeerde Staten van het in het vorige artikel bedoelde besluit, worden overgelegd, behalve de toelichting, de verslagen en berichten van de hoofden der scholen en schoolbesturen in dat artikel vermeld.

Indien schoolbesturen op aanvrage geweigerd hebben een verslag uit te brengen, wordt daarvan afzonderlijk melding gemaakt.

Art. 5. De gemeenteraad is verplicht aan Gedeputeerde Staten mede te deelen, op welke wijze zal worden voldaan aan het voorschrift van het tweede lid van artikel 35 der Leerplichtwet, dat kinderen, die openbare, en kinderen, die bijzondere scholen bezoeken, op gelijken voet worden behandeld.

Art. 6. Voeding en kleeding wordt alleen verstrekt aan kinderen, die uit hoofde van gebrek aan voeding of kleeding niet of niet trouw ter school komen of van wie het te verwachten is, dat zij zonder verstrekking van voeding of kleeding niet geregeld de school zullen blijven bezoeken.

Verstrekking van voeding en kleeding mag niet anders dan rechtstreeks aan de kinderen zelven plaats vinden.

Art. 7. Voor kleeding van één en hetzelfde kind mag niet meer besteed worden dan *f* 10.— per jaar.

Art. 8. Verstrekking van voedsel zal zooveel mogelijk plaats hebben buiten de gewone schoollokalen.

Art. 9. Subsidiën, als bedoeld in artikel 35, eerste lid, der Leerplichtwet worden alleen verleend aan vereenigingen of commissiën, die zich het verstrekken van voeding en kleeding aan kinderen ter bevordering van schoolbezoek ten doel stellen, en aan schoolbesturen.

Art. 10. Wordt aan eene vereeniging, commissie of schoolbestuur subsidie verleend voor het doel omschreven in artikel 35 der Leerplichtwet, dat geschiedt dit onder de volgende voorwaarden:

1°. dat aan het einde van het jaar aan den raad rekening zal worden gedaan van de wijze, waarop het geld, waarover de vereeniging, de commissie of het schoolbestuur ten behoeve van het verstrekken van voeding en kleeding aan schoolgaande kinderen beschikt, is besteed;

2°. dat de vereeniging, de commissie of het schoolbestuur zich verbindt niet af te wijken van de regelen, genoemd in artikelen 6, 7 en 8 van dit besluit;

alles onverminderd de bevoegdheid van den gemeenteraad om aan deze ook nog andere voorwaarden toe te voegen.

Art. 11. De gemeenteraad is verplicht binnen twee maanden na het verstrijken van het dienstjaar aan Gedeputeerde Staten verslag uit te brengen aangaande de wijze, waarop het op de gemeente-begrooting toegestane bedrag voor het in artikel 35 der Leerplichtwet omschreven doel is besteed.

Dat verslag wordt door den raad in afschrift medegedeeld aan den districtsschoolopziener.

Art. 12. Dit besluit treedt in werking op het in artikel 38 der Leerplichtwet bedoelde tijdstip.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van

dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.
's Gravenhage, den 19den November 1900.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) H. Goeman Borgesius.

Uitgegeven den *dertigsten* November 1900.
De Minister van Justitie,
(get.) Cort v. d. Linden.

(N°. 203.) **BESLUIT** *van den 23sten November* 1900, *houdende bepalingen, betreffende kostelooze verzending per post van stukken, in zake de uitvoering van de Leerplichtwet.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Gelet op artikel 33 der wet van 7 Juli 1900 (*Staatsblad* n°. 111), houdende bepalingen tot regeling van den leerplicht;

Op de voordracht van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 1 November 1900, n°. 3632, Posterijen en Telegraphie;

Gezien het nader rapport van voornoemden Minister van 20 November 1900, n°. 3832, Posterijen en Telegraphie;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat de voorschriften van het Koninklijk besluit van 19 December 1892 (*Staatsblad* n°. 284), betreffende de vrijstelling van briefport, voor zooveel betreft de artikelen 2 tot en met 9, mede van toepassing zullen zijn op de stukken, welke ingevolge de bovenaangehaalde wetsbepaling door belanghebbenden kosteloos per post worden verzonden, met dien verstande dat deze stukken, in plaats van de aanduiding „dienst", bedoeld in artikel 3 van genoemd besluit, behooren te dragen het opschrift „vrij van port ingevolge artikel 33 der Leerplichtwet", dat, voor zoover de stukken niet afkomstig zijn van ambtenaren of autoriteiten, de waarmerking door den afzender kan plaats vinden door vermelding van zijn naam en woonplaats, bekrachtigd door zijne handteekening, en dat in het eerste lid van artikel 9 van het meergenoemde besluit, in plaats van de woorden „de vrijstellingen van port door de ambtenaren en autoriteiten aan wie zij zijn verleend" zal worden gelezen: „de gelegenheid tot kostelooze verzending per post toegestaan bij bovengenoemde wet".

Onze voornoemde Minister is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken en hetwelk in het *Staatsblad* en in de *Staatscourant* zal worden geplaatst.

's Gravenhage, den 23sten November 1900.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Waterstaat,
Handel en Nijverheid,
(get.) C. Lely.

Uitgegeven den *zevenden* December 1900.
De Minister van Justitie,
(get.) Cort v. d. Linden.

(N°. 205.) **BESLUIT** *van den 26sten November* 1900, *tot vaststelling van het tijdstip der inwerkingtreding der Leerplichtwet.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 November 1900, La A, afd. Onderwijs.

Gezien artikel 38 der Leerplichtwet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat de Leerplichtwet in werking treedt op 1 Januari 1901.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, den 26sten November 1900.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) H. Goeman Borgesius.

Uitgegeven den *dertigsten* November 1900.
De Minister van Justitie,
(get.) Cort v. d. Linden.

Wet van 21 Juni 1901.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer, 1900—1901, blz. 1194, 1262, 1263.

Bijblad, bijlagen Tweede Kamer, 1899—1900, n°. 75: 1—4; 1900—1901, n°. 35: 1—6.

Bijblad, handelingen enz. Eerste Kamer, 1900—1901, blz. 353, 380, 480.

(N°. 157.) **WET** *van den 21sten Juni* 1901, *houdende regeling van het Staatstoezicht op de volksgezondheid.*

Wij Wilhelmina, enz.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodzakelijk is, met intrekking der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°. 58), gewijzigd bij de wetten van 16 April 1867 (*Staatsblad* n°. 28), 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64). en 15 April 1891 (*Staatsblad* n°. 81), het Staatstoezicht op de volksgezondheid nader bij de wet te regelen;

Zoo is het, enz.

. . . .

Artikel 38.

In de wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), houdende herziening der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) tot regeling van het lager onderwijs, gewijzigd bij de wetten van 27 Juli 1882 (*Staatsblad* n°. 117), 3 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 2), 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), 13 September 1895 (*Staatsblad* n°. 159), 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 230) en 7 Juli 1900 (*Staatsblad* n°. 111), worden de volgende wijzigingen gebracht:

voor:	wordt gelezen:
Artikel 4, eerste lid: „Art. 5 der wet van 1 Juni 1865 (*Staatsblad* n°, 58)"	„Artikel 4 der gezondheidswet"
Artikel 5, eerste lid: „door den inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt"	„door den hoofdinspecteur van de volksgezondheid,"
Artikel 5, tweede lid: „inspecteur"	„hoofdinspecteur"
Artikel 5, derde lid: „inspecteur"	„hoofdinspecteur"
Artikel 5, achtste lid: „de inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt"	„de hoofdinspecteur van de volksgezondheid''
Artikel 5, negende lid: „de inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt"	„de hoofdinspecteur".

Gegeven op het Loo, den 21sten Juni 1901.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) H. Goeman Borgesius.

Uitgegeven den *tweeden* Juli 1901.
De Minister van Justitie,
(get.) Cort v. d. Linden.

Artikel 4 van de wet van den 21sten Juni 1901 (Staatsblad n°. 157).

1. De leden en de buitengewone leden van den centralen gezondheidsraad zijn in het geheele Rijk, de inspecteurs en de leden van de gezondheidscommissiën zijn binnen hun ambtsgebied bevoegd, alle openbare gebouwen, alle scholen en andere tot het geven van onderwijs bestemde lokalen, kinderbewaarplaatsen, gestichten van liefdadigheid, weeshuizen, herbergen, logementen, slaapsteden, fabrieken, werkplaatsen, magazijnen, winkels, gevangenissen, ziekeninrichtingen, badhuizen en — voor zoover dit noodig is voor de handhaving van de wetten en verordeningen betreffende de volkshuisvesting — alle woningen binnen te treden, ten einde zich zooveel mogelijk bekend te maken met den toestand en de inrichting dier gebouwen of woningen.

Van deze bevoegdheid wordt op Zon- en algemeen erkende Christelijke feestdagen geen gebruik gemaakt.

2. Wanneer tot het in het eerste lid van dit artikel omschreven doeleinde eene woning moet worden binnengetreden tegen den wil van den bewoner, kan de aldaar bedoelde bevoegdheid slechts worden uitgeoefend op vertoon van eenen schriftelijken bijzonderen of algemeenen last van den kantonrechter of van den burgemeester en in bijzijn van den kantonrechter, den burgemeester eenen wethouder der gemeente of eenen commissaris van politie.

3. Van dit binnentreden en van de redenen die daartoe geleid hebben, wordt door dengene, die deze handeling heeft verricht, proces-verbaal opgemaakt en binnen tweemaal 24 uren aan den ingezetene, wiens woning is binnengetreden, in afschrift medegedeeld.

4. De in het tweede lid van dit artikel bedoelde last houdt in voor hoe langen tijd hij geldig is en mag niet tusschen zonsondergang en zonsopgang worden uitgevoerd, tenzij hij inhoudt, dat de uitvoering daarvan ten allen tijde mag plaats hebben. De bepaling, dat de uitvoering ten allen tijde mag plaats hebben, kan alleen in een bijzonderen last worden opgenomen.

Wet van 24 Juni 1901.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer, 1900—1901, blz. 929, 1087; 1602—1696, 1790.

Bijblad, bijlagen Tweede Kamer, 1900—1901, n°. 158: 1—24.

Bijblad, handelingen enz. Eerste Kamer, 1900—1901, blz. 368, 432, 516,

Voorloopig Verslag vastgesteld 26 Maart 1901. Memorie van Antwoord met Nota van wijzigingen ingezonden bij brief van 18 April 1901.

Verslag naar aanleiding van de Mem. van Antwoord vastgesteld 23 April 1901. Nota naar aanleiding van het verslag der Commissie van Rapporteurs ingezonden bij brief van 27 April 1901. De behandeling in de Tweede Kamer had plaats 2, 3, 7 en 8 Mei 1901. De eindstemming werd gehouden 14 Mei 1901 en het wetsontwerp aangenomen met 79 tegen 1 stem.

Het door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen ontwerp van wet werd bij de Eerste Kamer der Staten-Generaal ingezonden 20 Mei 1901. Het Voorloopig Verslag werd vastgesteld 30 Mei en het Eindverslag 11 Juni 1901. Den 20sten Juni 1901 had de beraadslaging plaats en werd het wetsontwerp met 40 tegen 1 stem aangenomen.

Ontwerp van wet ingezonden bij Koninklijke Boodschap van 24 Januari 1901.

„Aan de bij de behandeling van de Leerplichtwet gegeven toezegging wordt bij dit wetsontwerp voldaan. Reeds toen werd als waarschijnlijk in uitzicht gesteld, dat de herziening van de wet tot regeling van het lager onderwijs zich voorloopig zou moeten bepalen tot die punten, die met de uitvoering van eerstgenoemde wet in verband staan. Bij dit wetsontwerp wordt dan ook bijna uitsluitend wijziging voorgesteld van de artikelen betreffende de regeling der onderwijzers traktementen (vaststelling van minima) en de subsidiën. Voor zoover behalve de artikelen 26, 41, 45 en 54*bis* nog enkele andere in deze herziening zijn betrokken, is het alleen, omdat, zooals nader zal worden aangetoond, een kleine wijziging van de desbetreffende bepalingen in verband met het in werking treden der Leerplichtwet hoogst gewenscht wordt geacht". (De Minister van Binnenlandsche Zaken H. Goeman Borgesius),

(N°. 187.) **WET** *van den 24sten Juni* 1901, *tot wijziging en aanvulling van enkele bepalingen der wet tot regeling van het lager onderwijs.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is enkele bepalingen der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) tot regeling van het lager onderwijs, zooals die is gewijzigd bij de wetten van 27 Juli 1882 (*Staatsblad* n°. 117), 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), 9 Mei 1890 (*Staatsblad* n°. 78), 30 December 1892 (*Staatsblad* n°. 292), 13 September 1895 (*Staatsblad* n°. 159), 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 230) en 7 Juli 1900 (*Staatsblad* n°. 111), te wijzigen en aan te vullen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

De artikelen 24, zesde lid, 26, 39, 41, tweede lid, 44, onder *h*, 45, 54*bis*, 57, 58, 59, vierde lid, en 69, zesde lid, van de wet tot regeling van het lager onderwijs worden gelezen als volgt:

Art. 24, *zesde lid.* Bij de toepassing van dit artikel wordt tot grondslag genomen het getal kinderen, die op den vijftienden dag der maand Januari van het loopende jaar als werkelijk schoolgaande bekend staan. Kinderen, die tijdelijk in de gemeente vertoeven, wonende in een tent, vaar- of voertuig, behoeven niet onder dat getal te worden opgenomen.

Art. 26. Aan elken onderwijzer wordt eene vaste jaarwedde toegelegd. Die jaarwedde bedraagt ten minste:

1°. voor het hoofd eener school:

a. met minder dan vijf dienstjaren, zevenhonderd vijftig gulden;

b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, achthonderd gulden;

c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, achthonderd vijftig gulden;

d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, negenhonderd gulden;

e. met twintig en meer dienstjaren, negenhonderd vijftig gulden;

2°. voor elk der onderwijzers die het hoofd der school bijstaan:

a. met minder dan vijf dienstjaren, vijfhonderd gulden;

b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, vijfhonderd vijftig gulden;

c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, zeshonderd gulden;

d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, zeshonderd vijftig gulden;

e. met twintig en meer dienstjaren, zevenhonderd gulden;

3°. voor elk der onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan en den rang van hoofdonderwijzer bezitten, honderd gulden meer, en wanneer zij den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en volgens artikel 24 moeten aanwezig zijn in scholen met meer dan vier onderwijzers, tweehonderd gulden meer dan onder 2°. sub *a* tot en met *e* bepaald. De aanspraak op de verhooging der jaarwedde met honderd gulden ontstaat voor onderwijzers, die bij hunne benoeming niet in het bezit zijn der akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer, met den eersten dag van de maand volgende op die, waarin zij die akte verkrijgen.

Als diensttijd komt in aanmerking de tijd voor en na de invoering dezer wet doorgebracht in dienst zoowel aan openbare als aan bijzondere lagere scholen, waar het geldt het hoofd der school, als zoodanig, en waar het geldt een onderwijzer tot bijstand van het hoofd der school, in die hoedanigheid en als hoofd eener school.

Door Ons kan, Gedeputeerde Staten der provincie gehoord, voor elke provincie bepaald worden waar en tot welk bedrag de minima van jaarwedden

voor de verschillende onderwijzers aan de onderscheidene klassen van scholen hooger zijn zullen dan het bedrag hiervoren bepaald.

De bepalingen van dit artikel gelden niet voor de onderwijzers, uitsluitend belast met het onderwijs in een of meer der vakken, genoemd in artikel 2 onder *h—t*.

Het hoofd der school geniet behalve zijne jaarwedde vrije woning, zoo mogelijk met eenen tuin.

Ingeval hem geen vrije woning kan verschaft worden, ontvangt hij eene vergoeding voor huishuur ten bijdrage van ten minste honderd vijftig gulden.

Elk der mannelijke onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, geniet, indien hij gehuwd is en den leeftijd van acht en twintig jaren bereikt heeft, eene tegemoetkoming in de huishuur ten bedrage van ten minste vijftig gulden.

Met inachtneming dezer voorschriften worden de jaarwedden der onderwijzers, de vergoeding voor huishuur voor de hoofden van scholen en de tegemoetkoming in de huishuur der gehuwde onderwijzers van acht en twintigjarigen leeftijd en daarboven door den gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten geregeld. Die goedkeuring blijft niet langer dan tien jaren van kracht.

In geval van hooger beroep bij Ons van het besluit van Gedeputeerde Staten, wordt bij Onze beslissing de vereischte regeling vastgesteld.

Art. 39. Aan den onderwijzer, hoofd eener school, die, ten gevolge van de opheffing der school, en aan den onderwijzer, die, wegens opheffing der school of wegens opheffing zijner betrekking, wordt ontslagen en niet in de termen valt pensioen te genieten, wordt ten laste van het Rijk een wachtgeld verleend tot een bedrag van de helft der jaarwedde, die hij op het tijdstip van zijn ontslag genoot. Dit wachtgeld vervalt, wanneer het hoofd of de onderwijzer in de termen komt om pensioen te genieten, of zooveel vroeger als hij tot eene betrekking van Rijks-, provincie- of gemeentewege wordt benoemd, waarvan de bezoldiging met het bedrag van het wachtgeld gelijk staat of dit overtreft, of zoodanige betrekking, hem niet van Rijks-, provincie- of gemeentewege opgedragen, aanvaardt. Het wachtgeld wordt in geen geval langer uitgekeerd dan gedurende vijf jaren na den dag, waarop het ontslag ingaat, indien het hoofd of de onderwijzer op dien dag den leeftijd van 45 jaren nog niet heeft bereikt. Bij de aanvaarding eener betrekking, niet van Rijks-, provincie- of gemeentewege opgedragen, waarvan de bezoldiging lager is dan het wachtgeld, wordt dit verminderd met het bedrag dier bezoldiging.

Behalve in het laatstgenoemde geval rekent de tijd, gedurende welken het wachtgeld wordt genoten, mede voor aanspraak op pensioen.

In de aan onderwijzers, geen hoofden van scholen, te verleenen wachtgelden wordt door de gemeente de helft aan het Rijk vergoed.

Art. 41, *tweede lid*. De jaarwedde wordt berekend met inbegrip van hetgeen de onderwijzer, aan het hoofd eener school geplaatst, op grond van artikel 26, vijfde lid, dezer wet geniet. Het bedrag dezer inkomsten wordt door Gedeputeerde Staten bepaald. De jaarwedde der mannelijke onderwijzers, bedoeld in het zevende lid van artikel 26, wordt berekend met inbegrip van de in die wetsbepaling vermelde tegemoetkoming.

Art. 44, onder *h*:

„*h*. die van het plaatselijk schooltoezicht, daaronder begrepen de commissiën tot wering van schoolverzuim, en van het vergelijkend onderzoek."

Art. 45. Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de gemeente eene bijdrage verleend:

1°. *a*. voor elk hoofd eener school van eenhonderd negen en negentig en minder leerlingen, driehonderd zestig gulden;

van tweehonderd tot en met driehonderd negen leerlingen, vierhonderd zestig gulden;

van driehonderd tien tot en met vierhonderd negentien leerlingen, vijfhonderd zestig gulden;

van vierhonderd twintig en meer leerlingen, zeshonderd zestig gulden;

b. voor elk der onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, voor zoover

die bijstand volgens artikel 24 verplicht is, tweehonderd zestig gulden, doch voor elk dier onderwijzers die den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en den rang van hoofdonderwijzer bezitten, voor zoover zulks volgens artikel 24 gevorderd wordt, driehonderd zestig gulden;

c. indien het aan de school verbonden onderwijzend personeel het minimum van onderwijzers, bij artikel 24 gesteld, overschrijdt:

voor scholen van driehonderd negen en minder leerlingen, tweehonderd zestig gulden voor één onderwijzer;

voor scholen van driehonderd tien en meer leerlingen, tweehonderd zestig gulden per onderwijzer voor ten hoogste twee onderwijzers;

doch omvat het onderwijs behalve de vakken *a*—*k* tevens ten minste twee der vakken onder *l*, *m* en *n* en het vak onder *p* van artikel 2 genoemd:

voor scholen van negentig en minder leerlingen, driehonderd tien gulden voor één onderwijzer;

voor scholen van een en negentig tot en met eenhonderd negen en negentig leerlingen, driehonderd tien gulden per onderwijzer voor ten hoogste twee onderwijzers;

voor scholen van tweehonderd en meer leerlingen, driehonderd tien gulden per onderwijzer voor ten hoogste drie onderwijzers;

d. voor elk der mannelijke sub *b* en *c* bedoelde onderwijzers, mits zij gehuwd zijn en den leeftijd van acht en twintig jaren bereikt hebben, vijf en twintig gulden.

Indien een onderwijzer in den loop van het jaar wordt in dienst gesteld, ten gevolge van ontslag de school verlaat of overlijdt, wordt de bijdrage berekend naar den maatstaf sub *a*, *b*, *c* en *d* vermeld, in evenredigheid van het aantal volle maanden dat hij in dat jaar aan de school verbonden is geweest;

2°. vijf en twintig ten honderd van de kosten wegens het stichten, verbouwen of aankoopen van schoollokalen voor zoover die niet komen ten laste van anderen of op andere wijze worden gevonden. Wordt voor het stichten van schoollokalen grond gebruikt, die eigendom der gemeente is, dan wordt de waarde van dien grond door drie deskundigen op kosten van de gemeente bepaald. Van die waarde wordt vijf en twintig ten honderd uitgekeerd, waarop aanspraak wordt verkregen in het jaar, waarin de schoollokalen voltooid worden opgeleverd.

Voor de sub 1°. vermelde bijdrage komen niet in aanmerking de scholen waarvan de opbrengst der schoolgelden eene inkomst oplevert van gemiddeld tachtig gulden of meer per leerling en per jaar.

Voor de berekening daarvan dient tot grondslag het aantal leerlingen, waarnaar volgens den maatstaf, in artikel 24 vermeld, het aantal onderwijzers geregeld wordt.

Voor de sub 1°. vermelde bijdrage komen mede niet in aanmerking de scholen, waar bij vacature in het onderwijzend personeel tusschen het ontstaan daarvan en de aanvaarding zijner betrekking door den benoemde een langere tijd verloopt dan: wat het hoofd der school betreft, van zes maanden, wat de overige onderwijzers betreft, van vier maanden.

Indien niet is voldaan aan den eisch, in het voorgaande lid gesteld, kan door Ons voor een bepaalden tijd ontheffing worden verleend, indien het gemeentebestuur binnen dertig dagen na het tijdstip, waarop in de vacature had behooren te zijn voorzien, een daartoe strekkend verzoek aan Ons indient en Ons blijkt, dat het gemeentebestuur ondanks het aanbieden van eene behoorlijke jaarwedde niet bij machte is geweest de vacature binnen den gestelden tijd te vervullen.

Voorschriften omtrent de uitvoering dezer bepalingen worden door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur gegeven, met inachtneming van het beginsel, dat behoudens aanvulling of terugbetaling na afloop van het dienstjaar de uitkeering der bijdrage geschiedt:

a. bij voorschot:

die, sub 1°. *a* en *b* bedoeld, naar het aantal onderwijzers dat ingevolge het bepaalde bij de artikelen 23 en 24 aan de school moet verbonden zijn;

die, sub 1°. *c* en *d* bedoeld, voor zoover het aantal op 1 Januari van het dienstjaar aan de school verbonden onderwijzers voor de bijdrage in aanmerking komt;

b. die, sub 2°. bedoeld, in verband met de betalingstermijnen, of nadat de aanspraak is verkregen.

Art. 54*bis*. Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de besturen der bijzondere lagere scholen eene bijdrage verleend volgens denzelfden maatstaf als bij artikel 45 sub 1°. aan de gemeente ten behoeve der openbare lagere school wordt toegekend, mits:

1°. de school staat onder het bestuur van eene instelling of vereeniging, die rechtspersoonlijkheid bezit;

2°. het onderwijs de vakken omvat in artikel 2 vermeld onder *a*—*i* alsmede *k*, tenzij, wat dit laatste vak betreft, blijke dat de schoolgaande kinderen daarin elders voldoend onderwijs ontvangen;

3°. dat onderwijs gegeven wordt gedurende ten minste twintig uren per week, waarvan ten hoogste twee uren in het vak vermeld onder *k* van artikel 2, volgens een aan den arrondissements-schoolopziener medegedeelden en in een der schoolvertrekken op eene zichtbare plaats opgehangen rooster van lesuren, waarop tevens de feestdagen en vacantietijden zijn vermeld;

4°. het aantal onderwijzers voldoet aan de voor de openbare scholen gestelde eischen in de artikelen 23 en 24, het derde lid uitgezonderd.

Voor die bijdrage komen niet in aanmerking de bijzondere scholen:

a. waarvan het aantal leerlingen boven zes jaren, dat als werkelijk schoolgaande bekend staat, berekend naar den maatstaf in artikel 24 vermeld, minder dan vijf en twintig bedraagt;

b. waarvan de opbrengst der schoolgelden eene inkomst oplevert van gemiddeld tachtig gulden of meer per leerling en per jaar;

b. wanneer bij vacature in het onderwijzend personeel tusschen het ontstaan daarvan en de aanvaarding zijner betrekking door den benoemde een langere tijd verloopt dan: wat betreft het hoofd der school van zes maanden, wat de overige onderwijzers betreft, van vier maanden, behoudens de bepaling van het voorlaatste lid van dit artikel;

d. waarvan blijkt, dat zij gehouden worden als winstgevend bedrijf.

Voor de berekening van het sub *b* vermelde wordt het voorschrift gevolgd dienaangaande bij artikel 45 gegeven.

De besturen zijn gehouden aan Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, en aan Gedeputeerde Staten der provincie, waarin de school is gevestigd, alle inlichtingen te geven, verlangd met betrekking tot litt. *a*—*d* in dit artikel vermeld, en zulks op straffe van verval van aanspraak op de bijdrage.

Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de besturen der bijzondere lagere scholen, die voor eene bijdrage krachtens het eerste lid van dit artikel in aanmerking komen, bovendien verleend:

A. eene bijdrage ter tegemoetkoming in de kosten om te voorzien in de behoefte aan schoollokalen voor scholen:

van 40 en minder leerlingen	f	40,00
„ 41—90 leerlingen		65,00
„ 91—144 „		117,50
„ 145—199 „		172,00
„ 200—254 „		227,00
„ 255—309 „		282,00
„ 310—364 „		337,00
„ 365—419 „		392,00
„ 420—474 „		447,00
„ 475—529 „		502,00
„ 530 en meer „		557,00

mits:

a. de lichamelijke inhoud van elk schoolvertrek bedraagt 3 M³. of meer voor iederen leerling, voor de berekening waarvan tot grondslag dient het

aantal leerlingen, waarnaar volgens den maatstaf in artikel 24 vermeld het aantal onderwijzers geregeld wordt;

b. de schoolvertrekken voldoende en doelmatig verlicht zijn;

c. voldoende middelen tot verwarming en luchtverversching in elk schoolvertrek zijn aangebracht;

d. bij elk schoolgebouw een voldoend aantal privaten is, en zoo jongens ter school gaan, bovendien een voldoend aantal waterplaatsen,

een en ander volgens de regelen door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur te geven;

B. eene bijdrage in de kosten van het herhalingsonderwijs, volgens denzelfden maatstaf en op dezelfde voorwaarden als bij artikel 45*bis* aan de gemeente ten behoeve van dat onderwijs wordt toegekend.

Jaarlijks in de maand Januari zendt het bestuur, dat op Rijksbijdragen krachtens dit artikel over het voorgaande jaar aanspraak maakt, zijne daartoe strekkende aanvrage aan de Gedeputeerde Staten van de provincie waarin de school is gevestigd.

Deze beslissen vóór 1 Mei daaraanvolgende, of de school voldoet aan de eischen en voorwaarden in dit artikel tot het verleenen der aangevraagde Rijksbijdragen gesteld, bepalen het bedrag dier Rijksbijdragen en deelen hun besluit onverwijld mede aan Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, alsmede aan den inspecteur van het lager onderwijs, in wiens ambtsgebied de school is gevestigd, en aan het bestuur dat de aanvrage deed.

Binnen dertig vrije dagen na de dagteekening van dat besluit kan daarvan bij Ons in beroep worden gekomen door Onzen Commissaris in de provincie en door den inspecteur en het bestuur, in het vorige lid bedoeld.

Het bedrag, waarop het bestuur aanspraak mocht kunnen maken, wordt alsdan bij Onze eindbeslissing vastgesteld.

Wanneer een bestuur niet heeft voldaan aan de voorwaarde, vervat in het tweede lid, sub *c*, van dit artikel en het daarvan ten tijde dat de vacature had behooren te zijn aangevuld den arrondissements-schoolopziener in kennis gesteld heeft, kan van die voorwaarde door Ons ontheffing worden verleend, indien het in de maand Januari na afloop van het kalenderjaar een daartoe strekkend verzoek aan Ons indient, en Ons blijkt dat het ondanks het aanbieden van eene behoorlijke jaarwedde niet bij machte is geweest de vacature binnen den gestelden termijn te doen vervullen. Het bestuur zendt alsdan de aanvrage, in het zesde lid van dit artikel bedoeld, binnen ééne maand na de dagteekening van Ons besluit aan Gedeputeerde Staten, die daarop binnen drie maanden beslissen.

Voorschriften omtrent de uitvoering van dit artikel worden door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur gegeven.

Art. 57. Ter verkrijging der akte, vermeld in artikel 56 onder *a*, wordt vereischt:

a. de volbrachte leeftijd van achttien jaren;

b. het afleggen van een examen, waartoe ten minste eenmaal 's jaars de gelegenheid wordt opengesteld voor eene commissie, samengesteld uit een inspecteur van het lager onderwijs of een districts-schoolopziener als voorzitter en ten hoogste vijf in functie zijnde of gewezen districts- of arrondissements-schoolopzieners.

Het aantal dezer commissiën bedraagt ten minste negen. Onze Minister, die met de uitvoering dezer wet is belast, wijst de arrondissementen aan, waarvoor elke dier commissiën zitting houdt, benoemt de leden der commissiën en bepaalt den tijd waarop zij vergaderen.

De leden dezer commissiën genieten uit 's Rijks kas vacatiegelden en vergoeding voor reis- en verblijfkosten.

Art. 58. De commissiën, genoemd in het voorgaande artikel onder *b*, houden zitting in een der arrondissementen, waarvoor zij aangewezen zijn. De bepaling der plaats geschiedt voor elke commissie door Onzen Minister, die met de uitvoering dezer wet is belast.

De tijd, gedurende welken de examens worden afgenomen, wordt door de

inspecteurs van het lager onderwijs bij openbare aankondiging ter algemeene kennis gebracht.

De commissie kan zich door deskundigen doen bijstaan.

De examens, behalve die van onderwijzeressen, worden in het openbaar gehouden.

Art. 59, *vierde lid.* Hij legt het examen af voor de commissie, welke is aangewezen voor het arrondissement zijner woonplaats of, komt hij van buitenslands, der plaats waar hij voornemens is zich te vestigen.

Art. 69, *zesde lid.* Zij genieten, boven en behalve vergoeding voor reis- en verblijfkosten, eene toelage uit 's Rijks kas. Ter zake van het genot dier toelage heeft geene korting plaats op pensioen, uit de inkomsten van den Staat of uit die van zijne koloniën en bezittingen in andere werelddeelen gekweten.

Artikel 2.

Tusschen de artikelen 26 en 27 der wet tot regeling van het lager onderwijs wordt ingelascht artikel 26*bis* luidende:

Art. 26*bis*. Boven en behalve de vaste jaarwedde, in artikel 26 bedoeld, geniet de onderwijzer, belast met het geven van herhalingsonderwijs, genoemd in artikel 17, eene belooning van ten minste zestig cent per lesuur.

Met inachtneming van dit voorschrift worden de belooningen der onderwijzers voor het geven van herhalingsonderwijs door den gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten geregeld.

Artikel 3.

Tusschen de artikelen 45 en 46 der wet tot regeling van het lager onderwijs wordt ingelascht artikel 45*bis* luidende:

Art. 45*bis*. Door het Rijk wordt met inachtneming van het bepaalde in het tweede lid van dit artikel over elk dienstjaar aan de gemeente eene bijdrage verleend in de aan de onderwijzers uit te keeren belooning wegens het geven van herhalingsonderwijs van dertig cent per lesuur, mits:

1°. voor zooveel bedoeld onderwijs omvat vakken, waarvoor wettelijke akten van bekwaamheid verkrijgbaar zijn, dat onderwijs wordt gegeven door onderwijzers in het bezit dier akte; en

2°. voor zooveel het bedoeld onderwijs vakken omvat, waarvoor geen wettelijke akten van bekwaamheid zijn te verkrijgen, dat onderwijs wordt gegeven door onderwijzers, die zijn benoemd, nadat daartoe machtiging is verkregen van den arrondissements-schoolopziener. Wordt die machtiging geweigerd, dan is van de beslissing van den arrondissements-schoolopziener beroep op den districts-schoolopziener toegelaten.

De bij dit artikel bedoelde bijdrage wordt genoten voor een maximum van honderd twee en negentig lesuren per school en per jaar, tenzij door Gedeputeerde Staten, den inspecteur van het lager onderwijs gehoord, het aantal lesuren, dat voor eene Rijksbijdrage in aanmerking kan komen, op een hooger cijfer is vastgesteld. Dit maximum mag het cijfer van driehonderd vier en tachtig lesuren per school en per jaar niet overschrijden.

Voorschriften omtrent de uitvoering dezer bepalingen worden door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur gegeven.

Artikel 4.

De artikelen 24, zesde lid, 26, eerste lid, sub 3°. en het zesde en zevende lid, 41, tweede lid, 57, 58 en 59, vierde lid, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) tot regeling van het lager onderwijs, gewijzigd bij de wetten van 27 Juli 1882 (*Staatsblad* n°. 117), 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), 9 Mei 1890 (*Staatsblad* n°. 78), 30 December 1892 (*Staatsblad* n°. 292), 13 September 1895 (*Staatsblad* n°. 159), 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 230) en 7 Juli 1900 (*Staatsblad* n°. 111), treden, zooals zij zijn vastgesteld bij deze wet, in werking op 1 Januari 1902; de artikelen 39 en 69, zesde lid, zooals zij bij deze wet zijn vastgesteld, op 1 Juli 1901.

Artikel 26, eerste lid, treedt voor zooveel betreft het bepaalde sub 1°. en 2°., in werking op 1 Januari 1902, doch indien de jaarwedde van hoofden van

scholen of onderwijzers van bijstand, op die dagteekening aan openbare lagere scholen verbonden, meer dan een honderd vijftig gulden lager is dan de som waarop krachtens die wetsbepalingen aanspraak kan worden gemaakt, wordt de jaarwedde verhoogd met ingang van 1 Januari 1902 met ten minste een honderd vijftig gulden en uiterlijk in Januari 1903 met het dan nog aan het wettelijk minimum ontbrekende bedrag.

De wijziging bij deze wet gebracht in artikel 45 wordt voor het eerst toegepast op het dienstjaar 1902.

Over de voorafgaande dienstjaren blijft artikel 45, zooals dat thans luidt, van kracht.

Indien de bijdrage voor onderwijzers volgens het bij deze wet gewijzigd artikel 45 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), over eenig dienstjaar voor eene gemeente minder mocht bedragen dan de som der Rijksvergoeding in de kosten van het lager onderwijs, niet medegerekend die voor het stichten van schoollokalen en onderwijzerswoningen en het aanschaffen van noodzakelijke schoolmeubelen bij eerste inrichting van nieuwe lokalen, waarop die gemeente krachtens evengenoemd wetsartikel, zooals dat luidt volgens de wet van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), over 1889 aanspraak kon doen gelden, zal het Rijk aan zoodanige gemeente in plaats van de bijdrage voor onderwijzers, hierboven vermeld, uitkeeren het bedrag, waarop zij, naar den regel van het aangehaald artikel 45 der wetten van 1878/84, als Rijksvergoeding in de kosten van het lager onderwijs, niet medegerekend die voor het stichten van schoollokalen en onderwijzerswoningen en het aanschaffen van de noodzakelijke schoolmeubelen bij eerste inrichting van nieuwe lokalen, over dat dienstjaar aanspraak zouden hebben gehad, doch in geen geval tot een hooger bedrag dan haar dienovereenkomstig over 1889 toekwam.

De uitkeering dezer vergoeding geschiedt met inachtneming van het gestelde maximum en behoudens aanvulling of terugbetaling, na vaststelling der gemeente-rekening, bij wijze van voorschot op den grondslag der goedgekeurde begrootingcijfers.

Zoodra over eenig dienstjaar de bepaling van het vijfde lid op eene gemeente niet behoeft toegepast te worden, houdt zij voor die gemeente op voor den vervolge te gelden.

Artikel 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, zooals dat artikel bij deze wet is gewijzigd, wordt voor het eerst toegepast op het dienstjaar 1902, doch met dien verstande, dat de bijdrage bedoeld in het vijfde lid sub B voor het eerst wordt genoten van af 1 November 1902.

Over de voorafgaande dienstjaren blijft artikel 54*bis*, zooals dat thans luidt, van kracht.

De artikelen 26*bis* en 45*bis* treden in werking op 1 November 1902.

De termijn van tien jaren, bedoeld in de tweede zinsnede van het voorlaatste lid van artikel 26, begint voor alle op 1 Januari 1902 geldige verordeningen te loopen met dien dag.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 24sten Juni 1901.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) H. Goeman Borgesius.

Uitgegeven den *tweeden* Juli 1901.
De Minister van Justitie,
(get.) Cort v. d. Linden.

(N°. 272.) **BESLUIT** *van den* 21*sten December* 1901, ***houdende regelen ter uitvoering van artikel*** 45bis ***der wet tot regeling van het lager onderwijs, laatstelijk gewijzigd bij die van*** 24 ***Juni*** 1901 (Staatsblad n°. 187).

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 2 November 1901, n°. 9990[1]/7945 afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit/Onderwijs;

Overwegende, dat door Ons voorschriften moeten gegeven worden tot uitvoering van artikel 45*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, laatstelijk gewijzigd bij de wet van 24 Juni 1901 (*Staatsblad* n° 187);

Gelet op artikel 4 van laatstgenoemde wet;

Den Raad van State gehoord (advies van 10 December 1901, n°. 16);

Gezien het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van den 19den December 1901, n°. 11209/9085, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit/Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan, te bepalen:

Art. 1. Binnen tien dagen na den aanvang van eenen cursus voor herhalingsonderwijs zendt het gemeentebestuur aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener binnen wier ambtsgebied dat onderwijs gegeven wordt, eene opgave:

1°. van de plaats waar en van de vakken waarin herhalings-onderwijs wordt gegeven;

2°. van de namen en voornamen van de onderwijzers, met aanduiding van de vakken waarin en van de dagen en uren waarop door ieder hunner dat onderwijs wordt gegeven, zoomede van de akten van bekwaamheid, die zij bezitten. Voor onderwijzers, die onderwijs geven in vakken waarvoor geen wettelijke akten van bekwaamheid te verkrijgen zijn, wordt melding gemaakt van de machtiging tot toelating bedoeld in artikel 45*bis* sub 2°. der wet tot regeling van het lager onderwijs.

Van elke verandering in de lesuren, de vakken van onderwijs of het onderwijzend personeel, gedurende den cursus voorkomende, doet het gemeentebestuur binnen tien dagen, nadat die verandering eenen aanvang nam, mededeeling aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener, met gelijke aanduiding, ten aanzien der nieuwe onderwijzers, omtrent hunne akten van bekwaamheid of omtrent de machtiging tot hunne toelating, bedoeld in art. 45*bis*, sub 2°. der wet tot regeling van het lager onderwijs, als hierboven sub 2°. is vermeld.

Binnen tien dagen na het tijdelijk staken of het eindigen van elken cursus geeft het gemeentebestuur daarvan kennis aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener.

De opgave in het eerste lid van dit artikel bedoeld, wordt voor de eerste maal ingezonden tusschen 1 en 10 November 1902.

Art. 2. De districts-schoolopziener houdt van de krachtens artikel 1 van dit besluit ontvangen opgaven aanteekening in een daarvoor bestemd register.

Art. 3. Jaarlijks in de maand Januari zendt het gemeentebestuur aan den districts-schoolopziener, binnen wiens ambtsgebied het herhalingsonderwijs is gegeven, eene opgave van de uren, waarop door ieder der verschillende onderwijzers in de onderscheidene vakken en in totaal in het afgeloopen kalenderjaar herhalingsonderwijs gegeven is.

De districts-schoolopziener onderzoekt die opgave, voorziet haar, na accoordbevinding, van eene verklaring, waaruit blijkt: 1°. of de opgave accoord is bevonden, en 2°. of voldaan is aan het bepaalde sub 1°. en 2°. van artikel 45*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs. Hij zendt dat stuk daarna, binnen veertien dagen, aan Gedeputeerde Staten der provincie, waarin de gemeente gelegen is.

De in het eerste lid van dit artikel bedoelde opgave wordt voor de eerste maal ingezonden in Januari 1903 over de maanden November en December van het dienstjaar 1902.

Art. 4. Jaarlijks in de maand April doen Gedeputeerde Staten aan Onzen Minister, met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs belast, ten aanzien van elke gemeente over het afgeloopen dienstjaar opgaaf:

1°. van het aantal openbare lagere scholen bezocht door leerlingen, die na afloop van hun schooltijd voor herhalingsonderwijs in aanmerking komen;

2°. van het maximum aantal lesuren, hetwelk voor Rijks-bijdrage in aanmerking komt, met aanduiding, of dit getal door Gedeputeerde Staten ingevolge het voorlaatste lid van artikel 45*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs is vastgesteld;

3°. van het aantal lesuren, gedurende hetwelk herhalingsonderwijs is gegeven;

4°. of voldaan is aan het bepaalde bij artikel 54*bis* sub 1°. en 2°. der wet tot regeling van het lager onderwijs, en

5°. het bedrag, dat als Rijksbijdrage voor het geven van herhalingsonderwijs in aanmerking komt.

De in dit artikel bedoelde opgaaf wordt voor de eerste maal ingezonden in de maand April 1903 over de maanden November en December van het dienstjaar 1902.

Art. 5. Onze voornoemde Minister regelt het juiste cijfer van het bedrag, waarop elke gemeente over het voorafgaand dienstjaar als Rijksbijdrage voor het doen geven van herhalingsonderwijs aanspraak heeft, nadat de opgaaf bedoeld in artikel 4 van dit besluit bij hem zal zijn ontvangen.

Hij doet daarvan mededeeling aan de Algemeene Rekenkamer en aan Gedeputeerde Staten.

Art. 6. De opgaven in de artikelen 1, 3 en 4 en de verklaring in artikel 3 vermeld, worden opgemaakt in den vorm door Onzen voornoemden Minister voorgeschreven.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State en aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, den 21sten December 1901.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Kuyper.

Uitgegeven den *achtsten* Januari 1902.
De Minister van Justitie,
(get.) J. A. Loeff.

(N°. 284.) **BESLUIT** *van den* 19*den December* 1892, *tot uitvoering van artikel* 24 *der wet van* 15 *April* 1891 (Staatsblad n°. 87), *betreffende de vrijstelling van briefport.*

In naam van H. M. Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Wij Emma, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Op de voordracht van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 12 September 1892, Litt. A, afdeeling Posterijen;

Gelet op artikel 24 der wet van 15 April 1891 (*Staatsblad* n°. 87);

Den Raad van State gehoord (advies van den 18 October 1892, n°. 16);

Gelet op het nader rapport van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van den 14 December 1892, n°. 186 afdeeling Posterijen;

Hebben goedgevonden en verstaan, te bepalen hetgeen volgt:

Art. 1. Vrijstelling van port voor stukken den openbaren dienst betreffende, wordt door Ons verleend op de voordracht van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, zooveel noodig na door hem gehouden overleg met de hoofden der bij de zaak betrokken Departementen van Algemeen Bestuur.

Art. 2. Een pakket met portvrije stukken mag het gewicht van $2^1/_2$ kilogram en de afmetingen van 45 centimeter lengte, breedte en hoogte of, indien het een rol is, van 75 centimeter in lengte en 10 in doorsnede niet te boven gaan.

Indien het pakket echter stukken bevat, die niet voor splitsing vatbaar zijn, hetgeen alsdan moet blijken uit eene door den afzender onderteekende verklaring op het adres, kan het tot een gewicht van 5 kilogram worden toegelaten.

Open kaarten, zonder omslag verzonden, mogen niet kleiner zijn dan 9 cen-

timeter in de breedte en 12 in de lengte en niet grooter dan 13 centimeter in de breedte en 18 in de lengte. De eene zijde is uitsluitend voor het adres bestemd. Het papier voor die kaarten behoort ten minste even stevig te zijn als dat der briefkaarten.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid kan bij uitzondering, in het belang van den dienst, afwijkingen van de bovengenoemde afmetingen toestaan.

Art. 3. De afzender van portvrije stukken is verplicht die te waarmerken, door op het adres zijne gewone handteekening te stellen, voorafgegaan door de aanduiding der ambtsbetrekking, waarin door hem aanspraak wordt gemaakt op vrijstelling van port.

Bovendien is bovenaan, ter linkerzijde van het adres, het woord „dienst" te vermelden.

De waarmerking van stukken afkomstig van Colleges of Commissies geschiedt door den voorzitter, den secretaris of griffier.

De voormelde Minister is gemachtigd:

1°. uitzonderingen toe te laten op den hierboven vermelden algemeenen regel, dat de waarmerking eigenhandig moet geschieden;

2°. vergunning te verleenen die waarmerking te vervangen door den afdruk van een stempel of door eene gedrukte aanwijzing.

Zij die de sub 2 vermelde vergunning hebben verkregen, wijzen den ambtenaar aan, die met de bewaring van den stempel of van de omslagen met de vorenbedoelde gedrukte aanwijzing belast en voor het richtige gebruik daarvan persoonlijk aansprakelijk is, en doen desgevraagd opgave van den naam van dien ambtenaar aan den directeur van het postkantoor ter plaatse.

Art. 4. De stukken welke niet beantwoorden aan de bepalingen van de artikelen 2 en 3, betreffende het gewicht, de afmetingen en de waarmerking, worden den afzender met de noodige inlichting teruggegeven, of, zoo die teruggave niet mogelijk is, met port belast.

Die, welke niet behoorlijk zijn ingepakt, zoodat ze tegen beschadiging niet voldoende verzekerd zijn, worden mede ter betere voorziening aan den afzender teruggegeven.

Art. 5. Portvrije stukken, welke door hun omvang of aantal verstopping der postbus zouden kunnen veroorzaken, mogen daarin niet geworpen worden, maar moeten aan het kantoor worden afgegeven.

De afzender, die in strijd hiermede handelt, wordt voor de eerste maal gewaarschuwd. Bij herhaling worden de stukken met port belast.

Art. 6. Indien daartoe wegens het bijzonder gewicht van eenig dienststuk aanleiding bestaat, wordt het, op verlangen van den afzender, bij de verzending op het begeleidend advies ingeschreven en alleen tegen bewijs van ontvang aan den geadresseerde uitgereikt.

De hier bedoelde stukken moeten aan het kantoor worden aangeboden en het opschrift „Te adviseeren" dragen.

Art. 7. Bestelling van portvrije stukken vindt alleen plaats voor zooveel dit, in verband met hun getal en hunnen omvang, zonder nadeel voor den dienst der bestelling in het algemeen, kan plaats hebben.

Kan, volgens dien regel, de bestelling niet geschieden, dan wordt van de aankomst der stukken aan den geadresseerde schriftelijk kennis gegeven. Zij behooren dan door of namens hem aan het kantoor te worden afgehaald.

De bestelling of afgifte van portvrije stukken is des Zondags en op algemeen erkende Christelijke feestdagen, beperkt tot die, welke blijkens eene door den afzender gewaarmerkte aanwijzing op het adres, spoed vereischen.

Art. 8. De geweigerde of om andere redenen onbesteld gebleven stukken worden, onmiddellijk nadat de onbestelbaarheid gebleken is, aan den afzender teruggezonden.

Deze is verplicht het port te betalen, waarmede die stukken ingevolge het bepaalde bij artikel 4 mochten belast zijn. De voornoemde Minister kan echter, indien daarvoor naar zijn oordeel termen zijn, vrijstelling of teruggaaf van dat port verleenen.

Art. 9. Het is de taak der postambtenaren om er tegen te waken, dat van de vrijstellingen van port door ambtenaren en autoriteiten, aan wie zij zijn verleend, geen ongeoorloofd gebruik worde gemaakt.

Wordt zoodanig ongeoorloofd gebruik vermoed, dan wordt de geadresseerde door den Directeur of eerstaanwezenden ambtenaar uitgenoodigd, het stuk in tegenwoordigheid van dien Directeur of eerstaanwezenden ambtenaar te openen of door een gemachtigde te doen openen. Blijkt alsdan, dat de inhoud geheel of gedeeltelijk onderwerpen betreft of voorwerpen bevat, vreemd aan den dienst waarvoor de vrijstelling is toegekend, dan wordt van de zaak proces-verbaal opgemaakt en hiermede gehandeld als bij artikel 28 der wet van 15 April 1891 (*Staatsblad* n°. 87) is voorgeschreven; in het tegenovergestelde geval wordt het stuk kosteloos uitgereikt.

Geeft de geadresseerde geen gevolg aan de uitnoodiging om ten postkantore te verschijnen en aldaar het stuk te openen, dan wordt hiervan mede procesverbaal opgemaakt en daarin de gronden voor het vermoeden omschreven.

De Directeur van het postkantoor gaat daartoe echter niet over, dan nadat driemaal 24 uren na de schriftelijke mededeeling aan den geadresseerde verloopen zijn.

Art. 10. Dit besluit treedt in werking op den vijfden dag na dien der dagteekening van het *Staatsblad* en de *Staatscourant*, waarin het is geplaatst. Op dat tijdstip vervalt het Koninklijk besluit van 7 November 1876 (*Staatsblad* n°. 192).

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk tegelijk in het *Staatsblad* en in de *Staatscourant* zal worden geplaatst en in afschrift aan den Raad van State medegedeeld zal worden.

's Gravenhage, den 19den December 1892.

(get.) Emma.

De Minister van Waterstaat,
Handel en Nijverheid,
(get.) C. Lely.

Uitgegeven den *zestienden* Februari 1893.
De Minister van Justitie,
(get.) Smidt.

Wet van 3 Juni 1905.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer 1903—1904, blz. 2283; 1904—1905, blz. 97, 1397—1464, 1466—1481, 1531—1570, 1572—1621, 1628—1650, 1652—1676, 1678—1726, 1776—1849, 1851—1859, 1861—1933, 1957—1959.

Bijblad, bijlagen Tweede Kamer 1903—1904, n°. 198: 1—3; 1904—1905, n°. 39: 1—42.

Bijblad, handelingen enz. Eerste Kamer 1904—1905, blz. 411, 416, 452—464, 474—480, 487—517.

Wetsontwerp ingediend bij Koninklijke Boodschap van 15 Juni 1904.

„Het wetsontwerp stelt zich ten doel:

1°. uitkeering door het Rijk aan de gemeenten en de besturen der bijzondere scholen van de wettelijke minima-jaarwedden voor de door de wet gevorderde onderwijzers, met handhaving van de thans geldende aanspraak op eene bijdrage in de jaarwedden van onderwijzers boven het wettelijk minimum.

De som, die aan de gemeenten dientengevolge over 1906 meer zal worden uitgekeerd, dan volgens de vigeerende wet over dat jaar zou verschuldigd zijn, zal over 1906 en volgende jaren worden ingehouden op de uitkeering aan de gemeenten krachtens de wet van 24 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 156);

2°. verhooging van de bijdrage aan de bijzondere scholen om in de behoefte aan schoollokalen te voorzien."

„*Onderwijs aan zwakzinnigen.* Het voornemen, om, in zake het vraagstuk van aan achterlijke of zwakzinnige kinderen te geven afzonderlijk lager onderwijs, eene kleine aanvulling van art. 15 der wet tot regeling van het lager onderwijs voor te stellen, werd door den ondergeteekende te kennen gegeven

in de Memorie van Antwoord betreffende hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1904 (bladz. 58), terwijl in de vergaderingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 15 en 16 December 1903 op deze aangelegenheid nader mondeling werd teruggekomen (Handelingen 1903—1904, bladz. 948, 949, 964, 976 en 977). (Geteekend: De Minister van Binnenlandsche Zaken, *Kuyper*. De Minister van Financiën, *Harte van Tecklenburg*).)

Bijlagen 1903—1904. n°. 198.

Voorloopig Verslag vastgesteld 3 Februari 1905.

Memorie van Antwoord ingezonden bij brief van 20/27 Februari 1905, met gewijzigd ontwerp van wet.

Eindverslag vastgesteld 3 Maart 1905.

Bijlagen 1904—1905 n°. 39.

Behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. 22, 23, 24, 28, 30, 31 Maart, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 26, 27, 28 April, 2, 3, 4 en 5 Mei.

De eindstemming had plaats 9 Mei 1905. Het wetsontwerp werd aangenomen met 56 tegen 38 stemmen.

Eerste Kamer.

Het door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen ontwerp van wet kwam bij de Eerste Kamer der Staten-Generaal in 10 Mei 1905.

Het Voorloopig Verslag is vastgesteld 19 Mei 1905;

Het Eindverslag 24 Mei 1905.

De behandeling had plaats in de zittingen van 30 en 31 Mei 1905, in welke laatste zitting het wetsontwerp werd aangenomen met 27 tegen 16 stemmen.

(N°. 151.) **WET** *van den 3den Juni 1905, tot herziening van eenige artikelen der wet tot regeling van het lager onderwijs en aanvulling der wet tot regeling der financieele verhouding tusschen het Rijk en de gemeenten en herziening der algemeene regelen ten aanzien der plaatselijke belastingen.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat het wenschelijk is de artikelen 15 sub *e*, 26, 39, 41, tweede lid, 44 sub *b*, 45, 54*bis* en 61, eerste lid sub *b* der wet tot regeling van het lager onderwijs, zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 24 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 187) te herzien en in verband daarmede de wet tot regeling der financieele verhouding tusschen het Rijk en de gemeenten en herziening der algemeene regelen ten aanzien der plaatselijke belastingen van 24 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 156) aan te vullen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

De artikelen 26, 41, tweede lid, 44 sub *b*, 45, 54*bis* van de wet tot regeling van het lager onderwijs worden gelezen als volgt:

Art. 26. Aan elken onderwijzer wordt een vaste jaarwedde toegelegd. Die jaarwedde bedraagt ten minste:

1°. voor het hoofd eener school:

A. gelegen in een gemeente of gedeelte eener gemeente, behoorende tot de achtste of negende klasse der tabel, bedoeld in art. 5 der wet tot regeling der Personeele belasting van 16 April 1896 (*Staatsblad* n°. 72), laatstelijk gewijzigd bij de wet van 14 Juli 1904 (*Staatsblad* n°. 146):

a. met minder dan vijf dienstjaren, zevenhonderd vijftig gulden;

b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, achthonderd gulden;

c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, achthonderd vijftig gulden;

d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, negenhonderd gulden;

e. met twintig en meer dienstjaren, negenhonderd vijftig gulden;
B. gelegen in een gemeente of gedeelte eener gemeente, behoorende tot de zesde of zevende klasse der sub *A* vermelde tabel:
a. met minder dan vijf dienstjaren, achthonderd vijftig gulden;
b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, negenhonderd gulden;
c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, negenhonderd vijftig gulden;
d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, een duizend gulden;
e. met twintig en meer dienstjaren, een duizend vijftig gulden;
C. gelegen in een gemeente of gedeelte eener gemeente, behoorende tot de derde, vierde of vijfde klasse der sub *A* vermelde tabel:
a. met minder dan vijf dienstjaren, negenhonderd vijftig gulden;
b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, een duizend gulden;
c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, een duizend vijftig gulden;
d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, een duizend eenhonderd gulden;
e. met twintig en meer dienstjaren, een duizend eenhonderd vijftig gulden;
D. gelegen in een gemeente of gedeelte eener gemeente, behoorende tot de eerste of tweede klasse der sub *A* vermelde tabel:
a. met minder dan vijf dienstjaren, een duizend vijftig gulden;
b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, een duizend eenhonderd gulden;
c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, een duizend eenhonderd vijftig gulden;
d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, een duizend tweehonderd gulden;
e. met twintig en meer dienstjaren, een duizend tweehonderd vijftig gulden;
2°. voor elk der onderwijzers die het hoofd der school bijstaan:
a. met minder dan vijf dienstjaren, vijfhonderd gulden;
b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, vijfhonderd vijftig gulden;
c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, zeshonderd gulden;
d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, zeshonderd vijftig gulden;
e. met twintig en meer dienstjaren, zevenhonderd gulden;
3°. voor elk der onderwijzers die het hoofd der school bijstaan en den rang van hoofdonderwijzer bezitten, honderd gulden meer, en wanneer zij den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en volgens artikel 24 moeten aanwezig zijn in scholen met meer dan vier onderwijzers, tweehonderd gulden meer dan onder 2°., sub *a* tot en met *e* bepaald.

De aanspraak op verhooging der jaarwedde ontstaat:
a. wegens diensttijd, met den eersten dag der maand, volgende op die waarin een dienst van 5, 10, 15 en 20 jaren is volbracht;
b. wegens het bezit der akte van hoofdonderwijzer, voor onderwijzers die bij hunne benoeming niet in het bezit zijn van de genoemde akte, met den eersten dag der maand, volgende op die waarin bedoelde onderwijzers die akte verkrijgen.

Als diensttijd komt in aanmerking de tijd voor en na de invoering dezer wet doorgebracht in dienst zoowel aan openbare als aan bijzondere lagere scholen, waar het geldt het hoofd der school, als zoodanig, en waar het geldt een onderwijzer tot bijstand van het hoofd der school, in die hoedanigheid en als hoofd eener school.

Door Ons kan, Gedeputeerde Staten der provincie gehoord, voor elke provincie bepaald worden waar en tot welk bedrag de minima van jaarwedden voor de verschillende onderwijzers aan de onderscheidene klassen van scholen hooger zijn zullen dan het bedrag hiervoren bepaald.

De bepalingen van dit artikel gelden niet voor de onderwijzers, uitsluitend

belast met het onderwijs in een of meer der vakken, genoemd in art. 2, onder *h—t*.

Het hoofd der school geniet behalve zijne jaarwedde vrije woning, zoo mogelijk met eenen tuin.

Ingeval hem geen vrije woning kan verschaft worden, ontvangt hij eene vergoeding voor huishuur ten bedrage van ten minste honderd vijftig gulden per jaar.

Elk der mannelijke onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, geniet, indien hij den leeftijd van acht en twintig jaren heeft bereikt en hetzij gehuwd is, hetzij als weduwnaar inwonende minderjarige kinderen heeft, eene tegemoetkoming in de huishuur ten bedrage van ten minste vijftig gulden per jaar.

Met inachtneming dezer voorschriften worden de jaarwedden der onderwijzers, de vergoeding voor huishuur voor de hoofden van scholen, en de in het vorig lid bedoelde tegemoetkoming, door den gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten geregeld. Die goedkeuring blijft niet langer dan tien jaren van kracht.

In geval van hooger beroep bij Ons van het besluit van Gedeputeerde Staten, wordt bij Onze beslissing de vereischte regeling vastgesteld.

Art. 41, *tweede lid*. De jaarwedde wordt berekend met inbegrip van hetgeen de onderwijzer, aan het hoofd eener school geplaatst, op grond van art. 26, zesde lid dezer wet, geniet. Het bedrag dezer inkomsten wordt door Gedeputeerde Staten bepaald. De jaarwedde der mannelijke onderwijzers, bedoeld in het achtste lid van art. 26, wordt berekend met inbegrip van de in die wetsbepaling vermelde tegemoetkoming.

Art. 44, sub *b*. *b*. de vergoeding aan onderwijzers, aan het hoofd van scholen staande, wegens gemis van vrije woning, en de in het achtste lid van artikel 26 bedoelde tegemoetkoming;

Art. 45. Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de gemeente eene bijdrage verleend:

1°. *a*. voor elk hoofd eener school en voor elk der onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, voor zoover die bijstand volgens artikel 24 verplicht is, de minima-jaarwedden waarop zij volgens artikel 26 aanspraak hebben;

b. indien het aan de school verbonden onderwijzend personeel het minimum van onderwijzers, bij artikel 24 gesteld, overschrijdt:

voor scholen van meer dan vier en twintig en minder dan één en veertig leerlingen, voor één onderwijzer de minimum-jaarwedde, waarop hij volgens art. 26 aanspraak heeft;

voor scholen van meer dan veertig en minder dan driehonderd tien leerlingen, tweehonderd zestig gulden voor één onderwijzer;

voor scholen van driehonderd tien en meer leerlingen, tweehonderd zestig gulden per onderwijzer, voor ten hoogste twee onderwijzers;

doch omvat het onderwijs behalve de vakken *a—k* tevens ten minste twee der vakken onder *l*, *m* en *n*, en het vak onder *p* van artikel 2 genoemd:

voor scholen van negentig en minder leerlingen, driehonderd tien gulden voor één onderwijzer;

voor scholen van een en negentig tot en met eenhonderd negen en negentig leerlingen, driehonderd tien gulden per onderwijzer, voor ten hoogste twee onderwijzers;

voor scholen van tweehonderd en meer leerlingen, driehonderd tien gulden per onderwijzer, voor ten hoogste drie onderwijzers;

c. voor elk der mannelijke sub *a* en *b* bedoelde onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, mits zij den leeftijd van acht en twintig jaren hebben bereikt en hetzij gehuwd zijn, hetzij als weduwnaar inwonende minderjarige kinderen hebben, vijf en twintig gulden.

Indien de bijdragen sub *a*, *b* en *c* verschuldigd zijn over gedeelten van een jaar, wordt voor de berekening het jaar op 360 en de maand op 30 dagen gesteld. Indien bij de berekening van het aantal volgens den maatstaf van artikel 24 verplichte onderwijzers, leerlingen beneden de zes jaren zijn mee-

geteld, wordt voor de vaststelling van de sub *a* bedoelde bijdrage, het aantal verplichte onderwijzers berekend, gelijk dit zijn zou, indien deze leerlingen buiten aanmerking waren gelaten. Eveneens blijven voor de berekening van de bijdrage sub *b* de leerlingen beneden de zes jaren buiten aanmerking.

2°. vijf en twintig ten honderd van de kosten wegens het stichten, verbouwen of aankoopen van schoollokalen voor zoover die niet komen ten laste van anderen of op andere wijze worden gevonden. Wordt voor het stichten van schoollokalen grond gebruikt, die eigendom der gemeente is, dan wordt de waarde van dien grond door drie deskundigen op kosten van de gemeente bepaald. Van die waarde wordt vijf en twintig ten honderd uitgekeerd, waarop aanspraak wordt verkregen in het jaar, waarin de schoollokalen voltooid worden opgeleverd.

Voor de sub 1°. vermelde bijdrage komen niet in aanmerking de scholen waar de opbrengst der schoolgelden eene inkomst oplevert van gemiddeld tachtig gulden of meer per leerling en per jaar.

Voor de berekening daarvan dient tot grondslag het aantal leerlingen, waarnaar, volgens den maatstaf in art. 24 vermeld, het aantal onderwijzers geregeld wordt.

Voor de sub 1°. vermelde bijdragen komen mede niet in aanmerking de scholen, waar, bij vacature in het onderwijzend personeel, tusschen het ontstaan daarvan en de aanvaarding zijner betrekking door den benoemde, een langere tijd verloopt dan: wat het hoofd der school betreft, van zes maanden, wat de overige onderwijzers betreft, van vier maanden.

Indien niet is voldaan aan den eisch, in het voorgaande lid gesteld, kan door Ons, in bijzondere omstandigheden, voor een bepaalden tijd ontheffing worden verleend, indien het gemeentebestuur vóór het einde van het jaar, volgende op dat, waarin de vacature had moeten zijn vervuld, een daartoe strekkend verzoek aan Ons indient.

Voorschriften omtrent de uitvoering dezer bepalingen worden bij algemeenen maatregel van bestuur gegeven, met inachtneming van het beginsel, dat behoudens aanvulling of terugbetaling na afloop van het dienstjaar, de uitkeering der bijdrage geschiedt:

a. bij voorschot:

die, sub 1°. *a* bedoeld, naar het aantal onderwijzers dat ingevolge het bepaalde bij de artikelen 23 en 24 aan de school moet verbonden zijn;

die sub 1°. *b* en *c* bedoeld, voor zoover het aantal op 1 Januari van het dienstjaar aan de school verbonden onderwijzers voor die bijdrage in aanmerking komt;

b. die, sub 2°. bedoeld, in verband met de betalingstermijnen, of nadat de aanspraak is verkregen.

Art. 54*bis*. Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de besturen der bijzondere lagere scholen eene bijdrage verleend volgens denzelfden maatstaf als bij artikel 45 sub 1°. aan de gemeente ten behoeve der openbare lagere school wordt toegekend, mits:

1°. de school staat onder het bestuur van eene instelling of vereeniging, die rechtspersoonlijkheid bezit;

2°. het leerplan aan den arrondissements-schoolopziener wordt meegedeeld en het onderwijs de vakken omvat in artikel 2 vermeld onder *a*—*i* alsmede *k*, tenzij wat dit laatste vak betreft, blijke dat de schoolgaande kinderen daarin elders voldoend onderwijs ontvangen;

3°. dat onderwijs gegeven wordt gedurende ten minste twintig uren per week, waarvan ten hoogste twee uren in het vak vermeld onder *k* van artikel 2, volgens een aan den arrondissements-schoolopziener medegedeelden en in een der schoolvertrekken op eene zichtbare plaats opgehangen rooster van lesuren, waarop tevens de feestdagen en vacantietijden zijn vermeld;

4°. het aantal onderwijzers voldoet aan de eischen, voor de openbare scholen gesteld in de artikelen 23 en 24, het derde lid uitgezonderd, en geen onderwijzer voor langer dan een jaar tijdelijk wordt aangesteld;

5°. het hoofd der school en de onderwijzers, die het hoofd der school

bijstaan, voor zoover die bijstand, met inachtneming van het bepaalde sub 4, volgens artikel 24 verplicht is, een jaarwedde en tegemoetkoming in de huishuur genieten ten minste gelijk aan de bedragen waarop de openbare onderwijzers volgens artikel 26 dezer wet aanspraak hebben;

6°. de onderwijzers in het bezit zijn van eene door het bestuur der school onderteekende akte van benoeming, vermeldende: naam en voornamen van den benoemde, bepaling of de benoeming voor vast of voor welk tijdvak zij is geschied, de bezoldiging, het bedrag van de tegemoetkoming, bedoeld sub 5 van dit artikel, bepalingen in verband met het vervullen van militieplichten door de onderwijzers, de regeling ter voorziening in geval van langdurige ziekte, bepaling omtrent den wederzijdschen termijn van opzegging, zoomede de verdere bij algemeenen maatregel van bestuur aan te geven voorwaarden;

7°. de voor vast of voor een bepaald tijdvak benoemde onderwijzers die, voordat zij den leeftijd van 65 jaar hebben bereikt of het tijdvak, waarvoor zij zijn aangesteld, is verloopen, anders dan op eigen verzoek worden ontslagen, van dat ontslag in beroep kunnen komen bij eene commissie, aan wier uitspraak het schoolbestuur zich heeft te onderwerpen. Dat beroep moet schriftelijk worden ingediend bij den voorzitter der commissie binnen tien dagen nadat het ontslag schriftelijk ter kennis van den onderwijzer is gebracht. Hangende het beroep, blijft de onderwijzer in het genot zijner jaarwedde. De commissie van beroep moet haar werkkring uitstrekken over ten minste twaalf bijzondere scholen, die op de in dit artikel bedoelde Rijksbijdragen aanspraak maken, tenzij Wij in bijzondere gevallen daarvoor een lager cijfer vaststellen. Zij moet bestaan uit zeven leden waarvan drie leden worden gekozen door de besturen en drie leden door het personeel der in de vorige zinsnede bedoelde scholen, terwijl deze zes leden het zevende lid, tevens voorzitter, kiezen. De leden dezer commissie mogen geen zitting hebben in het bestuur, noch deel uitmaken van het personeel eener lagere school.

Voor die bijdrage komen niet in aanmerking de bijzondere scholen:

a. waarvan het aantal leerlingen boven zes jaren, dat als werkelijk schoolgaande bekend staat, berekend naar den maatstaf in artikel 24 vermeld, minder dan vijf en twintig bedraagt, met dien verstande, dat voor een school, welke reeds eene bijdrage volgens dit artikel genoot, doch waar het aantal leerlingen beneden 25 daalt, dat genot gedurende drie achtereenvolgende jaren niet op dien grond verloren gaat, mits in geen jaar het aantal daalt beneden 20;

b. waar de opbrengst der schoolgelden eene inkomst oplevert van gemiddeld tachtig gulden of meer per leerling en per jaar;

c. wanneer bij vacature in het onderwijzend personeel tusschen het ontstaan daarvan en de aanvaarding zijner betrekking door den benoemde, een langere tijd verloopt dan: wat betreft het hoofd der school van zes maanden, wat de overige onderwijzers betreft van vier maanden, behoudens de bepaling van het voorlaatste lid van dit artikel;

d. waarvan blijkt, dat zij gehouden worden als winstgevend bedrijf.

Voor de berekening van het sub *b* vermelde, wordt het voorschrift gevolgd dienaangaande bij artikel 45 gegeven.

De besturen zijn gehouden aan Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast en aan Gedeputeerde Staten der provincie, waarin de school is gevestigd, alle inlichtingen te geven, verlangd met betrekking tot litt. *a*—*d*, in het tweede lid van dit artikel vermeld, en zulks op straffe van verval van aanspraak op de bijdrage.

Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de besturen der bijzondere lagere scholen, die voor eene bijdrage krachtens het eerste lid van dit artikel in aanmerking komen, bovendien verleend:

A. eene bijdrage ter tegemoetkoming in de kosten om te voorzien in de behoefte aan schoollokalen voor scholen:

van 40 en minder leerlingen	ƒ 46,00
„ 41—90 leerlingen	75,32[5]
„ 91—144 „	135,12[5]
„ 145—199 „	197,80

van 200—254 leerlingen	. . . .	f 261,05
„ 255—309 „	. . . .	324,30
„ 310—364 „	. . . .	387,55
„ 365—419 „	. . . .	450,80
„ 420—474 „	. . . .	514,05
„ 475—529 „	. . . .	577,30
„ 530 en meer „	. . . .	640,55

mits voldaan wordt aan de regelen bij algemeenen maatregel van bestuur, zoowel in het belang van de gezondheid als van het onderwijs vastgesteld omtrent den bouw en de inrichting der lokalen, alsmede omtrent het aantal kinderen dat daarin mag worden toegelaten;

B. eene bijdrage in de kosten van het herhalingsonderwijs, volgens denzelfden maatstaf en op dezelfde voorwaarden als bij artikel 45*bis* aan de gemeenten ten behoeve van dat onderwijs wordt toegekend.

Van de bijdragen, overeenkomstig het eerste lid berekend, wordt afgetrokken het bedrag van de minimum-jaarwedde van den onderwijzer, die

1°. handel drijft of eenige nering of beroep, behalve het geven van onderwijs, uitoefent; of

2°. niet-kerkelijke ambten of bedieningen bekleedt of gedoogt, dat te zijnen huize handel of nering gedreven of eenig beroep, behalve het geven van onderwijs, uitgeoefend wordt door de leden van het gezin, tenzij Gedeputeerde Staten, den districts-schoolopziener gehoord, vrijstelling hebben verleend.

Jaarlijks in de maand Januari zendt het bestuur, dat op Rijksbijdragen krachtens dit artikel over het voorgaande jaar aanspraak maakt, aan de Gedeputeerde Staten van de provincie waarin de school is gevestigd, zijn daartoe strekkende aanvrage, vergezeld van:

a. de door de onderwijzers, bedoeld bij het eerste lid sub 5, voor salaris afgegeven quitantiën;

b. eene verklaring van de aan de school verbonden onderwijzers dat aan de voorschriften van het eerste lid sub 6 en 7 is voldaan.

Deze beslissen vóór 1 Mei daaraanvolgende, of de school voldoet aan de eischen en voorwaarden in dit artikel tot het verleenen der aangevraagde Rijksbijdragen gesteld, bepalen het bedrag dier Rijksbijdragen en deelen hun besluit onverwijld mede aan Onzen Minister met de uitvoering dezer wet belast, alsmede aan den inspecteur van het lager onderwijs, in wiens ambtsgebied de school is gevestigd, en aan het bestuur dat de aanvrage deed.

Binnen dertig vrije dagen na de dagteekening van dat besluit kan daarvan bij Ons in beroep worden gekomen door Onzen Commissaris in de provincie en door den inspecteur en het bestuur, in het vorige lid bedoeld.

Het bedrag, waarop het bestuur aanspraak mocht kunnen maken, wordt alsdan bij Onze eindbeslissing vastgesteld.

Wanneer een bestuur niet heeft voldaan aan de voorwaarde, vervat in het tweede lid, sub *c*, van dit artikel en het daarvan ten tijde dat de vacature had behooren te zijn aangevuld den arrondissements-schoolopziener in kennis gesteld heeft, kan van die voorwaarde door Ons ontheffing worden verleend, indien het in de maand Januari na afloop van het kalenderjaar een daartoe strekkend verzoek aan Ons indient, en Ons blijkt dat het ondanks het aanbieden van eene behoorlijke jaarwedde niet bij machte is geweest de vacature binnen den gestelden termijn te doen vervullen. Het bestuur zendt alsdan de aanvrage, in het zevende lid van dit artikel bedoeld, binnen ééne maand na de dagteekening van Ons besluit aan Gedeputeerde Staten, die daarop binnen drie maanden beslissen.

Voorschriften omtrent de uitvoering van dit artikel zoomede regelen betreffende de verdere samenstelling en werking der in het eerste lid sub 7 bedoelde commissie van beroep worden bij algemeenen maatregel van bestuur gegeven.

Artikel 2.

De artikelen 15 sub *e*, en 61, eerste lid, sub *b* van de wet tot regeling van het lager onderwijs worden gelezen als volgt:

Art. 15, sub *e*. *e*. de scholen voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen, zwakzinnigen en idioten;

Art. 61, *eerste lid*, sub *b*. *b*. het bewijs van minstens tweejarige werkzaamheid als onderwijzer in Nederland of Nederlandsch-Indië of, na het verkrijgen van de akte, vermeld in art. 56 onder *a*, als kweekeling aan eene of meer openbare of bijzondere scholen van lager onderwijs of als onderwijzer aan eene of meer scholen voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen, zwakzinnigen of idioten, afgegeven door het hoofd of de hoofden dier scholen, of het bewijs afgegeven door den bestuurder eener door Ons aangewezen kweekschool voor onderwijzers, van gedurende twee jaren aan die school de lessen ter voorbereiding van dit examen na het verkrijgen van de akte vermeld in art. 56 onder *a*, te hebben gevolgd;

Artikel 3.

Artikel 39 van de wet tot regeling van het lager onderwijs wordt gelezen als volgt:

Art. 39. Aan de onderwijzers, die ten gevolge van de opheffing van de school, waaraan zij als hoofd of als onderwijzer van bijstand verbonden zijn, of ten gevolge van de opheffing van hunne betrekking, worden ontslagen, en niet in de termen vallen om pensioen te genieten, wordt ten laste van het Rijk wachtgeld verleend.

In de aan de onderwijzers, geen hoofden van scholen, te verleenen wachtgelden wordt door de gemeente aan het Rijk een bedrag, vergoed gelijkstaande aan een vierde van de inkomsten, die aan de betrekking, het laatst door den onderwijzer bekleed, waren verbonden. Deze verplichting vervalt vijf jaren na den dag, waarop het ontslag ingaat, indien de onderwijzer op dien dag den leeftijd van 45 jaren nog niet heeft bereikt.

Het wachtgeld voor den onderwijzer die bij het ingaan van zijn ontslag een diensttijd heeft:

a. van nog geen vijf jaren: wordt bepaald op vijftig-honderdsten van de inkomsten aan zijne betrekking verbonden;

b. van vijf jaren en meer, maar nog geen tien jaren: op vijf en zestig-honderdsten van die inkomsten;

c. van tien jaren en meer: op tachtig-honderdsten van die inkomsten;

met dien verstande, dat het wachtgeld niet op minder dan f 500 's jaars zal worden bepaald.

Onder diensttijd in het voorgaande lid wordt verstaan de diensttijd die in aanmerking komt voor pensioen. Onder inkomsten in het voorgaande lid wordt verstaan het gezamenlijk bedrag, in art. 41, tweede lid, genoemd.

Het wachtgeld vervalt:

a. indien de onderwijzer in de termen komt om pensioen te genieten, met den dag waarop het pensioen ingaat;

b. indien de onderwijzer tot eene betrekking van Rijks-, provincie- of gemeentewege wordt benoemd, waarvan de bezoldiging met het bedrag van het wachtgeld gelijkstaat of dit overtreft, of zoodanige betrekking, hem niet van Rijks-, provincie- of gemeentewege opgedragen aanvaardt, met den dag waarop de benoeming ingaat;

c. zoodra de onderwijzer, met een diensttijd van minder dan vijf jaren, zijn wachtgeld gedurende het dubbele van zijn diensttijd genoten heeft;

d. zoodra de onderwijzer, met een diensttijd van vijf jaren en meer, maar nog geen tien jaren, zijn wachtgeld gedurende tien jaren genoten heeft;

e. zoodra de onderwijzer, met een diensttijd van tien jaren en meer, maar nog geen twintig jaren, zijn wachtgeld gedurende vijftien jaren genoten heeft.

In de gevallen, onder *d* en *e* van het voorgaande lid bedoeld, behouden Wij Ons de bevoegdheid voor, aan den onderwijzer op nieuw een wachtgeld toe te kennen, telkenmale voor den duur van vijf jaren. Alsdan wordt het wachtgeld de eerste maal op het twee-derde gedeelte en de volgende malen op de helft van het oorspronkelijk wachtgeld bepaald.

Bij de aanvaarding van eene betrekking, al dan niet van Rijks-, provincie-

of gemeentewege opgedragen, waarvan de bezoldiging lager is dan het wachtgeld, wordt het verminderd met het bedrag dier bezoldiging.

Gedurende het vervullen van eene betrekking, van Rijks-, provincie- of gemeentewege voor eenen bepaalden tijd opgedragen, wordt het wachtgeld, op den voet van het vijfde en zevende lid, geheel of gedeeltelijk geschorst.

De wachtgelden worden in volle guldens verleend. Onderdeelen van een gulden komen daarbij voor een gulden in berekening.

Artikel 4.

Tusschen de artikelen 9 en 10 der wet van 24 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 156) tot regeling der financiëele verhouding tusschen het Rijk en de gemeenten en herziening der algemeene regelen ten aanzien der plaatselijke belastingen wordt ingelascht artikel 9*bis* luidende:

Art. 9*bis*. De uitkeering, bedoeld in de artikelen 1 tot en met 9, wordt voor elke gemeente over 1906 en volgende jaren verminderd met het verschil tusschen de som, waarop zij krachtens artikel 45 1°. sub *a* der wet op het lager onderwijs, bij voorschot over 1905 aanspraak zou hebben gehad, en de som, waarop zij over dat jaar bij voorschot aanspraak had volgens artikel 45 1°. sub *a* en *b* dier wet, zooals dat artikel was vastgesteld bij de wet van 24 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 187).

Voor gemeenten, waar op 15 Januari 1905 een lager bezoldiging aan de hoofden van scholen werd toegekend dan ingevolge art. 26 der wet op het lager onderwijs verschuldigd is, wordt het bedrag, dat volgens het vorig lid in aftrek komt, met het verschil verminderd. Op gelijke wijze wordt, op verzoek van de daarbij betrokken gemeente, in mindering gebracht het bedrag, waarmede de vermindering der uitkeering krachtens het eerste lid in eenig jaar overtreft de vermindering, die de uitkeering zou ondergaan, indien het verschil tusschen de beide sommen, in het eerste lid bedoeld, over dat jaar ware berekend.

Indien de in het 1ste lid bedoelde uitkeering minder bedraagt dan het in het 1ste lid in verband met het 2de lid van dit artikel bedoelde verschil, wordt de vermindering tot het mindere bedrag beperkt.

Overgangsbepalingen.

Artikel 5.

Voor de bij het in werking treden dezer wet in dienst zijnde of op wachtgeld gestelde openbare onderwijzers rekent de tijd, gedurende welken zij wachtgeld genieten, mede voor aanspraak op pensioen, behalve in het geval, laatstgenoemd in artikel 39, eerste lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs, zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 24 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 187).

Openbare onderwijzers, die bij het in werking treden dezer wet als onderwijzer zijn overgegaan naar een gemeentelijke school voor zwakzinnigen, worden, zoolang zij aan eene zoodanige school werkzaam blijven, voor de toepassing van de bepalingen omtrent eigen pensioen en omtrent weduwen- en weezenpensioen, als onderwijzers bij het openbaar lager onderwijs aangemerkt.

Artikel 6.

De wijzigingen, bij deze wet gebracht in de artikelen 45 en 54*bis* der wet op het lager onderwijs, worden voor het eerst toegepast op het dienstjaar 1906. Over de voorafgaande dienstjaren blijven de artikelen 45 en 54*bis*, zooals die vóór het in werking treden dezer wet luidden, van kracht.

Artikel 7.

Art. 54*bis*, zesde lid, van de wet tot regeling van het lager onderwijs is niet van toepassing op onderwijzers, die bij het in werking treden dezer wet in dienst zijn, zoolang zij in dezelfde gemeente gevestigd blijven.

Artikel 8.

De tekst der wet tot regeling van het lager onderwijs wordt vóór 1 Januari 1906 op Onzen last in het *Staatsblad* geplaatst, onder inachtneming van de in van Regeeringswege uitgaande stukken gevolgde spelling, in eene doorloopend genummerde reeks van artikelen, met wijziging dienovereenkomstig

van de aanhalingen daarin van artikelen of gedeelten van artikelen en met doorloopende nummering van de leden van ieder artikel.

Artikel 9.

Deze wet treedt in werking op 1 Januari 1906, met uitzondering van artikel 8, dat terstond in werking treedt.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Soestdijk, den 3den Juni 1905.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Kuyper.
De Minister van Financiën,
Harte v. Tecklenburg.

Uitgegeven den *elfden* Juni 1905.
De Minister van Justitie,
(get.) J. A. Loeff.

Klassificatie der Gemeenten.

TABEL van verdeeling der Gemeenten in Klassen, bedoeld in Art. 5 der Wet tot regeling van de Personeele Belasting.

Provincie Noord-Brabant.

4de Klasse: 's-Hertogenbosch.

6de Klasse: Bergen op Zoom (*stad*), Breda, Helmond (*kom en onmiddellijke omgeving*), Tilburg (*behalve Berkdijk en 't Laar, Reit en Reitsche hoeve, Hasselt, Stokhasselt, Heikant, Groeseind en Rauwbrake*), Waalwijk.

7de Klasse: Besoijen, Boxmeer, Boxtel, Cuyck en St.-Agatha (*dorp*), Eindhoven, Geertruidenberg (*kom*), Ginneken en Bavel (*kom* Ginneken), Grave, 's-Hertogenbosch (Orthen), Heusden, Mierlo (*'t Hout*), Oosterhout (*kom*), Oss, Oudenbosch (*kom*), Prinsenhage (*Duitenhuis en buiten Waterpoort*), Raamsdonk (*Raamsdonkveer*), Ravenstein, Roosendaal en Nispen (*kom* van Roosendaal), Rosmalen (*Hintham*), Teteringen (*Terheidensche hoek, Zandberg en Teteringsche dijk*), Tilburg (*overig deel*), Vught, De Werken en Sleeuwijk (*kom*), Woudrichem (*kom*), Zevenbergen (*kom*).

8ste Klasse: Almkerk, Baardwijk, Beers, Berghem, Bergen op Zoom (*overig deel*), Berlicum, Beugen en Rijkevoort, Capelle, Cromvoirt Dinteloord en Prinsland, Dongen (*kom*), Drongelen, Hangoort, Gansoijen en Doeveren, Drunen, Den Dungen, Dussen, Munster en Muilkerk, Engelen, Esch, Etten en Leur (*kom* Etten en *kom* Leur), Fijnaart en Heiningen, Geldrop, Gemert (*kom*), Gestel en Blaarthem (*het deel grenzende aan* Eindhoven), Goirle (*kom*) Halsteren, Haps, Hedikhuizen (*sectie* c), Helmond (*overig deel*), Helvoirt, Herpt, Hooge- en Lage-Zwaluwe, Klundert, Linden, Lith, Loon op Zand, Maashees en Overloon, Meeuwen, Hill en Babyloniënbroek, St.-Michielsgestel, Mill en St.-Hubert, Nieuwkuik, Nieuw-Vossemeer, Oeffelt, Oirschot (*kom*), Oisterwijk (*kom*), Ossendrecht, Oudenbosch (*overig deel*), Princenhage (*overig deel*), Raamsdonk (*overig deel*), Roosendaal en Nispen (*overig deel*), Sprang, Standdaarbuiten, Steenbergen en Kruisland, Stratum (*het deel grenzende aan* Eindhoven), Strijp (*het deel grenzende aan* Eindhoven), Terheyden, Tongelre (*het deel grenzende aan* Eindhoven), Valkenswaard, Veghel (*kom*) en Middegaal, Vierlingsbeek, Vlijmen, Wanroy, Waspik ten Noorden v. d. spoorweg 's-Hertogenbosch-Zwaluwe, Willemstad, Woensdrecht, Woensel (*het deel grenzende aan* Eindhoven), Wouw, Zevenbergen (*overig deel*), Zundert (*kom*).

9de Klasse: Aalst, Aarle-Rixtel, Alem—Maren en Kessel, Alphen en Riel, Andel (Op- en Neer-), Asten, Baarle—Nassau, Bakel en Milheeze, Beek en Donk, Bergeijk, Berkel, Best, Bladel en Netersel, Boekel, Bokhoven, Borkel en Schaft, Budel, Chaam, Cuyk en St.-Agatha (*overig deel*), Deurne en Liessel, Deursen en Dennenburg, Dieden, Demen en Langel, Diessen, Dinther, Dommelen, Dongen (*overig deel*), Duizel en Steensel, Eersel, Empel en Meerwijk Erp, Escharen, Etten en Leur (*overig deel*), Gassel, Geertruidenberg (*overig

deel), Geffen, Gemert (*overig deel*), Gestel en Blaarthem (*overig deel*), Giessen, Gilze en Reijen, Ginneken en Bavel (*overig deel*), Goirle (*overig deel*), 's-Gravenmoer, Haaren, Hedikhuizen (*overig deel*), Heesbeen, Eethen en Genderen, Heesch, Heeswijk, Heeze, Herpen, Hilvarenbeek, Hoeven, Hoogeloon, Hapert en Casteren, Hooge- en Lage Mierde, Huibergen, Huisseling en Neerloon, Leende, Liempde, Lierop, Lieshout, Lithoijen, Luyksgestel, Maarheeze, Made en Drimmelen, Megen, Haren en Macharen, Mierlo (*overig deel*), Moergestel, Nistelrode, Nuland, Nunen, Gerwen en Nederwettten, St.-Oedenrode, Oerle, Oijen en Teeffelen, Oirschot (*overig deel*), Oisterwijk (*overig deel*), Oost-, West- en Middelbeers, Oosterhout (*overig deel*), Oploo, St.-Anthonis en Ledeacker, Oud en Nieuw-Gastel, Oudheusden, Putte, Reek, Reusel, Riethoven, Rosmalen (*overig deel*), Rucphen en Varenseinde, Rijsbergen, Rijswijk, Sambeek, Schayk, Schijndel, Soerendonk, Sterksel en Gassel, Someren, Son en Breugel, Stiphout, Stratum (*overig deel*), Strijp (*overig deel*), Teteringen (*dorp*), Tongelre (*overig deel*), Uden, Udenhout, Veen, Veghel (*overige deel*), Veldhoven en Mereveldhoven, Velp, Vessem, Wintelre en Knegsel, Vlierden, Vrijhoeve Capelle, Waalre, Waspik (*overig deel*), De Werken en Sleeuwijk (*overig deel*), Werkendam (*overig deel*), Westerhoven, Woensel (*overig deel*), Woudrichem (*overig deel*), Wijk en Aalburg, Zeeland, Zeelst,Zes gehuchten, Zundert (*overig deel*).

Provincie Gelderland.

3de Klasse: Arnhem.

4de Klasse: Arnhem (*buitenwijken*).

5de Klasse: Nijmegen (*stad*).

6de Klase: Culemborg, Nijmegen (*Hatert en Hees rondom Nijmegen*), Renkum (*Oosterbeek*), Rheden (*Velp*), Tiel, Ubbergen (*Beek*), Wageningen (*stad*), Zutphen.

7de Klasse: Apeldoorn (*kom van de hoofd-afdeeling Apeldoorn*), Brummen (*kom*), Buurmalsen (*dorpen Buurmalsen en Tricht*), Doesburg, Doetinchem (*stad*), Ede (*kom*), Geldermalsen (*kom*), Groesbeek (*Berg en dal*), Harderwijk (*stad*), Herwen en Aerdt (*Tolkamer*), Nijmegen (*overig deel*), Renkum (*dorp*), Rheden (*Steeg, Dieren en Ellekom*), Vuren en Dalem (*Dalem*), Zaltbommel, Zevenaar (*stad*).

8ste Klasse: Ammerzoden, Arnhem (*Schaarsbergen*), Barneveld (*kom*), Beesd, Bemmel, Beuningen, Beusichem, Brakel, Brummen (*overig deel*), Buren, Buurmalsen (*overig deel*), Deil, Didam (*kom*), Dodewaard, Doorwerdt, Driel (*kom Kerk-Driel*), Druten (*kom*), Duiven, Echteld, Ede (*Bennekom, Veenendaal en Lunteren*), Elburg, Elst, Ermelo (*dorpen Ermelo en Nunspeet*), Ewijk, Geldermalsen (*overig deel*), Gent, Groesbeek (*kom*), Hattem (*stad*), Helde, Hemmen, Herwen en Aerdt (*Lobith*), Heteren, Huissen, Hummelo (*de dorpen Hummelo en Laag-Keppel*), Hurwenen, IJzendoorn, Kesteren, Lienden, Lochem (*kom*), Maurik, Milligen (*kom*), Nijkerk, Pannerden, Renkum (*overig deel*), Rheden (*Spankeren*), Rossum, Rozendaal, Scherpenzeel, Valburg. Voorst, Vorden (*kom*), Vuren en Dalem (*Vuren*), Wadenoijen, Wageningen (*overig deel*), Wamel (*kom*), Warnsveld (*kom*), Westervoort (*kom*), Wijchen (*kom*), Winterswijk (*dorp*), Wisch (*Terborg*), Zoelen.

9de Klasse: Aalten, Angerlo, Apeldoorn (*overig deel*), Appeltern, Balgoy, Barneveld (*overig deel*), Batenburg, Bergh, Bergharen, Borculo, Didam (*overig deel*), Dinxperlo, Doetinchem (Stad) (*Schependom*), Doetinchem (Ambt), Doornspijk, Dreumel, Driel (*overig deel*), Druten (*overig deel*), Ede (*overig deel*), Eibergen, Epe, Ermelo (*overig deel*), Est en Opijnen, Gameren, Gendringen, Gorssel, Groenlo, Groesbeek (*overig deel*), Haaften, Harderwijk (*overig deel*), Hattem (*overig deel*), Heerde, Heerewaarden, Hengelo, Herwen en Aerdt (*overig deel*), Herwijnen, Heumen, Hoevelaken, Hossen, Hummelo (*overig deel*), Kerkwijk, Laren, Lichtenvoorde, Lochem (*overig deel*), Millingen (*overig deel*) Nederhemert, Neede, Oldebroek, Ophemert, Overasselt, Poederoijen, Putten, Rheden (*Laag-Soeren*), Ruurlo, Steenderen, Ubbergen (*overig deel*), Varik, Vorden (*overig deel*), Waardenburg, Wamel (*overig deel*), Wehl, Westervoort (*overig deel*) Wijchen (*overig deel*), Winterswijk (*overig deel*), Wisch (*overig deel*), Zelhem, Zevenaar (*overig deel*), Zuilichem.

Provincie Zuid-Holland.

1ste Klasse: Rotterdam (*behalve* Kralingsche Veer *en* Charlois).

2de Klasse: 's-Gravenhage.

3de Klasse: Hillegersberg (*Zwaanshals*), Rotterdam (Kralingsche Veer en Charlois).

4de Klasse: Delft, Dordrecht, Gouda, Hof van Delft (*stadsgedeelte*), Dubbeldam (*Reeweg en de Mijl*), Leiden (*na de wet van* 13 *Juli* 1896 *Stbl.* n°. 107), Schiedam, Vrijenban (*stadsgedeelte*).

5de Klasse: Capelle aan den IJssel, Gorinchem, Loosduinen, Maassluis, Rijswijk, Vlaardingen, Voorburg.

6de Klasse: 's-Gravenzande, Hellevoetsluis, Hillegersberg (*overig deel*), IJsselmonde, Krimpen a/d Lek, Krimpen a/d IJssel, Nieuwerkerk a/d IJssel, Overschie, Ridderkerk, Schoonhoven, Vlaardinger-Ambacht, Zwijndrecht (*kom en Meerdervoort*).

7de Klasse: Aarlanderveen, Alblasserdam, Alkemade, Alphen, Ammerstol, Arkel, Beijerland (Oud), Bergschenhoek, Bodegraven, Boskoop, Brielle, Dubbeldam (*overig deel*), Gouderak, 's-Gravendeel (*kom*), Haastrecht, Hardinxveld, Hazerswoude, Helvoet (Nieuw), Hillegersberg (*Ter Bregge*), Hillegom, Hof van Delft (*overig deel*), Hoogblokland, Katwijk, Kethel, Koudekerk, Leiderdorp, Leerdam, Lekkerkerk, Lekkerland (Nieuw), Lier (De), Lisse, Maasland, Middelharnis (*kom*), Monster, Moordrecht, Naaldwijk, Noordwijk, Noordwijkerhout, Oegstgeest, Oudekerk a/d IJssel, Oudewater, Oudshoorn, Papendrecht, Pernis, Reeuwijk, Rijnsburg, Rozenburg, Sassenheim, Schiebroek, Schipluiden, Sliedrecht, Sommelsdijk (*kom*), Stompwijk (*Leidschendam*), Valkenburg, Veur, Voorhout, Voorschoten, Vrijenban (*overig deel*), Waddinxveen, Warmond, Wassenaar, Wateringen, Woerden, Zevenhuizen, Zoeterwoude, Zwammerdam, Zwijndrecht (*overig deel*).

8ste Klasse: Aar (Ter), Abbenbroek, Alblas, (Oud), Ameide, Asperen, Barendrecht, Barwoudswaarder, Beijerland (Nieuw), Beijerland (Zuid), Benthuizen, Bergambacht, Berkel en Rodenrijs, Berkenwoude, Bleiswijk, Bleskensgraaf, Bommel (Den), Brandwijk, Dirksland, Everdingen, Geervliet, Giessendam, Giessen-Nieuwkerk, Goedereede, Goudriaan, Goudswaard, 's-Gravendeel (*overig deel*), Groot-Ammers, Hagestein, Heenvliet, Heerjansdam, Hei- en Boeicop, Heinenoord, Hekelingen, Hekendorp, Hendrik-Ido-Ambacht, Herkingen, Heukelom, Hoogvliet, Hoornaar, Kedichem, Klaaswaal, Langerak, Lange Ruige Weide, Leerbroek, Leimuiden, Lexmond, Maasdam, Meerkerk, Melissant, Middelharnis (*overig deel*), Mijnsheerenland, Moercapelle, Molenaarsgraaf, Nieuwenhoorn, Nieuwkoop, Nieuwland, Nieuwpoort, Nieuwveen, Noordeloos, Nootdorp, Numansdorp, Ooltgensplaat, Oostvoorne, Ottoland, Oudddorp, Oudenhoorn, Papekop, Peursum, Piershil, Pijnacker, Poortugal, Puttershoek, Rhoon, Rietveld, Rijnsaterwoude, Rockanje, Schelluinen, Schoonrewoerd, Sommelsdijk (*overig deel*), Spijkenisse, Stad aan 't Haringvliet, Stellendam, Stolwijk, Stompwijk (*overig deel*), Streefkerk, Strijen, Tienhoven, Tonge (Nieuwe), Tonge (Oude), Vianen, Vierpolders, Vlist, Waarder, Westmaas, Wijngaarden, Woubrugge, Zegwaard, Zevenhoven, Zoetermeer, Zuidland, Zwartewaal.

Provincie Noord-Holland.

1ste Klasse: Amsterdam (*behalve sectie K en het bij de Wet van* 20 *Maart* 1896 *Stbl.* n°. 39, *aan Amsterdam toegevoegd voormalig deel der gemeente Diemen*), Nieuwer-Amstel (*stadsgedeelte*).

3de Klasse: Haarlem, Haarlemmerliede en Spaarnwoude (*in de onmiddellijke omgeving van* Haarlem), Heemstede (*Meester Lottelaan*), Nieuwer-Amstel (*wijk* H), Ouder-Amstel (*Omval*), Sloten (*Sloterdijk, Baarsjes en IJpolder*), Watergraafsmeer.

4de Klasse: Weesp.

5de Klasse: Alkmaar, Velzen (*IJmuiden*), Zaandam.

6de Klasse: Amsterdam (*sectie K en het bij de Wet van* 20 *Maart* 1896 *Stbl.* n°. 39 *aan Amsterdam toegevoegd voormalig deel der gemeente Diemen*), Beverwijk, Bloemendaal (*Bloemendaal en Overveen*) Buiksloot, Bussum, Diemen-Haarlemmerliede en Spaarnwoude (*halfweg*), Helder (Helder en Nieuwe-

diep), Hilversum, Hoorn, Koog a/d. Zaan, Muiden, Purmerend, Sloten (*Sloten en Osdorp*), Velzen (*Jan Gijsenvaart*), Wormerveer, Zaandijk.

7de Klasse: Aalsmeer, Beemster, Bennebroek, Bloemendaal (*Vogelenzang*), Broek op Langendijk, Edam, Enkhuizen, Haarlemmerliede en Spaarnwoude (*overig deel*), Haarlemmermeer, Heemstede (*overig deel*), Huizen, Ilpendam, Krommenie, Landsmeer, Medemblik, Monnikendam, Naarden, Nieuwer-Amstel, Noord-Scharwoude, Oosthuizen, Oostzaan, Oudkarspel, Ouder-Amstel (*overig deel*), Ransdorp, Schoten, Spaarndam, Uitgeest, Uithoorn, Velsen (*overig deel*), Weesperkarspel, Westzaan, Wijdewormer, Wijk aan Zee en Duin, Wormer, Zandvoort, Zuid-Scharwoude.

8ste Klasse: Abbekerk, Akersloot, Andijk, Ankeveen, Anna-Paulowna, Assendelft, Avenhorn, Barsingerhorn, Beets, Bergen, Berkhout, Blaricum, Blokker, Bovenkarspel, Broek in Waterland, Callantsoog, Castricum, Egmond aan Zee, Egmond-Binnen, Graft, 's-Gravenland, Grootebroek, Harenkarspel, Heemskerk, Heer Hugowaard, Heiloo, Helder, (*overig deel*), Hensbroek, Hoogkarspel, Hoogwoud, Jisp, Katwoude, Koedijk, Kortenhoef, Kwadijk, Laren, Limmen, St.-Maarten, Marken, Middelie, Midwoud, Nederhorst den Berg, Nibbixwoud, Nieuwe Niedorp, Obdam, Opmeer, Opperdoes, Oterleek, Oudendijk, Oude Niedorp, Ouddorp, St.-Pancras, Petten, Rijp, Schagen, Schellinkhout, Schermerhorn, Schoorl, Spanbroek, Sijbecarspel, Terschelling, Texel (*behalve Hoorn*), Twisk, Urk, Ursem, Venhuizen, Vlieland, Warder, Warmenhuizen, Wervershoof, Westwoud, Wieringen, Wieringerwaard, Wijdenes, Winkel, Wognum, Zijpe, Zuid- en Noord-Schermer, Zwaag.

9de Klasse: Texel (*Hoorn*).

Provincie Zeeland.

4de Klasse: Vlissingen.

5de Klasse: Middelburg.

6de Klasse: Goes, Koudekerke (*'t Zandt*), Oost- en West-Souburg.

7de Klasse: Yerseke, St.-Laurens (*Brigdamme*), Neuzen (*kom*), Zierikzee.

8ste Klasse: Aagtekerke, St.-Annaland, Arnemuiden, Axel (*kom*), Baarland, Biggekerke, Borssele, Brouwershaven, Bruinisse, Burgh, Colijnsplaat, Domburg, Dreischor, Driewegen, Duivendijke, Elkerzee, Ellemeet, Ellewoutsdijk, 's-Gravenpolder, Grijpskerke, Haamstede, 's-Heer Abtskerke, 's-Heer Arendskerke, 's-Heerenhoek, Heinkenszand, Hoedekenskerke, Hulst, Kapelle, Kats, Kattendijke, Kerkwerve, Kloetinge, Kortgene, Koudekerke (*overig deel*), Krabbendijke, Kruiningen, St.-Laurens (*dorp*), St.-Maartensdijk, Meliskerke, Nieuwerkerk, Nieuw- en St.-Joosland, Nisse, Noordgouwe, Noordwelle, Oosterland, Oostkapelle, Oudelande, Oud-Vossemeer, Ouwerkerk, Ovezande, St.-Philipsland, Poortvliet, Renesse, Rilland-Bath, Ritthem, Sas van Gent, Scherpenisse, Schore, Serooskerke (Schouwen), Serooskerke (Walcheren), Stavenisse, Tholen, Veere, Vrouwenpolder, Waarde, Wemeldinge, Westkapelle, Wissekerke, Wolphaartsdijk, Zonnemaire, Zoutelande.

9de Klasse: Aardenburg, Axel (*overig deel*), Biervliet, Boschkapelle, Breskens, Cadzand, Clinge, Eede Grauw, Groede, Hengstdijk, Hoek, Hontenisse, Hoofdplaat, IJzendijke, St.-Jansteen, Koewacht, St.-Kruis, Neuzen (*overig deel*), Nieuwvliet, Oostburg, Ossenisse, Overslag, Philippine, Retranchement, Schoondijke, Sluis, Stoppeldijk, Waterlandkerkje, Westdorpe, Zaamslag, Zuiddorpe, Zuidzande.

Provincie Utrecht.

3de Klasse: Utrecht (*na de Wet van* 20 Maart 1896 *Stbl.* n°. 40).

4de Klasse: De Bildt (*Vossegat*), Jutphaas (*tusschen* Merwedekanaal en Vaartschen Rijn).

5de Klasse: Amersfoort (*stad*).

6de Klasse: Baarn (*kom*), De Bildt (*kom*), Soest (*Soestdijk, Langeind, Middelwijk en de Kerkeburen*), Zeist (*kom*).

7de klasse: Abcoude-Baambrugge, Abcoude-Proostdij, De Bildt (*overig deel*), Breukelen-Nijenrode, Breukelen, St.-Pieters (*Vechtzijde*), Bunnik, Bunschoten, Doorn, Driebergen, Harmelen, Jutphaas, Loenen, Maarssen, Maarsseveen, (Nieuw) Nigtevecht, Oudenrijn (*de Meern*), Rhenen (*stad*), Rijzenburg, Veenendaal

(*dorp*), Velthuizen (*de Meern*), Vleuten (*de Meern*), Vreeland, Vreeswijk, Wijk bij Duurstede, Willige Langerak (*nabij* Schoonhoven), Zeist (*overig deel*).

8ste Klasse: Achttienhoven, Amerongen, Amersfoort (*overig deel*), Baarn (*overig deel*), Baarn (*overig deel*), Benschop, Breukelen, St.-Pieters (*Breukelerveen*), Cothen, Eemnes, Haarzuilens, Hoenkoop, Hoogland, Houten, IJsselstein, Jaarsveld, Kamerik, Kockengen, Laag Nieuwkoop, Langbroek, Leersum, Leusden, Linschoten, Loenersloot, Loosdrecht, Lopik, Maarn, Maarsseveen (Oud), Maartensdijk, Mijdrecht, Montfoort, Odijk, Oudenrijn (*overig deel*) (*na de Wet van* 20 Maart 1896 *Stbl.* n°. 40), Polsbroek, Renswoude, Rhenen (*overig deel*), Ruwiel, Schalkwijk, Snelrewaard, Stoutenburg, Tienhoven, Tull en 't Waal, Veenendaal (*overig deel*), Veldhuizen (*overig deel*), Vinkeveen, Vleuten (*overig deel*), Werkhoven, Westbroek, Willeskop, Willige Langerak (*overig deel*), Wilnis, Woudenberg, Zegveld, Zuilen.

9de Klasse: Soest (*overig deel*).

Provincie Friesland.

2de Klasse: Leeuwarden.

6de Klasse: Bolsward, Franeker (*behalve Vijf- en Zevenhuizen en Uitburen*), Harlingen, Leeuwarderadeel (*Huizum, Schrans en Verlengde Schrans*), Sneek.

7de Klasse: Aengwirden (*Heerenveen*), 't Bildt, Dokkum, Haskerland (*Nijehaske tot en met de Schans en de Joure*), Idaarderadeel (*Grouw*), Lemsterland (*de Lemmer*), Schoterland (*Heerenveen*), Utingeradeel (*Akkrum*).

8ste Klasse: Achtkarspelen, Aengwirden (*overig deel*), Baarderadeel, Barradeel, Dantumadeel, Doniawerstal, Ferwerderadeel, Franeker (*Vijf- en Zevenhuizen en Uitburen*), Franekeradeel, Gaasterland, Haskerland (*overig deel*), Hemelumer-Oldephaert, Hennaarderadeel, Hindeloopen, Idaarderadeel (*overig deel*), IJlst, Kollumerland, Leeuwarderadeel (*overig deel*), Lemsterland (*overig deel*), Menaldumadeel, Oostdongeradeel, Opsterland, Rauwerderhem, Schoterland (*overig deel*), Sloten, Smallingerland, Stavoren, Tietjerksteradeel, Utingeradeel (*overig deel*), Westdongeradeel, Weststellingwerf (*Wolvega*), Wijmbritseradeel, Wonseradeel, Workum.

9de Klasse: Ameland, Ooststellingwerf, Schiermonnikoog, Weststellingwerf (*overig deel*).

Provincie Overijsel.

4de Klasse: Zwolle.

5de Klasse: Deventer, Enschedé, Kampen (*stad*).

6de Klasse: Hengelo (*kom en naaste omgeving*).

7de Klasse: Almelo (Stad), Borne (*kom en naaste omgeving*) IJsselmuiden (*kom*), Lonneker (*bij* Enschedé *alsmede* Glanerbrugge), Losser (*nabij Oldenzaal. alsmede 't Dorp, de Marke en Berghuizen*), Oldenzaal, Steenwijk.

8ste Klasse: Almelo (Ambt), Avereest, Blokzijl, Dalfsen, Delden (Stad), Diepenveen, Genemuiden, Goor, Grafhorst, Hasselt, IJsselmuiden (*overig deel*), Kampen (*overig deel*), Kamperveen, Markelo (*karspel*) Goor, Oldemark, Olst, Raalte, Rijssen, Steenwijkerwold, Vollenhove (Stad), Vollenhove (Ambt), Wijhe (*behalve* Marle), Wilsum, Zalk en Veecate, Zwartsluis, Zwollerkerspel.

9de Klasse: Bathmen, Blankenham, Borne (*overig deel*), Delden (Ambt), Denekamp, Diepenheim, Giethoorn, Gramsbergen, Haaksbergen, Ham (Den), Hardenberg (Ambt), Hardenberg (Stad), Heino, Hellendoorn, Hengelo (*overig deel*), Holten. Kuinre, Lonneker (*overig deel*), Losser (*overig deel*), Markelo (*overig deel*), Nieuwleuzen, Ommen (Ambt), Ommen (Stad), Ootmarsum. Staphorst, Tubbergen, Vriezenveen, Wanneperveen, Weerselo, Wierden, Wijhe (Marle).

Provincie Groningen.

3de Klasse: Groningen.

4de Klasse: Haren (*Helpman*).

6de Klasse: Hoogkerk (*Kostverloren*), Winschoten.

7de Klasse: Appingedam (*Appingedam, het Bolwerk en Solwerd*), Delfzijl (*Delfzijl, Farmsum*), Haren (*dorp*), Hoogezand, Nieuwe Schans, Onstwedde (*Stadskanaal*), Oude-Pekela, Sappemeer, Slochteren (*Foxham*), Veendam, Wildervank, Zuidbroek.

8ste Klasse: Adorp, Aduard, Appingedam *(Opwierda, Marssum, Jukwerd en Tjamsweer)*, Baflo, Bedum, Beerta, Bellingwolde, Bierum, Delfzijl *(Weiwerd, Heveskes, Oterdum, Meedhuizen en Uitwierda)*, Eenrum, Ezinge, Finsterwolde, Grijpskerk, Grootegast, Haren *(overig deel)*, Hoogkerk *(overig deel)*, Kantens, Kloosterburen, Leek, Leens, Loppersum, Marum, Meeden, Middelstum, Midwolda, Muntendam, Nieuwe-Pekela, Nieuwolda, Noordbroek, Noorddijk, Oldehove, Oldekerk, Onstwedde *(overig deel)*, Scheemda, Slochteren *(overig deel)*, Stedum, Ten Boer, Termunten, Uithuizen, Uithuizermeeden, Ulrum, Usquert, Vlagtwedde, Warffum, Wedde, Winsum, 't Zandt, Zuidhorn.

Provincie Drente.

7de Klasse: Assen, Borger *(Nieuw-Buinen)*, Meppel.

8ste Klasse: Anlo *(Annerveen, Spijkerboor, Eexterveen, Annerveens-Kanaal en Eexterveens-Kanaal)*, Borger *(veengedeelte)*, Coevorden *(kom)*, Emmen *(Nieuw-Amsterdam)*, Gasselte *(Gasselterboerveen, Gasselterboerveenschemond, Gasselternijveen en Gasselternijveenschemond)*, Gieten *(Gieterveen, Bonnerveen en Bareveld)*, Hoogeveen *(kom)*, Nijeveen, Odoorn *(veengedeelte)*, Roden *(Nietap)*, Ruinerwold, De Wijk.

9de Klasse: Anlo *(overig deel)*, Beilen, Borger *(overig deel)*, Coevorden *(overig deel)*, Dalen, Diever, Dwingelo, Eelden, Emmen *(overig deel)*, Gasselte *(overig deel)*, Gieten *(overig deel)*, Havelte, Hoogeveen *(overig deel)*, Norg, Odoorn *(overig deel)*, Oosterhesselen, Peize, Roden *(overig deel)*, Rolde, Ruinen, Schoonebeek, Sleen, Smilde, Vledder, Vries, Westerbork, Zuidlaren, Zuidwolde, Zweelo.

Provincie Limburg.

5de Klasse; Maastricht.

6de Klasse: Heer *(bij Maastricht)*, Meerssen *(sectie C)*, Roermond *(kom)*, Venlo *(stad met het stadsgedeelte van den Bantuin)*.

7de Klasse: Amby, Berg, en Terblijt *(Plenkert)*, Gennep, Gronsveld *(Heugem)*, Heer *(overig deel)*, Heerlen *(kom)*, Kerkrade *(Kerkrade en Holz)*, Maasbree *(kom van Blerick)*, Meerssen *(sectiën B en D)*, Oud-Vroenhoven, St.-Pieter, Vaals *(kom)*, Valkenburg.

8ste Klasse: Beek *(dorp)*, Bemelen, Berg en Terblijt *(overig deel)*, Bergen, Bocholtz, Borgharen, Bunde, Echt *(kom)*, Eygelshoven, Eijsden, St.-Geertruid, Gronsveld *(overig deel)*, Gulpen *(kom)*, Heerlen *(overig deel)*, Horn, Horst *(kom)*, Houthem, Hulsberg, Itteren, Kerkrade *(overig deel)*, Klimmen, Maasniel, Meerssen *(sectie A)*, Mesch, Mheer, Mook, Nieuwenhagen, Ottersum, Oud-Valkenburg, Rijkholt, Roermond *(overig deel)*, Schaesberg, Schin op Geulle, Simpelveld, Sittard *(kom)*, Swalmen *(kom)*, Tegelen, Ubach over Worms, Vaals *(overig deel)*, Venlo *(overig deel)*, Venray *(dorp)*, Voerendaal, Weert *(kom)*, Wijlre, Wittem.

9de Klasse: Amstenrade, Arcen en Velden, Baexem, Beegden, Beek *(overig deel)*, Beesel, Belfeld, Bingelrade, Born, Broekhuizen, Broek Sittard, Brunssum, Bruggenum, Cadier en Keer, Echt *(overig deel)*, Elsloo, Geleen, Geulle, Grathem, Grevenbicht, Grubbenvorst, Gulpen *(overig deel)*, Haelen, Heel en Panheel, Heijthuizen, Helden, Herten, Hoensbroek, Horst *(overig deel)*, Hunsel, Ittervoort, Jabeek, Kessel, Limbricht, Linne, Maasbracht, Maasbree *(overig deel)*, Margraten, Meerlo, Meijel, Melick en Herkenbosch, Merkelbeek, Montfort, Munstergeleen, Nederweert, Neer, Neeritter, Nieuwstadt, Noorbeek, Nunnem, Nuth, Obbicht en Papenhoven, St.-Odiliënberg, Ohé en Laak, Oirsbeek, Posterholt, Roggel, Roosteren, Schimmert, Schinnen, Schinveld, Sevenum, Sittard *(overig deel)*, Slenaken, Spaubeek, Stein, Stevensweert, Stamproij, Susteren, Swalmen *(overig deel)*, Thorn, Ulestraten, Urmond, Venray *(overig deel)*, Vlodrop, Wanssum, Weert *(overig deel)*, Wessem, Wijnandsrade.

Wet van 5 Juni 1905.

Bijblad, handelingen Tweede Kamer 1903—1904, blz. 63, 1263; 1904—1905, blz. 10, 1172—1277, 1280—1290, 1305—1322, 1324—1382, 1957.

Bijblad, bijlagen Tweede Kamer 1903—1904, n°. 65: 1—6; 1904—1905 n°. 18: 1—28.

Bijblad, handelingen enz. Eerste Kamer 1904—1905, blz. 410, 411, 416, 430, 431, 474, 523—526.

Koninklijke Boodschap.

„Aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Mijne Heeren!

Wij bieden U hiernevens ter overweging aan drie ontwerpen van wet:

1°. tot wijziging en aanvulling der wet tot regeling van het lager onderwijs en der burgerlijke pensioenwet;

2°. tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van onderwijzers en wijziging en aanvulling der wet tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren; en

3°. tot regeling van de pensioenen van het onderwijzend personeel aan:

gemeente-hoogereburgerscholen, onverplichte gemeente-burgerscholen en gymnasia;

gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes;

gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen.

De toelichtende memorie, die de wetsontwerpen vergezelt, bevat de gronden waarop zij rusten.

En hiermede, Mijne Heeren, bevelen Wij U in Godes heilige bescherming.

's-Gravenhage, den 22 September 1903.

(get.) Wilhelmina.

„Zooals in de Memorie van Antwoord op Hoofdstuk I der Staatsbegrooting voor 1903 is medegedeeld, stelt de Regeering zich voor allengs de finale oplossing van de schoolkwestie te naderen, en zij wenscht dit te doen door geleidelijk voort te bouwen op het fundament, gelegd door de wet van het Kabinet-Mackay.

Door die wet, die van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), werd de geldelijke verhouding van het bijzonder onderwijs tot het Rijk in dezelfde lijn gebracht als waarin het openbaar onderwijs zich tegenover het Rijk bevindt, door beiden gelijke bijdragen te doen ontvangen uit 's Rijkskas in de jaarwedden der onderwijzers.

De wet van 24 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 187) schreed op den weg in 1889 ingeslagen nog een mijlpaal verder, door aan de bijzondere scholen nevens de bijdragen in de jaarwedden der onderwijzers, tevens van Rijkswege steun te verleenen in de kosten om te voorzien in de behoefte aan schoollokaliteit, een steun, die door de openbare school sinds lang werd genoten.

Door beide genoemde maatregelen is de positie van het bijzonder onderwijs ontegenzeggelijk verbeterd, doch de positie der onderwijzers, bij dat onderwijs werkzaam, onderging, voor zoover deze door de voorschriften der wet beheerscht wordt, geene verandering.

Wel mag, mede op grond van bekende feiten, worden aangenomen, dat de toekenning der Rijksbijdragen tot eenige verhooging der salarissen van genoemde onderwijzers geleid heeft, maar deze verhooging kon, uit den aard der zaak, niet altijd voldoende zijn, vermits het genot van die bijdragen nieuwe of verhoogde lasten voor de schoolbesturen medebracht.

De positie van den onderwijzer bij het bijzonder onderwijs is alzoo nog steeds bijna uitsluitend afhankelijk van de meerdere of mindere geldelijke draagkracht der vereeniging, in wier dienst hij is.

Deze toestand behoeft naar het oordeel der Regeering dringend herziening en behoort, voor zoover zulks geschieden kan zonder de vrijheid der school te na te komen, in overeenstemming te worden gebracht met dien waarin de openbare onderwijzers verkeeren."

„Voor eene eenigszins afdoende regeling ten behoeve van de bijzondere onderwijzers is echter noodig eene ingrijpende wijziging van de wet op het lager onderwijs, die, hoewel reeds aangekondigd, thans nog niet is ingediend.

Toch kan de positie van den bijzonderen onderwijzer reeds nu in zooverre worden verbeterd, dat ook aan hem het uitzicht worde geopend op pensioen in voege als de wet van meet af aan den openbaren onderwijzer verzekerd heeft."

„Waar echter die pensioenregeling wordt voorgesteld meent de Regeering, rekening houdende met de daaruit voor het Rijk voortvloeiende uitgaven en met de eischen eener goede administratie, waarover nader, den maatregel in eersten aanloop niet verder te mogen uitstrekken dan tot de onderwijzers verbonden aan de lagere scholen, die eene bijdrage genieten krachtens art. 54*bis* der wet op het lager onderwijs en die derhalve voldoen aan door den wetgever gegeven voorschriften. Alleen ten opzichte van deze onderwijzers schijnt voorshands de van Rijkswege afdoende contrôle op de eventueele aanspraken dier onderwijzers mogelijk."

„Hoezeer de positie der openbare onderwijzers gunstiger mag genoemd worden dan die der bijzondere onderwijzers zoo staan toch beiden in dit opzicht gelijk, dat van Rijkswege dusver niet wordt gezorgd voor hunne weduwen en weezen.

Beeds meermalen werd van belanghebbende en ook van andere zijde daarop gewezen en de wenschelijkheid van voorziening betoogd.

Ook de Regeering acht voorziening in deze van het hoogste belang en zij meent tevens, dat het tot de roeping van den Staat behoort daartoe de noodige maatregelen te nemen.

Wel is waar wordt de openbare onderwijzer door het gemeentebestuur en de bijzondere onderwijzer door het schoolbestuur in dienst gesteld, maar toch dienen beiden bij het volksonderwijs, dat in zijn algemeenheid tevens Rijkszaak is. De Rijkswetgever heeft dan ook hunne bevoegdheden geregeld en zij verrichten hun arbeid onder Rijkstoezicht.

De Regeering heeft daarom gemeend een voorstel te moeten aanhangig maken, waardoor de onderwijzers, zoowel de openbare als die verbonden aan de bijzondere scholen, bedoeld bij artikel 54*bis* der lager onderwijswet, worden opgenomen in het fonds, opgericht krachtens de laatstelijk bij de wet van 29 Juni 1899 (*Staatsblad* n°. 149) gewijzigde wet van 9 Mei 1890 (*Staatsblad* n°. 79).

Belanghebbenden zullen daardoor van een steeds drukkende zorg worden ontheven, wat zeker aan hun arbeid, en daardoor aan de ontwikkeling der volksjeugd, zal ten goede komen."

„Het vigeerend partieele stelsel van pensionneering met betrekking tot het onderwijzend personeel bij het openbaar hooger- en middelbaar onderwijs, en bij de openbare kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen strookt niet met de belangen van het onderwijs en behoeft daarom wijziging.

De directeuren en leeraren der Rijkskweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen hebben, als zijnde burgerlijke ambtenaren, naar de voorschriften der burgerlijke pensioenwet, aanspraak op pensioen, zoo voor zich als voor hunne weduwen en weezen.

Krachtens artikel 20 der wet op het hooger onderwijs en artikel 32 der wet op het middelbaar onderwijs, wordt aan de leeraren der gymnasia en aan de directeuren en leeraren der gemeente-burgerscholen, voor zoover zij verbonden zijn aan instellingen tot wier oprichting de gemeenten verplicht zijn, ten laste van het Rijk pensioen verleend in de gevallen, naar de regelen en onder voorwaarden voor burgerlijke ambtenaren bij de wet vastgesteld of vast te stellen. Genoemde titularissen worden voor de toepassing dier regelen als burgerlijke ambtenaren beschouwd, tengevolge waarvan zij ook deelgerechtigd zijn in het weduwen- en weezenfonds voor die ambtenaren.

Geheel anders daarentegen is de positie van het onderwijzend personeel verbonden aan onverplichte gemeente-gymnasia en onverplichte gemeenteburgerscholen, gemeente-hoogere-burgerscholen, gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes en gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen.

De leeraren, aan die school verbonden, hebben nòch voor zich, nòch voor hunne weduwen en weezen, uitzicht op pensioen, tenzij de gemeente, in wier dienst zij staan, daarin heeft voorzien,

Bij overgang in dienst van het Rijk is daaraan te gemoet gekomen doordat volgens artikel 9 lit. *d* der burgerlijke pensioenwet voor hem, die als burgerlijk ambtenaar wordt gepensionneerd, als diensttijd ook in aanmerking komt

de tijd doorgebracht als onderwijzer bij eene openbare inrichting van onderwijs, krachtens eene vaste aanstelling o.a. van een gemeentebestuur.

De Regeering meent echter, dat in deze verder moet worden gegaan, door n.l. aan genoemde titularissen, die het uitzicht op pensioen voor zich en hunne weduwen en weezen missen, dit te verzekeren, en dit doel kan worden bereikt door hen, terwijl zij in dienst der gemeenten zijn, het karakter te geven van burgerlijk ambtenaar."

Uit de Memorie van Toelichting, onderteekend door

Den Minister van Binnenlandsche Zaken,
Kuyper.
en *den Minister van Financiën*,
Harte van Tecklenburg.

Voorloopig Verslag, vastgesteld 26 April 1904.

(Bijlagen 1903—1904, I n°. 65).

Memorie van Antwoord, ingezonden bij brief van 5/20 Januari 1905, met gewijzigde ontwerpen van wet.

Eindverslag, vastgesteld 9 Februari 1905. (Bijlagen 1904—1905).

De behandeling van de drie wetsontwerpen had plaats 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, 14, 15, 16 en 17 Maart. In de zitting van 9 Mei 1905 werden de wetsontwerpen zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Eerste Kamer der Staten-Generaal.

De door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsontwerpen werden bij de Eerste Kamer ingezonden 10 Mei 1905.

Het Voorloopig Verslag werd vastgesteld 19 Mei, het Eindverslag 23 Mei 1905.

De behandeling had plaats 2 Juni 1905. In deze zitting werd „Het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling der wet tot regeling van het lager onderwijs en der burgerlijke pensioenwet" aangenomen met 32 tegen 5 stemmen.

De twee andere wetsontwerpen werden in diezelfde zitting zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

(N°. 152.) **WET** *van den 5den Juni* 1905, *tot wijziging en aanvulling der wet tot regeling van het lager onderwijs en der burgerlijke pensioenwet.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is recht op pensioen ten laste van het Rijk te verzekeren aan de onderwijzers, verbonden aan bijzondere scholen en aan bijzondere kweekscholen, als bedoeld in de wet tot regeling van het lager onderwijs, zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 24 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 187) en om naar aanleiding hiervan die wet aan te vullen en enkele harer artikelen, zoomede een bepaling van de burgerlijke pensioenwet nader te wijzigen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel I.

§ 1. Het 2de lid van art. 38 der wet tot regeling van het lager onderwijs wordt gelezen als volgt: „Pensioen wordt insgelijks verleend aan een onderwijzer, die na tienjarigen diensttijd uit hoofde van ziels- of lichaamsgebreken voor de waarneming zijner betrekking ongeschikt is en ontslag heeft bekomen, en aan een onderwijzer, die ontslagen is, na door een der oorzaken in art. 40, 2de lid, vermeld, ziels- of lichaamsgebreken te hebben bekomen, die hem ongeschikt maken voor de verdere waarneming zijner betrekking."

§ 2. Het 3de lid van art. 38 dier wet wordt vervangen door het volgend lid: „Een gewezen onderwijzer, wiens betrekking na tienjarigen diensttijd is opgeheven, verkrijgt recht op pensioen na volbrachten vijf en zestigjarigen leeftijd en voorts wanneer hij ziel- of lichaamsgebreken bekomt, die hem ongeschikt maken voor de waarneming der betrekking van onderwijzer."

§ 3. Het 4de lid van art. 38 dier wet wordt vervangen door het volgend lid:

„Als diensttijd komen in aanmerking alle vóór of sedert het in werking treden dezer wet bewezen diensten:

als onderwijzer aan een openbare school ten behoeve van het lager onderwijs,

als onderwijzer aan een bijzondere lagere school of aan een bijzondere kweekschool tot opleiding van onderwijzers, mits die diensten aanspraak geven op pensioen,

in eene der overige betrekkingen, die krachtens de Burgerlijke Pensioenwet bij de berekening van een burgerlijk pensioen in aanmerking komen."

§ 4. Aan art. 40 dier wet wordt een nieuw lid toegevoegd:

„Met afwijking van het bepaalde bij het vorig lid wordt het pensioen van de onderwijzers, die ziels- of lichaamsgebreken bekomen, die hen voor de verdere waarneming van hunne betrekking ongeschikt maken, bepaald op het twee derde gedeelte dier jaarwedde, mits die gebreken het gevolg zijn, hetzij van tegen hen in de uitoefening hunner diensverrichtingen of ter zake van die uitoefening gepleegde gewelddadigheden, hetzij van het volvoeren van diensten, waarbij gevaar te voorzien was, hetzij van ongevallen bij het verrichten van diensten, waarbij geen gevaar te voorzien was, indien het ongeval, dat de gebreken veroorzaakte, niet aan de schuld of aan de onvoorzichtigheid van den onderwijzer te wijten is. De aanspraak op dit pensioen vervalt echter, indien een langer termijn dan van twee jaren is verstreken tusschen den dag, waarop gebreken als in dit lid bedoeld, bekomen zijn en dien, waarop de onderwijzer ontslagen wordt."

§ 5. Tusschen het 2de en 3de lid van art. 41 dier wet worden ingevoegd twee nieuwe leden, luidende als volgt:

„In geval van vermindering van wedde wordt de in het 1ste lid van dit artikel bedoelde bijdrage geheven van de som, die laatstelijk tot grondslag der heffing heeft gediend, tenzij de belanghebbende het tegendeel verkiezen mocht en daarvan, binnen twee maanden nadat die vermindering hem kenbaar is gemaakt, schriftelijk aangifte doet aan het gemeentebestuur.

De in het eerste lid bedoelde bijdrage wordt door onderwijzers, die in den loop van het jaar overgaan van het bijzonder naar het openbaar onderwijs, niet betaald over het gedeelte van het jaar gedurende hetwelk zij bij laatstgenoemd onderwijs werkzaam zijn."

§ 6. Art. 42 dier wet wordt gelezen als volgt:

„De bepalingen van de artt. 8, 9, tweede, derde en laatste lid, 12, derde lid, 18 tot en met 31 der Burgerlijke Pensioenwet zijn op de pensioenen der onderwijzers van toepassing. Mede is van toepassing art. 5 dier wet, met dien verstande intusschen, dat de geneeskundigen, in het 2de lid bedoeld, worden benoemd door den burgemeester der woonplaats van den belanghebbende."

Artikel II.

Na art. 54*bis* der wet tot regeling van het lager onderwijs, worden ingevoegd de volgende nieuwe artikelen:

Art. 54*ter*. Aan de onderwijzers, verbonden aan bijzondere scholen, welker leerplan, wat betreft de vakken waarin en de uren per week gedurende welke onderwijs wordt gegeven, overeenstemt met hetgeen hieromtrent in art. 54*bis*, eerste lid bepaald is, alsmede aan de onderwijzers verbonden aan bijzondere kweekscholen tot opleiding van onderwijzers, wordt ten laste van het Rijk pensioen verleend in de gevallen omschreven in art. 54 *quater* en naar de regelen bepaald bij de artt. 54 *quinquies* tot en met 54 *quindecies*.

In geval van twijfel, of een school voldoet aan het bepaalde in het vorig lid, wordt daaromtrent door Ons beslist.

Tot de onderwijzers in het eerste lid bedoeld, worden niet gerekend de zoodanigen die aan het hoofd van voor hunne eigen rekening beheerde scholen staan.

Art. 54*quater*. Recht op pensioen wordt verkregen door na volbrachten vijf en zestigjarigen leeftijd bekomen ontslag als onderwijzer.

Pensioen, ingevolge het vorige artikel, wordt insgelijks verleend aan dengeen, die na tienjarigen diensttijd uithoofde van ziels- of lichaamsgebreken voor de

waarneming zijner betrekking ongeschikt is en ontslag heeft bekomen, en aan een onderwijzer, die ontslagen is na door een der oorzaken in artikel 54*sexies*, tweede lid, vermeld, ziels- of lichaamsgebreken te hebben bekomen, die hem ongeschikt maken voor de verdere waarneming zijner betrekking.

Mede hebben na tienjarigen diensttijd recht op pensioen, zoodra zij den ouderdom van vijf en zestig jaren volbracht hebben en voorts wanneer zij ziels- of lichaamsgebreken bekomen, die hen ongeschikt maken voor de waarneming der betrekking van onderwijzer:

a. onderwijzers verbonden aan een bijzondere school, welke ophoudt te voldoen aan de in artikel 54*ter*, eerste lid, gestelde eischen;

b. onderwijzers, die overgaan naar eene andere school, waarvan op het tijdstip van den overgang niet vaststaat, dat zij niet voldoet aan de in artikel 54*ter*, eerste lid, gestelde eischen;

c. gewezen onderwijzers, wier betrekking blijkt te zijn opgeheven; en

d. gewezen onderwijzers, die uiterlijk binnen een jaar, na het verlies hunner betrekking, als onderwijzer aan het hoofd komen te staan van eene voor hunne eigen rekening beheerde bijzondere school of kweekschool.

Art. 54*quinquies*. Alle recht op pensioen gaat verloren, indien de onderwijzer:

1°. hetzij, behalve in de gevallen bij art. 54*quater* voorzien, ontslagen wordt op eigen verzoek;

2°. hetzij gedurende drie achtereenvolgende jaren of gedurende in het geheel vijf jaren, in de gevallen bedoeld in art. 54*tredecies*, derde en laatste lid, de verschuldigde bijdragen niet stort;

3°. hetzij bij rechterlijke uitspraak wordt ontzet van de uitoefening van zijn beroep, of door verklaring van Gedeputeerde Staten de bevoegdheid tot het geven van onderwijs verliest;

4°. hetzij uit hoofde van wangedrag, onzedelijkheid, verregaande achteloosheid of plichtverzuim wordt ontslagen.

Niettemin behouden Wij Ons het recht voor, in een der sub 4°. bedoelde gevallen, aan een gewezen onderwijzer eene toelage ten laste van het Rijk toe te kennen.

Deze toelage mag het bedrag niet overtreffen, waarop de belanghebbende met toepassing van art. 54*sexies*, eerste lid, en volgende artikelen, recht zou hebben gehad, indien hij bij zijn ontslag gepensionneerd was.

Art. 54*sexies*. Het pensioen beloopt voor elk jaar dienst dat volgens art. 54*septies* in aanmerking komt, een zestigste deel van den gemiddelden pensioens-grondslag over de laatste vijf jaren, doch mag nimmer het twee-derde gedeelte van dien gemiddelden grondslag te boven gaan.

Met afwijking van het bepaalde bij het vorig lid wordt het pensioen van de onderwijzers, die ziels- of lichaamsgebreken bekomen, die hen voor de verdere waarneming van hunne betrekking ongeschikt maken, bepaald op het twee derde gedeelte van hun laatsten pensioensgrondslag, mits die gebreken het gevolg zijn, hetzij van tegen hen in de uitoefening hunner dienstverrichtingen of ter zake van die uitoefening gepleegde gewelddadigheden, hetzij van het volvoeren van diensten waarbij gevaar te voorzien was, hetzij van ongevallen bij het verrichten van diensten waarbij geen gevaar te voorzien was, indien het ongeval dat de gebreken veroorzaakte niet aan de schuld of aan de onvoorzichtigheid van den onderwijzer te wijten is. De aanspraak op dit pensioen vervalt echter, indien een langer termijn dan van twee jaren is verstreken tusschen den dag, waarop gebreken als in dit lid bedoeld, bekomen zijn en dien, waarop de onderwijzer ontslagen wordt.

Art. 54*septies*. Als diensttijd komen, onverminderd het bepaalde in art. 54*quindecies*, in aanmerking de volle jaren, waarover de bijdrage, in art. 54*duodecies* vermeld, betaald is of op het pensioen wordt ingehouden.

Mede komen in aanmerking de diensten bewezen als onderwijzer aan een openbare school ten behoeve van het lager onderwijs voor zoover die aanspraak geven op pensioen, alsmede alle andere diensten die krachtens de burgerlijke pensioenwet bij de berekening van een burgerlijk pensioen in aanmerking komen.

Art. 54*octies*. Jaarlijks vóór 1 Februari doen de bestuurders of houders van scholen als in art. 54*ter* bedoeld, aan de districts-schoolopzieners opgave van de namen, voornamen en geboortedagen der op 1 Januari van dat jaar aan de inrichting verbonden onderwijzers, die onder de toepassing van art. 54*ter* vallen, alsmede in geval hun belooning uitsluitend bestaat in een jaarwedde of vaste geldelijke toelage, van het beloop daarvan op laatstgenoemden dag. Genot van vrije woning of inwoning wordt als jaarwedde in geld beschouwd en gerekend op een bedrag van *f* 150.

De belanghebbenden, die het verlangen daartoe vóór 15 Februari aan den districts-schoolopziener te kennen geven, kunnen, ieder voor zooveel hem betreft, mededeeling van de vorenstaande opgaven bekomen.

Art. 54*novies*. Met inachtneming van het bepaalde in dit en de beide volgende artikelen, stelt Onze Minister met de uitvoering dezer wet belast, voor elken onderwijzer, die op 1 Januari verbonden is aan eene school als in art. 54*ter* bedoeld en met ingang van dien datum of in het voorafgaande jaar is aangesteld, den pensioensgrondslag vast en geeft daarvan vóór 1 Mei kennis aan de bestuurders of houders der school, die hunnerzijds verplicht zijn van die kennisgeving aan de onderwijzers, ieder voor zooveel hem aangaat, vóór 1 Juni mededeeling te doen.

Telken jare worden naar aanleiding van de in art. 54*octies* bedoelde opgaven, de pensioensgrondslagen nagegaan.

Een eenmaal vastgestelde grondslag kan alleen verlaagd, of wanneer de onderwijzer meer dan één grondslag heeft, opgeheven worden, wanneer het verzoek daartoe, op grond van vermindering van inkomsten of vervallen van een der bekleede betrekkingen, door of namens den belanghebbende vóór 1 Februari tot Onzen met de uitvoering dezer wet belasten Minister wordt gericht.

Bij verhooging van grondslag gelden de in het eerste lid gegeven voorschriften.

Onze voornoemde Minister volgt bij de vaststelling, verhooging of verlaging van den pensioensgrondslag de in art. 54*octies* bedoelde opgaven, behoudens het bepaalde in art. 54*decies* en in art. 54*undecies*.

Art. 54*decies*. Voor onderwijzers wier belooning niet uitsluitend bestaat in eene jaarwedde of vaste geldelijke toelage, het genot van vrije woning of inwoning uitgezonderd, wordt als eenige pensioensgrondslag door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, aangenomen:

a. voor elk hoofd eener bijzondere school van eenhonderd negen en negentig en minder leerlingen: negenhonderd gulden;

van tweehonderd tot en met driehonderd negen leerlingen: twaalfhonderd gulden;

van driehonderd tien tot en met vierhonderd negentien leerlingen: vijftienhonderd gulden;

van vierhonderd twintig en meer leerlingen: achttienhonderd gulden;

voor de berekening van het aantal leerlingen komt de toestand op 15 Januari in aanmerking; vermindering van het aantal leerlingen brengt in een eenmaal vastgestelden pensioensgrondslag geen verandering;

b. voor elk der onderwijzers, die het hoofd eener school als sub *a* bedoeld bijstaan: zeshonderd gulden, doch voor elk dier onderwijzers die den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en den rang van hoofdonderwijzer bezitten of in de vrijstelling vallen, bedoeld in art. 7, laatste lid: achthonderd gulden;

c. voor elken directeur eener bijzondere kweekschool: drie duizend gulden;

d. voor elk der overige onderwijzers eener sub *c* bedoelde school: achthonderd gulden, doch voor elk dier onderwijzers die den rang van hoofdonderwijzer bezitten of in de vrijstelling vallen, bedoeld in art. 7, laatste lid: twaalfhonderd gulden.

De sub *b* en *d* genoemde bedragen worden voor hen, die in totaal aan scholen als in art. 54*ter* bedoelde, minder dan vijftien lesuren per week plegen te geven, tot de helft verminderd.

De opgaven volgens art. 54*octies* vermelden in de daartoe leidende gevallen, mede de bijzonderheden, tot toepassing van de hier gegeven voorschriften vereischt.

Art. 54*undecies*. Onze Minister met de uitvoering dezer wet belast, is bevoegd om, in geval van twijfel aan de juistheid dier in art. 54*octies* bedoelde opgaven, met afwijking van het bepaalde aan het slot van art. 54*novies*, ook voor andere dan de in het vorig artikel bedoelde onderwijzers, den eenigen pensioensgrondslag op de daar bepaalde bedragen vast te stellen.

Art. 54*duodecies*. Als bijdrage voor pensioen is, voor zoover betreft de onderwijzers, werkzaam aan bijzondere lagere scholen, twee ten honderd en voor zoover betreft de onderwijzers, werkzaam aan bijzondere kweekscholen, drie ten honderd, over den pensioensgrondslag per jaar verschuldigd.

Verliest een onderwijzer zijn betrekking in den loop van het jaar, dan is desniettemin de bijdrage over het volle jaar verschuldigd.

Art. 54*tredecies*. Het totaal bedrag der over het loopende jaar verschuldigde pensioensbijdragen wordt voor het onderwijzend personeel dat op 1 Januari verbonden was aan de school, vóór 1 Mei, door Onzen met de uitvoering dezer wet belasten Minister aan het bestuur of den houder meegedeeld.

Voor zoover geen verrekening met de in art. 12 of in art. 54*bis* bedoelde Rijksbijdrage heeft plaats gehad, wordt dit bedrag door het bestuur of den houder vóór 1 October in 's Rijks kas gestort. Van de verrekening of storting wordt door Onzen voornoemden Minister kennis gegeven aan de belanghebbende onderwijzers.

Vindt de storting niet tijdig plaats, dan geeft Onze met de uitvoering dezer wet belaste Minister daarvan kennis aan den belanghebbenden onderwijzer, die alsdan bevoegd is, mits vóór 1 December, zelf de bijdrage voor pensioen te storten.

Wordt een onderwijzer in den loop van het jaar ontslagen in de gevallen voorzien bij art. 54*quater*, eerste en tweede lid, dan wordt, voor zoover nog geen betaling op vorenstaanden voet heeft plaats gehad, de pensioensbijdrage over het volle jaar ingehouden op zijn pensioen. Mede worden op het pensioen ingehouden de nog onbetaalde pensioensbijdragen over de jaren, welke voor de vaststelling van het pensioensbedrag, ingevolge art. 54*sexies* buiten invloed blijven.

De onderwijzer voor wien meer dan één pensioensgrondslag is vastgesteld en die, ingeval van opheffing van één zijner betrekkingen, geen gebruik heeft gemaakt van de in art. 54*novies*, derde lid, verleende bevoegdheid, wordt met betrekking tot de bijdragen over den aan de vervallen betrekking verbonden grondslag, geacht te behooren tot hen op wie het derde lid toepasselijk is.

Art. 54*quatuordecies*. De bepalingen van artt. 9, tweede, derde en laatste lid, 18 tot en met 31 der Burgerlijke Pensioenwet zijn op de penioenen der onderwijzers, bedoeld in art. 54*ter*, van toepassing, met dien verstande, dat de onderwijzers geacht worden werkzaam te zijn onder het Departement van Binnenlandsche Zaken., Mede is van toepassing art. 5 dier wet, met dien verstande intusschen, dat de geneeskundigen, in het 2de lid bedoeld, worden benoemd door den burgemeester der woonplaats van den belanghebbende.

Art. 54*quindecies*. Voor de onderwijzers, die op 1 Januari 1906 verbonden zijn aan openbare scholen of aan scholen als in art. 54*ter* bedoeld, zullen de krachtens de vorenstaande bepalingen voor pensioen geldige diensten vóór dien datum bewezen als onderwijzer, verbonden aan eene bijzondere lagere school of bijzondere kweekschool, alléén als diensttijd in aanmerking komen, indien die onderwijzers zich vóór 1 Januari 1908, schriftelijk zullen hebben verbonden tot betaling der daarvoor verschuldigde bijdrage.

Deze bijdrage wordt vastgesteld op twee ten honderd van het totaal bedrag der jaarwedden, dat vóór 1 Januari 1906 geacht wordt te zijn genoten. Het aantal jaren, dat daarbij en voor de berekening van het pensioen in aanmerking komt, wordt uitsluitend vastgesteld door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast.

De jaarwedde welke gedurende elk dier jaren geacht wordt genoten te zijn, bedraagt voor hoofden van bijzondere scholen: negenhonderd gulden en voor onderwijzers van bijstand aan die scholen: zeshonderd gulden; voor directeuren van bijzondere kweekscholen: twee duizend gulden; voor andere onderwijzers aan die scholen: zevenhonderd gulden.

Onze Minister, met de uitvoering dezer wet belast, geeft den belanghebbende per aangeteekenden brief kennis van het bedrag der door hem te betalen bijdrage.

De bijdrage wordt voldaan hetzij in eens, hetzij in tien gelijke jaarlijksche termijnen. De betaling in eens geschiedt uiterlijk op den 31sten December 1908. Bij betaling in termijnen wordt de eerste termijn voldaan uiterlijk op den 31sten December 1908 en elk der volgende termijnen uiterlijk op den 31sten December van het telkens volgend jaar.

In geval aan de bepaling van het vorige lid niet tijdig is voldaan, komen de diensten, in het eerste lid van dit artikel bedoeld, niet als diensttijd in aanmerking.

Reeds gestorte termijnen der bijdrage worden niet teruggegeven.

Indien een onderwijzer, die de in het eerste lid van dit artikel bedoelde verbindtenis heeft aangegaan, gepensionneerd wordt vóórdat de bijdrage is voldaan, wordt deze of het nog ontbrekende gedeelte daarvan in tien gelijke termijnen ingehouden op het pensioen.

Voor de onderwijzers, die op 1 Januari 1906 niet verbonden zijn aan openbare scholen of aan scholen als in art. 54*ter* bedoeld, doch later als zoodanig worden herplaatst, zullen de bepalingen van het 1ste, 2de, 3de, 4de, 7de en 8ste lid van dit artikel van toepassing zijn, indien zij zich binnen drie maanden na hunne herplaatsing, schriftelijk zullen hebben verbonden tot betaling der daarvoor verschuldigde bijdrage. Die bijdrage wordt voldaan hetzij in eens, hetzij in tien gelijke jaarlijksche termijnen. De betaling in eens geschiedt uiterlijk op den 31sten December van het jaar volgende op dat der herplaatsing. Bij betaling in termijnen wordt de eerste termijn voldaan uiterlijk op den 31sten December van het jaar volgende op dat der herplaatsing, en elk der volgende termijnen, uiterlijk op den 31sten December van het telkens volgend jaar.

Indien aan de bepaling van het vorige lid niet tijdig is voldaan, komen de diensten, in het 1ste lid van dit artikel bedoeld, niet als diensttijd in aanmerking.

Art. 54*sedecies*. De bepalingen der artt. 54*ter* tot en met 54*quindecies* gelden niet voor de onderwijzers, verbonden aan bijzondere lagere scholen, die uitsluitend belast zijn met het onderwijs hetzij in een niet in art. 2 genoemd vak, hetzij in een of meer der vakken, vermeld in art. 2 onder *h*, *i*, *k*, *q*, *r*, *rbis* en *t*, of die uitsluitend in een der vakken, of in beide vakken, vermeld in art. 2 onder *j* en *s*, onderwijs geven, dan wel daarnevens onderwijs geven in een of meer der vakken vermeld in art. 2 onder *h*, *i*, *k*, *q*, *r*, *rbis* en *t*, of in een niet in art. 2 genoemd vak.

Art. 54*septiesdecies*. Behalve tot de opgaven en mededeelingen in de artt. 54*octies* en 54*novies* voorgeschreven zijn de bestuurders of houders van scholen, als in art. 54*ter* bedoeld, verplicht aan Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, alle inlichtingen te verstrekken, die door dezen noodig geacht worden voor de beoordeeling der pensioensaanspraken of der pensioensbijdragen van een onderwijzer, die aan hunne school is of was verbonden. Tot het verkrijgen dier inlichtingen wendt Onze Minister voornoemd zich per aangeteekenden brief tot de betrokken bestuurders of houders, die verplicht zijn de gestelde vragen binnen veertien dagen na de dagteekening van den brief duidelijk en zonder voorbehoud te beantwoorden.

De bestuurders of houders, die weigeren of nalatig zijn de vorenbedoelde opgaven, mededeelingen of inlichtingen te verstrekken, worden gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste *f* 300.

Hij die opzettelijk een onjuiste opgave, mededeeling of inlichting als in dit artikel bedoeld, verstrekt of opzettelijk tot de verstrekking meewerkt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar.

De bestuurders of houders van bijzondere scholen, die buiten noodzaak onderwijs doen geven of geven dat, in strijd met het leerplan, niet voldoet aan de in art. 54*ter*, eerste lid, gestelde eischen, worden gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste *f* 300.

De in het tweede en vierde lid van dit artikel strafbaar gestelde feiten worden als overtredingen, de in het derde lid bedoelde als misdrijven aangemerkt.

Art. 54*octiesdecies*. Voorschriften omtrent de uitvoering der artt. 54*ter* tot en met 54*septiesdecies* worden door Ons gegeven bij algemeenen maatregel van bestuur.

Artikel III.

In art. 9, 1ste lid der *Burgerlijke Pensioenwet* wordt sub *b*, na de woorden: „in kerkelijke of militaire betrekkingen" ingevoegd: „in betrekkingen bij openbare scholen en bij scholen als bedoeld in art. 54*ter* der wet tot regeling van het lager onderwijs"; en wordt sub *d* in plaats van: „inrichting van onderwijs" gelezen: „inrichting van middelbaar- of van hooger onderwijs".

Artikel IV.

Overgangs- en slotbepalingen.

§ 1. De bij het in werking treden dezer wet in dienst zijnde onderwijzers, die volgens de bepalingen dezer wet aanspraak op pensioen verkrijgen, worden met betrekking tot de vaststelling van den pensioensgrondslag, beschouwd als op evengenoemden datum in functie te zijn getreden.

§ 2. Op de in § 1 genoemde onderwijzers zijn de artikelen 54*ter* tot en met 54*quindecies* der wet tot regeling van het lager onderwijs niet toepasselijk, wanneer zij het verlangen daartoe binnen drie maanden na den dag waarop deze wet in werking treedt, schriftelijk aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken kenbaar maken, door toezending eener ter zake luidende verklaring.

§ 3. Bij de regeling van het pensioen der bij het in werking treden dezer wet in dienst zijnde of op wachtgeld gestelde onderwijzers, komen als diensttijd in aanmerking de diensten, bewezen volgens art. 82 der wet tot regeling van het lager onderwijs en volgens het laatste lid van art. 22 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), mits de belanghebbende het verlangen daartoe binnen drie maanden na het in werking treden dezer wet schriftelijk aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen geeft en binnen de door dezen te stellen tijdstippen, eene bijdrage van twee ten honderd van de som der wegens die diensten genoten belooningen, voldoet.

§ 4. Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen dag. Voor het geval die dag op een vroegeren datum dan 1 Januari 1906 wordt bepaald, behouden Wij Ons de bevoegdheid voor, de in art 54 *quindecies* der wet tot regeling van het lager onderwijs genoemde data dienovereenkomstig te vervroegen. Mede behouden Wij Ons de bevoegdheid voor, om alsdan de toepassing van art. 54*octies* tot en met art. 54*tredecies* der wet tot regeling van het lager onderwijs over het jaar 1905 aldus te regelen, dat in plaats van 1 Januari, wordt gesteld de dag waarop deze wet in werking treedt en de overige termijnen dienovereenkomstig worden gewijzigd.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Soestdijk, den 5den Juni 1905. (get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Kuyper.

De Minister van Financiën,
(get.) Harte v. Tecklenburg.

Uitgegeven den *elfden* Juni 1905.
De Minister van Justitie,
(get.) J. A. Loeff.

Uittreksel uit de Burgerlijke Pensioenwet.

Hieronder volgen de artikelen uit de Burgerlijke Pensioenwet, die in vorenstaande Pensioenwet voor onderwijzers zijn aangehaald.

Art. 5. In de gevallen, onder litt. *c* en aan het slot der laatste zinsnede van art. 3 vermeld, wordt tot het bewijs der ongeschiktheid gevorderd eene met redenen omkleede schriftelijke verklaring van twee geneeskundigen.

Deze geneeskundigen worden benoemd door den Minister, hoofd van het Departement, waaronder de belanghebbende behoort.

Indien de aanvraag tot benoeming geschiedt tengevolge van een door of namens den belanghebbende gedaan verzoek of indien hem ingevolge den uitslag van

het onderzoek, pensioen wordt toegelegd, worden de kosten van het onderzoek door hem gedragen. Indien hij die niet dadelijk voldoet, worden zij door den Staat voorgeschoten en op hem verhaald.

De belanghebbende, aan wien ingevolge den uitslag van het geneeskundig onderzoek geen pensioen wordt toegekend, is bevoegd een nieuw onderzoek door twee andere geneeskundigen te vorderen. Deze geneeskundigen zullen op aanvrage van het Departement van Algemeen Bestuur waaronder de belanghebbende behoort, worden benoemd en beëedigd door den kantonrechter van de woon- of verblijfplaats van den belanghebbende.

De uit dit nader onderzoek voortvloeiende kosten worden door den Staat gedragen.

Alle stukken betreffende het onderzoek naar de ongeschiktheid van burgerlijke ambtenaren voor verderen dienst zijn vrij van zegel en worden gratis geregistreerd.

Art. 8. Alle recht op pensioen gaat verloren voor hem, die behalve in de gevallen bij de artikelen 3, litt. *a*, *b* en *c*, en 4 voorzien, ontslagen wordt op eigen verzoek, die bij rechterlijke uitspraak van zijn ambt wordt ontzet, of die uithoofde van wangedrag, onzedelijkheid, verregaande achteloosheid of plichtverzuim uit zijne betrekking ontslagen wordt.

Art. 9. Als diensttijd komt in aanmerking de tijd vóór en nà de invoering dezer wet in werkelijken dienst doorgebracht:

a. in burgerlijke betrekkingen, die aanspraak geven op pensioen;

b. in kerkelijke of militaire betrekkingen;

in betrekkingen bij openbare scholen en bij scholen als bedoeld in art. 54*ter* der wet tot regeling van het lager onderwijs;

in betrekkingen bij het loodswezen;

in die als mindere geëmployeerde, werkman of bediende op daggeld, werkzaam bij inrichtingen van 's Rijks zee- en landmacht en bij het Koloniaal Etablissement te *Amsterdam;*

in betrekkingen in de koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen en in die welke hier te lande ten laste van de koloniale geldmiddelen zijn of zullen worden ingesteld;

mits al die betrekkingen naar daarvoor geldende regelen aanspraak geven op pensioen;

c. in onbezoldigde burgerlijke betrekkingen, die aanspraak geven op en onmiddellijk worden achtervolgd door latere benoeming tot eene bezoldigde betrekking; mits de belanghebbenden binnen ééne maand nà de aanvaarding dezer laatste verklaren bereid te zijn tot voldoening eener rente, over het tijdvak gedurende hetwelk als onbezoldigd ambtenaar is dienst gedaan, berekend tegen vier ten honderd in het jaar van de bijdrage, welke tengevolge van de aanvaarding dier bezoldigde betrekking verschuldigd is.

Deze rente wordt in de eerste vier jaren telkens tot een gelijk gedeelte op de wedde van den ambtenaar ingehouden;

d. als onderwijzer, bij eene openbare inrichting van middelbaar- of van hooger onderwijs, krachtens eene vaste aanstelling van Ons, van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van een provinciaal bestuur of gemeentebestuur ontvangen.

Als diensttijd komt mede in aanmerking de tijd gedurende welken het lidmaatschap van eene der beide Kamers van de Staten-Generaal is waargenomen door hem, die, tijdens de aanvaarding van dat lidmaatschap een der evengenoemde betrekkingen bekleedende, overeenkomstig de daaromtrent geldende bepalingen tijdelijk van de waarneming der door hem bekleede betrekking is ontheven.

Voor hem, die, na om welke reden ook ontslagen te zijn, later wordt herplaatst, zijn de diensten vóór het ontslag en die nà de herplaatsing bewezen, gelijkelijk geldig.

Tijdelijke diensten, andere dan in artikel 9*bis* bedoeld, diensten van personen beneden den ouderdom van achttien jaren en diensten in bijzondere commissiën bewezen, komen alleen in aanmerking, voor zoover dit bij de wet zal

worden bepaald, of, indien het betrekkingen betreft bij litt. *b* omschreven, voor zoover dit reeds bij de daarvoor geldende regelen bepaald is.

Bij de berekening van het pensioen blijft buiten aanmerking de tijd met of buiten bezwaar van 's Rijks schatkist met verlof doorgebracht, indien het verlof langer dan een jaar achtereenvolgens geduurd heeft. Wij behouden Ons nochtans voor, om in gevallen waarin een langdurig verlof in 's Rijks belang verleend wordt, te bepalen dat de tijd van dat verlof voor de berekening van het pensioen wèl in aanmerking zal komen.

Mede blijven buiten aanmerking de diensten, welke reeds met pensioen vergolden zijn. [1])

Art. 12. Onder wedde of belooning worden verstaan alle inkomsten, die, hetzij onder de benaming van traktement of percentsgewijze belooning, hetzij van vaste emolumenten, aan de ambten of bedieningen zijn verbonden, voor zooverre zij in den regel niet strekken tot vergoeding van onkosten, door de waarneming daarvan veroorzaakt.

De vergoeding van kosten van vertegenwoordiging, toegekend aan diplomatieke en consulaire ambtenaren, bureelkosten, schadeloosstellingen en alle soortgelijke vergoedingen, belooningen voor de waarneming van bijzondere commissiën, tijdelijke inkomsten of toevallige baten of voordeelen worden mitsdien niet als wedde of belooning beschouwd.

Daarentegen wordt het genot van vrije woning, huisvesting en voeding, voor zooverre dit invloed heeft op het bedrag der inkomsten, als wedde of belooning aangemerkt.

Voor inkomsten die tevens strekken tot vergoeding van onkosten door de waarneming der ambten of bedieningen veroorzaakt, kan niet meer dan een derde gedeelte afgetrokken worden om het zuiver bedrag der wedde of belooning te vinden.

Art. 18. De pensioenen worden verleend op aanvrage van of vanwege de belanghebbenden.

Die aanvrage moet, met overlegging van de voor de regeling van het pensioen benoodigde stukken, worden ingediend bij het Departement van Algemeen Bestuur, onder hetwelk de ambtenaar het laatst werkzaam is geweest.

Wanneer de aanvrage niet binnen één jaar nà het tijdstip waarop het recht op pensioen verkregen werd, is ingediend, gaat het pensioen eerst in met het vierendeel jaars, volgende op dat waarin de aanvrage gedaan is. Is zij niet ingediend binnen vijf jaren nà genoemd tijdstip, dan is alle recht op pensioen verbeurd.

Dezelfde regelen gelden voor aanvragen om verhooging van reeds toegekend pensioen en voor de overlegging der stukken tot staving van het recht op die verhooging dienende, met dien verstande dat de termijnen van een jaar en vijf jaren dan beginnen te loopen van den dag, waarop het pensioen is toegekend.

Pensioenen op grond van ziels- of lichaamsgebreken toegekend aan de gewezen burgerlijke ambtenaren bedoeld bij het laatste lid van artikel 3 dezer wet, gaan in op den dag, waarop de aanvrage om pensioen bij het betrokken Departement van Algemeen Bestuur is ingekomen.

Art. 19. De pensioenen worden, op voordracht van het hoofd van het Departement van algemeen Bestuur onder hetwelk de ambtenaar het laatst werkzaam is geweest en met medewerking van den Minister van Financiën toegekend bij Koninklijke besluiten, houdende vermelding van de gronden waarop ze verleend worden.

Van deze besluiten wordt in de *Staatscourant* opgave gedaan, voor zooveel betreft den naam van den gepensionneerde, het bedrag van het pensioen en de toepasselijke wetsbepaling.

Bij de indiening van de jaarlijksche begrooting van Staatsuitgaven worden

---

[1]) Zooals dit artikel gewijzigd is tengevolge van de Wet van den 5den Juni 1905 (Staatsblad n°. 152).

aan de Staten-Generaal overgelegd lijsten van de sedert de indiening der vorige begrooting verleende en vervallen pensioenen.

Die lijsten wijzen aan:

a. de namen der gepensionneerden;

b. hun ouderdom, laatste dienstbetrekking en laatsten grondslag voor pensioen;

c. de oorzaak van het gegeven ontslag;

d. de artikelen der wet, krachtens welke het pensioen verleend is;

e. het bedrag van het pensioen.

Art. 20. De pensioenen worden in volle guldens verleend.

Onderdeelen van een gulden komen daarbij voor een gulden in berekening.

Zij gaan, behoudens de uitzonderingen in artikel 18 vermeld, in met den dag volgende op dien, waarop hetzij de wedde of belooning waarnaar zij berekend zijn, hetzij het wachtgeld of het pensioen dat zij vervangen, heeft opgehouden.

Behoudens het bepaalde bij artikel 24 worden zij uitbetaald tot het einde van het vierendeeljaars, waarin zij door overlijden of om andere redenen vervallen.

Art. 21. De termijnen van een pensioen, welke niet zijn ingevorderd binnen één jaar nà den eersten dag der betaalbaarstelling, worden niet meer uitbetaald.

Is die invordering achterwege gebleven gedurende vijf achtereenvolgende jaren, dan is het pensioen vervallen. Bij Koninklijk besluit kunnen de belanghebbenden die dit mochten verzoeken, in het genot van hun vervallen pensioen hersteld worden.

Dat genot zal in het hierbedoeld geval ingaan met het vierendeeljaars, volgende op dat, waarin het verzoek gedaan is.

Art. 22. Hij die is veroordeeld tot gevangenisstraf van drie maanden, tot hechtenis van drie maanden, tot plaatsing in eene Rijkswerkinrichting, of tot eenige zwaardere straf, mist gedurende den tijd, dat hij zijne straf ondergaat of zich door de vlucht aan de tenuitvoerlegging van het vonnis onttrekt, het genot van pensioen.

Wij behouden Ons voor, daartoe termen vindende, gedurende dien tijd over het pensioen van den veroordeelde ten behoeve van zijne vrouw, zijne minderjarige afstammelingen in de rechte linie of zijne bloedverwanten in de opgaande linie te beschikken.

Wij behouden Ons tevens voor om, voor zoover van de bevoegdheid in het vorig lid bedoeld, geen gebruik is gemaakt, hem die uit de gevangenis of werkinrichting is ontslagen, in het genot te stellen van eene uitkeering tot een bedrag, dat de helft van het jaarlijksch pensioen niet te boven gaat.

Art. 23. Het pensioen vervalt, wanneer de belanghebbende:

a. naturalisatie in een vreemd land of vreemden adeldom aanneemt;

b. buiten toestemming van den Koning zich in vreemden krijgsdienst begeeft, of een ordeteeken, titel, rang, waardigheid of openbare bediening aanneemt, welke door een vreemde Regeering is verleend of opgedragen.

Art. 24. Indien een burgerlijk gepensionneerde inkomsten of belooningen geniet uit de geldmiddelen van den Staat, van 's Rijks koloniën en bezittingen in andere werelddeelen of uit fondsen onder het beheer des Rijks geplaatst, in betrekkingen die ter begeving staan van het algemeen bestuur, dan wordt te dier zake, van den dag af waarop dergelijke inkomsten of belooningen zijn ingegaan, eene korting op zijn pensioen toegepast.

Die korting bedraagt:

a. wegens eene bijkomende inkomst of belooning van minder dan zestienhonderd gulden:

25 ten honderd van de eerste *f* 600 dier inkomst of belooning;

50 ten honderd van de volgende *f* 400;

75 ten honderd van het overige;

b. wegens eene bijkomende inkomst of belooning van zestienhonderd gulden of hooger:

50 ten honderd van het geheele bedrag dier inkomst of belooning.

De korting wordt niet toegepast wanneer het vereenigd bedrag van pensioen en bijkomende inkomst of belooning de som van duizend gulden niet overtreft, en met zooveel verminderd als noodig is om het vereenigd bedrag niet beneden die som te doen dalen.

Het burgerlijk pensioen wordt in zijn geheel gelijktijdig genoten met de soldij en de toelagen, verbonden aan de Militaire Willemsorde en aan de benoeming tot broeder der Orde van den Nederlandschen Leeuw.

Art. 25. Indien een gepensionneerde, wiens pensioen uit de inkomsten van den Staat of uit die van zijne koloniën en bezittingen in andere werelddeelen wordt gekweten, herplaatst wordt in eene betrekking waaraan het uitzicht op burgerlijk pensioen verbonden is, dan wordt zijn pensioen, te dier zake, op den voet van het voorgaande artikel, behoudens de daarbij vermelde uitzonderingen, verminderd.

Bij latere aftreding wordt hij, behoudens het bepaalde bij de artikelen 22 en 23, in het volle genot van zijn vroeger pensioen hersteld, en wordt hem daarenboven, voor zooverre hij daarop naar de regelen dezer wet aanspraak kan maken, een verder pensioen verleend, in evenredigheid van den grondslag en den duur der diensten, nà de herplaatsing bekomen en bewezen, doch met dien verstande, dat het vereenigd bedrag der pensioenen de som van drie duizend gulden en voor gewezen hoofden van Ministerieele Departementen die van vier duizend gulden niet kan overschrijden.

In de gevallen bedoeld bij artikel 3, litt. c en *d*, gelden, ten opzichte van het vereischte van tienjarigen dienst, voor het verder pensioen alleen de jaren in de betrekking doorgebracht, waarin de gepensionneerde is herplaatst.

Art. 26. Het bepaalde bij artikel 24 is mede van toepassing op ambtenaren, die gelijktijdig meer dan eene burgerlijke of daarmede gelijkgestelde betrekking vervullen en uit eene daarvan ontslagen worden. Bij de regeling van het pensioen worden de grondslagen en de diensten der nog bekleed wordende betrekkingen niet in aanmerking genomen.

Bij latere aftreding uit de nog bekleed wordende betrekkingen wordt hun voor elke betrekking een afzonderlijk pensioen verleend, met dien verstande, dat het vereenigd bedrag der pensioenen de som van drie duizend gulden niet kan overschrijden.

Vroeger in andere betrekkingen bewezen diensten komen in het geval bedoeld bij de eerste en tweede zinsnede van dit artikel, zoomede indien de belanghebbende uit al de door hem waargenomen betrekkingen te gelijker tijd wordt ontslagen, in berekening bij de regeling van het pensioen wegens die betrekking waarin de hoogste pensioens-grondslag bekomen is.

In de gevallen, bedoeld bij artikel 3, litt. *c* en *d*, gelden ten opzichte van het vereischte van tienjarigen dienst, voor het pensioen alleen de jaren in de betrekking doorgebracht, ter zake waarvan dat pensioen wordt verleend.

Art. 27. Er bestaat een pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren.

Hij is samengesteld uit vijf leden en wordt bijgestaan door een secretaris, die allen door Ons worden benoemd en ontslagen.

In geval van vacature doet de raad Ons eene aanbevelingslijst van ten minste twee personen toekomen.

De voorzitter wordt uit de leden onmiddellijk door Ons benoemd. Hij treedt als zoodanig om de twee jaren af, doch is opnieuw benoembaar.

Aan den voorzitter en de leden wordt ter zake van hunne bemoeiingen eene som van negentienhonderd gulden per jaar toegelegd, waarvan door den voorzitter driehonderd gulden en door elk der leden eenhonderd vijftig gulden als vaste toelage wordt genoten.

Na afloop van elk halfjaar wordt de helft van het overschietend bedrag tusschen den voorzitter en de leden verdeeld naar gelang van het getal der vergaderingen door ieder hunner in dien tijd bijgewoond.

Deze toelagen en presentiegelden worden voor de helft uit 's Rijks kas gekweten; zij komen voor de andere helft als kosten van beheer ten laste van het fonds, bedoeld in art. 18 der wet van den 9den Mei 1890 (*Staatsblad* n°. 79) [1].

[1]) De Weduwenwet voor Ambtenaren.

De raad kan geen wettige zitting houden, wanneer niet ten minste drie leden tegenwoordig zijn.

De voorzitter heeft eene beslissende stem.

De verplichtingen van den secretaris worden geregeld bij eene door den raad vast te stellen instructie.

Art. 28. De raad onderzoekt de aanvragen, bedoeld bij artikel 18, en brengt zijn advies uit omtrent het daaraan te geven gevolg. Dat advies wordt medegedeeld aan den belanghebbende.

Indien het hoofd van het Departement van Algemeen Bestuur, waaronder de belanghebbende het laatst werkzaam is geweest, zich met het advies van den raad niet vereenigt, deelt hij zijn gevoelen over het ingevolge de wet toe te kennen pensioen schriftelijk aan den belanghebbende mede.

Indien deze binnen drie maanden na den dag waarop de bovenbedoelde mededeelingen gedaan zijn, het verlangen daartoe te kennen geeft, dan wordt over het advies het gevoelen ingewonnen van de afdeeling van den Raad van State, bedoeld bij het tweede lid van artikel 13 der wet van 21 December 1861 (*Staatsblad* n°. 129).

Wanneer ingevolge het bepaalde bij dit artikel het gevoelen van de afdeeling van den Raad van State, bedoeld bij het tweede lid van artikel 13 der wet van 21 December 1861 (*Staatsblad* n°. 129), wordt ingewonnen, wordt de zaak behandeld op de wijze vastgesteld voor de behandeling van geschillen van bestuur.

Onverminderd het bepaalde in artikel 63 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40) worden pensioenen, die zijn toegekend met inachtneming van de in dit artikel gestelde regelen, door de Algemeene Rekenkamer verevend tot de bedragen waarop zij zijn toegekend, tenzij, ingevolge het bepaalde bij de artikelen 22 tot en met 26 dezer wet, een lager bedrag behoort te worden betaald of de betaling achterwege moet blijven.

Art. 29. De raad is bevoegd om van de Departementen van Algemeen Bestuur de vereischte inlichtingen te vragen en doet aan het Departement van Financiën de voorstellen, die hij in het belang eener goede regeling van het pensioenwezen noodig of nuttig acht. Hij geeft insgelijks de gevraagde inlichtingen aan de Departementen van Algemeen Bestuur.

Mede door den raad wordt toezicht gehouden op de inhouding der pensioensbijdragen.

De uitoefening van dit toezicht wordt door den Minister van Financiën in overleg met den raad geregeld.

Art. 30. De bepalingen der wet van den 24sten Januari 1815 (*Staatsblad* n°. 5), welke ook van kracht blijft voor de provincie Limburg, worden, zoowel wat de arresten als wat de kortingen betreft, met opzicht tot de burgerlijke pensioenen gehandhaafd en toepasselijk verklaard.

Art. 31. De pensioenen zijn onvervreemdbaar. De belanghebbende kan daarover op geenerlei wijze beschikken, ook niet door verpanding of beleening. Indien hij last geeft om het pensioen voor hem te ontvangen, kan hij die lastgeving altijd herroepen. Alle hiermede strijdige overeenkomsten zijn nietig.

Deze bepalingen worden op het bewijs van inschrijving van het pensioen afgedrukt.

De voorschotten door gemeentebesturen, liefdadige of tot algemeen nut werkende instellingen, hetzij renteloos, hetzij tegen eene matige rente op de pensioenen gegeven, tot zekerheid waarvan de bewijzen van inschrijving in het bezit van die lichamen worden gesteld, zijn niet onder de bij deze wet verboden beleeningen begrepen, mits de voorwaarden, volgens welke die voorschotten verstrekt worden, zijn goedgekeurd door den Minister van Financiën.

Indien een gepensionneerde in een gesticht of instelling van weldadigheid, door het openbaar gezag erkend, is opgenomen of, op welke wijze ook, door zoodanige instelling of door eene burgerlijke gemeente wordt verpleegd, wordt, zoolang dit geschiedt, zijn pensioen uitbetaald aan het bestuur van dat gesticht, die instelling, of gemeente, hetwelk zich tot dat einde in het bezit zal stellen van het bewijs van inschrijving van het pensioen.

Indien het bedrag van het pensioen dat der verplegingskosten overtreft, wordt het verschil door het daarbij betrokken bestuur aan of ten behoeve van den gepensionneerde uitgekeerd.

(N°. 153.) **WET** *van den 5den Juni* 1905, *tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van onderwijzers en wijziging en aanvulling der wet tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenschelijk is eene regeling te treffen met betrekking tot het pensioen der weduwen en weezen van onderwijzers en in verband daarmede enkele bepalingen der wet van 9 Mei 1890 (*Staatsblad* n°. 79) laatstelijk gewijzigd bij de wet van 29 Juni 1899 (*Staatsblad* n°. 149) te wijzigen en aan te vullen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Aan de weduwen van onderwijzers en aan hunne weezen beneden den leeftijd van 18 jaren wordt pensioen verleend ten laste van het fonds, opgericht krachtens de laatstelijk bij de wet van den 29sten Juni 1899 (*Staatsblad* n°. 149) gewijzigde wet van den 9den Mei 1890 (*Staatsblad* n°. 79) [1]) in de gevallen, onder de voorwaarden en naar de regelen bij deze wet bepaald.

Waar in deze wet van onderwijzers gesproken wordt, zijn daaronder onderwijzeressen begrepen, voor zooveel het tegendeel niet blijkt.

Art. 2. Voor de toepassing dezer wet worden als onderwijzers aangemerkt:

a. de onderwijzers, verbonden aan openbare scholen, voor zoover zij, krachtens de wet tot regeling van het lager onderwijs, aanspraak hebben op pensioen;

b. de onderwijzers, verbonden aan bijzondere scholen en aan bijzondere kweekscholen voor onderwijzers voorzoover zij, krachtens de wet tot regeling van het lager onderwijs, aanspraak hebben op pensioen.

Roomsch-Katholieke geestelijken en Roomsch-Katholieke ordebroeders en zusters worden voor de toepassing dezer wet niet als onderwijzers aangemerkt. Bij algemeenen maatregel van bestuur wordt bepaald, wie voor de toepassing dezer bepaling voor geestelijke en ordebroeder of ordezuster wordt gehouden.

Art. 3. Onderwijzeressen met een burgerlijk ambtenaar of een onderwijzer gehuwd of in het genot van een krachtens de in art. 1 genoemde wet of krachtens deze wet toegekend weduwenpensioen, worden niet als onderwijzers aangemerkt. Zij kunnen echter tegen storting van het bedrag der in artikel 21 bepaalde kortingen deelgerechtigd worden of blijven in het in art. 1 bedoelde fonds ten behoeve van hare in huwelijk niet met een burgerlijk ambtenaar of een onderwijzer verwekte kinderen.

Onderwijzeressen, die van de in de vorige zinsnede toegekende bevoegdheid gebruik maken, zullen hiervan moeten doen blijken door het afleggen eener verklaring. Die verklaring moet zijn ingeleverd bij den directeur van het hiervoren vermelde fonds, binnen drie maanden na den dag waarop zij komen te verkeeren in een geval, waarin de bepaling, dat zij niet als onderwijzer worden aangemerkt, op haar van toepassing wordt.

Onder weezen worden in deze wet verstaan wettige kinderen van overleden onderwijzers.

Indien een kind, van hetwelk de echtgenoote van een onderwijzer bij het overlijden van haren man zwanger is, levend ter wereld komt, wordt het aangemerkt als reeds geboren toen de vader stierf.

Art. 4. Weduwen en weezen, als zoodanig gerechtigd tot eenig ander pensioen uit de inkomsten van den Staat of uit die van zijne koloniën en bezit-

---

[1]) Hiermede wordt bedoeld de wet, die voortaan wordt genoemd de „Weduwenwet voor de Ambtenaren 1890".

tingen in andere werelddeelen, hebben geen recht op pensioen uit het in artikel 1 bedoelde fonds, dan voor zoover het door hen genoten pensioen lager is dan dat, waarop de bepalingen dezer wet aanspraak geven. In dat geval wordt hun een aanvullingspensioen toegekend, gelijkstaande met het verschil.

Als betaald wordende uit de inkomsten van den Staat en van zijne koloniën en bezittingen in andere werelddeelen, wordt niet aangemerkt een pensioen, waarop recht is verkregen door vrijwillige deelname krachtens bepalingen in koloniale verordeningen.

Art. 5. Indien een onderwijzer in het huwelijk treedt, nadat hij op wachtgeld gesteld, gepensionneerd of zijn zestigste levensjaar ingetreden is, hebben zijne weduwe en zijne bij haar verwekte kinderen geen aanspraak op pensioen.

Evenmin hebben aanspraak op pensioen de kinderen, geboren uit het huwelijk door eene onderwijzeres aangegaan, nadat zij was op wachtgeld gesteld of gepensionneerd.

Bij herplaatsing worden de onderwijzers voor de toepassing dezer wet als nieuw aangestelde onderwijzers aangemerkt, behoudens het bepaalde bij art. 12, 3de lid.

Art. 6. De pensioenen bedragen:

a. voor weduwen van onderwijzers drie en twintig tachtigste der som, die laatstelijk tot grondslag voor de pensioensberekening dier onderwijzers heeft gestrekt;

b. voor elk der pensioengerechtigde kinderen, geboren uit het huwelijk van een onderwijzer met de vrouw, welke hij als weduwe nalaat, drie en twintig vierhonderdste der som, die laatstelijk tot grondslag voor de pensioensberekening des vaders heeft gestrekt.

Het geheele bedrag van het weezenpensioen kan het drie en twintig tachtigste van den in de vorige zinsnede bedoelden pensioensgrondslag niet overschrijden.

Indien de weduwe tot pensieen gerechtigd is, wordt het sub *a* bedoeld weduwenpensioen verhoogd met het volgens de beide vorige zinsneden toe te kennen weezenpensioen;

c. voor elk der tot pensioen gerechtigde kinderen van onderwijzers niet vallende in de termen sub *b* bedoeld, drie en twintig tweehonderd veertigste der som, die laatstelijk tot grondslag voor de pensioensberekening des vaders heeft gestrekt.

Indien de kinderen uit verschillende huwelijken gesproten zijn, wordt het weezenpensioen voor de kinderen uit elk dier huwelijken afzonderlijk geregeld, op den voet in de vorige zinsnede aangegeven.

Het geheele bedrag van het weezenpensioen of de weezenpensioenen volgens de beide vorige zinsneden toe te kennen, kan het drie en twintig tachtigste van den pensioensgrondslag des vaders niet overschrijden;

d. voor elk der pensioengerechtigde kinderen van onderwijzeressen, drie en twintig tweehonderd veertigste der som, die laatstelijk tot grondslag voor de berekening van haar onderwijzerspensioen heeft gestrekt.

Indien de kinderen uit verschillende huwelijken gesproten zijn, wordt het weezenpensioen voor de kinderen uit elk dier huwelijken afzonderlijk geregeld, op den voet in de vorige zinsnede aangegeven.

Het geheele bedrag van het weezenpensioen of de weezenpensioenen volgens de beide vorige zinsneden toe te kennen, kan het drie en twintig tachtigste van den pensioensgrondslag der moeder niet overschrijden.

Onder de som, die laatstelijk tot grondslag voor de pensioensberekening der onderwijzers heeft gestrekt, is, wanneer zij meer dan ééne betrekking te gelijk hebben bekleed, waarin door hen voor pensioen is bijgedragen, te verstaan het vereenigd bedrag der pensioensgrondslagen, die voor hen in elke dier betrekkingen het laatst hebben gegolden.

Art. 7. Het weduwenpensioen, zoo ook het gezamenlijk bedrag der volgens artikel 6 te verleenen weezenpensioenen, kan de som van zeshonderd negentig gulden niet overschrijden; bij de regeling dier pensioenen komt als pensioensgrondslag geen hooger bedrag dan twee duizend vierhonderd gulden in aanmerking.

Art. 8. Indien het gezamenlijk bedrag der pensioenen van uit verschillende huwelijken nagelaten weezen zeshonderd negentig gulden zou overschrijden en dus op grond van de voor weezenpensioen gestelde maxima vermindering moet ondergaan, geschiedt die vermindering zóó, dat de verhouding, die volgens de aanvankelijke berekening tusschen de verschillende pensioenen bestond, dezelfde blijft.

Art. 9. Het eenmaal bepaalde weezenpensioen, daaronder ook begrepen het bedrag, waarmede het weduwenpensioen in het geval, voorzien bij art. 6, lit. *b*, 3de zinsnede, is verhoogd, wordt tot zijn vol bedrag uitgekeerd totdat het jongste kind den leeftijd van 18 jaren heeft bereikt.

Art. 10. De uitbetaling van weduwen- en weezenpensioen houdt op na afloop van het kwartaal, waarin het recht daarop is komen te vervallen.

Art. 11. Onderwijzers, gepensionneerd of op wachtgeld gesteld wordende, behouden recht op pensioen voor hunne weduwen en weezen overeenkomstig art. 6 dezer wet, behoudens de korting, omschreven in art. 21 sub *b*.

Indien echter het pensioen eens onderwijzers later ingaat dan zijn ontslag, wordt de daarop verschuldigde korting over den sedert zijn ontslag verstreken tijd ingehouden bij de eerste betaling van zijn pensioen en zoo noodig ook bij de volgende betalingen.

Bij latere herplaatsing van gepensionneerde onderwijzers blijven deze de korting omschreven in artikel 21 sub *b* betalen, doch wordt door hen geene korting over den in hunne latere betrekking voor hen geldenden pensioensgrondslag voldaan, dan voor zoover deze, behoudens het maximum van twee duizend vierhonderd gulden, hooger is dan die welke heeft gestrekt tot regeling van hun pensioen.

Art. 12. Voor onderwijzers, die zonder pensioen of wachtgeld, onverschillig om welke reden hunne betrekking verliezen, gaat het recht op pensioen voor hunne weduwen en weezen te loor, tenzij zij verkiezen het behoud van dit recht zich te verzekeren:

a. door storting, binnen drie maanden na het verlies hunner betrekking, van eene som, berekend naar de laatst voldane korting volgens onderstaand tarief.

Leeftijd van den onderwijzer bij zijn ontslag.	Storting in eens voor elken gulden der laatste jaarlijksche korting.
van 18 t/m 27 jaar	f 20,50
„ 28 „ 32 „	19,49
„ 33 „ 37 „	18,20
„ 38 „ 42 „	16,80
„ 43 „ 47 „	15,25
„ 48 „ 52 „	13,50
„ 53 „ 57 „	11,75
„ 58 „ 62 „	10,00
„ 63 jaar en hooger.	8,50

b. door betaling van eene jaarlijksche bijdrage gelijkstaande met het bedrag der laatstelijk door hen verschuldigde korting. Deze bijdrage behoort, op straffe van verlies van alle aanspraken, voor de eerste maal binnen drie maanden na het verlies der betrekking en in de volgende jaren telkens vóór den dag van het verlies der betrekking, aan den directeur van het in art. 1 vermelde fonds betaald te worden.

In bijzondere gevallen kan Onze Minister van Financiën, den directeur van het weduwenfonds gehoord, toelaten dat, niettegenstaande de bij de vorige leden voor de storting en voor de betaling der eerste bijdrage gestelde termijnen verstreken zijn alsnog van de bij het 1ste lid gegeven bevoegdheid gebruik worde gemaakt.

Onderwijzers, die gebruik hebben gemaakt van de sub *a* vermelde bevoegdheid, zijn bij latere pensionneering van betaling der kortingen, bedoeld in art. 21, vrijgesteld. Bij latere herplaatsing zal door hen geene korting behoeven

te worden voldaan over den in hunne latere betrekking geldenden pensioensgrondslag dan voor zoover deze, behoudens het maximum van *f* 2400, hooger is dan die, welke vroeger was verkregen.

Voor onderwijzers, die gebruik hebben gemaakt van de sub *b* vermelde bevoegdheid, zal in de bij het vorige lid bedoelde gevallen, de verplichting tot betaling der jaarlijksche contributie vervangen worden door die tot betaling der kortingen, bedoeld in art. 21.

Indien onderwijzers, die van de sub *a* of *b* vermelde bevoegdheden gebruik hebben gemaakt, in het huwelijk treden nadat zij hunne betrekking hebben verloren, hebben hunne weduwen en hunne bij haar verwekte kinderen, of wel indien het onderwijzeressen geldt, hare uit dat huwelijk geboren kinderen, geen aanspraak op pensioen.

Indien een onderwijzer overlijdt na het verlies der deelgerechtigdheid ingevolge het 1ste lid, doch binnen den termijn voor de daarbedoelde keuze bepaald en voor dat hij zich omtrent die keuze heeft verklaard, blijft de deelgerechtigdheid niet te min behouden en wordt de bijdrage, vermeld sub *b* ingehouden op het pensioen der weduwe of weezen.

Art. 13. Het in artikel 12 bepaalde is mede van toepassing op onderwijzers, bedoeld in artikel 2, sub *b*, indien de bijzondere school, waaraan zij verbonden zijn, ophoudt te voldoen aan de in art. 54*ter*, eerste lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs gestelde eischen.

De storting der bijdrage bedoeld in het vorig artikel, sub *a*, moet geschieden binnen drie maanden na het tijdstip, waarop vaststaat dat de school heeft opgehouden te voldoen aan de in het eerste lid bedoelde eischen.

De jaarlijksche bijdrage bedoeld in het vorig artikel, sub *b*, behoort voor de eerste maal binnen drie maanden na het in het tweede lid bedoelde tijdstip en in de volgende jaren telkens vóór den dag, waarop de school heeft opgehouden aan de in het eerste lid bedoelde eischen te voldoen, aan den directeur van het in artikel 1 vermelde fonds betaald te worden.

Art. 14. Indien hij, die gebruik gemaakt heeft van de bevoegdheid vermeld bij art. 12, benoemd wordt tot burgerlijk ambtenaar, zijn het 6de en 7de lid van art. 10 der laatstelijk bij de wet van den 29sten Juni 1899 (*Staatsblad* n°. 149) gewijzigde wet van den 9den Mei 1890 (*Staatsblad* n°. 79) op hem van toepassing [1]).

Art. 15. Het weduwen- of weezenpensioen gaat in daags nadat de bezoldiging, het wachtgeld of het pensioen van den overledene is opgehouden, of in het geval bedoeld in artikel 12, 1ste lid, daags na het overlijden van den belanghebbende.

Art. 16. Bij overlijden eener weduwe komt haar pensioen met de verhooging, over het loopende kwartaal, ten bate der pensioengerechtigde weezen, elk voor zijn aandeel.

Het weezenpensioen volgens lit. *c* van art. 6 gaat eerst in met het daarop volgende kwartaal.

Art. 17. Door het volgend huwelijk eener weduwe gaat de aanspraak op weduwenpensioen, aan haar vorig huwelijk ontleend, voor haar verloren.

Haar pensioen met de verhooging wordt echter over het tijdens het volgend huwelijk loopend kwartaal ten volle uitbetaald.

Na afloop van dat kwartaal wordt het tot dusver als verhooging genoten bedrag als afzonderlijk weezenpensioen uitbetaald.

Bij overlijden van den lateren echtgenoot eener hertrouwde weduwe wordt aan deze, indien zij krachtens haar nader huwelijk geen pensioen, of wel een minder pensioen dan haar krachtens het vorig huwelijk toekwam, geniet, een op den sub *a* van artikel 6 bedoelden voet berekend weduwenpensioen of het in artikel 4 bedoeld aanvullingspensioen toegekend.

Behoudens de bepalingen van art. 18, gaat dat genot in met den dag volgende op dien, waarop de laatste echtgenoot is overleden, en zoo deze Rijkstraktement, wachtgeld, pensioen of wel eene wedde als onderwijzer genoot,

---

[1]). Hiermede wordt bedoeld de „Weduwenwet voor de ambtenaren 1890."

met den dag volgende op dien, waarop dit traktement, wachtgeld of pensioen of deze wedde heeft opgehouden.

Art. 18. De weduwen- en weezenpensioenen worden verleend op aanvrage van of vanwege de belanghebbenden.

Die aanvrage moet, met overlegging van de voor de regeling van het pensioen benoodigde stukken, worden ingediend bij den directeur van het in art. 1 genoemde fonds. Zoowel de aanvraag als de daarbij over te leggen stukken zijn vrij van zegelrecht, ingeval het onvermogen van de belanghebbenden blijkt uit een getuigschrift afgegeven door den burgemeester hunner woonplaats en onder voorwaarde dat op de stukken van hunne bestemming uitdrukkelijk worde melding gemaakt. Mede zijn vrij van zegelrecht de attestatiën de vita tot ontvangst van weduwen- en weezenpensioenen ingevolge deze wet toegekend, en de daarvoor afgegeven quitantiën, indien het jaarlijksch bedrag van het pensioen de som van driehonderd gulden niet te boven gaat.

De directeur zendt de aanvraag met de stukken aan den pensioenraad, genoemd in art. 27 der burgerlijke pensioenwet. Deze brengt zijn advies uit omtrent het daaraan te geven gevolg. Dat advies wordt aan belanghebbenden medegedeeld.

Indien Onze Minister van Financiën zich met het advies van den raad niet vereenigt, deelt hij zijn gevoelen over het ingevolge de wet toe te kennen pensioen schriftelijk aan belanghebbenden mede.

Indien binnen drie maanden na den dag, waarop de bovenbedoelde mededeelingen gedaan zijn, het verlangen daartoe door belanghebbenden wordt te kennen gegeven, dan wordt over het advies het gevoelen ingewonnen van de afdeeling van den Raad van State, bedoeld bij het tweede lid van art. 13 der wet van 21 December 1861 (*Staatsblad* n°. 129).

Wanneer ingevolge het bepaalde bij dit artikel het gevoelen van de afdeeling van den Raad van State, bedoeld bij het 2de lid van art. 13 der wet van 21 December 1861 (*Staatsblad* n°. 129) wordt ingewonnen, wordt de zaak behandeld op de wijze, vastgesteld voor de behandeling van geschillen van bestuur.

Is de in het 2de lid bedoelde aanvrage niet ingediend binnen een jaar na het tijdstip, waarop recht op pensioen verkregen werd, dan gaat het pensioen eerst in met het vierendeel jaars volgende op dat waarin de aanvrage is gedaan. Is zij niet ingediend binnen vijf jaren na dat tijdstip, dan is alle recht op pensioen verbeurd.

Dezelfde regelen gelden voor aanvragen om verhooging van reeds toegekend pensioen en voor de overlegging van stukken, tot staving van het recht op die verhooging dienende, met dien verstande dat de termijnen van een jaar en vijf jaren dan beginnen te loopen van den dag waarop het pensioen is toegekend.

Onverminderd het bepaalde in art. 63 der wet van 5 October 1841 (*Staatsblad* n°. 40) worden pensioenen, die zijn toegekend met inachtneming van de in dit artikel gestelde regelen, door de Algemeene Rekenkamer verevend tot de bedragen, waarop zij zijn toegekend, tenzij de betaling daarvan achterwege moet blijven op grond van artikel 22 dezer wet.

Art. 19. De weduwen- en weezenpensioenen worden op voordracht van Onzen Minister van Financiën bij Koninklijke besluiten toegekend.

Art. 20. De pensioenen worden in volle guldens verleend. Onderdeelen van een gulden komen daarbij voor een gulden in berekening.

Art. 21. Ten behoeve van het in art. 1 genoemde fonds wordt eene doorloopende korting geheven.

Die korting bedraagt:

a. voor de onderwijzers vijf ten honderd en voor de onderwijzeressen één ten honderd 's jaars, over hunnen pensioensgrondslag;

b. voor de onderwijzers, die na het in werking treden dezer wet gepensionneerd of op wachtgeld gesteld worden, vijf ten honderd, voor de onderwijzeressen, die in dat geval verkeeren, één ten honderd over hun pensioen of wachtgeld;

c. voor onderwijzers, wier na te laten betrekkingen ingevolge art. 4 dezer

wet uitzicht hebben op toekenning van een aanvullingspensioen, vijf ten honderd 's jaars van het verschil van den laatsten pensioensgrondslag en het tweevoud van het bedrag dat aan de weduwe als aanvullingspensioen kan worden toegekend; van onderwijzers, wier na te laten betrekkingen, ingevolge het bepaalde van evengenoemd art. 4, geen uitzicht hebben op pensioen uit het in art 1 genoemde fonds, wordt geene korting geheven.

De kortingen, verschuldigd door gepensionneerde onderwijzers, worden ingehouden op hun pensioen.

De kortingen, verschuldigd door de onderwijzers bedoeld in art. 2 sub *a*, worden ingehouden op hunne wedde, of indien zij op wachtgeld gesteld zijn, op het wachtgeld.

Op de kortingen, verschuldigd door de onderwijzers, bedoeld in art. 2 sub *b*, is art. 54*duodecies*, tweede lid en art. 54*tredecies* der wet tot regeling van het lager onderwijs toepasselijk met dien verstande, dat wanneer in de gevallen bij het derde en laatste lid van laatstgenoemd artikel voorzien, het bedrag der korting niet tijdig gestort wordt, de onderwijzer het recht op pensioen voor zijne weduwe en weezen verbeurt, tenzij Onze Minister van Financiën, den directeur van het weduwenfonds gehoord, in bijzondere gevallen alsnog termen vindt om dit recht, tegen storting van het verschuldigd bedrag te doen herleven. Overlijdt de onderwijzer vóór 1 December van het loopende jaar, zonder dat de korting is voldaan, dan wordt deze in de daartoe leidende gevallen, ingehouden op het weduwen- en weezenpensioen.

De in dit artikel bedoelde kortingen houden op met den dag, waarop een onderwijzer die ongehuwd is en geene kinderen beneden den leeftijd van 18 jaren heeft, wordt gepensionneerd of op wachtgeld gesteld, zoomede voor hen, die, nadat ze gepensionneerd, op wachtgeld gesteld zijn, weduwnaar (weduwe) worden en geene kinderen beneden den leeftijd van 18 jaren hebben. Voor onderwijzers vervalt bovendien de verplichting tot betaling van kortingen, zoodra zij het zestigste levensjaar ingetreden zijn, indien zij alsdan ongehuwd zijn en geen kinderen beneden den leeftijd van 18 jaren hebben; voor onderwijzeressen zoodra zij het veertigste levensjaar ingetreden zijn en alsdan geen kinderen beneden den leeftijd van 18 jaren hebben.

De onderwijzers of gepensionneerde of op wachtgeld gestelde onderwijzers, op wie het vorige lid van toepassing wordt, zijn verplicht binnen drie maanden nadat de korting ophoudt, daarvan kennis te geven aan den directeur van het weduwenfonds. Bij verzuim van tijdige kennisgeving wordt de reeds voldane korting niet teruggegeven.

De toegepaste kortingen ter zake van weezenpensioen eener onderwijzeres worden haar teruggegeven, indien zij met een onderwijzer of een burgerlijk ambtenaar huwt of in het genot treedt van een ten laste van het in art. 1 genoemde fonds toegekend weduwenpensioen, tenzij zij verklaard heeft van de in art. 3 toegestane bevoegdheid gebruik te willen maken.

De bij litt. *a* van dit artikel bedoelde kortingen zullen door de onderwijzers, bedoeld bij art. 2 sub *a*, aan wie met stilstand van wedde verlof is verleend, tijdens den duur van dat verlof aan den directeur van het in art. 1 genoemde fonds betaald moeten worden binnen drie maanden na afloop van het jaar, waarover ze verschuldigd zijn.

Wanbetaling der verschuldigde kortingen binnen gezegden termijn, heeft verlies der deelgerechtigdheid ten gevolge.

Voor de toepassing van deze bepalingen wordt de pensioensgrondslag, het pensioen of het wachtgeld niet hooger berekend dan twee duizend vierhonderd gulden, met dien verstande dat zoo de pensioensgrondslagen, pensioenen en wachtgelden van hem, die meer dan ééne betrekking te gelijker tijd vervult of vervuld heeft, te zamen meer dan twee duizend vierhonderd gulden bedragen, elk daarvan eene evenredige vermindering zal ondergaan.

Art. 22. De artt. 21, 30 en 31 der Burgerlijke Pensioenwet zijn ook op de weduwen- en weezenpensioenen der onderwijzers, art. 22 dier wet is op de weduwenpensioenen der onderwijzers toepasselijk, met dien verstande, dat in het bij het tweede lid van dat artikel bedoeld geval aan Ons blijft voorbe-

houden, over het pensioen der veroordeelde ten behoeve harer minderjarige kinderen te beschikken.

Art. 23. De bij het in werking treden van deze wet in dienst zijnde onderwijzers, zullen de in art. 21 vermelde kortingen niet behoeven te betalen, indien zij binnen drie maanden na het in werking treden van de wet aan Onzen Minister met de uitvoering van de wet tot regeling van het lager onderwijs belast, eene schriftelijke verklaring hebben afgelegd, dat zij in het fonds niet wenschen deelgerechtigd te worden.

Ten gevolge van de in het vorig lid bedoelde verklaring gaat voor de door den onderwijzer na te laten betrekkingen alle aanspraak op weduwen- en weezenpensioen onherroepelijk verloren.

Art. 24. Art. 54*septiesdecies* der wet tot regeling van het lager onderwijs is, met uitzondering van het voorlaatste lid, toepasselijk op het verstrekken van inlichtingen, welke Onze met de uitvoering van laatstgenoemde wet belaste Minister mocht vragen van de bestuurders en houders van bijzondere lagere scholen en bijzondere kweekscholen tot opleiding van onderwijzers.

Art. 25. In de laatstelijk bij de wet van den 29sten Juni 1899 (*Staatsblad* n°. 149) gewijzigde wet van den 9den Mei 1890 (*Staatsblad* n°. 79 [1]) worden de volgende veranderingen gebracht:

a. Het 2de lid van art. 2 wordt gelezen als volgt:

„Vrouwelijke ambtenaren, gehuwd met een burgerlijk ambtenaar of met een onderwijzer, in den zin van art. 2 der wet tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van onderwijzers, of in het genot van een krachtens deze of evengenoemde wet toegekend weduwen-pensioen, worden niet als burgerlijk ambtenaar aangemerkt. Zij kunnen echter tegen storting van het bedrag der in artikel 17 bepaalde kortingen deelgerechtigd worden of blijven in het bij artikel 18 bedoelde fonds ten behoeve van hare in huwelijk niet met een burgerlijk ambtenaar of onderwijzer verwekte kinderen."

b. in het laatste lid van art. 4 wordt voor het bepaalde bij het 5de lid van art. 10 gelezen „het bepaalde bij het 6e lid van art. 10."

c. Tusschen het 4de en 5de lid van art. 10 wordt ingevoegd eene nieuwe alinea luidende:

„In bijzondere gevallen kan Onze Minister van Financiën, den directeur van het Weduwenfonds gehoord, toelaten dat niettegenstaande de bij het vorige lid voor de storting en voor de betaling der eerste contributie gestelde termijnen verstreken zijn, alsnog van de aldaar gegeven bevoegdheid wordt gebruik gemaakt."

d. Tusschen het laatste en voorlaatste lid van art. 10 wordt ingelascht eene nieuwe alinea luidende:

„Indien ambtenaren, die van de sub *a* en *b* vermelde bevoegdheden gebruikt hebben gemaakt, onderwijzer worden in den zin van art. 2, 1ste lid der wet tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van onderwijzers, zijn de bepalingen van artikel 12, 3de en 4de lid, dier wet op hen toepasselijk."

e. Art. 13, 4de lid, wordt gelezen als volgt:

„Bij overlijden van den lateren echtgenoot eener hertrouwde weduwe wordt aan deze, indien zij krachtens haar nader huwelijk geen pensioen, of wel een minder pensioen dan haar krachtens het vorig huwelijk toekwam, geniet, een op den sub *a* van artikel 5 bedoelden voet berekend weduwenpensioen of het in art. 3 bedoeld aanvullingspensioen toegekend."

f. Art. 17, 5de lid, wordt gelezen als volgt:

„De op het traktement, het wachtgeld of pensioen van een vrouwelijk burgerlijk ambtenaar ingehouden kortingen voor weezenpensioen worden teruggegeven, indien zij huwt, hetzij met een burgerlijk ambtenaar, hetzij met een onderwijzer in den zin van art. 2 der wet tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van onderwijzers, of in het genot treedt van een ten laste van het art. 18 bedoelde fonds toegekend weduwenpensioen; tenzij zij verklaard heeft van de in art. 2 toegestane bevoegdheid gebruik te willen maken."

---

[1]) Hiermede wordt bedoeld de „Weduwenwet voor de ambtenaren 1890."

g. Lit. c van het derde lid van art. 18 vervalt, terwijl voor de kommapunt achter lit. b in de plaats treedt een punt.

h. In art. 19, 2e lid, dier wet wordt in plaats van „duizend" gelezen: „twee duizend".

i. Het 2de lid van art. 31 der genoemde wet vervalt.

k. Nà art. 31 dier wet wordt ingevoegd een nieuw artikel 31*bis* luidende als volgt:

„Deze wet kan worden aangehaald onder den titel „Weduwenwet voor de ambtenaren 1890".

Art. 26. Deze wet kan worden aangehaald onder den titel van „Weduwenwet voor de onderwijzers 1905".

Art. 27. Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen dag.

Met dien dag vervalt de wet van den 12den Mei 1902 (*Staatsblad* n°. 60) [1].

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Soestdijk, den 5den Juni 1905.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Kuyper.
De Minister van Financiën,
(get.) Harte v. Tecklenburg.

Uitgegeven den *elfden* Juni 1905.
De Minister van Justitie,
(get.) J. A. Loeff.

(N°. 154.) WET *van den 5den Juni* 1905, *tot regeling van de pensioenen van het onderwijzend personeel aan:*

gemeente-hoogere burgerscholen, onverplichte gemeente-burgerscholen en gymnasia;

gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes;

gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen.

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat het wenschelijk is een regeling te treffen met betrekking tot de pensioenen van het onderwijzend personeel aan:

gemeente-hoogere burgerscholen, onverplichte gemeente-burgerscholen en gymnasia; gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes; gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Artikel 31 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50) vervalt.

Art. 2. Artikel 32 der in artikel 1 genoemde wet wordt gelezen als volgt:

„De directeuren en leeraren der gemeente-hoogere burgerscholen, der „gemeente-burgerscholen en der gemeentelijke middelbare scholen voor meisjes „worden voor de toepassing der bepalingen omtrent pensioen als burgerlijke „ambtenaren aangemerkt."

Art. 3. Art. 10 der wet van 28 April 1876 (*Staatsblad* n°. 102) wordt gelezen als volgt:

---

[1]) Deze wet regelde, in verband met het 2de lid van art. 31 der „Weduwenwet voor Ambtenaren", welk lid volgens *i* van art. 25 nu ook vervalt, de uitkeering van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren aan het Rijk, die nu opgeheven is.

„De leeraren der gymnasia worden voor de toepassing der bepalingen om„trent pensioen als burgerlijke ambtenaren aangemerkt."

Art. 4. De directeuren en onderwijzers aan gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen worden voor de toepassing der bepalingen omtrent pensioen als burgerlijke ambtenaren aangemerkt.

Art. 5. De in het vorig artikel bedoelde directeuren en onderwijzers die bij het in werking treden dezer wet in dienst zijn en de dan in dienst zijnde directeuren en leeraren aan de in artikelen 2 en 3 genoemde scholen en gymnasia, tot de oprichting waarvan de gemeenten niet verplicht waren, worden, indien zij vroeger burgerlijk ambtenaar geweest zijn, als herplaatste burgerlijke ambtenaren aangemerkt.

Art. 6. De vorenstaande bepalingen zijn niet van toepassing op de bij het in werking treden dezer wet in dienst zijnde directeuren en onderwijzers aan gemeentelijke kweekscholen voor onderwijzers en onderwijzeressen en op de directeuren en leeraren aan de in de artikelen 2 en 3 genoemde scholen en gymnasia, tot oprichting waarvan de gemeenten niet verplicht waren, die binnen drie maanden nà het in werking treden van deze wet hun verlangen deswege schriftelijk hebben te kennen gegeven door toezending eener ter zake luidende verklaring aan het Departement van Binnenlandsche Zaken.

Art. 7. Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen dag.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Soestdijk, den 5den Juni 1905.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Kuyper.
De Minister van Financiën,
(get.) Harte v. Tecklenburg.

Uitgegeven den *elfden* Juni 1905.
De Minister van Justitie,
(get.) J. A. Loeff.

(N°. 219.) **BESLUIT** *van den 26sten Juni* 1905, *ter bekendmaking van den tekst der wet van* 17 *Augustus* 1878 (Staatsblad n°. 127), *houdende herziening der wet van* 13 *Augustus* 1857 (Staatsblad n°. 103) *tot regeling van het lager onderwijs, zooals die is gewijzigd bij de wetten van* 27 *Juli* 1882 (Staatsblad n°. 117), 3 *Januari* 1884 (Staatsblad n°. 2), 11 *Juli* 1884 (Staatsblad n°. 123), 15 *April* 1886 (Staatsblad n°. 64), 8 *December* 1889 (Staatsblad n°. 175), 9 *Mei* 1890 (Staatsblad n°. 78), 30 *December* 1892 (Staatsblad n°. 292), 13 *September* 1895 (Staatsblad n°. 159), 28 *December* 1896 (Staatsblad n°. 230), 7 *Juli* 1900 (Staatsblad n°. 111), 21 *Juni* 1901 (Staatsblad n°. 157), 24 *Juni* 1901 (Staatsblad n°. 187), 3 *Juni* 1905 (Staatsblad n°. 151) *en* 5 *Juni* 1905 (Staatsblad n°. 152).

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Juni 1905, n°. 4824, afdeeling Onderwijs;

Gelet op de wetten van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), 27 Juli 1882 (*Staatsblad* n°. 117), 3 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 2), 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), 9 Mei 1890 (*Staatsblad* n°. 78), 30 December 1892 (*Staatsblad* n°. 292), 13 September 1895 (*Staatsblad* n°. 159), 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 230), 7 Juli 1900 (*Staatsblad* n°. 111), 21 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 157), 24 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 187), 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151) en 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 152);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den tekst der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) houdende herziening der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) tot regeling van het lager onderwijs, zooals die bij de verder hierboven genoemde wetten is gewijzigd, overeenkomstig de voorschriften van artikel 8 der wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151), algemeen bekend te maken door bijvoeging van dien gewijzigden tekst in zijn geheel bij dit besluit.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 26sten Juni 1905. (get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Kuyper.

Uitgegeven den *veertienden* Juli 1905.
De Minister van Justitie,
(get.) J. A. Loeff.

TEKST der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), houdende herziening der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) tot regeling van het lager onderwijs, zooals die is gewijzigd bij de wetten van 27 Juli 1882 (*Staatsblad* n°. 117), 3 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 2), 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), 9 Mei 1890 (*Staatsblad* n°. 78), 30 December 1892 (*Staatsblad* n°. 292), 13 September 1895 (*Staatsblad* n°. 159), 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 230), 7 Juli 1900 (*Staatsblad* n°. 111), 21 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 157), 24 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 187), 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151) en 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 152).

Titel I.

Algemeene bepalingen.

Art. 1. **1.**— Lager onderwijs is huis- of schoolonderwijs.

2.— Onderwijs, gegeven aan kinderen van ten hoogste drie gezinnen gezamenlijk in de woning van het hoofd van een dier gezinnen, is huisonderwijs.

3.— Ieder ander onderwijs, waaronder ook het onderwijs in armeninrichtingen, gods-, gast- en werkhuizen, gestichten van weldadigheid en andere instellingen van openbaar nut gegeven, wordt voor de toepassing dezer wet als schoolonderwijs beschouwd.

Art. 2. **1.**— Onder lager onderwijs begrijpt deze wet het onderwijs in:

a. het lezen,
b. het schrijven;
c. het rekenen;
d. de beginselen der Nederlandsche taal;
e. die der vaderlandsche geschiedenis;
f. die der aardrijkskunde;
g. die van de kennis der natuur;
h. het zingen;
i. de eerste oefeningen van het handteekenen;
j. de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek;
k. de nuttige handwerken voor meisjes.

2.— Aan lagere scholen kan bovendien onderwijs gegeven worden in:

l. de beginselen der Fransche taal;
m. die der Hoogduitsche taal;
n. die der Engelsche taal;
o. die der algemeene geschiedenis;
p. die der wiskunde;
q. het handteekenen;
r. de beginselen der landbouwkunde;
rbis. die der tuinbouwkunde;

s. de gymnastiek;

t. de fraaie handwerken voor meisjes.

Art. 3. 1.— De lagere scholen opgericht en onderhouden door het Rijk of de gemeenten zijn openbare, de overige zijn bijzondere scholen.

2.— Door waterschappen of provinciën worden geene uitgaven ten behoeve van het lager onderwijs gedaan.

3.— Aan bijzondere scholen noch aan bijzondere inrichtingen tot opleiding van onderwijzers mogen vanwege de gemeente geldelijke bijdragen of eenige andere ondersteuning middellijk of onmiddellijk worden toegekend, dan in de gevallen en onder de voorwaarden in deze wet genoemd.

Art. 4. 1.— Artikel 4 der gezondheidswet is toepasselijk op alle lokalen, waarin lager schoolonderwijs gegeven wordt.

2.— Bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur worden door Ons, zoowel in het belang van de gezondheid als van het onderwijs, algemeene regelen vastgesteld omtrent den bouw en de inrichting der lokalen, waarin openbaar lager schoolonderwijs gegeven wordt, alsmede omtrent het aantal kinderen, dat daarin mag worden toegelaten, met bepaling of en in hoeverre deze regelen verbindend zijn voor de lokalen, waarin door gemeenten gesubsidiëerd bijzonder lager schoolonderwijs wordt gegeven.

Art. 5. 1.— Geen lager schoolonderwijs wordt gegeven in lokalen, welke door den hoofdinspecteur van de volksgezondheid zijn afgekeurd als schadelijk voor de gezondheid of van onvoldoende ruimte voor het aantal schoolgaande kinderen.

2.— De hoofdinspecteur spreekt de afkeuring uit bij schriftelijke en met redenen omkleede verklaring en zendt daarvan afschrift aan Gedeputeerde Staten en ten zelfden dage aan het gemeentebestuur, aan den districts-schoolopziener en aan het hoofd der school. Gedeputeerde Staten gelasten burgemeester en wethouders der gemeente, waarin het lokaal ligt, deze verklaring af te kondigen binnen een door hen te bepalen termijn.

3.— Bij Gedeputeerde Staten kunnen tegen de uitspraak van den hoofdinspecteur in hooger beroep komen:

a. de districts-schoolopziener;

b. het hoofd der school;

c. de eigenaar of bruiker van het lokaal;

d. de ouders of verzorgers van schoolgaande kinderen.

4.— Het beroep moet worden ingesteld binnen dertig vrije dagen, te rekenen van den dag, waarop het afschrift der verklaring van den hoofdinspecteur op last van Gedeputeerde Staten door het gemeentebestuur is afgekondigd.

5.— Gedeputeerde Staten geven aan elk der in beroep gekomen belanghebbenden schriftelijk kennis van hunne beslissing.

6.— Ieder, die bij de beslissing partij geweest is, kan daartegen bij Ons in hooger beroep komen.

7.— Dit moet ingesteld worden binnen dertig vrije dagen, te rekenen van den dag, waarop de kennisgeving van de beslissing van Gedeputeerde Staten den belanghebbenden is toegezonden.

8 — Hangende de termijnen van beroep en tot de eindbeslissing kan met het geven van onderwijs in het afgekeurd lokaal worden voortgegaan, tenware de hoofdinspecteur van de volksgezondheid om dringende redenen, in zijne verklaring uitdrukkelijk te vermelden, anders mocht hebben bevolen.

9.— Indien de hoofdinspecteur schriftelijk verklaart, dat het afgekeurde lokaal voldoende verbeterd is, of dat het aantal kinderen genoegzaam beperkt is, kan het onderwijs worden hervat.

Art. 6. **1.**— Niemand mag lager onderwijs geven, die niet in het bezit is der bij deze wet gevorderde bewijzen van bekwaamheid en zedelijkheid.

2.— Vreemdelingen behoeven bovendien Onze vergunning.

Art. 7. **1.**— De bepalingen van het voorgaande artikel zijn niet toepasselijk op:

a. hen, die uitsluitend aan kinderen van één gezin lager huisonderwijs geven;

b. hen, die, van het geven van lager onderwijs geen beroep makende en zich zonder geldelijke belooning daartoe bereid verklarende, van Ons vergunning hebben verkregen tot het geven van zoodanig onderwijs.

2.— Vrijgesteld van het bezit van een der bewijzen van bekwaamheid bij het voorgaande artikel bedoeld is hij, die voor het vak of de vakken, waarin hij onderwijs geeft, bevoegd is ingevolge het Koninklijk besluit van 2 Augustus 1815, n°. 14, de wet van 28 April 1876 (*Staatsblad* n°. 102), of de wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50).

Art. 8. **1.**— Jongelieden van beiderlei kunne mogen in de school als kweekeling worden toegelaten en aldaar behulpzaam zijn, mits zij:

a. hun vijftiende jaar ingetreden zijn en hun negentiende niet volbracht hebben, of de akte, bedoeld in artikel 77 onder *a*, bezitten;

b. tot geene werkzaamheden in de school gebezigd worden dan de zoodanige, welke zij onder het toezicht en de leiding van een in hetzelfde schoolvertrek aanwezigen bevoegde verrichten; en

c. na drie maanden als kweekeling geplaatst te zijn geweest, in het bezit zijn van een door den arrondissements-schoolopziener schriftelijk goedgekeurd bewijs, niet ouder dan een jaar en afgegeven en onderteekend door het hoofd der school, waarin zij tijdens de afgifte waren toegelaten, dat hun zedelijk gedrag en hunne vorderingen voldoende zijn.

2.— Ingeval de arrondissements-schoolopziener zijne goedkeuring weigert, kan het hoofd der school binnen veertien dagen na die

weigering de beslissing van den districts-schoolopziener inroepen. Deze beslist binnen eene maand.

3.— Het hoofd der school geeft van de toelating van een kweekeling in zijne school minstens drie dagen te voren schriftelijk kennis aan den arrondissements-schoolopziener.

Art. 9. **1.**— Hij, die in strijd met het voorschrift van artikel 5 schoolonderwijs geeft in een afgekeurd lokaal, of die, als hoofd der school in een vertrek meer leerlingen toelaat dan het naar de in artikel 4 bedoelde regelen mag bevatten of daarin kweekelingen toelaat, zonder dat de vereischte schriftelijke kennisgeving daaraan is voorafgegaan of wel anders dan op den voet, bij het voorgaand artikel bepaald, wordt gestraft met eene geldboete van ten hoogste vijftig gulden.

2.— Indien tijdens het plegen van de overtreding nog geen twee jaren zijn verloopen, sedert eene vorige veroordeeling van den schuldige wegens gelijke overtreding onherroepelijk is geworden, wordt hij gestraft met geldboete van ten hoogste honderd gulden of met hechtenis van ten hoogste veertien dagen. Bij tweede of volgende herhalingen, gepleegd telkens binnen twee jaren nadat de laatste veroordeeling wegens eerste of volgende herhalingen onherroepelijk geworden is, wordt hechtenis opgelegd van ten hoogste één jaar.

Art. 10. Behalve de gevallen, hierna vermeld, vervalt de bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs voor hem, die bij eindvonnis is veroordeeld:

a. wegens misdaad;

b. tot eene der straffen, omschreven in artikel 28n^os^. 4 en 5 van het Wetboek van Strafrecht.

Art. 11. **1.**— Hij, die de bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs verloren heeft, kan haar niet terugbekomen, behalve in de gevallen, in artikelen 30, 32 en 57 voorzien.

2.— In deze gevallen kan zij hem door Ons worden teruggegeven.

Art. 12. **1.**— Van Rijkswege worden kweekscholen en normaallessen tot opleiding van onderwijzers opgericht en onderhouden.

2.— De inrichting wordt bij algemeenen maatregel van bestuur geregeld.

3.— Ten behoeve van de opleiding van onderwijzers kan eene Rijksbijdrage worden verleend:

1°. aan gemeentelijke en aan bijzondere kweekscholen;

2°. aan normaallessen en aan hoofden van scholen, voor elk der door hen opgeleide personen, die de akte, bedoeld in artikel 77 onder *a*, hebben verkregen, volgens door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur te stellen regelen en voorwaarden.

4.— Op de door het Rijk of de gemeenten opgerichte en onder-

houden kweekscholen en normaallessen zijn het eerste en tweede lid van artikel 35 van toepassing.

5.— De bepalingen sub *a* en *c* van artikel 8 en die van artikel 9, voor zoover deze op de toelating van kweekelingen betrekking hebben, zijn niet van toepassing op de leerscholen, verbonden aan door Ons aangewezen kweekscholen.

Art. 13. Waar in deze wet van onderwijzers gesproken wordt, zijn hieronder onderwijzeressen begrepen, tenware het tegendeel uitdrukkelijk bepaald zij.

Art. 14. **1.**— Onverminderd het bepaalde in artikel 5 en met uitzondering van de gevallen, voorzien in artikel 19 sub *a*, *b*, *c*, *d* en *f*, kan van elk besluit, krachtens deze wet door Gedeputeerde Staten genomen, bij Ons in hooger beroep worden gekomen door ieder, die bij de vernietiging of verbetering van het besluit van Gedeputeerde Staten belang heeft.

2.— Het hooger beroep moet worden ingesteld binnen dertig vrije dagen, te rekenen van den dag, waarop het besluit openbaar gemaakt of den belanghebbende toegezonden is.

Art. 15. De wet is niet toepasselijk op:

a. hem, die uitsluitend in een of meer der vakken, vermeld in artikel 2 onder *h*, *i*, *k*, *q*, *r*, *rbis* en *t*, bijzonder onderwijs geeft;

b. de scholen, uitsluitend bestemd voor het onderwijs in een of meer der vakken, vermeld in artikel 2 onder *h*, *i*, *j*, *k*, *q*, *r*, *rbis*, *s* en *t*;

c. de scholen, waarin geene kinderen boven de zes jaren worden toegelaten en geen ander dan voorbereidend onderwijs gegeven wordt, behoudens dat ook deze scholen onderworpen zijn aan de bepalingen van artikelen 5 en 96 dezer wet;

d. militaire onderwijzers en het onderwijs, door hen gegeven aan militairen;

e. de scholen voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen, zwakzinnigen en idioten;

f. de scholen in gevangenissen, bedelaarsgestichten of Rijkswerkinrichtingen en in Rijks-opvoedingsgestichten, behoudens de bepalingen omtrent de bevoegdheid van hen, die lager onderwijs geven.

Titel II.

Van het Openbaar Onderwijs.

§ 1. *Van de scholen.*

Art. 16. **1.**— In elke gemeente wordt voldoend lager onderwijs gegeven in een genoegzaam aantal scholen, welke voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid toegankelijk zijn.

2.— Het onderwijs omvat de vakken, in artikel 2 vermeld onder *a-k*, en daar, waar genoegzame behoefte aan uitbreiding bestaat, een of meer of wel alle vakken, vermeld in dat artikel onder *l-t*.

Van de verplichting tot het geven van onderwijs in het vak, vermeld in artikel 2 onder *j*, kan door Gedeputeerde Staten, den districts-schoolopziener gehoord, telkens voor ten hoogste vijf jaren, vrijstelling worden verleend.

3.— De in de school toegelaten kinderen zijn in elke klasse verplicht aan het onderwijs in alle de aldaar onderwezen vakken deel te nemen, met uitzondering van de vakken vermeld in artikel 2 onder *j* en *s*.

4.— Naburige gemeenten kunnen zich, met inachtneming van artikel 121 der wet van 29 Juni 1851 (*Staatsblad* n°. 85), vereenigen tot het oprichten en in stand houden van gemeenschappelijke scholen of tot het vaststellen eener regeling omtrent de toelating van kinderen uit de eene gemeente op de scholen der andere.

Art. 17. **1.**— Aan hen, die het gewoon lager onderwijs genoten hebben, wordt gelegenheid gegeven tot het genot van herhalingsonderwijs.

2.— Het herhalingsonderwijs kan zich ook uitstrekken tot vakken, die niet begrepen zijn geweest in het genoten lager onderwijs.

3.— De gemeenteraad regelt, na overleg met den districts-schoolopziener en na ingewonnen bericht van het hoofd of de hoofden der lagere scholen, den omvang van het herhalingsonderwijs en de wijze waarop het zal worden gegeven, naar plaatselijke behoeften, met inachtneming der volgende voorschriften:

1°. dat het ten minste gedurende zes en negentig uren in het jaar moet worden gegeven;

2°. dat het moet omvatten ten minste vier vakken van onderwijs, waaronder ten minste twee welke begrepen zijn onder het gewoon schoolonderwijs;

3°. dat het zóó moet zijn ingericht, dat ouders, die hunne kinderen niet meer dan 96 uren herhalingsonderwijs in het jaar willen doen genieten, die kinderen een geregelden cursus kunnen doen bijwonen, zonder dat dit aantal uren wordt overschreden;

4°. dat er, behoudens door Ons voor bepaalde gemeenten of gedeelten van gemeenten te verleenen tijdelijke vrijstelling, voor de meisjes, hetzij deze al dan niet te zamen met jongens aan de lessen deelnemen, gelegenheid moet zijn om buiten avonduren 96 uren in het jaar herhalingsonderwijs te genieten;

5°. dat voor het herhalingsonderwijs, buiten avonduren, niet meer dan twee halve dagen in de week mogen worden besteed;

6°. dat gedurende de uren, voor het herhalingsonderwijs aangewezen, in de daarvoor bestemde lokalen aan de klassen der gewone lagere school, welke in die lokalen worden onderwezen, geen gewoon lager onderwijs wordt gegeven.

4.— Een lesuur, des namiddags te 5 uur of later aanvangende, wordt geacht tot de avonduren te behooren.

5.— Artikel 18 en artikel 19, litt. *b*, zijn ten deze toepasselijk.

Art. 18. 1.— De besluiten van den gemeenteraad, betreffende het getal der scholen en de vakken, welke op de scholen zullen onderwezen worden, worden aan Gedeputeerde Staten medegedeeld. Zoo Gedeputeerde Staten het getal scholen of den omvang van het onderwijs onvoldoende achten, bevelen zij, den inspecteur gehoord, vermeerdering.

2.— Gelijke vermeerdering kan, Gedeputeerde Staten gehoord, door Ons worden bevolen.

Art. 19. 1.— De besluiten van den gemeenteraad betreffende:

a. de plaats, waar een schoollokaal zal zijn gevestigd;

b. de vermindering van het getal scholen of van den omvang van het onderwijs;

c. de vereeniging eener school met of hare vervanging door andere;

d. de sluiting eener school of de schorsing van het onderwijs aan eene school;

e. den leeftijd, welken de kinderen moeten bereikt hebben vóór zij op de openbare school worden toegelaten, en van dien, waarop zij die school moeten verlaten;

f. het verleenen van ontslag aan onderwijzers in de gevallen, bedoeld in artikel 30 onder *b* en *c*;

worden aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen.

2.— De artikelen 196, 197, 198, 200, 201 en 202 der wet van 29 Juni 1851 (*Staatsblad* n°. 85) zijn ten deze toepasselijk.

Art. 20. 1.— Sluiting eener school voor bepaalden tijd kan door Gedeputeerde Staten bij een met redenen omkleed besluit worden bevolen.

2.— Zij hooren in het geval van dit en het voorgaande artikel vooraf den inspecteur van het lager onderwijs.

3.— Gelijke sluiting kan door Ons, Gedeputeerde Staten gehoord, worden bevolen.

Art. 21. 1.— De regeling van de schooltijden en van de vacantiën, de vaststelling van het leerplan en van de bij het onderwijs te gebruiken boeken en de verdeeling der school in klassen geschieden door het hoofd der school en, zoo de regeling voor meerdere scholen gelijkelijk werkt, door de hoofden dier scholen gezamenlijk, onder goedkeuring van burgemeester en wethouders en van den districts-schoolopziener.

2.— Bij verschil tusschen burgemeester en wethouders en den districts-schoolopziener beslist Onze Minister, die met de uitvoering dezer wet belast is.

Art. 22. 1.— Bij de regeling der schooltijden wordt door het vrijgeven van uitdrukkelijk in de regeling genoemde uren gezorgd, dat de schoolgaande kinderen van de godsdienstleeraren godsdienstonderwijs kunnen genieten.

2.— Onder voorwaarden, door burgemeester en wethouders in overleg met den districts-schoolopziener te bepalen, worden de schoollokalen, des noodig verwarmd en verlicht, voor dit godsdienstonderwijs beschikbaar gesteld.

3.— Bij verschil is het laatste lid van het voorgaande artikel toepasselijk.

§ 2. *Van de onderwijzers.*

Art. 23. **1.**— Aan het hoofd van elke school is een onderwijzer geplaatst, die den leeftijd van drie en twintig jaren moet volbracht hebben en den rang van hoofdonderwijzer bezit.

2.— De waarneming van het bestuur eener school kan echter tijdelijk worden toevertrouwd aan een onderwijzer, die den gevorderden leeftijd of den rang van hoofdonderwijzer niet bezit, mits aan de school geen onderwijzer in het bezit van dien rang, ingevolge artikel 24, verbonden zij. Zoodanige waarneming mag niet langer duren dan zes maanden.

Art. 24. **1.**— Het hoofd der school wordt bijgestaan door ten minste één onderwijzer, zoodra het aantal schoolgaande kinderen meer dan veertig, door ten minste twee onderwijzers, zoodra het een en negentig bedraagt.

2.— Voor elk vijf-en-vijftigtal schoolgaande kinderen boven de negentig wordt een onderwijzer meer vereischt.

3.— Wanneer met inbegrip van het hoofd der school het aantal onderwijzers ingevolge de voorafgaande bepalingen van dit artikel aan de school verbonden meer dan vier bedraagt, moeten ten minste twee, wanneer het meer dan acht bedraagt, ten minste drie hunner den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en den rang van hoofdonderwijzer bezitten.

4.— Onder de onderwijzers, in dit artikel bedoeld, worden zij, die uitsluitend in een of meer der vakken, genoemd in artikel 2 onder *h-t*, onderwijs geven, niet medegerekend.

5.— Op geene school mogen meer dan zeshonderd kinderen gelijktijdig worden toegelaten, tenzij hiertoe door Ons om bijzondere redenen vergunning wordt verleend.

6.— Bij de toepassing van dit artikel wordt tot grondslag genomen het getal kinderen, die op den vijftienden dag der maand Januari van het loopende jaar als werkelijk schoolgaande bekend staan. Kinderen, die tijdelijk in de gemeente vertoeven, wonende in een tent, vaar- of voertuig, behoeven niet onder dat getal te worden opgenomen.

7.— Waar die grondslag ten gevolge van het tijdstip van oprichting der school niet kan worden vastgesteld, geldt het aantal kinderen, dat op den laatsten dag der maand volgende op die, waarin de school geopend is, als werkelijk schoolgaande bekend staat.

Art. 25. Wanneer de school in verscheidene klassen verdeeld

is, wordt het onderwijs in de laagste klassen bij voorkeur aan onderwijzeressen, dat in de hoogste klassen, behalve aan de scholen uitsluitend voor meisjes bestemd, bij voorkeur aan onderwijzers opgedragen.

Art. 26. I.— Aan elken onderwijzer wordt eene vaste jaarwedde toegelegd. Die jaarwedde bedraagt ten minste:

1°. voor het hoofd eener school:

A. gelegen in een gemeente of gedeelte eener gemeente, behoorende tot de achtste of negende klasse der tabel, bedoeld in artikel 5 der wet tot regeling der Personeele belasting van 16 April 1896 (*Staatsblad* n°. 72), laatstelijk gewijzigd bij de wet van 14 Juli 1904 (*Staatsblad* n°. 146):

a. met minder dan vijf dienstjaren, zevenhonderd vijftig gulden;

b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, achthonderd gulden;

c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, achthonderd vijftig gulden;

d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, negenhonderd gulden;

e. met twintig en meer dienstjaren, negenhonderd vijftig gulden;

B. gelegen in een gemeente of gedeelte eener gemeente, behoorende tot de zesde of zevende klasse der sub *A* vermelde tabel:

a. met minder dan vijf dienstjaren, achthonderd vijftig gulden;

b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, negenhonderd gulden;

c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, negenhonderd vijftig gulden;

d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, een duizend gulden;

e. met twintig en meer dienstjaren, een duizend vijftig gulden;

C. gelegen in een gemeente of gedeelte eener gemeente, behoorende tot de derde, vierde of vijfde klasse der sub *A* vermelde tabel:

a. met minder dan vijf dienstjaren, negenhonderd vijftig gulden;

b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, een duizend gulden:

c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, een duizend vijftig gulden;

d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, een duizend eenhonderd gulden;

e. met twintig en meer dienstjaren, een duizend eenhonderd vijftig gulden;

D. gelegen in een gemeente of gedeelte eener gemeente, behoorende tot de eerste of tweede klasse der sub *A* vermelde tabel:

a. met minder dan vijf dienstjaren, een duizend vijftig gulden;

b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, een duizend eenhonderd gulden;

c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, een duizend eenhonderd vijftig gulden;

d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, een duizend tweehonderd gulden;

e. met twintig en meer dienstjaren, een duizend tweehonderd vijftig gulden;

2°. voor elk der onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan:

a. met minder dan vijf dienstjaren, vijfhonderd gulden;

b. met vijf en meer doch minder dan tien dienstjaren, vijfhonderd vijftig gulden;

c. met tien en meer doch minder dan vijftien dienstjaren, zeshonderd gulden;

d. met vijftien en meer doch minder dan twintig dienstjaren, zeshonderd vijftig gulden;

e. met twintig en meer dienstjaren, zevenhonderd gulden;

3°. voor elk der onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan en den rang van hoofdonderwijzer bezitten, honderd gulden meer en wanneer zij den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en volgens artikel 24 moeten aanwezig zijn in scholen met meer dan vier onderwijzers, tweehonderd gulden meer dan onder 2°. sub *a* tot en met *e* bepaald.

2.— De aanspraak op verhooging der jaarwedde ontstaat:

a. wegens diensttijd, met den eersten dag der maand, volgende op die waarin een dienst van 5, 10, 15 en 20 jaren is volbracht;

b. wegens het bezit der akte van hoofdonderwijzer, voor onderwijzers die bij hunne benoeming niet in het bezit zijn van de genoemde akte, met den eersten dag der maand, volgende op die waarin bedoelde onderwijzers die akte verkrijgen.

3.— Als diensttijd komt in aanmerking de tijd voor en na de invoering dezer wet doorgebracht in dienst zoowel aan openbare als aan bijzondere lagere scholen, waar het geldt het hoofd der school, als zoodanig, en waar het geldt een onderwijzer tot bijstand van het hoofd der school, in die hoedanigheid en als hoofd eener school.

4.— Door Ons kan, Gedeputeerde Staten der provincie gehoord, voor elke provincie bepaald worden waar en tot welk bedrag de minima van jaarwedden voor de verschillende onderwijzers aan de onderscheidene klassen van scholen hooger zijn zullen dan het bedrag hiervoren bepaald.

5.— De bepalingen van dit artikel gelden niet voor de onderwijzers, uitsluitend belast met het onderwijs in een of meer der vakken, genoemd in artikel 2 onder *h*—*t*.

6.— Het hoofd der school geniet behalve zijne jaarwedde vrije woning, zoo mogelijk met eenen tuin.

7.— Ingeval hem geen vrije woning kan verschaft worden, ontvangt hij eene vergoeding voor huishuur ten bedrage van ten minste honderd vijftig gulden per jaar.

8.— Elk der mannelijke onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, geniet, indien hij den leeftijd van acht en twintig jaren heeft bereikt en hetzij gehuwd is, hetzij als weduwnaar inwonende minderjarige kinderen heeft, eene tegemoetkoming in de huishuur ten bedrage van ten minste vijftig gulden per jaar.

9.— Met inachtneming dezer voorschriften worden de jaarwedden der onderwijzers, de vergoeding voor huishuur voor de hoofden van scholen, en de in het vorig lid bedoelde tegemoetkoming door den gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten geregeld. Die goedkeuring blijft niet langer dan tien jaren van kracht.

10.— In geval van hooger beroep bij Ons van het besluit van Gedeputeerde Staten, wordt bij Onze beslissing de vereischte regeling vastgesteld.

Art. 27. 1.— Boven en behalve de vaste jaarwedde, in artikel 26 bedoeld, geniet de onderwijzer, belast met het geven van herhalingsonderwijs, genoemd in artikel 17, eene belooning van ten minste zestig cent per lesuur.

2.— Met inachtneming van dit voorschrift worden de belooningen der onderwijzers voor het geven van herhalingsonderwijs door den gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten geregeld.

Art. 28. 1.— Om als onderwijzer benoemd te kunnen worden wordt het bezit vereischt:

a. eener akte van bekwaamheid;

b. van een getuigschrift van zedelijk gedrag, afgegeven door den burgemeester der gemeente of de burgemeesters der gemeenten, waar hij, aan wien het wordt uitgereikt, in de twee laatste jaren gewoond heeft.

2.— Bij weigering van een der burgemeesters kan het getuigschrift worden verleend door Onzen Commissaris in de provincie.

3.— Met zoodanig getuigschrift wordt gelijkgesteld het getuigschrift van zedelijk gedrag, afgegeven door de bevoegde overheid buitenslands, onder welker gebied de bezitter in de twee laatste jaren heeft gewoond.

Art. 29 1.— De onderwijzers, aan de gemeentescholen verbonden, worden door den gemeenteraad benoemd.

2.— De benoeming van den onderwijzer, aan het hoofd der school geplaatst, geschiedt uit eene voordracht van minstens drie bevoegden, opgemaakt door burgemeester en wethouders en den districts-schoolopziener.

3.— Indien burgemeester en wethouders en de districts-schoolopziener niet tot overeenstemming kunnen geraken, gaat aan de

benoeming een vergelijkend onderzoek naar de geschiktheid der candidaten vooraf.

4. – Melden meer dan zes bevoegden zich voor het onderzoek aan, dan kunnen burgemeester en wethouders, in overeenstemming met den districts-schoolopziener, bepalen welke candidaten, mits niet minder dan zes, daaraan zullen worden onderworpen. Bij gemis aan overeenstemming omtrent de keuze der op te roepen personen, worden alle candidaten die zich hebben aangemeld tot het onderzoek toegelaten.

5.— Ingeval de benoeming na voorafgaand vergelijkend onderzoek plaats heeft, wordt de voordracht, bestaande uit minstens drie bevoegden, door den districts-schoolopziener opgemaakt en door dezen met een schriftelijk met redenen omkleed advies omtrent de voorgedragen candidaten, aan den raad ingezonden.

6.— Al wat verder het in dit artikel bedoeld onderzoek betreft, wordt door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur geregeld.

7.— In gemeenten waar meer dan eene school bestaat kan de onderwijzer, aan het hoofd der eene geplaatst, aan het hoofd der andere worden gesteld zonder voordracht, indien de gemeenteraad na overleg met den districts-schoolopziener hiertoe besluit.

8.— De benoeming van andere onderwijzers geschiedt uit eene voordracht van minstens drie bevoegden, opgemaakt door burgemeester en wethouders in overleg met den arrondissements-schoolopziener, na ingewonnen bericht van het hoofd der school, waaraan de benoeming geschieden moet. Het bericht van het hoofd der school en het schriftelijk, met redenen omkleed advies van den arrondissements-schoolopziener worden aan den raad overgelegd.

9.— De onderwijzers verbonden aan scholen, uitsluitend door het Rijk bekostigd, worden benoemd door Onzen Minister, die met de uitvoering dezer wet belast is.

Art. 30. **1.**— Ontslag aan onderwijzers, aan gemeentescholen verbonden, wordt door den gemeenteraad verleend:

a. rechtstreeks overeenkomstig eigen verzoek, met ingang van den dag door den gemeenteraad te bepalen;

b. op voordracht van burgemeester en wethouders of van den districts-schoolopziener, indien het een onderwijzer betreft, aan het hoofd eener school geplaatst;

c. op voordracht van burgemeester en wethouders of van den arrondissements-schoolopziener, indien het een onderwijzer betreft, die niet aan het hoofd eener school is geplaatst.

2.— In de twee laatste gevallen kan het ontslag niet-eervol worden verleend.

3.— Door Gedeputeerde Staten kan worden verklaard, dat de niet-eervol ontslagen onderwijzer de bevoegdheid tot het geven van onderwijs heeft verloren.

4.— Aan de onderwijzers, verbonden aan eene school, uitsluitend

door het Rijk bekostigd, wordt, hetzij overeenkomstig eigen verzoek, hetzij ambtshalve, ontslag verleend door Onzen Minister, die met de uitvoering dezer wet belast is.

Art. 31. **1.**— Een onderwijzer, aan eene gemeenteschool verbonden, kan op voorstel van den arrondissements-schoolopziener voor hoogstens eene maand door burgemeester en wethouders worden geschorst. Zij geven hiervan onmiddellijk kennis aan den gemeenteraad en aan den districts-schoolopziener met opgave van de redenen der schorsing.

2.— De schorsing geschiedt zonder stilstand van jaarwedde.

3.— Zij kan binnen den tijd, waarvoor zij is uitgesproken, door den gemeenteraad worden opgeheven.

Art. 32. **1.**— Behalve op de wijze, in de twee voorgaande artikelen bepaald, kan de schorsing of het ontslag, doch in het laatste geval slechts niet-eervol, op voordracht van den districts-schoolopziener door Gedeputeerde Staten worden uitgesproken.

2.— Op dergelijk ontslag is het voorlaatste lid van artikel 30 toepasselijk.

Art. 33. **1.**— In de tijdelijke waarneming der door schorsing, ontslag of ontstentenis aan eene gemeenteschool opengevallen plaats wordt door burgemeester en wethouders in overleg met den arrondissements-schoolopziener voorzien.

2.— Indien in de vervulling, waar het betreft het hoofd der school, niet door den gemeenteraad is voorzien binnen zes maanden nadat de plaats is opengevallen, geschiedt zulks door Gedeputeerde Staten na voorafgaand vergelijkend onderzoek naar de geschiktheid der candidaten.

3.— In geval van tijdelijke verhindering kan, op gelijke wijze als in het eerste lid van dit artikel is bepaald, in de waarneming worden voorzien

4.— De schorsing van onderwijzers, verbonden aan scholen, uitsluitend van Rijkswege bekostigd, en de voorziening in de tijdelijke waarneming aan dergelijke scholen geschieden door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast.

Art. 34. Wanneer in eene gemeenteschool jongelieden in het bezit der akte, bedoeld in artikel 77 onder *a*, op den voet van artikel 8 als kweekelingen zijn toegelaten, zijn deze bij schorsing, ontslag, ontstentenis of tijdelijke verhindering van eenen onderwijzer in de school, op aanwijzing van het hoofd, bevoegd en verplicht tot de waarneming der opengevallen plaats, hangende het overleg in het eerste lid van artikel 33 voorgeschreven.

Art. 35. **1.**— Het schoolonderwijs wordt onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden dienstbaar gemaakt aan de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen en aan hunne opleiding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden.

2.— De onderwijzer onthoudt zich van iets te leeren, te doen of toe te laten wat strijdig is met den eerbied verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden.

3.— De onderwijzer, die zich in dit opzicht aan plichtverzuim schuldig maakt, kan door Ons voor hoogstens een jaar en bij herhaling der overtreding voor onbepaalden tijd in zijne bevoegdheid tot het geven van onderwijs aan eene openbare school geschorst worden.

4.— Het geven van godsdienstonderwijs blijft aan de godsdienstleeraren overgelaten.

Art. 36. **1.**— Op bezwaarschriften tegen het in de school gebruik maken van bepaald aangewezen leerboeken wordt beslist door Onzen Minister, die met de uitvoering dezer wet is belast.

2.— Zijne beslissing wordt in de *Staatscourant* openbaar gemaakt.

3.— Den onderwijzer, die een aldus afgekeurd leerboek gebruikt, wordt door burgemeester en wethouders verboden hiermede voort te gaan.

4.— In geval van ongehoorzaamheid wordt aan den onderwijzer een niet-eervol ontslag gegeven.

Art. 37. Het is den onderwijzers op straffe van ontslag verboden handel te drijven of eenige nering of beroep, behalve het geven van onderwijs, uit te oefenen.

Art. 38. **1.**— Het is hun op gelijke straffe verboden ambten of bedieningen te bekleeden of te gedoogen, dat te hunnen huize handel of nering gedreven of eenig beroep uitgeoefend worde door de leden van hun gezin.

2.— Zoowel van het eene als van het andere verbod kan vrijstelling worden verleend door Gedeputeerde Staten, den districts-schoolopziener gehoord.

3.— Het ontslag, in dit en de twee voorgaande artikelen bedoeld, wordt verleend, hetzij door den gemeenteraad op voordracht van den districts-schoolopziener of van burgemeester en wethouders of van den arrondissements-schoolopziener naar de onderscheidingen, in artikel 30 onder *b* en *c* gemaakt, hetzij ingevolge artikel 32 door Gedeputeerde Staten, hetzij aan scholen, uitsluitend door het Rijk bekostigd, door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast.

Art. 39. Aan de onderwijzers wordt, in de gevallen bij artikel 40 en onder de voorwaarden bij artikelen 43 en 44 dezer wet gesteld, pensioen verleend ten laste van het Rijk.

Art. 40. **1.**— Recht op pensioen wordt verkregen door na volbrachten vijf en zestigjarigen leeftijd bekomen ontslag.

2.— Pensioen wordt insgelijks verleend aan een onderwijzer, die na tienjarigen diensttijd uit hoofde van ziels- of lichaamsgebreken voor de waarneming zijner betrekking ongeschikt is en ontslag heeft bekomen en aan een onderwijzer, die ontslagen

is, na door eene der oorzaken in artikel 42, tweede lid, vermeld, ziels- of lichaamsgebreken te hebben bekomen, die hem ongeschikt maken voor de verdere waarneming zijner betrekking.

3.— Een gewezen onderwijzer, wiens betrekking na tienjarigen diensttijd is opgeheven, verkrijgt recht op pensioen na volbrachten vijf en zestigjarigen leeftijd en voorts wanneer hij ziels- of lichaamsgebreken bekomt, die hem ongeschikt maken voor de waarneming der betrekking van onderwijzer.

4.— Als diensttijd komen in aanmerking alle vóór of sedert het in werking treden dezer wet bewezen diensten:

als onderwijzer aan eene openbare school ten behoeve van het lager onderwijs,

als onderwijzer aan eene bijzondere lagere school of aan eene bijzondere kweekschool tot opleiding van onderwijzers, mits die diensten aanspraak geven op pensioen,

in eene der overige betrekkingen, die krachtens de Burgerlijke Pensioenwet bij de berekening van een burgerlijk pensioen in aanmerking komen.

Art. 41. **1.**— Aan de onderwijzers, die ten gevolge van de opheffing van de school, waaraan zij als hoofd of als onderwijzer van bijstand verbonden zijn, of ten gevolge van de opheffing van hunne betrekking, worden ontslagen, en niet in de termen vallen om pensioen te genieten, wordt ten laste van het Rijk wachtgeld verleend.

2.— In de aan de onderwijzers, geen hoofden van scholen, te verleenen wachtgelden wordt door de gemeente aan het Rijk een bedrag vergoed, gelijkstaande aan een vierde van de inkomsten, die aan de betrekking, het laatst door den onderwijzer bekleed, waren verbonden. Deze verplichting vervalt vijf jaren na den dag, waarop het ontslag ingaat, indien de onderwijzer op dien dag den leeftijd van 45 jaren nog niet heeft bereikt.

3.— Het wachtgeld voor den onderwijzer die bij het ingaan van zijn ontslag een diensttijd heeft:

a. van nog geen vijf jaren: wordt bepaald op vijftig-honderdsten van de inkomsten aan zijne betrekking verbonden;

b. van vijf jaren en meer, maar nog geen tien jaren: op vijf en zestig-honderdsten van die inkomsten;

c. van tien jaren en meer: op tachtig-honderdsten van die inkomsten;

met dien verstande, dat het wachtgeld niet op minder dan f 500 's jaars zal worden bepaald.

4.— Onder diensttijd in het voorgaande lid wordt verstaan de diensttijd, die in aanmerking komt voor pensioen. Onder inkomsten in het voorgaande lid wordt verstaan het gezamenlijk bedrag, in artikel 43, tweede lid, genoemd.

5.— Het wachtgeld vervalt:

a. indien de onderwijzer in de termen komt om pensioen te genieten, met den dag waarop het pensioen ingaat;

b. indien de onderwijzer tot eene betrekking van Rijks-, provincie- of gemeentewege wordt benoemd, waarvan de bezoldiging met het bedrag van het wachtgeld gelijkstaat of dit overtreft, of zoodanige betrekking, hem niet van Rijks-, provincie- of gemeentewege opgedragen aanvaardt, met den dag waarop de benoeming ingaat;

c. Zoodra de onderwijzer, met een diensttijd van minder dan vijf jaren, zijn wachtgeld gedurende het dubbele van zijn diensttijd genoten heeft;

d. zoodra de onderwijzer, met een diensttijd van vijf jaren en meer, maar nog geen tien jaren, zijn wachtgeld gedurende tien jaren genoten heeft;

e. zoodra de onderwijzer, met een diensttijd van tien jaren en meer, maar nog geen twintig jaren, zijn wachtgeld gedurende vijftien jaren genoten heeft.

6.— In de gevallen, onder *d* en *e* van het voorgaande lid bedoeld, behouden Wij Ons de bevoegdheid voor, aan den onderwijzer opnieuw een wachtgeld toe te kennen, telkenmale voor den duur van vijf jaren. Alsdan wordt het wachtgeld de eerste maal op het twee-derde gedeelte en de volgende malen op de helft van het oorspronkelijk wachtgeld bepaald.

7.— Bij de aanvaarding van eene betrekking, al dan niet van Rijks-, provincie- of gemeentewege opgedragen, waarvan de bezoldiging lager is dan het wachtgeld, wordt het wachtgeld verminderd met het bedrag dier bezoldiging.

8.— Gedurende het vervullen van eene betrekking. van Rijks-, provincie- of gemeentewege voor eenen bepaalden tijd opgedragen, wordt het wachtgeld, op den voet van het vijfde en zevende lid, geheel of gedeeltelijk geschorst.

9.— De wachtgelden worden in volle guldens verleend. Onderdeelen van een gulden komen daarbij voor een gulden in berekening.

Art. 42. **1.**— Het pensioen beloopt voor elk jaar dienst een zestigste deel van de jaarwedde, die over de laatste twaalf maanden, aan het ontslag voorafgegaan, tot grondslag gediend heeft voor de bepaling der bijdrage, in het volgend artikel vermeld, doch mag nimmer het twee-derde gedeelte dier jaarwedde te boven gaan.

2.— Met afwijking van het bepaalde bij het vorig lid wordt het pensioen van de onderwijzers, die ziels- of lichaamsgebreken bekomen, die hen voor de verdere waarneming van hunne betrekking ongeschikt maken, bepaald op het twee-derde gedeelte dier jaarwedde, mits die gebreken het gevolg zijn, hetzij van tegen hen in de uitoefening hunner dienstverrichtingen of ter zake van die uitoefening gepleegde gewelddadigheden, hetzij van het volvoeren van diensten waarbij gevaar te voorzien was, hetzij van

ongevallen bij het verrichten van diensten waarbij geen gevaar te voorzien was, indien het ongeval dat de gebreken veroorzaakte niet aan de schuld of aan de onvoorzichtigheid van den onderwijzer te wijten is. De aanspraak op dit pensioen vervalt echter, indien een langer termijn dan van twee jaren is verstreken tusschen den dag, waarop gebreken, als in dit lid bedoeld, bekomen zijn en dien, waarop de onderwijzer ontslagen wordt.

Art. 43. **1.**— Als bijdrage voor pensioen wordt door de onderwijzers jaarlijks betaald twee ten honderd van de jaarwedde aan hunne betrekking verbonden.

2.— De jaarwedde wordt berekend met inbegrip van hetgeen de onderwijzer aan het hoofd eener school geplaatst, op grond van artikel 26, zesde lid, dezer wet, geniet. Het bedrag dezer inkomsten wordt door Gedeputeerde Staten bepaald. De jaarwedde der mannelijke onderwijzers, bedoeld in het achtste lid van artikel 26, wordt berekend met inbegrip van de in die wetsbepaling vermelde tegemoetkoming.

3.— In geval van vermindering van wedde wordt de in het eerste lid van dit artikel bedoelde bijdrage geheven van de som, die laatstelijk tot grondslag der heffing heeft gediend, tenzij de belanghebbende het tegendeel verkiezen mocht en daarvan, binnen twee maanden nadat die vermindering hem kenbaar is gemaakt, schriftelijk aangifte doet aan het gemeentebestuur.

4.— De in het eerste lid bedoelde bijdrage wordt door onderwijzers, die in den loop van het jaar overgaan van het bijzonder naar het openbaar onderwijs, niet betaald over het gedeelte van het jaar, gedurende hetwelk zij bij laatstgenoemd onderwijs werkzaam zijn.

5.— De bijdrage komt ten voordeele van het Rijk en wordt door de zorg der gemeentebesturen geïnd en aan 's Rijks schatkist verantwoord.

Art. 44. De bepalingen van de artikelen 8, 9, tweede, derde en laatste lid, 12, derde lid, 18 tot en met 31 der Burgerlijke Pensioenwet zijn op de pensioenen der onderwijzers van toepassing. Mede is van toepassing artikel 5 dier wet, met dien verstande intusschen, dat de geneeskundigen, in het tweede lid bedoeld, worden benoemd door den burgemeester der woonplaats van den belanghebbende.

Art. 45. **1.**— De artikelen 6, 26, 28, eerste lid, *a*, en 37—44 gelden niet voor de onderwijzers aan openbare scholen, uitsluitend belast met het onderwijs in een of meer der vakken, vermeld in artikel 2 onder *h*, *i*, *k*, *q*, *r*, *rbis* en *t*.

2.— De artikelen 26 en 37—44 gelden niet voor de onderwijzers aan openbare scholen die uitsluitend in een der vakken of in beide vakken vermeld in artikel 2 onder *j* en *s* onderwijs geven, dan wel daarnevens mede onderwijs geven in een of meer der vakken, vermeld in artikel 2 onder *h*, *i*, *k*, *q*, *r*, *rbis* en *t*.

§ 3. *Van de kosten van het onderwijs.*

Art. 46. Elke gemeente voorziet in de kosten van haar lager onderwijs, voor zoover die niet komen ten laste van anderen of op andere wijze worden gevonden.

Art. 47. Die kosten zijn:

a. de jaarwedden der onderwijzers;

b. de vergoeding aan onderwijzers, aan het hoofd van scholen staande, wegens gemis van vrije woning, en de in het achtste lid van artikel 26 bedoelde tegemoetkoming;

c. de toelagen en bijdragen tot opleiding van onderwijzers;

d. de uitgaven ten behoeve van het herhalingsonderwijs;

e. die voor het stichten en instandhouden of voor het huren der schoollokalen en onderwijzerswoningen;

f. die voor het aanschaffen en onderhouden der schoolmeubelen en der schoolboeken, leermiddelen en schoolbehoeften;

g. die voor verlichting en verwarming en het schoonhouden der schoollokalen;

h. die voor het plaatselijk schooltoezicht, daaronder begrepen de commissiën tot wering van schoolverzuim, en van het vergelijkend onderzoek;

i. die voor de schoolbibliotheken, belooningen en eereblijken.

Art. 48. I.— Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de gemeente eene bijdrage verleend:

1°. *a.* voor elk hoofd eener school en voor elk der onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, voor zoover die bijstand volgens artikel 24 verplicht is, de minima-jaarwedden waarop zij volgens artikel 26 aanspraak hebben;

b. indien het aan de school verbonden onderwijzend personeel het minimum van onderwijzers, bij artikel 24 gesteld, overschrijdt:

voor scholen van meer dan vier en twintig en minder dan één en veertig leerlingen, voor één onderwijzer de minimum-jaarwedde, waarop hij volgens artikel 26 aanspraak heeft;

voor scholen van meer dan veertig en minder dan driehonderd tien leerlingen, tweehonderd zestig gulden voor één onderwijzer;

voor scholen van driehonderd tien en meer leerlingen, tweehonderd zestig gulden per onderwijzer, voor ten hoogste twee onderwijzers;

doch omvat het onderwijs behalve de vakken *a-k* tevens ten minste twee der vakken onder *l*, *m* en *n*, en het vak onder *p* van artikel 2 genoemd:

voor scholen van negentig en minder leerlingen, driehonderd tien gulden voor één onderwijzer;

voor scholen van een en negentig tot en met eenhonderd negen en negentig leerlingen, driehonderd tien gulden per onderwijzer, voor ten hoogste twee onderwijzers;

voor scholen van tweehonderd en meer leerlingen, driehonderd

tien gulden per onderwijzer, voor ten hoogste drie onderwijzers;

c. voor elk der mannelijke sub *a* en *b* bedoelde onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, mits zij den leeftijd van acht en twintig jaren hebben bereikt en hetzij gehuwd zijn, hetzij als weduwnaar inwonende minderjarige kinderen hebben, vijf en twintig gulden.

Indien de bijdragen sub *a*, *b* en *c* verschuldigd zijn over gedeelten van een jaar, wordt voor de berekening het jaar op 360 en de maand op 30 dagen gesteld. Indien bij de berekening van het aantal volgens den maatstaf van artikel 24 verplichte onderwijzers, leerlingen beneden de zes jaren zijn meegeteld, wordt voor de vaststelling van de sub *a* bedoelde bijdrage, het aantal verplichte onderwijzers berekend, gelijk dit zijn zou, indien deze leerlingen buiten aanmerking waren gelaten. Eveneens blijven voor de berekening van de bijdrage sub *b* de leerlingen beneden de zes jaren buiten aanmerking.

2°. vijf en twintig ten honderd van de kosten wegens het stichten, verbouwen of aankoopen van schoollokalen voor zoover die niet komen ten laste van anderen of op andere wijze worden gevonden. Wordt voor het stichten van schoollokalen grond gebruikt, die eigendom der gemeente is, dan wordt de waarde van dien grond door drie deskundigen op kosten van de gemeente bepaald. Van die waarde wordt vijf en twintig ten honderd uitgekeerd, waarop aanspraak wordt verkregen in het jaar, waarin de schoollokalen voltooid worden opgeleverd.

2.— Voor de sub 1°. vermelde bijdrage komen niet in aanmerking de scholen waar de opbrengst der schoolgelden eene inkomst oplevert van gemiddeld tachtig gulden of meer per leerling en per jaar.

3.— Voor de berekening daarvan dient tot grondslag het aantal leerlingen, waarnaar, volgens den maatstaf in artikel 24 vermeld, het aantal onderwijzers geregeld wordt.

4.— Voor de sub 1°. vermelde bijdragen komen mede niet in aanmerking de scholen, waar, bij vacature in het onderwijzend personeel, tusschen het ontstaan daarvan en de aanvaarding zijner betrekking door den benoemde, een langere tijd verloopt dan: wat het hoofd der school betreft, van zes maanden, wat de overige onderwijzers betreft, van vier maanden.

5.— Indien niet is voldaan aan den eisch, in het voorgaande lid gesteld, kan door Ons, in bijzondere omstandigheden, voor een bepaalden tijd ontheffing worden verleend, indien het gemeentebestuur vóór het einde van het jaar, volgende op dat, waarin de vacature had moeten zijn vervuld, een daartoe strekkend verzoek aan Ons indient.

6.— Voorschriften omtrent de uitvoering dezer bepalingen worden bij algemeenen maatregel van bestuur gegeven, met inachtneming

van het beginsel, dat, behoudens aanvulling of terugbetaling na afloop van het dienstjaar, de uitkeering der bijdrage geschiedt:

a. bij voorschot:

die, sub 1°. *a* bedoeld, naar het aantal onderwijzers dat ingevolge het bepaalde bij de artikelen 23 en 24 aan de school moet verbonden zijn;

die, sub 1°. *b* en *c* bedoeld, voor zoover het aantal op 1 Januari van het dienstjaar aan de school verbonden onderwijzers voor die bijdrage in aanmerking komt;

b. die, sub 2°. bedoeld, in verband met de betalingstermijnen, of nadat de aanspraak is verkregen.

Art. 49. **1.**— Door het Rijk wordt met inachtneming van het bepaalde in het tweede lid van dit artikel over elk dienstjaar aan de gemeente eene bijdrage verleend in de aan de onderwijzers uit te keeren belooning wegens het geven van herhalingsonderwijs van dertig cent per lesuur, mits:

1°. voor zooveel bedoeld onderwijs omvat vakken, waarvoor wettelijke akten van bekwaamheid verkrijgbaar zijn, dat onderwijs wordt gegeven door onderwijzers in het bezit dier akte; en

2°. voor zooveel het bedoeld onderwijs vakken omvat, waarvoor geen wettelijke akten van bekwaamheid zijn te verkrijgen, dat onderwijs wordt gegeven door onderwijzers, die zijn benoemd, nadat daartoe machtiging is verkregen van den arrondissements-schoolopziener. Wordt die machtiging geweigerd, dan is van de beslissing van den arrondissements-schoolopziener beroep op den districts-schoolopziener toegelaten.

2.— De bij dit artikel bedoelde bijdrage wordt genoten voor een maximum van honderd twee en negentig lesuren per school en per jaar, tenzij door Gedeputeerde Staten, den inspecteur van het lager onderwijs gehoord, het aantal lesuren, dat voor eene Rijksbijdrage in aanmerking kan komen, op een hooger cijfer is vastgesteld. Dit maximum mag het cijfer van driehonderd vier en tachtig lesuren per school en per jaar niet overschrijden.

3.— Voorschriften omtrent de uitvoering dezer bepalingen worden door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur gegeven.

Art. 50. **1.**— Ter tegemoetkoming in de kosten, welke voor rekening der gemeente blijven, wordt voor ieder schoolgaand kind, met uitzondering van bedeelden, en van hen die, schoon niet bedeeld, onvermogend zijn, een schoolgeld geheven van ten minste twintig cents per maand.

2.— De minvermogenden worden, indien het schoolgeld voor ieder kind van dezelfde klasse gelijk is, slechts voor een gedeelte aan de heffing onderworpen.

3.— Vrijstelling van verplichting tot het heffen van schoolgeld kan aan eene gemeente door Ons worden verleend bij een met

redenen omkleed besluit, den Raad van State gehoord. Intrekking dezer vrijstelling geschiedt op dezelfde wijze.

4.— Het invoeren, wijzigen of afschaffen van dit schoolgeld geschiedt met inachtneming van de artikelen 232—236 der wet van 29 Juni 1851 (*Staatsblad* n°. 85), met dien verstande dat aan de verordening tot heffing Onze goedkeuring niet wordt onthouden dan bij een met redenen omkleed besluit, den Raad van State gehoord.

5.— De invordering wordt geregeld door eene plaatselijke verordening overeenkomstig de bepalingen van artikelen 258—262 dier wet.

6.— Indien het schoolgeld, behalve voor zooveel betreft de gevallen in het tweede lid van dit artikel en in artikel 52 vermeld, voor ieder kind van dezelfde klasse niet gelijk is, zijn daarop de artikelen 264—266 dier wet, gelijk die gewijzigd is bij de wet van 28 Juni 1881 (*Staatsblad* n°. 102), mede van toepassing, met dien verstande dat het schoolgeld voor geen kind meer bedrage dan hetgeen voor het onderwijs van dat kind kan geacht worden voor rekening der gemeente te blijven.

Art. 51. Het gemeentebestuur bevordert zooveel mogelijk het schoolgaan der kinderen van bedeelden, onvermogenden en minvermogenden.

Art. 52. **1.**— Tenzij bij eene regeling krachtens het laatste lid van artikel 16 gemaakt, anders is bepaald, bedraagt het schoolgeld voor de kinderen uit andere gemeenten niet meer dan dat voor de kinderen uit de heffende gemeente.

2.— Voor twee of meer kinderen uit één gezin, gelijktijdig ter school gaande, kan het bedrag van het schoolgeld lager gesteld worden dan het, berekend voor ieder afzonderlijk, wezen zou.

Art. 53. Indien Wij, Gedeputeerde Staten gehoord, oordeelen dat eene gemeente, door de uitgaven tot eene behoorlijke inrichting van haar lager onderwijs vereischt, in verhouding tot hare middelen en andere uitgaven onbillijk zou worden bezwaard, kan haar uit 's Rijks kas tijdelijk subsidie verleend worden. Ons daartoe strekkend en met redenen omkleed besluit wordt, tegelijk met het advies van Gedeputeerde Staten, in de *Staatscourant* openbaar gemaakt.

Art. 54. **1.**— De bestekken voor en de gunning van den bouw en verbouw van scholen en onderwijzerswoningen, ter bekostiging waarvan aan de gemeente overeenkomstig artikel 53 uit 's Rijks kas tijdelijk subsidie wordt verleend, behoeven de goedkeuring van Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast; deze beslist, den districts-schoolopziener gehoord.

2.— In alle overige gevallen worden de bestekken aan de goedkeuring van den districts-schoolopziener onderworpen. Ingeval deze bezwaar maakt zijne goedkeuring te verleenen kan de be-

slissing van Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, worden ingeroepen.

Titel III.

Van het bijzonder onderwijs.

Art. 55. 1.— Tot het geven van bijzonder onderwijs wordt vereischt het bezit:

a. eener akte van bekwaamheid;

b. van een gelijk getuigschrift, als in artikel 28, litt. *b*, is vermeld en waarop het voorlaatste en het laatste lid van dat artikel toepasselijk zijn;

c. van een bewijs, dat deze beide stukken door burgemeester en wethouders der gemeente, waar het onderwijs zal gegeven worden, zijn gezien en in orde bevonden.

2.— Burgemeester en wethouders geven hiervan aan den districts-schoolopziener bericht.

Art. 56. 1.— Omtrent de afgifte van het bewijs, vermeld in litt. *c* van het voorgaand artikel, wordt uiterlijk binnen vier weken, te rekenen van den dag, waarop de aanvrage daartoe geschied is, door burgemeester en wethouders beslist.

2.— Van die beslissing, of wanneer binnen dien termijn de beslissing aan den belanghebbende niet is kenbaar gemaakt, wordt beroep op Gedeputeerde Staten toegelaten.

3.— Na afwijzing door Gedeputeerde Staten, of indien binnen den tijd van zes weken na het ingesteld hooger beroep hunne beschikking aan den belanghebbende niet is kenbaar gemaakt, kan bij Ons in beroep worden gekomen.

Art. 57. 1.— De onderwijzer, die bij het geven van bijzonder school- of huisonderwijs leeringen verspreidt, strijdig met de goede zeden of aansporende tot ongehoorzaamheid aan de wetten des lands, kan op voordracht van burgemeester en wethouders of van den districts-schoolopziener door Gedeputeerde Staten worden verklaard zijne bevoegdheid tot het geven van onderwijs verloren te hebben.

2.— Deze bepaling is ook toepasselijk op den onderwijzer, die zich aan een ergerlijk levensgedrag schuldig maakt.

Art. 58. 1.— De onderwijzer, die de lessen der school bestuurt, wordt geacht aan haar hoofd te staan.

2.— Hij moet den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en den rang van hoofdonderwijzer bezitten.

3.— Van deze vereischten wordt vrijstelling verleend in geval eener tijdelijke waarneming, mits het niet langer dure dan zes maanden, dat een onderwijzer, die den gevorderden leeftijd of den hoofdonderwijzersrang niet bezit, aan het hoofd der school staat.

4.— Aan bijzondere lagere scholen kan onderwijs gegeven worden in dezelfde vakken als aan de openbare.

Art. 59. I.— Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de besturen der bijzondere lagere scholen eene bijdrage verleend volgens denzelfden maatstaf als bij artikel 48 sub 1°. aan de gemeente ten behoeve der openbare lagere school wordt toegekend, mits:

1°. de school staat onder het bestuur van eene instelling of vereeniging, die rechtspersoonlijkheid bezit;

2°. het leerplan aan den arrondissements-schoolopziener wordt medegedeeld en het onderwijs de vakken omvat in artikel 2 vermeld onder *a*—*i* alsmede *k*, tenzij, wat dit laatste vak betreft, blijke dat de schoolgaande kinderen daarin elders voldoend onderwijs ontvangen;

3°. dat onderwijs gegeven wordt gedurende ten minste twintig uren per week, waarvan ten hoogste twee uren in het vak, vermeld onder *k* van artikel 2, volgens een aan den arrondissements-schoolopziener medegedeelden en in een der schoolvertrekken op eene zichtbare plaats opgehangen rooster van lesuren, waarop tevens de feestdagen en vacantietijden zijn vermeld;

4°. het aantal onderwijzers voldoet aan de eischen, voor de openbare scholen gesteld in de artikelen 23 en 24, het derde lid uitgezonderd, en geen onderwijzer voor langer dan een jaar tijdelijk wordt aangesteld;

5°. het hoofd der school en de onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, voor zoover die bijstand, met inachtneming van het bepaalde sub 4°., volgens artikel 24 verplicht is, eene jaarwedde en tegemoetkoming in de huishuur genieten ten minste gelijk aan de bedragen, waarop de openbare onderwijzers volgens artikel 26 dezer wet aanspraak hebben;

6°. de onderwijzers in het bezit zijn van eene door het bestuur der school onderteekende akte van benoeming, vermeldende: naam en voornamen van den benoemde, bepaling of de benoeming voor vast of voor welk tijdvak zij is geschied, de bezoldiging, het bedrag van de tegemoetkoming, bedoeld sub 5°. van dit artikel, bepalingen in verband met het vervullen van militieplichten door de onderwijzers, de regeling ter voorziening in geval van langdurige ziekte, bepaling omtrent den wederzijdschen termijn van opzegging, zoomede de verdere bij algemeenen maatregel van bestuur aan te geven voorwaarden;

7°. de voor vast of voor een bepaald tijdvak benoemde onderwijzers, die, voordat zij den leeftijd van 65 jaar hebben bereikt of het tijdvak, waarvoor zij zijn aangesteld, is verloopen, anders dan op eigen verzoek worden ontslagen, van dat ontslag in beroep kunnen komen bij eene commissie, aan wier uitspraak het schoolbestuur zich heeft te onderwerpen. Dat beroep moet schriftelijk worden ingediend bij den voorzitter der commissie binnen tien dagen nadat het ontslag schriftelijk ter kennis van den onder-

wijzer is gebracht. Hangende het beroep blijft de onderwijzer in het genot zijner jaarwedde. De commissie van beroep moet haar werkkring uitstrekken over ten minste twaalf bijzondere scholen, die op de in dit artikel bedoelde Rijksbijdragen aanspraak maken, tenzij Wij in bijzondere gevallen daarvoor een lager cijfer vaststellen. Zij moet bestaan uit zeven leden waarvan drie leden worden gekozen door de besturen en drie leden door het personeel der in de vorige zinsnede bedoelde scholen, terwijl deze zes leden het zevende lid, tevens voorzitter, kiezen. De leden dezer commissie mogen geen zitting hebben in het bestuur, noch deel uitmaken van het personeel eener lagere school.

2.— Voor die bijdrage komen niet in aanmerking de bijzondere scholen:

a. waarvan het aantal leerlingen boven zes jaren, dat als werkelijk schoolgaande bekend staat, berekend naar den maatstaf in artikel 24 vermeld, minder dan vijf en twintig bedraagt, met dien verstande, dat voor eene school, welke reeds eene bijdrage volgens dit artikel genoot, doch waar het aantal leerlingen beneden 25 daalt, dat genot gedurende drie achtereenvolgende jaren niet op dien grond verloren gaat, mits in geen jaar het aantal daalt beneden 20;

b. waar de opbrengst der schoolgelden eene inkomst oplevert van gemiddeld tachtig gulden of meer per leerling en per jaar;

c. wanneer bij vacature in het onderwijzend personeel tusschen het ontstaan daarvan en de aanvaarding zijner betrekking door den benoemde, een langere tijd verloopt dan: wat betreft het hoofd der school van zes maanden, wat de overige onderwijzers betreft van vier maanden, behoudens de bepaling van het voorlaatste lid van dit artikel;

d. waarvan blijkt, dat zij gehouden worden als winstgevend bedrijf.

3.— Voor de berekening van het sub *b* vermelde, wordt het voorschrift gevolgd dienaangaande bij artikel 48 gegeven.

4.— De besturen zijn gehouden aan Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, en aan Gedeputeerde Staten der provincie, waarin de school is gevestigd, alle inlichtingen te geven, verlangd met betrekking tot litt. *a—d*, in het tweede lid van dit artikel vermeld, en zulks op straffe van verval van aanspraak op de bijdrage.

5.— Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de besturen der bijzondere lagere scholen, die voor eene bijdrage krachtens het eerste lid van dit artikel in aanmerking komen, bovendien verleend:

A. eene bijdrage ter tegemoetkoming in de kosten om te voorzien in de behoefte aan schoollokalen voor scholen:

van 40 en minder leerlingen	. . . f	46,00
„ 41—90 leerlingen	. . . . .	75,32^5
„ 91—144 „	. . . . .	135,12^5
„ 145—199 „	. . . . .	197,80
„ 200—254 „	. . . . .	261,05
„ 255—309 „	. . . . .	324,30
„ 310—364 „	. . . . .	387,55
„ 365—419 „	. . . . .	450,80
„ 420—474 „	. . . . .	514,05
„ 475—529 „	. . . . .	577,30
„ 530 en meer „	. . . . .	640,55

mits voldaan wordt aan de regelen bij algemeenen maatregel van bestuur, zoowel in het belang van de gezondheid als van het onderwijs vastgesteld omtrent den bouw en de inrichting der lokalen, alsmede omtrent het aantal kinderen dat daarin mag worden toegelaten;

B. eene bijdrage in de kosten van het herhalinsonderwijs, volgens denzelfden maatstaf en op dezelfde voorwaarden als bij artikel 49 aan de gemeenten ten behoeve van dat onderwijs wordt toegekend.

6.— Van de bijdragen, overeenkomstig het eerste lid berekend, wordt afgetrokken het bedrag van de minimum-jaarwedde van den onderwijzer, die:

1°. handel drijft of eenige nering of beroep, behalve het geven van onderwijs, uitoefent; of

2°. niet-kerkelijke ambten of bedieningen bekleedt of gedoogt, dat te zijnen huize handel of nering gedreven of eenig beroep, behalve het geven van onderwijs, uitgeoefend wordt door de leden van het gezin, tenzij Gedeputeerde Staten, den districts-schoolopziener gehoord, vrijstelling hebben verleend.

7.— Jaarlijks in de maand Januari zendt het bestuur, dat op Rijksbijdragen krachtens dit artikel over het voorgaande jaar aanspraak maakt, aan de Gedeputeerde Staten van de provincie, waarin de school is gevestigd, zijne daartoe strekkende aanvrage, vergezeld van:

a. de door de onderwijzers, bedoeld bij het eerste lid sub 5°., voor salaris afgegeven quitantiën;

b. eene verklaring van de aan de school verbonden onderwijzers dat aan de voorschriften van het eerste lid sub 6°. en 7°. is voldaan.

8.— Deze beslissen vóór 1 Mei daaraanvolgende of de school voldoet aan de eischen en voorwaarden in dit artikel tot het verleenen der aangevraagde Rijksbijdragen gesteld, bepalen het bedrag dier Rijksbijdragen en deelen hun besluit onverwijld mede aan Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, alsmede aan den inspecteur van het lager onderwijs, in wiens ambtsgebied

de school is gevestigd, en aan het bestuur dat de aanvrage deed.
9.— Binnen dertig vrije dagen na de dagteekening van dat besluit kan daarvan bij Ons in beroep worden gekomen door Onzen Commissaris in de provincie en door den inspecteur en het bestuur, in het vorige lid bedoeld.
10.— Het bedrag, waarop het bestuur aanspraak mocht kunnen maken, wordt alsdan bij Onze eindbeslissing vastgesteld.
11.— Wanneer een bestuur niet heeft voldaan aan de voorwaarde, vervat in het tweede lid, sub *c*, van dit artikel en het daarvan ten tijde dat de vacature had behooren te zijn aangevuld den arrondissements-schoolopziener in kennis gesteld heeft, kan van die voorwaarde door Ons ontheffing worden verleend, indien het in de maand Januari na afloop van het kalenderjaar een daartoe strekkend verzoek aan Ons indient, en Ons blijkt dat het ondanks het aanbieden van eene behoorlijke jaarwedde niet bij machte is geweest de vacature binnen den gestelden termijn te doen vervullen. Het bestuur zendt alsdan de aanvrage, in het zevende lid van dit artikel bedoeld, binnen ééne maand na de dagteekening van Ons besluit aan Gedeputeerde Staten, die daarop binnen drie maanden beslissen.
12.— Voorschriften omtrent de uitvoering van dit artikel zoomede regelen betreffende de verdere samenstelling en werking der in het eerste lid, sub 7°., bedoelde commissie van beroep worden bij algemeenen maatregel van bestuur gegeven.

Art. 60. **1.**— Aan de onderwijzers, verbonden aan bijzondere scholen, welker leerplan, wat betreft de vakken waarin en de uren per week gedurende welke onderwijs wordt gegeven, overeenstemt met hetgeen hieromtrent in artikel 59, eerste lid, bepaald is, alsmede aan de onderwijzers verbonden aan bijzondere kweekscholen tot opleiding van onderwijzers, wordt ten laste van het Rijk pensioen verleend in de gevallen omschreven in artikel 61 en naar de regelen bepaald bij de artikelen 62 tot en met 72.
2.— Ingeval van twijfel of eene school voldoet aan het bepaalde in het vorig lid wordt daaromtrent door Ons beslist.
3.— Tot de onderwijzers, in het eerste lid bedoeld, worden niet gerekend de zoodanigen, die aan het hoofd van voor hunne eigen rekening beheerde scholen staan.

Art. 61. **1.**— Recht op pensioen wordt verkregen door na volbrachten vijf en zestigjarigen leeftijd bekomen ontslag als onderwijzer.
2.— Pensioen, ingevolge het vorige artikel, wordt insgelijks verleend aan dengeen, die na tienjarigen diensttijd uit hoofde van ziels- of lichaamsgebreken voor de waarneming zijner betrekking ongeschikt is en ontslag heeft bekomen en aan een onderwijzer, die ontslagen is na door een der oorzaken in artikel 63, tweede lid, vermeld, ziels- of lichaamsgebreken te hebben bekomen, die

hem ongeschikt maken voor de verdere waarneming zijner betrekking.

3.— Mede hebben na tienjarigen diensttijd recht op pensioen, zoodra zij den ouderdom van vijf en zestig jaren volbracht hebben en voorts wanneer zij ziels- of lichaamsgebreken bekomen, die hen ongeschikt maken voor de waarneming der betrekking van onderwijzer:

a. onderwijzers verbonden aan eene bijzondere school, welke ophoudt te voldoen aan de in artikel 60, eerste lid, gestelde eischen;

b. onderwijzers, die overgaan naar eene andere school, waarvan op het tijdstip van den overgang niet vaststaat, dat zij niet voldoet aan de in artikel 60, eerste lid, gestelde eischen;

c. gewezen onderwijzers, wier betrekking blijkt te zijn opgeheven; en

d. gewezen onderwijzers, die uiterlijk binnen een jaar na het verlies hunner betrekking, als onderwijzer aan het hoofd komen te staan van eene voor hunne eigen rekening beheerde bijzondere school of kweekschool.

Art. 62. **1.**— Alle recht op pensioen gaat verloren, indien de onderwijzer:

1°. hetzij, behalve in de gevallen bij artikel 61 voorzien, ontslagen wordt op eigen verzoek;

2°. hetzij gedurende drie achtereenvolgende jaren of gedurende in het geheel vijf jaren, in de gevallen, bedoeld in artikel 70, derde en laatste lid, de verschuldigde bijdragen niet stort;

3°. hetzij bij rechterlijke uitspraak wordt ontzet van de uitoefening van zijn beroep, of door verklaring van Gedeputeerde Staten de bevoegdheid tot het geven van onderwijs verliest;

4°. hetzij uit hoofde van wangedrag, onzedelijkheid, verregaande achteloosheid of plichtverzuim wordt ontslagen.

2.— Niettemin behouden Wij Ons het recht voor in een der sub 4°. bedoelde gevallen aan een gewezen onderwijzer eene toelage ten laste van het Rijk toe te kennen.

3.— Deze toelage mag het bedrag niet overtreffen, waarop de belanghebbende met toepassing van artikel 63, eerste lid, en volgende artikelen, recht zou hebben gehad, indien hij bij zijn ontslag gepensionneerd was.

Art. 63. **1.**— Het pensioen beloopt voor elk jaar dienst, dat volgens artikel 64 in aanmerking komt, een zestigste deel van den gemiddelden pensioensgrondslag over de laatste vijf jaren, doch mag nimmer het twee-derde gedeelte van dien gemiddelden grondslag te boven gaan.

2.— Met afwijzing van het bepaalde bij het vorig lid wordt het pensioen van de onderwijzers, die ziels- of lichaamsgebreken bekomen, die hen voor de verdere waarneming van hunne betrek-

king ongeschikt maken, bepaald op het twee-derde gedeelte van hun laatsten pensioensgrondslag, mits die gebreken het gevolg zijn, hetzij van tegen hen in de uitoefening hunner dienstverrichtingen of ter zake van die uitoefening gepleegde gewelddadigheden, hetzij van het volvoeren van diensten waarbij gevaar te voorzien was, hetzij van ongevallen bij het verrichten van diensten waarbij geen gevaar te voorzien was, indien het ongeval, dat de gebreken veroorzaakte, niet aan de schuld of aan de onvoorzichtigheid van den onderwijzer te wijten is. De aanspraak op dit pensioen vervalt echter, indien een langere termijn dan van twee jaren is verstreken tusschen den dag, waarop gebreken, als in dit lid bedoeld, bekomen zijn en dien, waarop de onderwijzer ontslagen wordt.

Art. 64. **1.**— Als diensttijd komen, onverminderd het bepaalde in artikel 72, in aanmerking de volle jaren, waarover de bijdrage, in artikel 69 vermeld, betaald is of op het pensioen wordt ingehouden.

2.— Mede komen in aanmerking de diensten bewezen als onderwijzer aan eene openbare school ten behoeve van het lager onderwijs voor zoover die aanspraak geven op pensioen, alsmede alle andere diensten die krachtens de burgerlijke pensioenwet bij de berekening van een burgerlijk pensioen in aanmerking komen.

Art. 65. **1.**— Jaarlijks vóór 1 Februari doen de bestuurders of houders van scholen, als in artikel 60 bedoeld, aan de districtsschoolopzieners opgave van de namen, voornamen en geboortedagen der op 1 Januari van dat jaar aan de inrichting verbonden onderwijzers, die onder de toepassing van artikel 60 vallen, alsmede ingeval hunne belooning uitsluitend bestaat in eene jaarwedde of vaste geldelijke toelage, van het beloop daarvan op laatstgenoemden dag. Genot van vrije woning of inwoning wordt als jaarwedde in geld beschouwd en gerekend op een bedrag van f 150.

2.— De belanghebbenden, die het verlangen daartoe vóór 15 Februari aan den districts-schoolopziener te kennen geven, kunnen, ieder voor zooveel hem betreft, mededeeling van de vorenstaande opgaven bekomen.

Art. 66. **1.**— Met inachtneming van het bepaalde in dit en de beide volgende artikelen stelt Onze Minister, met de uitvoering dezer wet belast, voor elken onderwijzer, die op 1 Januari verbonden is aan eene school als in artikel 60 bedoeld en met ingang van dien datum of in het voorafgaande jaar is aangesteld, den pensioensgrondslag vast en geeft daarvan vóór 1 Mei kennis aan de bestuurders of houders der school, die hunnerzijds verplicht zijn van die kennisgeving aan de onderwijzers, ieder voor zooveel hem aangaat, vóór 1 Juni mededeeling te doen.

2.— Telken jare worden naar aanleiding van de in artikel 65 bedoelde opgaven de pensioensgrondslagen nagegaan.

3.— Een eenmaal vastgestelde grondslag kan alleen verlaagd, of wanneer de onderwijzer meer dan één grondslag heeft, opgeheven worden, wanneer het verzoek daartoe, op grond van vermindering van inkomsten of vervallen van eene der bekleede betrekkingen, door of namens den belanghebbende vóór 1 Februari tot Onzen met de uitvoering dezer wet belasten Minister wordt gericht.

4.— Bij verhooging van grondslag gelden de in het eerste lid gegeven voorschriften.

5.— Onze voornoemde Minister volgt bij de vaststelling, verhooging of verlaging van den pensioensgrondslag de in artikel 65 bedoelde opgaven, behoudens het bepaalde in artikel 67 en in artikel 68.

Art. 67. 1.— Voor onderwijzers, wier belooning niet uitsluitend bestaat in eene jaarwedde of vaste geldelijke toelage, het genot van vrije woning of inwoning uitgezonderd, wordt als eenige pensioensgrondslag door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, aangenomen:

a. voor elk hoofd eener bijzondere school van eenhonderd negen en negentig en minder leerlingen: negenhonderd gulden;

van tweehonderd tot en met driehonderd negen leerlingen: twaalfhonderd gulden;

van driehonderd tien tot en met vierhonderd negentien leerlingen: vijftienhonderd gulden;

van vierhonderd twintig en meer leerlingen: achttienhonderd gulden;

voor de berekening van het aantal leerlingen komt de toestand op 15 Januari in aanmerking; vermindering van het aantal leerlingen brengt in een eenmaal vastgestelden pensioensgrondslag geene verandering;

b. voor elk der onderwijzers, die het hoofd eener school als sub *a* bedoeld bijstaan: zeshonderd gulden, doch voor elk dier onderwijzers, die den leeftijd van drie en twintig jaren volbracht hebben en den rang van hoofdonderwijzer bezitten of in de vrijstelling vallen, bedoeld in artikel 7, laatste lid: achthonderd gulden;

c. voor elken directeur eener bijzondere kweekschool: drie duizend gulden;

d. voor elk der overige onderwijzers eener sub *c* bedoelde school: achthonderd gulden, doch voor elk dier onderwijzers, die den rang van hoofdonderwijzer bezitten of in de vrijstelling vallen, bedoeld in artikel 7, laatste lid: twaalfhonderd gulden.

2.— De sub *b* en *d* genoemde bedragen worden voor hen, die in totaal aan scholen als in artikel 60 bedoeld, minder dan vijftien lesuren per week plegen te geven, tot de helft verminderd.

3.— De opgaven volgens artikel 65 vermelden, in de daartoe

leidende gevallen, mede de bijzonderheden, tot toepassing van de hier gegeven voorschriften vereischt.

Art. 68. Onze Minister, met de uitvoering dezer wet belast, is bevoegd om, in geval van twijfel aan de juistheid der in artikel 65 bedoelde opgaven, met afwijking van het bepaalde aan het slot van artikel 66, ook voor andere dan de in het vorig artikel bedoelde onderwijzers, den eenigen pensioensgrondslag op de daar bepaalde bedragen vast te stellen.

Art. 69. 1.— Als bijdrage voor pensioen is, voor zoover betreft de onderwijzers, werkzaam aan bijzondere lagere scholen, twee ten honderd en voor zoover betreft de onderwijzers, werkzaam aan bijzondere kweekscholen, drie ten honderd over den pensioensgrondslag per jaar verschuldigd.

2.— Verliest een onderwijzer zijne betrekking in den loop van het jaar, dan is desniettemin de bijdrage over het volle jaar verschuldigd.

Art. 70. 1.— Het totaal bedrag der over het loopende jaar verschuldigde pensioensbijdragen wordt voor het onderwijzend personeel, dat op 1 Januari verbonden was aan de school, vóór 1 Mei, door Onzen met de uitvoering dezer wet belasten Minister aan het bestuur of den houder medegedeeld.

2.— Voor zoover geene verrekening met de in artikel 12 of in artikel 59 bedoelde Rijksbijdrage heeft plaats gehad, wordt dit bedrag door het bestuur of den houder vóór 1 October in 's Rijks kas gestort. Van de verrekening of storting wordt door Onzen voornoemden Minister kennis gegeven aan de belanghebbende onderwijzers.

3.— Vindt de storting niet tijdig plaats, dan geeft Onze met de uitvoering dezer wet belaste Minister daarvan kennis aan den belanghebbenden onderwijzer, die alsdan bevoegd is, mits vóór 1 December, zelf de bijdrage voor pensioen te storten.

4.— Wordt een onderwijzer in den loop van het jaar ontslagen in de gevallen voorzien bij artikel 61, eerste en tweede lid, dan wordt, voor zoover nog geene betaling op vorenstaanden voet heeft plaats gehad, de pensioensbijdrage over het volle jaar ingehouden op zijn pensioen. Mede worden op het pensioen ingehouden de nog onbetaalde pensioensbijdragen over de jaren, welke voor de vaststelling van het pensioensbedrag, ingevolge artikel 63, buiten invloed blijven.

5.— De onderwijzer voor wien meer dan één pensioensgrondslag is vastgesteld en die, in geval van opheffing van éene zijner betrekkingen, geen gebruik heeft gemaakt van de in artikel 66, derde lid, verleende bevoegdheid, wordt met betrekking tot de bijdragen over den aan de vervallen betrekking verbonden grondslag, geacht te behooren tot hen op wie het derde lid toepasselijk is.

Art. 71 De bepalingen van artikelen 9, tweede, derde en

laatste lid, 18 tot en met 31 der Burgerlijke Pensioenwet zijn op de pensioenen der onderwijzers, bedoeld in artikel 60, van toepassing, met dien verstande, dat de onderwijzers geacht worden werkzaam te zijn onder het Departement van Binnenlandsche Zaken. Mede is van toepassing artikel 5 dier wet, met dien verstande intusschen, dat de geneeskundigen, in het tweede lid bedoeld, worden benoemd door den burgemeester der woonplaats van den belanghebbende.

Art. 72. **1.**— Voor de onderwijzers, die op 1 Januari 1906 verbonden zijn aan openbare scholen of aan scholen als in artikel 60 bedoeld, zullen de krachtens de vorenstaande bepalingen voor pensioen geldige diensten vóór dien datum bewezen als onderwijzer, verbonden aan eene bijzondere lagere school of bijzondere kweekschool, alléén als diensttijd in aanmerking komen, indien die onderwijzers zich vóór 1 Januari 1908 schriftelijk zullen hebben verbonden tot betaling der daarvoor verschuldigde bijdrage.

2.— Deze bijdrage wordt vastgesteld op twee ten honderd van het totaal bedrag der jaarwedden, dat vóór 1 Januari 1906 geacht wordt te zijn genoten. Het aantal jaren, dat daarbij en voor de berekening van het pensioen in aanmerking komt, wordt uitsluitend vastgesteld door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast.

3.— De jaarwedde, welke gedurende elk dier jaren geacht wordt genoten te zijn, bedraagt voor hoofden van bijzondere scholen: negenhonderd gulden en voor onderwijzers van bijstand aan die scholen: zeshonderd gulden; voor directeuren van bijzondere kweekscholen: twee duizend gulden; voor andere onderwijzers aan die scholen: zevenhonderd gulden.

4.— Onze Minister, met de uitvoering dezer wet belast, geeft den belanghebbende per aangeteekenden brief kennis van het bedrag der door hem te betalen bijdrage.

5.— De bijdrage wordt voldaan hetzij in eens, hetzij in tien gelijke jaarlijksche termijnen. De betaling in eens geschiedt uiterlijk op den 31sten December 1908. Bij betaling in termijnen wordt de eerste termijn voldaan uiterlijk op den 31sten December 1908 en elk der volgende termijnen uiterlijk op den 31sten December van het telkens volgend jaar.

6.— Ingeval aan de bepaling van het vorige lid niet tijdig is voldaan, komen de diensten, in het eerste lid van dit artikel bedoeld, niet als diensttijd in aanmerking.

7.— Reeds gestorte termijnen der bijdrage worden niet teruggegeven.

8.— Indien een onderwijzer, die de in het eerste lid van dit artikel bedoelde verbintenis heeft aangegaan, gepensionneerd wordt vóórdat de bijdrage is voldaan, wordt deze of het nog ontbrekende gedeelte daarvan in tien gelijke termijnen ingehouden op het pensioen.

9.— Voor de onderwijzers, die op 1 Januari 1906 niet verbonden zijn aan openbare scholen of aan scholen als in artikel 60 bedoeld, doch later als zoodanig worden herplaatst, zullen de bepalingen van het eerste, tweede, derde, vierde, zevende en achtste lid van dit artikel van toepassing zijn, indien zij zich, binnen drie maanden nà hunne herplaatsing, schriftelijk zullen hebben verbonden tot betaling der daarvoor verschuldigde bijdrage. Die bijdrage wordt voldaan hetzij in eens, hetzij in tien gelijke jaarlijksche termijnen. De betaling in eens geschiedt uiterlijk op den 31sten December van het jaar volgende op dat der herplaatsing. Bij betaling in termijnen wordt de eerste termijn voldaan uiterlijk op den 31sten December van het jaar volgende op dat der herplaatsing, en elk der volgende termijnen uiterlijk op den 31sten December van het telkens volgend jaar.
10.— Indien aan de bepaling van het vorige lid niet tijdig is voldaan, komen de diensten, in het eerste lid van dit artikel bedoeld, niet als diensttijd in aanmerking.

Art. 73. De bepalingen der artikelen 60 tot en met 72 gelden niet voor de onderwijzers, verbonden aan bijzondere lagere scholen, die uitsluitend belast zijn met het onderwijs hezij in een niet in artikel 2 genoemd vak, hetzij in een of meer der vakken, vermeld in artikel 2 onder *h, i, k, q, r, rbis* en *t*, of die uitsluitend in een der vakken of in beide vakken, vermeld in artikel 2 onder *j* en *s*, onderwijs geven, dan wel daarnevens onderwijs geven in een of meer der vakken, vermeld in artikel 2 onder *h, i, k, q, r, rbis* en *t*, of in een niet in artikel 2 genoemd vak.

Art. 74. 1.— Behalve tot de opgaven en mededeelingen in de artikelen 65 en 66 voorgeschreven, zijn de bestuurders of houders van scholen, als in artikel 60 bedoeld, verplicht aan Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, alle inlichtingen te verstrekken, die door dezen noodig geacht worden voor de beoordeeling der pensioensaanspraken of der pensioensbijdragen van een onderwijzer, die aan hunne school is of was verbonden. Tot het verkrijgen dier inlichtingen wendt Onze Minister voornoemd zich per aangeteekenden brief tot de betrokken bestuurders of houders, die verplicht zijn de gestelde vragen binnen veertien dagen na de dagteekening van dien brief duidelijk en zonder voorbehoud te beantwoorden.
2.— De bestuurders of houders, die weigeren of nalatig zijn de vorenbedoelde opgaven, mededeelingen of inlichtingen te verstrekken, worden gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste *f* 300.
3.— Hij, die opzettelijk eene onjuiste opgave, mededeeling of inlichting, als in dit artikel bedoeld, verstrekt of opzettelijk tot de verstrekking meewerkt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar.

4.— De bestuurders of houders van bijzondere scholen, die buiten noodzaak onderwijs doen geven of geven dat, in strijd met het leerplan, niet voldoet aan de in artikel 60, eerste lid, gestelde eischen, worden gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste *f* 300.

5.— De in het tweede en vierde lid van dit artikel strafbaar gestelde feiten worden als overtredingen, de in het derde lid bedoelde als misdrijven aangemerkt.

Art. 75. Voorschriften omtrent de uitvoering der artikelen 60 tot en met 74 worden door Ons gegeven bij algemeenen maatregel van bestuur.

Titel IV.

Van de akten van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs.

Art. 76. De bevoegdheid tot het geven van lager onderwijs wordt verkregen door het afleggen der in deze wet omschreven examens.

Art. 77. De akten van bekwaamheid zijn:

a. die, waarvan het bezit de bevoegdheid verleent tot het geven van huis- en schoolonderwijs in de vakken, vermeld in artikel 2 onder *a-i*, en tevens bevoegdheid kan verleenen tot het geven van huis- en schoolonderwijs in een der vakken of in beide vakken, genoemd onder *j* en *k* in artikel 2 der wet;

b. die, waarvan het bezit met den rang van hoofdonderwijzer de bevoegdheid verleent tot het geven van huis- en schoolonderwijs niet alleen in de vakken, vermeld in artikel 2 onder *a-i*, maar ook in die, aldaar genoemd onder *o* en *q*, en tevens bevoegdheid kan verleenen tot het geven van huis- en schoolonderwijs in een der vakken of in beide vakken, genoemd onder *j* en *k*, in artikel 2 der wet;

c. die, waarvan het bezit de bevoegdheid verleent tot het geven van huisonderwijs of tot het geven van huis- en schoolonderwijs in bepaalde vakken.

Art. 78. **1.**— Ter verkrijging der akte, vermeld in artikel 77 onder *a*, wordt vereischt:

a. de volbrachte leeftijd van 18 jaren;

b. het afleggen van een examen, waartoe ten minste eenmaal 's jaars de gelegenheid wordt opengesteld voor eene commissie, samengesteld uit een inspecteur van het lager onderwijs of een districts-schoolopziener als voorzitter en ten hoogste vijf in functie zijnde of gewezen districts- of arrondissements-schoolopzieners.

2.— Het aantal dezer commissiën bedraagt ten minste negen. Onze Minister, die met de uitvoering dezer wet is belast, wijst de arrondissementen aan, waarvoor elke dier commissiën zitting houdt, benoemt de leden der commissiën en bepaalt den tijd waarop zij vergaderen.

3.— De leden dezer commissiën genieten uit 's Rijks kas vacatiegelden en vergoeding voor reis- en verblijfkosten.

Art. 79. **1.**— De commissiën, genoemd in het voorgaande artikel onder *b*, houden zitting in een der arrondissementen, waarvoor zij aangewezen zijn. De bepaling der plaats geschiedt voor elke commissie door Onzen Minister, die met de uitvoering dezer wet is belast.

2.— De tijd, gedurende welken de examens worden afgenomen, wordt door de inspecteurs van het lager onderwijs bij openbare aankondiging ter algemeene kennis gebracht.

3.— De commissie kan zich door deskundigen doen bijstaan.

4.— De examens, behalve die van onderwijzeressen, worden in het openbaar gehouden.

Art. 80. **1.**— Hij, die zich aan het examen wenscht te onderwerpen, meldt zich tijdig aan bij den schoolopziener van het district zijner woonplaats, of, komt hij van buiten'slands, van de plaats, waar hij voornemens is zich te vestigen.

2.— Hij legt daarbij een of meer getuigschriften over van zijn zedelijk gedrag en zijne geboorteakte.

3.— De dag en de plaats van het examen worden hem door den districts-schoolopziener bekend gemaakt.

4.— Hij legt het examen af voor de commissie, welke is aangewezen voor het arrondissement zijner woonplaats, of, komt hij van buiten'slands, der plaats waar hij voornemens is zich te vestigen.

Art. 81. **1.**— Het examen omvat:

goed lezen en schrijven;

de kennis der zinsontleding, der spelregels en der eerste gronden der Nederlandsche taal;

vaardigheid om zich, zoowel mondeling als schriftelijk, juist en gemakkelijk uit te drukken;

de eerste oefeningen van het handteekenen;

het rekenen, zoowel met geheele getallen als met gewone en tiendeelige breuken en kennis van de leer der evenredigheden en van het Nederlandsch stelsel van maten en gewichten;

de beginselen der aardrijkskunde, inzonderheid van Nederland en zijne overzeesche bezittingen;

de grondtrekken der vaderlandsche geschiedenis;

de beginselen van de kennis der natuur;

de theorie van het zingen;

de beginselen van onderwijs en opvoeding.

2.— Aan allen, die hiertoe bij hunne aangifte het verlangen hebben kenbaar gemaakt, wordt, nadat tot hunne toelating is besloten, de gelegenheid gegeven, bewijzen van bekwaamheid in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek, aan onderwijzeressen bovendien bewijzen van bedrevenheid in de nuttige handwerken voor meisjes te leveren.

3.— Aan ieder, die voldaan heeft, wordt eene akte van bekwaamheid kosteloos uitgereikt. Op de akte van bekwaamheid van hen, die bij het examen in de vrije en orde-oefeningen der gymnastiek of in de nuttige handwerken of in die beide vakken hebben voldaan, wordt daarvan aanteekening gedaan.

4.— Van het examen in de eerste oefeningen van het handteekenen zijn vrijgesteld zij, die in het bezit zijn eener akte van bekwaamheid in het vak *q* volgens artikel 87.

Art. 82. 1.— Ter verkrijging der akte, vermeld in artikel 77 onder *b*, wordt vereischt:

a. het bezit der akte, vermeld in artikel 77 onder *a*;

b. het bewijs van minstens tweejarige werkzaamheid als onderwijzer in Nederland of Nederlandsch-Indië of, na het verkrijgen van de akte, vermeld in artikel 77 onder *a*, als kweekeling aan eene of meer openbare of bijzondere scholen van lager onderwijs of als onderwijzer aan eene of meer scholen voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen, zwakzinnigen of idioten, afgegeven door het hoofd of de hoofden dier scholen, of het bewijs afgegeven door den bestuurder eener door Ons aangewezen kweekschool voor onderwijzers, van gedurende twee jaren aan die school de lessen ter voorbereiding van dit examen na het verkrijgen van de akte, vermeld in artikel 77 onder *a*, te hebben gevolgd;

c. het afleggen van een examen, loopende, behalve over de vakken, in artikel 2 vermeld onder *a-g*, over die, aldaar genoemd onder *o* en *q*, en over methode van onderwijs en opvoeding voor eene der commissiën, in artikel 83 bedoeld.

2.— Van dit examen zijn, voor zooveel het vak *q* betreft, vrijgesteld zij, die in het bezit zijn eener akte van bekwaamheid in dit vak volgens artikel 87.

Art. 83. 1.— Jaarlijks worden door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, eene of meer commissiën tot het afnemen der examens, in het voorgaand artikel bedoeld, benoemd en de tijd wanneer en de plaatsen waar zij hare zittingen zullen houden, tijdig aangewezen.

2.— De voorzitters en leden dezer commissiën genieten uit 's Rijks kas vacatiegelden en vergoeding voor reis- en verblijfkosten.

3.— De voorzitter der commissie brengt den tijd, gedurende welken de examens worden afgenomen, bij openbare aankondiging ter algemeene kennis.

4.— De examens, behalve die van onderwijzeressen, worden in het openbaar gehouden.

Art. 84. 1.— Hij, die zich aan het examen wenscht te onderwerpen, meldt zich tijdig aan bij den voorzitter der commissie, voor welke hij wenscht te verschijnen, en legt daarbij over:

a. zijne geboorteakte;

b. een of meer getuigschriften van zedelijk gedrag;

c. zijne akte van bekwaamheid als onderwijzer, bedoeld in artikel 77 onder *a*;

d. het bewijs, vermeld in artikel 82 onder *b*.

2.— De dag en de plaats van het examen worden hem door den voorzitter bekend gemaakt.

3.— De omvang van het examen, de wijze van afneming en wat verder tot dit examen betrekking heeft, worden door Ons bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur geregeld.

4.— Aan ieder, die voldaan heeft, wordt eene akte van bekwaamheid kosteloos uitgereikt.

5.— De aanteekening, bedoeld in het voorlaatste lid van artikel 81, wordt op de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer overgeschreven.

Art. 85. **1.**— Ter verkrijging eener akte, die de bevoegdheid verleent tot het geven van huisonderwijs in enkele vakken, vermeld in artikel 2 onder *a-g*, wordt vereischt:

a. de volbrachte leeftijd van achttien jaren;

b. het afleggen van een examen in de vakken, waarvoor de bevoegdheid verlangd wordt, voor eene der commissiën, in artikel 78 vermeld.

2.— De bepalingen van artikelen 79 en 80 zijn ten deze toepasselijk.

3.— Aan ieder, die voldaan heeft, wordt kosteloos eene akte van bekwaamheid uitgereikt als huisonderwijzer, waarin de vakken, over welke het examen met goed gevolg is afgelegd, worden uitgedrukt.

Art. 86. **1.**— Ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor huis- en schoolonderwijs in een of meer der vakken, vermeld in artikel 2 onder *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *rbis* en *s* wordt vereischt:

a. het bezit der akte, vermeld in artikel 77 onder *a*;

b. het afleggen van een examen voor eene der commissiën, bedoeld in artikel 69 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50).

2.— Al wat verder de in dit artikel bedoelde examens betreft wordt door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur geregeld.

Art. 87. **1.**— Van tijd tot tijd wordt gelegenheid gegeven om door het afleggen van een examen voor bijzondere commissiën, daartoe benoemd door Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, eene akte van bekwaamheid te verkrijgen voor huis- en schoolonderwijs in een of meer der vakken, vermeld in artikel 2 onder *j*, *k*, *q* en *t*.

2.— Al wat de in dit artikel bedoelde examens betreft wordt door Ons bij algemeenen maatregel van bestuur geregeld.

Art. 88. **1.**— Voor het afleggen der examens worden de navolgende sommen bij vooruitbetaling voldaan:

voor het examen, vermeld in artikel 78 onder *b*, vijf gulden;

voor het examen, vermeld in artikel 82 onder *c*, tien gulden;

voor het examen, vermeld in artikel 85 onder *b*, loopende over één vak, twee gulden;

voor het examen, vermeld in artikel 85 onder *b*, loopende over meer dan één vak, vier gulden;

voor het examen, vermeld in artikel 86 onder *b*, in elk der vakken, genoemd onder *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *rbis* en *s*, in artikel 2, vijf gulden;

voor het examen, vermeld in artikel 87, in elk der vakken, genoemd onder *j* en *k*, in artikel 2, twee gulden;

voor het examen, vermeld in artikel 87, in elk der vakken, genoemd onder *q* en *t*, in artikel 2, vijf gulden.

2.— Deze gelden worden in 's Rijks schatkist gestort.

Art. 89. 1.— De akten van bekwaamheid, volgens de voorschriften dezer wet verkregen, gelden, wat de daaraan verbonden bevoegdheid betreft, voor het geheele Rijk en zijne koloniën en bezittingen in andere werelddeelen.

2.— De akten van bekwaamheid als onderwijzer en als hoofdonderwijzer in Nederlandsch-Indië afgegeven — voor zooveel die zijn verkregen wegens het met goed gevolg afleggen van examens, afgenomen met gelijke eischen en, zooveel doenlijk, volgens dezelfde regelen als voor die examens in Nederland volgens deze wet zijn vastgesteld — worden gelijkgesteld met de gelijksoortige akten, die in Nederland worden uitgereikt.

Titel V.

Van het toezicht op het Lager Onderwijs.

Art. 90. 1.— Het toezicht over het lager onderwijs in het geheele Rijk is opgedragen aan Onzen Minister, die met de uitvoering dezer wet is belast.

2.— Dat toezicht wordt onder zijne bevelen uitgeoefend door de inspecteurs, de districts-schoolopzieners en de arrondissements-schoolopzieners.

Art. 91. 1.— Het ambtsgebied van iederen inspecteur omvat eene of meer provinciën, dat van iederen districts-schoolopziener een der districten, waarin de provinciën door Ons worden verdeeld.

2.— De inspecteurs en de districts-schoolopzieners worden door Ons benoemd, geschorst en ontslagen.

3.— Zij genieten, behalve eene vaste jaarwedde, vergoeding voor reis- en verblijfkosten uit 's Rijks kas.

4.— Zij bekleeden geene ambten of bedieningen zonder Onze toestemming.

5.— In geval van ziekte, afwezigheid, schorsing of ontstentenis wordt een inspecteur door een districts-schoolopziener, een districts-schoolopziener door een arrondissements-schoolopziener vervangen.

6.— Onze Minister, met de uitvoering dezer wet belast, wijst den plaatsvervanger aan.

Art. 92. 1.— Elk schooldistrict wordt door Ons verdeeld in minstens twee arrondissementen.
2.— In ieder arrondissement is een arrondissement-schoolopziener.
3.— Die schoolopzieners worden door Ons benoemd voor den tijd van zes jaren.
4.— De aftredenden zijn weder benoembaar.
5.— Zij kunnen te allen tijde door Ons worden ontslagen.
6.— Zij genieten, boven en behalve vergoeding voor reis- en verblijfkosten, eene toelage uit 's Rijks kas. Ter zake van het genot dier toelage heeft geene korting plaats op pensioen, uit de inkomsten van den Staat of uit die van zijne koloniën en bezittingen in andere werelddeelen gekweten.
7.— Zij staan den districts-schoolopziener ter zijde.
8.— De verdeeling der werkzaamheden tusschen de districts- en arrondissements-schoolopzieners wordt door Ons geregeld.

Art. 93. 1.— Het plaatselijk toezicht wordt uitgeoefend door burgemeester en wethouders.
2.— De gemeenteraad kan ter nadere verzekering van het plaatselijk toezicht eene commissie instellen welke de bevoegdheden bezit, in de artikelen 96 en 97 dezer wet omschreven.
3.— Eene plaatselijke verordening regelt hare samenstelling en inrichting.

Art. 94. 1.— De leden der plaatselijke commissiën, de arrondissements-schoolopzieners, de districts-schoolopzieners en de inspecteurs leggen bij de aanvaarding hunner bediening den eed of de belofte af, dat zij hunne plichten getrouw en naar behooren zullen waarnemen.
2.— De aflegging van dén eed of van de belofte geschiedt door de leden der plaatselijke commissie in handen van den burgemeester en door den burgemeester, is deze zelf tot lid der commissie benoemd, in handen van den kantonrechter; door de arrondissements-schoolopzieners en de districts-schoolopzieners in handen van Onzen Commissaris in de provincie; door de inspecteurs in handen van Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast.
3.— Bij herbenoeming wordt de eed of belofte niet opnieuw afgelegd.

Art. 95. Behalve de ambtenaren, in artikel 8 n°s. 1—6, van het Wetboek van Strafvordering genoemd, zijn tot het opmaken van proces-verbaal van de overtredingen dezer wet en van andere verordeningen op het lager onderwijs bevoegd de leden van het college van burgemeester en wethouders, de voorzitters en leden der plaatselijke commissiën van toezicht, de arrondissements-schoolopzieners en de districts-schoolopzieners en de inspecteurs, ieder binnen de grenzen van zijn ambtsgebied.

Art. 96. Voor leden van het college van burgemeester en wethouders, voor de voorzitters en leden der plaatselijke commis-

siën van toezicht, voor de arrondissements-schoolopzieners, voor de districts-schoolopzieners en voor de inspecteurs, ieder binnen de grenzen van zijn ambtsgebied, moeten alle scholen, waar lager onderwijs wordt gegeven, zoo openbare als bijzondere, steeds toegankelijk zijn en op hunne aanvrage onverwijld worden geopend. De hoofden dier scholen en de overige onderwijzers zijn gehouden aan hen of aan Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, de verlangde inlichting omtrent de school en het onderwijs te geven. Zij zijn hiertoe verplicht in elken vorm, waarin die inlichtingen gevraagd worden, hetzij schriftelijk, hetzij mondeling, en zoowel bij gelegenheid van het schoolbezoek, als op andere tijdstippen.

Art. 97. De plaatselijke commissiën houden een nauwkeurig toezicht op alle scholen in de gemeente, waar lager onderwijs gegeven wordt, bezoeken die ten minste twee malen 's jaars, hetzij gezamenlijk, hetzij door commissiën uit haar midden, zorgen dat de verordeningen op het lager onderwijs stipt nageleefd worden; houden aanteekening van het onderwijzend personeel, van het getal leerlingen en van den staat van het onderwijs; doen jaarlijks vóór 1°. Maart aan den gemeenteraad een beredeneerd verslag van den toestand van het onderwijs in de gemeente en zenden daarvan afschrift aan den arrondissements-schoolopziener; deelen aan dezen de belangrijke veranderingen mede, die het schoolwezen heeft ondergaan; geven hem, den districts-schoolopziener en den provincialen inspecteur alle inlichtingen die deze verlangen; verleenen den onderwijzers, die hare voorlichting, hulp of medewerking vragen, bijstand en beijveren zich den bloei van het onderwijs naar vermogen te behartigen.

Art. 98. De arrondissements-schoolopzieners zorgen voortdurend bekend te blijven met den toestand van het schoolwezen in hun arrondissement; bezoeken twee malen 's jaars, alle daarbinnen gelegen scholen, waar lager onderwijs wordt gegeven, en houden van dat schoolbezoek nauwkeurig aanteekening; waken dat de verordeningen op het lager onderwijs stipt nageleefd worden; treden in overleg met de plaatselijke schoolcommissiën en de gemeentebesturen; doen zoowel aan dezen als aan de districts-schoolopzieners de voorstellen, die zij in het belang van het onderwijs achten; doen aan den districts-schoolopziener na verloop van elke drie maanden opgave van de door hen gedurende dat tijdvak bezochte scholen; geven hem kennis van al hetgeen hun bij het schoolbezoek belangrijk is voorgekomen en verstrekken hem alle inlichtingen die hij verlangt; behartigen de belangen der onderwijzers, bevorderen hunne bijeenkomsten en wonen die zooveel mogelijk bij.

Art. 99. I.— De districts-schoolopzieners zorgen, zoo door schoolbezoek als door mondeling en schriftelijk overleg met de

arrondissements-schoolopzieners, plaatselijke commissiën en gemeentebesturen, voortdurend bekend te blijven met den toestand van het lager schoolwezen in hun district en de verbetering en den bloei daarvan te bevorderen; zij oefenen het hun opgedragen toezicht met nauwlettendheid uit en waken, dat de verordeningen op het lager onderwijs stipt worden nageleefd; zij doen aan den inspecteur de voorstellen, die zij in het belang van het onderwijs achten, en geven hem alle inlichtingen die hij verlangt.

2.— Elk hunner doet jaarlijks vóór 1°. Mei een beredeneerd verslag van den toestand van het lager onderwijs in zijn district aan den inspecteur toekomen en zendt daarvan afschrift aan Gedeputeerde Staten der provincie.

Art. 100. De inspecteurs trachten, zoo door schoolbezoek als door mondeling en schriftelijk overleg met de districts-schoolopzieners en arrondissements-schoolopzieners, plaatselijke commissiën en gemeentebesturen, de verbetering en den bloei van het lager schoolwezen te bevorderen; zij lichten Onzen Minister, met de uitvoering dezer wet belast, voor omtrent alle onderwerpen, waarover hun oordeel gevraagd wordt; zij vervaardigen uit de jaarlijksche verslagen der districts-schoolopzieners en uit hunne eigene aanteekeningen jaarlijks een beredeneerd verslag omtrent den toestand van het onderwijs in de provincie of provinciën en zenden dit vóór 1°. Juli aan Onzen Minister voornoemd.

Art. 101. 1.— De inspecteurs, districts-schoolopzieners en arrondissements-schoolopzieners hebben toegang tot de vergaderingen van alle plaatselijke commissiën binnen hun ambtsgebied en kunnen zoodanige vergaderingen beleggen.

2.— In de vergadering hebben zij eene raadgevende stem.

Art. 102. 1.— Bij het ontbreken eener plaatselijke commissie kunnen burgemeester en wethouders, in overleg met den arrondissements-schoolopziener, geschikte personen, buiten hun college gekozen, met het doen van schoolbezoek belasten.

2.— Op zoodanige gecommitteerden is de eerste zinsnede van artikel 96 toepasselijk.

Titel VI.

Van bevordering van het Schoolbezoek.

Art. 103. 1.— De gemeenteraad kan, voor zooveel dit niet bij de wet is geschied, verbodsbepalingen omtrent het arbeiden van kinderen beneden de twaalf jaren vaststellen.

2.— Door het uitloven van openbare belooningen en eereblijken kan het getrouwe schoolbezoek vanwege het gemeentebestuur worden aangemoedigd.

3.— Ten einde de aanspraak op die belooningen en eereblijken te kunnen beoordeelen, kan aan de hoofden der openbare en bijzondere scholen het invoeren van schoolboekjes, waarin van

het schoolbezoek aanteekening gehouden wordt, bij plaatselijke verordening worden voorgeschreven.

Titel VII.

Overgangsbepalingen.

Art. 104. Allen, die op het tijdstip, waarop deze wet in werking treedt, wettig in betrekking zijn als onderwijzers of kweekelingen, of als voorzitters en leden van plaatselijke commissiën, behoeven geene herbenoeming of erkenning om hunne betrekking te blijven bekleeden.

Art. 105. **1.**— Tot 1°. Januari 1883 kunnen kweekelingen op den voet der wet van 12 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) worden aangenomen.

2.— Ten behoeve van deze en van de kweekelingen, die er op het tijdstip van het in werking treden dezer wet zijn, blijven de bepalingen van laatstgenoemde wet toepasselijk tot 1°. Januari 1886.

3.— De toelagen voor genoemde kweekelingen, die aan openbare scholen zijn verbonden, worden in dat tijdvak tot geen minder bedrag geregeld dan waarop zij bij het in werking treden dezer wet waren vastgesteld. De toelagen voor kweekelingen, die in het bij deze wet toegestaan overgangstijdperk aan openbare scholen worden geplaatst, worden door den gemeenteraad geregeld; zijn besluit wordt aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen.

Art. 106. **1.**— Gelijke bevoegdheid als de akte, vermeld in artikel 77 dezer wet onder *a*, geeft die van hulponderwijzer en hulponderwijzeres na 1°. Januari 1858 en de akte van algemeene toelating van den derden rang vóór dat tijdstip verkregen.

2.— Gelijke bevoegdheid als de akte, vermeld in artikel 77 dezer wet onder *b*, geeft die van hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres na 1°. Januari 1858 en de akte van algemeene toelating van den eersten en tweeden rang vóór dat tijdstip verkregen.

3.— Hetzelfde geldt van de akte als schoolhouderes vóór 1°. Januari 1858 verkregen, doch alleen binnen de gemeente of provincie, waar zij is afgegeven.

4.— Zij, die in het bezit zijn eener akte van huisonderwijzer of huisonderwijzeres na 1°. Januari 1858 verkregen voor het geheele Rijk of vóór 1°. Januari 1858 binnen de gemeente, behouden de bevoegdheid, welke zij op het tijdstip, waarop deze wet in werking treedt, bezitten.

5.— De vóór dit tijdstip op de akten van bekwaamheid tot het geven van schoolonderwijs gestelde aanteekeningen wegens het met gunstig gevolg afgelegd examen in een of meer der vakken, vermeld onder *k-p* van artikel 1 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), geven gelijke bevoegdheid met opzicht tot die vakken als de bijzondere akten, vermeld in artikel 77 onder *c*.

6.— De vrijstelling, bedoeld in de laatste zinsnede van artikel 82, geldt ook voor hen, die in het bezit zijn eener akte van bekwaamheid of aanteekening voor het vak vermeld onder *o* van artikel 1 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103).

Art. 107. **1.**— Alle op het tijdstip, waarop deze wet in werking treedt, dienstdoende openbare onderwijzers en onderwijzeressen blijven, zoolang zij hunne betrekking bekleeden, in het genot eener jaarwedde, minstens gelijk aan die, welke op dat tijdstip aan hunne betrekking verbonden was, vermeerderd met de door hen genoten wisselende inkomsten. Ter bepaling van het bedrag dezer inkomsten wordt tot grondslag genomen het gemiddeld cijfer van hetgeen in de laatste vijf jaren, voorafgaande aan het jaar, waarin deze wet in werking treedt, of voor de onderwijzers of onderwijzeressen, die korter in dienst zijn geweest, over het kortere tijdvak, jaarlijks uit dien hoofde is genoten.

2.— De bij artikel 29 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) bedoelde vergoedingen, die bij het in werking treden dezer wet nog over eenig aan dat tijdstip voorafgegaan tijdvak verschuldigd zijn of worden, blijven na dat tijdstip invorderbaar.

Art. 108. Bij den algemeenen maatregel van inwendig bestuur, bedoeld in artikel 4 dezer wet, worden tevens de noodige voorschriften gegeven omtrent de lokalen, welke bij het in werking treden daarvan voor het geven van lager onderwijs in gebruik zijn.

Art. 109. **1.**— De termijn, tot het in werking brengen van de voorschriften van artikel 24 dezer wet toegestaan, eindigt voor de openbare school op 1 Januari 1892.

2.— De termijn tot het in werking brengen van de voorschriften van artikel 28 dezer wet eindigt voor de bijzondere scholen, die voor de Rijksbijdrage bedoeld bij artikel 59 in aanmerking komen, op 1 Januari 1891, en die tot het in werking brengen der voorschriften van artikel 24 der wet eindigt voor deze scholen op 1 Januari 1899.

3.— Voorschriften ter verzekering der geleidelijke uitvoering worden door Ons gegeven.

Art. 110. De bestaande bepalingen omtrent de examens en vergelijkende examens blijven gelden, totdat die onderwerpen overeenkomstig deze wet opnieuw zullen zijn geregeld, doch niet langer dan 1°. Januari 1883.

Art. 111. Thans genoten subsidiën, welke na het tijdstip, waarop deze wet in werking treedt, niet meer voor het eerst zouden kunnen worden verleend, kunnen na dat tijdstip nog gedurende tien jaren, doch tot geen hooger bedrag, noch op andere voorwaarden, worden genoten.

Art. 112. Onderwijzers, niet in het bezit van den hoofdonderwijzersrang, die op het tijdstip, waarop deze wet in werking treedt, uit kracht van de artikelen 20 of 51 der wet van 13

Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), wettig aan het hoofd eener school staan, blijven bevoegd die betrekking waar te nemen.

Art. 113. **1.**— De districts-schoolopzieners en de inspecteurs, die op het in artikel 114 vermelde tijdstip in betrekking zijn, worden door het in werking treden dezer wet van rechtswege eervol ontslagen.

2.— De inspecteurs, die op dat tijdstip den ouderdom van vijf en zestig jaren hebben bereikt, behouden levenslang hunne volle wedde als wachtgeld; de inspecteurs, die op dat tijdstip dien ouderdom niet hebben bereikt, hebben aanspraak op wachtgeld volgens de bepalingen van Ons besluit van 21 Juni 1869 (*Staatsblad* n°. 142).

Art. 114. **1.**— Deze wet treedt in werking op een door Ons te bepalen tijdstip.

2.— Behoudens de voorschriften van dezen titel vervallen met hare invoering de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103) en alle andere het lager onderwijs betreffende algemeene, provinciale en plaatselijke verordeningen, voor zoover zij met de voorschriften dezer wet in strijd zijn.

Artikel 5 der wet van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123).

Deze wet treedt in werking op den 1sten September 1884.

Artikel 6 der wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), gewijzigd bij de wetten van 30 December 1892 (*Staatsblad* n°. 292) en 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 230).

Het bij deze wet bevolen onderwijs in het vak, genoemd in artikel 2 onder *j*, wordt verplichtend op 1 Januari 1897.

Zij, door wie vóór of op 1 September 1889 overeenkomstig artikel 15*a* en artikel 42*bis* der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), zooals die is gewijzigd bij de wet van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), onderwijs gegeven werd in het vak in artikel 2 vermeld onder litt. *s*, kunnen met het geven van dat onderwijs voortgaan op den voet waarop het door hen werd gegeven.

Zij, die vóór het in werking treden dezer wet, de akte, vermeld in artikel 56 onder *a* of *b*, hebben verkregen of in het bezit zijn der daarmede gelijkgestelde akten of toelatingen, zijn bij het afleggen van het in artikel 65*bis* vermelde examen in het vak *j* vrijgesteld van het in artikel 65*ter* daarvoor bepaalde examengeld.

Artikel 7 der wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175).

Subsidiën thans genoten krachtens artikel 3, derde lid, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), kunnen nog na het

tijdstip, waarop deze wet in werking treedt, doch tot geen hooger bedrag, noch op andere voorwaarden worden uitgekeerd.

Andere subsidiën, welke onder de werking der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) door gemeenten zijn verleend, doch na het tijdstip waarop deze wet in werking treedt niet meer verleend kunnen worden, kunnen nog gedurende vijf jaren na dat tijdstip, doch tot geen hooger bedrag, noch op andere voorwaarden worden uitgekeerd.

Artikel 8 der wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175).

Onderwijzeressen, welke de akte, vermeld in artikel 56 onder *a*, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), of die, vermeld onder *b* van dat wetsartikel, vóór het in werking treden dezer wet hebben verkregen of in het bezit zijn der daarmede in artikel 85 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) gelijkgestelde akten of toelatingen, behouden de bevoegdheid tot het geven van huis- of schoolonderwijs in het vak, genoemd onder *k* in artikel 2 dier wet, binnen den kring waarin zij die bevoegdheid bezaten.

Allen, die de akte, vermeld in artikel 56 onder *b*, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), vóór het in werking treden dezer wet hebben verkregen of in het bezit zijn der daarmede in artikel 85 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) gelijkgestelde akten of toelatingen, behouden de bevoegdheid tot het geven van huis- en schoolonderwijs in het vak, genoemd onder *p* in artikel 2 dier wet, binnen den kring waarin zij die bevoegdheid bezaten.

De akte, vermeld in artikel 56 onder *a*, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127), vóór het in werking treden dezer wet verkregen, geeft, tot het geven van huis- en schoolonderwijs in de eerste oefeningen van het handteekenen, gelijke bevoegdheid als de akte, vermeld in artikel 56 onder *a*, zooals dat artikel bij deze wet is gewijzigd.

Artikel 9 der wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175).

De bestaande bepalingen, omtrent de examens, ter verkrijging der akten van bekwaamheid, vermeld in artikel 56 onder *a* en *b*, en omtrent de vergelijkende examens blijven gelden, totdat die onderwerpen overeenkomstig deze wet opnieuw zullen zijn geregeld, doch niet langer dan 1 Januari 1891 en met dien verstande, dat de voorschriften in artikel 65*ter* met het tijdstip van het in werking treden dezer wet voor alle in dat artikel bedoelde examens van kracht zijn.

Artikel 10 der wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175).

Deze wet treedt in werking op 1 Januari 1890.

Artikel 4 der wet van 24 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 187).

De artikelen 24, zesde lid, 26, eerste lid sub 3°., en het zesde en zevende lid, 41, tweede lid, 57, 58 en 59, vierde lid, der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) tot regeling van het lager onderwijs, gewijzigd bij de wetten van 27 Juli 1882 (*Staatsblad* n°. 117), 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64), 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175), 9 Mei 1890 (*Staatsblad* n°. 78), 30 December 1892 (*Staatsblad* n°. 292), 13 September 1895 (*Staatsblad* n°. 159), 28 December 1896 (*Staatsblad* n°. 230) en 7 Juli 1900 (*Staatsblad* n°. 111) treden, zooals zij zijn vastgesteld bij deze wet, in werking op 1 Januari 1902; de artikelen 39 en 69, zesde lid, zooals zij bij deze wet zijn vastgesteld, op 1 Juli 1901.

Artikel 26, eerste lid, treedt, voor zooveel betreft het bepaalde sub 1°. en 2°., in werking op 1 Januari 1902, doch indien de jaarwedde van hoofden van scholen of onderwijzers van bijstand, op die dagteekening aan openbare lagere scholen verbonden, meer dan eenhonderd vijftig gulden lager is dan de som, waarop krachtens die wetsbepaling aanspraak kan worden gemaakt, wordt de jaarwedde verhoogd met ingang van 1 Januari 1902 met ten minste eenhonderd vijftig gulden en uiterlijk 1 Januari 1903 met het dan nog aan het wettelijk minimum ontbrekende bedrag.

De wijziging bij deze wet gebracht in artikel 45 wordt voor het eerst toegepast op het dienstjaar 1902.

Over de voorafgaande dienstjaren blijft artikel 45, zooals dat thans luidt, van kracht.

Indien de bijdrage voor onderwijzers volgens het bij deze wet gewijzigd artikel 45 der wet van 17 Augustus 1878 (*Staatsblad* n°. 127) over eenig dienstjaar voor eene gemeente minder mocht bedragen dan de som der Rijksvergoeding in de kosten van het lager onderwijs, niet medegerekend die voor het stichten van schoollokalen en onderwijzerswoningen en het aanschaffen van noodzakelijke schoolmeubelen bij eerste inrichting van nieuwe lokalen, waarop de gemeente krachtens evengenoemd wetsartikel, zooals dat luidt volgens de wet van 11 Juli 1884 (*Staatsblad* n°. 123), over 1889 aanspraak kon doen gelden, zal het Rijk aan zoodanige gemeente in plaats van de bijdrage voor onderwijzers, hierboven vermeld, uitkeeren het bedrag, waarop zij, naar den regel van het aangehaald artikel 45 der wetten van 1878/84, als Rijksvergoeding in de kosten van het lager onderwijs, niet medegerekend die voor het stichten van schoollokalen en onderwijzerswoningen en het aanschaffen van de noodzakelijke schoolmeubelen bij eerste inrichting van nieuwe lokalen, over dat dienstjaar aanspraak zouden hebben gehad, doch in geen geval tot een hooger bedrag dan haar dienovereenkomstig over 1889 toekwam.

Artikel IV der wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 152).

§ 1. De bij het in werking treden dezer wet in dienst zijnde onderwijzers, die volgens de bepalingen dezer wet aanspraak op pensioen verkrijgen, worden met betrekking tot de vaststelling van den pensioensgrondslag beschouwd als op evengenoemden datum in functie te zijn getreden.

§ 2. Op de in § 1 genoemde onderwijzers zijn de artikelen 54*ter* tot en met 54*quindecies* [1]) der wet tot regeling van het lager onderwijs niet toepasselijk, wanneer zij het verlangen daartoe binnen drie maanden na den dag waarop deze wet in werking treedt schriftelijk aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken kenbaar maken, door toezending eener ter zake luidende verklaring.

§ 3. Bij de regeling van het pensioen der bij het in werking treden dezer wet in dienst zijnde of op wachtgeld gestelde onderwijzers, komen als diensttijd in aanmerking de diensten, bewezen volgens artikel 32 [2]) der wet tot regeling van het lager onderwijs en volgens het laatste lid van artikel 22 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), mits de belanghebbende het verlangen daartoe binnen drie maanden na het in werking treden dezer wet schriftelijk aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen geeft en, binnen de door dezen te stellen tijdstippen, eene bijdrage van twee ten honderd van de som der wegens die diensten genoten belooningen voldoet.

§ 4. Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen dag.

Voor het geval die dag op een vroegeren datum dan 1 Januari 1906 wordt bepaald, behouden Wij Ons de bevoegdheid voor, de in artikel 54*quindecies* [3]) der wet tot regeling van het lager onderwijs genoemde data dienovereenkomstig te vervroegen. Mede behouden Wij Ons de bevoegdheid voor, om alsdan de toepassing van artikel 54*octies* tot en met artikel 54*tredecies* [4]) der wet tot regeling van het lager onderwijs over het jaar 1905 aldus te regelen, dat in plaats van 1 Januari wordt gesteld de dag waarop deze wet in werking treedt en de overige termijnen dienovereenkomstig worden gewijzigd.

Artikel 5 der wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151).

Voor de bij het in werking treden dezer wet in dienst zijnde of op wachtgeld gestelde openbare onderwijzers rekent de tijd,

---

[1]) Artikelen 60—72 van vorenstaanden tekst.
[2]) Artikel 33 " " "
[3]) Artikel 72 " " "
[4]) Artikelen 65—70 " " "

gedurende welken zij wachtgeld genieten, mede voor aanspraak op pensioen, behalve in het geval, laatstgenoemd in artikel 39, eerste lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs, zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 24 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 187).

Openbare onderwijzers, die bij het in werking treden dezer wet als onderwijzer zijn overgegaan naar een gemeentelijke school voor zwakzinnigen, worden, zoolang zij aan eene zoodanige school werkzaam blijven, voor de toepassing van de bepalingen omtrent eigen pensioen en omtrent weduwen- en weezenpensioen, als onderwijzers bij het openbaar lager onderwijs aangemerkt.

Artikel 6 der wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151).

De wijzigingen, bij deze wet gebracht in de artikelen 45 en 54*bis* [1]) der wet op het lager onderwijs, worden voor het eerst toegepast op het dienstjaar 1906. Over de voorafgaande dienstjaren blijven de artikelen 45 en 54*bis*, zooals die vóór het in werking treden dezer wet luidden, van kracht.

Artikel 7 der wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151).

Artikel 54*bis* [2]), zesde lid, van de wet tot regeling van het lager onderwijs is niet van toepassing op onderwijzers, die bij het in werking treden dezer wet in dienst zijn, zoolang zij in dezelfde gemeente gevestigd blijven.

Artikel 8 der wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151).

De tekst der wet tot regeling van het lager onderwijs wordt vóór 1 Januari 1906 op Onzen last in het *Staatsblad* geplaatst, onder inachtneming van de in van Regeeringswege uitgaande stukken gevolgde spelling, in eene doorloopend genummerde reeks van artikelen, met wijziging dienovereenkomstig van de aanhalingen daarin van artikelen of gedeelten van artikelen en met doorloopende nummering van de leden van ieder artikel.

Artikel 9 der wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151).

Deze wet treedt in werking op 1 Januari 1906, met uitzondering van artikel 8, dat terstond in werking treedt.

Behoort bij Koninklijk besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219).

Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) Kuyper.

---

[1]) Artikelen 48 en 59 van vorenstaanden tekst.
[2]) Artikel 59 „ „ „

(N°. 266.) **BESLUIT** *van den 12den September* 1905, *tot vaststelling van nadere bepalingen nopens de akte van aanstelling van bijzondere onderwijzers en nopens de samenstelling en werking der commissiën van beroep voor deze onderwijzers.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 6 Juni 1905, Afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit n°. 4736[a];

Gezien het eerste lid sub 6 en 7, zoomede het laatste lid van artikel 59 der wet tot regeling van het lager onderwijs, waaarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van den 26sten Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219);

Den Raad van State gehoord (advies van den 25sten Juli 1905 n°. 25);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 8 September 1905, Afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit n°. 7318;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ingang van den dag, waarop in werking treedt de wet van 8 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151), vast te stellen de navolgende nadere bepalingen nopens de akte van aanstelling van bijzondere onderwijzers en nopens de samenstelling en werking der Commissiën van beroep voor deze onderwijzers:

A. *Nadere in de akte van benoeming op te nemen voorwaarden.*

Art. 1. In de akte van benoeming, uit te reiken krachtens het bepaalde in artikel 59, eerste lid, sub 6 der wet tot regeling van het lager onderwijs, wordt, behalve de daar genoemde voorwaarden, nog het volgende vermeld:

a. de wijze waarop de bezoldiging zal worden uitbetaald;

b. voorziening, ingeval van opheffing der school of der betrekking.

De sub *b* bedoelde voorziening houdt in, dat het onderwijzend personeel ten minste drie maanden van te voren van het voornemen tot opheffing wordt verwittigd en, zoo voor dat geval een wachtgeld in uitzicht wordt gesteld, de voorwaarden, waaronder dit zal worden verleend.

B. *Samenstelling en werking der commissiën van beroep.*

Art. 2. De besturen eener groep bijzondere scholen, welke een commissie van beroep als bedoeld in artikel 59, eerste lid, sub 7 der wet tot regeling van het lager onderwijs hebben ingesteld, geven daarvan kennis aan Onzen met de uitvoering dier wet belasten Minister, onder opgave van de aangesloten scholen, van de regeling, welke voor de verkiezing van de leden der commissie is getroffen en van de namen der door de besturen en het onderwijzend personeel gekozenen. Wijzigingen in een en ander gebracht, worden eveneens aan Onzen voornoemden Minister meegedeeld.

Art. 3. In de regeling voor de verkiezing van de leden der commissie, krachtens het vorig artikel getroffen, wordt in elk geval bepaald:

a. dat om de drie jaar een der door de besturen en een der door het onderwijzend personeel gekozen leden aftreedt, volgens een door de commissie op te maken, bij loting vast te stellen rooster;

b. dat de voorzitter wordt verkozen door de leden der commissie voor den tijd van drie jaar;

c. dat zoowel de aftredende voorzitter als de aftredende leden aanstonds herkiesbaar zijn.

Art. 4. Binnen tien dagen na zijne verkiezing geeft de voorzitter daarvan kennis aan de schoolbesturen welke tot de groep behooren, met aanduiding van zijn woonplaats en van de plaats waar de commissie zitting zal houden. Veranderingen van deze plaatsen worden meegedeeld binnen tien dagen nadat zij zijn ingetreden.

De besturen geven van een en ander binnen tien dagen kennis aan het aan hun school verbonden onderwijzend personeel.

Art. 5. De commissie stelt een huishoudelijk reglement voor hare werkzaamheden vast, waarin in elk geval wordt geregeld:

a. de wijze waarop de beroepen zullen worden behandeld, met dien verstande, dat aan het schoolbestuur en den appellant desverlangd gelegenheid

wordt gegeven hun belangen mondeling voor te dragen of te doen voordragen en dat een afschrift van de uitspraak der commissie zoowel aan het schoolbestuur als aan den appellant zal worden uitgereikt;

b. de verdeeling van de kosten, waartoe de werkzaamheden der commissie aanleiding geven, over de tot de groep behoorende schoolbesturen, met dien verstande, dat de mogelijkheid wordt voorbehouden, om de schadeloosstelling van getuigen en deskundigen, bij de uitspraak der commissie geheel of gedeeltelijk ten laste van de in het ongelijk gestelde partij te brengen.

Art. 6. Het in het vorig artikel bedoelde huishoudelijk reglement wordt onderworpen aan de goedkeuring van Onzen met de uitvoering van de wet tot regeling van het lager onderwijs belasten Minister.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Het Loo, den 12den September 1905.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) P. Rink.

Uitgegeven den *een en twintigsten* September 1905.
De Minister van Justitie,
(get.) E. E. van Raalte.

(N°. 267.) BESLUIT *van den 12den September* 1905, *tot vaststelling van de regelen omtrent den bouw en de inrichting van schoollokalen bedoeld in het vijfde lid onder A van artikel* 59 *der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van den 26sten Juni* 1905 (Staatsblad n°. 219).

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 6 Juni 1905 n°. 4736[4], afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit;

Gezien artikel 59, vijfde lid sub A der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van den 26sten Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219);

Den Raad van State gehoord, advies van 25 Juli 1905 n°. 25;

Gezien het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 8 September 1905 n°. 7318, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met ingang van den dag, waarop in werking treedt de wet van 8 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151), vast te stellen de volgende regelen omtrent den bouw en de inrichting van lokalen voor bijzonder lager onderwijs, waaraan moet zijn voldaan, om aanspraak te maken op de in het vijfde lid sub A van art. 59 der wet tot regeling van het lager onderwijs bedoelde bijdrage ter tegemoetkoming in de kosten om te voorzien in de behoefte aan schoollokalen:

§ 1. *Van lokalen, te stichten of in gebruik te nemen voor bijzonder lager onderwijs.*

Art. 1. Alvorens over te gaan tot het stichten, verbouwen of uitbreiden eener school zendt het bestuur het daarvoor opgemaakt bestek, zoomede de teekeningen van den platten grond, de doorsneden en het uitwendige op de schaal van 1 tot 100, ter beoordeeling aan den districts-schoolopziener, die deze stukken binnen dertig dagen, voorzien van zijn advies, aan het schoolbestuur terugzendt.

Art. 2. Er is binnenshuis geen gemeenschap tusschen schoolgebouw en onderwijzerswoning.

Art. 3. Elk schoolvertrek wordt voor niet meer dan 100 leerlingen bestemd. Vertrekken voor meer dan 50 leerlingen worden zoo ingericht, dat zij door eene afscheiding in twee doelmatige vertrekken kunnen worden verdeeld.

Art. 4. De vloeroppervlakte van elk schoolvertrek bedraagt ten minste

0.8 M^2. voor iederen leerling. De lichamelijke inhoud van elk schoolvertrek bedraagt ten minste 3,6 M^3. voor iederen leerling.

De hoogte tusschen den vloer en de zoldering bedraagt ten minste 4,5 M.

Art. 5. De afstand tusschen den werkmuur en de voorste bank is ten minste 1,3 M.; de overige gangpaden langs de muren of de afscheiding zijn ten minste 0,6 M. breed en de gangpaden tusschen de naast elkander geplaatste rijen banken hebben een breedte van ten minste 0,4 M.

De afstand tusschen den werkmuur en de leuning der daarvan verst verwijderde banken is niet grooter dan 6,5 M.

Art. 6. De wanden van het schoolvertrek zijn licht en mat gekleurd. De vlakken der schoolborden zijn mat.

Art. 7. De buitenmuren hebben ten minste 0,23 M. dikte.

Art. 8. De lichtramen worden zoo geplaatst en ingericht, dat het schoolvertrek voldoende en doelmatig verlicht zij en dat te sterk invallend licht worde getemperd.

Zij worden bij voorkeur geplaatst in den muur ter linkerzijde der leerlingen en nimmer in den werkmuur.

Het bovengedeelte der in de muren aangebrachte lichtramen moet ten allen tijde gemakkelijk kunnen worden geopend.

Art. 9. Indien de vloer van het schoolvertrek niet geheel van hout is, behooren althans de vrije ruimte vóór den werkmuur met hout belegd en de zitbanken van voetplanken of latten voorzien te zijn.

Art. 10. De deuren van het schoolvertrek zijn niet in onmiddellijke gemeenschap met de buitenlucht.

De gangen en portalen zijn behoorlijk verlicht, ten minste 2 M. breed en niet lager dan 2,5 M.

Art. 11. De schoolbanken worden voorzien van eene lendenleuning.

De schoolbanken hebben niet meer dan twee zitplaatsen.

Het tafelblad van een voldoend aantal der schoolbanken wordt, in scholen waar vak *k* bedoeld in art. 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs wordt onderwezen, ingericht voor de handwerken voor meisjes.

Art. 12. Bij elk schoolgebouw is een voldoend aantal privaten. Gebouwen waar jongens ter school gaan, zijn bovendien van de noodige waterplaatsen voorzien.

Voor jongens en voor meisjes zijn afzonderlijke privaten ingericht.

Alle privaten zijn voorzien van deuren.

Privaten en waterplaatsen, met het schoolvertrek gemeenschap hebbende, zijn daarvan gescheiden door voorportalen.

Er bestaat geen gemeenschap tusschen de privaten of de waterplaatsen onderling, noch tusschen de daarvoor geplaatste portalen; voor een jongens privaat en de daaraan grenzende waterplaats mag een gemeenschappelijk portaal ingericht worden.

Privaten, waterplaatsen en voorportalen zijn behoorlijk verlicht en van voldoende middelen tot luchtverversching voorzien. De plaatsing der privaten en waterplaatsen moet zoodanig zijn, dat behoorlijk toezicht op gemakkelijke wijze te houden zij.

De diepte der portalen is minstens 1 M., de hoogte minstens 2,5 M. De diepte der privaten is minstens 1 M., de breedte minstens 0,8 M. De breedte der waterplaatsen is minstens 0.6 M.

Art. 13. Voor elk vertrek moet in behoorlijke verwarming en luchtverversching worden voorzien.

Art. 14. Het bergen van kleederen in de schoolvertrekken is verboden.

Als bergplaatsen worden gebruikt gangen, portalen of daartoe ingerichte vertrekken, die behoorlijk verlicht en van luchtverversching zijn voorzien.

§ 2. *Van lokalen, waar reeds bijzonder lager onderwijs werd gegeven vóór* 1 *Januari* 1906.

Art. 15. De vloeroppervlakte van elk schoolvertrek bedraagt voor iederen leerling ten minste 0,65 M^2; de lichamelijke inhoud ten minste 3 M^3.

Art. 16. De lokalen worden met inachtneming van het bepaalde bij artikel 1

vóór 1 Januari 1910 in overeenstemming gebracht met de regelen, vastgesteld bij de artikelen 2, 6, 8, derde lid, 9, 11, eerste en derde lid, 12 en 13.

Artikel 11, tweede lid, vindt toepassing, zoodra de schoolbanken door nieuwe vervangen worden.

Van de regelen, vastgesteld bij de artikelen 2 en 12, 4de en volgende alinea's, kan de districts-schoolopziener ontheffing verleenen, indien het schoolbestuur een daartoe strekkende aanvrage aan dien ambtenaar indient vóór 1 Januari 1910.

De districts-schoolopziener beschikt op die aanvrage binnen eene maand na de ontvangst.

Weigert de districts-schoolopziener de gevraagde ontheffing, dan kan van die beschikking door het schoolbestuur binnen veertien dagen in beroep worden gekomen bij Onzen Minister belast met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs.

Deze beslist, den inspecteur van het lager onderwijs gehoord, binnen eene maand na ontvangst van het beroep en brengt zijne beslissing ter kennis van het schoolbestuur, den inspecteur van het lager onderwijs en de districts-schoolopzieners.

De op grond van dit artikel verleende ontheffing houdt op van kracht te zijn, zoodra de vóór 1 Januari 1906 in het gebouw gevestigde school de lokalen niet meer in gebruik heeft.

§ 3. *Algemeene slotbepalingen.*

Art. 17. Ons besluit van 6 December 1901 (*Staatsblad* n°. 237) wordt ingetrokken, met dien verstande evenwel, dat de bij dat besluit gegeven regelen voor de lokalen bedoeld in § 2 van Ons tegenwoordig besluit van kracht blijven tot 1 Januari 1910.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Het Loo, den 12den September 1905.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) P. Rink.

Uitgegeven den *een en twintigsten* September 1905.
De Minister van Justitie,
(get.) E. E. van Raalte.

(N°. 302). **BESLUIT** *van den* 13*den November* 1905, *ter uitvoering van artikel* 48 *der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van* 26 *Juni* 1905 (Staatsblad n°. 219).

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz. enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 26 September 1905, n°. 8416, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit;

Overwegende, dat door Ons voorschriften moeten worden gegeven tot uitvoering van artikel 48 der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219);

Den Raad van State gehoord, advies van 31 October 1905, n°. 24;

Gezien het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 8 November 1905, n°. 9681, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ingang van den dag, waarop in werking treedt de wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151), vast te stellen de navolgende bepalingen ter uitvoering van artikel 48 der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219):

Art. 1. Jaarlijks in de eerste helft der maand Februari doen Gedeputeerde Staten aan Onzen Minister, die met de uitvoering der wet tot regeling van

het lager onderwijs is belast, opgaaf, van de op 1 Januari van dat jaar in de onderscheidene gemeenten hunner provincie gevestigde openbare lagere scholen.

Die opgaaf vermeldt:

1°. de gemeente en de plaats in de gemeente, waar elke school is gevestigd, zoomede de klasse der tabel, bedoeld in artikel 5 van de wet tot regeling der personeele belasting van 16 April 1896 (*Staatsblad* n°. 72), laatstelijk gewijzigd bij de wet van 14 Juli 1904 (*Staatsblad* n°. 146), waartoe de gemeente of het gedeelte der gemeente, waarbinnen de school is gevestigd, behoort;

2°. het aantal kinderen, dat aan elk der sub 1°. bedoelde scholen op den vijftienden dag der maand Januari van dat jaar als werkelijk schoolgaande bekend stond:

a. in totaal,

b. van zes jaren en daarboven;

3°. de vakken, waarin aan elk dier scholen onderwijs wordt gegeven;

4°. het bedrag van het schoolgeld, dat per jaar en per leerling geheven wordt, voor iedere school afzonderlijk;

5°. het aantal onderwijzers dat, ingevolge het bepaalde bij de artikelen 23 en 24 der wet, aan elke school moet verbonden zijn en ingevolge artikel 48, eerste lid, sub 1°., laatste alinea, voor de berekening van Rijksbijdrage in aanmerking komt;

6. het aantal onderwijzers aan elk der scholen op 1 Januari van dat jaar verbonden boven het minimum van art. 24 der wet gesteld, voor zoover dat voor de berekening der Rijksbijdrage in aanmerking komt;

7°. het aantal der mannelijke onderwijzers tot bijstand van het hoofd, die op 1 Januari van dat jaar den leeftijd van acht en twintig jaren hebben bereikt en op dien datum hetzij gehuwd waren, hetzij als weduwnaar inwonende minderjarige kinderen hadden, voor zoover dat aantal onderwijzers voor Rijksbijdrage in aanmerking komt;

8°. de som, door het Rijk overeenkomstig artikel 48 der wet verschuldigd voor de onderwijzers sub 5, 6 en 7 bedoeld, per school en per gemeente.

Scholen, waar het schoolgeld tachtig gulden of meer per leerling en per jaar bedraagt, worden in die opgaaf niet opgenomen.

Art. 2. Onze voornoemde Minister stelt het voorschot vast, waarop elke gemeente over een dienstjaar aanspraak heeft en doet daarvan mededeeling aan de Algemeene Rekenkamer en aan Gedeputeerde Staten.

Van dit voorschot wordt telken drie maanden na de vaststelling, door het Rijk aan de gemeente een vierde gedeelte uitbetaald.

Art. 3. Bij het verschijnen van een betalingstermijn ten laste van de gemeente voor de voldoening van de kosten van het stichten, verbouwen of aankoopen van schoollokalen en nadat bij de gemeente zal zijn ontvangen de declaratie ter invordering van het deswege verschuldigde, zendt het bestuur der gemeente aan Gedeputeerde Staten eene declaratie in van hetgeen door het Rijk aan de gemeente verschuldigd is voor de vergoeding van 25 pct. van het bedrag dier kosten.

Het gemeentebestuur voegt daarbij een gewaarmerkt afschrift van de declaratie van den aannemer van het stichten of verbouwen van het schoollokaal of van den verkooper van het schoollokaal of het daartoe bestemd terrein en voorziet dat stuk vooraf van eene verklaring ten blijke, dat hetgeen de aannemer of verkooper te dier zake aan de gemeente in rekening brengt, deugdelijk verschuldigd is.

Gedeputeerde Staten zenden de declaratie met hare bijlagen aan Onzen voornoemden Minister. voorzien van hunne daarop te stellen verklaring, ten blijke uit welke begrooting der gemeente de kosten, waarvan in die declaratie 25 pct. als vergoeding aan het Rijk wordt in rekening gebracht, te betalen zijn.

De betaling der declaratiën geschiedt binnen vier weken nadat zij bij Onzen voornoemden Minister zullen zijn overgebracht en door dezen in orde zijn bevonden.

Art. 4. Indien een gemeentebestuur besluit voor het stichten van schoollokalen grond te gebruiken, welke reeds vóór het tijdstip, waarop tot de stich-

ting wordt besloten, eigendom der gemeente was, zendt dat bestuur binnen een maand nadat op het bestek overeenkomstig artikel 54 der wet tot regeling van het lager onderwijs, voor den bouw de goedkeuring is verkregen, door tusschenkomst van Gedeputeerde Staten aan Onzen voornoemden Minister eene opgaaf:

1°. van de plaats waar het terrein gelegen is;

2°. van de grootte van het terrein en de kadastrale aanwijzing;

3°. van de dagteekening, waarop het bestek voor den bouw is goedgekeurd, en

4°. van naam en voornamen van den deskundige door het gemeentebestuur aangewezen voor het bepalen der waarde van den grond.

Onze voornoemde Minister benoemt, na ontvang van de in het vorig lid bedoelde opgaaf een tweeden deskundige en doet van die benoeming, door tusschenkomst van Gedeputeerde Staten mededeeling, behalve aan den benoemde, ook aan het betrokken gemeentebestuur, dat den door hem benoemden deskundige daarmede in kennis stelt. Beide deskundigen benoemen daarop een derden.

Indien beide eerstgenoemde deskundigen omtrent het benoemen van een derden niet tot overeenstemming kunnen geraken, doen zij daarvan mededeeling aan het gemeentebetuur. Op aanvrage van dat bestuur wordt alsdan de derde deskundige door Gedeputeerde Staten benoemd.

De drie deskundigen bepalen de waarde van den voor het stichten van het schoollokaal te gebruiken grond en zenden de akte van taxatie aan het gemeentebestuur.

Indien de drie deskundigen niet eenstemmig zijn in de bepaling van de waarde van den grond, in dier voege, dat er eene meerderheid en eene minderheid bestaat, dan wordt de waarde van den grond vastgesteld op het door de meerderheid getaxeerde bedrag, terwijl, indien ieder der drie deskundigen een verschillend cijfer aangeeft, de waarde bepaald wordt op het bedrag, dat noch het hoogste, noch het laagste is.

Wanneer de schoollokalen voltooid zijn opgeleverd, zendt het gemeentebestuur aan Gedeputeerde Staten eene declaratie van hetgeen door het Rijk aan de gemeente verschuldigd is voor de vergoeding van 25 pct. in de bepaalde waarde van den grond en voegt daarbij een gewaarmerkt afschrift van de akte van taxatie der drie deskundigen, zoomede van de quitantie voor het betaalde taxatieloon.

Gedeputeerde Staten zenden de declaratie met hare bijlagen aan Onzen voornoemden Minister, voorzien van hunne verklaring van goedkeuring, waaruit tevens blijkt het jaar, waarin de schoollokalen voltooid zijn opgeleverd.

De betaling der declaratiën geschiedt binnen vier weken, nadat zij bij Onzen voornoemden Minister zullen zijn overgebracht en door dezen in orde zijn bevonden.

Art. 5. Jaarlijks in de maand Januari, zoodra de rekening over het voorlaatste jaar van elke gemeente in hunne provincie is vastgesteld, doen Gedeputeerde Staten aan Onzen voornoemden Minister opgaaf:

1°. van de in elke gemeente hunner provincie in het voorlaatste jaar bestaan hebbende openbare lagere scholen, met vermelding van de plaats in de gemeente, waar elke school was gevestigd, zoomede van de klasse der tabel, bedoeld in artikel 5 van de wet tot regeling der personeele belasting van 16 April 1896 (*Staatsblad* n°. 72), laatstelijk gewijzigd bij de wet van 14 Juli 1904 (*Staatsblad* n°. 146), waartoe de gemeente of het gedeelte der gemeente, waar binnen de school is gevestigd, behoort;

2°. van het aantal kinderen, dat aan elk der sub 1°. bedoelde scholen op den vijftienden dag der maand Januari van het voorlaatste jaar, of indien de school na genoemden datum in den loop van dat jaar geopend is, op den laatsten dag der maand volgende op die der opening, als werkelijk schoolgaande bekend stond:

a. in totaal,

b. van zes jaren en daarboven:

3°. van de vakken, waarin aan elk dier scholen onderwijs werd gegeven;

4°. van het bedrag van de totale opbrengst der schoolgelden per school, alsmede per leerling en per jaar;

5°. van de namen, de voornamen en de dagteekening van geboorte van het hoofd en van de onderwijzers, die in het voorlaatste jaar aan de school verbonden zijn geweest en voor de berekening van de rijksbijdrage in aanmerking komen, met aanduiding van de akten van bekwaamheid, die zij bezaten, het aantal dienstjaren, dat ingevolge artikel 26 der wet voor ieder hunner als diensttijd in aanmerking kwam, het tijdvak gedurende hetwelk zij in dat jaar aan de school werkzaam zijn geweest en bovendien voor de mannelijke onderwijzers, bedoeld in het eerste lid van artikel 48, sub 1°. litt. c der wet, het tijdvak gedurende hetwelk zij in dat jaar, hetzij gehuwd waren, hetzij als weduwnaar inwonende minderjarige kinderen hadden;

6°. van de som, die door het Rijk overeenkomstig artikel 48 der wet verschuldigd is voor elken onderwijzer, per school en per gemeente;

7°. van de som, die, blijkens de vastgestelde rekening der gemeente, door haar is uitgegeven voor het stichten, verbouwen en aankoopen van schoollokalen, het aandeel, dat in die kosten ten laste van anderen is gekomen of op andere wijze is gevonden, het zuiver bedrag, waarvan de Rijksvergoeding van 25 pct. verschuldigd is en het bedrag dier vergoeding;

8°. van het bedrag, waarop de waarde is bepaald van den grond, welke reeds eigendom der gemeente zijnde, gebruikt is geworden voor het stichten van schoollokalen, welke in den loop van het voorlaatste jaar voltooid zijn opgeleverd, zoomede van het bedrag der Rijksvergoeding in die waarde.

Scholen, waarvan de schoolgelden gemiddeld tachtig gulden of meer per leerling en per jaar opleveren, worden in die opgave alleen opgenomen met betrekking tot de kosten sub 7 en 8 vermeld.

Ten aanzien van gemeenten, wier rekening op bovengenoemd tijdstip nog niet is vastgesteld, geschiedt de opgaaf in het eerste lid van dit artikel bedoeld, telkens binnen veertien dagen na vaststelling der rekening.

Art. 6. Onze voornoemde Minister regelt het juiste cijfer van het bedrag, waarop elke gemeente over dat dienstjaar aanspraak heeft als uitkeering, nadat de opgaaf, bedoeld in artikel 5, bij hem zal zijn ontvangen.

Hij doet daarvan mededeeling aan de Algemeene Rekenkamer en aan Gedeputeerde Staten.

Het verschil tusschen het bedrag van de verschuldigde uitkeering en dat van het door de gemeente genotene, beiden tot eenzelfde dienstjaar betrekking hebbende, wordt, hetzij ten laste van een volgend dienstjaar aan de gemeente uitgekeerd, hetzij op het voorschot over een volgend dienstjaar verhaald, al naar gelang het genoemd verschil ten voordeele van de gemeente of van het Rijk is.

Art. 7. Jaarlijks onderzoekt Onze voornoemde Minister, voor zooveel betreft de in dit besluit bedoelde kosten, de verzamelstaten en bijlagen van eenige gemeente-rekeningen.

Hij zendt ze aan Gedeputeerde Staten terug met mededeeling van de opmerkingen, waartoe zijn onderzoek heeft geleid en wijzigt zoo noodig het bedrag der uitkeering.

Art. 8. De opgaven in de artikelen 1 en 5, de declaratiën in de artikelen 3 en 4 bedoeld, benevens de akte van taxatie in laatstgemeld artikel genoemd, worden opgemaakt in den vorm door Onzen Minister voorgeschreven.

Die opgaven worden voor de eerste maal ingezonden over het dienstjaar 1906.

Art. 9. Waar dit besluit niet uitdrukkelijk van *mannelijke* onderwijzers spreekt, worden met „onderwijzers" evenzeer onderwijzeressen bedoeld.

Het Koninklijk besluit van 30 November 1901 (*Staatsblad* n°. 231) vervalt, doch blijft voor de dienstjaren 1904 en 1905 van kracht met dien verstande evenwel, dat het verhaal van hetgeen de gemeente over die dienstjaren bij voorschot te veel mocht hebben genoten, zal plaats vinden op het voorschot, dat krachtens artikel 2 van Ons tegenwoordig besluit, zal worden toegekend.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift

zal worden gezonden aan Onzen Minister van Financiën, aan den Raad van State en aan de Algemeene Rekenkamer.

Stuttgart, den 13 den November 1905.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) P. Rink.

Uitgegeven den *acht en twintigsten* November 1905.
De Minister van Justitie,
(get.) E. E. van Raalte.

(N°. 303.) **BESLUIT** *van den* 13*den November* 1905 *ter uitvoering van artikel* 59 *der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van* 26 *Juni* 1905 (Staatsblad n°. 219).

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 26 September 1905, n°. 8416, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit;

Overwegende, dat door Ons de noodige voorschriften moeten worden gegeven tot uitvoering van artikel 59 der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219);

Den Raad van State gehoord, advies van 31 October 1905 n°. 24;

Gezien het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 8 November 1905, n°. 9681, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabililelt;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ingang van den dag, waarop in werking treedt de wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151), vast te stellen de navolgende bepalingen ter uitvoering van artikel 59 der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Koninklijk besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219).

§ 1. *Van de Rijksbijdrage voor de onderwijzers.*

Art. 1. Jaarlijks in de tweede helft der maand Januari zendt het bestuur der bijzondere lagere school, dat op de Rijksbijdrage, bedoeld bij het eerste lid van artikel 59 der wet tot regeling van het lager onderwijs, wenscht aanspraak te maken, aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener in wier ambtsgebied de school gelegen is, eene opgave:

1°. van de gemeente en de plaats in de gemeente waar de school is gevestigd;

2°. van de namen, voornamen en dagteekening van geboorte van het hoofd en de op den eersten dag dier maand aan de school verbonden onderwijzers, met uitzondering van die, bedoeld in het vierde lid van artikel 24 der wet, met vermelding van de akten van bekwaamheid die zij bezitten, het aantal dienstjaren, dat ingevolge artikel 26 der wet als diensttijd voor ieder hunner in aanmerking komt, voorts of zij aan andere scholen verbonden zijn, of zij verkeeren in een of meer der gevallen, bedoeld in het zesde lid van artikel 59 der wet, met inachtneming van het bepaalde bij artikel 7 der wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151) en tevens ten aanzien van de mannelijke onderwijzers tot bijstand van het hoofd, die den leeftijd van acht en twintig jaren hebben bereikt, of zij gehuwd zijn, of als weduwnaar inwonende minderjarige kinderen hebben;

3°. van het totaal aantal kinderen, dat op den vijftienden dag dier maand als werkelijk schoolgaand bekend stond, met vermelding van het aantal kinderen:

a. beneden,

b. boven de zes jaren.

Ingeval tijdelijke onderwijzers aan de school verbonden zijn, vermeldt deze opgave tevens het tijdvak, waarvoor ieder dier onderwijzers is aangesteld.

Bij opening der school in den loop van een jaar, zendt het bestuur aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener eene opgave:

1°. van de gemeente en de plaats in de gemeente waar de school is gevestigd;

2°. binnen tien dagen na die opening van de namen, voornamen en dagteekening van geboorte van het hoofd en de bij de opening aan de school verbonden onderwijzers, met uitzondering van die, bedoeld in het 4de lid van artikel 24 der wet, met vermelding van de akten van bekwaamheid die zij bezitten, het aantal dienstjaren, dat ingevolge artikel 26 der wet als diensttijd voor ieder hunner in aanmerking komt, voorts of zij aan andere scholen verbonden zijn, of zij verkeeren in een of meer der gevallen, bedoeld in het zesde lid van artikel 59 der wet, met inachtneming van het bepaalde bij artikel 7 der wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151) en tevens ten aanzien van de mannelijke onderwijzers tot bijstand van het hoofd, die den leeftijd van 28 jaren hebben bereikt, of zij gehuwd zijn, of als weduwnaar inwonende minderjarige kinderen hebben;

3°. binnen tien dagen na den laatsten dag der maand, volgende op die waarin de school is geopend, van het totaal aantal kinderen, dat op gemelden laatsten dag als werkelijk schoolgaande bekend stond, met vermelding van het aantal kinderen:

a. beneden,

b. boven de zes jaren.

Ingeval tijdelijke onderwijzers aan de school verbonden zijn, vermeldt de in het derde lid, sub 2°., van dit artikel bedoelde opgave tevens het tijdvak, waarvoor ieder dier onderwijzers is aangesteld.

Van elke in den loop van het jaar voorkomende vacature en van elke verandering in het onderwijzend personeel, in het 1ste en 3de lid sub 2°. bedoeld, doet het bestuur aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener mededeeling binnen tien dagen, nadat zij is ontstaan. Gelijke mededeeling geschiedt ten aanzien van den onderwijzer, die eene nieuwe akte van bekwaamheid verwerft of die, bij berekening zijner wedde, volgens artikel 26 der wet, aanspraak op verhooging van salaris zou verkrijgen, in verband met de toeneming zijner dienstjaren, alsmede van den onderwijzer, op wien in den loop van het jaar het zesde lid van artikel 59 der wet van toepassing wordt, of ten aanzien van wien het daar bepaalde in den loop des jaars ophoudt te gelden. Wordt eene school in den loop van het jaar verplaatst, dan geschiedt daarvan eveneens mededeeling.

Indien in den loop van het jaar een mannelijk onderwijzer tot bijstand van het hoofd, den leeftijd van 28 jaren bereikt hebbende, komt te verkeeren in een der gevallen, waarin aanspraak bestaat op eene tegemoetkoming in de huishuur, of wanneer zoodanig onderwijzer ophoudt in een dier gevallen te verkeeren, geschiedt daarvan eveneens binnen tien dagen, nadat het geval is ontstaan, opgave aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener.

De opgave in het 1ste lid van dit artikel bedoeld, wordt voor de eerste maal ingezonden in de tweede helft der maand Januari 1906.

Art. 2. De arrondissements-schoolopziener doet binnen tien dagen na ontvangst eener kennisgeving, als bedoeld bij het voorlaatste lid van artikel 59 der wet tot regeling van het lager onderwijs, daarvan mededeeling aan den districts-schoolopziener en aan den inspecteur van het lager onderwijs, tot wier ambtsgebied het arrondissement behoort, zoomede aan Onzen Minister, die met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs is belast.

Die mededeeling wordt zoodanig ingericht, dat blijke:

1°. de naam der instelling of vereeniging onder wier bestuur de school staat;

2°. de gemeente en de plaats in de gemeente waar de school staat;

3°. de dagteekening, waarop de vacature in het onderwijzend personeel is ontstaan, met aanduiding of die vacature geldt het hoofd der school, dan wel een der overige onderwijzers;

4°. de dagteekening waarop van het schoolbestuur de kennisgeving is ontvangen, dat niet is voldaan aan de voorwaarde, vervat in het 2de lid, sub *c*, van bovengenoemd wetsartikel.

Art. 3. Jaarlijks vóór den aanvang van het schooljaar zendt het bestuur

der bijzondere lagere school, dat op de Rijksbijdrage, in artikel 1 genoemd, wenscht aanspraak te maken, aan den arrondissements-schoolopziener het leerplan, zoomede den rooster van lesuren in tweevoud voor dat schooljaar, op welken laatsten tevens de feestdagen en vacantietijden zijn vermeld.

Wordt aan de school geen onderwijs gegeven in het vak vermeld onder *k* van artikel 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs, dan wordt op den rooster bovendien vermeld, waar elders de schoolgaande kinderen voldoend onderwijs in dat vak ontvangen. Is de school uitsluitend voor jongens bestemd, dan wordt ook hiervan op den rooster melding gemaakt.

Bij de opening der school in den loop van het schooljaar, geschiedt de inzending van het leerplan en van den rooster van lesuren in tweevoud aan den arrondissements-schoolopziener ten minste tien dagen vóór die opening.

De rooster van lesuren wordt in zoodanigen vorm ingezonden, dat hij tevens geschikt is, om opgeplakt in een der schoolvertrekken te worden opgehangen.

Art. 4. De arrondissements-schoolopziener zendt het leerplan, benevens een exemplaar van den rooster, wanneer deze laatste voldoet aan de eischen, gesteld in art. 59, 1ste lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs en art. 3 van dit besluit, binnen 10 dagen na ontvang terug aan het bestuur der school, na beide stukken voor „gezien" te hebben onderteekend, met vermelding van de dagteekening der onderteekening.

Het bestuur zendt een afschrift van den voor „gezien" geteekenden rooster aan den districts-schoolopziener, met mededeeling tevens van de dagteekening, waarop het leerplan door den arrondissements-schoolopziener voor „gezien" is geteekend.

Voldoet de rooster niet aan de in het eerste lid van dit artikel bedoelde eischen, dan zendt de arrondissements-schoolopziener hem binnen denzelfden tijd ter wijziging aan het bestuur der school terug.

Art. 5. De arrondissements-schoolopziener zendt, binnen tien dagen na afloop van elke maand, aan den districts-schoolopziener en aan den inspecteur van het lager onderwijs, tot wier ambtsgebied het arrondissement behoort, eene opgave van de bijzondere lagere scholen, wier leerplan en rooster van lesuren in die maand voor „gezien" geteekend zijn teruggezonden, met vermelding van de dagteekening dier onderteekening en van de vakken, waarin onderwijs wordt gegeven.

§ II. *Van de Rijksbijdrage ter tegemoetkoming in de kosten om te voorzien in de behoefte aan schoollokalen.*

Art. 6. Jaarlijks in de tweede helft der maand Januari zendt het bestuur der bijzondere lagere school, dat aanspraak wenscht te maken op de Rijksbijdrage, bedoeld in het vijfde lid onder A van artikel 59 der wet tot regeling van het lager onderwijs, eene mededeeling aan den districts-schoolopziener binnen wiens ambtsgebied de school is gelegen, dat de lokalen voldoen aan de regelen, door Ons omtrent den bouw en de inrichting vastgesteld. Behalve eene aanwijzing van de gemeente en plaats binnen de gemeente waar de school is gevestigd, bevat deze mededeeling eene opgaaf van het aantal der werkelijk schoolgaande kinderen, dat op den 15den dier maand in elk schoolvertrek was geplaatst.

Nadat de districts-schoolopziener zoo noodig een plaatselijk onderzoek heeft ingesteld, zendt hij vóór 1 Juli aan het bestuur der school, alsmede aan den inspecteur van het lager onderwijs, binnen wiens ambtsgebied de school is gelegen, eene verklaring, of de schoollokalen al dan niet geacht kunnen worden te voldoen aan de met betrekking tot den bouw en de inrichting der lokalen door Ons vastgestelde regelen.

Worden de schoollokalen door den districts-schoolopziener geacht niet te voldoen aan de regelen in het vorig lid bedoeld, dan worden de redenen daarvan in de verklaring uitgedrukt.

Indien daarna door het schoolbestuur het noodige wordt verricht, waardoor de lokalen alsnog aan die regelen komen te voldoen, doet dat bestuur, zoodra zulks is geschied, daarvan mededeeling aan den districts-schoolopziener.

Deze overtuigt zich alsdan ter plaatse, of inderdaad aan die regelen is vol-

daan. Hij geeft daarvan, binnen veertien dagen nadat de in het vorig lid bedoelde mededeeling hem heeft bereikt, eene verklaring af aan het bestuur der school en aan den inspecteur van het lager onderwijs.

Ingeval het bestuur der school zich bezwaard acht met de verklaring van den districts-schoolopziener, kan dat bestuur binnen tien dagen na hare dagteekening het oordeel inroepen van den inspecteur van het lager onderwijs, binnen wiens ambtsgebied de school gelegen is, die binnen twintig dagen, nadat zijn oordeel is gevraagd, na plaatselijk onderzoek, zijne beslissing mededeelt aan het bestuur en aan den districts-schoolopziener.

Indien de inspecteur van oordeel is, dat de schoollokalen niet aan de gestelde regelen voldoen, en door het bestuur vervolgens het noodige wordt verricht, waardoor de lokalen alsnog daaraan komen te voldoen, doet het bestuur, zoodra zulks is geschied, daarvan mededeeling aan den districts-schoolopziener, die, na zich ter plaatse te hebben overtuigd, of inderdaad aan die regelen is voldaan, binnen veertien dagen nadat de desbetreffende mededeeling hem heeft bereikt, daarvan eene verklaring afgeeft aan het bestuur der school en aan den inspecteur van het lager onderwijs.

De in het vijfde en zevende lid van dit artikel bedoelde verklaring vermeldt tevens het tijdstip sedert wanneer aan de gestelde regelen is voldaan.

Bij opening van eene school in den loop van een jaar zendt het bestuur de in het eerste lid van dit artikel bedoelde mededeeling aan den districtsschoolopziener, binnen tien dagen na den laatsten dag der maand volgende op die, waarin de school is geopend. De afgifte van de vereischte verklaring door den districts-schoolopziener geschiedt alsdan binnen 30 dagen na de ontvangst van bovenbedoelde mededeeling.

Indien voor schoollokalen, waarin vóór 1 Januari 1906 bijzonder lager onderwijs wordt gegeven, ontheffing is verleend van een of meer der met betrekking tot den bouw en de inrichting der schoollokalen door Ons gegeven regelen, wordt daarvan melding gemaakt in de mededeeling, bedoeld in het 1ste en 4de lid van dit artikel, alsmede in de verklaring, bedoeld in het 2de, 5de en 7de lid van dit artikel.

De mededeeling in het eerste lid van dit artikel bedoeld, wordt voor de eerste maal ingezonden in de tweede helft der maand Januari 1906.

§ III. *Van de Rijksbijdrage in de kosten van het herhalingsonderwijs.*

Art. 7. Binnen tien dagen na den aanvang van eenen cursus voor herhalingsonderwijs zendt het bestuur der bijzondere lagere school, dat aanspraak maakt op de Rijksbijdrage, bedoeld in artikel 59, vijfde lid, sub B, der wet tot regeling van het lager onderwijs, aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener, binnen wier ambtsgebied dat onderwijs gegeven wordt, eene opgave:

1°. van den naam der instelling of vereeniging onder wier bestuur de school staat;

2°. van de gemeente en de plaats in die gemeente waar, en van de vakken waarin herhalingsonderwijs wordt gegeven;

3°. van de namen en voornamen van de onderwijzers, met aanduiding van de vakken waarin en van de dagen en uren waarop door ieder hunner onderwijs wordt gegeven, zoomede van de akten van bekwaamheid die zij bezitten. Voor onderwijzers, die onderwijs geven in vakken waarvoor geen wettelijke akten van bekwaamheid verkrijgbaar zijn, wordt melding gemaakt van de machtiging tot toelating, bedoeld in artikel 49, sub 2°., der wet tot regeling van het lager onderwijs.

Van elke verandering in de lesuren, in de vakken van onderwijs of in het onderwijzend personeel, gedurende den cursus voorkomende, doet het bestuur der school binnen tien dagen, nadat die verandering eenen aanvang nam, mededeeling aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener, met gelijke aanduiding ten aanzien der nieuwe onderwijzers, omtrent hunne akten van bekwaamheid, of omtrent de machtiging tot hunne toelating, bedoeld in artikel 49, sub 2°., der wet tot regeling van het lager onderwijs, als hierboven sub 3°. is vermeld.

Binnen tien dagen na het tijdelijk staken of het eindigen van elken cursus geeft het bestuur der school daarvan kennis aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener.

Art. 8. De districts-schoolopziener houdt van de krachtens het vorige artikel ontvangen opgaven aanteekening in een daarvoor bestemd register.

Art. 9. Jaarlijks vóór of op den tienden dag der maand Januari zendt het bestuur der school aan den districts-schoolopziener, binnen wiens ambtsgebied het herhalingsonderwijs is gegeven, eene opgave in tweevoud:

1°. van den naam der instelling of vereeniging onder wier bestuur de school staat;

2°. van de gemeente en de plaats in die gemeente, waar dat onderwijs is gegeven;

3°. van het aantal onder dat bestuur staande lagere scholen, bezocht door leerlingen, die na afloop van hun schooltijd voor herhalingsonderwijs in aanmerking komen, gevestigd binnen dezelfde gemeente als de school, waarvoor de opgave strekt, en tot grondslag dienende voor de berekening van het maximum aantal lesuren, bedoeld in artikel 49 der wet tot regeling van het lager onderwijs;

4°. van de uren waarop door elk der verschillende onderwijzers in de onderscheidene vakken en in totaal in het afgeloopen kalenderjaar vanwege dat bestuur herhalingsonderwijs is gegeven.

De districts-schoolopziener onderzoekt die opgaven, voorziet haar, na accoordbevinding, van eene verklaring waaruit blijkt:

1°. of de opgave accoord is bevonden; en

2°. of voldaan is aan het bepaalde sub 1°. en 2°. van art. 49 der wet tot regeling van het lager onderwijs.

Hij zendt vóór of op den twintigsten dag der maand Januari één exemplaar van de van zijne verklaring voorziene opgave aan het bestuur der school.

De in het eerste lid van dit artikel bedoelde opgave wordt voor de eerste maal ingezonden in Januari 1907.

§ IV. *Algemeene Voorschriften.*

Art. 10. De districts-schoolopziener zendt jaarlijks in de maand Januari aan Onzen Minister, die met de uitvoering van de wet tot regeling van het lager onderwijs is, belast aan Gedeputeerde Staten in de provincie en aan den inspecteur van het lager onderwijs eene opgave van de bijzondere lagere scholen binnen zijn ambtsgebied, wier besturen in het voorafgaande jaar hebben voldaan aan de bij artikelen 1 en 8 van dit besluit gegeven voorschriften.

Die opgave wordt zoodanig ingericht, dat blijke:

1°. de naam der instelling of vereeniging, alsmede de gemeente en de plaats in de gemeente waar de bijzondere school is gevestigd;

2°. de vakken waarin onderwijs is gegeven en zoo daaronder niet behoort het vak vermeld onder *k* van artikel 2 der wet, waar elders de schoolgaande kinderen daarin voldoend onderwijs hebben ontvangen;

3°. of voldaan is aan het bepaalde bij artikel 59, eerste lid, sub 2°., 3°. en 4°., laatste zinsnede, der wet tot regeling van het lager onderwijs;

4°. het aantal kinderen, dat op den vijftienden dag der maand Januari van het voorafgaande jaar, en wanneer de school in den loop van dat jaar is geopend, het aantal dat op den laatsten dag der maand, volgende op die, waarin de opening plaats had, als werkelijk schoolgaande bekend stond, met vermelding van het aantal kinderen:

a. beneden,

b. boven de zes jaren;

5°. van de namen, voornamen en dagteekening van geboorte van het hoofd en van de onderwijzers, met uitzondering van die, bedoeld in het vierde lid van artikel 24 der wet tot regeling van het lager onderwijs, in het voorafgaande jaar aan de school verbonden geweest, met aanduiding van de akten van bekwaamheid die zij toen bezaten, het aantal dienstjaren, dat, ingevolge artikel 26 der wet, als diensttijd voor ieder hunner in aanmerking kwam, het tijdvak gedurende hetwelk zij in het voorafgaande jaar werkzaam zijn geweest,

of zij aan andere scholen verbonden waren, of zij verkeerden in een of meer der gevallen, bedoeld in het zesde lid van artikel 59 der wet, met inachtneming van het bepaalde bij artikel 7 der wet van 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151) en bovendien ten aanzien van de mannelijke onderwijzers tot bijstand van het hoofd, zoo zij vóór of in den loop van het voorafgaande jaar den leeftijd van 28 jaren hebben bereikt, het tijdvak gedurende hetwelk zij in dat jaar hetzij gehuwd waren, hetzij als weduwnaar inwonende minderjarige kinderen hadden;

6°. of de schoollokalen in het afgeloopen jaar, met inachtneming, waar noodig, van eene ontheffing, als bedoeld in het voorlaatste lid van artikel 6 van dit besluit, hebben voldaan aan de door Ons met betrekking tot de inrichting der schoollokalen, die het hier geldt, gestelde regelen, met vermelding, gedurende welk tijdvak;

7°. indien aan de school herhalingsonderwijs is gegeven:

a. het aantal der onder het bestuur der school in de gemeente gevestigde lagere scholen, dat naar het voorschrift van artikel 49 der wet tot regeling van het lager onderwijs tot grondslag strekt voor de berekening van het maximum aantal lesuren;

b. het aantal lesuren gedurende hetwelk herhalingsonderwijs is gegeven;

8°. of gebleken is, dat de school als winstgevend bedrijf gehouden wordt.

De opgave in dit artikel bedoeld, wordt voor de eerste maal ingezonden in de maand Januari 1907.

Art. 11. De door het bestuur, dat op Rijksbijdragen krachtens art. 59 der wet tot regeling van het lager onderwijs aanspraak maakt, aan Gedeputeerde Staten, overeenkomstig het zevende lid van dat wetsartikel, jaarlijks in de maand Januari in te zenden aanvrage, vergezeld van de in artikel 59, zevende lid, der wet bedoelde quitantiën en verklaring, moet in drievoud worden ingediend en behoort te vermelden:

1°. den naam der instelling of vereeniging, die rechtspersoonlijkheid bezit en onder wier bestuur de school staat, waarvoor de aanvrage geschiedt, alsmede de gemeente en de plaats in de gemeente waar de school is gevestigd.

Is de instelling of vereeniging krachtens de wet van 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 32) bij Koninklijk besluit of bij wet erkend, dan wordt, nevens de dagteekening en het nummer van dat besluit of de aanduiding van die wet, vermeld de dagteekening en het nummer der *Staatscourant*, waarin de goedgekeurde statuten dier instelling of vereeniging, of wijzigingen of veranderingen daarin, zijn openbaar gemaakt;

2°. de vakken waarin aan de school onderwijs is gegeven en indien daaronder niet behoort het vak vermeld onder *k* van artikel 2 der wet, waar elders de schoolgaande kinderen daarin voldoend onderwijs hebben ontvangen en voorts de verklaring, dat voldaan is aan het voorschrift van artikel 59, eerste lid, sub 2°., 3°. en 4°., laatste zinsnede;

3°. het totaal aantal kinderen, dat op den vijftienden Januari van het voorafgaande jaar en, wanneer de school in den loop van dat jaar is geopend, het aantal dat op den laatsten dag der maand, volgende op die waarin de opening plaats had, als werkelijk schoolgaande bekend stond, met vermelding van het aantal kinderen:

a. beneden,

b. boven de zes jaren;

4°. het bedrag van de opbrengst der schoolgelden, in zijn geheel, alsmede per leerling en per jaar;

5°. de namen en voornamen en dagteekening van geboorte van het hoofd en van de onderwijzers, met uitzondering van die, bedoeld in het vierde lid van artikel 24 der wet tot regeling van het lager onderwijs, in het voorafgaande jaar aan de school verbonden geweest, met aanduiding van akten van bekwaamheid die zij bezaten, het getal dienstjaren dat, ingevolge artikel 26 der wet, voor ieder hunner in aanmerking kwam, het tijdvak gedurende hetwelk zij in dat jaar aan de school werkzaam zijn geweest, of zij aan andere scholen verbonden waren, of zij verkeerden in een of meer der gevallen, bedoeld in het zesde lid van artikel 59 der wet, met inachtneming van het be-

paalde bij art. 7 der wet 3 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 151), en tevens ten aanzien van de mannelijke onderwijzers tot bijstand van het hoofd, zoo zij vóór of in den loop van het voorafgaande jaar den leeftijd van acht en twintig jaren hebben bereikt, het tijdvak gedurende hetwelk zij in dat jaar hetzij gehuwd waren, hetzij als weduwnaar inwonende minderjarige kinderen hadden, alsmede het bedrag, waarop het bestuur meent aanspraak te kunnen maken voor elken onderwijzer afzonderlijk en in totaal;

6°. het bedrag, waarop het bestuur meent aanspraak te kunnen maken als Rijksbijdrage ter tegemoetkoming in de kosten om te voorzien in de behoefte aan schoollokalen;

7°. het bedrag waarop het bestuur meent aanspraak te kunnen maken als Rijksbijdrage in de kosten van het in het afgeloopen jaar vanwege dat bestuur gegeven herhalingsonderwijs;

8°. het totaal bedrag der Rijksbijdragen, en

9°. eene verklaring van het bestuur, dat de school niet wordt gehouden als winstgevend bedrijf.

De aanvrage om Rijksbijdragen, in dit artikel bedoeld, wordt voor de eerste maal ingezonden in de maand Januari 1907.

Art. 12. Alvorens te beslissen of de school voldoet aan de bij de wet gestelde eischen en voorwaarden en aan de door Ons met betrekking tot lokalen gegeven regelen, onderwerpen Gedeputeerde Staten de ingediende aanvrage aan een nauwkeurig onderzoek, treden, voor zooveel noodig, in overleg met het betrokken schooltoezicht en winnen bij het bestuur, dat op Rijksbijdrage aanspraak maakt, al de inlichtingen in, die zij met betrekking tot de punten *a—d* van het tweede lid van artikel 59 vermeld, noodig oordeelen.

Wanneer de door Gedeputeerde Staten genomen beslissing op andere gegevens berust, dan die reeds verstrekt zijn door den betrokken districts-schoolopziener, ingevolge artikel 10 van dit besluit, worden deze medegedeeld aan Onzen Minister, die met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs is belast, alsmede aan den Inspecteur van het lager onderwijs, bij de kennisgeving van het besluit, bedoeld in artikel 59, achtste lid.

Art. 13. Nadat de termijn van dertig vrije dagen, bij artikel 59 gesteld, is verstreken, zonder dat van de beslissing van Gedeputeerde Staten op de aanvrage van het bestuur om Rijksbijdragen krachtens evengemeld wetsartikel bij Ons in beroep is gekomen, wordt door Onzen Minister, met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs belast, de uitkeering bepaald van de som, waarop het bestuur volgens die beslissing aanspraak heeft.

Hetzelfde heeft plaats, bijaldien de beslissing van Gedeputeerde Staten door Ons in beroep wordt gehandhaafd, of bij Ons in beroep genomen besluit Rijksbijdragen aan eene bijzondere lagere school worden toegekend.

Art. 14. De opgaven en aanvrage in dit besluit vermeld, worden opgemaakt in den vorm, door Onzen voornoemden Minister te bepalen.

Art. 15. Waar dit besluit niet uitdrukkelijk van *mannelijke* onderwijzers spreekt, worden met „onderwijzers" evenzeer onderwijzeressen bedoeld.

Art. 16. Het Koninklijk besluit van 21 December 1901 (*Staatsblad* n°. 273) vervalt, doch blijft voor het dienstjaar 1905 van kracht.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State en aan de Algemeene Rekenkamer.

Stuttgart, den 13den November 1905.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) P. Rink.

Uitgegeven den *acht en twintigsten* November 1905.

De Minister van Justitie,
(get.) E. E. van Raalte.

(N°. 314.) **BESLUIT** *van den 5den December 1905, tot het stellen van nadere regelen in zake de pensionneering van onderwijzers, verbonden aan bijzondere lagere scholen en aan bijzondere kweekscholen en van hunne weduwen en weezen.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Financiën van 28 September 1905, n°. 8467, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit en van 4 October 1905, n°. 48, afdeeling Pensioenen;

Gelet op artikel 75 der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Ons besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219);

Den Raad van State gehoord, advies van 21 November 1905, n°. 20;

Gelet op het nader rapport van Onze voornoemde Ministers van 27 November 1905, n°. 10137, afdeeling Algemeene Zaken en Comptabiliteit en van 2 December 1905, n°. 28, afdeeling Pensioenen;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met ingang van den dag, waarop in werking treden de wetten van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 152) en 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 158), vast te stellen de volgende regelen ter uitvoering van de wettelijke bepalingen betreffende de pensionneering van onderwijzers, verbonden aan bijzondere lagere scholen en aan bijzondere kweekscholen tot opleiding van onderwijzers en van hunne weduwen en weezen.

Art. 1. Bij de in artikel 65 der wet tot regeling van het lager onderwijs bedoelde opgaaf wordt, voor zoover betreft bijzondere lagere scholen, gevoegd een afschrift of uittreksel van het op het tijdstip der inzending geldende leerplan, ten blijke, dat aan de eischen bij artikel 60, in verband met artikel 59, eerste lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs gesteld, is voldaan.

Ten aanzien van de onderwijzers, verbonden aan bijzondere lagere scholen of aan bijzondere kweekscholen, wier belooning niet uitsluitend bestaat in eene jaarwedde of vaste geldelijke toelage — het genot van vrije woning of inwoning uitgezonderd — vermeldt de in het eerste lid van dit artikel bedoelde opgaaf, behalve de bij de wet en hier gevorderde gegevens, de volgende bijzonderheden:

1°. den rang welke door ieder der onderwijzers op 1 Januari van het loopende jaar in de school werd bekleed, alsmede, voor ieder der niet aan het hoofd van de school staande onderwijzers, of hij de akte van hoofdonderwijzer bezat, dan wel in de vrijstelling viel, bedoeld in artikel 7, laatste lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs;

2°. het aantal uren gedurende hetwelk ieder der niet aan het hoofd van de school staande onderwijzers aldaar per week onderwijs pleegt te geven, en voorts ten aanzien van de bijzondere lagere scholen, het aantal leerlingen, dat op 15 Januari van het loopende jaar als aldaar werkelijk schoolgaande bekend stond.

Wanneer in de opgaaf onderwijzers begrepen zijn, die, ingevolge het slot van artikel 2 of het eerste lid van artikel 3 der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905, voor de toepassing van laatstgenoemde wet niet als zoodanig worden aangemerkt, geschiedt daarvan tegelijkertijd mededeeling. Ten aanzien van de aan het slot van genoemd artikel 2 bedoelde onderwijzers, wordt daarbij gevoegd een afschrift van de verklaring, vereischt volgens den algemeenen maatregel van bestuur, bedoeld in het laatste lid van dat wetsartikel.

Art. 2. Wanneer in de opgaven, bedoeld in artikel 1 van dit besluit, niet meer voorkomen namen van onderwijzers, die ten vorigen jare daarin waren vermeld, worden ten aanzien van iederen zoodanigen onderwijzer de redenen hiervan medegedeeld. In geval de onderwijzer is overgegaan naar een andere school, wordt die school steeds zooveel mogelijk opgegeven. Wanneer de onderwijzer is komen te staan aan het hoofd van een voor eigen-rekening beheerde school of kweekschool, wordt daarvan tevens melding gemaakt.

Art. 3. De opgaven, bedoeld in artikel 1 van dit besluit, worden telken

jare door den districts-schoolopziener binnen wiens ambtsgebied de school gevestigd is, onderzocht en zoo noodig aan het bestuur of den houder der school ter verbetering of ter aanvulling teruggezonden.

De opgaven worden vóór 1 Maart doorgezonden aan Onzen met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs belasten Minister.

Art. 4. Ingeval een onderwijzer wordt ontslagen om een der redenen, bedoeld in artikel 62, sub 4°., der wet tot regeling van het lager onderwijs, wordt daarvan melding gemaakt in de akte van ontslag.

Een afschrift van die akte wordt binnen tien dagen na het ontslag gezonden aan Onzen met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs belasten Minister.

Art. 5. De storting in 's Rijks kas van bijdragen voor pensioen geschiedt bij een der Rijksbetaalmeesters.

De geviseerde quitantiën van storting worden binnen tien dagen, nadat de storting heeft plaats gehad, gezonden aan Onzen met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs belasten Minister.

Art. 6. Onderwijzers, die hunne vroegere diensten bewezen aan bijzondere lagere scholen of aan bijzondere kweekscholen willen inkoopen op den voet van het bepaalde in artikel 72 der wet tot regeling van het lager onderwijs, wenden zich daartoe, onder bereidverklaring tot betaling van de verschuldigde bijdragen, vóór het verstrijken van den in het eerste of het negende lid van genoemd artikel gestelden termijn, schriftelijk tot Onzen met de uitvoering dier wet belasten Minister, die hun de verder vereischte inlichtingen verschaft.

Art. 7. Door Onzen met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs belasten Minister wordt aan den Pensioenraad voor burgerlijke ambtenaren opgaaf gedaan:

a. telken jare vóór 1 Mei, van de door hem in dat jaar vastgestelde, gewijzigde of opgeheven pensioensgrondslagen met vermelding van den naam, de voornamen en de dagteekening van geboorte van ieder der belanghebbende onderwijzers, alsmede van de school, waaraan hij op 1 Januari van het jaar werkzaam was;

b. telken jare, in de maanden Juni en December, van de verrekende ingehouden of gestorte bijdragen, zoowel van die voor eigen pensioen verschuldigd, als van die ten behoeve van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren;

c. binnen één maand, nadat hij daarvan kennis bekomt, wanneer een onderwijzer komt te verkeeren in een der gevallen, vermeld in artikel 61, derde lid, onder *a* tot en met *d*, of in artikel 62, sub 1°., 3°. of 4°. der wet tot regeling van het lager onderwijs;

d. tot 1 April 1908, elke drie maanden, van de namen, de voornamen en de dagteekening van geboorte der onderwijzers, die zich hebben verbonden tot inkoop hunner vroegere diensten, op den voet van artikel 72, eerste lid, der wet tot regeling van het lager onderwijs, met vermelding van de school of scholen waaraan zij vóór 1 Januari 1906 werkzaam waren, van den rang dien zij in die scholen bekleedden en met mededeeling of zij de verschuldigde bijdrage in eens of wel in tien jaarlijksche termijnen zullen voldoen en van het aantal jaren, dat voor de berekening van die bijdrage en van het pensioen is vastgesteld;

e. binnen drie maanden nadat eene verbintenis, als bedoeld in het 9de lid van artikel 72 der wet tot regeling van het lager onderwijs is aangegaan, van gelijke bijzonderheden als sub *d* van dit artikel genoemd;

f. binnen één maand, van de storting of inhouding der wegens inkoop van vroegere diensten verschuldigde bijdragen.

Art. 8. Gelijke opgaaf als bedoeld sub *a*, *b* en *c* van artikel 7 van dit besluit, wordt gedaan aan den Directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren, met dien verstande, dat mededeeling van de verrekening, inhouding of storting van de bijdrage voor eigen pensioen achterwege blijft.

Art 9. De opgaven, bedoeld in artikel 65 der wet tot regeling van het

lager onderwijs en in dit besluit, worden opgemaakt in den vorm, vastgesteld door Onzen met de uitvoering van evengenoemde wet belasten Minister.

Art. 10. Waar in dit besluit wordt gesproken van onderwijzers, zijn daaronder ook onderwijzeressen begrepen.

Art. 11. De pensioenen, krachtens artikel 60 der wet tot regeling van het lager onderwijs te verleenen, worden gebracht op de begrootingen voor het Departement van Binnenlandsche Zaken, bij het Departement van Financiën ingeschreven in het Grootboek der pensioenen voor de onderwijzers en door de zorg van laatstgenoemd Departement op dezelfde wijze als de overige pensioenen, ten laste van den Staat uitbetaald.

Onze Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Financiën zijn belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, aan den Pensioenraad voor burgerlijke ambtenaren en aan den Directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Het Loo, den 5den December 1905.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) P. Rink.
De Minister van Financiën,
(get.) De Meester.

Uitgegeven den *veertienden* December 1905.
De Minister van Justitie,
(get.) E. E. van Raalte.

(N°. 37.) **BESLUIT** *van den 21sten Februari 1906, houdende bepalingen omtrent de pensioenen van onderwijzers bij de openbare lagere scholen en omtrent die van hunne weduwen en weezen.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onze Ministers van Financiën van 3 Januari 1906 n°. 62, Pensioenen en van Binnenlandsche Zaken van 3 Januari 1906 n°. 10099, Afd. Onderwijs;

Overwegende dat met het oog op het in werking treden op 1 Januari 1906 van de wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 152) tot wijziging en aanvulling der wet tot regeling van het lager onderwijs en der burgerlijke pensioenwet en van de wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 153) tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van onderwijzers en wijziging en aanvulling der wet tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren, de bij het Koninklijk besluit van 8 Februari 1881 (*Staatsblad* n°. 26) vastgestelde en bij Ons besluit van 29 Januari 1902 (*Staatsblad* n°. 10) gewijzigde bepalingen nopens de bijdragen voor pensioen en de pensioenen van onderwijzers en onderwijzeressen bij openbare lagere scholen door andere bepalingen behooren te worden vervangen;

Gezien de wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Ons besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219); alsook genoemde wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 153);

Den Raad van State gehoord (advies van 23 Januari 1906 n°. 38);

Gelet op het nader rapport van Onze voornoemde Ministers van 17 Februari 1906, n°. 68, Pensioenen, en van 19 Februari 1906 n°. 1955[1] (Afd. Onderwijs);

Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen:

Art. 1. De bedragen, die ingevolge artikel 43 der wet tot regeling van het lager onderwijs en artikel 21 der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 tot grondslag moeten strekken voor het bepalen van de bijdragen der onderwijzers bij openbare lagere scholen, zoo voor eigen als voor weduwen- en weezenpensioen, worden door Gedeputeerde Staten aan de gemeentebesturen en door deze aan de belanghebbenden medegedeeld.

Art. 2. Vóór den zestienden van elke maand zenden Gedeputeerde Staten van elke provincie aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken eene lijst

in triplo, waarop worden aangegeven de veranderingen, welke gedurende de laatst verstreken maand ten aanzien van het personeel der onderwijzers bij de openbare lagere scholen in de provincie, alsook in de bedragen der pensioensgrondslagen van dat personeel hebben plaats gehad.

Deze lijst wordt ingericht volgens het bij dit besluit gevoegde model A.

Art. 3. De bijdragen voor eigen en die voor weduwen- en weezenpensioen worden door de gemeentebesturen op de jaarwedden der belanghebbenden — bij de uitbetaling van elken termijn voor een evenredig deel — ingehouden.

Art. 4. Wanneer in geval van vermindering van wedde de belanghebbende de schriftelijke aangifte doet, bedoeld in het derde lid van artikel 43 der wet tot regeling van het lager onderwijs, wordt hetgeen over het tijdvak tusschen het tijdstip der traktementsverlaging en dat van het doen der aangifte aan pensioensbijdragen meer mocht zijn ingehouden dan naar den lageren pensioensgrondslag over dat tijdvak verschuldigd is, bij de eerstvolgende uitbetaling van traktement verrekend.

Art. 5. Bij benoeming tot onderwijzer van een gewezen burgerlijk ambtenaar of van een gewezen onderwijzer bij het openbaar of het bijzonder onderwijs, die zonder pensioen of wachtgeld zijne vroegere betrekking heeft verlaten, verschaft het betrokken gemeentebestuur, door van den benoemde overlegging te vragen van eene door den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren afgegeven verklaring, dat de storting bedoeld in artikel 10, vierde lid, sub *a* der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 en in artikel 12, eerste lid, sub *a* der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905, heeft plaats gehad, zich zekerheid, of de belanghebbende gebruik heeft gemaakt van de bij genoemde wetsbepalingen verleende bevoegdheid.

Art. 6. Bij benoeming tot onderwijzer van iemand, die voor zijne na te laten betrekkingen aanspraak heeft op eenig ander pensioen uit de inkomsten van den Staat of uit die van zijne koloniën en bezittingen in andere werelddeelen, als bedoeld in artikel 4 der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905, wordt door het betrokken gemeentebestuur omtrent het bedrag van dat weduwen- en weezenpensioen inlichting gevraagd, zoo het een pensioen uit de koloniale inkomsten betreft aan het Departement van Koloniën, zoo het betreft een pensioen uit de Staatsinkomsten ingevolge eene militaire pensioenregeling, aan het Departement van Oorlog of aan dat van Marine en zoo het een ander pensioen uit de Staatsinkomsten betreft aan het Departement van Financiën.

Door de Departementen van Oorlog en van Marine wordt het advies ingewonnen van den Militairen Pensioenraad, door het Departement van Financiën dat van den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren.

Art. 7. De gemeentebesturen verschaffen zich zekerheid of onderwijzers die, ongehuwd zijnde en geen kinderen beneden den leeftijd van achttien jaren hebbende, het zestigste levensjaar en onderwijzeressen, die, geen kinderen beneden den leeftijd van achttien jaren hebbende, het veertigste levensjaar ingetreden zijn, hebben voldaan aan de krachtens artikel 21, zevende lid, der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 op hen rustende verplichting.

Hiertoe vorderen die besturen van de belanghebbenden overlegging van eene desbetreffende verklaring van den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Art. 8. Wanneer eene onderwijzeres, die verkeert in één der gevallen genoemd in artikel 3, eerste lid der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905, de in het tweede lid van dat artikel bedoelde verklaring inlevert, geeft de directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren hiervan terstond kennis aan het bestuur der gemeente, waar de belanghebbende bij het openbaar onderwijs werkzaam is.

Het bedrag, dat vóór het inkomen van bedoelde kennisgeving bij het gemeentebestuur, op de wedde der belanghebbende niet of niet meer voor weezenpensioen mocht zijn ingehouden, wordt op den eerstvolgenden termijn van haar salaris boven de gewone inhouding gekort.

Art. 9. Wanneer een onderwijzer, die in het jaar zijner aanstelling werk-

zaam was bij het bijzonder onderwijs, de ingevolge artikel 69 der wet tot regeling van het lager onderwijs door hem over dat jaar verschuldigde bijdrage voor eigen pensioen niet, of niet in haar geheel vóór 1 December van bedoeld jaar in 's Rijks kas heeft gestort, wordt door het Departement van Binnenlandsche Zaken aan het bestuur der gemeente waar de belanghebbende aan het openbaar onderwijs is verbonden, zoo spoedig mogelijk opgave gedaan van het door dezen uit genoemden hoofde nog verschuldigde bedrag en wordt dit op de twee eerstvolgende termijnen van diens traktement, beide malen voor de helft, ingehouden.

Art. 10. Wanneer een onderwijzer, die in het jaar zijner aanstelling werkzaam was bij het bijzonder onderwijs, de ingevolge artikel 21, vijfde lid, der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905, juncto artikel 69, tweede lid der wet tot regeling van het lager onderwijs, door hem over dat jaar verschuldigde bijdrage voor weduwen- en weezenpensioen in haar geheel of voor een deel vóór 1 December van gemeld jaar in 's Rijks kas heeft gestort, wordt door het Departement van Binnenlandsche Zaken aan het bestuur der gemeente waar de belanghebbende aan het openbaar onderwijs is verbonden, zoo spoedig mogelijk opgegeven, welk deel der gestorte som de geheele of gedeeltelijke bijdrage is over het gedeelte van bovenbedoeld jaar, gedurende hetwelk de belanghebbende werkzaam is of was bij het openbaar onderwijs. Dit bedrag komt in mindering van de korting, die ingevolge artikel 21, vierde lid, der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 op zijn traktement wordt toegepast.

Art. 11. Door ieder gemeentebestuur wordt na afloop van elk kwartaal het gezamenlijk bedrag der in dat kwartaal ingehouden bijdragen aangewezen op de begrootingsposten uit welke de jaarwedden der betrokken onderwijzers zijn gekweten en vervolgens bij een betaalmeester gestort.

De bijdragen voor eigen pensioen, verschuldigd door onderwijzers, wien verlof is verleend met stilstand van wedde, alsook de bijdragen voor eigen en die voor weduwen- en weezenpensioen, verschuldigd door onderwijzers die wegens de aanvaarding van het lidmaatschap van één der beide Kamers van de Staten-Generaal met stilstand van wedde tijdelijk van de waarneming hunner betrekking zijn ontheven, worden mede kwartaalsgewijze door de betrokken gemeentebesturen op de begrootingsposten, waaruit die onderwijzers laatstelijk traktement hebben genoten aangewezen en bij een betaalmeester gestort.

Elk gemeentebestuur geeft den betaalmeester schriftelijk op de som die in het na afloop van elk kwartaal gestorte bedrag is begrepen aan bijdragen voor weduwen- en weezenpensioen.

De betaalmeester doet gelijke opgave zoo spoedig mogelijk toekomen aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Art. 12. Door het Departement van Financiën worden voor de door de gemeentebesturen bij de betaalmeesters gestorte bijdragen voor weduwen- en weezenpensioen assignatiën opgemaakt ten name van de Afdeeling Generale Thesaurie bij het Departement van Financiën en ten voordeele van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

De assignatiën worden ter verdere behandeling gezonden aan den betaalmeester voor de verrekeningen bij genoemd Departement.

Art. 13. In de maand Januari van elk jaar zenden de gemeentebesturen aan Gedeputeerde Staten de quitantiën voor de in het laatst verstreken jaar, ingevolge artikel 11 gedane stortingen benevens eene gespecificeerde aanwijzing van de in die quitantiën begrepen bijdragen, gesplitst in die voor eigen en in die voor weduwen- en weezenpensioen.

Art. 14. In de maand Februari van elk jaar zenden Gedeputeerde Staten aan het Departement van Financiën de in het vorig artikel bedoelde quitantiën benevens twee lijsten, elk in duplo, waarvan de eene vermeldt het bedrag, dat door ieder belanghebbende in het laatst verstreken jaar voor eigen, en dat hetwelk door hem in dat jaar voor weduwen- en weezenpensioen is bijgedragen, en waarvan de andere eene opgave behelst van de quitantiën, die tot verantwoording dier bijdragen worden overgelegd.

Deze lijsten worden ingericht volgens de bij dit besluit gevoegde modellen B en C.

Art. 15. De contrôle op de inhouding van de bijdragen voor weduwen- en weezenpensioen wordt uitgeoefend door den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

De wijze van uitoefening wordt door Onzen Minister van Financiën in overleg met commissarissen van genoemd fonds geregeld.

Art. 16. Voor de uitoefening door den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren van de contrôle op de inhouding van de bijdragen voor eigen pensioen en voor de uitoefening van de in het vorig artikel bedoelde contrôle worden zoowel aan genoemden raad, als aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren, gezonden:

a. door het Departement van Binnenlandsche Zaken een exemplaar van elk der lijsten opgemaakt volgens model A;

b. door het Departement van Financiën een exemplaar van elk der lijsten opgemaakt volgens model B, vergezeld van de schriftelijke verklaring, dat het gezamenlijk bedrag der op die lijsten vermelde bijdragen in 's Rijks kas is gestort.

Bovendien wordt, wanneer ten aanzien van een onderwijzer, die in het jaar zijner aanstelling verbonden was aan het bijzonder onderwijs, zich het geval voordoet bedoeld in artikel 9, hiervan door het Departement van Binnenlandsche Zaken mededeeling gedaan aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren met vermelding van het bedrag dat de belanghebbende krachtens artikel 69 der wet tot regeling van het lager onderwijs alsnog over het jaar, waarin hij naar het openbaar onderwijs is overgegaan, voor eigen pensioen verschuldigd is.

Voorts wordt in het in artikel 10 genoemde geval de daar bedoelde opgave door het Departement van Binnenlandsche Zaken mede verstrekt aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Art. 17. De inhouding van de bijdragen voor weduwen- en weezenpensioen op de pensioenen van gewezen onderwijzers geschiedt door het Departement van Financiën, die op aan gewezen onderwijzers verleende wachtgelden door het Departement van Binnenlandsche Zaken.

De directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren geeft, wanneer op grond van artikel 12, derde lid, of van artikel 21, zesde lid der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 op een pensioen of wachtgeld de bedoelde korting niet of niet meer is toe te passen, hiervan — in het laatste geval onder mededeeling van welk tijdstip af de bijdrage niet meer verschuldigd is — kennis aan het Departement van Financiën zoo het een pensioen, of aan het Departement van Binnenlandsche Zaken zoo het een wachtgeld betreft.

Art. 18. Door de Departementen van Binnenlandsche Zaken en van Financiën worden voor de gedane inhoudingen voor weduwen- en weezenpensioen assignatiën opgemaakt ten name van de afdeeling Generale Thesaurie bij laatstgenoemd Departement en ten voordeele van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Deze assignatiën worden met daarbij te voegen kortinglijsten ter verdere behandeling toegezonden aan den betaalmeester voor de verrekeningen bij het Departement van Financiën.

Art. 19. Onze besluiten, waarbij aan gewezen onderwijzers pensioen of wachtgeld wordt toegekend ten laste van den Staat, of waarbij aan gewezen onderwijzers toegekende wachtgelden worden geschorst, verminderd of ingetrokken, worden in afschrift toegezonden aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren en aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgelijke ambtenaren.

Ook wordt, wanneer aan gewezen onderwijzers verleende wachtgelden, op grond van het bepaalde in artikel 41, vijfde lid sub *b* der wet tot regeling van het lager onderwijs komen te vervallen, hiervan door het Departement van Binnenlandsche Zaken aan genoemden raad en aan genoemden directeur mededeeling gedaan.

Art. 20. De krachtens artikel 39 der wet tot regeling van het lager onder-

wijs door Ons te verleenen pensioenen worden gebracht op de begrooting van het Departement van Binnenlandsche Zaken, bij het Departement van Financiën in het grootboek der pensioenen voor de onderwijzers ingeschreven en door de zorg van laatstgenoemd Departement, op dezelfde wijze als de overige ten laste van den Staat verleende pensioenen uitbetaald.

Art. 21. Waar in dit besluit en op de in artikel 2 bedoelde lijst gesproken wordt van onderwijzers zijn, voorzoover het tegendeel niet blijkt, daaronder begrepen onderwijzeressen.

Overgangsbepalingen.

Art. 22. Van de op 1 Januari 1906 in dienst of in het genot van wachtgeld zijnde onderwijzers of gewezen onderwijzers, die binnen den daarvoor gestelden termijn de kennisgeving doen, bedoeld in artikel IV, § 3 der wet van 5 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 152), worden de namen, benevens de betrekkingen en standplaatsen, of, voor de op wachtgeld gestelden, de laatstelijk bekleede betrekkingen en laatste standplaatsen, door het Departement van Binnenlandsche Zaken zoo spoedig mogelijk medegedeeld aan het Departement van Financiën, met vermelding ten aanzien van ieder dier belanghebbenden, van de som der wegens de in genoemde wetsbepaling bedoelde diensten genoten belooningen, alsook van de tijdstippen binnen welke de over die som verschuldigde bijdrage bij een betaalmeester moet worden gestort.

Heeft de storting plaats binnen den door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken gestelden termijn, dan geeft het Departement van Financiën den naam, de betrekking of laatstelijk bekleede betrekking en de standplaats of laatste standplaats van den belanghebbende benevens de som der door hem genoten belooningen, als in het eerste lid bedoeld, op aan den Pensioenraad voor de burgerlijke ambtenaren, onder mededeeling, dat de verschuldigde bijdrage is voldaan.

Wordt de bijdrage slechts voor een deel binnen den door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken gestelden termijn gestort, dan wordt het gestorte bedrag aan den belanghebbende teruggegeven.

Art. 23. De namen en de betrekkingen der op 1 Januari 1906 in dienst zijnde onderwijzers, door wie binnen den daarvoor gestelden termijn de verklaring wordt afgelegd, bedoeld in artikel 23 der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 worden door het Departement van Binnenlandsche Zaken door tusschenkomst van Gedeputeerde Staten zoo spoedig mogelijk medegedeeld aan de besturen der gemeenten, waar die onderwijzers werkzaam zijn, alsook onder vermelding van de standplaatsen der belanghebbenden, aan den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Art. 24. De gemeentebesturen vergewissen zich of onder de onderwijzers, die op 1 Januari 1906 in dienst zijn, er zich bevinden die, vroeger burgerlijk ambtenaar geweest en zonder pensioen of wachtgeld als zoodanig ontslagen zijnde, gebruik hebben gemaakt van de bij artikel 10, vierde lid, sub *a* der Weduwenwet voor de ambtenaren 1890 verleende bevoegdheid. Hiertoe vragen die besturen van de belanghebbenden overlegging van eene door den directeur van het Weduwen- en Weezenfonds afgegeven verklaring, dat de in genoemde wetsbepaling bedoelde storting heeft plaats gehad.

Art. 25. De in Februari 1906 door Gedeputeerde Staten aan het Departement van Financiën te zenden lijsten van de pensioensbijdragen over 1905 en van de daarvoor afgegeven quitantiën worden nog opgemaakt volgens de modellen B en C, vastgesteld bij het Koninklijk besluit van 8 Februari 1881 (*Staatsblad* n°. 26).

Art. 26. Elk der vóór 16 Maart 1906 door Gedeputeerde Staten aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te zenden lijsten van de veranderingen in het onderwijzerspersoneel in de maanden Januari en Februari 1906 gaat vergezeld van eene andere lijst, die eene vólledige opgave behelst van de namen, geboortedatums, betrekkingen, standplaatsen, en pensioensgrondslagen der op 1 Januari 1906 in de betrokken provincie in dienst zijnde onderwijzers en waarop tevens is vermeld wie van die onderwijzers verlof genieten met stilstand van wedde, gepensionneerd zijn ingevolge de Burgerlijke Pensioenwet,

voor hunne na te laten betrekkingen aanspraak hebben op een ander weduwen- en weezenpensioen uit de koloniale of uit de Staatsinkomsten, als bedoeld in artikel 4 der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905 — waarbij ook het bedrag van dat pensioen is op te geven — of als onderwijzers verkeeren in één der in artikel 3 eerste lid van laatstgemelde wet genoemde gevallen.

Voorts is op die lijst te vermelden welke onderwijzers op 1 Januari 1906 met stilstand van wedde tijdelijk zijn ontheven van de waarneming hunner betrekking wegens het bekleeden van het lidmaatschap van een der beide Kamers van de Staten-Generaal.

De laatstbedoelde lijst wordt door het Departement van Binnenlandsche Zaken gezonden aan den Directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren.

Omtrent de bedragen van andere weduwen- en weezenpensioenen als bedoeld in het eerste lid, worden door de gemeentebesturen zoo spoedig mogelijk de vereischte inlichtingen ingewonnen op de wijze voorgeschreven in artikel 6.

Slotbepalingen.

Art. 27. Behoudens het bepaalde in artikel 25 worden het Koninklijk besluit van 8 Februari 1881 (*Staatsblad* n°. 26) en Ons besluit van 29 Januari 1902 (*Staatsblad* n°. 10) ingetrokken.

Art. 28. Dit besluit treedt in werking met den tweeden dag na dien der afkondiging.

Onze voornoemde Ministers zijn ieder voor zooveel hem aangaat belast met de uitvoering van dit Besluit, hetwelk gelijktijdig in het Staatsblad en de Staatscourant zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, aan den Pensioenraad voor Burgerlijke Ambtenaren en aan den Directeur van het Weduwen- en Weezenfonds voor Burgerlijke Ambtenaren.

's Gravenhage, den 21sten Februari 1906.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Financiën:
(get.) De Meester.
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) P. Rink.

Uitgegeven den *zeven en twintigsten* Februari 1906.
De Minister van Justitie,
(get.) E. E. van Raalte.

Model A. PROVINCIE . . . .

LIJST der veranderingen die gedurende de maand . . . . 19 . . ten aanzien van het personeel der onderwijzers en onderwijzeressen bij de openbare lagere scholen in bovenvermelde provincie — met uitzondering van dat bedoeld in art. 45 der Wet op het lager onderwijs — alsook in de bedragen der pensioensgrondslagen van dat personeel hebben plaats gehad.

Geslachts- en voornamen. (Voluit geschreven.	Vroegere toestand.			Nieuwe toestand.							Aanmerkingen.
								Inkomsten.			
	Betrekking.	Standplaats.	Grondslag voor de bijdragen.	Oorzaak der verandering.	Tijdstip van ingang met vermelding van den datum van het betrokken raadsbesluit.	Betrekking.	Standplaats.	Jaarwedde.	Genot van vrije woning, vergoeding voor of tegemoetkoming in de huishuur.	Pensioensgrondslag.	

NOTA.

Op deze lijst zijn *eerst* te vermelden de aanstellingen van hen die nog niet in de betrokken provincie als onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs werkzaam waren en *daarna* de veranderingen in den toestand van de reeds in die provincie in functie zijnde onderwijzers.

De kolommen onder het hoofd „Vroegere toestand" moeten worden ingevuld voor alle titularissen behalve voor hen, die nog geen betrekking bij het openbaar lager onderwijs bekleedden of die tot dusver alleen onderwijs gaven in één of meer der in artikel 45 der Wet op het lager onderwijs genoemde vakken. (*Zie het vervolg van deze nota op pag.* 602).

Deugdelijk verklaard door Ons Gedeputeerde Staten der provincie . . . .

Te . . . . den . . . .

Behoort bij Koninklijk besluit van den 21sten Februari 1906 (*Staatsblad* nº. 37).

Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) P. Rink.

De oorzaken van verandering worden aangeduid als volgt:
a. nieuwe aanstelling;
b. overplaatsing van hoofden van scholen (alleen voor hen, die naar eene andere school in dezelfde gemeente worden overgeplaatst);
c. wederopvatting van den dienst (voor hen, die na het doorbrengen van een tijd van verlof met stilstand van wedde of die, na wegens de aanvaarding van het lidmaatschap van één der beide Kamers van de Staten-Generaal tijdelijk van de waarneming van hunne betrekking te zijn ontheven hunne *vorige* functie hervatten);
d. verhooging van salaris;
e. toekenning van tegemoetkoming in de huishuur;
f. vermindering van wedde (voor hen, die nadat hunne jaarwedde was verminderd, de in het derde lid van art. 48 der Wet op het lager onderwijs bedoelde schriftelijke aangifte hebben gedaan, met uitzondering van hen, voor wie de vermindering van wedde het gevolg is van nieuwe aanstelling, van overplaatsing, of voor wie die vermindering intreedt bij het wederopvatten van den dienst en die de bedoelde aangifte zoo tijdig hebben gedaan, dat tegelijkertijd met de vermelding van hunne nieuwe aanstelling, overplaatsing of wederopvatting van den dienst de door hen verlangde lagere pensioensgrondslag kan worden opgegeven);
g. verlof met stilstand van wedde;
h. tijdelijke ontheffing van de waarneming der betrekking wegens aanvaarding van het lidmaatschap van een der beide Kamers van de Staten-Generaal;
i. benoeming in eene andere provincie;
j. ontslag;
k. overlijden.

In de kolom „Aanmerkingen" is ten aanzien van de nieuw aangestelden te vermelden:
1°. de datum van geboorte;
2°. wie van hen:
a. nog geen betrekking als onderwijzer bij het openbaar lager onderwijs bekleedden of tot dusver alleen onderwijs gaven in één of meer der in art. 45 der Wet op het lager onderwijs genoemde vakken;
b. laatstelijk buiten betrekking bij het openbaar lager onderwijs waren; hierbij op te geven wie in het genot waren van wachtgeld;
c. gepensionneerd zijn als onderwijzer;
d. voor hunne na te laten betrekkingen aanspraak hebben op een ander pensioen uit de koloniale of de Staatsinkomsten als bedoeld in artikel 4 der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905; hierbij tevens op te geven het bedrag van dat weduwen- en weezenpensioen;
e. in het jaar hunner aanstelling als onderwijzer verbonden waren aan eene bijzondere lagere school of aan eene bijzondere kweekschool; hierbij voor ieder op te geven de laatste betrekking en de laatste standplaats bij dat bijzonder onderwijs;
f. als onderwijzeres verkeeren in één der gevallen, genoemd in artikel 3, eerste lid der Weduwenwet voor de onderwijzers 1905.

In de kolom „Aanmerkingen" moeten bovendien worden opgegeven de namen, betrekkingen en standplaatsen van:
a. de onderwijzeressen, zonder nieuwe aanstelling, die in de betrokken maand zijn komen te verkeeren in een der hiervoren sub 2°. *f* genoemde gevallen;
b. de onderwijzers, die in de betrokken maand zijn geschorst geweest met vermelding van den duur der schorsing.

Model B.

PROVINCIE

LIJST der over het jaar 19   van de onderwijzers en de onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen in bovenvermelde provincie geïnde bijdragen voor eigen en weduwen- en weezenpensioen.

Belanghebbenden.	Betrekking.	Standplaats.	Grondslag der bijdragen.	Verantwoord bedrag.		Aanmerkingen.
				voor eigen pensioen.	voor weduwen- en weezen-pensioen.	

Deugdelijk verklaard door Ons Gedeputeerde Staten der provincie

Te   den

Behoort bij Koninklijk besluit van den 21sten Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 37).

Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken.
(get.) P. Rink.

Model C. PROVINCIE

LIJST der quitantiën van in 's Rijks schatkist gedane stortingen wegens de over het jaar 19 van de onderwijzers en onderwijzeressen aan de openbare lagere scholen in bovenvermelde provincie geïnde bijdragen voor eigen en voor weduwen- en weezenpensioen.

Kantoor van den Betaalmeester.	Dagteekening.	Nommer.	Bedrag.		Kantoor van den Betaalmeester.	Dagteekening.	Nommer.	Bedrag.	
						Per transp.			
	Transp.								

Aldus opgemaakt door Ons Gedeputeerde Staten der provincie
Te den

Behoort bij Koninklijk besluit van den 21sten Februari 1906 (*Staatsblad* n°. 37).

Mij bekend,
De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) P. Rink.

(N°. 107.) **BESLUIT** *van den 8sten Mei* 1906, *tot vaststelling van voorschriften voor en het verleenen van eene Rijksbijdrage aan gemeentelijke en bijzondere kweekscholen, bedoeld in artikel* 12, *derde lid, sub* 1°., *der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Ons besluit van* 26 *Juni* 1905 (Staatsblad *n°*. 219). (*Zooals dit besluit is gewijzigd en aangevuld bij Koninklijk besluit van* 29 *Januari* 1907 (Staatsblad n°. 21).

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 1 Maart 1906, n°. 2483, afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het wenschelijk is voorschriften te geven tot uitvoering van artikel 12, derde lid, sub 1°, der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Ons besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219);

Den Raad van State gehoord (advies van 3 April 1906, n°. 32);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 30 April 1906, n°. 5864 afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen:

Art. 1. De Rijksbijdrage, welke krachtens het bepaalde in artikel 12, derde lid, sub 1°., der wet tot regeling van het lager onderwijs, waarvan de gewijzigde tekst is bekend gemaakt bij Ons besluit van 26 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 219), aan gemeentelijke en aan bijzondere kweekscholen voor onderwijzers kan worden verleend, bedraagt, behoudens het voldoen aan de hierna vermelde eischen en voorwaarden:

a. ten hoogste *vijf en dertig gulden* 's jaars voor ieder wekelijks gegeven uur onderwijs in de vakken, genoemd onder *a* tot en met *t* in artikel 2 van voormelde wet, in de beginselen van onderwijs en opvoeding en in slöjd tot een maximum van honderd twintig uren 's weeks; en

b. ten hoogste vierhonderd tachtig gulden voor iederen kweekeling, die de akte van bekwaamheid, bedoeld in artikel 77, onder *a*, van voormelde wet verkrijgt.

Deze bijdrage wordt berekend naar tien gulden voor iedere volle kalendermaand van het aan de maand volgende op die, waarin het examen aanvangt, onmiddellijk voorafgaande tijdvak, dat die kweekeling achtereenvolgens en onafgebroken aan de inrichting is opgeleid.

De bijdrage, sub *a* in het eerste lid van dit artikel bedoeld, wordt niet toegekend, wanneer gedurende een tijdvak van vijf achtereenvolgende jaren minder dan vijf en twintig kweekelingen de akte van bekwaamheid als onderwijzer of onderwijzeres hebben verkregen. De eerste vier jaren na de oprichting der kweekschool tellen voor de berekening van dat vijfjarig tijdvak niet mede.

Art. 2. Om voor de Rijksbijdrage, in artikel 1 bedoeld, in aanmerking te komen heeft de kweekschool te voldoen aan de volgende eischen:

1°. de kweekschool — welke, zoo zij eene bijzondere school is, moet staan onder het bestuur van eene instelling of vereeniging, die rechtspersoonlijkheid bezit — is gevestigd in één gebouw met ten minste vier daarvoor bestemde klasse-lokalen, welke ieder eene ruimte aanbieden voor twintig leerlingen.

Die klasse-lokalen moeten voldoen aan de eischen, genoemd in artikel 6, eerste lid en artikel 15 van het bij Koninklijk besluit van 4 Mei 1883 (*Staatsblad* n°. 41) vastgesteld reglement op de inrichting van schoollokalen, en mogen binnenshuis geen gemeenschap hebben met eene voor woning bestemde localiteit. Van die eischen en dat verbod kan voor de kweekscholen, welke vóór 1 Mei 1906 bestonden, door den districts-schoolopziener ontheffing worden verleend met dien verstande, dat de vloeroppervlakte van elk klasse-lokaal voor iederen leerling niet minder dan 0.65 M². mag bedragen en de lichamelijke inhoud niet minder dan 3 M³. Van de beslissing van den districts-schoolopziener is beroep op Onzen voornoemden Minister.

Indien de klasse-lokalen geene geschikte gelegenheid aanbieden voor het onderwijs in het handteekenen en in de kennis der natuur, dan behoort het gebouw voor die vakken afzonderlijke daartoe geschikte lokalen te bevatten.

Gedurende drie jaren, gerekend van het begin van het schooljaar, waarin de oprichting heeft plaats gehad, kan het getal klassen, waarin onderwijs wordt gegeven, minder dan vier bedragen;

2°. aan de kweekschool zijn verbonden ten minste vier onderwijzers, die in het bezit zijn van de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer of, aan de kweekschool onderwijs gevende in een of meer der vakken genoemd onder *c*—*g* in artikel 2 der wet tot regeling van het lager onderwijs, daarvoor de wettelijke bevoegdheid bezitten tot het geven van middelbaar schoolonderwijs, en die tijdens de schooluren der kweekschool aan geene andere onderwijsinrichting verbonden zijn.

Een van deze onderwijzers is, met den titel van directeur, met de leiding van het onderwijs belast;

Aan kweekscholen, waar op 1 Mei 1906 eene regeling, afwijkende van die in het vorig lid omschreven, bestond, kan met Onze toestemming die afwijking tijdelijk gehandhaafd blijven, doch in geen geval langer, dan de op voormeld tijdstip in dienst zijnde directeur als zoodanig in functie blijft.

Gedurende twee jaren, gerekend van het begin van het schooljaar, waarin de oprichting heeft plaats gehad, kan het getal onderwijzers, met inbegrip van den directeur, drie bedragen, wanneer het getal klassen niet meer dan twee bedraagt.

3°. aan het onderwijs in de vakken, genoemd onder *a*—*j*, *o* en *p* van artikel 2 der wet op het lager onderwijs, alsmede in de theorie en practijk van onderwijs en opvoeding, worden in ieder der klassen ten minste twintig uren 's weeks besteed, die tusschen des voormiddags 9 uur en des namiddags 5 uur vallen;

4°. boven en behalve het onderwijs, sub 3°., bedoeld, wordt ten minste 20 uur 's weeks in de 4 klassen onderricht gegeven in twee of meer der vakken, genoemd in artikel 2 der wet op het lager onderwijs, onder *l*, *m*, *n*, *r* of *r*bis, alsmede gezondheidsleer en handenarbeid (slöjd) en voor meisjes bovendien in de nuttige handwerken, gedurende ten minste 4 uur 's weeks.

Wanneer tusschen meer dan twee achtereenvolgende uren onderwijs ten hoogste 1/4 uur van ontspanning wordt gegeven, telt die ontspanningstijd mede voor de in rekening gebrachte uren;

5°. het onderwijs in de vakken *i*, *j* en *k*, wordt gegeven door daartoe in ieder opzicht bekwame onderwijzers, wat het vak, bedoeld onder letter *j*, betreft, indien de kweekschool niet uitsluitend door vrouwelijke kweekelingen wordt bezocht, met wettelijk bewijs van bekwaamheid voor het geven van onderwijs in het vak, genoemd onder *s* in artikel 2 en wat het vak, bedoeld onder letter *k* betreft, met wettelijk bewijs van bekwaamheid voor het geven van onderwijs in de vakken, genoemd onder *k* en *t* van artikel 2 der wet;

6°. het onderwijs wordt gegeven overeenkomstig een rooster, opgemaakt met inachtneming van de in dit besluit gegeven voorschriften, waarop de vacantiedagen zijn vermeld en waarop voor elk lesuur staan aangegeven het vak van onderwijs en de naam van den daarmede belasten onderwijzer.

Vóór den aanvang van ieder schooljaar doet de directeur een exemplaar van den rooster toekomen aan den districts- en aan den arrondissements-schoolopziener;

7°. de leeftijd van toelating voor de kweekelingen wordt bepaald op ten minste 14 en ten hoogste 28 jaar; deze leeftijd moet blijken uit de geboorteakten, welke berusten bij den directeur en desgevraagd ter inzage moeten worden gegeven aan de ambtenaren van het Rijksschooltoezicht;

8°. de toelating geschiedt na het afleggen van een examen, afgenomen door de vaste onderwijzers aan de kweekschool;

9°. de kweekschool mag niet worden gehouden als winstgevend bedrijf;

10°. Onze Minister, met de uitvoering van de wet tot regeling van het lager onderwijs belast, en de ambtenaren van het Rijksschooltoezicht hebben

ten aanzien van de kweekschool dezelfde bevoegdheid als hun ten opzichte van alle scholen waar lager onderwijs wordt gegeven is verleend bij artikel 96 der wet.

De in dat wetsartikel aan de hoofden der scholen en de overige onderwijzers ten opzichte van genoemde autoriteiten opgelegde verplichtingen gelden zoowel voor het bestuur der kweekschool als voor den directeur en de onderwijzers;

11°. de practische opleiding van de kweekelingen van de hoogste twee studiejaren heeft plaats aan één of meer leerscholen.

12°. aan de leerschool, gevestigd in een voor die school bestemd gebouw, of gedeelte van een gebouw met een afzonderlijk lokaal voor het onderwijs in vak *j*, zijn ten minste drie vaste onderwijzers verbonden, terwijl het in die school te volgen leerplan de goedkeuring behoeft van den directeur der kweekschool, welke directeur de volle bevoegdheid heeft tot regeling van het practisch onderwijs der kweekelingen in de leerschool;

13°. aan de leerschool wordt in elke klasse gedurende ten minste 20 uren 's weeks onderwijs gegeven in de vakken, genoemd onder *a*—*k* en, indien zij alleen door jongens wordt bezocht, in de vakken, genoemd onder *a*—*j* in artikel 2 der wet.

Art. 3. Aan de toekenning van de Rijksbijdrage zijn de volgende voorwaarden verbonden:

1°. gemeentebesturen en besturen van bijzondere kweekscholen, die voor het ontvangen van eene Rijksbijdrage in aanmerking wenschen te komen, doen hiervan vóór den aanvang van ieder schooljaar kennisgeving aan den districts-schoolopziener, in wiens ambtsgebied de kweekschool is gelegen;

2°. de kennisgeving, in het vorige lid bedoeld, gaat vergezeld van eene lijst, waarvan het model door Onzen Minister, die met de uitvoering van de wet tot regeling van het lager onderwijs is belast, wordt vastgesteld, bevattende opgaven met betrekking tot het onderwijzend personeel, de leerlingen der kweekschool, de leervakken, alsmede de verklaring dat, wat het getal en de inrichting der lokalen van de kweekschool en wat de leerschool betreft, wordt voldaan aan de voorwaarden in artikel 2, sub 1°., 11°., 12°. en 13°. van dit besluit gesteld;

3°. bij ontslag, overlijden of aanstelling van onderwijzend personeel, bij aanneming of ontslag van kweekelingen, alsmede bij verandering in het onderwijs in den loop van het schooljaar wordt aan den districts-schoolopziener binnen acht dagen nadat het ontslag, het overlijden, de aanstelling, de aanneming, het vertrek of de verandering heeft plaats gehad, kennis gegeven van de wijziging of aanvulling, welke de sub 2°. bedoelde lijst daardoor ondergaat.

Art. 4. De districts-schoolopziener, bij wien de lijsten, bedoeld in artikel 3, zijn ingekomen, houdt toezicht over de lessen en op de naleving van de eischen en voorwaarden, voor de aanspraak op eene Rijksbijdrage gesteld, en doet daarvan jaarlijks, in de maand Januari, verslag aan Onzen voornoemden Minister, door tusschenkomst van den inspecteur van het lager onderwijs.

Hij deelt na ontvangst van de lijsten en bij de uitoefening van het toezicht aan het bestuur der kweekschool onmiddellijk de bezwaren schriftelijk mede, waartoe de kennisneming der stukken of zijne bevindingen bij het schoolbezoek hem aanleiding mochten geven. Van zijne bezwaren is beroep op Onzen voornoemden Minister.

Art. 5. Gemeentebesturen en besturen van bijzondere kweekscholen, die op eene Rijksbijdrage aanspraak maken, zenden binnen veertien dagen, nadat voor alle candidaten hunner kweekschool de examens ter verkrijging van de akte van bekwaamheid als onderwijzer zijn afgeloopen, aan den districts-schoolopziener eene aanvrage tot uitkeering van de Rijksbijdrage, met bijvoeging van de verkregen akten.

Het model van bedoelde aanvrage wordt insgelijks door Onzen voornoemden Minister vastgesteld.

Binnen eene maand, nadat de examens tot het verkrijgen van de bedoelde akte zijn afgeloopen, zendt de districts-schoolopziener, door tusschenkomst van

den inspecteur van het lager onderwijs, aan Onzen voornoemden Minister de bij hem ingekomen aanvragen en bijlagen, vergezeld van een rapport omtrent de gedane aanvragen.

Door Ons wordt de som vastgesteld, waarop het gemeentebestuur of het bestuur der bijzondere kweekschool aanspraak heeft.

Bij de vaststelling van het bedrag der Rijksbijdrage wordt rekening gehouden met het getal uren, gedurende welke onderwijs is gegeven in het schooljaar, eindigende in het kalenderjaar, waarin de Rijksbijdrage wordt uitgekeerd, met de kosten van de kweekschool over dat schooljaar en met het getal kweekelingen, die aan het einde van dat schooljaar de akte van bekwaamheid, bedoeld in artikel 77, onder *a*, der wet tot regeling van het lager onderwijs, hebben verkregen.

Art. 6. Dit besluit is voor het eerst van toepassing op het schooljaar 1906—1907.

Het schooljaar wordt geacht aan te vangen met 1 Mei van ieder jaar.

Art. 7. Gemeentelijke kweekscholen, die vóór het in werking treden van de wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175) in het genot van eene bijdrage uit 's Rijks-kas waren en sedert in dat genot zijn gebleven, kunnen op gelijken voet dat genot behouden zoolang zij voldoen aan de eischen, welke daartoe waren gesteld in artikel 12, derde lid, der wet vóór de wijziging van dat artikel bij voormelde wet van 8 December 1889 (*Staatsblad* n°. 175).

Art. 8. Uiterlijk tot en met 30 April 1912 kan aan bijzondere kweekscholen, die vóór het tijdstip van het in werking treden van dit besluit eene Rijksbijdrage genoten, alsmede aan die welke vóór 1 Januari 1906 de toezegging van zoodanige bijdrage hebben ontvangen indien zij niet aan de eischen van dit besluit voldoen, eene Rijksbijdrage worden verleend volgens den maatstaf en de regelen, die vóór dat tijdstip golden.

Indien die kweekscholen in aanmerking komen voor eene Rijksbijdrage overeenkomstig artikel 1 van dit besluit worden ter bepaling van het vijfjarig tijdvak, bedoeld in het laatste lid van dat artikel, de eerste vier jaren, gedurende welke de kweekschool in het genot van Rijkssubsidie is geweest, niet mede gerekend.

Art. 9. Aan gemeentelijke en aan bijzondere kweekscholen, welke in 1906 worden opgericht en geen aanspraak kunnen maken op eene Rijksbijdrage op grond van het voorgaande artikel, kan de Rijksbijdrage volgens art. 1, sub *a*, van dit besluit naar den daar bepaalden maatstaf over een gedeelte van het schooljaar 1906—1907 worden toegekend, mits deze kweekscholen voldoen aan de vereischten en voorwaarden in dit besluit vastgesteld, de opening dier scholen vóór of op 1 October 1906 plaats hebbe en de inzending van de stukken, bedoeld in artikel 3, sub 1°. en 2°., geschiede uiterlijk in de maand, voorafgaande aan die, waarin de opening plaats heeft.

Art. 10. Waar in dit besluit van onderwijzers gesproken wordt, zijn hieronder onderwijzeressen begrepen.

Art. 11. Dit besluit treedt in werking op den tweeden dag na zijne afkondiging.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat gelijktijdig in het *Staatsblad* en in de *Staatscourant* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Het Loo, den 8sten Mei 1906.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) P. Rink.

Uitgegeven den *zes en twintigsten* Mei 1906.
De Minister van Justitie,
(get.) E. E. van Raalte.

(N°. 126.) **BESLUIT** *van den 7den Juni* 1906, *tot intrekking van het Koninklijk besluit van* 18 *December* 1900 (Staatsblad n°. 210) *en tot regeling van het ambtsgebied der inspecteurs, districts- en arrondissements-schoolopzieners en van de verdeeling hunner werkzaamheden, voorzoover die hun door de wet tot regeling van het lager onderwijs zijn opgedragen.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 6 April 1906, n°. 2875[3], afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het wenschelijk is, met intrekking van het Koninklijk besluit van 18 December 1900 (*Staatsblad* n°. 210), de voorschriften, noodig tot uitvoering van de artikelen 91 en 92 der wet tot regeling van het lager onderwijs, opnieuw vast te stellen;

Den Raad van State gehoord, advies van 15 Mei 1906, n°. 30;

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 2 Juni 1906, n°. 7914, afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen:

Titel I.

Van de indeeling des Rijks.

§ 1. *Van de inspectiën.*

Art. 1. Het Rijk is voor het toezicht over het lager onderwijs verdeeld in drie inspectiën:

de *eerste inspectie* bevat de provinciën *Noordbrabant, Gelderland* en *Limburg;*

de *tweede*, de provinciën *Zuidholland, Noordholland, Zeeland* en *Utrecht;*

de *derde*, de provinciën *Friesland, Overijssel, Groningen* en *Drenthe.*

§ 2. *Van de districten.*

Art. 2. Het Rijk is voor het toezicht over het lager onderwijs verdeeld in zes en twintig districten.

Art. 3. De provincie *Noordbrabant* bevat de districten *Breda, Eindhoven, 's Hertogenbosch* en *Tilburg;*

de provincie *Gelderland*, de districten *Arnhem, Tiel* en *Zutphen;*

de provincie *Zuidholland*, de districten *Dordrecht, Gouda, 's Gravenhage* en *Rotterdam;*

de provincie *Noordholland*, de districten *Alkmaar, Amsterdam* en *Haarlem;*

de provincie *Zeeland*, de districten *Goes* en *Middelburg;*

de provincie *Utrecht*, het district *Utrecht;*

de provincie *Friesland*, de districten *Heerenveen* en *Leeuwarden;*

de provincie *Overijssel*, de districten *Deventer* en *Zwolle;*

de provincie *Groningen*, de districten *Groningen* en *Winschoten:*

de provincie *Drenthe*, het district *Assen;*

de provincie *Limburg*, de districten *Maastricht* en *Roermond.*

§ 3. *Van de arrondissementen.*

Art. 4. Het Rijk is voor het toezicht over het lager onderwijs verdeeld in honderd acht en twintig arrondissementen.

Art. 5. Het district *Breda* bevat de arrondissementen *Bergen op Zoom, Breda, Roosendaal* en *Zevenbergen;*

het district *Eindhoven*, de arrondissementen *Eindhoven, Helmond* en *Veghel;*

het district *'s Hertogenbosch*, de arrondissementen *Boxmeer, 's Hertogenbosch* en *Oss;*

het district *Tilburg*, de arrondissementen *Heusden, Oirschot, Tilburg* en *Waalwijk.*

Art. 6. Het district *Arnhem* bevat de arrondissementen *Apeldoorn, Arnhem, Harderwijk, Rheden* en *Wageningen;*

het district *Tiel*, de arrondissementen *Elst, Geldermalsen, Nijmegen, Tiel* en *Zaltbommel;*

het district *Zutphen*, de arrondissementen *Doesburg, Doetinchem, Groenlo* en *Zutphen.*

Art, 7. Het district *Dordrecht* bevat de arrondissementen *Brielle*, *Dordrecht*, *Gorinchem*, *Middelharnis* en *Oud-Beijerland*;
het district *Gouda*, de arrondissementen *Alkemade*, *Gouda*, *Schoonhoven* en *Woerden*;
het district *'s Gravenhage*, de arrondissementen *Delft*, *'s Gavenhage* I, II en III, *Leiden* en *Maassluis*;
het district *Rotterdam*, de arrondissementen *Hillegersberg*, *Rotterdam* I, II, III en IV en *Schiedam*.

Art. 8. Het district *Alkmaar* bevat de arrondissementen *Alkmaar*, *Helder*, *Hoorn*, *Medemblik* en *Texel*;
het district *Amsterdam*, de arrondissementen *Amsterdam* I, II, III, IV, V, VI en VII en *Hilversum*;
het district *Haarlem*, de arrondissementen *Beverwijk*, *Haarlem*, *Haarlemmermeer*, *Purmerend* en *Zaandam*.

Art. 9. Het district *Goes* bevat de arrondissementen *Goes*, *Tholen* en *Zierikzee*;
het district *Middelburg*, de arrondissementen *Hulst*, *Middelburg*, *Neuzen* en *Vlissingen*.

Art. 10. Het district *Utrecht* bevat de arrondissementen *Amersfoort*, *Loenen*, *Rhenen*, *Utrecht* I en II en *IJsselstein*.

Art. 11. Het district *Heerenveen* bevat de arrondissementen *Beetsterzwaag*, *Bolsward*, *Heerenveen*, *Lemmer*, *Sneek*, *Weidum* en *Wolvega*;
het district *Leeuwarden*, de arrondissementen *Bergum*, *Dokkum*, *Ferwerd*, *Harlingen*, *Leeuwarden* en *Ternaard*.

Art. 12. Het district *Deventer* bevat de arrondissementen *Almelo*, *Deventer*, *Enschedé*, *Hengelo* en *Oldenzaal*;
het district *Zwolle*, de arrondissementen *Kampen*, *Ommen*, *Raalte*, *Steenwijk* en *Zwolle*.

Art. 13. Het district *Groningen* bevat de arrondissementen *Appingedam*, *Groningen*, *Onderdendam*, *Warffum* en *Zuidhorn*;
het district *Winschoten*, de arrondissementen *Hoogezand*, *Onstwedde*, *Slochteren*, *Veendam* en *Winschoten*.

Art. 14. Het district *Assen* bevat de arrondissementen *Assen*, *Borger*, *Dalen*, *Emmen*, *Hoogeveen*, *Meppel* en *Vries*.

Art. 15. Het district *Maastricht* bevat de arrondissementen *Heerlen*, *Maastricht*, *Meerssen* en *Sittard*;
het district *Roermond*, de arrondissementen *Gennep*, *Roermond*, *Venlo* en *Weert*.

Art. 16. De tabel, bij dit besluit gevoegd, wijst de gemeenten en voor zooveel de arrondissementen *'s Gravenhage*, *Rotterdam*, *Amsterdam* en *Utrecht* betreft, de gedeelten der gemeenten aan, die tot elk arrondissement behooren.

Titel II.

Van de ambtenaren.

§ 1. *Van de arrondissements-schoolopzieners.*

Art. 17. De arrondissements-schoolopziener heeft zijne vaste woonplaats binnen het arrondissement, tenzij hem door Onzen Minister, die met de uitvoering der wet tot regeling van het lager onderwijs is belast, vergund wordt elders gevestigd te zijn.

Art. 18. De arrondissements-schoolopziener, die zich, behalve voor zijne ambtsbezigheden als schoolopziener, langer dan zeven dagen uit zijne woonplaats verwijdert, behoeft daartoe de vergunning voor Onzen voornoemden Minister.

Onze voornoemde Minister kan, op voorstel van den districts-schoolopziener, een der andere arrondissements-schoolopzieners van het district met de tijdelijke waarneming van den dienst belasten.

Art. 19. Op den arrondissements-schoolopziener, die aangewezen wordt ter vervanging van den districts-schoolopziener, gaan, zoolang de vervanging duurt, alle diens bevoegdheden en verplichtingen over. Hij blijft desniettemin met de waarneming zijner betrekking belast.

Art. 20. De arrondissements-schoolopziener bezoekt meermalen 's jaars alle

kweekscholen, normaallessen en andere inrichtingen tot opleiding van onderwijzers in het arrondissement en doet ieder vierendeeljaars aan den districts-schoolopziener schriftelijk opgave van de door hem bezochte scholen en opleidingsinrichtingen, met vermelding van de data van zijn bezoek.

Jaarlijks vóór 1 Februari doet hij den districts-schoolopziener toekomen een beredeneerd verslag van den toestand van het onderwijs in zijn arrondissement.

Art. 21. Van elk proces-verbaal ter zake van overtreding, door hem opgemaakt ingevolge artikel 96 der wet tot regeling van het lager onderwijs, zendt hij binnen tweemaal vier en twintig uren afschrift aan den districts-schoolopziener.

Art. 22. Hij bevordert de instelling van plaatselijke commissiën, overal waar dit ter verzekering van het plaatselijk toezicht nuttig is, en bewaart afschrift van de plaatselijke verordeningen, die de samenstelling en inrichting der in het arrondissement aanwezige commissiën regelen.

Hij woont de vergaderingen dier commissiën bij, zoo dikwijls hem dit geraden voorkomt en roept ze, zoo noodig, bijeen.

Art. 23. Door Ons wordt jaarlijks eene bepaalde som te zijner beschikking gesteld, bestemd tot bekostiging eener bibliotheek, waarvan de onderwijzers, onder zijn toezicht, partij kunnen trekken bij de voortzetting hunner studiën en tot bestrijding van andere kleine uitgaven ter bevordering van het doel der onderwijzersbijeenkomsten.

De verantwoording dier som geschiedt op de wijze, door Onzen voornoemden Minister te bepalen.

Art. 24. De arrondissements-schoolopziener geeft rechtstreeks aan Onzen voornoemden Minister, aan Gedeputeerde Staten of aan den inspecteur van het lager onderwijs, alle inlichtingen en voorlichting, die van hem worden verlangd.

Hij zorgt, dat zijn archief steeds in een behoorlijken toestand is, en is verplicht het inspecteeren daarvan door den inspecteur of den districts-schoolopziener toe te laten.

§ 2. *Van de districts-schoolopzieners.*

Art. 25. De districts-schoolopziener heeft zijne vaste woonplaats in de gemeente, waarnaar het district genoemd wordt, tenzij hem door Onzen voornoemden Minister vergund wordt, elders gevestigd te zijn.

Art. 26. De districts-schoolopziener, die zich, behalve voor zijne ambtsbezigheden, langer dan zeven dagen uit zijne woonplaats verwijdert, behoeft daartoe de vergunning van Onzen voornoemden Minister.

Art. 27. Op den districts-schoolopziener, die aangewezen wordt ter vervanging van den inspecteur, gaan, zoolang de vervanging duurt, alle diens bevoegdheden en verplichtingen over. Hij blijft desniettemin met de waarneming zijner betrekking belast.

Art. 28. De districts-schoolopziener bezoekt alle openbare en bijzondere scholen van lager onderwijs binnen zijn ambtsgebied ten minste eenmaal in de drie jaren, en alle kweekscholen, normaallessen en andere inrichtingen tot opleiding van onderwijzers binnen zijn ambtsgebied zoo dikwijls hij dit noodig acht.

Art. 29. De districts-schoolopziener verzamelt de inlichtingen omtrent de onderscheidene scholen en het daar gegeven onderwijs, door hem gevraagd uit eigen beweging, volgens opdracht van den inspecteur, of op last van Onzen voornoemden Minister.

Art. 30. Hij houdt, ten minste eenmaal in de drie maanden en verder zoo dikwijls hij het noodig acht, eene bijeenkomst met de arrondissements-schoolopzieners in zijn district ter bespreking van de aan hen toevertrouwde belangen.

Hij roept hen daartoe, behalve in spoedeischende gevallen, ten minste drie dagen te voren bijeen.

Hij geeft hiervan gelijktijdig kennis aan den inspecteur, die desverkiezende deze bijeenkomst bijwoont.

De kosten dezer bijeenkomsten komen ten laste van het Rijk.

Art. 31. Zoo dikwijls krachtens de artikelen 21, 22 en 54 der wet tot regeling van het lager onderwijs de beslissing van Onzen voornoemden Minister

wordt ingeroepen, zendt de districts-schoolopziener aan dezen de stukken, met eene beredeneerde toelichting. Zoodra 's Ministers beslissing hem is bericht, brengt hij die onmiddellijk ter kennis van belanghebbenden.

Art. 32. Telkens wanneer de districts-schoolopziener de vergadering eener plaatselijke commissie wil bijwonen of beleggen, en hij de tegenwoordigheid van den arrondissements-schoolopziener wenschelijk acht, geeft hij dezen hiervan kennis, met uitnoodiging mede tegenwoordig te zijn.

Art. 33. Van elk proces-verbaal ter zake van overtreding, door hem opgemaakt ingevolge artikel 96 der wet tot regeling van het lager onderwijs, zendt hij binnen tweemaal vier en twintig uren afschrift aan den inspecteur.

Art. 34. Bij de toepassing van de artikelen 21, 22, 30, 32, 38, 57, en van artikel 59, zesde lid, 2°, der wet tot regeling van het lager onderwijs, wint de districts-schoolopziener het gevoelen van den arrondissements-schoolopziener in.

Art. 35. Hij geeft rechtstreeks aan Onzen voornoemden Minister en aan Gedeputeerde Staten alle inlichtingen en voorlichting, die van hem worden verlangd.

Hij zorgt, dat zijn archief steeds in een behoorlijken toestand is, en is verplicht het inspecteeren daarvan door den inspecteur toe te laten.

§ 3. *Van de inspecteurs.*

Art. 36. De inspecteur heeft zijne vaste woonplaats binnen zijn ambtsgebied, ter plaatse door Onzen voornoemden Minister te bepalen.

Art. 37. De inspecteur, die zich, behalve voor zijne ambtsbezigheden, langer dan zeven dagen uit zijne woonplaats verwijdert, behoeft daartoe de vergunning van Onzen voornoemden Minister.

Art. 38. De inspecteur bezoekt de openbare en bijzondere scholen van lager onderwijs, de kweekscholen, normaallessen en andere inrichtingen tot opleiding van onderwijzers binnen zijn ambtsgebied, zoo dikwijls hij dit noodig acht.

Art. 39. Hij kan, acht hij dit noodig, bijeenkomen met de districts-schoolopzieners van zijn ambtsgebied, ter bespreking van de aan hen toevertrouwde belangen.

Hij roept hen daartoe, behalve in spoedeischende gevallen, ten minste drie dagen te voren bijeen. Hij kan ook arrondissements-schoolopzieners binnen zijn ambtsgebied tot het bijwonen van zoodanige bijeenkomsten uitnoodigen.

De kosten dezer bijeenkomsten komen ten laste van het Rijk.

Art. 40. De inspecteurs worden ter overweging van de belangen van het lager onderwijs door Onzen voornoemden Minister bijeengeroepen, telkens wanneer hij dit noodig acht.

Art. 41. De inspecteur geeft aan Gedeputeerde Staten der provincie rechtstreeks alle inlichtingen en voorlichting, die zij van hem verlangen.

Art. 42. Telkens wanneer de inspecteur de vergadering eener plaatselijke commissie wil bijwonen of beleggen, en hij de tegenwoordigheid van den districts- of arrondissements-schoolopziener wenschelijk acht, geeft hij dezen hiervan kennis, met uitnoodiging mede tegenwoordig te zijn.

Art. 43. De inspecteur houdt toezicht op de archieven der arrondissements- en districts-schoolopzieners. Hij is bevoegd het inspecteeren der archieven van de arrondissements-schoolopzieners aan de districts-schoolopzieners op te dragen.

Art. 44. Dit besluit treedt in werking op 1 Juli 1906.

Met gelijke dagteekening is het Koninklijk besluit van 18 December 1900 (*Staatsblad* n°. 210) vervallen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, hetwelk in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Het Loo, den 7den Juni 1906. (get.) Wilhelmina.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) P. Rink.

Uitgegeven den *vijftienden* Juni 1906.
De Minister van Justitie,
(get.) E. E. van Raalte.

TABEL, bedoeld in artikel 16, aanwijzende de gemeenten en gedeelten van gemeenten tot elk school-arrondissement behoorende.

District Breda:

Het *arrondissement Bergen op Zoom* omvat de gemeenten Bergen op Zoom, Halsteren, Huybergen, Ossendrecht, Putte, Steenbergen c.a., Vossenmeer (Nieuw-), Woensdrecht, Wouw.

Het *arrondissement Breda*, de gemeenten Breda, Chaam, Dongen, Ginneken c. a., Oosterhout, Princenhage, Rijsbergen, Teteringen, Zundert.

Het *arrondissement Roosendaal*, de gemeenten Etten c. a., Gastel (Oud- en Nieuw-), Hoeven, Oudenbosch, Roosendaal c. a., Rucphen c. a., Standdaarbuiten.

Het *arrondissement Zevenbergen*, de gemeenten Dinteloord c. a., Fijnaart c. a., Klundert, Made c. a., Terheijden, Willemstad, Zevenbergen, Zwaluwe (Hooge- en Lage-).

District Eindhoven:

Het *arrondissement Eindhoven* omvat de gemeenten Aalst, Bergeyk, Borkel c. a., Budel, Dommelen, Duizel c. a., Eersel, Eindhoven, Gestel c. a., Leende, Luyksgestel, Maarheeze, Oerle, Riethoven, Soerendonk c. a., Stratum, Strijp, Tongelre, Valkenswaard, Veldhoven c. a., Waalre, Westerhoven, Woensel, Zeelst, Zesgehuchten.

Het *arrondissement Helmond*, de gemeenten Aarle-Rixtel, Asten, Bakel c. a. Deurne c. a., Geldrop, Heeze, Helmond, Lierop, Lieshout, Mierlo, Nunen c. a. Someren, Stiphout, Vlierden.

Het *arrondissement Veghel*, de gemeenten Beek c. a., Boekel, Dinther, Erp, Gemert, Heeswijk, Nistelrode, St. Oedenrode, Schijndel, Son c. a., Uden, Veghel.

District 's Hertogenbosch:

Het *arrondissement Boxmeer* omvat de gemeenten Beers, Beugen c. a., Boxmeer, Cuyck c. a., Escharen, Gassel, Grave, Haps, Linden, Maashees c. a., Mill c. a., Oeffelt, Oploo c. a., Sambeek, Velp, Vierlingsbeek, Wanroy, Zeeland.

Het *arrondissement 's Hertogenbosch*, de gemeenten Berlicum, Bokhoven, Cromvoirt, Dungen (den), Engelen, Esch, Haaren, Helvoirt, 's Hertogenbosch, St. Michielsgestel, Rosmalen, Vught.

Het *arrondissement Oss*, de gemeenten Alem c. a., Berghem, Deursen c. a., Dieden c. a., Empel c. a., Geffen, Heesch, Herpen, Huisseling c.a., Lith, Lithoijen, Megen c. a., Nuland, Oijen c. a., Oss, Ravenstein, Reek, Schayk.

District Tilburg:

Het *arrondissement Heusden* omvat de gemeenten Almkerk, Andel, Drongelen c. a., Dussen c. a., Giessen, Hedikhuizen, Heesbeen c. a., Herpt, Heusden, Meeuwen c. a., Oudheusden, Rijswijk, Veen, Werken c. a. (de), Werkendam, Woudrichem, Wijk c. a.

Het *arrondissement Oirschot*, de gemeenten Best, Bladel c. a., Boxtel, Diessen, Hoogeloon c. a., Liempde, Moergestel, Oirschot, Oost-, West-, en Middelbeers, Reusel, Vessem c. a.

Het *arrondissement Tilburg*, de gemeenten Alphen c. a., Baarle-Nassau, Berkel, Gilze c. a., Goirle, Hilvarenbeek, Mierde (Hooge- en Lage-) Oisterwijk, Tilburg.

Het *arrondissement Waalwijk*, de gemeenten Baardwijk, Besoijen, Capelle, Drunen, Geertruidenberg, 's Gravenmoer, Loon op Zand, Nieuwkuyk, Raamsdonk, Sprang, Udenhout, Vlijmen, Vrijhoeve-Capelle, Waalwijk, Waspik.

District Arnhem:

Het *arrondissement Apeldoorn* omvat de gemeenten Apeldoorn, Epe, Heerde.

Het *arrondissement Arnhem*, de gemeente Arnhem.

Het *arrondissement Harderwijk*, de gemeenten Doornspijk, Elburg, Ermelo, Harderwijk, Hattem, Nijkerk, Oldebroek, Putten.

Het *arrondissement Rheden*, de gemeenten Brummen, Rheden, Rozendaal, Voorst.

Het *arrondissement Wageningen*, de gemeenten Barneveld, Doorwerth, Ede, Hoevelaken, Renkum, Scherpenzeel, Wageningen.

District Tiel:

Het *arrondissement Elst* omvat de gemeenten Bemmel, Dodewaard, Elst, Gent, Hemmen, Heteren, Huissen, Kesteren, Valburg.

Het *arrondissement Geldermalsen*, de gemeenten Ammerzoden, Beesd, Brakel, Buurmalsen, Culenborg, Deil, Gameren, Geldermalsen, Haaften, Hedel, Herwijnen, Kerkwijk, Nederhemert, Poederoijen, Vuren, Zuilichem.

Het *arrondissement Nijmegen*, de gemeenten Balgoy, Groesbeek, Heumen, Millingen, Nijmegen, Overasselt, Ubbergen, Wijchen.

Het *arrondissement Tiel*, de gemeenten Beusichem, Buren, Echteld, Est c. a., Lienden, Maurik, Ophemert, Tiel, Varik, Waardenburg, Wadenoijen, IJzendoorn, Zoelen.

Het *arrondissement Zaltbommel*, de gemeenten Appeltern, Batenburg, Bergharen, Beuningen, Dreumel, Driel, Druten, Ewijk, Heerewaarden, Horssen, Hurwenen, Rossum, Wamel, Zaltbommel.

District Zutphen:

Het *arrondissement Doesburg* omvat de gemeenten Angerlo, Bergh, Didam, Doesburg, Duiven, Herwen c. a., Pannerden, Wehl, Westervoort, Zevenaar.

Het *arrondissement Doetinchem*, de gemeenten Dinxperlo, Doetinchem (Ambt), Doetinchem (Stad), Gendringen, Hummelo, Wisch, Zelhem.

Het *arrondissement Groenlo*, de gemeenten Aalten, Borculo, Eibergen, Groenlo, Lichtenvoorde, Neede, Winterswijk.

Het *arrondissement Zutphen*, de gemeenten Gorssel, Hengelo, Laren, Lochem, Ruurlo, Steenderen, Vorden, Warnsveld, Zutphen.

District Dordrecht:

Het *arrondissement Brielle* omvat de gemeenten Abbenbroek, Brielle, Geervliet, Heenvliet, Hekelingen, Hellevoetsluis, Helvoet (Nieuw-), Nieuwenhoorn, Oostvoorne, Oudenhoorn, Rockanje, Spijkenisse, Vierpolders, Zuidland, Zwartewaal.

Het *arrondissement Dordrecht*, de gemeenten Dordrecht, Dubbeldam, Papendrecht, Sliedrecht, Zwijndrecht.

Het *arrondissement Gorinchem*, de gemeenten Arkel, Asperen, Bleskensgraaf, Giessendam, Giessen-Nieuwkerk, Gorinchem, Hardinxveld, Heukelum, Hoogblokland, Hoornaar, Kedichem, Leerbroek, Leerdam, Meerkerk, Molenaarsgraaf, Nieuwland, Noordeloos, Peursum, Schelluinen, Schoonrewoerd, Wijngaarden.

Het *arrondissement Middelharnis*, de gemeenten Bommel (den), Dirksland, Goedereede, Herkingen, Melissant, Middelharnis, Ooltgensplaat, Ouddorp, Sommelsdijk, Stad aan 't Haringvliet, Stellendam, Tonge (Nieuwe-), Tonge (Oude-).

Het *arrondissement Oud-Beijerland*, de gemeenten Beijerland (Nieuw-), Beijerland (Oud-), Beijerland (Zuid-), Goudswaard, 's Gravendeel, Heinenoord, Klaaswaal, Maasdam, Mijnsheerenland, Numansdorp, Piershil, Puttershoek, Strijen, Westmaas.

District Gouda:

Het *arrondissement Alkemade* omvat de gemeenten Aar (ter), Alkemade, Hillegom, Leimuiden, Lisse, Nieuwveen, Noordwijk, Noordwijkerhout, Rijnsaterwoude, Sassenheim, Voorhout, Warmond, Woubrugge, Zevenhoven.

Het *arrondissement Gouda*, de gemeenten Gouda, Gouderak, Haastrecht, Hekendorp, Lange Ruige Weide, Moerkapelle, Moordrecht, Oudewater, Papekop, Reeuwijk, Stolwijk, Vlist, Waddinxveen, Zegwaard, Zevenhuizen, Zoetermeer.

Het *arrondissement Schoonhoven*, de gemeenten Alblas (Oud-), Alblasserdam, Ameide, Ammers (Groot-), Ammerstol, Bergambacht, Berkenwoude, Brandwijk, Everdingen, Goudriaan, Hagestein, Hei- en Boeicop, Langerak, Lekkerkerk, Lekkerland (Nieuw-), Lexmond, Nieuwpoort, Ottoland, Schoonhoven, Streefkerk, Tienhoven, Vianen.

Het *arrondissement Woerden*, de gemeenten Aarlanderveen, Alphen, Barwoutswaarder, Benthuizen, Bodegraven, Boskoop, Hazerswoude, Koudekerk, Nieuwkoop, Oudshoorn, Rietveld, Waarden, Woerden, Zwammerdam.

District 's Gravenhage:

Het *arrondissement Delft* omvat de gemeenten Delft, Hof van Delft, Nootdorp, Pijnacker, Rijswijk, Schipluiden, Stompwijk, Veur, Voorburg, Voorschoten, Vrijenban.

Het grondgebied der gemeente 's Gravenhage is verdeeld in drie arrondissementen, *'s Gravenhage* I, II en III, door scheidslijnen, welke aldus loopen:

I. Van de zuidwestelijke grens der gemeente, waar de Loosduinsche Weg die grens snijdt, langs dien weg, door Westeinde, Groenmarkt, Gravenstraat, in rechte lijn tot het midden van het Buitenhof; van daar noordwestwaarts door Gevangenpoort, Kneuterdijk, Parkstraat, Alexanderstraat tot het midden van de Javastraat, vervolgens zuidwestwaarts langs Javastraat, Laan van Meerdervoort, Groot-Hertoginnelaan tot het waterverversching skanaal en langs dit kanaal naar de Noordzee.

II. Van de zuidoostelijke grens der gemeente bij het Rijswijksche plein langs de noordoostzijde van de gracht langs het Zieken, langs den Zuid-Oost-Buitensingel, de noordoostzijde van de Nieuwe Haven, over de Nieuwe Markt, door de Korte Houtstraat, over het Plein, door de poorten van het Binnenhof tot het midden van het Buitenhof en verder zuidwestwaarts langs de grens van arrondissement I tot de zuidwestelijke grens der gemeente.

III. Van den mond van het waterververschingskanaal langs de grens van arrondissement I tot het midden van het Buitenhof; van daar langs de grens van arrondissement II tot de zuidoostelijke grens der gemeente.

Tot het arrondissement 's Gravenhage III behoort mede de gemeente Wassenaar.

Het *arrondissement Leiden* omvat de gemeenten Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Rijnsburg, Valkenburg, Zoeterwoude.

Het *arrondissement Maassluis*, de gemeenten 's Gravenzande, Lier (de), Loosduinen, Maasland, Maassluis, Monster, Naaldwijk, Rozenburg, Wateringen.

District Rotterdam:

Het *arrondissement Hillegersberg* omvat de gemeenten Bergschenhoek, Berkel, Bleiswijk, Capelle a/d. IJssel, Heerjansdam, Hendrik-Ido-Ambacht, Hillegersberg, Krimpen a/d. Lek, Krimpen a/d. IJssel, Nieuwerkerk a/d. IJssel, Ouderkerk a/d. IJssel, Ridderkerk, Schiebroek, IJsselmonde.

Het grondgebied der gemeente Rotterdam is verdeeld in vier arrondissementen, *Rotterdam* I, II, III en IV, door scheidslijnen, welke aldus loopen:

I. Van de noordwestelijke grens der gemeente aan het einde van de Schiekade bij den Blommerdijkschen Weg, langs de Oost-Schiekade, het Hofplein en voorts langs de Delftsche Vaart, Spuiwater, het Spui, de Vlasmarkt tot het Steiger, langs de noord- en westzijde van de Steigergracht verder door de Soetensteeg en Boymansstraat, over het Van Hogendorpsplein en de Binnenwegsche brug, vervolgens door den Binnenweg naar de wetering van den Westersingel, midden door deze wetering, langs het westelijk stoomgemaal en door de Scheepstimmermanslaan naar de Maas bij den Veerdam en vervolgens langs de noordzijde van de Maas tot de westelijke grens der gemeente.

II. Van de westelijke grens der gemeente langs de grens van arrondissement I tot de Vlasmarkt, vervolgens langs het Steiger, over de Groote Markt, het West-Nieuwland, over het Beursplein tot de Geldersche Kade bij de Vischsteeg, langs de Geldersche Kade en het Bolwerk tot de Maas en langs de noordzijde van de Maas tot de oostelijke grens der gemeente.

III. Van de noordwestelijke grens der gemeente aan het einde van de Schiekade bij den Blommerdijkschen Weg, langs de Oost-Schiekade over het Hofplein naar het Couwenburchseiland, vervolgens langs het Boschje, den Goudschen Singel en Oost-Vestplein tot over de brug bij den Hoogen Boezem, langs de oostzijde van den Hoogen Boezem tot het Kralingsche Verlaat, vervolgens langs de oostzijde van den Lagen Boezem tot de noordelijke grens der gemeente.

IV. Van de noordelijke grens der gemeente aan de oostzijde van den Lagen Boezem langs de grenzen van de arrondissementen III, I en II tot de oostelijke grens der gemeente.

Het *arrondissement Schiedam* omvat de gemeenten Barendrecht, Hoogvliet, Kethel, Overschie, Pernis, Poortugaal, Rhoon, Schiedam, Vlaardingen, Vlaardinger-Ambacht.

District Alkmaar:

Het *arrondissement Alkmaar* omvat de gemeenten Alkmaar, Bergen, Broek op Langendijk, Heerhugowaard, Heiloo, Koedijk, Niedorp (Nieuwe), Niedorp

(Oude), Oterleek, Oudkarspel, Oudorp, St. Pancras, Scharwoude (Noord-), Scharwoude (Zuid-), Schermer (Zuid- en Noord-), Schoorl, Warmenhuizen, Winkel.

Het *arrondissement Helder*, de gemeenten Anna Paulowna, Barsingerhorn. Callantsoog, Harenkarspel, Helder, St. Maarten, Petten, Schagen, Wieringen. Wieringerwaard, Zijpe.

Het *arrondissement Hoorn*, de gemeenten Avenhorn, Beets, Berkhout, Blokker Hensbroek, Hoorn, Nibbixwoud, Obdam, Oudendijk, Schellinkhout, Schermer horn, Spanbroek, Ursem, Venhuizen, Wognum, Wijdenes, Zwaag.

Het *arrondissement Medemblik*, de gemeenten Abbekerk, Andijk, Bovenkarspel, Enkhuizen, Grootebroek, Hoogkarspel, Hoogwoud, Medemblik, Midwoud, Opmeer, Opperdoes, Sijbekarspel, Twisk, Wervershoof, Westwoud.

Het *arrondissement Texel*, de gemeenten Terschelling, Texel, Urk, Vlieland.

District Amsterdam:

Het grondgebied der gemeente Amsterdam is verdeeld in zeven arrondissementen, *Amsterdam I, II, III, IV, V, VI* en *VII*, door scheidslijnen, welke aldus loopen:

I. Van de Nieuwmarkt noordwaarts langs de oostzijde van de Geldersche Kade en den Oostelijken doorgang naar de noordzijde van het IJ, oostwaarts langs de zuidzijde van het gedeelte der gemeente benoorden het IJ, langs de westzijde van den Schellingwouderdijk tot het Oosterkanaal, westwaarts langs de zuidzijde van het Spoorwegbassin, zuidwaarts tot de Nieuwe vaart, westwaarts langs de zuidzijde van die vaart, langs de noordwestzijde van de Buitensingelgracht tot tegenover de Muidergracht, noordwaarts langs de noordoostzijde van de Muidergracht en de zuidwestzijde van het Hortusplantsoen tot de Weesperstraat, noordwaarts langs de westzijde van het Jonas Daniel Meijerplein, oostwaarts langs de noordwestzijde van de Lazarussteeg en het Markenplein, noordwaarts langs de zuidwestzijde van den Houtkoopersburgwal en de Snoekjesgracht, westwaarts langs de noordzijde van de Snoekjessteeg, noordwaarts langs de oostzijde van de St. Anthoniebreestraat en de Nieuwmarkt tot de Geldersche Kade.

II. Van de Nieuwe Prinsengracht langs de zuidelijke en oostelijke grens van arrondissement I, langs de oostelijke en zuidelijke grens der gemeente tot den Amstel, noordwaarts langs de oostzijde van den Amstel tot de Nieuwe Prinsengracht en langs de zuidzijde van die gracht tot de grens van arrondissement I.

III. Van de derde Schinkelstraat langs de westelijke grens der gemeente zuidwaarts, en oostwaarts langs de zuidelijke grens der gemeente, noordwaarts langs de grens van arrondissement II tot de Keizersgracht, langs de zuidzijde van die gracht tot de Vijzelstraat, langs de oostzijde van die straat, de Vijzelgracht en Nieuwe Vijzelstraat tot de Weteringschans, langs de noordzijde van de Weteringschans, de oostzijde van het Weteringplantsoen, de noordoostzijde van de Stadhouderskade, de zuidzijde van de Vossiusstraat, de oostzijde van de Van Baerlestraat, de zuidzijde van den Willemsparkweg en den Koninginneweg, de westzijde van den Amstelveenschen weg en de zuidzijde van de derde Schinkelstraat tot de grens der gemeente.

IV. Van de Hugo de Groot-kade langs de westelijke grens der gemeente en de noordelijke grens van arrondissement III, langs de zuidzijde van de Keizersgracht tot de Leidschestraat, langs de oostzijde van die straat en het Leidscheplein tot de Stadhouderskade, langs de westzijde van die kade en de Nassaukade tot de Hugo de Groot-kade en de zuidzijde van die kade tot de grens der gemeente.

V. Langs de grenzen van de arrondissementen I, II, III, IV en VI.

VI. Van de Nassaukade, hoek De Clercqstraat, noordwaarts langs de westzijde van die kade tot de Brouwersgracht, langs de zuidzijde van die gracht, de westzijde van het Singel tot den Blauwburgwal, langs de zuidzijde van de Korte Korsjespoortsteeg, Korte Kolksteeg, Nieuwezijds Kolk, Kolksteeg, Oudebrugsteeg tot het Damrak, noordwaarts langs de oostzijde van het Damrak en de zuidzijde van de Prins Hendrikkade tot de grens van arrondissement I, langs die grens tot de St. Anthoniebreestraat, langs de zuidzijde van de Nieuw-

markt, de oostzijde van den Kloveniersburgwal tot de Nieuwe Hoogstraat, langs de zuidzijde van de Oude Hoogstraat, Oude Doelenstraat, Damstraat, Vijgendam, Dam, Paleisstraat, de westzijde van den Nieuwezijds Voorburgwal, de zuidzijde van de Raadhuisstraat, de westzijde van het Singel, de zuidzijde van de Gasthuismolensteeg, Hartenstraat, Reestraat, de westzijde van de Prinsengracht, de zuidzijde van de Elandstraat, de oostzijde van de Lijnbaansgracht en de zuidzijde van de Rozengracht tot de Nassaukade.

VII. Van het Noordzeekanaal langs de westelijke grens der gemeente, de noordelijke grenzen der arrondisssementen IV, VI, en I en langs de noordelijke grens der gemeente tot het Noordzeekanaal.

Het *arrondissement Hilversum* omvat de gemeenten Ankeveen, Blaricum, Bussum, Diemen, 's Graveland, Hilversum, Huizen, Kortenhoef, Laren, Muiden, Naarden, Nederhorst den Berg, Watergraafsmeer, Weesp.

District Haarlem:

Het *arrondissement Beverwijk* omvat de gemeenten Akersloot, Beverwijk, Castrium, Egmond aan Zee, Egmond-binnen, Graft, Heemskerk, Krommenie, Limmen, Rijp (de), Schoten, Spaarndam, Uitgeest, Velsen, Wormerveer, Wijk aan Zee en Duin.

Het *arrondissement Haarlem*, de gemeenten Bennebroek, Bloemendaal, Haarlem, Haarlemmerliede c. a., Heemstede, Zandvoort.

Het *arrondissement Haarlemmermeer*, de gemeenten Aalsmeer, Amstel, (Nieuwer-), Amstel (Ouder-), Haarlemmermeer, Sloten, Uithoorn, Weesperkarspel.

Het *arrondissement Purmerend*, de gemeenten Broek in Waterland, Buiksloot, Edam, Ilpendam, Katwoude, Kwadijk, Landsmeer, Marken, Middelie, Monnikendam, Nieuwendam, Purmerend, Ransdorp, Warder.

Het *arrondissement Zaandam*, de gemeenten Assendelft, Beemster, Jisp, Koog a/d. Zaan, Oosthuizen, Oostzaan, Westzaan, Wormer, Wijdewormer, Zaandam, Zaandijk.

District Goes:

Het *arrondissement Goes* omvat de gemeenten Baarland, Borsselen, Driewegen, Ellewoutsdijk, Goes, 's Gravenpolder, 's Heer Abtskerke, 's Heer Arendskerke, 's Heerenhoek, Heinkenszand, Hoedekenskerke, Kapelle, Kattendijke, Kloetinge, Nisse, Oudelande, Ovezande, Schore, Wemeldinge, Wolphaartsdijk, Yerseke.

Het *arrondissement Tholen*, de gemeenten St. Annaland, Colijnsplaat, Kats, Kortgene, Krabbendijke, Kruiningen, St. Maartensdijk, St. Philipsland, Poortvliet, Rilland-Bath, Scherpenisse, Stavenisse, Tholen, Vossemeer (Oud-), Waarde, Wissekerke.

Het *arrondissement Zierikzee*, de gemeenten Brouwershaven, Bruinisse, Burgh, Dreischor, Duivendijke, Elkerzee, Ellemeet, Haamstede, Kerkwerve, Nieuwerkerk, Noordgouwe, Noordwelle, Oosterland, Ouwerkerk, Renesse, Serooskerke (Schouwen), Zierikzee, Zonnemaire.

District Middelburg:

Het *arrondissement Hulst* omvat de gemeenten Boschkappelle, Clinge, Graauw, c. a., Hengstdijk, Hontenisse, Hulst, St. Janssteen, Koewacht, Ossenisse, Overslag, Sas van Gent, Stoppeldijk, Westdorpe, Zuiddorpe.

Het *arrondissement Middelburg*, de gemeenten Aagtekerke, Arnemuiden, Biggekerke, Domburg, Grijpskerke, Koudekerke, St. Laurens, Meliskerke, Middelburg, Nieuw- en St. Joosland, Oostkapelle, Ritthem, Serooskerke (Walcheren), Souburg (Oost- en West-), Veere, Vrouwenpolder, Westkapelle, Zoutelande.

Het *arrondissement Neuzen*, de gemeenten Axel, Biervliet, Hoek, Hoofdplaat, Neuzen, Philippine, Waterlandkerkje, IJzendijke, Zaamslag.

Het *arrondissement Vlissingen*, de gemeenten Aardenburg, Breskens, Cadzand, Eede, Groede, St. Kruis, Nieuwvliet, Oostburg, Retranchement, Schoondijke, Sluis, Vlissingen, Zuidzande.

District Utrecht:

Het *arrondissement Amersfoort*, omvat de gemeenten Achttienhoven, Amersfoort, Baarn, Bunschoten, Eemnes, Hoogland, Leusden, Maartensdijk, Soest, Stoutenburg, Westbroek.

Het *arrondissement Loenen*, de gemeenten Abcoude-Baambrugge, Abcoude-Proostdij, Breukelen-Nijenrode, Breukelen-St. Pieters, Loenen, Loenersloot, Loosdrecht, Maarssen, Maarsseveen, Mijdrecht, Nieuwkoop (Laag-), Nigtevecht, Ruwiel, Tienhoven, Vinkeveen, Vreeland, Wilnis, Zuilen.

Het *arrondissement Rhenen*, de gemeenten Amerongen, Cothen, Doorn, Driebergen, Houten, Langbroek, Leersum, Maarn, Odijk, Renswoude, Rhenen, Rijsenburg, Schalkwijk, Tull en 't Waal, Veenendaal, Werkhoven, Wijk bij Duurstede, Woudenberg.

Het grondgebied der gemeente Utrecht is verdeeld in twee arrondissementen, *Utrecht* I en II.

Het *arrondissement I* omvat het gedeelte der gemeente Utrecht, gelegen oostelijk van den Krommen Rijn, de Oude Gracht en de Vecht.

Het *arrondissement II*, het gedeelte der gemeente Utrecht, westelijk van genoemde grens; met de gemeenten Bildt (de), Bunnik, Zeist.

Het *arrondissement IJsselstein* omvat de gemeenten Benschop, Baarzuilens, Harmelen, Hoenkoop, Jaarsveld, Jutphaas, Kamerik. Kockengen, Linschoten, Lopik, Montfoort, Oudenrijn, Polsbroek, Snelrewaard, Veldhuizen, Vleuten, Vreeswijk, Willeskop, Willige-Langerak, IJsselstein, Zegveld.

District Heerenveen:

Het *arrondissement Beetsterzwaag* omvat de gemeenten Idaarderadeel, Opsterland, Smallingerland.

Het *arrondissement Bolsward*, de gemeenten Bolsward, Hindeloopen, Wonseradeel, Workum.

Het *arrondissement Heerenveen*, de gemeenten Aengwierden, Haskerland, Schoterland, Utingeradeel.

Het *arrondissement Lemmer*, de gemeenten Doniawerstal, Gaasterland, Hemelumer-Oldephaert, Lemsterland, Sloten, Stavoren.

Het *arrondissement Sneek*, de gemeenten Sneek, Wijmbritseradeel, IJlst.

Het *arrondissement Weidum*, de gemeenten Baarderadeel, Hennaarderadeel, Rauwerderhem.

Het *arrondissement Wolvega*, de gemeenten Ooststellingwerf, Weststellingwerf.

District Leeuwarden:

Het *arrondissement Bergum* omvat de gemeenten Achtkarspelen, Tietjerksteradeel.

Het *arrondissement Dokkum*, de gemeenten Dantumadeel, Dokkum, Kollumerland.

Het *arrondissement Ferwerd*, de gemeenten 't Bildt, Ferwerderadeel, Menaldumadeel.

Het *arrondissement Harlingen*, de gemeenten Barradeel, Franeker, Franekeradeel, Harlingen.

Het *arrondissement Leeuwarden*, de gemeenten Leeuwarden, Leeuwarderadeel.

Het *arrondissement Ternaard*, de gemeenten Ameland, Oostdongeradeel, Schiermonnikoog, Westdongeradeel.

District Deventer:

Het *arrondissement Almelo* omvat de gemeenten Almelo (Ambt), Almelo (Stad), Hellendoorn, Vriezenveen, Wierden.

Het *arrondissement Deventer*, de gemeenten Bathmen, Deventer, Diepenveen, Holten, Olst.

Het *arrondissement Enschedé*, de gemeenten Enschedé, Haaksbergen, Lonneker.

Het *arrondissement Hengelo*, de gemeenten Delden (Ambt), Delden (Stad), Diepenheim, Goor, Hengelo, Markelo, Rijssen.

Het *arrondissement Oldenzaal*, de gemeenten Borne, Denekamp, Losser, Oldenzaal, Ootmarsum, Tubbergen, Weerselo.

District Zwolle:

Het *arrondissement Kampen* omvat de gemeenten Genemuiden, Grafhorst, Hasselt, Kampen, Kamperveen, Wilsum, IJsselmuiden, Zalk c.a., Zwartsluis.

Het *arrondissement Ommen*, de gemeenten Avereest, Gramsbergen, Ham (den), Hardenberg (Ambt), Hardenberg (Stad), Ommen (Ambt), Ommen (Stad).

Het *arrondissement Raalte*, de gemeenten Dalfsen, Heino, Nieuwleusen, Raalte, Staphorst, Wijhe.
Het *arrondissement Steenwijk*, de gemeenten Blankenham, Blokzijl, Giethoorn, Kuinre, Oldemarkt, Steenwijk, Steenwijkerwold, Vollenhove (Ambt), Vollenhove (Stad), Wanneperveen.
Het *arrondissement Zwolle*, de gemeenten Zwolle, Zwollerkerspel.

District Groningen:

Het *arrondissement Appingedam* omvat de gemeenten Appingedam, Bierum, Delfzijl, Loppersum, Stedum, 't Zandt.
Het *arrondissement Groningen*, de gemeente Groningen.
Het *arrondissement Onderdendam*, de gemeenten Adorp, Aduard, Bedum, Ezinge, Hoogkerk, Kantens, Middelstum, Oldehove, Winsum.
Het *arrondissement Warffum*, de gemeenten Baflo, Eenrum, Kloosterburen, Leens, Uithuizen, Uithuizermeeden, Ulrum, Usquert, Warffum.
Het *arrondissement Zuidhorn*, de gemeenten Grijpskerk, Grootegast, Leek, Marum, Oldekerk, Zuidhorn.

District Winschoten:

Het *arrondissement Hoogezand* omvat de gemeenten Boer (ten), Haren, Hoogezand, Noorddijk, Sappemeer.
Het *arrondissement Onstwedde*, de gemeenten Bellingwolde, Onstwedde, Pekela (Nieuwe), Vlagtwedde, Wedde.
Het *arrondissement Slochteren*, de gemeenten Nieuwolda, Noordbroek, Slochteren, Termunten, Zuidbroek.
Het *arrondissement Veendam*, de gemeenten Meeden, Muntendam, Pekela (Oude), Veendam, Wildervank.
Het *arrondissement Winschoten*, de gemeenten Beerta, Finsterwolde, Midwolda, Schans (Nieuwe), Scheemda, Winschoten.

District Assen:

Het *arrondissement Assen* omvat de gemeenten Assen, Beilen, Rolde, Smilde.
Het *arrondissement Borger*, de gemeenten Borger, Gasselte, Gieten, Odoorn.
Het *arrondissement Dalen*, de gemeenten Coevorden, Dalen, Oosterhesselen, Sleen, Westerbork, Zweelo.
Het *arrondissement Emmen*, de gemeenten Emmen, Schoonebeek.
Het *arrondissement Hoogeveen*, de gemeenten Dwingeloo, Hoogeveen, Ruinen, Wijk (de), Zuidwolde.
Het *arrondissement Meppel*, de gemeenten Diever, Havelte, Meppel, Nijeveen, Ruinerwold, Vledder.
Het *arrondissement Vries*, de gemeenten Anlo, Eelde, Norg, Peize, Roden, Vries, Zuidlaren.

District Maastricht:

Het *arrondissement Heerlen* omvat de gemeenten Amstenrade, Bocholtz, Brunssum, Eygelshoven, Heerlen, Hoensbroek, Kerkrade, Klimmen, Nieuwenhagen, Nuth, Schaesberg, Simpelveld, Ubach over Worms, Voerendaal, Wijnandsrade.
Het *arrondissement Maastricht*, de gemeenten Cadier c. a., Eysden, St. Geertruid, Gronsveld, Heer, Maastricht, Margraten, Mesch, Mheer, Noorbeek, St. Pieter, Rijckholt, Slenaken, Vroenhoven (Oud-).
Het *arrondissement Meerssen*, de gemeenten Amby, Bemelen, Berg c. a., Borgharen, Bunde, Gulpen, Houthem, Hulsberg, Itteren, Meerssen, Schimmert, Schin op Geulle, Ulestraten, Vaals, Valkenburg (Oud-), Wittem, Wijlre.
Het *arrondissement Sittard*, de gemeenten Beek, Bingelrade, Born, Broeksittard, Elsloo, Geleen, Geulle, Grevenbicht, Jabeek, Limbricht, Merkelbeek, Munstergeleen, Nieuwstadt. Obbicht c. a., Oirsbeek, Roosteren, Schinnen, Schinveld, Sittard, Spaubeek, Stein, Susteren, Urmond.

District Roermond:

Het *arrondissement Gennep* omvat de gemeenten Bergen, Broekhuizen, Gennep, Meerlo, Maak, Ottersum, Venray, Wanssum.
Het *arrondissement Roermond*, de gemeenten Buggenum, Echt, Haelen, Herten, Horn, Linne, Maasbracht, Maasniel, Melick c.a., Montfort, Neer, Nunhem,

St. Odiliënberg, Ohé c. a., Posterholt, Roermond, Stevensweert, Swalmen, Vlodrop.

Het *arrondissement Venlo*, de gemeenten Arcen c. a., Beesel, Belfeld, Grubbenvorst, Helden, Horst, Kessel, Maasbree, Sevenum, Tegelen, Venlo.

Het *arrondissement Weert*, de gemeenten Baexem, Beegden, Grathem, Heel c. a., Heythuizen, Hunsel, Ittervoort, Meijel, Nederweert, Neeritter, Roggel, Stramproij, Thorn, Weert, Wessem.

Behoort bij Koninklijk besluit van den 7den Juni 1906 (*Staatsblad* n°. 126).

Mij bekend,

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(get.) P, Rink.

(N°. 271.) BESLUIT *van den 24sten October* 1906, *tot vaststelling van algemeene regelen voor het verleenen van subsidiën ten behoeve van land- en tuinbouwcursussen.*

Wij Wilhelmina, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Op de voordracht van Onzen Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel van 1 Augustus 1906, Directie van den Landbouw, N°. 6284, Afdeeling Onderwijs;

Overwegende, dat het wenschelijk is eenige algemeene regelen vast te stellen ten aanzien van het verleenen van subsidiën ten behoeve van land- en tuinbouwcursussen;

Den Raad van State gehoord (advies van 11 September 1906, N°. 27);

Gelet op het nader rapport van Onzen voornoemden Minister van 18 October 1906, Directie van den Landbouw, N°. 9641, Afdeeling Onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met ingang van 1 Januari 1907 vast te stellen de aan dit besluit gehechte algemeene regelen voor het verleenen van subsidiën ten behoeve van:

a. land- en tuinbouwwintercursussen;
b. land- en tuinbouwcursussen voor volwassenen;
c. andere land- en tuinbouwcursussen.

Onze Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State.

Albrechtsberg, den 24sten October 1906.

(get.) Wilhelmina.

De Minister van Landbouw,
Nijverheid en Handel,
(get.) J. D. Veegens.

Uitgegeven den *achtsten* November 1906.
De Minister van Justitie,
(get.) E. E. van Raalte.

ALGEMEENE REGELEN voor het verleenen van subsidiën ten behoeve van land- en tuinbouwcursussen.

I. Algemeene bepaling.

Art. 1. Waar in de navolgende artikelen wordt gesproken van Minister of Directeur-Generaal worden bedoeld Onze Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel en de Directeur-Generaal van den Landbouw.

II. Van de subsidiën ten behoeve van Land- en Tuinbouwwintercursussen.

Art. 2. 1. Subsidiën ten behoeve van land- en tuinbouwwintercursussen kunnen worden verleend aan besturen van:

a. gemeenten;
b. land- en tuinbouwvereenigingen of hare afdeelingen;
c. vereenigingen, die zich de bevordering van land- en tuinbouwonderwijs ten doel stellen.

2. Om voor het ontvangen dezer subsidiën in aanmerking te kunnen komen, kan aan de in het voorgaande lid, onder *b* en *c*, genoemde vereenigingen of hare afdeelingen de eisch worden gesteld, dat zij rechtspersoonlijkheid bezitten.

Art. 3. 1. De aan Ons gerichte, op zegel geschreven aanvraag om subsidie moet vóór of op 1 October bij de Directie van den Landbouw worden ingezonden en vergezeld gaan:

a. zoo de aanvraag voor het eerst geschiedt, van eene *begrooting*, opgemaakt volgens een voor belanghebbenden kosteloos beschikbaar te stellen model, van een *reglement* en van een *leerplan* voor den cursus;

b. zoo de aanvraag bij herhaling geschiedt, van eene *begrooting* voor den cursus, zooals onder *a* is bedoeld.

2. De aanvraag moet de namen en woonplaatsen vermelden van de onderwijzers, die met het onderricht aan den cursus zullen worden belast, onder mededeeling wie hunner als hoofd van den cursus zal optreden.

3. Zij moet verder de verklaring bevatten, dat de aanvragers bekend zijn met de voorwaarden, onder welke uit 's Rijks kas subsidiën aan land- en tuinbouwwintercursussen worden verleend en dat zij zich aan die voorwaarden onderwerpen.

Art. 4. Het reglement voor een land- of tuinbouwwintercursus moet voorschriften bevatten ten aanzien van:

a. het doel van den cursus en van de gemeente binnen welke hij zal worden gevestigd;

b. den aard en den duur van het onderwijs, het aantal klassen van den cursus, het te betalen schoolgeld en de openbare overgangs- en eindlessen;

c. den leeftijd der leerlingen en de aan hen te stellen eischen voor toelating;

d. de leiding van den cursus en het plaatselijk toezicht daarop;

e. de benoeming, de schorsing en het ontslag der onderwijzers;

f. het administratief beheer van den cursus.

Art. 5. Het leerplan voor een land- of tuinbouwwintercursus moet rekening houden met den aard der behoeften van het land- of tuinbouwbedrijf in de streek, waarbinnen de cursus is gevestigd en met de ontwikkeling van de leerlingen, waarvoor het onderwijs bestemd is.

Art. 6. De Minister stelt als leiddraad een model van een reglement, zoowel als van een leerplan voor land- en tuinbouwwintercursussen vast. Zij, die in hunne aanvraag om subsidie verklaren, dat het model-reglement voor den door hen op te richten cursus zal gelden en dat het onderwijs volgens het model-leerplan zal worden gegeven, worden, in het geval bedoeld in artikel 3, lid 1, onder *a*, van de inzending van een reglement en leerplan vrijgesteld.

Art. 7. 1. De subsidiën ten behoeve van land- en tuinbouwwintercursussen kunnen worden gegeven ter bestrijding van de uitgaven voor:

a. salarissen der onderwijzers ten bedrage van f 1 per lesuur tot een maximum van f 225 voor elke klasse, die de cursus telt;

b. eene toelage aan het hoofd van den cursus, belast met de leiding van het onderwijs, tot een bedrag van ten hoogste f 15;

c. leermiddelen tot een bedrag van ten hoogste f 75 bij oprichting en van ten hoogste f 50 bij voortzetting van den cursus;

d. administratiekosten tot een bedrag van ten hoogste f 10 voor een cursus met één klasse en van ten hoogste f 16 voor een cursus met twee of meer klassen, zijnde in deze bedragen eene som van f 4 begrepen, uit te keeren aan het hoofd of een onderwijzer van den cursus, welke de jaarlijksche vergadering met den Rijksambtenaar, belast met het toezicht op den cursus, heeft bijgewoond;

e. verplaatsingskosten van de onderwijzers, te berekenen volgens een tarief door den Minister vast te stellen.

2. In bijzondere gevallen kunnen de in het voorgaande lid onder *a—d* vermelde bedragen worden gewijzigd.

Art. 8. Aan de toekenning der subsidiën zijn de volgende voorwaarden verbonden:

a. het reglement, het leerplan en de begrooting van den cursus moeten worden goedgekeurd door den Minister:

b. de verdeeling van de leerstof moet in overleg geschieden met den Rijksambtenaar, die ambtshalve of door den Directeur-Generaal met het toezicht op den cursus is belast;

c. de lijst der aan te schaffen leermiddelen moet door het hoofd van den cursus vóór 1 November aan den onder *b* genoemden Rijksambtenaar ter goedkeuring worden gezonden;

d. de benoeming van en wijziging in het onderwijzend personeel moeten in overleg geschieden met den onder *b* genoemden Rijksambtenaar en aan de goedkeuring van den Minister worden onderworpen;

e. wijzigingen in het goedgekeurde reglement en leerplan van eenen cursus kunnen alleen met goedkeuring van den Directeur-Generaal worden aangebracht;

f. de leermiddelen, voor de Rijkssubsidie aangeschaft, blijven Rijkseigendom;

g. de bezittingen van eenen cursus, voortvloeiende uit de Rijkssubsidie, moeten bij opheffing van de inrichting worden overgedragen aan een door of namens den Directeur-Generaal aan te wijzen cursus of op door dezen aan te geven wijze worden bewaard;

h. uit de Rijkssubsidie mogen geene uitgaven voor lokaalhuur, verlichting, verwarming en schoonhouden van lokalen worden bestreden;

i. van de goedgekeurde begrooting mag niet worden afgeweken, tenzij met goedkeuring van den Rijksambtenaar met het toezicht op den cursus belast;

k. jaarlijks vóór of op 15 Mei moet aan den Directeur Generaal worden ingezonden:

1°. een verslag van den cursus volgens een daarvoor te geven model;

2°. eene rekening en verantwoording over het afgeloopen cursusjaar volgens een daarvoor te geven model. De bij deze rekening en verantwoording behoorende kwitantiën moeten in volgorde gerangschikt, genommerd en met eenen papierbinder aan elkaar gehecht, in originali worden overgelegd;

3°. een afschrift van den volledigen inventaris, ingericht volgens een daarvoor te geven model;

l. afschrift van het onder *k* genoemde verslag en van den inventaris moeten vóór of op 15 Mei worden gezonden aan den Rijksambtenaar, met het toezicht op den cursus belast.

Art. 9. De subsidiën worden eerst dan betaalbaar gesteld, wanneer aan den Directeur-Generaal is medegedeeld, dat de lessen zijn aangevangen en door welk getal leerlingen ze worden gevolgd.

Bedraagt het getal leerlingen in de eerste klasse van een nieuw opgerichten cursus bij den aanvang der lessen minder dan 10 en van een voortgezetten cursus minder dan 6, dan heeft geene uitkeering of toezegging van subsidie plaats.

Daalt het getal leerlingen in eene klasse van een cursus in den loop van het winterhalfjaar beneden drie, dan kan onder goedkeuring van den Directeur-Generaal tot opheffing van die klasse — of van den cursus, ingeval deze ééne klasse heeft — worden overgegaan.

III. Van de subsidiën ten behoeve van land- en tuinbouwcursussen voor volwassenen.

Art. 10. 1. Ten aanzien van de subsidiën ten behoeve van land- en tuinbouwcursussen voor volwassenen — hetzij deze ten doel hebben een gedeelte van de land- of tuinbouwwetenschap meer uitvoerig te behandelen, hetzij zij strekken om van bepaalde onderdeelen dier wetenschappen in een beperkt getal voordrachten een overzicht te geven — zijn de regelen, vervat in de artikelen 2, 3, 4, sub *a* en *c*, en 8, toepasselijk.

2. De in het voorgaande lid bedoelde subsidiën kunnen worden gegeven ter bestrijding van de uitgaven voor:

a. salarissen der onderwijzers ten bedrage van ten hoogste f 2.50 per lesuur;

b. leermiddelen tot een bedrag van ten hoogste f 25;

c. verplaatsingskosten van de onderwijzers te berekenen volgens een door den Minister vast te stellen tarief.

3. In bijzondere gevallen kunnen de in het voorgaande lid onder *a* en *b* vermelde bedragen worden gewijzigd.

IV. Van de subsidiën ten behoeve van andere land- en tuinbouwcursussen.

Art. 11. Ten behoeve van andere land- en tuinbouwcursussen, in strekking

met de onder II en III behandelde inrichtingen overeenkomende, mits geen cursussen in hoefbeslag, paarden- en veekennis, bijen- en hoenderteelt zijnde, kunnen subsidiën worden verleend ter bestrijding der uitgaven, vermeld in art. 7 en in art. 10, lid 2, en tot de bedragen in deze artikelen genoemd.

De Minister bepaalt, welke voorschriften, in de voorgaande artikelen vervat, op deze cursussen van toepassing zullen zijn.

V. Slotbepaling.

Art. 12. Wij behouden Ons voor aan de toekenning van de onder II, III en IV bedoelde subsidiën, behalve de in art. 8 vermelde algemeene voorwaarden, zoodanige bijzondere voorwaarden te verbinden, als Ons in het belang van het onderwijs aan of het beheer van die inrichtingen wenschelijk mochten voorkomen.

Behoort bij Koninklijk besluit van 24 October 1906 (*Staatsblad* n°. 271).

Mij bekend,

De Minister van Landbouw,
Nijverheid en Handel,

(get.) J. D. Veegens.

VERBETERINGEN:

Pag. 400 regel 2 v. o. staat *1906*, lees *1905*.
„ 402 „ 3 v. o. „ *licht*verversching, lees *lucht*verversching.
„ 403 „ 27 moet zijn: De artt. 10, 1ste en laatste lid, 13, 1ste lid, en 15 zijn hier van toepassing.
„ 411 „ 16 v. b. staat *op*, lees *tot*.
„ 416 „ 23 v. b. „ Art. *3*, lees Art. *4*.
„ 431 „ 5 v. o. „ *van*, lees *voor*.
„ 464 „ 21 v. b. „ *5*, lees *4*.
„ 465 „ 12 v. o. het woordje *dat* achter terwijl *vervalt*.
„ 471 „ 26 v. b. staat *en*, lees *in*.
„ 474 „ 25 v. b. „ *toegezonden*, lees *gezonden*.
„ 479 „ 20 v. o. „ *dat*, lees *dan*.
„ 491 „ 7 v. b. „ *54*bis, lees *45*bis.
„ 524 „ 22 v. o. „ *19,49*, lees *19,40*.

OVERZICHT VAN DE WETSWIJZIGINGEN 1878—1906.

Wet van 17 Augustus 1878 (S. nº. 127). Nummering	Titel I. Algemeene bepalingen.	Koninkl. Besluit 26 Juni 1905 (S. nº. 219). Nummering
Art. 1.	gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. 123). het derde lid.	Art. 1.
Art. 2.	gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175). tweede wijziging Wet 28 December 1896 (S. nº. 230).	Art. 2.
Art. 3.	gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 3.
Art. 4.	het tweede lid gewijzigd Wet 27 Juli 1882 (S. nº. 117). In overeenstemming gebracht met de Wet van den 21sten Juni 1901 (S. nº. 157), houdende regeling van het Staatstoezicht op de volksgezondheid.	Art. 4.
Art. 5.	het eerste en het laatste lid gewijzigd Wet 27 Juli 1882 (S. nº. 117). In overeenstemming gebracht met de Wet van den 21sten Juni 1901 (S. nº. 157), houdende regeling van het Staatstoezicht op de volksgezondheid.	Art. 5.
Art. 6.	het tweede lid vervalt Wet 28 December 1896 (S. nº. 230).	Art. 6.
Art. 7.	ongewijzigd.	Art. 7.
Art. 8.	gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 8.
Art. 9.	het eerste lid gewijzigd Wet 15 April 1886 (S. nº. 64). tweede wijziging Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 9.
Art. 10.	*b.* gewijzigd Wet 15 April 1886 (S. nº. 64).	Art. 10.
Art. 11.	ongewijzigd.	Art. 11.
Art. 12.	gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 12.
Art. 13.	ongewijzigd.	Art. 13.
Art. 14.	gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 14.
Art. 15.	*a* en *f* gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. nº. 123). tweede wijziging Wet 8 December 1889 (S. nº. 175.)	Art. 15.

Wet van 17 Augustus 1878 (S. nº. 127). Nummering		Koninkl. Besluit 26 Juni 1905 (S. nº. 219). Nummering
	derde wijziging Wet 28 December 1896 (S. nº. 230).	
	vierde wijziging Wet 3 Juni 1905 (S. nº. 151).	
	Titel II.	
	Van het openbaar onderwijs.	
	§ 1. Van de Scholen.	
Art. 16.	gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175). tweede wijziging Wet 28 December 1896 (S. nº. 230).	Art. 16.
Art. 17.	gewijzigd Wet 7 Juli 1900 (S. nº. 111).	Art. 17.
Art. 18.	ongewijzigd.	Art. 18.
Art. 19.	gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 19.
Art. 20.	ongewijzigd.	Art. 20.
Art. 21.	ongewijzigd.	Art. 21.
Art. 22.	ongewijzigd.	Art. 22.
	§ 2. Van de Onderwijzers.	
Art. 23.	ongewijzigd.	Art. 23.
Art. 24.	het eerste, het tweede en het vijfde lid gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. nº. 123). tweede wijziging Wet 8 December 1889 (S. nº. 175). derde wijziging (het zesde lid) Wet 24 Juni 1901 (S. nº. 187).	Art. 24.
Art. 25.	ongewijzigd.	Art. 25.
Art. 26.	het derde lid gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175.) tweede wijziging Wet 24 Juni 1901 (S. nº. 187). derde wijziging Wet 3 Juni 1905 (S. nº. 151).	Art. 26.
	Ingelascht Art. 26bis Wet 24 Juni 1901 (S nº. 187).	Art. 27.
Art. 27.	ongewijzigd.	Art. 28.
Art. 28.	het vijfde lid gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. nº. 123). tweede wijziging Wet 8 December 1889 (S. nº. 175.)	Art. 29.
Art. 29.	*a.* gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. nº. 123).	Art. 30.

Wet van 17 Augustus 1878 (S. nº. 127). Nummering		Koninkl. Besluit 26 Juni 1905 (S. nº. 219). Nummering
	b. tweede wijziging Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	
Art. 30.	ongewijzigd.	Art. 31.
Art. 31.	ongewijzigd.	Art. 32.
Art. 32.	gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 33.
	Ingelascht Art. 32bis Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 34.
Art. 33.	ongewijzigd.	Art. 35.
Art. 34.	ongewijzigd.	Art. 36.
Art. 35.	ongewijzigd.	Art. 37.
Art. 36.	ongewijzigd.	Art. 38.
Art. 37.	ongewijzigd.	Art. 39.
Art. 38.	het tweede lid gewijzigd het derde lid wordt door een nieuw lid vervangen het vierde lid wordt door een nieuw lid vervangen } Wet 5 Juni 1905 (S. nº. 152).	Art. 40.
Art. 39.	gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175). tweede wijziging Wet 24 Juni 1901 (S. nº. 187). derde wijziging Wet 3 Juni 1905 (S. nº. 151).	Art. 41.
Art. 40.	een nieuw lid toegevoegd Wet 5 Juni 1905 (S. nº. 152).	Art. 42.
Art. 41.	het tweede lid gewijzigd Wet 24 Juni 1901 (S. nº. 187). het tweede lid gewijzigd Wet 3 Juni 1905 (S. nº. 151). tusschen het tweede en derde lid twee nieuwe leden ingevoegd Wet 5 Juni 1905 (S. nº. 152).	Art. 43.
Art. 42.	gewijzigd Wet 9 Mei 1890 (S. nº. 78) tengevolge van de invoering van de Wet tot regeling van de pensioenen der burgerlijke ambtenaren. tweede wijziging Wet 5 Juni 1905 (S. nº. 152).	Art. 44.
	Ingelascht Art. 42bis Wet 11 Juli 1884 (S. nº. 123). gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175). tweede wijziging Wet 28 December 1896 (S. nº. 230).	Art. 45.
	§ 3. Van de kosten van het onderwijs.	
Art. 43.	ongewijzigd.	Art. 46.

Wet van 17 Augustus 1878 (S. nº. 127). Nummering		Koninkl. Besluit 26 Juni 1905. (S. nº. 219). Nummering
Art. 44.	*h.* gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 47.
	h. tweede wijziging Wet 24 Juni 1901 (S. nº. 187).	
	sub *b* derde wijziging Wet 3 Juni 1905 (S. nº. 151).	
Art. 45.	gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. nº. 123).	Art. 48.
	tweede wijziging Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	
	derde wijziging Wet 24 Juni 1901 (S. nº. 187).	
	vierde wijziging Wet 3 Juni 1905 (S. nº. 151).	
	Ingelascht Art. 45bis Wet 24 Juni 1901 (S. nº. 187).	Art. 49.
Art. 46.	gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 50.
Art. 47.	ongewijzigd.	Art. 51.
Art. 48.	het laatste lid vervallen Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 52.
Art. 49.	gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. nº. 123).	Art. 53.
Art. 50.	gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. nº. 123)	Art. 54.
	Titel III.	
	Van het bijzonder onderwijs.	
Art. 51.	ongewijzigd.	Art. 55.
Art. 52.	ongewijzigd.	Art. 56.
Art. 53.	ongewijzigd.	Art. 57.
Art. 54.	ongewijzigd.	Art. 58.
	Ingelascht Art. 54*bis* Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 59.
	eerste wijziging Wet 13 September 1895 (S. nº. 159).	
	tweede wijziging Wet 28 December 1896 (S. nº. 230).	
	derde wijziging Wet 24 Juni 1901 (S. nº. 187.)	
	vierde wijziging Wet 3 Juni 1905 (S. nº. 151).	
	Ingevoegd Wet 5 Juni 1905 (S. nº. 152) na 54bis de volgende artikelen Art. 54*ter*—54*octiesdecies*.	Artt. 60—75.

Wet van 17 Augustus 1878 (S. n°. 127). Nummering	Titel IV. Van de akten van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs.	Koninkl. Besluit 26 Juni 1905 (S. n°. 219). Nummering
Art. 55.	ongewijzigd.	Art. 76.
Art. 56.	*b.* gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. n°. 123). tweede wijziging Wet 8 December 1889 (S. n°. 175).	Art. 77.
Art. 57.	*b.* gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. n°. 175). tweede wijziging Wet 24 Juni 1901 (S. n°. 187).	Art. 78.
Art. 58.	gewijzigd Wet 24 Juni 1901 (S. n°. 187).	Art. 79.
Art. 59.	het vierde lid gewijzigd Wet 24 Juni 1901 (S. n°. 187).	Art. 80.
Art. 60.	het voorlaatste lid gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. n°. 123). tweede wijziging Wet 8 December 1889 (S. n°. 175).	Art. 81.
Art. 61.	*c.* gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. n°. 123). tweede wijziging Wet 8 December 1889 (S. n°. 175). het eerste lid, sub *b* derde wijziging Wet 3 Juni 1905 (S. n°. 151).	Art. 82.
Art. 62.	ongewijzigd.	Art. 83.
Art. 63.	het laatste lid gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. n°. 175).	Art. 84.
Art. 64.	hoofd gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. n°. 175).	Art. 85.
Art. 65.	de beide eerste alinea's gewijzigd Wet 3 Januari 1884 (S. n°. 2). tweede wijziging Wet 11 Juli 1884 (S. n°. 123). derde wijziging Wet 8 December 1889 (S. n°. 175). vierde wijziging Wet 28 December 1896 (S. n°. 230).	Art. 86.
	Ingelascht Art. 65*bis* Wet 11 Juli 1884 (S. n°. 123). gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. n°. 175).	Art. 87.
	Ingelascht Art. 65*ter* Wet 8 December 1889 (S. n°. 175). gewijzigd Wet 28 December 1896 (S. n°. 230).	Art. 88.
Art. 66.	het tweede lid toegevoegd Wet 28 December 1896 (S. n°. 230).	Art. 89.

Wet van 17 Augustus 1878 (S. nº. 127). Nummering		Koninkl. Besluit 26 Juni 1905 (S. nº. 212). Nummering
	Titel V.	
	Van het toezicht op het lager onderwijs.	
Art. 67.	ongewijzigd.	Art. 90.
Art. 68.	ongewijzigd.	Art. 91.
Art. 69.	het zesde lid gewijzigd Wet 24 Juni 1901 (S. nº. 187).	Art. 92.
Art. 70.	ongewijzigd.	Art. 93.
Art. 71.	ongewijzigd.	Art. 94.
Art. 72.	ongewijzigd.	Art. 95.
Art. 73.	gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 96.
Art. 74.	ongewijzigd.	Art. 97.
Art. 75.	ongewijzigd.	Art. 98.
Art. 76.	ongewijzigd.	Art. 99.
Art. 77.	ongewijzigd.	Art. 100.
Art. 78.	ongewijzigd.	Art. 101.
Art. 79.	het tweede lid gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 102.
	Titel VI.	
	Van bevordering van het schoolbezoek.	
Art. 80.	vervallen Wet 7 Juli 1900 (Leerplichtwet) (S. nº. 111).	
Art. 81.	vervallen Wet 7 Juli 1901 (Leerplichtwet) (S. nº. 111).	
Art. 82.	ongewijzigd.	Art. 103.
	Titel VII.	
	Overgangsbepalingen.	
Art. 83.	ongewijzigd.	Art. 104.
Art. 84.	ongewijzigd.	Art. 105.
Art. 85.	het laatste lid gewijzigd Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 106.
Art. 86.	ongewijzigd.	Art. 107.
Art. 87.	ongewijzigd.	Art. 108.
Art. 88.	het eerste lid gewijzigd Wet 11 Juli 1884 (S. nº. 123). tweede wijziging Wet 8 December 1889 (S. nº. 175).	Art. 109.
Art. 89.	ongewijzigd.	Art. 110.
Art. 90.	ongewijzigd.	Art. 111.
Art. 91.	ongewijzigd.	Art. 112.
Art. 92.	ongewijzigd.	Art. 113.
Art. 93.	ongewijzigd.	Art. 114.

I.

ALPHABETISCH REGISTER

1798—1878,

en van de Koninklijke Besluiten.

II.

ALPHABETISCH REGISTER.

LEERPLICHTWET.

De getallen wijzen de artikelen aan.

III.

REGISTER

op de Wet, bekend gemaakt bij besluit van 26 Juni 1905 (S. 219).

De getallen wijzen de artikelen aan.

Voor de overeenkomstige artikelen van de Wet van 17 Augustus 1878 en de wijzigingen zie men het „Overzicht" bl. 624—629.

INHOUD.

Historisch-Critisch Overzicht

der in de vorige eeuw verschenen

METHODEN VOOR HET STELONDERWIJS,

DOOR

I. VAN HOORN.

Prijs *f* 1.50. — Geb. *f* 2.00.

Na een kort overzicht van het onderwijs in de 18e eeuw en de onderwijswetten van 1801, 1803 en 1806, behandelt de Schr. achtereenvolgens de verschillende stelcursussen, in den loop der vorige eeuw verschenen.

Natuurlijk is er in een overzicht geen plaats voor een uitvoerige bespreking van en een diepgaande beschouwing over de verschillende „stelboekjes", die vooral na 1877 in ons land het licht zagen.

Schr. beperkt zich dan ook tot een korte uiteenzetting van de beginselen der verschillende methoden, licht deze bespreking met voorbeelden uit de boekjes zelf toe, en toetst ten slotte elke methode aan zijn ideaal van stelonderwijs. Dat ideaal bestaat hierin, dat de methode niet van den onderwijzer, zooals dat vroeger geschiedde, maar van het kind moet uitgaan, dat het kind zelf moet leeren zien, handelen en spreken, dat het kind in woorden moet leeren omzetten, wat in zijn ziel omgaat, dat er bij het kind belangstelling moet worden gewekt in alles, wat het kind een mensch doet worden in den edelen zin van het woord. Dat ideaal zal echter slechts dan bereikt worden, als alle steloefeningen rechtstreeks bij het onderwijs aansluiten, „als elke onderwijzer zelf de oefeningen samenstelt."

Juist dit achten wij een groote verdienste van dit boekje, dat het den onderwijzer aanspoort tot zelfwerkzaamheid, en hem waarschuwt voor het slaafs navolgen eener bepaalde methode.

We wenschen het boekje daarom veel lezers toe!

(Tijdschrift voor onderwijs en opvoeding.)

Dit boek verdient in meer dan één opzicht onze aandacht. Vooreerst omdat het geschreven is door een onderwijzer, die niet aan het hoofd eener school staat, dus door iemand, die men tegen-

woordig noemt een klasse-onderwijzer. In Duitschland is men er al lang aan gewoon, dat niet slechts hoofden, maar ook klasse-onderwijzers voor de pers werken. Bij ons behoort het nog tot de zeldzaamheden, wanneer men althans het correspondent- of verslaggeverzijn er buiten laat. Nu echter drie vierden van het getal der onderwijzers en onderwijzeressen nooit hoofd der school kan worden, krijgen we ook onder dezen stand, mannen en vrouwen van rijpe ervaring en ook rijpe kennis. Besteden ze deze tot heil der school, dan doen ze een uitnemend werk. De heer Van Hoorn heeft o. i. een uitstekend werk gedaan, negatief en positief; want hij heeft zijn tijd *niet* besteed aan het schrijven van een nieuwe handleiding voor het stelonderwijs, maar wel getracht aan anderen den weg te wijzen bij de keuze van een geschikte handleiding. Daartoe heeft hij een veertigtal verschillende methodes de revue laten passeeren.

Hij deed dit nu eens uitvoerig, dan zeer beknopt, al naar de methode meer of minder aandacht waardig was en hij deed het ook op een manier, die wel bewijst dat de schrijver de stof machtig was. Wij gelooven dan ook, dat dit boek in geen enkele arrondissements-bibliotheek mag gemist worden en dat hoofden van scholen zeer goed zullen doen, het te raadplegen, ook al hebben ze geen plan een nieuwe taalmethode in te voeren. Wanneer er een tweede druk noodig wordt, dien we schrijver en uitgever van harte spoedig toewenschen, zal de schrijver o i. goed doen in een slotartikel aan te wijzen de zig-zaglijn, die de ontwikkeling van ons stelonderwijs in de 19de eeuw doorliep. Dan heeft hij meteen gelegenheid een enkel klein vlekje weg te nemen, zooals b.v. „doorgeworsteld" in plaats van „doorworsteld."

(N. Prov. Gr. Crt., 3 Mrt. 1903).

Een hoogst verdienstelijk boek.

De schrijver heeft geen moeite ontzien, om de ontwikkeling van het stelonderwijs in de 19e eeuw te kunnen schetsen.

Hij spaart de behandelde methoden niet. Zijn critiek is vaak scherp, doch altijd zakelijk.

Inmiddels bevelen wij het onzen collega's aan.

Niemand, die in het stelonderwijs aan zijne school verandering wil brengen, late na, dit boek te raadplegen.

(Chr. School, 9 April 1903).

Een hoogst interessante studie, die getuigenis aflegt van den grooten ijver en de noeste vlijt, waarmede de schrijver zijn onderwijs heeft bestudeerd. Al is men het in alles niet met den schrijver eens, dit neemt niet weg, dat elk, die een overzicht wil hebben van den langzamen, doch zekeren vooruitgang van ons stelonderwijs, den heer Van Hoorn recht dankbaar zal wezen voor zijn degelijken arbeid. *(Katholieke School, 19 Mrt. 1903.)*

„Zooals reeds uit den titel blijkt, hebben we hier te doen met geschiedenis en critiek. Wat de laatste betreft, het is niet aan ons, daarover een oordeel uit te spreken, allereerst omdat een groot aantal van de schrijvers der besproken methoden nog leven en dus zich heel goed zelf kunnen verdedigen, zoo ze het noodig achten, anderdeels, wijl de critiek over eene methode afhangt van het standpunt, waarop men zich plaatst en men het den heer Van Hoorn niet kwalijk mag nemen, wanneer hij op volgens hem deugdelijke gronden aan eene andere dan de juist door hem besproken methode de voorkeur zou geven. Het geschiedkundig gedeelte van zijn werk is een sprekend bewijs voor de nauwgezetheid waarmee de heer Van Hoorn zijne taak heeft opgevat. Voor zoover we hebben kunnen nagaan, is werkelijk niets aan zijne aandacht ontsnapt. Hij heeft heel veel werk moeten verrichten om een zoo nauwkeurig overzicht te kunnen geven. Het geheele werk is eene welgeslaagde poging om iets te leeren op een terrein, dat nog braak lag." *(N. v. h. Noorden).*

Al wat op het gebied van stelonderwijs voor de lagere school in Holland is verschenen, van 1801af tot op dezen dag, wordt door den Schrijver in overzicht genomen en zoo zaakrijk besproken, dat elkeen zich van de besproken methode, van haar hoedanigheden en gebreken een nauwkeurig denkbeeld kan vormen.

Uit dit grondig bewerkte boek straalt vakkennis en bewustheid door. Een warmte van overtuiging trekt den lezer aan om met aandacht het onderwerp bij te houden. Opvallend is het trouwens, wat een helder doorzicht men erlangt in dit ruime tijdperk van gansch een eeuw en welk een duidelijk begrip men krijgt van den grooten vooruitgang in het stelonderwijs gedaan. Juist dit helder doorzicht wapent onzen geest om duidelijk de toekomst voor oogen te houden en overtuigd te wezen van de hooge eischen der nieuwe tijden en van de grondige hervormingen en verbeteringen in het stelonderwijs, noodig om volkomen zijn doel te bereiken en de leerlingen in staat te stellen nauwkeurig te denken, beschaafd te spreken, en te schrijven zooals zij spreken.

Wie het boek van den heer Van Hoorn leest, heeft zich-zelf een grooten dienst bewezen. Een licht zal voor hem opgaan over het stelonderwijs. En wanneer hem de zaken op dit gebied soms mochten te lastig worden, zal hij door de lezing van ***Methoden voor het Stelonderwijs*** weer nieuwe hoop erlangen en kracht tot nieuwe daden van hervorming. *(Journal des Instituteurs.)*

Aan een dergelijk boek hebben de onderwijzers behoefte. Ik stel mij voor, dat van ieder vak daarin eerst de geschiedenis behandeld wordt, dan de algemeene methodiek en vervolgens de bijzondere methodes. Minstens om de 3 tot 5 jaar moet er een

nieuwe uitgave of een aanvulling van de nieuw verschenen methoden verschijnen. Dan zouden de onderwijzers vooreerst een algemeene kijk op de methodiek krijgen en die methoden, waartoe zij zich door meerdere belangstelling gevoelden aangetrokken, afzonderlijk bestudeeren. Daar nu stellig de laatste de studie voor de hoofdakte meer en meer toeneemt, zou een dergelijk werk in een behoefte kunnen voorzien. De onderwijzer, die dan geroepen werd aan het hoofd eener school te staan, zou dan stellig beter zijn keus kunnen bepalen, dan met de kennis, die hij nu bezit.

Na de hoofdakte moest de onderwijzer zich v. n. l. aan de school wijden en dan — als de vergelijkende examens weer eens verplichtend worden, naar we willen hopen, — zou op die examens, vooral naast opvoedkundige en zielkundige kennis, een meer grondige kennis van de methodiek verlangd kunnen worden en dan zal een boek als dat van Van Hoorn uitstekend te pas kunnen komen.

Wel niet van af de vroegste tijden, maar dan toch van af 1800 worden achtereenvolgens alle stelmethoden behandeld; het voornaamste, vooral de beginselen, wordt voortdurend aangegeven en schrijvers critiek er naast gezet.

Volledig is het overzicht; voor zoover ik in mijne verzameling ten minste heb kunnen nagaan is er geen methode vergeten. Ik herhaal volledig is het werk; misschien had ik ter typeering wel eens een enkele oefening anders gekozen, maar dit werk is het eerste op dit gebied en den schrijver mogen we daarover niet lastig vallen.

In de eerste plaats acht ik het werk beslist geschikt voor onderwijzers, die les in paedagogiek geven aan cursussen voor de hoofdakte en niet in de gelegenheid geweest zijn een uitvoerige speciale studie der methoden te maken.

Ook den candidaat-hoofdonderwijzer kan ik het boek aanbevelen; alleen dienen zij zich te beperken bijv. tot Den Hertog en Lohr, Stellwagen, De Raaf en Zijlstra, Kleinbentink en De Vries, Doornbosch en Duiven of een methode, die zij gemakkelijk ter bestudeering kunnen krijgen.

Deze eerste proeve van een werk voor bijzondere methodiek— Douma tel ik niet mee, omdat ik altijd nog meen, dat de algemeene methodiek daar op den voorgrond staat, evenals in „De School" van Koonings — juich ik van harte toe. Den arbeid van den Heer Van Hoorn dienen wij op prijs te stellen, laten wij hopen, dat een herdruk moge toonen, dat zijn werk gewaardeerd wordt en dat hij daardoor aangespoord moge worden voor andere leervakken iets dergelijks te ondernemen.

Dat zij zoo! *(Schoolblad, 10 Febr. 1903).*

REKENBOEKJE

VOOR

HERHALINGSONDERWIJS,

DOOR

I. VAN HOORN,

Prijs f 0.25.

Hierin wordt behandeld: Rijkspostspaarbank, drankgebruik, leeftijden, bevolking, verkiezingen, brandstof, oppervlakte, huishuur, inhouden, berekening van percenten, gros, dozijn, meter en kilogram, belasting en brandverzekering, analphabeten, personen- en goederenvervoer per spoor, het Nederlandsch muntwezen en vreemde munten.

De inhoud is dus rijk. Post, telegraaf en voeding worden gemist.

Boven § 11 paste beter „Percenten" dan wel „Berekening van percenten" wijl ze telkens gegeven zijn en naar rente enz. gevraagd wordt.

De antwoorden die gemakkelijk kunnen worden uitgelicht, verhoogen onzes inziens de waarde. We achten het werkje bijzonder geschikt.

Dit boekje is in de Herhalingsschool ontstaan.

't Geeft vraagstukken over allerlei zaken, die in 't dagelijksch leven te pas komen.

Soms zal de onderwijzer nog andere dan rekenkundige verklaringen moeten geven, zullen de leerlingen de vraagstukken kunnen oplossen.

Die verklaringen betreffen dan echter altijd zaken, waarmede de jongens later in de praktijk in aanraking komen.

We meenen, dat de schrijver door de keus zijner sommen blijk geeft, in te zien, waardoor een rekenboek voor de herhalingsschool zich van die voor de lagere school dient te onderscheiden.

't Komt ons voor, dat de schrijver goed werk heeft geleverd.

We bevelen zijn werkje gaarne aan.

(Chr. School, 20/1 '04).

Men ziet het: „Herhalingsonderwijs und kein Ende." Hier is iemand aan het woord, die al werkende aan eene dergelijke inrichting, genoemd werkje heeft samengesteld. Zoodat men verwachten mag, dat de praktijk goede wenken heeft verschaft. Tot mijn groote vreugde dan ook geen „huiswerk" en „wersten," die tot uren, minuten en seconden moeten worden herleid, anders op zichzelf eene zielsverheffende bezigheid.

Nuttige onderwerpen als rijkspostspaarbank, drankmisbruik, bevolking, belastingen, brandverzekering, goederenvervoer, in 't geheel een twintigtal, geven den schrijver overvloedig gelegenheid de calculatie dienstbaar te maken aan de ontwikkeling des verstandelijke vermogens en 't aanbrengen van gezonde zedelijkheidsbegrippen.

Alleen voor „uitgaven in de *kroeg*" had ik gaarne een ander opschrift gelezen. 't Klinkt me te „*kroegachtig*." Overigens vind ik veel goeds in dit werkje. *(Het Onderwijs, 13/2, 1904).*

Rekenboekje voor Herhalingsonderwijs door I. van Hoorn, onderwijzer te Groningen. Grootendeels in de herhalingsschool ontstaan, geeft het in een twintigtal rubrieken een groot getal vraagstukken over zaken uit het dagelijksche leven en kan daardoor behalve vaardigheid in 't rekenen ook heel wat practische kennis aanbrengen. *(De Courant.)*

Practischer bovendien. Hier is b.v. een Rekenboekje voor Herhalingsonderwijs door den heer I. van Hoorn, onderwijzer aan de school voor voortgezet onderwijs alhier.

Rekenboekmakers zijn volgens de Camera Obscura nakomelingen van koning Herodes en als jongen hebben wij er ook wel eens zoo over gedacht. Altijd de bak met de kranen, en de klok met de wijzers, en de knikkerende jongens en de eeuwige wandelaars, die elkander op een bepaald punt ontmoeten en de vlijtige vader en zoon die samen een werk afmaken dat de oude heer alleen in vijf dagen, de jonge in zes zou kunnen doen, met de nieuwsgierige vraag hoeveel tijd zij nu samen besteden. Het is verschrikkelijk. Maar tegenwoordig richt men die dingen anders in. Met leerlingen aan scholen voor voortgezet onderwijs kan men redeneeren en zij moeten 't leven in. Zoo komt de heer Van Hoorn tot geheel andere „sommen". Hij laat b.v. berekenen:

K. brengt gemiddeld elken dag 10 cent naar de kroeg, terwijl in zijn huishouding per week 20 cent voor sterken drank wordt uitgegeven. Hoeveel K.G. brood zou hij in een jaar voor dat geld kunnen koopen, als een K.G. brood 7 ct kost?

Of:

De coöperatieve vereeniging te Z. kocht 420.000 turven tegen . . . c. de 1000, 480 H.L. cokes à $39^{15}/_{16}$ c. en 2000 bos talhouten à $1^{1}/_{2}$ ct. De vereeniging betaalde *f* 1865.17^{5}. Hoe duur waren 1000 turven?

En zoo zijn er berekeningen van percenten, van assurantie en belastingen — allemaal dingen die te pas kunnen komen later in 't leven terwijl men niets heeft aan de eeuwige wandelaars. *(Prov. Gron. Crt.)*

